

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CEZA MUHALEMESİNDE KESİN HÜKÜM

SELEN EVİRGEN
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa ÖZEN

KIRIKKALE-2023

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CEZA MUHALEMESİNDE KESİN HÜKÜM

SELEN EVİRGEN
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa ÖZEN

KIRIKKALE-2023

KABUL VE ONAY

Selen EVİRGEN tarafından hazırlanan “Ceza Muhakemesinde Kesin Hüküm” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mustafa ÖZEN İmza.....

Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Doğan SOYASLAN İmza.....

Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye : Doç. Dr. Aziz Serkan ARSLAN İmza.....

Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Cengiz ARIKAN İmza.....

Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Buminhan DUMAN İmza.....

Afyon Kocatepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 01.06.2023

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

Selen EVİRGEN

(Tarih)

ÖZET

CEZA MUHALEMESİNDE KESİN HÜKÜM

Kırıkkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi
Danışman: Prof. Dr. Mustafa ÖZEN
Haziran 2023, 392 sayfa

Bu çalışmanın amacı, kişiler arasında yaşanan uyuşmazlıkların bir noktada sonuçlanarak sonsuza dek devam etmesini engelleyen, toplumda hukukî barış, hukukî güvenlik ve hukukî belirlilik sağlayan kesin hüküm kurumunu ceza muhakemesi hukuku çerçevesinde açıklamaktır. Kesin hüküm ile, çekişmeli olan; ancak, artık kanun yolları ile kaldırılamayan bir hüküm mevcut olup bu hüküm tarafların hukukî durumlarını kesin bir şekilde tespit eder. Çalışmada kesin hüküm, şekli anlamda kesin hüküm ve maddî anlamda kesin hüküm olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmiştir. Şekli anlamda kesin hüküm, verilen hükmün artık itiraz edilememesi ve değiştirilememesi anlamına gelirken, maddî anlamda kesin hüküm, yargısal kararlara bir gerçeklik vasfı yüklediğinden şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün taraflar ve diğer mahkemeler anlamında yarattığı etkiyi ifade eder. Maddî anlamda kesin hükmün iki etkisi olduğu kabul edilmektedir ve bu etkiler çalışmanın iki ayrı bölümünü oluşturmuştur. Maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisi, ceza muhakemesinin en önemli ilkelerinden biri olan non bis in idem ilkesiyle açıklanmakta ve kişinin aynı fiilden dolayı yeniden yargılanamayacağını ve kişi hakkında yeniden hüküm verilemeyeceğini öngörmektedir. Maddî anlamda kesin hükmün olumlu etkisi ise, bir mahkeme tarafından verilecek olan hükümde değerlendirilmesi gereken konuların önceden başka bir mahkeme tarafından değerlendirilmiş olması durumunda, sonraki mahkemenin ilk mahkemenin hükmüyle bağlı olmasını ifade etmektedir.

Anahtar kelimeler: Kesin hüküm, non bis in idem, res iudicata, önleyicilik, bağlayıcılık.

ABSTRACT

FINAL JUDGMENT IN CRIMINAL PROCEDURE

Kırıkkale University
Graduate School of Social Sciences
Department of Public Law, Doctoral Thesis
Supervisor: Prof. Dr. Mustafa ÖZEN
June 2023, 392 pages

The purpose of this study is to explain the institution of final judgment, which prevents the continuation of disputes between individuals forever by concluding them at some point and provides legal peace, legal security and legal certainty in the society, within the framework of criminal procedure law. With a final judgment, there is a judgment that is contested; however, there is a judgment that can no longer be removed by legal remedies, and this judgment determines the legal status of the parties in a definitive manner. In this study, final judgment is analyzed in two parts: final judgment in the formal sense and final judgment in the substantive sense. Final judgment in the formal sense means that the judgment cannot be challenged or changed, while final judgment in the substantive sense refers to the effect of the judgment, which has become final in the formal sense, on the parties and other courts, since it attributes a quality of reality to judicial decisions. It is accepted that final judgment in the substantive sense has two effects and these effects constitute two separate sections of this study. The negative effect of a final judgment in the material sense is explained by the principle of non bis in idem, which is one of the most important principles of criminal procedure, and stipulates that the person cannot be retried for the same act and cannot be sentenced again. The positive effect of a final judgment in the substantive sense, on the other hand, refers to the fact that if the issues to be evaluated in the judgment to be given by a court have already been evaluated by another court, the subsequent court is bound by the judgment of the first court.

Key Words: Final judgment, non bis in idem, res iudicata, preclusive, binding.

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim süresince yaptığım araştırmaların ve çabalarımın bir ürünü olan bu çalışmanın bilim dünyasına bir katkıda bulunmak amacıyla akademik yolculuğumun önemli bir kilometre taşı olduğunu düşünüyorum. Araştırmamın amacı bu alanda mevcut bilginin sınırlarını genişletmek ve konuya yeni bir bakış açısı sunmaktır. Ceza muhakemesinde kesin hükmü konu aldığım bu çalışmanın ceza muhakemesi ile ilgilenen kişiler ve uygulamacılar için büyük bir öneme sahip olduğu fikrindeyim. Çünkü, şimdiye kadar kesin hüküm hakkında yapılmış olan çalışmaların büyük bir kısmı medeni usul hukuku alanındaki araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Ancak tabii ki, kesin hüküm tüm yargılama usullerinde yer alan bir kurumdur. Özellikle ceza muhakemesi açısından oldukça önemli olmasına rağmen Türk hukuk literatüründe ceza muhakemesi hukuku alanında konuyu kapsamlı olarak ele alan güncel bir çalışma yer almamaktadır. Bu sebeple, bütünsel bir yaklaşımla, dikkat edilmesi gereken tüm noktalara değinen bir çalışma hazırlama zorunluluğu mevcuttur. Söz konusu bu ihtiyaç sebebiyle çalışma konumun özgün bir değere sahip olduğunu düşünüyorum. Umarım bu çalışma daha sonraki araştırmaların temelini oluşturacak ve alandaki diğer araştırmacılara da ilham kaynağı olabilecektir.

Bu vesileyle, tez çalışmamın başarılı bir şekilde tamamlanmasında destekleri olan kişi ve kurumlara minnettarlığımı belirtmem gerekmektedir. Öncelikle, tez çalışmam boyunca desteğini esirgemeyen ve çalışmamı titizlikle inceleyip değerlendiren, doktora babam, kıymetli danışmanım Prof. Dr. Mustafa Özen'e çok teşekkür etmek istiyorum. Kendisinin bana yapmış olduğu yönlendirmeler ve geri bildirimler çalışmanın kalitesini arttırmak adına çok yardımcı oldu. Aynı şekilde, değerli zamanlarını ayırarak tez jürimde bulunan, tezimi inceleyen, içerik ve şekil bakımından çok değerli öneri ve eleştirilerde bulunan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Doğan Soyaslan'a, Doç. Dr. Aziz Serkan Arslan'a, Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Arıkan'a ve Dr. Öğr. Üyesi Buminhan Duman'a teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Yine, hem tez konumu bulmakta hem de çalışmalarım sırasında karşılaştığım sorunları çözmekte yardımcı olan değerli hocam Doç. Dr. Uğur Ersoy'a ve kürsü arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Gerek 2211-A Yurt içi Doktora Burs Programı gerek 2214-A Yurt Dışı Doktora Sırası Burs Programı ile yurt içi ve yurt dışı çalışmalarına finansal destek sağlayan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK) müteşekkirim. Bu destek sayesinde Almanya'nın Würzburg şehrinde Julius-Maximilians-Universität Würzburg'da bir süre buldum ve orada araştırmalarıma devam ettim. Araştırma konumun Türk hukukunda çok az ele alınmış olması nedeniyle, Almanca eserlerin incelenip değerlendirilmesine önem verdim. Alman ceza muhakemesi hukuku alanında konuya ilişkin yazılan eserlerin, çalışmamın içeriğini zenginleştireceğini düşündüm. Aynı zamanda, Almanya'da araştırma yaparak Alman hukukunun geniş kapsamlı eserlerini kaynak olarak kullanmak Almanca dilinde araştırma yapma yeteneğimin gelişmesini sağladı. Würzburg'da yürüttüğüm araştırma imkanını bana sağlayan ve ne zaman bir sorum olsa mutlaka zaman ayırmaya çalışan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Tobias Reinbacher'e ve olağanüstü misafirperverlik gösteren araştırma görevlilerine teşekkürü borç biliyorum (*Ich möchte mich bei Prof. Dr. Tobias Reinbacher bedanken, der mir die Möglichkeit gegeben hat, in Würzburg zu forschen, und der sich immer Zeit für mich genommen hat, wenn ich eine Frage hatte, sowie bei den wissenschaftlichen Mitarbeitern, die außerordentlich gastfreundlich waren*).

Son olarak, hayatımın her anında olduğu gibi doktora eğitimim süresince de her zaman yanımda olan, sevgisini ve fedakarlığını hiçbir zaman esirgemeyen, elini her daim omzumda hissettiğim biricik anneme, ablası olmaktan gurur duyduğum tatlı kardeşime, aileme, dostlarıma ve tüm sevdiklerime manevi destekleri için ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu tez, sadece kişisel çabalarımın bir ürünü değil. Sizlerin sevgisi, desteği ve katkısı sayesinde bu çalışma hayata geçirilebildi. Hepinize minnettarım.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
HÜKÜM KAVRAMI, HÜKÜM ÇEŞİTLERİ VE HÜKMÜN UNSURLARI, GENEL ANLAMDA KESİN HÜKÜM VE KESİN HÜKMÜN ŞEKLİ VE MADDÎ BAKIMDAN İNCELENMESİ	6
I. Hüküm Kavramı	6
A. Genel Olarak	6
B. Hükümün Oluşumu ve Müzakere.....	13
C. Hükümün Unsurları	20
1. Hükme Konu Olay (Mesele)	20
2. Sonuç.....	25
3. Gerekçe	26
D. Hüküm Türleri.....	29
1. Beraat	30
2. Mahkûmiyet	35
3. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı	36
4. Güvenlik Tedbirine Hükmedilmesi.....	38
5. Davanın Reddi.....	40
6. Davanın Düşmesi	40
7. Adli Yargı Dışındaki Bir Makama Yönelik Görevsizlik	41
II. Kesin Hüküm Kavramı ve Kesin Hükümün Ortaya Çıkış Nedenleri.....	42
III. Kesin Hükme Duyulan İhtiyacın Nedenleri ve Kesin Hükümün Amacı	51
IV. Kesin Hükümün Hukukî Mahiyeti Hakkındaki Kuramlar.....	57

A. Adli Sözleşme Kuramı	57
B. Maddî Hukuk Kuramı	58
C. Usul Hukuku Kuramı	60
D. Usulî Yenilik Doğurucu Kuram	62
V. Kesin Hükümün Şeklî ve Maddî Bakımdan İncelenmesi	63
A. Şeklî Anlamda Kesin Hüküm.....	65
1. Şeklî Anlamda Kesin Hüküm Oluşturan Durumlar	69
a. Verildiği Anda Kesin Olan Hükümler.....	69
b. Olağan Kanun Yollarına Başvurulabilen Hükümlerin Kesinleşmesi.....	72
2. Şeklî Anlamda Kesin Hükümün Sonuçları	75
3. Şeklî Anlamda Kesin Hükme Karşı Gidilebilecek Kanun Yolları.....	77
a. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi	79
b. Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi	86
c. Kanun Yararına Bozma	88
d. Yargılamanın Yenilenmesi.....	92
4. Kısmî Kesinleşme Sorunu.....	103
a. Aynı Suç Nedeniyle Birden Fazla Sanığın Bulunması Durumunda Kısmî Kesinleşme	106
b. Aynı Sanık Tarafından İşlenen Birden Çok Suç Olması Durumunda Kısmî Kesinleşme	113
c. Tek Bir Suçtan Dolayı Yargılanan Sanık Hakkında Verilen Hükümün Kısmî Kesinleşmesi	114
B. Maddî Anlamda Kesin Hüküm.....	116
İKİNCİ BÖLÜM	
MADDÎ ANLAMDA KESİN HÜKMÜN OLUMSUZ ETKİSİ.....	
120	
I. Maddî Anlamda Kesin Hükümün Olumsuz Etkisinin Ortaya Çıkışı ve Kavramsal Gelişim Süreci	120
II. <i>Non Bis In Idem</i> İlkesinin Anlamı ve Amacı.....	127
III. Maddî Anlamda Kesin Hükümün Olumsuz Etkisinin Unsurları.....	133
A. Kişinin Aynı Olması	134
B. Fiilin Aynı Olması.....	141
IV. Kesin Hükümün Olumsuz Etkisinin Bazı Suç Türleri Bağlamında Değerlendirilmesi	154
A. Bileşik Suç	154
B. Zincirleme Suç	155
C. Fikrî İçtima	163
D. Geçitli Suç	168

E. Kesintisiz Suç	172
V. Türk Ceza Hukukunda Bazı Kurumların Kesin Hükümün Olumsuz Etkisini Yaratıp Yaratmadığına Dair Değerlendirme	175
A. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar	175
B. Önödeme	182
C. Uzlaştırma	184
D. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması.....	186
VI. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmelerde Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi	188
A. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 7 Numaralı Protokol.....	188
B. Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi ve Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi.....	198
C. Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi	206
D. Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi.....	210
VII. Diğer Uluslararası Sözleşmelerde Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi	211
A. Schengen Yürütme Antlaşması	211
B. Roma Statüsü (Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü)	218
VIII. Türk Ceza Kanunu'nun Milletlerarası Ceza Hukukuna İlişkin Hükümleri Açısından Kesin Hükümün Olumsuz Etkisinin Uygulama Alanı	223
A. Türkiye'de İşlenen Suçlar Bakımından.....	223
B. Türkiye Dışında İşlenen Suçlar Bakımından.....	229
1. Faile Göre Şahsîlik İlkesi Bakımından Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi	229
a. Görev Suçları.....	231
b. Vatandaş Tarafından İşlenen Suç.....	232
2. Mağdura Göre Şahsîlik İlkesi Bakımından Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi	235
3. Koruma İlkesi Bakımından Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi	239
4. Evrensellik İlkesi Bakımından Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi	242
a. TCK m. 12/3 Kapsamında Evrensellik İlkesi.....	243
b. TCK m. 13/1-a Kapsamında Evrensellik İlkesi	244
c. TCK m. 13/1-c,d,e,f,g,i Kapsamında Evrensellik İlkesi	245
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
MADDÎ ANLAMDA KESİN HÜKMÜN OLUMLU ETKİSİ.....	246
I. Genel Olarak.....	246
II. Bağlayıcılık Etkisinin Anlamı ve Bağlayıcılık Etkisi Hakkında Görüşler	249
III. Ön Sorun Kavramı	255
A. İlk Hükümün Şeklî Anlamda Kesinleşmiş Olması	258

B. Ön Sorun Hakkında Verilmiş Olan Kararın Sonraki Muhakemenin Konusu Olması.....	259
C. Karara Bağlanacak Hukukî Sorunun Ön Sorun Hakkında Verilen Karar İle Aynılığı.....	260
1. Maddî Bakımdan.....	260
2. Kişi Bakımından	263
3. Zaman Bakımından	265
IV. Ceza Muhakemesi Kararlarının Bağlayıcılığının Nedeni Olarak Kesin Hüküm	265
A. Kesin Hükümün Maddî Sınırları	266
B. Sonraki Muhakemede Cezanın Tayini Bakımından Kesin Hükümün Etkisi	275
C. Ceza Muhakemesine Hâkim Olan İlkeler Bağlamında Bağlayıcılık.....	277
1. Maddî Gerçeğe Ulaşma Amacı Bakımından.....	277
2. Re'sen Araştırma İlkesi Bakımından	278
3. Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi Bakımından.....	281
4. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi (<i>in dubio pro reo</i>) Bakımından	282
5. Masumiyet Karinesi Bakımından.....	283
V. Ceza Mahkemesi Kararlarının Farklı Muhakeme Alanlarına Etkisi.....	286
A. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi	286
1. Genel Olarak	286
2. Ceza Hükümünün Tespit Etkisi	295
3. Hukuk Hükümünün Tespit Etkisi	296
B. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Hükümlerin Hukuk Mahkemesi Nezdinde Kesin Hükümün Olumlu Etkisine Sahip Olması	299
1. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Beraat Kararının Bağlayıcı Etkisi	302
a. Yüklenen Fiilin Kanunda Suç Olarak Tanımlanmamış Olması Sebebiyle Verilen Beraat Kararı	302
b. Yüklenen Suçun Sanık Tarafından İşlenmediğinin Sabit Olması Sebebiyle Verilen Beraat Kararı	304
c. Yüklenen Suç Açısından Failin Kast veya Taksirinin Bulunmaması Sebebiyle Verilen Beraat Kararı	305
d. Yüklenen Suçun Sanık Tarafından İşlenmesine Rağmen Olayda Bir Hukuka Uygunluk Nedeninin Bulunması Sebebiyle Verilen Beraat Kararı	306
e. Yüklenen Suçun Sanık Tarafından İşlendiğinin Sabit Olmaması Sebebiyle Verilen Beraat Kararı	307

2. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Mahkûmiyet Kararının Bağlayıcı Etkisi	310
3. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Bağlayıcı Etkisi.....	315
4. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Düşme Kararının Bağlayıcı Etkisi ...	319
5. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Ret Kararının Bağlayıcı Etkisi	321
C. Bekletici Sorun veya Nisbi Muhakeme Durumunda Ceza Mahkemesinin Bağlayıcılık Etkisi.....	321
D. Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi	326
1. Genel Olarak	326
2. Sahtecilik Davaları Bakımından Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturması	327
3. Yaş Düzeltme Davaları Bakımından Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturması	329
E. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Kararların Disiplin Hukukuna Etkisi...	331
SONUÇ.....	334
KAYNAKLAR	350
ÖZGEÇMİŞ.....	375

KISALTMALAR DİZİNİ

AAİHS	Amerikalılar Arası İnsan Hakları Sözleşmesi
AB	Avrupa Birliği
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Abs.	Alm. Fıkra (<i>Absatz</i>)
ABÜHFD	Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AICMK	Alman Ceza Muhakemesi Kanunu
AICK	Alman Ceza Kanunu
AİHMK	Alman Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
AIMK	Alman Medenî Kanunu
AöR	Archiv des öffentlichen Rechts
Art.	Alm. Madde
ASK	5352 sayılı Adli Sicil Kanunu
aş.	Aşağıda
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
Bd.	Alm. Cilt
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BGH	Bundesgerichtshof
BGHSt	Entscheidungen des Bundesgerichtshof im Strafsachen
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
bs.	Baskı
C.	Cilt
CKADAS	Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi

CMK	5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
CMUY	Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
CvGTİHK	5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CYMDKAS	Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi
çev.	Çeviren
ÇKK	5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu
dn.	Dipnot
Dr.	Doktor
ed.	Editör
EGZPO	Alman Medenî Usul Kanunu'nun Yürürlüğü Hakkında Kanun (<i>Gesetz betreffend die Einführung der Zivilprozeßordnung</i>)
EMRK	Alm. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (<i>Europäischen Menschenrechtskonvention</i>)
ERÜHFD	Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ETCK	765 sayılı Türk Ceza Kanunu
EU	İng. Avrupa Birliği (<i>European Union</i>)
ff.	Alm. Devamında (<i>fortfolgende</i>)
GA	Goldammer's Archiv für Strafrecht
GMBH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung
GG	Alman Anayasası (<i>Grundgesetz</i>)
GS	Gedächtnisschrift
GVG	Alman Yargı Teşkilatı Kanunu (<i>Gerichtsverfassungsgesetz</i>)
HAGB	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
h.c.	Honoris Causa
hk.	Hakkında
HMK	6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İİK	2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
in	İng./Alm. İçinde
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
Jg.	Alm. Yıl (<i>Jahrgang</i>)

JR	Juristische Rundschau
JuS	Juristische Schulung
Kap.	Alm. Başlık (<i>Kapital</i>)
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KK	5326 sayılı Kabahatler Kanunu
KTK	2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu
KriPoz	Kriminalpolitische Zeitschrift
KYOK	Kovuşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı
m.	Madde
MiStra	Mitteilungen in Strafsachen
M.Ö.	Milattan Önce
MüKoStPO/Nestler StPO	Münchener Kommentar zur StPO
No	Numara
Nr.	Alm. Numara (<i>Nummer</i>)
NStZ	Neue Zeitschrift für Strafrecht
Ohg	Offene Handelsgesellschaft
OK	Online Kommentare
OLG	Oberlandesgericht
p.	İng. Sayfa Numarası (<i>Page</i>)
Prof.	Profesör
PhD	İng. Doktora (<i>Doctor of Philosophy</i>)
RGSt	Reichsgericht in Strafsachen
RiStBV	Richtlinien für das Strafverfahren und das Bußgeldverfahren
Rn.	Alm. Kenar Numarası (<i>Randnummer</i>)
Rs.	Rechtsprechung
s.	Sayfa Numarası
S.	Sayı
SBF	Siyasal Bilgiler Fakültesi
SDÜHFD	Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SİDAS	Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
StGB	Strafgesetzbuch
StPO	Strafprozessordnung
StR	Strafrecht
SYA	Schengen Yürütme Antlaşması

SYOK	Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı
TAAD	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBK	6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
UCM	Uluslararası Ceza Mahkemesi
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
vs.	İng. karşısında (<i>Versus</i>)
Vol.	İng. Sayı (<i>Volume</i>)
Y.	Yıl
yuk.	Yukarıda
YÜHFD	Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ZPO	Zivilprozessordnung
ZRP	Zeitschrift für Rechtspolitik
ZStW	Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft
ZZP	Zeitschrift für Zivilprozess
§	Alman hukukunda kanun maddelerinin önüne gelen işaret ve bazı eserlerin bölümleri için öngörülen kısaltma
§§	Alman hukukunda birden fazla kanun maddesi belirtildiği takdirde önüne gelen işaret

GİRİŞ

Ceza hukuku, haksızlık oluşturan insan davranışlarının hangilerinin suç olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirleyen, suç olarak değerlendirilen bu davranışları yapan kişilere özgü yaptırımlar öngören hukuk normlarıdır¹. Hukuk devletlerinde kamu düzenini sağlamak amacıyla bu düzeni bozan kişilerin cezalandırılması oldukça önemlidir. Temel normları 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda² (TCK) yer alan maddî ceza hukuku kuralları ile belirlenen suçun karşılığı olan yaptırımlar sayesinde bir yandan suçlunun ıslahı ve topluma yeniden kazandırılması amaçlanırken, diğer yandan da aklında suç işleme düşüncesi olan kişilerin engellenmesi amacı güdülmektedir³. Bu normların toplumsal barış içinde yaşamaya yönelik temel ön koşulları sağlama işlevini yerine getirmesi beklendiği takdirde, bir suçun işlenmesi durumunda kanundaki hükümlerin yalnızca kağıt üzerinde kalmaması gerekir. Aksine, cezayı gerektiren bir fiilin varlığı hâlinde kanunda öngörülen yaptırımın uygulanmasını sağlayan usul ve yöntemleri gösteren, aynı şekilde sınırlandırıcı bir kurallar bütünü bulunmalıdır⁴. İşte ceza muhakemesi bu aşamada devreye girer. Ceza muhakemesi hukuku, cezaî uyuşmazlığı çözmek amacıyla gerçekleştirilen iddia, savunma ve yargılama sürecinin bütününe konu alır.

---

¹Claus Roxin, *Strafrecht Allgemeiner Teil Band 1*, 4. neu bearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck oHG, München, 2006, §1, Rn. 1; Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Cilt 1*, 14. bs., Der Yayınları, İstanbul, 2016, s. 5; Ekrem Çetintürk, Ali Rıza Töngür, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 21; İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 18. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 51; Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 16. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 44; Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 10. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 63; İlhan Üzülmöz, Mahmut Koca, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 31; Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 36; Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 27. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 1; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 17. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 51; Mustafa Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 39; Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 9. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 31; Kayıhan İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yenilenmiş 7. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2023, s. 45.

² Resmî Gazete Tarih: 12/10/2004 Sayı: 25611.

³Ahu Karakurt, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Muhakemenin Yenilenmesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 19.

⁴ Claus Roxin, Bernd Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, 28. neu bearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck oHG, München, 2014, §1, Rn. 1.

Ceza muhakemesinin amacı, Türk ve Alman ceza muhakemesi hukukunda hâkim olan görüşe göre, maddî gerçeğin (*materielle Wahrheit*) araştırılarak bulunmasıdır⁵. Ancak bu, her ne pahasına olursa olsun maddî hukukî duruma karşılık gelen bir karara varmak değildir, bilakis hukuk devleti (*Rechtsstaat*) ilkesinin oluşturduğu usul hukuku kurallarına riayet ederek hukukî barışı (*Rechtsfrieden*) sağlamak amacıyla maddî gerçeğe ulaşmaktır⁶. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun muhtelif kararlarında da ceza muhakemesinin amacı, “*her somut olayda kanuna ve usulüne uygun olarak toplanan delillerle maddî gerçeğe ulaşıp adaleti sağlamak, suç işlediği sabit olan faili cezalandırmak, kamu düzeninin bozulmasının önüne geçebilmek ve bozulan kamu düzenini yeniden tesis etmek*”⁷; “*usul kurallarının öngördüğü ilkeler doğrultusunda maddî gerçeğin her türlü şüpheden uzak biçimde kesin olarak belirlenmesi*”⁸ olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü gibi, ceza muhakemesinin amacı olan maddî gerçeğe ulaşılarak işlendiği iddia edilen suç oluşturan fiil hakkında bu gerçeğe dayanarak bir hüküm vermek oldukça önemlidir.

⁵ Andreas Eicker, *Die Prinzipien Der Materiellen Wahrheit Und Der Freien Beweiswürdigung im Strafprozess*, Centaurus Verlag, Herbolzheim, 2001, s. 8; Roxin, Schünemann, §1, Rn. 2; Hakan Karakehya, “Ceza Muhakemesinin Amacı”, *İÜHFİM*, C. LXV, S. 2, 2007, s. 125-126; Bedri Eryılmaz, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 631; Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 64; Yener Ünver, Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku (3 Cilt)*, 15. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 13; Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 62; Cumhur Şahin, Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, 12. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 27; Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 10. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 88; Nur Centel, Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 21. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2022, s. 6; Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin Saygılar Kırıt, Esra Alan Akcan, Özdem Özaydın, Efser Erden Tütüncü, Derya Altınok Villemin, Mehmet Can Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 16. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 31; Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 40; Mustafa Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 50; Ahmet Gökçen, Murat Balcı, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 32. Bununla birlikte, öğretide ister ceza muhakemesi hukuku ister medenî muhakeme olsun bütün yargılama kollarında tek amacın hukuk devleti sınırları içerisinde, insan haklarının ve insan onurunun korunması çerçevesinde gerçeğe ulaşmak olduğunu, gerçeğin şeklisinin ya da maddisinin olmadığını savunan görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşlere göre, birden fazla usulün varlığı, birden fazla gerçek bulunduğu için değil, her iki hukuk dalının alanının çözmeyi üstlenmiş olduğu uyumsuzluklar ile korumayı amaçladıkları menfaatlerin birbirinden farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bkz. Yavuz Alangoaya, *Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979, s. 84-85; Uğur Ersoy, “Ceza Muhakemesinin Amacı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Uğur Alacakaptan’a Armağan*, C. 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 299; Süha Tanrıver, *Medenî Usul Hukuku*, C.1, 3. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 126-127.

⁶ Roxin, Schünemann, §1, Rn. 2.

⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 22.10.2020 Tarih ve 2018/13-282 Esas ve 2020/429 Karar sayılı kararı. Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 01.02.2021.

⁸Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 09.07.2020 Tarih ve 2016/1-487 Esas ve 2020/353 Karar sayılı kararı. Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 01.02.2021.

Hükmün gerçeğe ulaşmaksızın kurulması hâlinde suç kavramından daha önemli, toplumsal barışa zarar veren, hatta toplumsal barışı yok eden sonuçlar doğabilir⁹. Zira, ceza muhakemesi kapsamında verilen kararlar sonucunda kişilerin temel hak ve özgürlükleri kısıtlanabilmektedir. Nitekim, gerçekte suçlu olmayan kişi hakkında mahkûmiyet hükmü verilmesi veyahut gerçekte suçlu olan kişi hakkında beraat hükmü verilmesi durumlarında toplumun adalet duygusu ve hukuk devleti ilkesi zedelenebilecektir¹⁰.

Ceza muhakemesi sonucunda ilk derece mahkemesi bir hüküm vermektedir. Ancak bununla genel olarak yargılama bitmemektedir. Başka bir ifadeyle, hüküm kesinleşmemektedir. Hükmün hâlâ tartışılabilmesi mümkündür¹¹. Zira, yapılan yargılamada ve verilen hükümde birtakım yanlışlıklar veya eksiklikler olması muhakkaktır. Muhakeme sonunda verilen hükümde hukuka aykırılık olması ihtimaline karşı hükmün başka bir yargılama makamı tarafından incelenmesi gerekmektedir. Kesin hükmün sağladığı hukukî güvenlik ve hukukî barış ne kadar önemliyse, hukuka olan güvenin sağlanması ve maddî gerçeğin bulunması amacının gerçekleştirilmesi için hükümde sonradan anlaşılan bazı önemli aykırılıkların giderilmesi de son derece önemlidir¹². İşte, kanun yolu aşaması olarak adlandırılan evrede, bir üst mahkeme tarafından hükmün gerçeğe ve hukuka uygun olup olmadığı araştırılacak, bu aşama sona erdikten sonra verilen hüküm kesinleşecek ve kesin hüküm niteliğine sahip olacaktır¹³.

Muhakemenin sonucunda verilen hüküm cezaî sorunu çözmeli veya en azından sükûnet ortamını sağlamalıdır. Artık, yargılama konusu olan uyuşmazlık tartışma konusu olmaktan çıkmalıdır; ancak hem verilen bu kararın yeniden gözden geçirilmesi mümkün kılınmalı, hem de bunun sonsuz bir şekilde süren bir süreç haline gelmesine izin verilmemelidir¹⁴. Bu bağlamda, çalışma konumuz olan kesin

---

⁹ Karakurt, s. 11.

¹⁰ Verda Gülşen Yaşar, *Ceza Muhakemesinde Karar ve Hüküm*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s. 5.

¹¹ Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1987, s. 5.

¹² Yenisey, Nuhoğlu, s. 1022.

¹³ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 5; Fethullah Soyubelli, *Ceza Mahkemesi ve Hukuk Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2011, s. 8-9; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 799.

¹⁴ Serdar Talas, *Ceza Yargılaması Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004, s. 9; Hakan Karakehya, "Dolaylı Maddî Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddî Gerçeğe

hükmün ceza muhakemesinde oldukça büyük bir önemi bulunmaktadır. Çünkü, kesin hüküm sayesinde, kamu bakımından sorun kesin bir karar ile ortadan kaldırılmış olunacak, fail ise sonsuz bir şekilde sürüp giden bir sürece girmekten kurtulmuş olacaktır¹⁵. Ceza muhakemesi evresinin sonunda hükmün kesin hüküm teşkil etmesi, toplumsal yaşamın getirdiği bir zorunluluktur ve kesin hüküm, bireylerin güven içerisinde yaşamaları için bir teminat oluşturur. Başka bir ifadeyle, kesin hükümle, bireylerin aynı fiil nedeniyle yeniden yargılanmaları söz konusu olmayacağından, kesin hüküm, bireyler bakımından bir hukukî güvence niteliğine sahiptir¹⁶.

Çalışma üç bölümde incelenecektir. Başlıca Türk hukuk mevzuatından, öğretisinden ve mahkeme kararlarından faydalanılmakla birlikte, Alman hukukuna dair kaynaklar da çalışmamızda sıklıkla kullanılacaktır.

Birinci bölümde, kesin hüküm kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için, genel anlamda hüküm kavramı açıklanarak hükmün oluşumu, hükmün unsurları ve hüküm çeşitleri belirtilecektir. Daha sonra, kesin hüküm kavramı ve kesin hükmün ortaya çıkış sebepleri, kesin hükme duyulan ihtiyacın nedenleri, kesin hükmün amacı ve kesin hükmün hukukî mahiyeti hakkındaki kuramlar ortaya konulmaya çalışılacaktır. Son olarak, kesin hüküm şekli ve maddî anlamda kesin hüküm olmak üzere ikiye ayrılarak incelenecek, şekli anlamda kesin hüküm ve maddî anlamda kesin hüküm teşkil eden durumlar, şekli anlamda kesin hükmün sonuçları, şekli anlamda kesin hükme karşı gidilebilecek kanun yolları ve kısmî kesinleşme sorunu açıklanacaktır.

İkinci bölümde, maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisi, başka bir ifadeyle, önleme etkisi incelenecek, olumsuz etkinin ortaya çıkışı ve kavramsal gelişim süreci, *non bis in idem* ilkesinin anlamı ve amacı, olumsuz etkinin unsurları, maddî ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukuku kurumları bağlamında kesin hükmün olumsuz etkisi, Türkiye'nin taraf olduğu ya da olmadığı sözleşmelerde kesin hükmün olumsuz etkisi ve Türk Ceza Kanunu'nun milletlerarası ceza hukukuna ilişkin hükümleri açısından kesin hükmün olumsuz etkisinin uygulama alanı belirtilecektir.

Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı: 27, Yıl: 7, Temmuz 2016, s. 66.

¹⁵ Karakehya, Dolaylı Maddî Gerçek, s. 66.

¹⁶ Dorothee Klement, *Rechtskraft des Schiedspruchs*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2018, s. 31; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 7; Fatih Birtek, "Ceza Muhakemesinde Kısmî Kesinleşme", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 2, Aralık 2020, s. 572.

Üçüncü ve son bölümde ise, maddî anlamda kesin hükmün olumlu etkisi, yani, bağlayıcılık etkisi incelenecek, bağlayıcılık etkisinin amacı ve bağlayıcılık etkisi hakkındaki görüşler değerlendirilerek, ön sorun kavramı, ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcılığının nedeni bağlamında kesin hüküm, ceza mahkemesi tarafından verilen ve kesinleşen hükümlerin farklı muhakeme alanlarında görev yapan mahkemelerin kararına etkisi ve farklı muhakeme alanlarında görev yapan mahkemelerin verdiği kararların ceza mahkemesine etkisi, bekletici sorun ya da nisbi muhakeme durumunda ceza mahkemesinin bağlayıcılık etkisi açıklanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HÜKÜM KAVRAMI, HÜKÜM ÇEŞİTLERİ VE HÜKMÜN UNSURLARI, GENEL ANLAMDA KESİN HÜKÜM VE KESİN HÜKMÜN ŞEKLİ VE MADDİ BAKIMDAN İNCELENMESİ

I. Hüküm Kavramı

A. Genel Olarak

Hukuk düzeninde dava konusu olan uyuşmazlıkların çözülebilmesi ve bir süreç sonunda varılan bir yargı ile uyuşmazlıkların sonlandırılması amacıyla yer alan ve yargılama faaliyetini yürüten makamlara Arapça “*ahkam*” kökeninden gelen “*hüküm*” kelimesinden türetilmiş “*hâkimlik*” veya “*mahkeme*”, yürütülen sürece ise “*muhakeme*” veya bazı yazarların¹⁷ Türkçeleştirerek kullandığı üzere “*yargılama*” denilmektedir. Devletler, dava konusu uyuşmazlıkları adeta yararak, yani kesip atarak bir karar verdiklerinden bu karara “*yargı*”, bu görevi yapanlara da “*yargıcı*” veya “*yargucu*” denilmektedir¹⁸. Yargıcı, yargı denilen aleti kullanarak uyuşmazlığı çözer. Ancak, kanaatimizce, *muhakeme* ile *yargılama* kavramları da, *hüküm* ile *yargı* kavramları da eş anlamlı değildir. Zira, ceza muhakemesinde muhakemenin sacayaklarını oluşturan makamlar bulunmaktadır. Bu makamlar; iddia makamı, savunma makamı ve yargılama makamıdır. Cumhuriyet savcısı ve mağdur/suçtan zarar gören iddia makamını; şüpheli/sanık ve varsa müdafii savunma makamını; hâkim ve mahkemeler ise yargılama makamını oluşturur. Yani, yargılama kavramı, bu üç muhakeme makamından yalnızca sonuncusunu ifade etmektedir. Bu nedenle, muhakeme yerine yargılama kavramı kullanılacak olursa, bu süreç eksik ifade

¹⁷ Bkz. Sami Selçuk, “Doğru Terim ‘Muhakeme’ Değil, ‘Yargılamadır’”, *Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan*, C. 19, S. 2, Y. 2013, s. 295-317; Süheyl Donay, *Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2015; Soyaslan, *Ceza Muhakemesi*, s. 53 vd.; Yurtcan, *Ceza Yargılaması*, s. 62 vd.

¹⁸ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2009, s. 48.

edilmiş olunur¹⁹. Yine, verilen her karar, hatta her hüküm de “*yargı organı*” veya “*yargılama*” ifadelerinde anlatılmak istenilen anlamda “*yargı*” değildir²⁰. Yargı ifadesiyle, sadece yargılama makamlarının uyuşmazlığı taraflar bakımından çözen kararları ifade edilirken, yürütme ve yasama makamları kararlarından bahsedilirken yargı denilemeyeceği gibi, yargılama makamlarının uyuşmazlığı kesin bir biçimde çözmeyen kararlarına da yargı denilmesi doğru olmayacaktır²¹.

Ceza muhakemesi süreci bir şüpheyile başlar. Muhakeme makamlarının görevi ise bu şüpheyi maddî gerçeğe ulaşarak yenmektir. Tüm ceza muhakemesi makamları elbirliğiyle bu şüphenin giderilmesi için uğraşırlar²². İddia makamı olan Cumhuriyet savcılığı şüpheliyi itham eder (*tez*). Cumhuriyet savcılığının yaptığı soruşturma sonucunda toplanan delillere uygun olarak ya bu suçla ilgili kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir ya da hakkında soruşturma yapılan kişi tarafından bu suçun işlendiği konusunda yeterli şüpheyile ulaşırsa bir iddianame düzenlenir. Dolayısıyla ceza muhakemesi anlamında bir hükmün söz konusu olabilmesi için ön koşul bir iddianamenin düzenlenmesidir. Hükmün konusu iddianamede unsurları gösterilen suç ve suçun failidir (CMK m. 225/1). Mahkemenin iddianameyi kabul etmesiyle birlikte kovuşturma aşaması başlar. Kovuşturma evresinde, savunma makamı kendi hükmünü yargılama makamına sunar (*antitez*), yargılama makamı ise tarafların hükümlerini sentezleyerek sonuçta hukukî bir gerekçeye dayanan bir karar verir (*sentez*)²³. Bu bağlamda, yargılama sonunda verilen hüküm kolektif bir şekilde, tarafların da iştirakiyle verilmiş olunur.

Hüküm, iddia ve savunma makamlarının da katılımıyla, farklı ve çelişkili düşüncelerin tek bir düşüncede birleştirilmesidir²⁴. Böylece, ortak bir çalışmanın ürünü olan karar, tez ve antitezden ibaret olmayıp tez ve antitezle çelişmeyen, onları mantık çerçevesinde cevaplandıran bir yapıya sahip olacaktır²⁵. Ceza mahkemeleri, kişilerin gerçekleştirdikleri fiilin karşılığı olarak bir yaptırımın uygulanmasına ya da

¹⁹ Günel Kurşun, *Ceza Muhakemesinde Hüküm*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 40.

²⁰ Kunter, Yenisey, Nuhoglu, s. 49.

²¹ Kunter, Yenisey, Nuhoglu, s. 50.

²² Kunter, Yenisey, Nuhoglu, s. 43.

²³ Yenisey, Nuhoglu, s. 141.

²⁴ “Kolektif hüküm vermenin veya kısaca muhakeme yapmanın metodu hüküm verme faaliyetine katılacakların düşüncelerini karşılıklı olarak bildirebilmelerinin sağlanmasıdır. Böylece tüm süjeler birbirlerinin fikirlerini öğrenecekler, hep birlikte düşüneceklerdir. Şüphe en az iki taraftır. Hakikat ise tektir. Hüküm, şüpheyi yenip gerçeğe uygunluk demek olan hakikati ifade edeceğine göre, birden fazla düşüncüyü tek bir düşünce haline gelecektir.” Bkz. Kunter, Yenisey, Nuhoglu, s. 44.

²⁵ Cumhuriyet Şahin, *Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruluğu İlkesi)*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s. 52.

uygulanmamasına karar verirler²⁶. Yargılama makamı, önüne gelen uyuşmazlığı çözüme bağlamak için bu uyuşmazlık hakkında bir karar vermek zorundadır. Karar vermekten çekinemez. Şüpheyi olumlu ya da olumsuz bir sonuçla yenmeyi amaçlayan ceza muhakemesi süreci, sonucun somutlaştırılmış olduğu bir kesin hükümle sonlanır²⁷.

Konuşma dilinde karar ve hüküm kavramları aynı anlamda kullanılmakta olmasına rağmen bu kavramlar hukukî açıdan birbirinden farklı anlamlara gelmektedir. Karar sözcüğünün kökeni Arapça'dır. Sözlük anlamıyla karar, "bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı" olarak ifade edilmektedir²⁸. Hukukî anlamda karar ise; yasama, yürütme ve yargı organlarının ya da tüzel kişilerin hukukî sonuç doğuran irade açıklamalarıdır²⁹. Kararlar, birçok şekilde tasnif edilebilir. Kararı veren yargılama makamı ölçütüne göre hâkimlik ve mahkeme kararları, kesinlik ölçütüne göre kesin karar ve kesin olmayan karar, yargılamayı sonlandırma ölçütüne göre ara karar ve son karar bu tasniflere örnek olarak verilebilir. Çalışmamızda, konunun daha net açıklanabilmesi bakımından bu bölümde kararları yargılamayı sona erdirme ölçütüne göre, yani ara karar ve son karar olarak inceleyeceğiz.

Uyuşmazlığı esastan çözmeyen; ancak son kararı hazırlayan ve yargılamanın ilerlemesi için verilmesi gereken kararlara ara karar (*Zwischenurteil*) denir³⁰. Ara kararlar; yargılamaya son vermeyen, hâkimin davadan elini çekmesini gerektirmeyen kararlardır. Yargılama süreci boyunca hâkim, son kararını vermeden önce birçok ara karar verir. Ara kararlar, duruşmanın başlangıcından bitişine kadar muhakemeye katılan tarafların dinlenmesi, delillerin toplanması, keşif gibi bazı uygulamaların gerçekleştirilmesi gibi amaçlarla muhakemenin ilerlemesine ve sonuçlanmasına yardımcı olan kararlardır³¹. Duruşmaya ön hazırlık kararı; tanık, sanık veya mağdurun dinlenmesi kararı; sanığa ek savunma hakkı verilmesine ilişkin karar; keşif kararı; diğer delillerin toplanması kararı; duruşmanın gizli yapılmasına dair karar; tanıkların zorla getirilmesi kararı gibi kararlar ara kararlardandır³². Ara

---

²⁶ İsmail Deniz, *Ceza Muhakemesinde Hüküm: (Türleri - Oluşturma Şekilleri - Şartları)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 23.

²⁷ Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 7.

²⁸ Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlük, (Erişim), <https://sozluk.gov.tr>, Erişim: 15.01.2021.

²⁹ Türk Hukuk Kurumu, *Türk Hukuk Lügati*, 3. bs., Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991, s. 190.

³⁰ V.G. Yaşar, s. 41; Bahattin Aras, *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 186.

³¹ Mustafa Artuç, *Hüküm Kurma Sanatı*, 8. bs. Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 2.

³² Artuç, s. 2.

kararlardan bazıları son karara esas teşkil ederken; bilirkişi incelemesi, keşif, birleştirme gibi bazı ara kararlar son karara esas teşkil etmez. Hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden ara kararlar kendi başına kanun yoluna götürülemez, yalnızca nihaî kararlar ile birlikte kanun yoluna götürülebilirler (CMK m. 287). Ara kararlar, uyuşmazlığı esastan çözen kararlar olmadığından, bunların çalışma konumuz olan kesin hüküm bağlamında değerlendirilmesi mümkün değildir.

Uyuşmazlığı esastan çözen, hâkimin davadan elini çekmesi sonucunu doğuran kararlara ise son karar (*Endurteil*) adı verilip son kararlar için eş anlamlı olarak öğretide “*nihaî karar*” ve “*hüküm*” kavramları kullanılmaktadır³³. Son kararlar, adından da anlaşılacağı üzere, yargılamayı sona erdiren, hâkimin davadan elini çekmesi ile sonuçlanan kararlardır. Son kararlar birlikte artık hâkim o davada herhangi bir yanlış yaptığını fark etse bile, bu karar üst mahkeme tarafından bozulmadığı müddetçe artık o dosyayı tekrar ele alamaz, o dosya ile ilgili tekrar ara kararlar veremez, son kararı değiştiremez³⁴.

Mevzuatımızda kimi zaman son karar ifadesi, kimi zaman hüküm kelimesi kullanılmaktadır³⁵. Örneğin, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun³⁶ (CMK) 223/1³⁷, 230³⁸ ve 231³⁹. maddelerinde hüküm; 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun⁴⁰(KK) 28.⁴¹ ve 29. maddelerinde⁴² son karar ifadesi yer almaktadır. Bu terim farklılığının kanun koyucunun terimleri kullanırken bir birlik sağlayamamasından dolayı mı yoksa, bilinçli olarak mı yapıldığı konusunda herhangi

³³ Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 20; V.G. Yaşar, s. 42; Eryılmaz, s. 329; Aras, s. 187; Koray Doğan, “Ceza Muhakemesinde Hüküm”, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 7, Ağustos 2018, s. 172; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 540; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 857. Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 645; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1117. Yurtcan’a göre, “*Hüküm aslında bir karardır ve yargılamanın çeşitli aşamalarında hüküm ortaya çıkar. Mahkemenin duruşma sonunda işten elini çektiği karar karşılığı olarak son karar demek yerinde olur. Bu terim, hem mahkemenin bir karar verdiğini, hem de bunun son olduğunu açıklar.*” Bkz. Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 545.

³⁴ Artuç, s. 5.

³⁵ Seyithan Güneş, *Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017, s. 23.

³⁶ Resmî Gazete Tarih: 17/12/2004 Sayı: 25673.

³⁷ CMK m. 223: “*Duruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra hüküm verilir. Beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararı, hükmüdür...*”

³⁸ CMK m. 230: “*Mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde aşağıdaki hususlar gösterilir...*”

³⁹ CMK m. 231: “*Duruşma sonunda, 232 nci maddede belirtilen esaslara göre duruşma tutanağına geçirilen hüküm fıkrası okunarak gerekçesi ana çizgileriyle anlatılır...*”

⁴⁰ Resmî Gazete Tarih: 31/3/2005 Sayı: 25772.

⁴¹ KK m. 28: “*...Mahkeme son kararını hazır bulunan tarafların huzurunda açıklar...*”

⁴² KK m. 29: “*Mahkemenin verdiği son karara karşı, Ceza Muhakemesi Kanununa göre itiraz edilebilir...*”

bir fikrimiz bulunmamakta olup bizim de katıldığımız görüşe uygun olarak son karar kavramıyla genel ad olarak uyuşmazlığı esastan çözen bütün kararların kast edildiği, hüküm kavramıyla ise CMK'nin 223. maddesinde düzenlenen kararların özel adının konulduğu görüşüdeyiz⁴³. Bu bağlamda, hem CMK'nin kullandığı dile uygun hareket etmek, hem de KK'deki düzenlemelerle karışmasına mâni olmak amacıyla çalışmamızda son karar ifadesini değil, hüküm kelimesini kullanmayı tercih etmekteyiz.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda⁴⁴ (HMK) hüküm, “*Mahkeme, usule veya esasa ilişkin bir nihaî kararla davayı sona erdirir. Yargılama sonunda uyuşmazlığın esası hakkında verilen nihaî karar, hükümdür.*” (HMK m. 294/1) şeklinde tanımlanmış olmasına rağmen CMK'de hüküm kavramıyla ilgili herhangi bir tanım bulunmamaktadır. Yalnızca duruşmanın sonunda hüküm verileceği düzenlenmiştir. Hüküm türleri düzenlenerek dolaylı bir şekilde hükmün tanımı yapılmıştır. Yürürlükten kaldırılan 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda⁴⁵ (CMUK) da hükme ilişkin tanımlayıcı bir norma yer verilmemişti. Yalnızca, hükmün ne zaman verileceği, kim tarafından ve hangi usule göre verileceği ve hükmün içeriği tanımlanmıştı⁴⁶. CMK'de de bu usulün devam ettirildiğini görmekteyiz. Yine, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nda⁴⁷ (*AI/CMK-Strafprozessordnung-StPO*) da hükmün tanımı yapılmamıştır. Müzakere yapılmasının ardından hükmün tefhimi ile duruşmanın sona ereceği belirtilmiş, hükmün konusu, gerekçeleri, tefhimi, hükmün yazılmasında süre ve şekil şartları belirlenmiştir. Bu nedenle hüküm kavramını açıklayabilmek adına, öğreti ve içtihatteki hüküm tanımlarından faydalanmamız gerekmektedir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında, hükmü, dava konusu olayın hukuk normları karşısındaki kesin durumunun tespiti, bu suretle uyuşmazlık ve davanın sonuçlandırılması olarak tanımlamıştır⁴⁸. *Roxin/Schünemann*'a göre hüküm, duruşmayı sona erdirmek amacıyla verilen, muhakeme aşamalarını sona erdiren bir

⁴³ Aras, s. 190; Kurşun, Hüküm, s. 65-66.

⁴⁴ Resmî Gazete Tarih: 4/2/2011 Sayı: 27836.

⁴⁵ Resmî Gazete Tarih: 20/4/1929 Sayı: 1172.

⁴⁶ Kurşun, Hüküm, s. 41.

⁴⁷ Madde metni için bkz. Gesetze im Internet, (Erişim), <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>, 14.02.2021.

⁴⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 16.03.1992 Tarih ve 1992/5-14 Esas ve 1992/81 Karar sayılı kararı. Bkz. Kazancı İctihat Bilgi Bankası, (Erişim) <http://www.kazanci.com>, 28.01.2021.

karardır⁴⁹. *Özbek/Doğan/Bacaksız*'a göre hüküm, mahkeme tarafından yargılamanın sonunda verilen ve bu süreci sona erdiren kavramdır⁵⁰. *Yenerer-Çakmut*'a göre, mahkemenin duruşmanın sona erdiğini açıklamasının ardından verilen ve uyuşmazlığı çözüme bağlamak amacıyla yürüttüğü yargılamayı sona erdiren nihaî karara hüküm denir⁵¹. *Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır*'a göre hüküm; ceza muhakemesine konu uyuşmazlığı esastan ya da usulden çözen, muhakemeyi sonlandıran ve kanun yoluna tâbi olan, beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi, adlî yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararıdır⁵². *Ünver/Hakeri*'ye göre, hüküm, kovuşturma evresinin son aşamasında yargı organı adına varılan yargıyı ifade eder. Bu yargıdan sonra aynı derece mahkemesinde davaya devam edilemeyecektir⁵³. *Yurtcan*'a göre, yargılama hukukunda hüküm, bir uyuşmazlığı çözen, sonucu belirleyen kararlardır⁵⁴. *Balcı*'ya göre, ceza muhakemesi hukukunda, esas mahkemesinin uyuşmazlığın esasını oluşturan olay hakkında verdiği ve fiilin sanık tarafından gerçekleşip gerçekleştirilmediği, gerçekleştirildiyse alması gereken cezanın ne olduğunu tayin eden kararlara hüküm denilmektedir⁵⁵. *Doğan*'a göre; yargılama makamının önüne getirilen uyuşmazlığı çözen ve mahkeme tarafından yapılan yargılamanın sonunda yargılamanın konusuna ilişkin olarak verilen ve kovuşturmanın belli bir bölümünü sonlandıran karara hüküm denir⁵⁶. Yazar, “*kovuşturmanın belli bir bölümünü sonlandıran*” ifadesiyle kanaatimizce doğru bir tanımlama yapmıştır. Nitekim, hüküm ile aslında muhakeme sona ermemektedir. Muhakemenin sona erebilmesi için verilen hükmün kesinleşmesi gerekmektedir⁵⁷. Zaten kovuşturma evresi de iddianamenin kabulünden başlayarak hükmün kesinleşmesine kadar olan süreci ifade eder. Bu bağlamda hüküm, yargılama makamının uyuşmazlığı çözüme bağlamak için yürüttüğü sürecin sonunda verilen, iddianamede belirtilen fiilin yine iddianamede belirtilen sanık tarafından

⁴⁹ Roxin, Schünemann, § 48, Rn. 1.

⁵⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 700.

⁵¹ Özlem Yenerer-Çakmut, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemesinin Verdiği Hüküm”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 3-4, 2007, s. 30.

⁵² Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 610.

⁵³ Ünver, Hakeri, s. 1664.

⁵⁴ Erdener Yurtcan, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)*, 9. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 798.

⁵⁵ Murat Balcı, “Ceza Muhakemesinde Hüküm ve Türk Ceza Kanununda Kabul Edilen Suç Teorisi (CMK m. 223)”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Y. 7, S. 74, Ekim 2012, s. 14.

⁵⁶ K. Doğan, Hüküm, s. 172.

⁵⁷ Elif Bekar, “Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri (CMK m. 223)”, *İÜHFEM*, C. LXXXV, S. 1, 2017, s. 18.

gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini, fiil sanık tarafından işlenmişse verilecek yaptırımı belirleyen, uyuşmazlığın belli bir bölümünü sonuçlandıran karar olarak tanımlanabilir.

Alman öğretisinde yapılan bir tasnife göre hüküm, esasa ilişkin hüküm (*Sachurteil*) ve usule ilişkin hüküm (*Verfahrensurteil*) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁵⁸. Esasa ilişkin hüküm ile, mahkemenin uyuşmazlığın esasına ilişkin hüküm vermesi ve maddî hukuk hükümlerine göre sanığa yüklenen suç ve bunun sonuçları ile ilgili verilen, yani, devletin bir yaptırım talebi olup olmadığına dair verilen hüküm ifade edilir⁵⁹. CMK’de hüküm olarak sayılan kararlar arasında mahkûmiyet, beraat, ceza verilmesine yer olmadığı kararı ve güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi kararları esasa ilişkin hükümlerdendir. Zira bunlar uyuşmazlığın esasını çözücü bir niteliğe sahiptir. Usule ilişkin hüküm ise yargılamayı sonuçlandıran lakin uyuşmazlığın esasına girmeyen; yani, maddî hukukî duruma yönelik olmayan, yargılamada bir usule aykırılığın bulunduğunu açıklayan kararlardır⁶⁰. Bu bağlamda, CMK’de belirtilen hüküm çeşitlerinden davanın reddi, düşme ve adli yargı dışındaki bir yargı merciine ilişkin görevsizlik kararı usule ilişkin hükümlerdendir.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere karar kavramı hükümden daha geniş anlamda olup hükmü de içeren genel bir kavramdır⁶¹. Başka bir ifadeyle, her hüküm bir karar olmakla birlikte, her karar bir hüküm değildir⁶². Ancak Anayasa’da⁶³ karar kelimesi bazı fıkralarda⁶⁴ hükmü de kapsayacak şekilde kullanılmasına rağmen bazı fıkralarda⁶⁵ ise karar yerine hüküm kavramının kullanıldığı görülmektedir. CMK’de ise olması gerektiği gibi, karar kelimesi hükmü de kapsayacak şekilde kullanılmaktadır⁶⁶. Nitekim, CMK’nin m. 33 ve 42. maddeleri arasında yer alan “*Kararlar, açıklanması ve tebliği*” başlıklı bölümde kararların açıklanması ve tebliği

⁵⁸ Urs Kindhäuser, *Strafprozessrecht*, 3. Auflage, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013, §24, Rn. 2, 4; Roxin, Schünemann, § 48, Rn. 1.

⁵⁹ Roxin, Schünemann, § 48, Rn. 1; Bekar, s. 20.

⁶⁰ Roxin, Schünemann, § 48, Rn. 1; Bekar, s. 20.

⁶¹ V.G. Yaşar, s. 8; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 611.

⁶² Bekar, s. 17; Uğur Ersoy, *Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 21, dn. no. 6.

⁶³ Resmî Gazete Tarih: 9/11/1982 Sayı: 17863.

⁶⁴ Anayasa m. 138/4: “*Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.*”

⁶⁵ Anayasa m. 138/1: “*Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.*”

⁶⁶ Yusuf Arıcan, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İtiraz Yolu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006, s. 4.

düzenlenmekle beraber CMK'nin 223-225. maddeleri arasında “*Duruşmanın Sona Ermesi ve Hüküm*” başlıklı bölümde ise hüküm çeşitleri ve verilme usulü düzenlenmiştir.

Hüküm ve karar kavramlarının arasındaki farkın belirlenmesi, çalışmanın ileri bölümlerinde değerlendirilecek bir konu olan farklı muhakeme alanlarında görev yapan mahkemelerin birbirini bağlayan kararları bakımından zaman zaman farklı sonuçlar doğurduğundan önem teşkil etmektedir. Kısaca bahsedilecek olursa, örneğin ceza mahkemesi tarafından verilen bir mahkûmiyet hükmü, hükmün kesin hüküm haline gelmesiyle beraber hukuk mahkemesi bakımından da bağlayıcı hale gelecektir. Ancak, örneğin tutuklama kararı bir hüküm değil, bir karar olduğundan kesin hüküm niteliği kazanamayacak ve ceza mahkemesi tarafından verilen bu karar hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmayacaktır⁶⁷.

B. Hükümün Oluşumu ve Müzakere

Ceza muhakemesinin kamusalılığı ilkesi gereği, toplumsal barışı bozan fiillerin soruşturulması ve kovuşturulması işlemini bu fiillerden dolayı zarar gören kişi veya kişiler adına başlatarak devam ettirip sonuçlandırma yetkisi devlete aittir; nitekim ceza muhakemesinin kamusal olmasıyla bu süreç tarafsız bir organ tarafından yürütülecek ve devletin daha güçlü konumda olması sebebiyle delil toplamak kolaylaşacak, devletin kişileri sorgulama, zorla getirme gibi imkânları daha rahat kullanılacaktır⁶⁸. Bu bağlamda şahsî hak davası, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun⁶⁹ gereği kaldırılmıştır.

CMK m. 160/1'e göre, “*Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.*”. Yetkili merciler tarafından suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar olan evreyi ifade eden soruşturma, toplum adına devletin gücüyle Cumhuriyet savcılığı tarafından yürütülür⁷⁰. Cumhuriyet savcısı, emrindeki kolluk görevlileri marifetiyle şüphelinin lehine ve aleyhine tüm delilleri toplar. Bu bağlamda, Cumhuriyet savcısının da soruşturma aşamasında toplanan bu delilleri değerlendirme

---

⁶⁷ Aras, s. 191.

⁶⁸ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 984.

⁶⁹ Resmî Gazete Tarih: 31/3/2005 Sayı: 25772.

⁷⁰ Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 193; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 981.

ve bunlardan sonuçlar elde etme yetkisi bulunmaktadır; ancak soruşturma aşamasında yapılan bu değerlendirme Cumhuriyet savcısı tarafından tek başına yapıldığı, kolektif olarak yapılmadığı için Cumhuriyet savcısının ulaştığı kanaat de kolektif hüküm niteliği taşımamaktadır. Bu yüzden, Cumhuriyet savcısının soruşturmayı sona erdiren kanaatine “*hüküm*” değil, “*karar*” adı verilmektedir⁷¹.

Soruşturma evresinin sonunda toplanan deliller suçun işlendiğine dair yeterli şüphe oluşturursa, Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenler. Bu iddianamede şüpheliye yüklenen suç oluşturulan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır (CMK m. 170/4). İddianamenin sonuç kısmında ise Cumhuriyet savcısı kanunda öngörülen yaptırımlardan hangisine veya hangilerine hükmedilmesi gerektiğini açıkça belirtir (CMK m. 170/6). Herhangi bir iddianamenin iadesi sebebi bulunmuyorsa, iddianamenin mahkeme tarafından kabulüyle birlikte kovuşturma evresi başlar ve kamu davası açılmış olur. İddianame kabul edildikten sonra hakkında suç isnadı bulunan kişi şüpheli konumundan sanık konumuna geçer.

Ceza muhakemesinde, yargılama makamının çözmesi gereken iki sorun bulunmaktadır. Bu sorunlardan ilki, uyuşmazlık konusu olayın gerçekleşip gerçekleşmediği veya gerçekleştiyse nasıl gerçekleştiğinin tespiti iken, ikinci sorun ise, uyuşmazlık konusu fiilin suç teşkil edip etmediği, ediyorsa, normda belirtilen soyut kuralın faile uydurularak somut cezanın belirlenmesidir⁷².

Fiilin fail tarafından işlenip işlenmediği, olayın meydana geliş biçimi hususunda hukuk düzeninin kabul ettiği araçlarla, yargılama makamının tam bir kanaate ulaşmasını sağlamaya ispat denir⁷³. Yargılama makamını geçmişte yaşanan olayın gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik maddî gerçeğe götürecek olan ve hukuk düzeninin kabul ettiği ispat vasıtaları ise delillerdir⁷⁴.

---

⁷¹ Fatih Birtek, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 2. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 501-502.

⁷² V.G. Yaşar, s. 50; Metin Köse, *Ceza Kovuşturmasında Delillerin Ortaya Konulması ve Değerlendirilmesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 17; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 827.

⁷³ Mehmet Yayla, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 35; Köse, 17; Koray Doğan, *Ceza Muhakemesinde Belirsizlik- Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi*, 2. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 242; Ünver, Hakeri, s. 1519; Yurtcan, Şerh, s. 717; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 828; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kirit, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 298; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 603; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 543.

⁷⁴ M. Feyzioğlu'na göre, muhakeme makamlarına incelenecek herhangi bir malzeme veya bilgi ve dış dünyaya ait bir gerçeklik olan varlık, “delil kaynağı”, muhakeme faaliyeti sırasında delil kaynağının muhakeme makamının incelemesine ve algılamasına sunduğu bu veriler ise “delil aracı”, bir delil aracı ise gerçeği temsil etmek şartıyla, kullanıldığı evrede yetkili makamın gerekli şüpheyi yenmesini

Delil, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre, “İnsanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, emare” anlamına gelmektedir⁷⁵. Mevzuatımızda delile ilişkin tek tanım ise 1983 tarihli Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesine İlişkin Yönetmelik⁷⁶'in üçüncü maddesinde yer almaktadır. Buna göre delil, “meydana gelen bir suçun aydınlatılması ve suç sanıklarının tespitine yarayan her türlü ispat vasıtası” olarak tanımlanmıştır. Ceza muhakemesi bağlamında ise delil, ceza uyumsuzluğuna konu olan bir olay hakkında ispat vasıtası vazifesi gören, olayı temsil eden ve olayın mahkeme huzurunda tekrar canlandırılmasını sağlayan bir araçtır⁷⁷. Mahkeme, hüküm vermeden evvel dosyada yer alan olayın gerçekliğini araştıracağından deliller oldukça büyük öneme sahiptir. Mahkeme, gerçeğe ulaşabilmek adına araştırma yapmak, bu yönde delilleri toplamak ve toplanan delilleri değerlendirdikten sonra bir hüküm vermek durumundadır⁷⁸. İddia ve savunma makamları da deliller vasıtasıyla yargılama makamında bir kanaatin oluşması için iddia ve savunmalarını şekillendireceklerdir⁷⁹.

Ceza muhakemesinde delil serbestisi⁸⁰ bulunmakta olup hukuka uygun elde edilmek kaydıyla her türlü delil hükme esas alınabilmektedir⁸¹. Muhakeme makamlarının vicdanî kanaatinin oluşmasını sağlayan her şey delildir⁸². Deliller bir altlık-üstlük veya öncelik-sonralık değerlendirmesine tabi tutulamaz. Her biri, ceza

---

sağlıyorsa yine o evre için “delil” olarak adlandırılmalıdır. Bir önceki evrede delil niteliği kazanan bir ispat gereci daha sonraki evrede yine bir delil kaynağı vazifesini görmekte, inceleme için sunulduktan sonra delil aracı, uyumsuzlukla ilgili gerçeği gösterdiğine kanaat getirilirse delil niteliğine sahip olacaktır. Bkz. Metin Feyzioğlu; *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*, US-A Yayıncılık, Ankara, 1996, s. 24-25; Ünver, Hakeri, s. 1453; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 603; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 299; Cumhur Şahin, Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku-II*, 12. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 19.

⁷⁵ Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlük, (Erişim), <https://sozluk.gov.tr>, 06.02.2021.

⁷⁶ Resmî Gazete Tarih: 17/02/1983 Sayı: 17962.

⁷⁷ Köse, s. 18; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 252.

⁷⁸ Deniz, s. 37.

⁷⁹ Eryılmaz, s. 631.

⁸⁰ Ceza muhakemesi hukukunda delil serbestisi ilkesi geçerli olmakla birlikte, CMK m. 222'de “Duruşmanın nasıl yapıldığı, kanunda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yapılmadığı ancak tutanakla ispat olunabilir. Tutanağa karşı yalnız sahtecilik iddiası yöneltilebilir.” ifadesiyle bir istisnaya yer verilmiştir.

⁸¹ Deniz, s. 39; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 64; Ünver, Hakeri, s. 1453; Yurtcan, Şerh, s. 757; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 253; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 23; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 545.

⁸² Yusuf Solmaz Balo, *Ceza Muhakemesinde Tanık Koruma*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2009, s. 11; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 299; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 340.

muhakemesinde ispat gücü bakımından eşit değere sahip olup bir açıklamanın veya bir nesnenin delil olarak ceza muhakemesinde kabul edilebilmesi, gerçekleşen olayın ispatı hususunda hâkimde bir vicdanî kanaat oluşturması neticesinde olur⁸³. Hükme esas teşkil edebilecek her şey, ispatlanmış olmalıdır. Vicdanî kanaat, tek başına hüküm nedeni olamaz; ortaya atılan isnadın doğru olduğuna veya yanlış olduğuna dair vicdanî kanaate ulaşıncaya kadar delil araştırması devam eder⁸⁴. Bu bağlamda, vicdanî kanaat bir delil değil, yargılama makamının mevcut delilleri değerlendirmesinde bir delil aracı olarak nitelendirilmelidir⁸⁵. Vicdanî delil sistemi, hem delil serbestliği hem de delillerin değerlendirilmesi serbestliğidir⁸⁶. Mahkeme, yapacağı araştırma neticesinde yargılamaya getirilen delilleri tartışır, delil serbestisi ilkesi uyarınca tüm delilleri serbestçe değerlendirir ve oluşan kanaat neticesinde bir karara varır⁸⁷.

Sanık sorguya çekildikten sonra delillerin ortaya konulması aşamasına başlanır (CMK m. 206/1). Delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesi uyarınca, hüküm verecek hâkimler, ispat araçlarıyla aralarına herhangi bir vasıta girmeksizin doğrudan doğruya temas kurmalı ve olayın nasıl gerçekleştiğine yönelik doğrudan bir kanaat edinmelidir⁸⁸. Mahkemeye bütün deliller sunulmuş, tartışılmış ve muhakemenin tüm taraflarına deliller hakkında bir şey söyleme olanağı yaratılmış olmalıdır ki hâkim fiilin nasıl gerçekleştiği konusunda bir vicdanî kanaate ulaşsın⁸⁹. Bu bağlamda, delillerin içeriğinin yalnızca mahkeme tarafından bilinmesi yetmemekte, tarafların da bu konuda bilgisinin olması ve görüşleri ile kolektif hüküm verme faaliyetine katılmaları gerekmektedir⁹⁰. Zira, bu aşama, hüküm verilmesinden önceki aşamadır

---

⁸³ Mehmet Yavuz, “Ceza Muhakemesinde İspat Sorunu”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y. 3, S. 9, 2012, s. 153; Eryılmaz, s. 633; Yayla, s. 202; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 65; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 829; Yenisey, Nuhoglu, s. 245.

⁸⁴ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 830; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 683.

⁸⁵ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 683.

⁸⁶ Birtek, Delil ve İspat, s. 259; Köse, s. 18; K. Doğan, Belirsizlik, s. 245; Yenisey, Nuhoglu, s. 536; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 683; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 29; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 544.

⁸⁷ Ahmet Bozdağ, Kader Sarıusta, “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 2, 2017, s. 582; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıntı, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 299; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 690.

⁸⁸ Yenisey, Nuhoglu, s. 814.

⁸⁹ Birtek, Delil ve İspat, s. 503; Ünver, Hakeri, s. 1452; Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 539; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 165.

⁹⁰ V.G. Yaşar, s. 54.

ve bu aşamada taraflar son kez hükmün ne olması gerektiğine dair açıklamalarda bulunup delilleri değerlendirerek gerekçelendirirler⁹¹.

Hâkimin, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabileceği kanunda düzenlenmiştir (CMK m. 217). Hâkim, yalnızca hukuka uygun elde edilen ve duruşmada ortaya konulan ve tartışılan delilleri inceledikten sonra hükmünü verebilir. Deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir (CMK m. 217/1). Yine, CMK m. 217/2’de de değerlendirmeye alınacak delillerin ancak hukuka uygun bir şekilde elde edilmesi gerekliliği ifade edilerek Anayasa m. 38/6’da yer alan, kanuna aykırı bir şekilde elde edilmiş olan bulguların delil olarak kabul edilemeyeceği kuralı CMK’de de vurgulanmıştır. Ceza muhakemesinin amacı olan maddî gerçeğe, hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerle ulaşılamaz. Nitekim, hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen deliller de CMK m. 289/1-i’de belirtildiği üzere, hukuka kesin aykırılık hali oluşturduğundan hükme esas alınamaz⁹².

Kanun koyucu, her bir delilden sonra taraflara söz verilmesi işlemi delillerin ortaya konulması; ortaya konulan bu delillerin taraflarca değerlendirilmesi işlemi ise delillerin tartışılması olarak adlandırmıştır⁹³. Buna göre, ortaya konulan delillerle ilgili tartışmada söz, sırasıyla katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafisine veya kanunî temsilcisine verilir (CMK m. 216/1). Cumhuriyet savcısı, katılan veya vekili, sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcinin açıklamalarına; sanık ve müdafii ya da kanunî temsilcisi de Cumhuriyet savcısının ve katılanın veya vekilinin açıklamalarına cevap verebilir (CMK m. 216/2). Cumhuriyet savcısının hükmün ne olması gerektiğine dair görüşüne “*esas hakkında mütalaa*” denir. Esas hakkında mütalaa, Cumhuriyet savcısı, sanığın suçu işlediğine dair kanaat getirmişse sanığın mahkûm edilmesini isteyerek uygulanması talep edilen kanun maddelerini açıkça belirtir; sanığın suçu işlemediğine kanat getirmişse beraat etmesini mahkemeden ister⁹⁴. Bu aşamada sanık müdafii, sanığın suçsuzluğunu

⁹¹ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 671.

⁹² Ünver, Hakeri, s. 1497; Yenisey, Nuhoglu, s. 816; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 583.

⁹³ Köse, s. 137; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 806.

⁹⁴ Birtek, Delil ve İspat, s. 505; Ünver, Hakeri, s. 1520; Yurtcan, Şerh, s. 748; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 163.

açıklayacak, sanık mahkûm edilecekse dahi cezanın indirilmesini sağlayacak sebepleri dile getirecektir⁹⁵. Buna ise “*esas hakkında savunma*” adı verilir⁹⁶.

Son olarak, hükümden önce son söz, savunmasını müdafii aracılığıyla yapmış olsa bile⁹⁷ hazır bulunan sanığa verilmektedir (CMK m. 216/3). Böylece sanık, tüm deliller tartışıldıktan ve taraflarca ileri sürülen bütün görüşleri öğrendikten sonra son bir kez genel bir görüş bildirme olanağına sahip bulunmaktadır. Aynı şekilde, Cumhuriyet savcısının esas hakkındaki mütalaasına karşı da savunma yapmış olur. Bu bağlamda, hüküm verilmeden evvel, daha önce kaç defa sorgusu yapılmış, kaç defa savunma yapmış olduğuna, hatta müdafinin de son kez sözlü veya yazılı savunma yapmış olmasına bakılmaksızın mutlaka son söz hazır bulunan sanığa verilmelidir⁹⁸. Duruşma sırasında son sözün sanığa verilmemesi, savunma hakkını sınırlandıracağından mutlak bir hukuka aykırılık hali oluşturmaktadır (CMK m. 289/1-h)⁹⁹. Bu noktada uygulamada karşılaşılan en önemli sorun, hâkim tarafından hüküm fıkrasının önceden hazırlanıp kaydedilerek duruşmanın sonunda önceden kaydedilmiş bu kararın duruşmada tartışılanlarla hiç ilgilenilmeyerek aynen tutanağa

---

⁹⁵ Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 544; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 672; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 160.

⁹⁶ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 807.

⁹⁷ 694 sayılı kanun hükmünde kararname (25 Ağustos 2017 gün ve 30165 sayılı Resmî Gazete; 7078 sayılı Kanun m. 143 ile aynen kabul) ile CMK m. 216/3'te yapılan değişikliğe göre, hazır bulunan sanığa verilen son söz aşamasında zorunlu müdafinin hazır bulunmaması hükmün açıklanmasına engel teşkil etmez.

⁹⁸ Birtek, Delil ve İspat, s. 518; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 430; Ünver, Hakeri, s. 1523; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1100.

⁹⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun birçok kararında da son sözün sanığa verilmesi kuralı ihlâlinin usule aykırılık oluşturduğu belirtilmiştir. Örneğin, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 09.07.2020 Tarih ve 2020/5-150 Esas ve 2020/355 Karar sayılı kararı: “...Kovuşturmanın sona erdirilip hükmün tesis ve tefhimine geçilmesinden önce son söz alan tarafın sanık olması gerektiği şeklinde anlaşılması gereken “Son sözün sanığa verilmesi” kuralına uyulmaması hâli, gerek “Savunma hakkının sınırlandırılmayacağı” ilkesine gerekse CMK'nın 216. maddesinin üçüncü fıkrasına açık aykırılık teşkil edecek ve bu durum, temyiz incelemesi aşamasında hükmün esasına geçilmeden önce bozma nedeni kabul edilecektir...”. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 12.04.2016 Tarih ve 2015/12-498 Esas ve 2016/192 Karar sayılı kararı: “...Bozmadan sonra yapılan yargılamada Cumhuriyet savcısının bozma ilamına dair görüşünü açıklamasından sonra yargılamanın bitirilerek hükmün tefhim edildiği göz önüne alındığında, hazır bulunan sanığa son sözün verilmemesi 5271 Sayılı CMK'nun 216/3. maddesine aykırılık oluşturduğundan, savunma hakkının sınırlanması sonucunu doğuran bu usule aykırılık sebebiyle yerel mahkeme direnme kararında isabet bulunmamaktadır. Bu itibarla, direnme hükmünün hazır bulunan sanığa son sözün verilmemesi isabetsizliğinden diğer yönleri incelenmeksizin bozulmasına karar verilmelidir...”. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 28.05.2020 Tarih ve 2020/1-163 Esas ve 2020/240 Karar sayılı kararı: “...Yerel mahkemece bozmadan sonra yapılan oturumda sırasıyla sanık, sanık müdafisi ve Cumhuriyet savcısından bozmaya karşı diyecekleri sorulduktan sonra, hazır bulunan sanığa son sözü sorulmadan yargılama bitirilmek suretiyle hükmün tesis ve tefhim edilmesi, CMK'nın 216/3. maddesine açıkça aykırılık oluşturduğundan, savunma hakkının kısıtlanması sonucunu doğuran bu usule aykırılık nedeniyle” hükmün sair yönleri incelenmeksizin bozulmasına karar verilmiştir...” Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 14.02.2021.

geçirilmesidir ki bu, hukuka açıkça aykırıdır, zira bu durumda hâkim önyargılı davranmakta, hükümden önce delilleri tartışmadan, tarafların son sözlerini dinlemeden kararı çoktan belirlemiş olmaktadır.

Duruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra hüküm verilir (CMK m. 223/1). Duruşmanın bittiği belirtilmeden hüküm kurulmamalıdır. Kovuşturma evresinin son aşaması hüküm aşamasıdır. Ceza yargılaması faaliyetinde mahkemeler kimi zaman tek hâkimle, kimi zaman heyet hâlinde çalışırlar. Tek hâkimli mahkemelerde hâkim, duruşma sonunda edindiği kanaati somutlaştırmak için gerek duyarsa duruşma salonundan çekilebilir. Heyet hâlinde olan mahkemelerde ise karara katılacak olan hâkimler hüküm verilmeden önce duruşma salonundan çekilerek karşılıklı olarak fikir alışverişinde bulunurlar¹⁰⁰. Buna hükmün müzakeresi denir. Hâkimlerin tek başına kararları bir anlam ifade etmemektedir, zira bunların toplanarak ortak bir kararda birleştirilmesi gerekir¹⁰¹. Karar veya hükümler, oybirliği veya oyçokluğu ile verilir. Böylece ortak karar, tüm hâkimlerin katılımıyla verilir. Dolayısıyla, hükmün yargılamaya katılan hâkimlerden biri tarafından hazırlanıp diğerleri tarafından onaylanması gibi bir durum söz konusu olamaz¹⁰². Çoğunluk kanaatinde olmayan hâkim, ayrı oyun gerekçesini yazacaktır¹⁰³. AICMK §263'te ise suçluluk konusu ve fiilin hukukî sonuçları hakkında sanığın aleyhine bir kararın verilebilmesi için oyların üçte iki çoğunluğa ulaşması aranmaktadır. Cezalandırılabilirliği ortadan kaldıran, cezayı azaltan veya artıran ve özellikle ceza kanunu tarafından öngörülmüş olan durumlar da suçluluk konusuna dahil olmakla birlikte, zamanaşımının şartları suçluluk konusuna dahil değildir.

Hükmün verilmesine dair kurallar CMK'de düzenlenmiştir. Buna göre, hüküm verilmeden önce karara ve hükme katılacak hâkimler müzakerede bulunur. Bu bağlamda, müzakerenin gizliliği ve dış etkilerden uzak olması oldukça önemlidir. Hâkimlik görevini yerine getirmekte yasal bir engeli bulunan hâkimler, müzakereye katılamazlar. Cumhuriyet savcısı da müzakerede bulunamaz. Mahkeme başkanı, yalnızca, tecrübe kazanmaları amacıyla mahkemede staj yapmakta olan hâkim ve avukat adaylarının da müzakere sırasında hazır bulunmalarına izin verebilir (CMK m. 227). Uygulamada zaman zaman Cumhuriyet savcılarının da hükmün müzakeresi

---

¹⁰⁰ Köse, s. 222; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 856; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 612.

¹⁰¹ Arıcan, s. 14; Ünver, Hakeri, s. 1657.

¹⁰² Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 171.

¹⁰³ Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 541.

sırasında hâkimlerle aynı odada olduğu görülebilmektedir ki bu durum hukuka açıkça aykırıdır.

Müzakere, mahkeme başkanı tarafından yönetilir (CMK m. 228). Mahkeme başkanı, en kıdemsiz üyeden başlayarak oyları ayrı ayrı toplar ve en sonra kendi oyunu verir. Bunun sebebi, kıdemsiz üyenin başkanın oyundan etkilenmesinin önüne geçmektir¹⁰⁴. Mahkeme başkan ve üyelerinden hiçbiri herhangi bir konu veya sorun üzerinde azınlıkta kaldığını ileri sürerek oylamadan çekinemez. Mutlaka oy kullanılmak zorundadır. Oylar dağılırsa sanığın en çok aleyhine olan oy, çoğunluk meydana gelinceye kadar kendisine daha yakın olan oya eklenir (CMK m. 229). Oyların değerlendirilmesine en aleyhe oydan başlanılmasının nedeni, en aleyhe oyun kendisinden daha lehe olan oyu da kapsadığı ve kabul ettiği düşüncesidir¹⁰⁵. Elbette ki bu usul, tek hâkimli mahkemelerde böyle değildir. Tek hâkim, yargılama süresi boyunca edindiği kanaate uygun olarak uyuşmazlık hakkında bir karar verecektir ve kararı tutanağa geçirecektir¹⁰⁶.

C. Hükümün Unsurları

1. Hükme Konu Olay (Mesele)

Mahkemenin önüne gelen ve çözülmesi gereken olay ile bundan kaynaklanan sorun hükümün konusunu teşkil eder¹⁰⁷. Muhakeme hukukunda hükümler maddî ve hukukî meseleleri çözmeye çalışırlar. Maddî mesele, geçmişte yaşanan olayın tekrar yaşanması ve zihinde yeniden canlandırılmasıyken, hukukî mesele bu olayın hangi hukukî tipe uyduğu meselesidir¹⁰⁸. Bu sebeple hükme konu olayı çözmeye çalışırken, geçmişte yaşanmış olan bir olay yeniden canlandırılmalı, bir nevi zihinde tekrar yaşanmalı (maddî mesele) ve bu olayın uyduğu hukukî tip belirlenmelidir (hukukî mesele)¹⁰⁹.

Hükümün konusu, iddianamede belirtilen fail/failler ve fiildir¹¹⁰. Yani, hangi fail ve fiil hakkında dava açılmış ise yalnızca o fiil ve fail bakımından yargılama yapılarak

¹⁰⁴ Ünver, Hakeri, s. 1658; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 619-620.

¹⁰⁵ Köse, s. 224; Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 552; Ünver, Hakeri, s. 1659; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1119.

¹⁰⁶ Arıcan, s. 14, V.G. Yaşar, s. 63.

¹⁰⁷ Yenerer-Çakmut, s. 33; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 698.

¹⁰⁸ Kunter, Yenisey, Nuhoglu, s. 51; Yayla, s. 206-207.

¹⁰⁹ Yenerer-Çakmut, s. 33; Kunter, Yenisey, Nuhoglu, s. 51.

¹¹⁰ Yenerer-Çakmut, s. 31; Ali Rıza Çınar, "Hükümün Konusu ve Eylemi (Fiili) Değerlendirmede Mahkemenin Yetkisi", *TBB Dergisi*, S: 84, 2009, s. 37; Deniz, s. 34; K. Doğan, Hüküm, s. 174;

hüküm verilebilir. Nitekim, CMK m. 225'te "Hükümün Konusu ve Suçu Değerlendirmede Mahkemenin Yetkisi" başlığı altında, "Hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve faili hakkında verilir." şeklinde konuya ilişkin düzenleme getirilmiştir¹¹¹. Aynı kural, AİCMK §155/1'de kovuşturma ve hükümün yalnızca iddianamede belirtilen fiil ve yine iddianamede suçlandırılmış kişiyi kapsayacağı şeklinde düzenlenmiştir. Bu nedenle, soruşturma evresinde elde edilen delillerden ulaşıldığı kanaate göre iddianame düzenleyen Cumhuriyet savcısı, iddianamede yüklenen suçun unsurlarını oluşturan faili ve fiili hiçbir şüpheye yer vermeyecek biçimde açıklamalıdır. Nitekim mahkeme; şüphelisi, mağduru belli olmayan, hangi şüphelinin hangi mağdura karşı hangi fiilleri işlediği net olmayan iddianameyi iade edecektir¹¹².

Mahkeme, iddianamede belirtilenlerin dışında bir fiile ya da kişiye ilişkin hüküm verememektedir. İlk olarak, iddianamede şüpheli olarak kim yer alıyorsa ancak o kimse hakkında hüküm verilebilmektedir. Eğer iddianamede bu konuda herhangi bir yanlışlık veya eksiklik bulunuyorsa derhâl düzeltilmelidir. İddianamede kimlik bilgileri yer alan kişi ile yargılama aşamasında sanık olarak yargılanan kişi aynı kişi olmalıdır. İkinci olarak, şüpheli hakkında iddianamede hangi fiili işlediğine dair dava açılmış ise, ancak o fiilden dolayı hüküm verilebilecektir. İddianamede kişinin hangi

---

Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 436; Ünver, Hakeri, s. 1660; Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 546; Fidan Balcı, Seyithan Öztürk, **Hüküm Kurma ve Cezanın Belirlenmesi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 21; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 857; Yenisey, Nuhoğlu, s. 810; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 646; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 74; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1110; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 641.

¹¹¹ Yurtcan'a göre, bu fıkra failden bahsedilmesi doğru değildir; zira, fail ceza hukukunda yer alan bir terimdir ve fiili işleyen kişidir. Yazara göre, fail değil sanık terimi kullanılmalıdır. Bkz. Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 551.

¹¹² Artuç, s. 10. İddianamenin iadesi nedenleri için bkz. CMK m. 174: "Madde 174 – (Değişik: 25/5/2005 - 5353/27 md.) (1) Mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, eksik veya hatalı noktalar belirtilmek suretiyle; a) 170 inci maddeye aykırı olarak düzenlenen, b) (Değişik:17/10/2019-7188/20 md.) Suçun sübütuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen, c) (Değişik:17/10/2019-7188/20 md.) Önödeme veya uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen, d) (Ek:17/10/2019-7188/20 md.) Soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen, İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir. (2) Suçun hukukî nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez. (3) En geç birinci fıkra belirtilen süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır. (4) Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması hâlinde, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez. (5) İade kararına karşı Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir."

fiili işlediği hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde yazılmalı, cezalandırılması istenen bu fiilin hangi suçu oluşturduğu belirtilmeli ve hangi kanunun hangi hükmüne göre kişinin cezalandırılmasının istendiği vurgulanmalıdır¹¹³.

Mahkeme, iddianamede yer verilmeyen fiillerden dolayı hüküm kuramayacaktır. Buradaki fiil ifadesi, bir sonraki bölümde geniş bir biçimde inceleneceği üzere, maddî ceza hukuku anlamındaki fiilden daha geniş olarak düşünülmeli ve “*tarihî olay*” şeklinde anlaşılmalıdır¹¹⁴. Nitekim, Cumhuriyet savcısı iddianame hazırlarken yalnızca kendi kanaatine göre oluştuğunu iddia ettiği suç tipine ait kısımlara yer vermeyecek, olayı bütün ayrıntılarıyla anlatacaktır¹¹⁵. İddianamede bu şekilde anlatılan ayrıntılar içerisinde suç oluşturan ve bu sebeple cezalandırılabilir nitelikte olan fiiller hükmün konusunu oluşturacaktır¹¹⁶.

Hükmün ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve fail hakkında verilmesi kural olsa da, mahkeme, fiilin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir (CMK m. 225/2). Bu durum da maddî gerçeğin araştırılmasının bir sonucudur¹¹⁷. Mahkeme, davasız yargılama olmaz ilkesiyle kendini sınırlandırır¹¹⁸.

---

¹¹³ Artuç, s. 13.

¹¹⁴ Çınar, s. 40; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1110.

¹¹⁵ Tuba Kelep-Pekmez, *Ceza Muhakemesinde Fiil*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 102.

¹¹⁶ Çınar, s. 40.

¹¹⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 698.

¹¹⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun konuyla ilgili kararlarına birkaç örnek verilerek bu husus somutlaştırılabilir. Örneğin, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 07.07.2020 Tarih ve 2020/14-65 Esas ve 2020/345 Karar sayılı kararı: “...Anılan kanunî düzenlemelere göre, iddianamede açıklanan ve suç oluşturduğu iddia olunan eylemin dışına çıkılması, dolayısıyla davaya konu edilmeyen fiil veya olaydan dolayı yargılama yapılması ve açılmayan davadan hüküm kurulması kanuna açıkça aykırılık oluşturacaktır. Öğretide “davasız yargılama olmaz” ve “yargılamanın sınırlılığı” olarak ifade edilen bu ilke uyarınca hâkim, ancak hakkında dava açılmış bir fiil ve kişi ile ilgili yargılama yapabilecek ve önüne getirilen somut uyuşmazlığı hukukî çözüme kavuşturacaktır...”. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 09.10.2012 Tarih ve 2012/1-405 Esas ve 2012/1802 Karar sayılı kararı: “...1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 Sayılı Kanun'un 170. maddesinde, iddianamede gösterilmesi gereken hususlar ayrıntılı olarak düzenlenmiş, maddenin 4. fıkrasında, iddianamede yüklenen suçu oluşturan olayların açıklanması gerektiği belirtilmiştir. Anılan hükümlerden de anlaşılacağı üzere, kamu davasının fiil yönünden sınırlarının açıkça gösterilmesi gerekmektedir. Fiil yönünden, kamu davasının dışına çıkılması, “davasız yargılama olmaz” ilkesine ve 5271 Sayılı Kanun'un 225. maddesine aykırılık oluşturacaktır. Buna göre, hükmün konusu iddianamede gösterilen sevk maddesi değil eylemdir. İddianamede açıklanan ve suç oluşturduğu ileri sürülen fiilin dışına çıkılması, diğer bir ifadeyle, davaya konu edilmeyen bir eylemden dolayı yargılama yapılması ve açılmayan davadan hüküm kurulması kanuna aykırıdır. Buna karşılık iddianamede unsurları gösterilen suça dair nitelendirmeyi mahkeme yaparken iddianamedeki vasıflandırma ile bağlı değildir. Soruşturma evresinde elde ettiği kanıtlardan ulaştığı sonuca göre iddianameyi hazırlamakla görevli iddia makamı, düzenlenen iddianame ile CYY'nın 225/1. maddesi uyarınca fiil ve faile dair olarak konuşturma aşamasının sınırlarını belirlemektedir. Bu bakımdan iddianamede, yüklenen suçun unsurlarını oluşturan fiil/fiillerin nelerden ibaret olduğunun hiçbir duraksamaya yer bırakmayacak biçimde açıklanması yeterlidir. Böylelikle sanık; iddianameden üzerine atılı suçun ne olduğunu hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde anlayabilecek, buna göre savunmasını yapabilecek ve kanıtlarını sunabilecektir...” Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 14.02.2021.

AICMK §264'te hükmün konusunun duruşmanın sonucunda ortaya çıkan hâli ile iddianamede belirtilmiş olan fiil olduğu düzenlenmiş¹¹⁹, mahkemenin son soruşturmanın açılması kararına esas teşkil eden fiilin nitelendirilmesi ile bağılı olmadığı hükme bağlanmıştır. AICMK § 155/2'ye göre de mahkemeler iddianamede belirtilen fiil ve fail sınırları içerisinde kalarak bağımsız hareket etmekle yetkili ve yükümlüdürler; buna karşın ceza kanununun uygulanmasında mahkemeler ileri sürülen istemlerle bağılı değildir.

CMUK m. 259'a göre "*Sanığın, iddianamede yazılı suçtan başka bir suç işlemiş olduğu duruşma sırasında ortaya çıkarsa, Cumhuriyet savcısının talebi ve sanığın muvafakatıyla her ikisi birlikte hükmolunmak üzere bu suç, duruşması yapılmakta olan işle birleştirilebilir.*". Bu nokta, CMK ile oldukça önemli bir farktır. CMK eskiden, *sözlü iddianame* denilen bu usule tamamen son vermiştir¹²⁰. Artık, kovuşturma aşamasına geçildikten sonra iddianamede yer almayan yeni birtakım fiillerinden dolayı hakkında hüküm kurulması, aynı yargılama bakımından mümkün değildir. Bu gibi durumlarda iddianamede yer verilmemiş olaylara dayanan fiiller ayrı birer suç oluşturuyorsa davasız yargılama olmaz ilkesi uyarınca yeni bir iddianame düzenlenmelidir¹²¹. Yargıtay, vermiş olduğu bir kararında, CMK'de ek iddianame kurumu düzenlenmediğinden dolayı kovuşturma sırasında yeni bir suç ortaya çıkarsa Cumhuriyet savcısının ancak suç duyurusunda bulunabileceğini ifade etmiştir¹²². Yeni bir iddianame ile dava açılması hâlinde gerekli görülürse davalar

¹¹⁹ AICMK m. 264'te hükmün yalnızca iddianamede gösterilen fiillerle ilgili kurulacağı belirtilmiş olmasına rağmen bu durumun bazı istisnalarının olabileceği Alman ceza muhakemesi hukukunda kabul edilmektedir. Buna göre, iddianame tarafından belirlenmeyen ve sonradan ortaya çıkan fiil ile iddianamede belirlenen fiil arasında hayatın olağan akışı içinde nesnel bir bağlantı söz konusuysa, bu fiil hakkında hüküm kurmak mümkündür. Açıklama için bkz. Çınar, s. 46.

¹²⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 681.

¹²¹ Kelep-Pekmez, s. 177; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 681; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1110.

¹²² Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 29.06.2009 Tarih ve 2009/27 Esas ve 2009/13450 Karar sayılı kararı: "*...1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı CMK'da ek iddianame ile ilgili açık bir düzenleme bulunmamakta olup, bu uygulamanın aynı Kanun'un duruşmaların bir oturumda bitirilmesi amaçlayan sistemine uygun düşmediği, ek iddianame talebinin yeni CMK'daki hâkimlerin tarafsızlığını sağlamaya yönelik hükümler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kararları ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 27.06.2006 tarih ve 315 sayılı kararı ile de benimsenen Birleşmiş Milletler Bangolar Yargı Etiği İlkeleri nazara alındığında, hâkimlerin dava konusu ve taraftarla ilgili tarafsız olması ilkesine ters düştüğü, ek iddianame talebi ile mahkeme baştan iddianamenin düzenlenmesini istemekle bir nevi suçun sübuta erdiğini belirterek baştan sanığın mahkumiyetine dair görüşünü ortaya koyar nitelikte görüş belirtmiş olduğu ve ek iddianame uygulamasının, iddianamenin kabulü ile hâkim önüne gelen iddianamede gösterilen suçla ilişkin olarak fiil ve fail hakkında karar verilmesini öngören CMK'nın 225. maddesine açıkça aykırılık oluşturduğu, bu maddeye göre hükmün konusunun iddianamede unsurları gösterilen suçla ilişkin yargılama olduğu, bununla beraber mahkeme hâkimlerinin yargılama esnasında sanıkların iddianamedeki suçtan başka suç işlendiklerini düşünüyorlarsa, bu konuda sadece Cumhuriyet*

birleştirilebilecektir¹²³. Bu noktada, ortaya çıkan yeni olayların iddianamede yer alan fiiller kapsamında olup olmadığı dikkatlice değerlendirilmelidir. Yargılama sırasında ortaya çıkan yeni olaylar eğer fiilin aynılığını bozmuyor veya hukukî niteliğini değiştirmiyorsa o zaman yeni bir iddianame düzenlenmesi gerekmemektedir¹²⁴.

Mahkeme, sanığın ceza davasının konusu yapılmamış fiillerini kapsayacak şekilde yargılama yapamaz. Bu sebeple meydana gelen olayın her yönüyle duruşmada tartışılması ve tüm detaylarının ortaya konulması oldukça önemlidir. Uygulamada daha çok mahkemeler, iddianameyi biraz daha geliştirerek ve detaylandırarak hüküm vermekte olup bu usul oldukça yanlıştır ve hâkimin dosyaya yeterince hâkim olamadığını gösterir¹²⁵.

Mahkeme, suçun hukukî niteliğini iddianamede gösterilenden farklı bir şekilde belirlerse, sanığa bu hukukî niteliğin değişmesinden önce haber verilip sanığın savunması alınmalıdır, aksi takdirde iddianamede kanunî unsurları gösterilen suçun değiştiği kanun hükmünden başkasıyla sanık mahkûm edilemez (CMK m. 226/1). Aynı kural AİCMK §265'te de düzenlenmiştir. Buna göre, suçun hukukî nitelendirilmesinin değiştiği önceden kendisine açıklanmadan ve kendisine savunma yapmak için fırsat verilmeden; sanık, mahkeme tarafından kabul edilen iddianamede ileri sürülmüş olan dışında ceza hükmüne mahkûm edilemez.

Suçun hukukî niteliğinin değişmesi üç farklı şekilde olabilir: Sanığın aleyhine değişme, sanığın lehine değişme ve sanığın aleyhine veya lehine sonuç doğurmayacak şekilde değişme¹²⁶. Suçun hukukî niteliği sanık aleyhine değişirse, CMK m. 226/1'deki hüküm uygulanacaktır. CMUK'ta, sanığa ek savunma süresi verilmesi hususunda niteliği sonradan değişen suçun bir öncekinden daha hafif ya da daha ağır cezayı gerektirip gerektirmemesine göre farklı düzenlemeler yer almaktaydı. Buna göre, sonradan niteliği değişen suç, ağırlaştırıcı nedenleri gerektiriyorsa veya daha ağır bir ceza öngörüyorsa, sanığın savunmasını hazırlayabilmesi için duruşma ertelenebilecekti; ancak eğer sanık hakkında düşünülen ceza iddianamede yer alandan daha hafif bir cezaysa o zaman sanık

---

Savcılığı'na suç duyurusunda bulunabilecekleri, iddianame düzenleyip düzenlememek savcının görevi ve takdirinde olduğundan, ek iddianame düzenlenmesi talebinin yapılamayacağı nazara alınmadan yazılı şekilde uygulama yapılması..." Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 15.02.2021.

¹²³ Balcı, Öztürk, s. 23.

¹²⁴ Kelep-Pekmez, s. 180.

¹²⁵ K. Doğan, Hüküm, s. 174.

¹²⁶ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1114.

hakkında daha az cezayı gerektiren suçtan mahkûmiyet kararı verilebilecekti¹²⁷. AICMK §265/2’de de, cezayı ağırlaştırıcı veya bir emniyet tedbirine hükmedilmesini gerektiren ve ceza kanununda özellikle düzenlenmiş olan bir durum duruşma sırasında ortaya çıkarsa sanığa kendisini savunmak için yine fırsat verileceği düzenlenmiştir. CMK’de ise daha az cezayı gerektiren hâllerde dahi sanığa haber verilmeden hüküm kurulamayacaktır. Kanaatimizce de fiilin hukukî niteliğinin lehe veya aleyhe değişmesi ya da mahkeme tarafından yapılan hukukî nitelendirme farklı olsa da cezada bir değişikliğin bulunmaması durumları, ek savunma hakkına engel değildir; çünkü sonuç olarak sayılan her durumda bir cezaî yaptırım iddiası bulunmaktadır ve sanık bunlara karşı savunma hakkını kullanabilmelidir¹²⁸.

2. Sonuç

Hukukî sorunla ilgili olarak ulaşılan çözümün yer aldığı bölüm sonuç olarak adlandırılmaktadır¹²⁹. Sonuç bölümünde yargılama faaliyetinin ardından varılan kanaat açıkça belirtilir. Hükümün sonuç bölümünün yer aldığı kısma uygulamada “*hüküm fıkrası*” veya “*kısa karar*” adı verilir¹³⁰. Duruşma sonunda, duruşma tutanağına geçirilen hüküm fıkrası okunarak gerekçesi genel hatlarıyla açıklanır (CMK m. 231/1). Hüküm fıkrası herkes tarafından ayakta dinlenir (CMK m. 231/4).

Hüküm fıkrasının şekli unsurlarına ilişkin kurallar CMK m. 232’de yer almaktadır. Öncelikle hükümün başına “*Türk Milleti adına*” verildiği yazılır. Ayrıca, hükümün başında; hükümü veren mahkemenin adı, hükümü veren mahkeme başkanının ve

¹²⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 681.

¹²⁸ Çınar, s. 58; Deniz, s. 36; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 436; Yenisey, Nuhoglu, s. 812; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 161; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1115. *Centel/Zafer*’e göre ise iddianamede gösterilen fiilin hukukî nitelemesinin sanık lehine değişmesi durumunda sanığın ek savunması alınmadan da lehe olan hüküm kurulabilir. Aynı durum sanığın lehine olan cezayı hafifletici nedenlerin bulunması hâlinde de geçerlidir. Açıklama için bkz. Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 821.

¹²⁹ Yenerer-Çakmut, s. 34.

¹³⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 04.06.2020 Tarih ve 2018/15-140 Esas ve 2020/264 Karar sayılı kararı: “...Söz konusu hükümlere göre, hüküm fıkrasının mutlaka yargılama sonunda duruşma tutanağına geçirilmesi ve okunması zorunludur. Uygulamada tefhim edilen bu hüküm fıkrasına “*kısa karar*” adı verilmektedir. Hükümün gerekçesi bütünüyle tutanağa geçirilmemiş ise hükümün tefhiminden itibaren on beş gün içerisinde gerekçenin dava dosyasına konulması gerekmektedir. Gerekçeli kararda, kısa hükümün aynen bulunması ancak bu kararın gerekçesinin gösterilmesi icap etmektedir. Gerekçeli karar ile kısa kararın değiştirilmesi mümkün olmayıp, gerekçeli kararın kısa karar ile uyumlu olması lazımdır. Başka bir ifadeyle duruşmada tefhim olunan kısa karar ile gerekçeli karar arasında çelişki bulunmamalı, gerekçe ile sonuç ve hüküm kısmı infazda karışıklığa neden olabilecek nitelikte olmamalıdır...” Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 17.02.2021. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun görüşü bu yönde olsa da, *Birtek*’e göre, hükümün sonuç bölümü olarak adlandırılması gereken bölüm, sonradan açıklanacak olan gerekçeli kararın sonuç bölümü olmalıdır. Bkz. Birtek, Delil ve İspat, s. 550.

üyelerinin veya hâkimin, Cumhuriyet savcısının ve zabıt kâtibinin, katılanın, mağdurun, vekilinin, kanunu temsilcisinin ve müdafinin adı soyadı ile sanığın açık kimliği, beraat kararı dışında, suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, sanığın gözaltında veya tutuklu kaldığı tarih ve süre ile halen tutuklu olup olmadığı yazılır (CMK m. 232/2). Hüküm fıkrasında, verilen kararın ne olduğu, uygulanacak kanun maddeleri, verilen ceza miktarı, kanun yollarına başvurma ve tazminat isteme hakkının bulunup bulunmadığı, bulunuyorsa süresi ve hangi mercie başvurulacağı tereddüde yer vermeyecek biçimde açıkça gösterilmelidir (CMK m. 232/6). Hüküm, hükme katılan hâkimler tarafından imzalanır.

3. Gerekçe

Gerekçe, hükmün en önemli unsurudur, zira verilen hükmün mantığı gerekçede yatmaktadır. Gerekçe, karar veya hükümlerin hangi sebebe dayandığını, kararın temellerinin mantığa, hukuka ve delillere uygun bir biçimde, yeterli, anlaşılır ve ikna edici bir biçimde açıklandığını gösteren, hükmün zorunlu bir unsurudur¹³¹. Anayasa m. 141/3'e göre, tüm mahkeme kararlarının gerekçeli olarak yazılması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) gerekçeli karar ilkesi açık bir şekilde düzenlenmemiş olsa da; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), sözleşmenin 6. maddesinde düzenlenen "*hakkaniyete uygun yargılama*" çerçevesinde gerekçeli karar ilkesini tanımıştır¹³². Yine, Avrupa Konseyi R (94) 12 numaralı Yargıcın Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Hakkında Öneri Kararı'nda da yargıcın hüküm verirken anlaşılabilir bir dil kullanarak açık ve tam gerekçe bildirmesi gerektiği düzenlenmiştir. İç hukukumuzda da bu kural CMK m. 34/1'de "*Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil gerekçeli olarak yazılır.*" şeklinde düzenlenmiştir. Hükümün gerekçesinde gösterilmesi gereken hususlar kanununun 230. maddesinde hüküm çeşitleri bakımından ayırım yapmak suretiyle teker teker sayılmıştır¹³³.

¹³¹ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 639.

¹³² Erkan Şenses, "Ceza Muhakemesinde Hüküm Kavramı ve Hükümün Unsurları", *Terazi Hukuk Dergisi*, Y: 7, S: 65, Ocak 2012, s. 88; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 639.

¹³³ CMK m. 230: "(1) Mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde aşağıdaki hususlar gösterilir:

a) İddia ve savunmada ileri sürülen görüşler.

b) Delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi.

c) Ulaşılan kanaat, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesi; bu hususta ileri sürülen istemleri de dikkate alarak, Türk Ceza Kanununun 61 ve 62 nci maddelerinde belirlenen

Duruşma sona erdiğinde duruşma tutanağına CMK m. 232’de belirtilen esaslar çerçevesinde hükmün gerekçesi yazılır. Hükmün gerekçesi ve varsa karşı oy gerekçesi, tümüyle tutanağa geçirilmemişse açıklanmasından itibaren en geç 15 gün içerisinde dava dosyasına konulur (CMK m. 232/3).

Mahkeme, verdiği kararı gerekçede hukukî ve maddî açıdan somutlaştırmalıdır¹³⁴. Bu nedenle gerekçede hukukî ve maddî konular açıkça ortaya konmalı; soyut ve genel ifadeler ya da şablon cümleler değil, somut, denetlenebilir, olayı aydınlatan ve olayla tam olarak ilişkilendirilmiş delillere dayanan ifadeler kullanılmalıdır¹³⁵. Hükme esas alınan veya alınmayan tüm bilgi ve belgeler, sanığın lehine ve aleyhine deliller tartışılarak değerlendirilmeli, bunların dayanakları hukuka uygun olmalı ve mutlaka gerekçede gösterilmelidir¹³⁶. Mahkeme bir olayı gerçekleştirmiş kabul ediyorsa buna neden karar verdiğini, bu kararları verirken hangi delillerin etkili olduğunu, hangi delillere üstünlük tanındığını, duruşmada esas alınmayan diğer delillerin kanaat oluşturmada neden etkili olmadığını, iddia ve savunmanın öne sürdüğü düşünceler hakkındaki görüşlerini gerekçede belirtmelidir¹³⁷. Hukuka aykırı yöntemlerle elde edildiğinden dolayı hükme esas alınmayan deliller gerekçede ayrıca ve açıkça gösterilmelidir ki söz konusu delillerin kanun yoluna gidildiğinde denetlenmesi mümkün olsun¹³⁸. Yine, hükmün kanun yolu denetimine olanak verecek şekilde temel cezanın belirlenmesi, indirim ve artırım nedenleri gösterilmelidir¹³⁹. Kısa kararın aynen tekrarlanması veya yalnızca kanun

---

sıra ve esaslara göre cezanın belirlenmesi; yine aynı Kanununun 53 ve devamı maddelerine göre, cezaya mahkûmiyet yerine veya cezanın yanı sıra uygulanacak güvenlik tedbirinin belirlenmesi.

d) Cezanın ertelenmesine, hapis cezasının adli para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesine veya ek güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına veya bu hususlara ilişkin istemlerin kabul veya reddine ait dayanaklar.

(2) Beraat hükmünün gerekçesinde, 223 üncü maddenin ikinci fıkrasında belirtilen hâllerden hangisine dayanıldığıının gösterilmesi gerekir.

(3) Ceza verilmesine yer olmadığına dair kararın gerekçesinde, 223 üncü maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarında belirtilen hâllerden hangisine dayanıldığıının gösterilmesi gerekir.

(4) Yukarıdaki fıkralarda belirtilen hükümlerin dışında başka bir karar veya hükmün verilmesi hâlinde bunun nedenleri gerekçede gösterilir.”

¹³⁴ Kunter, Yenisey, Nuhoglu, s. 59; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 441; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 701.

¹³⁵ Deniz, s. 32; Ünver, Hakeri, s. 1693; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 863; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 180; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 701; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1123.

¹³⁶ Ünver, Hakeri, s. 1695; Balcı, Öztürk, s. 101.

¹³⁷ Yenerer-Çakmut, s. 34; Kunter, Yenisey, Nuhoglu, s. 57; V.G. Yaşar, s. 71; Yayla, s. 204; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 441; Ünver, Hakeri, s. 1693.

¹³⁸ V.G. Yaşar, s. 72.

¹³⁹ Ünver, Hakeri, s. 1693.

maddelerinin yazılması yeterli bir gerekçe olmayacaktır¹⁴⁰. Yetersiz ve gerekçesiz bir hüküm keyfiliğe yol açacaktır.

Uygulamada duruşma bittiğinde hüküm fıkrası yalnızca ana hatlarıyla okunmakta ve daha sonra gerekçeli karar hazırlanarak taraflara bu gerekçeli karar tebliğ edilmektedir. Bu duruma yasal bir engel yoktur, önce hüküm fıkrası oluşturularak gerekçenin hazırlanması sonraya bırakılabilir¹⁴¹. Yargıtay'a göre kısa karar oluşturulmadan doğrudan gerekçeli karar yazılmamalıdır¹⁴². CMK m. 232/2 uyarınca hükmün kapsamlı gerekçesinin, hüküm fıkrası ile birlikte oluşturulmadığı takdirde hüküm fıkrasının duruşmada okunarak duruşma tutanağına geçirilmesinden itibaren en geç onbeş gün içerisinde dava dosyasına konulması gerekir. Alman hukukunda bu süre beş hafta olarak belirlenmiştir. Olması gereken, gerekçenin hükümle birlikte açıklanmasıdır; aksi takdirde, hükmün gerekçesinin bulunmadığı veya gerekçenin sonradan hükme uyarlanmaya çalışıldığı, sonradan yazılan gerekçeyle hüküm arasına

¹⁴⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 30.06.2015 Tarih ve 2014/1-559 Esas ve 2015/265 Karar sayılı kararı: "...Yerel mahkemece, Özel Dairenin bozma kararına karşı ilk hükümde direnilirken, bozulmakla tamamen ortadan kalkan eski hükümde direnilmesine karar verildikten sonra, direnme nedenleri gösterilmemiş, bozma kararına niçin uyulmadığı açıklanmayarak, bozulan kararın tarihi ve sayıları değiştirilmek suretiyle gerekçenin aynen ve yeniden yazılmasıyla yetinilmiş, ayrıca "gerekçe" bölümünde, eylemin tasarlanarak işlendiğine ilişkin açıklamalara yer verildikten sonra, "sonuç (hüküm)" bölümünde, gerekçe ile uyumlu olmayacak biçimde, kasten öldürme suçundan hüküm kurulmak suretiyle, kısa karar ile gerekçeli karar arasında çelişkiye neden olunmuştur. Bu itibarla, yerel mahkeme direnme hükmünün bozma kararına hangi nedenlerle uyulmadığı belirtilmeden ve direnme gerekçeleri gösterilmeden önceki kararın aynen tekrarı ile yetinilmesi ve kısa karar ile gerekçeli karar arasında çelişkiye neden olunması suretiyle CMK'nun 34, 230 ve 232. maddelerine aykırı davranılması isabetsizliklerinden sair yönleri incelenmeksizin bozulmasına karar verilmelidir...". Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 20.10.2015 Tarih ve 2014/82 Esas ve 2015/335 Karar sayılı kararı: "...Diğer taraftan incelenen dosyada; yerel mahkemece, Özel Dairenin bozma kararına karşı ilk hükümde direnilirken, bozulmakla tamamen ortadan kalkan ilk hükümde direnilmesine karar verildikten sonra, direnme nedenleri gösterilmemiş, bozma kararına niçin uyulmadığı açıklanmayarak, bozulan kararın "gerekçe ve deliller" bölümünün aynen ve yeniden yazılmasıyla yetinilmiştir. Bu itibarla, yerel mahkeme direnme hükmünün, aleyhe olan bozmaya karşı sanığın beyanı alınmadan yargılamaya devam edilerek hüküm kurulması, bozma kararına hangi sebeplerle uyulmadığı belirtilmeden ve direnme gerekçeleri gösterilmeden bozulan kararın "gerekçe ve deliller" bölümünün aynen tekrarı ile yetinilmesi isabetsizliklerinden sair yönleri incelenmeksizin bozulmasına karar verilmiştir...". Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 25.06.2020 Tarih ve 2017/4-678 Esas ve 2020/321 Karar sayılı kararı: "...Yerel Mahkemece yargılama sonucunda ulaşılan kanaatin, iddia, savunma, tanık anlatımları ve dosyadaki diğer belgelere ilişkin değerlendirmeler ile sanığın eyleminin ve yüklenen suçun unsurlarının nelerden ibaret olduğunun, hangi gerekçeyle hangi delillere üstünlük tanındığı açıkça hükmün gerekçesine yansıtılması gerekirken, bu ilkelere uyulmayıp hükümlere esas alınan ve reddedilen deliller tartışılmayarak CMK'nın 230. maddesinin ilk fıkrasının (b) bendine aykırı olarak gerekçe kurulması..." Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 14.02.2021.

¹⁴¹ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 867.

¹⁴² Yargıtay 7. Ceza Dairesi'nin 14.03.2011 Tarih ve 2011/1869 Esas ve 2011/2352 Karar sayılı kararı: "Duruşmanın bırakıldığı günde yargılamaya devam edilerek duruşma tutanağına hükmünün esasını oluşturacak kısa kararın yazılması gerektiği gözetilmeden, doğrudan gerekçeli kararın yazılması suretiyle, C.M.U.K.nun 264. (C.M.K.nun 219) ve devamı maddelerine aykırı davranılması..." Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 20.02.2021.

zaman girdiği için gerekçenin unutulduğu ve doğal olarak hüküm ve gerekçenin çeliştiği gibi eleştiriler yöneltilebilir¹⁴³. Elbette ki burada açıklanan kısa karar ile gerekçeli karar arasında sanığın lehine veya aleyhine bir değişiklik yapılmamalı, gerekçeli karar kısa karara uygun olmalıdır¹⁴⁴. Duruşmada tefhim edilen kısa kararlar gerekçeli karar arasında fark olması durumunda sanığın lehine veya aleyhine olup olmadığına bakılmaksızın kısa karar esas alınmalıdır¹⁴⁵. Bu durum, kısa kararı veren hâkimle, gerekçeli kararı yazan hâkim arasında çeşitli nedenlerle bir fark olması durumunda da oldukça önemlidir; çünkü, böyle zamanlarda yeni hâkim gerekçeli kararı kısa karara uygun olarak yazacaktır¹⁴⁶.

D. Hüküm Türleri

CMK m. 223'te "*Duruşmanın Sona Ermesi ve Hüküm*" başlığı altında, beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve davanın düşmesi kararlarının hüküm türlerinden olduğu belirlenmiştir. Mahkeme, duruşmanın sona erdiğini açıkladıktan sonra belirtilen bu hüküm çeşitlerinden birine hükmetmek durumundadır. Aynı hüküm içerisinde farklı fiillere dayanarak bu hükümlerden birkaçına hükmedilmesi de mümkündür. Ancak aynı fiile ilişkin olarak bu hüküm çeşitlerinden birden fazlasına hükmedilemez¹⁴⁷.

Mülga CMUK'ta durma kararı da hükümler arasında kabul edilmekteydi (CMUK m. 253/2). Hatta, bu durum, hem durma kararını hüküm kabul eden ve bunlara karşı gidilmesi gereken kanun yolunun temyiz olduğunu kabul eden mahkeme kararları, hem de durma kararını hüküm saymayan ve bunlara karşı temyize gidilemeyeceğini öngören mahkeme kararları bulunduğu için oldukça karışıklığa yol açmaktaydı¹⁴⁸. Ancak durma kararı, uyuşmazlığı esastan çözen beraat, mahkûmiyet, ceza verilmesine yer olmadığı vb. kararlar gibi değildir. Aksine, durma kararı henüz bir karar verilemeyecek durumlarda ortaya çıkar. Yalnızca, soruşturmanın veya kovuşturmanın yapılması herhangi bir koşula bağlıysa ve bu koşulun henüz gerçekleşmediği anlaşılırsa, koşulun gerçekleşmesini beklemek için durma kararı

¹⁴³ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1123-1124.

¹⁴⁴ Yenerer-Çakmut, s. 41; V.G. Yaşar, s. 48; Deniz, s. 31; Yayla, s. 204; K. Doğan, Hüküm, s. 177; Ünver, Hakeri, s. 1698; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 867; Yenisey, Nuhoğlu, s. 806; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 628.

¹⁴⁵ V. G. Yaşar, s. 48; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 704.

¹⁴⁶ Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 443; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 704.

¹⁴⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 705.

¹⁴⁸ Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 22; V.G. Yaşar, s. 190; K. Doğan, Hüküm, s. 193-194; Yenisey, Nuhoğlu, s. 831.

verilir, bu koşul gerçekleştikten sonra da kovuşturmaya kaldığı yerden devam edilir¹⁴⁹. Bu bağlamda, uyuşmazlığı sona erdirmez, hâkimin davadan elini çekmesini gerektirmez. İsbetli olarak CMK’de hüküm çeşitleri arasında durma kararı sayılmamıştır. Yine, görevsizlik ve yetkisizlik kararları da yargılamayı sonlandırmadığı, yargılamaya görevli ve yetkili mahkemede devam edildiği için hüküm niteliğinde değildir. CMK m. 223/10’a göre ise, adli yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararı yalnızca kanun yolu bakımından hüküm sayılmıştır¹⁵⁰. AİCMK m. 260’ta ise “*Hüküm (Urteil)*” başlığı altında duruşmanın hükmün tefhimi ile sona erdiği ifade edilmiş ve hükme ilişkin çeşitli açıklamalar yapılmış olsa da Türk hukukunda olduğu gibi hüküm çeşitleri sayılmamıştır.

CMK’de belirlenen, mahkeme tarafından verilebilecek hüküm çeşitleri ve bu hükümlerin özelliklerini bu başlık altında açıklayacağız.

1. Beraat

Beraat, hakkında suç isnadı olan kişi hakkında herhangi bir yaptırıma hükmedilmemesi anlamına gelen ve sanık hakkında verilebilecek kararlar arasında en lehe olan karardır¹⁵¹. Beraat kararı, 1) Yüklenen fiilin, yasada suç olarak tanımlanmamış olması¹⁵², 2) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması, 3) Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması, 4)

¹⁴⁹ Arıcan, s. 12; K. Doğan, Hüküm, s. 192; Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 143.

¹⁵⁰ Hukuk aykırı olduğu iddia edilen ve kesin olmayan ara kararlara karşı itiraz kanun yoluna gidilebilir. Hukuka aykırı olduğu iddia edilen ve ilk derece mahkemesi tarafından verilmiş son kararlara (hükümlere) karşı ise itiraz dışındaki kanun yollarına gidilebilir.

¹⁵¹ Bekar, s. 21; Yenisey, Nuhoglu, s. 819.

¹⁵² Suçta ve cezada kanunilik ilkesi (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*) ceza hukukunun en önemli ilkelerinden biridir. 10 Aralık 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si m. 11/2’de, 4 Kasım 1950 tarihli İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi m. 7/2’de yasal dayanakları uluslararası anlamda düzenlenmiştir. İç hukukumuzda Anayasa m. 38’de “*Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz, kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.*” ve TCK m. 2/1’de “*Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz.*” ifadesiyle yer almaktadır. Buna göre, bir kişi, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun açıkça suç saymadığı bir fiilden dolayı bir yaptırımla karşılaşamaz. Bu ilkeye göre, kişi bir fiili işlediğinde o fiil suç olarak kanunda önceden yazılmış, kapsamı ve sınırları tek tek tanımlanmış ve yaptırımı açıkça belirlenmiş olmalıdır. Münferit durumlarda, kanunun suç olarak kabul ettiği fiil için yalnızca kanunun belirlediği ceza verilebilir. Böylelikle hâkimlerin bir fiili suç sayarken veya cezalandırırken olan yetkisi sınırlandırılmış, bir anlamda keyfilik önüne geçilmiş olunur. Birey bakımından da işlediği fiilin suç olup olmadığını ve cezayı gerektirip gerektirmediğini önceden bilmemek, birey özgürlüğü açısından doğru olmayacaktır. Kanunda suç ve cezaları bulunması, fiili işleme arzusu duyanları düşündüreceği gibi; hâkimlerin de yetkisini sınırlandıracaktır. Bkz. Zeki Hafizoğulları, Muhtarrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 3. bs., Us-A Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 19 vd.; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 158; İ. Özgenç, s. 119; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 65; Koca, Üzülmöz, s. 56; Hakeri, s. 14; Akbulut, s. 101; İçel, Genel Hükümler, s. 108 vd.

Yüklenen suç sanık tarafından işlenmesine rağmen olayda bir hukuka uygunluk nedeni bulunması, 5) Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması hâllerinde verilir (CMK m. 223/2). Beraat kararının gerekçesinde muhakkak bu hâllerden hangisine dayanılarak bu kararın verildiğinin belirtilmesi gerekmektedir, aksi takdirde beraat hükmünün gerekçesi yetersiz kabul edilerek bozma sebebi yapılabilecektir¹⁵³.

Kimi hâllerde aynı olayda birden fazla hüküm çeşidi söz konusu olabilecektir. Böyle durumlarda failin lehine olan durum tespit edilmelidir. Kanunda da belirtildiği gibi, derhâl beraat kararı verilebilecek durumlarda durma, düşme ya da ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilemeyecektir¹⁵⁴ (CMK m. 223/9).

TCK m. 7'de zaman bakımından uygulama kuralları belirlenmiştir. Buna göre, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kişiye yaptırım uygulanamayacağı gibi¹⁵⁵, suç işlendikten sonra yürürlüğe giren kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimse cezalandırılmaz ve hakkında güvenlik tedbiri uygulanamaz. Bu bağlamda, sanık hakkında henüz kesin bir hüküm verilmeden, sanık yargılandığı esnada kanunda suç olarak tanımlanmış bir fiil varken, yeni bir kanun yürürlüğe girmiş ve bu fiil yeni kanunda suç olmaktan çıkarılmışsa kanunîlik ilkesi uyarınca sanık hakkında beraat kararı verilmesi

---

¹⁵³ Bekar, s. 21.

¹⁵⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında derhâl beraat kararı verilmesi gereken hâller ile beraat kararı verilmesi gereken hâllerin birbirinden farklı olduğunu belirtmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 03.10.1998 Tarih ve 1988/5-220 Esas ve 1988/322 Karar sayılı kararı: "... Beraat kararı ile Derhâl beraat kararı arasında farklılıklar ve özellikler vardır. Bunlar şöyledir:

a - Beraat kararı verilmesi kesindir.

b - Bu hal hazırlık aşamasında farkedilirse takipsizlik kararı verilir.

c - Derhâl beraat kararı verilecek hal anlaşılırsa esasına girilmeden (o hal) aranır.

d - Derhâl beraat kararı Muhakeme faaliyeti yapılmadan verilir

Bu hâller ise şunlardır :

1 - İddianamede sanık diye gösterilen kimsede sanık sıfatı yoktur.

2 - Tarif edildiği şekliyle fiil suç değildir.

3 - Fiil suç olmaktan çıkmıştır..." Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 20.02.2021.

¹⁵⁵ Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 22.10.2019 Tarih ve 2019/8573 Esas ve 2019/15055 Karar sayılı kararı: "...Sanığın, fuhuş yaparak geçimlerini sağlayan mağdurların, cep telefonları ve takma isimlerinin bulunduğu kartvizitleri farklı zamanlarda şehir merkezindeki caddelerde yerlere attığı olayda, eylemin 02/12/2016 tarih ve 29906 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak aynı gün yürürlüğe giren ve 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 6763 Sayılı Kanun'un 18. maddesiyle değişik TCK'nın 227/3 maddesi uyarınca suç olarak düzenlenip yaptırıma bağlandığı, suç tarihi itibarıyla sanığın eyleminin suç olarak düzenlenmediği gözetilmeden beraati yerine suç tarihinde yürürlükte olmayan atılı suçtan mahkumiyet kararı verilmesi..." Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 18.03.2021.

gerekecektir¹⁵⁶. Bu durumda beraat kararının gerekçesi de kanun hükmü olmuş olacaktır¹⁵⁷.

Bir diğer beraat sebebi ise yargılamanın sonunda sanığın isnat olunan suçta işlemediğinin veya isnat olunan bu suçun yargılanan sanık tarafından işlenmediğinin sabit olmasıdır¹⁵⁸. Bu durum, mahkemede ortaya konulan ve tartışılan deliller ile belirlenecektir. Bu belirleme, bazen isnat edilen suçun başka bir kimse tarafından işlendiğinin ispat edilmesi, bazen de sanığın o suçta işlemediğine dair bazı delillerin ortaya konulmasıyla gerçekleşir. Aslında her iki durum birbirinden farklıdır. Isnat olunan suçun sanık tarafından işlenmediğinin ispatı, yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması durumuna göre daha lehedir¹⁵⁹. Fiilin gerçekleştirildiği sabit olmuş, ancak yargılanan sanık tarafından gerçekleştirildiği tartışılan delillerle ispatlanamadığı ve hâkimde vicdanî kanaat oluşmadığı takdirde, “*şüpheden sanık yararlanır (in dubio pro reo)*” ilkesi¹⁶⁰ gereği sanık hakkında beraat kararı verilecektir. Fiili gerçekleştiren kişinin kim olduğunun belirlenememesi bu noktada beraat kararı verilmesine engel değildir¹⁶¹. Zira, maddî gerçeklikten yüzde yüz emin olunmadığı sürece masum birinin ceza alması, doğru olmayacaktır¹⁶². Ancak,

---

¹⁵⁶ Hafizoğulları, Özen, s. 31; Erkan Şenses, *Ceza Muhakemesinde Hüküm*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 19; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 175.

¹⁵⁷ Bekar, s. 23; K. Doğan, Hüküm, s. 179; Yenisey, Nuhuğlu, s. 819; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1130.

¹⁵⁸ Şenses, Hüküm, s. 28; Yenerer-Çakmut, s. 35; V.G. Yaşar, s. 92.

¹⁵⁹ Bekar, s. 24.

¹⁶⁰ Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin temeli masumiyet karanesidir. Masumiyet karanesi, birçok uluslararası sözleşmede ve Anayasada güvence altına alınan, suç ile itham edilen bir kişinin suçluluğu yasal olarak ispatlanıncaya kadar masum sayılacağı kabul eden bir karinedir. Masumiyet karanesinin bir uzantısı niteliğinde olan şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereğince mahkeme, ancak sanığın suçluluğundan hiçbir şüphe kalmayacak bir şekilde emin olması hâlinde mâhkumiyet kararı verebilir. Mahkeme, hukuka uygun olarak kabul edilen bütün delilleri değerlendirdiği halde maddî mesele hakkındaki şüpheyi yenemezse sanığın lehine olacak bir karar verecektir. Yani, eğer sanığın suçta işleyip işlemediği noktasında bir kuşku yenilememişse beraat kararı verilmelidir. Bkz. Deniz, s. 39; Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 554; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 835; Yenisey, Nuhuğlu, s. 820. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 04/04/2006 Tarih ve 2006/3-35 Esas ve 2006/97 Karar sayılı kararı ile buna benzer birçok ilamında da “... ceza yargılamasının en önemli ilkelerinden biri olan “*in dubio pro reo*” kuşkuhan sanık yararlanır kuralı uyarınca, sanığın bir suçtan cezalandırılmasının temel koşulu, suçun kuşkuya yer vermeyen bir kesinlikle ispat edilmesine bağlıdır. Şüpheli ve aydınlatılmamış olaylar ve iddialar sanığın aleyhine yorumlanarak hüküm tesis edilemez. Ceza mahkûmiyeti bir ihtimale değil, kesin ve açık bir ispata dayanmalıdır. Bu ispat teorikte olsa hiçbir kuşku ve başka türlü bir oluşa olanak vermemelidir. Yüksek de olsa bir ihtimale dayanılarak sanığı cezalandırmak, ceza yargılamasının en önemli amacı olan gerçeğe ulaşmadan hüküm vermektir. O halde ceza yargılamasında mahkûmiyet, büyük veya küçük bir ihtimale değil, kuşkuhan uzak bir kesinliğe dayanmalıdır.” denilerek bu ilkenin önemine vurgu yapılmıştır. Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 04.03.2021.

¹⁶¹ K. Doğan, Hüküm, s. 179.

¹⁶² E. Garçon bu konuda “*Ben bir suçsuz cezaevinde görmektense 10 suçluyu dışarıda görmeyi tercih ederim.*” demiştir. Bkz. Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 54; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 836.

delillerin ispatlanamadığı durumda beraat kararının gerekçesinde bu durumun “*delil yetersizliği*” olarak gösterilmesi, sanki sanığın yüklenen suçu işlediği ama mahkemenin gereken delilleri bulamadığı ve bu yüzden beraat kararı verdiği anlamına geleceği için doğru bir uygulama değildir¹⁶³. “*Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması*” gerekçesiyle beraat kararı verilmesi gerekmektedir¹⁶⁴.

Başka bir beraat sebebi, failin işlediği fiil bakımından haksızlığın manevî unsurlarından kastının (TCK m. 21) veya taksirinin (TCK m. 22) bulunmaması durumudur. Suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır (TCK m. 21/1). Taksirle işlenen fiiller ise kanunda açıkça belirtildiği sürece cezalandırılır (TCK m. 22/1). Klasik suç kuramında kast ve kusur aynı anlamda kullanılırken, çağdaş suç kuramında bunlar birbirinden ayrılmıştır¹⁶⁵. Suçun oluşumu için fail ve fiil arasında manevî bir bağın

¹⁶³ Yenerer-Çakmut, s. 36; V.G. Yaşar, s. 110; Bekar, s. 29; K. Doğan, Hüküm, s. 180; Ünver, Hakeri, s. 1668; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 837; Yenisey, Nuhoglu, s. 820.

¹⁶⁴ Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 30/09/2019 Tarih ve 2018/6637 Esas ve 2019/5633 Karar sayılı kararı “...Bozmayı gerektirmiş, sanık müdafii ve Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet savcısının temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülmuş olduğundan hükmün bu sebepten dolayı BOZULMASINA, ancak yeniden yargılama yapılması gerektirmeyen bu hususun CMK'nın 303/1-c. maddesi uyarınca düzeltilmesi mümkün bulunduğundan hükmün “II-1” bölümündeki “sanığın üzerine atılı eylemi gerçekleştirdiğine dair her türlü şüpheden uzak, kesin, inandırıcı ve vicdanî kanaat oluşturur delil elde edilemediğinden sanığın CMK'nın 223/2-e” ibaresinin çıkarılarak yerine “yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması nedeniyle CMK'nın 223/2-b” ibaresinin yazılması suretiyle sair yönleri usul ve kanuna uygun bulunan hükmün DÜZELTİLEREK ONANMASINA, 28.02.2019 tarihinde yürürlüğe giren 20.02.2019 tarih ve 7165 Sayılı Kanun'un 8. maddesiyle değişik 5271 Sayılı Kanun'un 304. maddesi uyarınca dosyanın...1. Ağır Ceza Mahkemesine, kararın bir örneğinin...Bölge Adliye Mahkemesi 4. Ceza Dairesine gönderilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına TEVDİİNE, 30.09.2019 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.” Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 18.03.2021.

¹⁶⁵ Ülkemizde bazı ceza hukukçuları klasik suç teorisini benimsemeye devam ettiğinden bu yazarlar tarafından kusurluluk, suçun bir unsuru olarak mütalaa edilmektedir. Bkz. Hafizoğulları, Özen, s. 264 vd.; Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 17. bs., Savaş Yayınları, Ankara, 2012, s. 189 vd.; Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 10. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2017, s. 361 vd.; Cengiz Apaydın, *Ceza Hukukunda Kusurluluk*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 7 vd.; Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Cilt 2*, 15. bs., Der Yayınları, İstanbul, 2021, s. 15; İçel, Genel Hükümler, s. 417 vd. Öğretide diğer bir görüşe göre ise, kast ve taksirin fiilin tipik sayılması ve failin kusurlu kabul edilmesi bakımından çifte fonksiyonu (*Doppelfunktion des Vorsatzes*) bulunmaktadır. İlk olarak, kast ve taksir esas itibariyle haksızlığın birer işleniş şeklidir. Fail, işlediği fiilin maddî nesnel unsurlarını biliyorsa kasten hareket etmiş sayılmaktadır. Bu yönüyle kast, tipikliğin manevî unsurunu oluşturur. Ancak bununla beraber kusurluluk içinde de işlevi vardır. Örneğin, hukuka uygunluk sebeplerinin koşullarında hataya düşen kişi kasten hareket etmesine rağmen bu kişiye kusur izafe edilememektedir. Taksirde bu durum kendisini şu şekilde gösterir: Failin nesnel özen yükümlülüğünü ihlâl etmesi durumunda taksir bir haksızlık çeşidiyken failin kişisel özellikleri dikkate alındığında özen yükümlülüğüne uymasının ondan beklenebilir ve neticenin öngörülebilir olması gerektiğinden bu da taksirin kusurluluk içindeki işlevini oluşturur. TCK de m. 61/1-f'de “failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığı” ifadesi de kast ve taksirin kusurluluktan ayrı düşünülmeceğini göstermektedir. Zira tipe uygun ve hukuka aykırı fiilin gerçekleştirilmesi kusur yargısının bağlama noktasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, haksızlığın varlığı için kusur aranmasa da kusur yargısı için haksızlığın varlığı şarttır. Alman öğretisinde de kastın, haksızlığın işleniş biçimi ve bir kusur türü olarak çifte fonksiyonu

bulunması gereklidir. Bu bağa suçun manevî unsuru adı verilir. Bu bağ olmaksızın gerçekleştirilen davranış haksızlık olarak nitelendirilemez ve suç oluşturan bir haksızlığın varlığından söz edilemez¹⁶⁶. Kusurluluk ise suç sebebiyle kişinin kınanabilirliğini ifade ettiği ve suçun unsuru olmadığı için failin kusurlu olup olmaması fiilin suç olma niteliğini etkilememektedir¹⁶⁷. Yani, kusur yargısı değerlendirilmeden önce suçun maddî ve manevî unsurlarıyla tamamen gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu, kasten veya taksirle gerçekleştirilmiş bir haksızlık olabilecektir. Kast ve taksir birer kusurluluk biçimi değil, haksızlığın soyut işleniş şekli olduğu için¹⁶⁸, mahkeme yaptığı değerlendirmelerde suçun manevî unsurunun oluşmadığı kanaatine varırsa, suçun unsurları oluşmamış olacağından fail hakkında beraat kararı verilecektir.

CMK m. 223'teki düzenleme gereği, yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen olayda bir hukuka uygunluk sebebinin bulunması durumunda da beraat kararı verilmesi gerekecektir. Hukuka aykırılık, fiilin nesnel bir değerlendirmesi olup bu fiilin yalnız ceza hukuku ile değil, tüm hukuk düzeni ile çatışma hâlinde olmasını ifade eder¹⁶⁹. Bir fiilin kanunda belirtilen tipikliğe uygun olması, o fiilin her zaman hukuka aykırı olması sonucunu doğurmamaktadır, yalnızca bir karine oluşturmaktadır. Olayda bir hukuka uygunluk sebebi varsa, yani, hukuk düzeni tarafından kabul edilen ve hukuka aykırılık unsurunu ortadan kaldıran bir sebep varsa, işlenen fiil haksızlık teşkil etmemektedir¹⁷⁰. Başka bir ifadeyle, hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması hâlinde, fiil, tüm hukuk düzeni bakımından meşru

---

(*Doppelfunktion des Vorsatz und Fahrlässigkeit*) olduğu kabul edilmektedir. Bkz. Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 398; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 257. Diğer bir görüşe göre, kastın hem davranış şekli hem de kusur şekli olduğu yönündeki değerlendirme doğru değildir. Kast, yalnızca fiilin ifade ettiği haksızlığın bir unsurudur. Bkz. Koca, Üzülmüş, s. 152. TCK ve CMK birlikte değerlendirildiğinde kusurun suçun bir unsuru olarak kabul edilmediği görülmektedir. Özellikle CMK m. 223 hükmü dikkate alındığında kusursuz bir failin işlediği haksızlık karşısında beraat değil, kusurun bulunmaması nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı hükmü verildiği görülmektedir. Dolayısıyla kusursuz da olsa ceza hukuku kurallarına aykırı bir haksızlık işleyen bir kişinin beraat etmesi mümkün değildir. Yine CMK m. 223'e göre failin fiili işlerken kast veya taksirinin bulunmaması durumunda beraat hükmü verilecektir. Buradan anlaşıldığı üzere kanun koyucu suçun manevî unsurunu kusurluluğun dışında tutmaktadır. Bu durum da kusurun suçun bir unsuru olmadığı göstermektedir. Bkz. Serkan Meraklı, *Ceza Hukukunda Kusur*, 2. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 50.

¹⁶⁶ Çetintürk, Töngür, s. 148; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 395; İ. Özgenç, s. 231.

¹⁶⁷ İ. Özgenç, s. 231-232.

¹⁶⁸ Özen, Genel Hükümler, s. 435.

¹⁶⁹ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 484; İ. Özgenç, s. 302; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 281; Koca, Üzülmüş, s. 265; İçel, Genel Hükümler, s. 319.

¹⁷⁰ İ. Özgenç, s. 308; Koca, Üzülmüş, s. 266; İçel, Genel Hükümler, s. 317.

kabul edilmektedir¹⁷¹. Hukuka aykırılık değerlendirmesi tipe uygunluğun araştırılmasından sonra yapılır. Yani, bir hukuka uygunluk nedeninin bulunup bulunmadığının değerlendirilebilmesi için öncelikle işlenen fiilin kanunda belirtilen bir suç tipine uyması gerekmektedir¹⁷².

TCK'nin "*Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler*" başlığı altında m. 24 ila m. 34 arasında hukuka uygunluk nedenleri, kusur yeteneğini kaldıran veya azaltan hâllerle beraber karışık bir biçimde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerden hangilerinin hukuka uygunluk nedeni olduğunu tespit etmek için CMK m. 223'e başvurmak gerekmektedir¹⁷³. Bu değerlendirme yapıldığında, hukuka uygunluk sebepleri; kanun hükmünü yerine getirme (TCK m. 24/1), meşru savunma (TCK m. 25/1), hakkın kullanılması (TCK m. 26/1) ve ilgilinin rızası olarak belirlenmektedir (TCK m. 26/2)¹⁷⁴. Fiil hukuka uygun hâle geldiği için suç da oluşmayacak ve sanık hakkında beraat kararı verilecektir.

2. Mahkûmiyet

Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olması hâlinde, mahkûmiyet kararı verilir (CMK m. 223/5). Sanığın işlediği fiil kanunda tanımlanan suç tipine uygunsuz ve cezaî sorumluluğu kaldıran herhangi bir durum yoksa o zaman sanık, bir cezaya mahkûm edilecektir¹⁷⁵. Mahkeme tarafından mahkûmiyet hükmü verilirse, duruşmada öne sürülen deliller ile sanık tarafından suçun işlendiğine dair yüzde yüz kanaat oluşmuş demektir. Mahkûmiyet kararı, mutlaka kesin ve açık ispatla verilmelidir, henüz aydınlatılmamış olaylarla, birbiriyle çelişkili ve kesin kanaat oluşturmayan delillerle veya iddialarla mahkûmiyet kararı verilemez. Suçun işlenip

¹⁷¹ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 485.

¹⁷² Çetintürk, Töngür, s. 179.

¹⁷³ Özen, Genel Hükümler, s. 559.

¹⁷⁴ Elbette ki hukuka uygunluk nedenleri bunlarla sınırlı değildir. Hukuka uygunluk nedenleri hukuk düzeninin bütününden kaynaklandığından, TCK'de düzenlenmeyen, örf ve adet hukukundan, mahkeme içtihatlarından, uluslararası hukuktan vs. kaynaklanan hukuka uygunluk nedenleri de bulunmaktadır. Ancak çalışmamızın kapsamını çok fazla genişletmemek için yalnızca TCK'de düzenlenmiş olan hukuka uygunluk nedenlerine yer verdik.

¹⁷⁵ Arıcan, s. 13. Hakkında mâhkumiyet kararı verilen kişi hakkında verilecek yaptırımlar TCK m. 45'te belirtildiği üzere hapis cezası ve/veya adli para cezasıdır. Hapis cezaları da kendi içerisinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası ve süreli hapis cezası olmak üzere üçe ayrılır. Bunlar dışında bir cezaya mâhkumiyet mümkün değildir.

işlenmediğine dair yüzde bir oranında bir şüphe bile varsa mahkûmiyet kararı verilmemelidir¹⁷⁶.

3. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı

Mülga CMUK zamanında olmayan bir hüküm çeşidi olan ceza verilmesine yer olmadığı kararı, ilk kez CMK tarafından getirilmiş bir düzenlemedir. CMUK zamanında böyle bir hüküm çeşidi bulunmamasına rağmen yerel mahkemeler ve Yargıtay zaman zaman ceza verilmesine yer olmadığını gerekçe olarak göstererek¹⁷⁷ bu gerekçeyle beraat kararı verebilmekteydi¹⁷⁸. CMK’de isabetli olarak beraat ve ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gereken hâller birbirinden ayrılarak düzenlenmiştir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararı sanık hakkında cezalandırmaya engel olan durumlarda verilir.

TCK’nin 223. maddenin 3. fıkrasında belirtilen nedenler “*kusurun bulunmaması sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı*” verilmesi gereken hâller iken 4. fıkrada belirtilen nedenler “*ceza verilmesine yer olmadığı kararı*” verilmesi gereken hâllerdir. Buna göre sanık hakkında, 1) İsnad edilen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü (TCK m. 31), akıl hastalığı (TCK m. 32/1) ya da sağırlık veya dilsizlik hali (TCK m. 33/1) veyahut geçici nedenler (TCK m. 34/1) bulunması, 2) İsnad edilen suçun hukuka aykırı ve fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle (TCK m. 24/2) veya zorunluluk hali (TCK m. 25/1) ya da cebir veya tehdit altında işlenmesi (TCK m. 28/1), 3) Meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması (TCK m. 27/2), 4) Kusurluluğu ortadan kaldıran hataya düşülmesi (TCK m. 30/4) hâllerinde verilecektir (CMK m. 223/3). Bununla beraber, işlenen fiilin suç olma özelliği devam etmesine rağmen, etkin pişmanlık¹⁷⁹, şahsî cezasızlık

¹⁷⁶ Yenerer-Çakmut, s. 37; Bekar, s. 41; K. Doğan, Hüküm, s. 189; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 711; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 655.

¹⁷⁷ Yargıtay 1. Ceza Dairesi’nin 27.11.1995 Tarih ve 1995/2699 Esas ve 1995/3458 Karar sayılı kararı: “*Olay günü, sanıkla kavga eden maktûlün, kayınbiraderi ile birlikte evine giden sanığa bıçakla arkadan saldırdığı, bağırışmaları duyarak aniden geriye dönen sanığın, maktûlü elinden tutarak bıçağı saplamasını önlemeye çalıştığı sırada bileğini büktüğü, namlusu ters dönen kendi bıçağının maktule saplandığının, sanığın savunmasıyla uyum gösteren tanık beyanları ve eylemin savunmada belirtildiği şekilde oluşabileceğine ilişkin Adli Tıp 1. İhtisas Kurulunun 8.2.1995 tarihli raporundan açıklıkla anlaşılması karşısında, olayda sanığın tamamen yasal savunma şartları içinde hareket ettiği ve savunmada aşırılığa da kaçmadığının kabulü ile TCK.nun 49/3. maddesi gereğince ceza verilmesine yer olmadığından beraatine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması...*” Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 04.03.2021.

¹⁷⁸ Şenses, Hüküm, s. 30; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 706.

¹⁷⁹ TCK’de etkin pişmanlık her suçta uygulanabilen genel bir hüküm olarak düzenlenmemiştir. Etkin pişmanlığın uygulanabileceği özel suç tiplerine yer verilmiştir. TCK m. 93, 110, 168, 192 bunlara örnektir.

sebebinin varlığı, karşılıklı hakaret (TCK m. 129/3), işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı gibi nedenler dolayısıyla da sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir (CMK m. 223/4).

Kusurluluk, suç oluşturan fiilin bir vasfı değildir¹⁸⁰. Kusurluluk değerlendirmesi, işlenen fiilin tüm unsurlarıyla suç teşkil etmesi ve hukuka aykırılık unsurunun gerçekleştiğinin tespitinden sonra yapılır¹⁸¹. Dolayısıyla, işlediği fiilden ötürü failin kusurlu sayılıp sayılmamasının fiilin tüm unsurlarıyla gerçekleşip suç vasfını haiz olmasına herhangi bir etkisi bulunmamaktadır¹⁸². Tüm unsurlarıyla suç oluşturan fiilden dolayı failin kınanabilip kınanamayacağı ile ilgili yapılan yargıdan ibarettir. Fail eğer kusurlu kabul ediliyorsa, fail, hukuka uygun bir biçimde hareket edebilmeyi seçme imkânına rağmen hukuka aykırı davranışı seçmiş ve bu davranışı gerçekleştirdiği için kınanabilmekte ve gerçekleştirdiği bu davranış ona yüklenebilmektedir¹⁸³. Başka bir ifadeyle, failin işlediği fiilin ona nesnel ve öznel açıdan isnat edilmiş olması, cezalandırılabilirlik açısından yeterli olmayıp failin cezalandırılması aynı zamanda fiilin kendisine kişisel olarak isnat edilip edilemeyeceğine bağlıdır¹⁸⁴. Kusur, fail hakkında kınanabilirlikle ilgili bir değer yargısı olduğuna göre ve işlenen fiil tipe uygun ve hukuka aykırı olmasına rağmen işlediği fiilin haksızlık oluşturduğunun bilincinde olmayan kişide kınanabilirlik olmadığından bu kişiye ceza verilmesine gerek duyulmaz¹⁸⁵.

CMK m. 223/3'te yer alan hâller, kastın veya taksirin bulunmaması sebebiyle beraat kararı verilmesini gerektiren hâllerle karıştırılmamalıdır. Zira, kastın veya taksirin bulunmaması durumunda suçun manevî unsuru eksik olacağından suç oluşmazken, kusurun bulunmaması nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesine neden olan hâllerde suç oluşmuştur. Failin bir fiili gerçekleştirirken kast veya taksirinin bulunması, o fiil açısından faili kusurlu kılmamaktadır, failin kusurlu olabilmesi için normatif açıdan kınanabilir olması gerekmektedir¹⁸⁶. Yine aynı şekilde, bir hukuka uygunluk sebebinin bulunması sebebiyle beraat kararı verilmesi gereken hâller ile kusurun bulunmaması sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gereken hâller birbiriyle karıştırılmamalıdır. Fiili suç olmaktan

---

¹⁸⁰ İ. Özgenç, s. 454.

¹⁸¹ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 282; Koca, Üzülmez, s. 312.

¹⁸² Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 572.

¹⁸³ Çetintürk, Töngür, s. 210; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 572.

¹⁸⁴ Meraklı, s. 34; Koca, Üzülmez, s. 313; İçel, Genel Hükümler, s. 417.

¹⁸⁵ İ. Özgenç, s. 233; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 707.

¹⁸⁶ Deniz, s. 89.

çıkaran bir hukuka uygunluk sebebi bulunduğu takdirde fiil baştan itibaren tüm hukuk düzeninin cevaz verdiği bir fiil haline geleceği için beraat kararı verilmesi gerekirken, failin kusur yeteneğinin bulunmadığı durumlarda fiil suç teşkil etmeye devam etmekle beraber bu fiilden dolayı kişi kınanamadığı için ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmektedir¹⁸⁷.

Cezalandırılmaya engel olan nedenler ise, failin şahsına ait bazı nitelikler, anayasa hukukundan veya uluslararası hukuktan kaynaklanan bazı sebepler gereği kabul edilen ve fiilin tipe uygunluğuna, hukuka aykırılığına veya kusurluluğuna etkisi olmamasına rağmen cezalandırılmaya engel olan sebeplerdir¹⁸⁸. Bu durumda suç, tüm unsurlarıyla oluşmasına rağmen cezalandırmaya engel olan hâller var ise fail cezalandırılmamaktadır. Fiil hukuka aykırı olmaya devam ettiğinden cezalandırmaya engel olan sebepler ile hukuka uygunluk sebepleri birbirinden ayrılmaktadır.

Kusurun bulunmaması sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gereken durumlar kimi zaman kusur yeteneğini tamamen kaldırmaz, yalnızca azaltabilir; bu sebeple doğrudan kusurun bulunmaması sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmemelidir¹⁸⁹. Yine, bizim de katıldığımız görüşe göre, hata durumlarında taksirle işlenen hareket veya neticenin taksirle işlenebilen bir suç olarak kanunda düzenlenmesi durumunda, mahkûmiyet kararı verilmesi gerekirken; fiilin taksirle işlenen şekli kanunda açıkça düzenlenmemişse, fiil suç teşkil etmeyeceğinden sanık hakkında beraat kararı verilmesi daha isabetli olacaktır¹⁹⁰. Fiilin kanunda taksirle cezalandırılabilen bir suç olması, ancak failde taksir derecesinde kusur bulunmaması durumunda ise kusurun bulunmaması sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı vermek doğru olacaktır¹⁹¹.

4. Güvenlik Tedbirine Hükmedilmesi

TCK'de yaptırımlar, cezalar ve güvenlik tedbirleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Cezalar, ihlal edilen kanun hükmünün karşılığı olarak verilen, suç işlenmesini önlemeyi, toplum ve hukuk düzenini korumayı hedef alan yaptırımlarken, güvenlik tedbirleri, kişinin kusurlu olup olmadığına dair bir değerlendirme yapılmaksızın,

---

¹⁸⁷ Çetintürk, Töngür, s. 180-181; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 572.

¹⁸⁸ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 671; Koca, Üzülmüş, s. 374; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 707.

¹⁸⁹ K. Doğan, Hüküm, s. 182; Ünver, Hakeri, s. 1669; Çetintürk, Töngür, s. 211.

¹⁹⁰ Yayla, s. 235; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1131.

¹⁹¹ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1131.

yalnızca işlediği haksızlık sebebiyle kişinin gösterdiği tehlikelilik haline karşılık olarak verilen, koruma ve iyileştirme amacı güden yaptırımlardır¹⁹². Güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi için de bir suçun işlenmesi gerekmekte, ancak bu suçun işlenmesi dolayısıyla kişinin kusurlu olması gerekmemektedir¹⁹³. Bu bağlamda, kişinin kusurlu bir biçimde işlemiş olduğu suça karşılık olarak cezaya hükmedilmesinin yanında kişi hakkında güvenlik tedbirleri uygulanabilmekte, kişinin kusuru olmaksızın işlediği bir suç dolayısıyla da cezaya hükmolunmasa bile güvenlik tedbirleri uygulanabilmektedir¹⁹⁴. Bu kural CMK'de yüklenen suçun işlendiğinin sabit olması durumunda bir cezaya mahkûmiyet yerine veya mahkûmiyetin yanı sıra güvenlik tedbirlerine hükmedilebileceği düzenlenerek somutlaştırılmıştır (CMK m. 223/6). Kişinin işlediği fiil sebebiyle hakkında hem ceza hem de güvenlik yaptırımına hükmedilmesi, hukukî yapısı ve nitelikleri farklı olduğundan, ileride değineceğimiz *non bis in idem* ilkesi bakımından herhangi bir aykırılık teşkil etmemektedir¹⁹⁵. Zira, cezalar ve güvenlik tedbirleri birbirlerinden farklı yaptırımlardır ve aynı anda birden fazla farklı yaptırıma hükmedilmesi hukuka aykırılık teşkil etmeyecektir.

Güvenlik tedbirlerinde de kanunîlik ilkesi geçerlidir, bu sebeple kanunun açıkça suç saymadığı bir fiilden dolayı kişiye güvenlik tedbiri uygulanamayacaktır. Güvenlik tedbirleri TCK m. 53-60. maddeler arasında yer almaktadır. Bunlar, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma, eşya müsaderesi, kazanç müsaderesi, akıl hastalarına yönelik güvenlik tedbirleri, tekerrür, sınırdışı edilme ve tüzel kişiler hakkındaki güvenlik tedbirleridir.

Öğretide bir görüş, güvenlik tedbirine hükmedilmesi hükmünün aslında bir çeşit mâhkumiyet olduğunu, güvenlik tedbirine hükmetme şeklinde ayrı bir hüküm türüne yer verilmesinin gereksiz olduğunu ve bu hükmün mâhkumiyet hükmü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır¹⁹⁶. Bu görüşü savunan yazarlara göre, mâhkumiyet hükmü, cezaya mâhkumiyet şeklinde değil, ceza hukuku yaptırımlarına mâhkumiyet olarak anlaşılmalı ve yaptırım türleri olan cezalar ve güvenlik tedbirleri mâhkumiyet hükmü kapsamına girmelidir. Bizim de katıldığımız görüşe göre ise,

---

¹⁹² Hafizoğulları, Özen, s. 454; Şenses, Hüküm, s. 47; Bekar, s. 43; K. Doğan, Hüküm, s. 190; Çetintürk, Töngür, s. 412; İ. Özgenç, s. 949; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 989; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 642; Koca, Üzülmöz, s. 651; Hakeri, s. 641; İçel, Genel Hükümler, s. 740.

¹⁹³ Koca, Üzülmöz, s. 651.

¹⁹⁴ İ. Özgenç, s. 949.

¹⁹⁵ Şenses, Hüküm, s. 47; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 989.

¹⁹⁶ K. Doğan, Hüküm, s. 190; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 456; Yenisey, Nuhoğlu, s. 824.

güvenlik tedbiri, cezayla birlikte verilmeyip tek başına verildiği durumda bir hüküm olarak kabul edilebilir ve güvenlik tedbirleri bir ceza yaptırımını olmayıp yalnızca suç karşılığında uygulanan bir yaptırım olduğundan tam anlamıyla bir mâhkumiyet teşkil etmezler¹⁹⁷.

5. Davanın Reddi

Davanın reddi kararı, aynı fiil nedeniyle aynı sanık hakkında önceden verilmiş bir hüküm (*non bis in idem*) veya açılmış bir dava (*litis pendentia*) varsa verilir (CMK m. 223/7). Yani, uyuşmazlık konusu olayın ve sanığın aynı olması durumunda dava reddedilecektir. Davanın reddi kararı verilirken mahkeme, suçun işlendiği veya işlenmediği konusunda ya da bir cezanın verilip verilmemesi konusunda bir değerlendirme yapmamakta, bu sebeple de uyuşmazlığı esastan çözmeden yalnızca yargılama usulüne bağlı bir sebep nedeniyle yargılamayı sonlandırmakta olduğundan, davanın reddi kararının gerçek anlamda bir hüküm olup olmadığı konusunda çeşitli tartışmalar yapılabilmektedir¹⁹⁸. Davanın reddi kararı, çalışma konumuz olan kesin hüküm bakımından oldukça önemlidir. İlerde de belirteceğimiz üzere, bu hüküm türü kesin hükmün önleme etkisinin muhakeme hukukuna bir yansımasıdır. Mahkeme, hem görülmekte olan bir dava veya daha önceden verilmiş bir hükmün varlığını araştırarak, hem de dava ve yargılamanın konusunu da dikkate alarak fiilin ve failin aynı olup olmadığını tespit edecektir¹⁹⁹. Eğer bir ceza uyuşmazlığı daha önce yargılanarak hakkında kesin bir hüküm verilmişse, artık aynı fiil ve aynı kişi hakkında tekrar soruşturma ve kovuşturma yapılamayacak, davanın reddine karar verilecektir. Aksi bir durumda, kişinin tekrar cezalandırılmasının adalet duygusunu zedeleyeceği aşikârdır. Zira bir fiilinden dolayı yargılanan failin aynı fiili nedeniyle tekrar yargılanmayacağını bilmesi, bu kişi için bir güvence niteliğindedir ve hukuk devleti olmanın bir gereğidir²⁰⁰.

6. Davanın Düşmesi

TCK'de öngörülen düşme nedenlerinin varlığı veya soruşturma ya da kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hâlinde, davanın düşmesine karar

---

¹⁹⁷ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1134-1135.

¹⁹⁸ Yenerer-Çakmut, s. 38; Bekar, s. 52; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1135. Düşme ve ret kararlarının son karar olmamalarına karşın hüküm sayılabileceklerine dair görüş için bkz. Çınar, s. 35.

¹⁹⁹ Şenses, Hüküm, s. 48.

²⁰⁰ Balcı, Öztürk, s. 94.

verilecektir (CMK m. 223/8). TCK’de öngörülen düşme nedenleri; sanığın veya hükümlünün ölümü (TCK m. 64), af (TCK m. 65), dava zamaşımı (TCK m. 66), şikâyet şartının gerçekleşmemesi (TCK m. 73), önödeme (TCK m. 75) gibi nedenlerdir. TCK dışındaki kanunlarda da soruşturma ve kovuşturma koşulları mevcut olabilir. Bu kapsamda örneğin, CMK m. 254/2’ye göre, uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def’aten yerine getirmesi hâlinde, davanın düşmesine karar verecektir. Yine, CMK m. 231/10’da “*Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*” başlığı altında düzenlenen hükme göre de, denetim süresi içerisinde kasten yeni bir suç işlenmediği ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülükler uygun davranıldığı takdirde davanın düşmesi kararı verilecektir. Objektif cezalandırılabilme şartının arandığı suç tiplerinde, bu şart gerçekleşmeden iddianame düzenlenmemeli, düzenlenmiş ise mahkeme davayı bekletmelidir. Bu şart gerçekleşmezse mahkeme tarafından düşme kararı verilmelidir²⁰¹.

Düşme kararı verilirken faile yönelik suç isnadı ile ilgili olarak olumlu ya da olumsuz bir karar verilmemekte, yalnızca kanunda belirtilmiş bazı nedenler olması dolayısıyla yargılama sonlandırılmaktadır²⁰². Yani, failin suçu gerçekten işleyip işlemediğine, işlediyse ne şekilde cezalandırılması gerektiğine dair bir değerlendirme yapılmamaktadır. Tıpkı davanın reddi kararında olduğu gibi davanın düşmesi kararında da mahkeme, uyuşmazlığı çözmekte, yalnızca bazı yargılama usulüne dayanan sebeplerden dolayı yargılamayı sona erdirmekte olduğu için davanın düşmesi kararında da bu kararın gerçek anlamda hüküm olup olmadığına dair tartışmalar bulunmaktadır²⁰³.

7. Adli Yargı Dışındaki Bir Makama Yönelik Görevsizlik

CMK m. 223/10’a göre adli yargı dışındaki bir yargılama makamının görevli olması gerektiğine yönelik bir görevsizlik kararı, kanun yolu bakımından hüküm sayılacaktır. Bu düzenlemeyle anlaşılması gereken, bu tür kararlara karşı itiraz kanun yoluna değil, istinaf/temyiz kanun yoluna gidilmesi gerektiğidir. Nitekim, CMK m. 5/2’de belirtildiği üzere, adli yargı içerisindeki mahkemeler bakımından verilen görevsizlik kararlarına karşı itiraz yoluna gidilecektir. Kanun yolu dışında, gerek adli

²⁰¹ Ünver, Hakeri, s. 1685; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1137.

²⁰² Deniz, s. 122.

²⁰³ Yenerer-Çakmut, s. 38; Bekar, s. 53; Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 554; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1143.

yargı içinde verilen görevsizlik kararları, gerekse de adli yargı dışında bir makama yönelik görevsizlik kararları hüküm niteliği taşımaz²⁰⁴.

Öte yandan, Anayasa m. 158'de Uyuşmazlık Mahkemesi'nin adli ve idari yargı mercileri arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkili olduğu belirlenmiştir. Adli yargı dışındaki bir makama yönelik görevsizlik kararlarına karşı gidilebilecek kanun yolunun istinaf olarak belirlenmesi neticesinde Uyuşmazlık Mahkemesi'nin işlevsiz bırakılacağı yönünde eleştiriler öğretilerde savunulmaktadır²⁰⁵. Ancak bizim de savunduğumuz görüşe göre, CMK m. 223/10'da yer alan düzenleme, kararın kesinleşebilmesi bakımından yerindedir ve bu aşamadan sonra Anayasa m. 158 hükmü uygulanacaktır²⁰⁶. Ceza mahkemesi, başka bir yargı kolunun görevli olduğu gerekçesiyle ilk kez görevsizlik kararı verdiği hâllerde dosyayı, görevli olduğunu düşündüğü yargı kolundaki mahkemeye gönderecektir. Bu yargı kolundaki mahkeme tarafından ceza mahkemesinin görevli olduğu kanaatine ulaşırsa yine görevsizlik kararı verilerek dosya ceza mahkemesine gönderilecektir. Bu durumda ceza mahkemesi, görevsizlik kararı vererek dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göndermelidir²⁰⁷.

II. Kesin Hüküm Kavramı ve Kesin Hükmün Ortaya Çıkış Nedenleri

Hukuk; toplumsal barışın korunması, bireylerin yaşamında düzenin sağlanması, çekişmeli durumlara çözüm üretilmesini amaçlasa da bireylerin arasında zaman zaman uyuşmazlıkların olması engellenememektedir. Bu gibi çekişmelerin olduğu durumlarda bireylerin hakları ve hukukî durumlarının belirlenmesi şarttır²⁰⁸. Ancak bu belirlemelerin er ya da geç sona ermesi gerekmektedir. Bir uyuşmazlığın sonsuza kadar sürmeyip bir noktada hükümle sonuçlanması, bu hükme karşı başvurulabilecek kanun yollarının önceden belirlenmesi ve bu yollara başvurulduktan sonra mahkeme tarafından verilen hükme hukukî bir gerçeklik gücünün tanınması, başka bir ifadeyle

---

²⁰⁴ V.G. Yaşar, s. 188.

²⁰⁵ K. Doğan, Hüküm, s. 194.

²⁰⁶ Bekar, s. 55.

²⁰⁷ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1143.

²⁰⁸ Hamide Özden Özkaya-Ferendeci, *Kesin Hükmün Objektif Sınırları*, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 1.

hükmün kesinleşmesi, bir toplumda hukukî barışın gerçekleşmesi ve sürdürülmesi için zorunlu bir ihtiyaç olduğundan kesin hüküm kurumu ortaya çıkmıştır²⁰⁹.

Uyuşmazlıkların bir noktada sonlandırılmasının muhakemenin maddî gerçeğe ulaşma amacına aykırı olduğu ve verilen hükmün doğruluğundan şüphe edilen her an yeniden ele alınabileceği düşünülse de, hükmün bu şekilde sınırsız olarak incelenmesi, yani, kesin hükmün reddedilmesi hâlinde de tekrar görülen her yargılamanın daha doğru bir hükme götüreceği çelişkisi her zaman mevcut olacaktır²¹⁰. Aynı şekilde, maddî gerçeğe ulaşmak da hukukî güvenlik ihtiyacı da adalet idesinin iki amacını teşkil eder ve sonsuza kadar sürecek bir yargılama faaliyeti bu amaçlar arasında çelişki teşkil eder²¹¹. Bu sebeple, maddî gerçeğe ulaşma amacı ile kesin hükmün arasındaki çatışmadan birinin tercih edilmesi zorunludur ve tercih edilmesi gereken kesin hükümdür²¹².

Suç işlenmesi ile birlikte ortaya çıkmış olan uyuşmazlığın sınırsız bir biçimde tekrar ele alınabilme olasılığının varlığı, hükme bağlanmış olan bir konunun tekrar tekrar gündeme getirilmesi ve tartışmaya açılması, toplumsal barışa suç olgusunun kendisinden daha büyük zarar verebilecektir²¹³. Bu bağlamda kesin hüküm, maddî gerçeği arayan ceza muhakemesindeki toplumsal gereksinimden doğmaktadır²¹⁴.

---

²⁰⁹ Sami Selçuk, “Medenî Usul Hukukunda Kesin Hüküm, Şartları-Kesin Hüküm İtirazı”, *Adalet Dergisi*, Sayı: 11, Yıl: 64, Kasım 1973, s. 937; Ramazan Arslan, “Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 5-6, Yıl: 1998, s. 722; Özkaya-Ferendeci, s. 1-2; Ünver, Hakeri, s. 1779; Ersoy, Aleyhe Değiştirme, s. 123.

²¹⁰ Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1987, s. 6.

²¹¹ Hill Hermann, “Verfassungsrechtliche Gewährleistungen gegenüber der staatlichen Strafgewalt”, ed. Josef Isensee, Paul Kirchhof, *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland*, Band 6, Freiheitsrechte, C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 1989, Rn. 68; Britta Specht, *Die zwischenstaatliche Geltung des Grundsatzes ne bis in idem*, Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, Barcelona, Hong Kong, London, Mailand, Paris, Singapur, Tokio, 1999, s. 18; Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 10.

²¹² Otto Barbarino, *Die Rechtskraft des Strafurteils und ihre Wirkungen*, Inaugural-Dissertation der Juristischen Fakultät der Friedrich-Alexanders-Universität Erlangen, Erlangen, 1902, s. 22; Ernst Beling, *Deutsches Reichsstrafprozessrecht*, De Gruyter Verlag, Berlin und Leipzig, 1928, s. 268; Dionysios Spinellis, *Die Materielle Rechtskraft des Strafurteils Unter Besonderer Berücksichtigung des Grundsatzes Ne Bis In Idem*, Hohen Juristischen Fakultät der Ludwig-Maximilians-Universität zu München Inaugural-Dissertation, München, 1962, s. 1; Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 573. Aksi yönde bkz. Ayhan Önder, “Muhakemenin İadesinde Reform”, *İÜHFİM*, Cilt: 38, Sayı: 1-4, 1973, s. 72-73.

²¹³ Karakurt, s. 22.

²¹⁴ Güçlü Akyürek, *Yargılamanın Yenilenmesi*, 3. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 25.

Kesin hüküm kavramının temeli Roma hukukuna dayanmaktadır²¹⁵. Roma hukukunun ilk dönemlerinde dava, kişiler arasındaki uyuşmazlığın Tanrılarca çözümlenmesi için yapılan bir tören olarak kabul edildiği için, aynı konuda ikinci bir davanın açılmasını Tanrıların kararlarına karşı saygısızlık olarak görülmekteydi²¹⁶. Kesin hüküm, Latince “*res iudicata*” kelimesi ile açıklanır²¹⁷. Latince “*res*” kelimesi “şey”, “*iudicata*” kelimesi ise “yargılanmış” anlamına gelmektedir ve Türkçede *res iudicata*, “yargılanmış şey” olarak ifade edilebilir²¹⁸. Bir hükmün daha sonraki davaları da etkileyen bağlayıcı etkisini ifade eden *res iudicata* teriminin yanında, zaman zaman “*estoppel*” kelimesi de kullanılabilir. *Estoppel*, İngiliz hukukunda yerleşen bir terim olup uyuşmazlığın taraflarından birinin daha önceki beyanını inkâr edecek şekilde, ya da önceki söz ve tutumları ile çelişen iddialarda bulunmasını ve delil ikame etmesini yasaklayan ispat hukuku kurallarını ifade etmektedir²¹⁹.

Roma hukukunda “*res iudicata pro veritate accipitur*” şeklinde ifade edilen ve hâkimin gerek mahkûmiyet gerekse beraat kararı verdiği durumlarda taraflar arasındaki uyuşmazlığı bitirdiği ve artık verilen kararın gerçeği ifade ettiğine dair bir

---

²¹⁵ Erwin Wolter, *Der Umfang der Rechtskraft im Strafprozess*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der juristischen Doktorwürde der Rechts- und Staatswissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Göttingen, Göttingen, 1938, s. 11; Herbert Thomas, *Das Recht auf Einmaligkeit der Strafverfolgung*, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2002, s. 31; Burhan Gürdoğan, *Medenî Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1960, s. 9. Ancak bu kurumun Hammurabi kanunları, eski Hindu şerhleri ve antik Yunan’da da olduğunu belirten eserler bulunmaktadır. Bkz. Spinellis, s. 3; Gerard Conway, “Ne Bis In Idem In International Law”, *International Criminal Law Review*, Volume: 3, 2003, p. 221-222; Silja Schaffstein, *The Doctrine Of Res Judicata Before International Arbitral Tribunals*, Queen Mary and Westfield College, University of London and at the Faculty of Law of the University of Geneva PhD Thesis, Geneva, 2012, p. 10; Ersin Erdoğan, *Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi*, 2. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 62-63; Abdulfaz Sadıkhzada, *Kesin Hükümün Olumlu Etkisi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s. 2. Antik Hint hukukunda “*Purva Nyaya*” olarak adlandırılan bir kural bulunmaktaydı. Buna göre bir kişiye tekrar dava açılırsa, önceden savunulduğuna dair bir cevap verilirdi. Bkz. Lata Karia, *Doctrine of Res-Judicata*, Saurashtra University PhD Thesis, Rajkot, 2007, p. 1. Yine, Antik Yunan’ın çeşitli şehir devletlerinin yasalarında da aynı kişinin aynı konuda iki kez yargılanmasını yasaklayan kurallar bulunmaktaydı. Bkz. Kenneth G. Coffin, “Double Take: Evaluating Double Jeopardy Reform”, *Notre Dame Law Review*, Volume: 85, Issue: 2, 2010, p.775.

²¹⁶ S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 938.

²¹⁷ *Res iudicata*, maddî anlamda kesin hükmün karşılığı olarak Fransızca “*autorité de la chose jugée*” ve Almanca “*materielle Rechtskraft*” kelimeleri ile açıklanmaktadır. Bkz. Gürdoğan, s. 15.

²¹⁸ Gözler, s. 47; Şeyma Cebeci, *Türk Ceza Hukuku Bağlamında Ne Bis In Idem İlkesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022, s. 4.

²¹⁹ Ali Cem Budak, *Kara Avrupası ve Anglo-Amerikan Medenî Usul Hukuklarında Kesin Hüküm: Türkiye ve İngiltere Örnekleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991, s. 7.

kural yer almaktaydı²²⁰. Roma hukukunun “*interest reipublicae ut sit finis litium*” (Devlet, davaların bir sonunun olmasıyla ilgilenir), “*nemo debet bis vexari pro una et eadem causa*” (hiç kimse aynı suçtan dolayı birden fazla takibe maruz kalmamalıdır) ve “*nemo debet bis puniri pro uno delicto*” (hiç kimse, aynı suçtan dolayı iki kez cezalandırılmamalıdır) ilkeleri temel olarak bu kurala dayanmaktaydı²²¹. Yine, İmparatorluk döneminde, bir suçtan dolayı beraat kararı verilen sanık hakkında aynı suçtan dolayı yeniden dava açılmayacağına ve aynı fiilden dolayı ikinci kere dava açıldığı takdirde kesin hüküm def’inin ileri sürüleceğine dair düzenlemeler vardı²²². Ancak, Roma hukukunda mağdurun, geçerli mazeretlerini ve şimdiye kadar neden herhangi bir işlem yapmadığını açıklaması ve ispatlaması durumunda veya hükümdarın emri üzerine önceden davası karara bağlanmış sanık hakkında ikinci bir defa dava açılabilmesi mümkün görülebilmekteydi²²³.

Orta Çağ’daki İtalyan hukukçuları arasında da Roma hukukunda yer alan ilkeler ve bu ilkelerin istisnaları benimsenmekteydi²²⁴. Örneğin, fiilin daha sonra ciddi sonuçlara yol açması durumunda yeni bir suçlamanın kabul edilmesi yönünde

---

²²⁰ Voulgaris, s. 45; Soyubelli, s. 12; Karakurt, s. 22; Lelieur, s. 200; Maciej Rogalski, “Exceptions to Res Judicata and the Prohibition of Ne Bis In Idem in Criminal Law”, *International Law Yearbook*, Volume: 8, 2017-2018, p. 103. Latince “*res iudicata pro veritate accipitur*” özdeyişinin Türkçe karşılığı, “*hükmedilen şey, kanunî hakikat gücüne sahiptir.*” olarak ifade edilebilir. Bu anlamda res iudicata, hukukî bir varsayım olarak gerçeği ifade etmekte ve bir davanın sonsuza kadar yargılanmasına ve gerçeğin araştırılmasına engel olmaktadır. Bkz. Kemal Gözler, “Res Iudicata’nın Türkçesi Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, Cilt: 56, Yıl: 2007, s. 47. Gözler’e göre, kesin hüküm tabiri tam olarak res iudicata terimini karşılamamaktadır. Res iudicata yargılanmış şey anlamına gelmekteyken, kesin hüküm kendisine karşı herhangi bir kanun yoluna başvuru imkânı bulunmayan veya başvuru yolları tüketilmiş hüküm demektir. Yazar, hükmün kesinleşmesi ile yargılanmış olmasının farklı anlamlara geldiğini, kesin hükmün res iudicata’nın kendisi değil, bir şartı olduğunu söylemektedir. Yazarın bakış açısına hak vermekle birlikte, kanaatimizce günümüzde kesin hüküm teriminin res iudicata’nın tekrar yargılama yasağı, bağlayıcılık teşkil etme gibi etkilerini doğuran bir anlamda kullanıldığı kanaatinde olduğumuzdan, kesin hüküm teriminin kullanılmasında herhangi bir sakınca görmemekteyiz.

²²¹ Alfred Friedrich Berner, “*Non bis in idem*”, *Archiv für Preußisches Strafrecht*, Band 3, 1855, s. 479; Christine Van den Wyngaert, Guy Stessens, “The International *Non bis in idem* Principle: Resolving Some Of The Unanswered Questions”, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol: 48, No: 4, October 1999, p. 780; John A.E Vervaele, “The Transnational Ne Bis In Idem Principle In The EU Mutual Recognition And Equivalent Protection of Human Rights”, *Utrecht Law Review*, Volume:1, Issue: 2, p. 100; Karia, p. 2, Shivam Goel, “Rome Has Spoken, The Cause Has Ended; Rome Spoke Through Her Laws”, (Erişim), <https://ssrn.com/abstract=3307814>, 29.04.2021; Cebeci, s. 3.

²²² Bu bağlamda kesin hüküm davanın açılmasından itibaren değil, kararın verilmesinden itibaren ortaya çıkmaktaydı. Bkz. Türkoğlu, s. 15.

²²³ Berner, s. 480; Horst Rheingans, *Die Ausbildung der strafprozessualen Rechtskraftlehre: von der Aufklärung bis zur Reichsstrafprozessordnung von 1877*, Strafrechtliche Abhandlungen, Heft 379, Breslau-Neukirch, 1937, s. 6; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 15-16.

²²⁴ Berner, s. 482.

görüşler bulunmaktaydı²²⁵. Benzer şekilde, fiilin cezaî niteliğinin değişmesi durumunda aynı fiile ilişkin yeni bir suçlamanın yapılabileceğine kabul edilmekteydi²²⁶. Yine, beraat eden kişinin daha sonra suçunu itiraf etmesi hâlinde mahkûm edilmesi olanaklı görülmekteydi²²⁷.

Orta Çağ'da Hristiyanlık'ı yaymak için kurulan Engizisyon Mahkemeleri'nin etkisiyle kesin hüküm etkisinde bir zayıflama meydana gelmişti²²⁸. Engizisyon Mahkemeleri tarafından kullanılan tahkik sistemi, hâkimin, taraflar tarafından itham beklemeyip doğrudan olaya el koyduğu ve delil toplayabildiği bir sistem olduğundan, yargılama sürecinde hâkimin sürece olan katkısının artmasıyla birlikte, kesin hüküm mutlak bir kesinlik kazanmıştı²²⁹. O dönemde devlet, yalnızca tüm suçların cezalandırılmasıyla ilgilendiğinden adalet ve maddî gerçeğe ulaşma çabası, kesin hüküm talebinden önde görülmekteydi²³⁰. Bu nedenle, *non bis in idem* ilkesi kabul edilmemekteydi. Kesin hüküm kurumuna bazı istisnalar getirilmesi görüşü ortaya çıkmış ve ilke kısmen daha esnek hâle getirilmişti²³¹. Buna göre, sanığa yargılamanın tekrar ele alınmasını ve bu süreçte kendisini tekrar savunmayı sağlayabilme imkânı getirilmişti²³². Mahkûmiyet hükmüne karşı yargılamanın yenilenmesi talebi, hükümdarın affından mahkûmun hakkı olan olağanüstü bir kanun yoluna dönüşmüştü. Mahkûmiyet kararının (*sentencia condenatoria*) infazından sonra bile, hüküm giymiş kişi, masumiyetini veya daha az suçlu olduğunu kanıtlama seçeneğine sahipti²³³. Beraat kararlarında ise, karar, verildikten hemen sonra kesinleşmekteydi ve böylece aynı vakıalar sebebiyle hiçbir mahkemede dava yeniden açılmamaktaydı²³⁴. Yalnızca, daha önce bilinmeyen ve delil olarak kullanılmamış kuvvetli şüphe gerekçelerinin ortaya çıkması durumunda konu yeniden ele alınabilmekteydi²³⁵. Ancak, bu yargılamanın yenilenmesi ihtimali sadece Engizisyon sürecinin hâkim olduğu mahkemelerde devreye girebilmekteydi²³⁶.

---

²²⁵ Fritz Borgmann, *Die Identität der Tat- Beitrag zur Lehre von der Rechtskraft des Strafurteils*, Dissertation an der Georg-August-Universität Göttingen, Göttingen, 1891, s. 15.

²²⁶ Borgmann, s. 16; Spinellis, s. 4.

²²⁷ Berner, s. 483.

²²⁸ Thomas, s. 32; Rogalski, p. 104.

²²⁹ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 21.

²³⁰ Spinellis, s. 4.

²³¹ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 21.

²³² Rheingans, s. 12.

²³³ Berner, s. 484.

²³⁴ Berner, s. 483.

²³⁵ Rheingans, s. 9.

²³⁶ Spinellis, s. 5.

Aydınlanma ile yeni bir dönem başlamıştır. Aydınlanma hareketinin başlıca temsilcileri kesin hüküm kurumuna doğrudan temas etmeseler bile daha sonraki ceza hukukçularına fikrî bir temel oluşturmuşlardır²³⁷. Aydınlanma'nın odak noktası, devletin müdahalelerine karşı bireylerin güvenliği ve hukukî kesinliktir. Tahkik sisteminin getirmiş olduğu fikirler reddedilerek halka açıklık, sözlülük ve çelişme ilkelerine uygun olarak yapılan bir yargılama süreci hâkim olmaya başlamıştır. İngiltere'de ortaya çıkan jüri mahkemeleri, yargılama sürecine dahil edilmiş ve bireylerin özgürlüğünün, yasal olarak açıkça sınırlandırılmış bir biçimde korunması amaçlanmıştır²³⁸. Kesin hükmün önleme etkisinin en önemli ifadelerinden biri olan *non bis in idem* ilkesi de Fransız İhtilâli'nden sonra 1791 tarihli Fransız Anayasası'nın 5. bölümünün 9. maddesinde ve 1808 tarihli Fransız Ceza Kanunu'nun 246. maddesinde pozitif hukuk anlamında kendisini göstermiştir²³⁹. Aydınlanma ile Almanya'da da bireye ceza yargılamasında yeni haklar tanınmıştır. Çağdaş ceza muhakemesinin çerçevesi, diğer hususların yanı sıra, aynı kişinin aynı fiilinden dolayı yeniden yargılanma olasılığını önemli ölçüde sınırlayan ve böylece kesin hüküm kurumunun önemini artıran 1849 Frankfurt Anayasası ile oluşturulmuştur. Her ne kadar Alman İmparatorluğu'nun 1 Şubat 1877 tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun hiçbir hükmünde doğrudan kesin hüküm kurumuna atıfta bulunulmasa da, ilke, İmparatorluk Mahkemesi kararlarında genel olarak kabul edilen bir ilke hâline gelmiştir²⁴⁰.

İslâm hukukunda ise, kanun yolu mahkemeleri olmadığından, yani mahkeme derecelerine yer verilmediğinden, kesin hükme dair herhangi bir terim kullanılmamaktaydı²⁴¹. Tanzimat döneminde Avrupa'da usul kanunlarının

---

²³⁷ Rheingans, s. 24.

²³⁸ Spinellis, s. 5.

²³⁹ Rogalski, s. 105.

²⁴⁰ Rogalski, s. 105-106.

²⁴¹ Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Yargılama Usulleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1957, s. 363; Mustafa Çenberci, *Hukuk Davalarında Kesin Hüküm*, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1965, s. 15; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 20. İslâm hukukunda kesin hüküm kavramının mevcut olduğuna ilişkin görüş için bkz. Ekrem Buğra Ekinci, "İslâm Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1-2, 2001, s. 96: "Hz. Ömer'in verdiği hükümler halife olduktan sonra Hz. Ali'nin; Hz. Ali'nin verdiği hükümler de halifelğe geçtikten sonra Hz. Muaviye'nin önüne götürüldüğünde, tıpkı Hz. Peygamber devrinde olduğu gibi, hükümlerin geçerli bir sebep olmaksızın bozulamayacağı gerekçesiyle geri çevrilmiştir. Hz. Osman da daha önce Hz. Ömer'in bakıp sonuçlandırdığı bir davaya bakmaktan kaçınmıştır. İbnü'r-Rüşd bu olayı zikrettikten sonra devlet başkanının kendinden önceki âdil devlet başkanlarından birinin hüküm verdiği bir davaya yeniden bakamayacağını bildiriyor. Bu da kesin hüküm (kaziyye-i muhkeme) kavramının ilk zamanlardan beri mevcut olduğunu göstermektedir. Bununla beraber hukuka aykırı verilmiş mahkeme hükümlerinin incelenmesi ve gerekirse bozularak yeniden muhakeme yapılması imkânı da her zaman

kabulünden itibaren *res iudicata* terimine karşılık bulunması zorunluluğu ortaya çıkmıştı. İlk kez Londra sefiri Antopolo Paşa tarafından, kesin hüküm için “*kaziyyei kat’iyyei mahkûmunbıha*²⁴²” ifadesi kullanılmış ancak bu ifade çok uzun olduğu için beğenilmemişti. Türk hukukunda “*kaziyyei muhkeme*” terimi ilk defa dönemin Maarif Meclisi reisi Ali Haydar Efendi tarafından kullanılmıştı²⁴³. Bu terim günden güne Türk hukuk öğretisinde de değişikliklere uğramış, kesin hüküm teriminin yerleşmesinden önce Latince’de *res iudicata* olarak adlandırılan kavrama karşılık olarak “*emr-i makzî*²⁴⁴”, “*katîleşme*²⁴⁵”, “*muhkem kaziye*²⁴⁶”, “*kaziyyei muhkeme*²⁴⁷” gibi kavramlar kullanılmıştı. Günümüz öğretisinde ise kesin hüküm terimi yazarlar arasında yaygınlaşmıştır.

“Kesin” sözcüğü sözlük anlamı itibariyle, “*şüphe ve duraksamaya yer bırakmayan veya geri dönülme, değişmez, mutlak, kati, maktu*” anlamlarına gelirken “*hüküm*” sözcüğü daha önce belirtildiği gibi, “*yargı, egemenlik, hâkimiyet*” anlamındadır²⁴⁸. Hukukta ise kesin hüküm, “*hâkimin verdiği hükmün değişmezliği, dokunulmazlığı*”²⁴⁹ olarak tanımlanmaktadır.

Medenî usul hukukunda kesin hüküm, HMK m. 303’te “*Kesin Hüküm*” başlığı altında açıkça düzenlenmiş ve dava şartları arasında sayılmıştır. Dava şartları kamu

---

söz konusu olmuştur.” Benzer görüşü Gürdoğan da savunmaktadır. Yazara göre kesin hüküm kurumu Osmanlı hukuk sisteminde de yer almaktadır ve bilhassa maddî anlamda kesin hüküm hakkında Mecelle’de çeşitli hükümler bulunmaktadır. Bkz. Gürdoğan, s. 12; Türkoğlu’na göre de İslâm hukukunda mahkeme derecelerinin olmaması kesin hüküm kurumunun var olmadığını göstermemektedir. Bkz. Türkoğlu, s. 16.

²⁴² “*Kaziye*”, mantıksal anlamda “*hüküm, fikir*” gibi anlamlara gelir. Mahkeme hükmü karşılığı yoktur. “*Mahkûmunbıha*” ise “kendisine hükmolunmuş” gibi bir anlam vermektedir. Yani, bu terim, hakkında katî hüküm verilen şey anlamına gelmekte olup Gözler’e göre *res iudicata*’nın doğru çevirisi budur. Gözler, s. 54-55.

²⁴³ Ansay, s. 357; Gözler, s. 57; Türkoğlu, s. 11; Aras, s. 152, dn. 465.

²⁴⁴ Bu ifade 1955 yılına ait TBMM tutanaklarında yer almaktadır. Bkz. TBMM Tutanakları, (Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c005/b038/tbmm100050380048.pdf>, 24.04.2021, “*Emr*” “*emir, buyruk, iş*” anlamına gelmekte iken “*makzî*”, “*kaza olunmuş*”, yani, yargılanmış anlamına gelir ve *res iudicata*’nın tam bir çevirisi niteliğindedir. Gözler, s. 53.

²⁴⁵ Baha Kantar, *Ceza Muhakemeleri Usulü İkinci Kitap*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1946, s. 477.

²⁴⁶ İmran Öktem, “Kesin Hüküm (Muhkem Kaziye), Kesin Hükmün Sonraki Davaya Tesiri Netice-i Talebin Değişmesi”, *Hukuk Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 18, Yıl: Eylül 1946, s. 17; Şanal Görgün, Levent Börü, Mehmet Kodakoğlu, *Medenî Usûl Hukuku*, 11. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 583.

²⁴⁷ Turhan Feyzioğlu, “İdarenin Kaziye-yi Muhkemeye Riayetini Temin Hususunda Vatandaşın Büyük Millet Meclisi’ne Müracaat Hakkı Bir Müeyyide Olabilir Mi?”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 1949, s. 96 vd.; Hayri Domaniç, *Hukukta Kaziye-i Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1964, s. 4. “*Muhkem*” sıfatı hükmedilmiş anlamında olmayıp “*tahkim edilmiş, sağlamaştırılmış*” anlamına geldiği için kaziye-yi muhkeme de muhkem kaziye de *res iudicata* teriminin tam karşılığını oluşturmamaktadır. Bkz. Gözler, s. 56.

²⁴⁸ Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlük, (Erişim), <https://sozluk.gov.tr/>, 20.04.2021.

²⁴⁹ Faruk Erem, “Ceza Usulünde Kesin Hüküm”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1-4, Cilt: 20, Yıl: 1963, s. 37.

düzeninden sayılır. Kesin hükmün bağlayıcılığı da kamu düzenindedir²⁵⁰. Bunun anlamı, kesin hükmün tarafların anlaşması ile ortadan kaldırılamayacağı ve bir uyuşmazlığın yargılanmasına başlanmadan önce kesin bir hükmün var olup olmadığının mahkeme tarafından kendiliğinden göz önünde bulundurulması gerektiğidir²⁵¹. Bununla beraber, taraflar da dava sürecinin sonuna kadar kesin hükmün var olduğunu ileri sürebilmektedir. Kesin hüküm kavramı kamu gücünü haiz olup hukuk yargılamasında her ne kadar kesin hüküm konusu hak, özel hukuka aitse de kamu menfaati ön plandadır²⁵². Yani, aslında davanın ikamesi ve vakıaların mahkemeye taşınması konusunda tarafların sahip olduğu mutlak tasarruf yetkisi, yargılamanın sonunda ortaya çıkan kesin hükümle birlikte devletin egemenlik sahasına girmekte ve tarafların iradelerine bağlı olmayan mutlak bir hâl almaktadır²⁵³. Bu nedenle de tarafların bu kamu menfaatinden feragat etmeleri mümkün olmamaktadır²⁵⁴.

Diğer yargılama usullerinde de kesin hüküm kurumu bulunmasına rağmen ilgili kanunlarda bu denli açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Özellikle ceza muhakemesi hukukunda kesin hüküm kavramı büyük öneme sahiptir. Ancak ceza usulüne ilişkin kanunumuzda buna ilişkin bir tanım yer almamaktadır. Yalnızca, kanun yolları (CMK m. 272 vd.), kanun yararına bozma (CMK m. 309) ve yargılamanın yenilenmesi (CMK m. 311) kuralları belirlenirken *kesinleşme* ve *kesin hüküm* kavramlarına yer verilmiştir.

Öğretide Erem, kesin hükmü “...artık çekişme bitmiştir. Kesin hüküm her kusurdan temizlenir, bu bir din, insanca adaletin dinidir. Ona dine inanılır gibi inanılmalıdır. Hukuk güvenliği ancak kesin hükümle sağlanabilir. Kesin hükme saygı mecburiyeti yalnız idare edenleri ve edilenleri değil, kanun koyucuyu dahi bağlar. Bu anlamda kesin hüküm bir Anayasa müessesesidir.” şeklinde ifade etmiştir²⁵⁵.

---

²⁵⁰ Ansay, s. 357; Derya Belgin Güneş, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2018, s. 104; Soyubelli, s. 7; İyilikli, s. 171; Sadıkhzada, s. 6; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Muhammet Özekes, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, 12. bs. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 462; Görgün, Börü, Kodakoğlu, s. 583.

²⁵¹ S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 941; Filiz Berberoğlu Yenipınar, *Temyiz Edilemeyen Kararlar: Kesin Kararlar- Dava Şartları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 39.

²⁵² Gürdoğan, s. 71; Ahmet Cahit İyilikli, *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm*, 2. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 36.

²⁵³ Saim Üstündağ, *Medenî Yargılama Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 695.

²⁵⁴ İyilikli, s. 36.

²⁵⁵ Erem, Kesin Hüküm, s. 38.

Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır, kesin hüküm kavramını kanun yoluna tâbi olmayan, verildiği anda kesinleşen hükümler için kullanmaktadır. Hüküm olağan kanun yoluna tâbi ise bu süreç sonuçlandığında; kanun yoluna başvuru hakkı bulunan bir kişi kanun yoluna başvurmadığında veya başvurmasına rağmen bu hakkından vazgeçtiği durumlarda ortaya çıkan hükme ise kesinleşmiş hüküm adını vermektedir²⁵⁶.

Özen'e ve Ünver/Hakeri'ye göre, kesin hüküm; kesin karar ve kesinleşmiş karar olmak üzere iki şekilde meydana gelir. Buna göre, kesin karar, yasa gereği herhangi bir kanun yolu öngörülmesizin ilk derece mahkemesi tarafından verildiği an kesin sayılan kararı ifade ederken; kesinleşen karar, kanun yolu öngörülmüş olup ya süresi içinde başvurulmayarak ya da süresi içinde başvurulup kesin hâl alan kararı ifade eder²⁵⁷.

Belgin-Güneş'e göre kesin hüküm, mahkeme kararlarına karşı kanun yoluna başvurulmaması ya da kanun yolunun tüketilmesi neticesinde kanun tarafından tanınan gerçeklik niteliğidir²⁵⁸.

Kesin hükmün verilmesiyle birlikte bundan böyle hukukî sorun çözülmüş sayılacağından, kesinleşen karar, doğruluğu hukuken kabul edilen ve artık tartışılmayan bir sonucu haiz olacaktır²⁵⁹. Kararın gerçekten doğru olup olmadığı genellikle önemli değildir. Verilen karar doğru ya da yanlış olabilir, herkesi tatmin etmeyebilir; ancak uyuşmazlığın bir noktada sona erdirilmesinin adil ve amaca uygun bir sonuca varılmasından daha önemli olduğu görüşünün bir gereği olarak bu hüküm nihaî ve bağlayıcı olarak kabul edilir²⁶⁰. Başka bir ifadeyle kesin hüküm, kararın doğruluğunu göstermemekte, yalnızca doğruluğu kural olarak tartışılmayan kararı ifade etmektedir²⁶¹. Nitekim, mahkeme kararlarına kanunî gerçeklik karinesi tanınmasının sebebi, hâkimlerin kesinlikle yanlış karar vermeyecekleri düşüncesinden ziyade, toplumdaki istikrar ve düzenin sağlanması, uyuşmazlıkların

---

²⁵⁶ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 610-611.

²⁵⁷ Ünver, Hakeri, s. 1779-1780; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1346.

²⁵⁸ Belgin-Güneş, s. 106.

²⁵⁹ Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 574; Yenisey, Nuhoglu, s. 1021.

²⁶⁰ Gustav Radbruch, *Gesamtausgabe: Band 1: Rechtsphilosophie I*, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 1987, s. 169; Spinellis, s. 2; Ünver, Hakeri, s. 1779.

²⁶¹ Karakurt, s. 22.

çözülerek bozulan düzenin tamir edilmesi, toplumun ve medeniyetin istikrarı düşüncelerine dayanmaktadır²⁶².

III. Kesin Hükme Duyulan İhtiyacın Nedenleri ve Kesin Hükümün Amacı

Kesin hüküm ile, muhakeme sırasında çekişmeli olan, ancak artık kanun yollarından herhangi birine başvuru ile kaldırılamayan bir hüküm, tarafların hukukî durumlarını somut bir şekilde tespit eder ve aynı taraflar arasında aynı vakiya ilişkin müteakip bir uyuşmazlık meydana geldiği takdirde, ikinci davaya bakan mahkeme, önceki davaya bakan mahkemenin kesinleşen hükmüyle bağlı olur²⁶³. Kural olarak sona eren bir davada mahkemenin tekrar yargılama yaparak yeni bir hüküm vermesi mümkün değildir. Kesinleşmiş olan bu hüküm artık tamamen bağlayıcı, bozulamaz ve tartışılmaz hâle gelir. Aksi takdirde, yargılama makamı tarafından verilmiş olan bir kararın başka bir karar ile değiştirilebilmesi her zaman mümkün olacak, bu durum da kişilerin adalete olan güvenini sarsabileceği gibi toplumsal barış da bozulacaktır²⁶⁴. Yine bu durum, ihkak-ı hakka, yani, hakkın kendi kendine zorla alımı eğilimine de neden olabilecektir²⁶⁵.

Hukuk devleti ilkesinin işlerliği açısından, uyuşmazlıkların muhakeme sonunda çözümlenmesi ve hukuk barışının sağlanması şarttır²⁶⁶. Bu sebeple, belirli aşamalardan geçtikten sonra bir kararın kesin hüküm niteliği kazanarak kanunî gerçekliğe sahip olduğu kabul edilmelidir²⁶⁷. Verilen karar, yanlış, hatalı veya eksik olsa bile bu karara, hiçbir müdahalede bulunulamaz²⁶⁸. Mahkeme kararlarının

²⁶² T. Feyzioğlu, s. 96; Gürdoğan, s. 8; Domaniç, s. 4; Çenberci, s. 14; Jarrod Wong, "Court or Arbitrator- Who Decides Whether Res Judicata Bars Subsequent Arbitration Under The Federal Arbitration Act", *Santa Clara Law Review*, (Erişim) <https://digitalcommons.law.scu.edu/lawreview/vol46/iss1/2/>, 6.05.2021; Sadıkhzada, s. 3, Görgün, Börü, Kodakoğlu, s. 583.

²⁶³ Arwed, Bloomeyer, "Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları", Çev. İrfan Yazman, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 25, Sayı:3, Yıl: 1968, s. 225, Aras, s. 160.

²⁶⁴ Necat Okutan, "Ceza Usulünde Kesin Hüküm ve Bir Problem", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 6, 1982, s. 117; Kamile Türkoğlu, *İdari Yargılama Usulünde Kesin Hüküm*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s. 7; Soyaslan, *Ceza Muhakemesi*, s. 617; Burçin Küçükkasap Özkan, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s. 15.

²⁶⁵ İyilikli, s. 39.

²⁶⁶ Yenisey, Nuhoglu, s. 1022.

²⁶⁷ S. Selçuk, *Kesin Hüküm*, s. 937; R. Arslan, s. 723.

²⁶⁸ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi'nin 14.01.2013 Tarih ve 2012/23549 Esas ve 2013/159 Karar sayılı kararı. "...HUMK.nun 455.maddesinde (6100 Sayılı HMK.nun 305. maddesi) "Hüküm müphem ve

kesinlik vasfını kazanması, mahkemenin verdiği tüm kararların doğru ya da adil olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim verilen kararın maddî gerçeğe ya da hukuka aykırı olması hâlinde de karara kanunî gerçeklik vasfı verilecektir; çünkü amaç, daha doğru olan kararı süresiz olarak aramayı serbest bırakmak yerine, tatmin edici olmayan bir süreç olsa bile aynı uyuşmazlığın sürekli mahkeme önüne gelmesini engellemektir²⁶⁹.

Kesin hükmün kanunî gerçekliğe sahip olmasının nedeni, hukukî güvenliğe olan ihtiyaç ve yargı sisteminin kendi kendisiyle çelişmemesidir²⁷⁰. Yargı sisteminin kendi iç tutarlılığını sürdürmesi ve koruması ve böylece yalnızca güvenilirliğini değil, aynı zamanda gücünü koruması da esastır²⁷¹. Kesin hüküm sayesinde çelişkili kararların ortaya çıkması engellenmiş olunacaktır²⁷². Hakkın yerine getirilmesi tekeline sahip devletin kişilere etkin bir hukukî himaye sağlaması, aynı uyuşmazlığa ilişkin tek bir yargılama ve bağlayıcı bir karar sunması ile mümkündür²⁷³. Başka bir ifadeyle kesin hüküm, yalnız ilgili bireyin çıkarlarını değil, aynı zamanda belli bir dereceye kadar toplumun çıkarlarını da korumaktadır²⁷⁴. Mahkemelerin usul ekonomisine uygun bir biçimde, verimli ve ekonomik bir şekilde çalışması toplumun yararına; zira aşırı yük altındaki mahkemelerde bir dava açılması bile zorluk teşkil ederken aynı meseleyi konu alan ikinci bir davaya gerek bulunmamaktadır. Aynı davanın tekrar ele alınması hem kişileri hem de devleti meşgul eder²⁷⁵. Kişiler arasındaki uyuşmazlıkların sonsuza dek sürmemesi, mahkeme kararlarına belli bir dereceye kadar itiraz olanağı sağlanıp kanunla belirlenen bu dereceden sonra mahkemenin kararlarına kesin ve artık itirazda bulunulamaz bir nitelik verilmesi

---

gayri vazih olur veya mütenakız fıkraları ihtiva ederse, icrasına kadar iki taraftan her biri ilamın tavzihini ve tenakızın refini isteyebilir" hükmü yer almaktadır. Yasa maddesinde öngörüldüğü üzere, açık olmayan veya çelişkili fıkraları kapsayan hükümlerin tavzih istenebilir. Hakim verdiği hüküm ile bağlıdır. Hakim, sonradan hükmün yanlış olduğu veya kararda eksik hususlar bulunduğu kanaatine ulaşması hâlinde bile hüküm temyiz edilip bozulmadıkça veya yargılamanın iadesine karar verilmedikçe verdiği kararı değiştiremeyeceği gibi, unutilan bir husus hakkında karara sonradan ekleme yapması veya bu konuda ek bir karar vermesi de mümkün değildir. Bu durumda, hakim asıl hükmü değiştirecek ve kesin hükmün sonucunu ortadan kaldıracak şekilde karar veremez. Zira kesin hüküm; kararı veren mahkeme de dahil diğer tüm mahkemeleri bağlar..." Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 12.05.2021.

²⁶⁹ Spinellis, s. 1; Türkoğlu, s. 17.

²⁷⁰ Soyubelli, s. 14.

²⁷¹ Juliette Lelieur, " 'Transnationalising' Ne Bis In Idem: How The Rule of Ne Bis In Idem Reveals the Principle of Personel Legal Certainty", *Utrecht Law Review*, Volume: 9, Issue: 4, September 2013, p. 200.

²⁷² S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 937.

²⁷³ Erdoğan, s. 81.

²⁷⁴ Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar-Ayvaz, Emel Hanağası, *Medenî Usul Hukuku*, 8. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 735.

²⁷⁵ Karakurt, s. 22; Türkoğlu, s. 17; Küçükkasap-Özkan, s. 15.

gerekmektedir. Bu nitelikle, karara bağlanmış olan uyuşmazlık artık ne bir dava konusu olarak ne de başka bir davada bekletici sorun veya def'i yoluyla ileri sürülerek tekrarlanamayacaktır²⁷⁶.

Bu bağlamda, öğretide de kesin hükme duyulan ihtiyacın sebepleri ve kesin hükmün amacı hakkında çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşlere göre, kesin hükmün hukukî güvenlik²⁷⁷, hukukî istikrar²⁷⁸, bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması²⁷⁹, kökleşmiş ve yeknesak uygulamanın sağlanması, mahkemelerin güvenilirliği ve saygınlığının korunması, usul ekonomisi gibi amaçları bulunmaktadır. Her yazar, kesin hükmün amacını farklı ölçütler getirerek belirlemiştir.

Ridi'ye göre, kesin hüküm, hem özel hukuk hem de kamu hukuku sistemlerinin ortak bir özelliğidir ve birden fazla amaca hizmet eder. Özel hukuk yargılamasındaki amacı, tarafların birçok defa aynı olay hakkında cevap niteliğinde davalar açmalarını engellemektir. Kamu hukuku yönünden ise kesin hüküm, her yargılamanın bir sonunun olmasını güvence altına alır ve aynı konuda farklı kararların alınmasını engelleyerek hukukî güvenliği sağlar ve usul ekonomisini korur²⁸⁰.

S. Selçuk'a göre, kesin hükmün amacı, mahkeme kararlarına saygı gösterilmesi ve riayet edilmesi, hükümlerle taraflar arasında çözümlenmiş olan uyuşmazlığa son verilmesi ve birbirleriyle çelişen hükümlerin verilmesine engel olunmasıdır²⁸¹.

Gürdoğan'a göre, kesin hüküm kurumu, uyuşmazlıkların bir an önce sonuçlanmasını ve mahkeme kararlarına saygı ve riyeti sağlamakla birlikte toplumsal barış, toplumsal düzen ve medeniyeti koruyan bir kurumdur²⁸².

Özkaya-Ferendeci'ye göre, kesin hüküm yargılamanın amacından doğar ve kesin hüküm ile yargılama esnasında tespit edilen hak korunur, taraflar arasındaki uyuşmazlık nihaî bir sonuca bağlanır ve bunun sonucunda hukuk güvenliği ile hukuk

---

²⁷⁶ R. Arslan, s. 723.

²⁷⁷ Thomas, s. 120-121; Hukuk güvenliğinin ancak kesin hükümle sağlanabileceğine ilişkin görüş için bkz. Erem, Kesin Hüküm, s. 38.

²⁷⁸ Kesin hüküm kurumu ile hem kişiler hem de Devlet için hukukî istikrarın sağlanacağı, böylece yargı organına güvenin artacağına ilişkin görüş için bkz. R. Arslan, s. 723.

²⁷⁹ Hans Achenbach, "Strafprozessuale Ergänzungsklage und materielle Rechtskraft", *ZStW*, Vol: 87, Nr: 1, 1975, s. 74; Roxin, Schünemann, §50, Rn. 8.

²⁸⁰ Niccolò Ridi, "Precarious Finality? Reflections on Res Judicata and The Question of the Delimitation of the Continental Shelf Case", *Leiden Journal of International Law*, Volume: 31, 2018, p. 384-385.

²⁸¹ S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 941.

²⁸² Gürdoğan, s. 8.

barışı tesis edilir. Kesin hüküm ile hak hayat bulur ve kesin hükmün amacı, aynı taraflar arasında aynı dava konusunun yeniden görülmesinin önüne geçmektir²⁸³.

Talas'a göre, kesin hükmün kabulündeki zorunluluklar, hukukî güvenliğin sağlanması, hukuk uygulamasında birliğin sağlanması ve usul ekonomisidir²⁸⁴.

Belgin-Güneş'e göre, kesin hükmün amacı, kişilerin arasındaki uyuşmazlıkların kesin bir biçimde çözüme bağlanması ve bu sayede toplumda hukukî barışın, hukukî istikrarın ve yargıya olan güvenin temin edilmesidir; bunlar üst kavram olarak hukuk devletinin yargılama hukukuna yansımalarını oluşturur²⁸⁵.

Türkoğlu'na göre; kesin hükmün amaçları; mahkeme kararlarına saygılı olunması, kesin hüküm ile uyuşmazlığın sona ermesi, birbirine zıt hükümlerin verilmesinin önüne geçilmesi olarak üç noktada toplamaktadır²⁸⁶.

Sadıkxzada'ya göre, kesin hükmün amacı, toplumdaki uyuşmazlıkların kesin olarak çözümlenmesi ve buna bağlı olarak hak arama özgürlüğü, etkin hukukî himaye, hukukun üstünlüğü, hukukî güvenlik ve barışın sağlanmasıdır²⁸⁷.

Alman öğretisinde *Abel*'in ve Türk öğretisinde *Yurtcan*'ın bizim de katıldığımız görüşüne uygun olarak, kesin hükme duyulan ihtiyaç belirlenirken tek bir ölçütün getirilmesi doğru değildir. Her fikir birbirini tamamlamakta ve birbirini desteklemektedir. Bütün ölçütler bir bütün hâlinde değerlendirilmeli, yeri geldiğinde nedenler arasında bir derecelendirme yapılarak öncelik-sonralık ilişkisi kurulmalıdır. Öncelikli sebep hukukî güvenlik ihtiyacı ve kişi özgürlüğü olarak belirlenirken, kökleşmiş ve yeknesak uygulamaların belirlenmesi, mahkemelerin güvenilirlik ve saygınlığının korunması, usul ekonomisi gibi amaçlar öncelikli nedeni takip eden nedenler niteliğinde olup konunun bunlardan da bağımsız değerlendirilmesi doğru değildir²⁸⁸.

Hukukî güvenlik ihtiyacı ve buna bağlı olarak kişi özgürlüğü öncelikli amaç olarak değerlendirilmelidir. Hukukî güvenlik (*Rechtssicherheit*), kişilerin haklarını tarafsız

---

²⁸³ Özkaya-Ferendeci, s. 5.

²⁸⁴ Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 9.

²⁸⁵ Belgin-Güneş, s. 104.

²⁸⁶ Türkoğlu, s. 17.

²⁸⁷ Sadıkxzada, s. 3-4.

²⁸⁸ Gerhard Abel, *Rechtskraft und Feststellungswirkung des Strafurteils- Eine Untersuchung zur Frage der Bindung des Strafrichters an voll- und teilrechtskräftige Strafurteile*, Inaugural-Dissertation der Juristischen Fakultät der Friedrich-Alexander-Universität, Nürnberg, 1961, s. 21, Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 12.

ve adil bir biçimde etkili şekilde koruyan bir hukukî durumdur²⁸⁹. Devlet, bireylerin ihtiyacını ancak hukukun herkese eşit uygulanması, kendisinden umulan toplumsal yapıyı düzenlemesi ve barışı koruma işlevlerini yerine getirebilmesi ile karşılayabilir²⁹⁰. Bu bağlamda, toplumsal barışın korunması ve topluluğun devamının sağlanabilmesi adına, bazıları hatalı da olsa bütün hükümlere sağlanacak bir hukukî dokunulmazlık şarttır²⁹¹. Bu dokunulmazlık amacını güden kesin hüküm ile hukukî güvenlik sağlanacaktır. Kamu düzenini sağlama fikri, mahkeme kararlarının uyuşmazlıkları kesin şekilde sona erdirmesini gerektirmektedir. Hükme verilen nihaî gerçeklik niteliği ile bireyler gelecekte hükmün yarattığı hukukî sonuçlara güvenerek hukukî ilişkilerini düzenleyebilecek ve bir mahkeme kararının sonuçları, diğer bir mahkeme kararı ile değiştirilemeyecektir²⁹². Bireyin toplumsal hayattaki hak ve özgürlükleri ancak hukukî barışın ve güvenliğin egemen olduğu toplumlarda sağlanabilir²⁹³. Kesin hüküm sayesinde, edinilen hakların her an tekrar kaybedileceği kaygısı ortadan kalkacaktır²⁹⁴. Örneğin, beraat etmiş olan bir kişinin yıllar sonra tekrar yargılanacağı ve ceza alacağı endişesiyle yaşamasının veya hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş olan bir kişinin sürekli aynı nedenle tekrar mahkûm edilme korkusuyla yaşamasının önüne geçilmesi, kişilerin bu noktada iç huzurunun sağlanması ve adalete olan güvenlerinin zedelenmemesi ihtiyacı, hukuk devleti olmanın bir gereğidir²⁹⁵. Kesin hükmün değişmezliği ilkesi kabul edilmezse, toplum nazarında adaletten sürekli şüphe edilecek, bu durum da cezanın etkinliğini azaltan sebeplerden birini teşkil edecektir²⁹⁶.

Kökleşmiş ve yeknesak uygulamaların sağlanması²⁹⁷, mahkemelerin güvenilirlik ve saygınlığının korunması ve usul ekonomisinin gerçekleştirilmesi gibi amaçlar bu

---

²⁸⁹ Franz Scholz, *Die Rechtssicherheit*, De Gruyter Verlag, Berlin, 1955, s. 3 ff.

²⁹⁰ Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 9.

²⁹¹ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 7; Türkoğlu, s. 16-17.

²⁹² Budak, Kara Avrupası, s. 3.

²⁹³ İyilikli, s. 41.

²⁹⁴ Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 574.

²⁹⁵ Karakurt, s. 23; Dilaver Nişancı, *Ceza Muhakemesinde Yargılamanın Yenilenmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 16-17; Küçükkasap-Özkan, s. 15.

²⁹⁶ Erem, Kesin Hüküm, s. 38.

²⁹⁷ Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 20.01.2022 Tarih ve 2018/158 Esas ve 2022/39 Karar sayılı kararı. "...Bir fiilden dolayı yargılanan kişinin aynı fiil nedeniyle tekrar yargılanmayacağını bilmesi kişi için bir güvence olup, bu güvence hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Dolayısıyla bu güvencenin hayata geçirilebilmesi için, aynı fiil nedeniyle, aynı sanık hakkında önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava bulunduğu tespit hâlinde davanın reddine karar verilmesi gerekmektedir. Bu durum, aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm bulunduğu ve bu hükmün kesinleştiğinin anlaşıldığı hâllerde ise kesin hükmün otoritesinin sağlanması ve aynı eylem nedeniyle

amaçların gerisinde kalsa da asla göz ardı edilemeyecek ihtiyaçlardır. Bir fiille ilgili muhakemenin tekrar tekrar yapılması ve yapılan her muhakemede farklı kararların ortaya çıkabilme ihtimali, kararların ve son tahlilde yargı erkinin saygınlığını zedeleyecektir²⁹⁸. Bir olay hakkında mahkemelerin her birinin farklı kararlar vermesi durumunda toplumun adalete olan bakışı zedelenecek, yine, davaların sürekli tekrarlanması durumunda da masrafları artan kişiler, mahkemelerin güvenilirliğine olan saygısını yitirerek kendi güçlerini sağlamaya çalışma yoluna gidebileceklerdir²⁹⁹. Kararın adil olması kadar, görülmekte olan uyuşmazlığı; tarafları tatmin eder şekilde sonuçlandırması (uyuşmazlığı bir daha ortaya çıkmayacak biçimde ortadan kaldırması), maddî gerçeği yansıtması, yargılamanın basit, hızlı ve ucuz olması da önemlidir³⁰⁰.

Hukuk yargılamasında da süresiz bir sorumluluk tehdidi ve sürekli bir korku ve endişe duygusuyla yaşanması, hukukî barış ve istikrara aykırı görülmüştür³⁰¹. Hukuk yargılamasının amacı; nesnel hukukun uygulanması, öznel hakkın korunması, hakların güvenceye alınması ve buna bağlı olarak hukukî barış ve istikrarın korunarak kesin hükme ulaştırılmasıdır³⁰². Kesin hüküm kurumunun bulunmaması hâlinde uyuşmazlıklar hiçbir zaman sonlanmayacak, bireyler arasında ilişkiler git gide zayıflayacaktır³⁰³. Kesin hüküm, uyuşmazlığın geleceğe yönelik olarak bitmesinin ve böylece hukukî barışın ve yargıya olan güvenin bir güvencesi niteliğinde olup hukuk düzeninde mahkeme kararlarının çelişmesini engelleyen, kamu düzenine ilişkin bir kavramdır³⁰⁴.

---

iki farklı karar verilmek suretiyle çelişkiye neden olunmasının engellenmesi bakımından da önem arz etmektedir...” Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 05.05.2023.

²⁹⁸ Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 9; Erdoğan, s. 82-83.

²⁹⁹ Karakurt, s. 23-24.

³⁰⁰ Ejder Yılmaz, “Usul Ekonomisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 57, Sayı: 1, 2008, s. 248. *Sadıkxzada*, kesin hükmün mahkemelerin masraflarının artmasını engelleyici, mahkemelerin saygınlığı ve güvenilirliğinin korunmasını sağlayan işlevlerini kesin hükmün amaçları arasında kabul etmemektedir. Yazara göre, bunlar kesin hükmün amacı değil, meydana getirdiği sonuçlardır; çünkü usul ekonomisi yargılamada başlıca amaç olarak kabul edilmeyip yargılamanın amacına hizmet eden bir araçtır. Bkz. *Sadıkxzada*, s. 7.

³⁰¹ İyilikli, s. 36; Belgin-Güneş, s. 105.

³⁰² Fatih Karamercan, “Boşanma Davalarında Kesin Hüküm”, *YÜHFD*, Cilt: 16, Sayı: 2019/1, s. 79.

³⁰³ Mert Namlı, *Türk ve Fransız Hukuku’nda Yargılamanın Yenilenmesi*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2014, s. 21; Karamercan, s. 79.

³⁰⁴ Namlı, s. 22; Karamercan, s. 80. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi’nin aynı yönde güncel bir kararı için bkz. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi’nin 15.12.2020 Tarih ve 2020/4048 Esas ve 2020/8250 Karar sayılı kararı. “...Her ne kadar Mahkeme hükmünün onanan kısmı yönünden de bozmadan sonra verdiği kararda yeniden hüküm kurmuş ise de, bu usulî bir hata olup sonuca etkili değildir ve yok hükmündedir. Hükmün onanan kısmı kesinleşmiş artık kesin hüküm haline gelmiştir. Kesin hüküm, hükmü veren mahkeme de dahil olmak üzere bütün mahkemeleri bağlar. Kesin hüküm kamu düzenine

IV. Kesin Hükümün Hukukî Mahiyeti Hakkındaki Kuramlar

A. Adli Sözleşme Kuramı

Kesin hükümün hukukî mahiyeti konusunda benimsenen ilk kurama göre, taraflar, uyuşmazlıklarını dava yoluna götürdükleri takdirde sanki bir sözleşme yapmış gibi sayılırlar ve taraflar bununla, hâkimin vereceği hükme uymayı önceden ve zımnen mecbur kabul ederler³⁰⁵. Hâkimin kararı tarafları bağlar. Ancak elbette ki, bu kuram ancak kişilerin üzerinde tasarrufta bulunabilecekleri haklar bakımından geçerli olabildiğinden, ceza muhakemesinde bu kuramın geçerliliği söz konusu değildir³⁰⁶. Nitekim, ceza muhakemesi sürecinde zaten fail hakkında bir ceza takibinin başladığı durumlarda taraflar arasında akdedilen herhangi bir sözleşme benzeri durum bulunmamaktadır ve kesin hüküm sözleşme gibi yalnızca tarafları değil, aynı zamanda mahkemeyi ve kanun koyucuyu da bağlamaktadır³⁰⁷. Tarafların adeta bir sözleşme yaptıkları kabul edildiği takdirde, yine bir sözleşme ile yargılamadan kurtulabileceklerinin kabul edilmesi gerekmektedir; başka bir ifadeyle, taraflar, aralarında yapacakları bir anlaşmayla kesin hüküm etkisinden vazgeçebilmektedir ki

---

ilişkin olduğundan, tarafların iradesine tabi değildir. Hukukî güvenlik ve yargıya güven kesin hüküm ilkesi ile sağlanır. Hukukî güvenlik ilkesi; hukuk devleti ilkesinin olmazsa olmaz koşulu olup mevcut emredici hukuk kurallarının herkese eşit şekilde ve düzgün bir şekilde uygulanmasını da içeren bir ilkedir. T.C. Anayasa'sının 2. Maddesi'nde Cumhuriyetin nitelikleri sayılırken, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu vurgulanmıştır. Hukuk devleti kişilerin hukukî güvenliğini sağlayan bir devlettir. Hukukî güvenlik ilkesi, herkesin bağlı olacağı hukuk kurallarını önceden bilmesi, tutum ve davranışlarını buna göre güvenle düzene sokabilmesi anlamına gelir. Hukuk devleti hukuk kurallarının onu koyanlar da dahil olmak üzere, her kişi ve kuruluşu bağlamasını ifade eder. Hukuk devleti kavramının özünü devlet organlarının hukuka bağlılığı yani, yönetimin eylem ve işlemlerini hukukun içinde kalarak yerine getirmesi oluşturmaktadır...Anayasa'nın 2. Maddesiyle benimsenen hukuk devletinde, hukukî güvenliği sağlayan bir düzen kurulması asıldır. Böyle bir düzende devlete güven ilkesi vazgeçilmez temel unsurlardanır. Hukuk devletinde yasama, yürütme ve yargının hukuka bağlı olması gerekir. Yargısı hukuka bağlı olmayan bir devlette vatandaşların kendilerini güvencede hissedeceklerini söylemek mümkün değildir. Hukuk devletinde bireyler devlete güven duyabilmeli aynı şekilde devlet de bu güveni vatandaşa verebilmelidir. Kesin hükme saygı uluslararası hukuk düzenine özgü hukukun genel ilkelerinden biri olarak da kabul görmektedir. . Eğer bir hukuk sistemi içerisinde yargının verdiği ve bağlayıcı olan bir kesin hüküm işlevsiz bir duruma getirilmiş ise adil yargılanma hakkının sağladığı güvencelerden söz edemeyiz.” Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 15.05.2021.

³⁰⁵ Ansay, s. 372; Gürdoğan, s. 30; Erem, Kesin Hüküm, s. 39; Çenberci, s. 17; S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 942; Nedim Meriç, “Türk Hukukunda Maddî Anlamda Kesin Hükümün Objektif Sınırları”, *Legal Medenî Usûl ve İcra ve İflâs Hukuku Dergisi*, S: 2007/2, s. 388; Türkoğlu, s. 20; Sadıkhzada, s. 14.

³⁰⁶ Erem, Kesin Hüküm, s. 40.

³⁰⁷ Ansay, s. 372; Gürdoğan, s. 30; Erem, Kesin Hüküm, s. 40; Çenberci, s. 17; S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 942; Meriç, s. 388; Türkoğlu, s. 20.

bu durum, kesin hüküm bağlamında tarafların tasarruf yetkisi olmadığından tutarlı bir görüş değildir³⁰⁸.

B. Maddî Hukuk Kuramı

Friedrich Carl v. Savigny'nin kurucusu olarak gösterildiği³⁰⁹ ve kesin hükümle tespit edilen hakkın doğruluğu hakkında oluşan kesin hükmün gerçeklik karinesinden yararlandığını ileri süren maddî hukuk kuramına (*materiellrechtliche Rechtskrafttheorie*) göre, maddî hukuka uygun ve doğru olan hüküm, mevcuttaki durumu tespit etmiş ve o duruma bir unsur daha eklemişken, yanlış olan hüküm mevcut duruma son vermiş ve yeni bir hukukî durum yaratmıştır³¹⁰. Maddî hukuk kuramı taraftarlarına göre, hüküm, maddî gerçekle örtüşen hükümler ve maddî gerçekle örtüşmeyen hükümler olarak ikiye ayrılmalıdır³¹¹. Ceza muhakemesinde maddî gerçekle örtüşen hüküm denildiğinde kamusal cezalandırma yetkisini (*staatlichen Strafanspruch*) onaylayan veya ortadan kaldıran hükümler anlaşılırken; maddî gerçekle örtüşmeyen hüküm denildiğinde ise ya devlet için yeni bir cezalandırma hakkı doğuran ya da kamusal cezalandırma yetkisini ortadan kaldıran hüküm anlaşılmalıdır³¹². Mevcut olan hukukî durumun tespiti, doğru kararlarda bir sorun yaratmamakta ise de yanlış verilen kararlarda o vakte kadar olan hukukî durum değiştirilmiş olunacağından hüküm, yenilik doğurucu (inşai) bir etki teşkil edecektir³¹³. Böylece, hukuk düzeni tarafından tanınmayan bir hak yanlış bir karar verilmesiyle ortaya çıkabilecek, var olan bir hak ise verilen hükümle hatalı olarak sona erecektir³¹⁴. Bu bağlamda, kesin hükümle maddî durum birbiriyle aynı

³⁰⁸ Sadıkhzada, s. 14.

³⁰⁹ Spinellis, s. 10; Voulgaris, s. 45; Özkaya-Ferendeci, s. 89; Bloomeyer, s. 226; Ahmet Hulusi Akkaş, *Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 85; Sadıkhzada, s. 8.

³¹⁰ Theo Vogler, *Die Rechtskraft des Strafbefehls-Ein Rechtskraftproblem*, Verlag C. F. Müller, Karlsruhe, 1959, s. 34; Karl-Heinz Peifer, *Die Rechtskraft der Einstellungsbeschlüsse nach den §§153 ff. StPO*, Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Bonn, Bonn, 1965, s. 109; Henning Radtke, *Zur Systematik des Strafklageverbrauchs verfahrenserledigender Entscheidungen im Strafprozess*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien, 1994, s. 32; Thomas Trepper, *Zur Rechtskraft strafprozessualer Beschlüsse*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 1996, s. 15-16; Gürdoğan, s. 31; Çenberci, s. 17; S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 942; Meriç, s. 389; Türkoğlu, s. 20.

³¹¹ Akkaş, s. 85.

³¹² Josef Hellmann, *Die Bindung des Strafrichters an Straf-, Zivil- und Verwaltungsgerichtsurteile*, Dissertation zur Erlangung der Juristischen Doktorwürde einer Hohen Rechts und Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der Universität Münster, 1954, s. 33.

³¹³ Wolter, s. 15; Bloomeyer, s. 226; Özkaya-Ferendeci, s. 90; Meriç, s. 389; Türkoğlu, s. 20; Sadıkhzada, s. 9.

³¹⁴ Çenberci, s. 17; Meriç, s. 389.

olacağından, kesin hükümle tanınan hakkın doğru olduğu yönünde kesin bir karine oluşacaktır³¹⁵.

Maddî hukuk kuramına göre, kendi içinde maddî olarak yanlış olan bir karar kesin hüküm tarafından maddî olarak doğru bir karara dönüştürülmektedir³¹⁶. Hüküm ancak her zaman gerçeği tespit ederse amacına ulaşabilir. Bu nedenle, gerçek dışı beyanların ortaya çıkmamasını sağlamak için önlemler alınmalıdır³¹⁷. Bu da ancak beyanın en geç yürürlüğe girdiği anda doğru hâle getirilmesiyle mümkündür. Fiilin hatalı hukukî nitelendirmesine dayanılarak mahkûm edilen kişi, adaletin yanlış tecelli etmesinin mağduru değil, kesin hükmün kendisine atfettiği fiilin gerçek failidir³¹⁸. Hukukî anlamda fail, sadece suçun özelliklerinin şahsında uygulandığı kişi değil, aynı zamanda bu ön koşul geçerli olmasa da, mahkemenin kesin hükümle fail olduğunu ilan ettiği kişidir³¹⁹. Masum olmasına rağmen cezalandırılan kişi, ceza kötülüğüne hak olarak katlanmak zorunda kalmıştır³²⁰.

Kuram taraftarlarına göre, eski hukukî ilişki sona erdirilip yeni bir hukukî durum yaratıldığından ve hüküm muhakkak gerçeği ortaya koyduğundan, ikinci davaya bakan hâkim/mahkeme bu yeni durum ile bağlı olacaktır³²¹. Böylece, ceza davasına bakan hâkim/mahkeme de hukuk mahkemesi tarafından verilmiş kesin hükme bağlı olacak ve aykırı karar veremeyecektir³²². Zira, verilen hükümle yeni bir hukukî durum oluşturulduğundan, sonraki davaya bakan hâkim/mahkeme bu hukukî duruma, maddî hukukun olağan bağlayıcı etkisinden dolayı uymak zorunda olacaktır³²³. Doğru karar önceki hukukî durumu teyit eder ve onun için yeni bir neden yaratır, yanlış karar ise onu içeriğine göre şekillendirir. Hâkimin, hukukî durumun kendisini değiştiren bir kararla bağlı olduğu açıktır³²⁴.

Bu kuram hakkında öğretilerde yapılan eleştirilere göre ise, yargılamanın yenilenmesi hariç aksinin ispatı mümkün olmayan kanunî bir karine söz konusu olsa da karine,

³¹⁵ Türkoğlu, s. 20; Sadıkhzada, s. 9.

³¹⁶ Max Pagenstecher, *Zur Lehre von der materiellen Rechtskraft*, F. Vahlen, Berlin, 1904, s. 302; Josef Kohler, "Zur Konstruktion des Strafprozesses", *GA*, 65, 1918, s. 309 ff; Kopkow, s. 33; Spinellis, s. 20; Greco, s. 334.

³¹⁷ Pagenstecher, s. 304.

³¹⁸ Adolf Merkl, "Justizirrtum und Rechtswahrheit", *ZStW*, No: 45, 1925, s. 452.

³¹⁹ Karl Binding, *Der originäre Strafanspruch im Verhältnis zum urteilsgemäßen*, Strafrechtliche und strafprozessuale Abhandlungen, Bd. II, 1915, s. 265 ff; Greco, s. 335.

³²⁰ Binding, *Strafanspruch*, s. 289.

³²¹ Kopkow, s. 33-34; Ansay, s. 372; Gürdoğan, s. 31; Çenberci, s. 17; Türkoğlu, s. 21.

³²² Gürdoğan, s. 31; Özkaya-Ferendeci, s. 90-91; Aktaş, s. 86.

³²³ Pagenstecher, s. 305; Bloomeyer, s. 226; Gürdoğan, s. 31; Spinellis, s. 20; Sadıkhzada, s. 8.

³²⁴ Spinellis, s. 20.

yalnızca bir hukuk tekniği olarak kabul edilebilir, kesin hükmün mahiyetini açıklayabilen bir durum değildir³²⁵. Aynı şekilde, bu kuram çıkış noktası olarak hatalı hukukî durumu esas aldığı için doğru hükümlerin doğma nedeninin kesin hükmün etkisini açıklayamadığı için de eleştirilmiştir³²⁶. Özellikle medenî usul hukukçuları tarafından yapılan eleştirilere göre, kesin hükmün her koşulda maddî hak teşkil ediyor olması, inşaî etki ile kesin hükmün etkisinin arasındaki farklılığı ortadan kaldırmakta olup bu noktada, HMK'de inşaî davanın ayrıca düzenlemesinin amacı kalmamaktadır³²⁷. Ayrıca, hak yaratan bir kararın nasıl sadece taraflar arası etkiye sahip olduğunu açıklamak da zordur. Maddî hukuk kuramını savunanların, kesin hükümden etkilenmeyen kişilerin hukukî durumunu, en azından taraflar arasında yapılan bir sözleşmenin bu hukukî durumu etkileyebileceği ölçüde etkileyebileceği görüşü³²⁸, hukuk yaratan karar ile kesin hükmün tarafla sınırlandırılması arasındaki çelişkiden kaynaklanan itirazların üstesinden gelememektedir. Bu bağlamda, maddî hukuk kuramının pozitif-hukukî zemini en hafif tabirle sorunlu görünmektedir. Bu sebeple, maddî hukuk kuramı günümüzde geçerli bir kuram olarak kabul edilmemektedir.

C. Usul Hukuku Kuramı

Günümüzde hâkim görüş olarak kabul edilen usul hukuku kuramına (*prozessuale Rechtskrafttheorie*) göre, verilen hüküm yalnızca haklılığa veya haksızlığa ilişkin olup hükümle yeni bir hukukî durum oluşturulmaz, yalnızca hukukî durum tespit edilir³²⁹. Usul hukuku kuramı, hükmün maddî gerçeğe uygun olup olmadığı ile ilgilenmemektedir ve kuram taraftarlarına göre, verilen hüküm hatalı da olsa bu durum hükmün kesin hüküm olduğu gerçeğini değiştirmez³³⁰. Alman öğretisinde

³²⁵ Erem, Kesin Hüküm, s. 40.

³²⁶ Gürdoğan, s. 31; Çenberci, s. 17; S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 942; Türkoğlu, s. 21; Sadıkhzada, s. 10.

³²⁷ Erdoğan, s. 66; Sadıkhzada, s. 10.

³²⁸ Spinellis, s. 21.

³²⁹ Konrad Hellwig, *Wesen und subjektive Begrenzung der Rechtskraft: Eine prozessuale Abhandlung mit Beiträgen zum bürgerlichen Recht, insbesondere zur Lehre von der Rechtsnachfolge und der Verfügungsmacht der Nichtberechtigten*, A. Deichert, 1901, s. 7; Kopkow, s. 39; Leo Rosenberg, *Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts*, Liebmann Verlag, Berlin, 1929, s. 737; Wolter, s. 15; Arthur Nikisch, *Zivilprozessrecht. Ein Lehrbuch*, 2. Auflage, J. C. B. Mohr, Tübingen, 1952, s. 402-403; Spinellis, s. 22; Gürdoğan, s. 32; Erem, Kesin Hüküm, s. 37, Çenberci, s. 18; S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 943; Meriç, s. 390; Akkaş, s. 86; Erdoğan, s. 66.

³³⁰ Friedrich Nowakowski, "Die materielle Rechtskraft des Schuldspruchs", *Österreichische Juristenzeitung*, III. Jg., 1948, s. 546; Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 275; Peter Gantzer, *Die Rechtskraft Strafprozessualer Beschlüsse und Verfügungen*, Zur Erlangung der Doktorwürde einer hohen Juristischen Fakultät der Ludwig-Maximilians-Universität zu München, München, 1967, s.

Niese'ye göre, maddî hukuk kuramı, gerekçesi ve etkisi bakımından adalet fikrini kurtarmaya çalışırken, usul hukuku kuramı daha mütevazı bir amaç olan hukukî kesinlik ile yetinmektedir³³¹. Usul hukuku kuramına göre, maddî anlamda kesin hüküm ile hem *non bis in idem* ilkesine uyulmuş olur, hem de mahkemelerin çelişkili karar vermesi engellenir³³². Kuramın esasında, devlet iradesi yer almaktadır. Buna göre, yargı organı tarafından verilen bir hükümle kanunun iradesi ortaya konmuştur ve verilen hükmün mantığında yanlışlıklar olsa ve bu yanlışlıklar kesin hükümden sonra da tartışılabilse bile, kesin olan kanunun iradesi olduğundan bu sonuç değişmemektedir³³³. Yargı organına saygı ve yargısal kararlara uyma esasına dayanan bu kurama göre; kesin hükümle mevcut hukukî durum tespit edildiğinden ve maddî hukuka ilişkin bir değişiklik yapılmadığından hükümlerin doğru ya da yanlış olduklarıyla ilgilenilmemektedir³³⁴.

Usul hukuku kuramının temsilcilerinden bazıları³³⁵, kesinleşmiş hükmün bağlayıcı etkisine ilişkin bir açıklama yapmakla yetinmektedir. Bu görüşte olan yazarlara göre, maddî hukuk kuramı ile usul hukuku kuramı arasında çok az fark vardır. Bir kuramda gerekçe, hukuk yaratan kararın hukukî durumu değiştirmesine dayanırken, diğerinde mahkemenin bağlayıcılığına dayanmaktadır. Hem maddî hukuk kuramına göre hem de usul hukuku kuramına göre, kesin hüküm usule ilişkin bir engel değildir, zira hüküm, tekrarlanan kararı değil, sadece çelişkili kararı engeller. Kesin hükmün özelliği, kesinleşmiş hükmün taraflarca tartışılmazlığı değil, hâkimin kesinleşmiş olan hükme bağlanmasıdır. Bu mantık silsilesine göre, bir önceki davanın kabul edilmesinin ardından aynı konuda açılan yeni bir dava, hukukî korumada menfaat bulunmadığı gerekçesiyle kabul edilemez bulunarak reddedilmelidir. Ancak, tarafların yeni davada yer alan iddialarının kesin hükümle

---

119; Heinrich Henkel, *Strafverfahrensrecht: ein Lehrbuch*, 2. Auflage, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1968, s. 385; Vogler, s. 34; Klaus Geppert, "Gedanken zur Rechtskraft und Beseitigung strafprozessualer Beschlüsse, *GA*, 1972, s. 170; Werner Beulke, *Strafprozessrecht*, Verlag C.F. Müller, Heidelberg, 2005, Rn. 504; Greco, s. 337.

³³¹ Werner Niese, *Doppelfunktionelle Prozesshandlungen: ein Beitrag zur allgemeinen Prozessrechtslehre*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1950, s. 27.

³³² Barbarino, s. 18; Voulgaris, s. 46; Erdoğan, s. 66.

³³³ Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 275; Trepper, s. 17; Roxin, Schünemann, §50, Rn. 9; Gürdoğan, s. 32; Erem, Kesin Hüküm, s. 40; Çenberci, s. 18; S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 942-943; Meriç, s. 390; Türkoğlu, s. 21; Sadıkhzade, s. 11.

³³⁴ Gürdoğan, s. 18; Erem, Kesin Hüküm, s. 40; Çenberci, s. 32; Türkoğlu, s. 21.

³³⁵ Hellwig, Rechtskraft, s. 7; James Goldschmidt, *Zivilprozessrecht*, in Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 1929, s. 206.

çeliştiği bir davada böyle bir muhakeme yersiz olacaktır. Bu durumda, dava kabul edilemez olduğu için değil, temelsiz olduğu için reddedilecektir.

Sonraki yargılamayı yapan hâkim/mahkeme, kesinleşmiş hüküm oluşturan bir uyuşmazlık söz konusu olduğu takdirde, olayı tekrar ele alıp önceki mahkemenin hükmüne paralel bir karar vermemekte, bilakis, önceki mahkemenin hükmüne uyarak onu gerçek kabul etmektedir³³⁶. Bu bağlamda, birbiriyle çelişen hükümler olmaması adına, kesinleşmiş bir hüküm olduğu takdirde sonraki hâkim/mahkeme, işin esasına girmeksizin davayı kesin hüküm nedeniyle usulden reddetmelidir³³⁷. Kesin hükmün bu etkisi aynı zamanda davaya katılan kişiler bakımından da geçerli olup bu kişiler aynı olayı tekrar başka bir mahkemeye taşıyamazlar³³⁸. Başka bir ifadeyle, kesin hüküm, henüz usul aşamasında dava incelenirken etkisini göstereceğinden, kesin hüküm kurumu usul hukukuna ait bir kurum olarak düşünülmektedir. Hüküm, maddî hukuk anlamında bir değişiklik yapmadığından, hakkın kendisi mevcut kalmaya devam etmekte olup yalnızca aynı mesele tekrar dava konusu olamayacak, sadece yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar incelenmesi mümkün olabilecektir³³⁹.

D. Usulî Yenilik Doğurucu Kuram

Kesin hükme dair iki ana kuram olan maddî hukuk kuramı ve usul hukuku kuramının yanında Alman öğretisinde *Sauer*, usulî yenilik doğurucu kuram (*prozessuale Gestaltungstheorie*) fikrini ortaya koymuştur³⁴⁰. Yazar, her iki kuramın doğru taraflarını seçerek ve kuramların zayıf değil, doğru olan taraflarını benimseyerek bu kuramları daha üstün olduğu varsayılan üçüncü bir kuramda birleştirmeye çalışmıştır. Bu kurama göre, maddî hukuk kuramında hükmün hukukî bir durum yarattığına dair fikir doğrudur; çünkü hükmün bağlayıcılığı sadece mahkemeleri değil, aynı zamanda hüküm yanlış olsa ilgili tarafları da kapsamaktadır. Bu bağlayıcılık, daha önce var olmayan yeni bir şey tarafından, bağlayıcılık etkisini tetikleyen bir norm tarafından yaratılmaktadır. Bu bakımdan hüküm, hukukî durum yaratıcı bir güce sahiptir. Yeni oluşturulan bu hukukî durum, maddî hukukla çelişse

³³⁶ Spinellis, s. 22; Akkaş, s. 87; Erdoğan, s. 66-67.

³³⁷ Özkaya-Ferendeci, s. 91.

³³⁸ Hans Georg Tschöpe, *Die Grenzen der Bindung des Strafrichters an die Präjudiziellen Entscheidungen Gerichtlicher und Sonstiger Behörden*, Jena, Zur Erlangung der Würde eines Doktors der Rechtswissenschaft der Rechts und Staatwissenschaftlichen Fakultät der Martin Luther Universität Halle Wittenberg, Universitäts Buchdruckerei G. Neuenhahn, Jena, 1934, s. 1.

³³⁹ Özkaya-Ferendeci, s. 92.

³⁴⁰ Wilhelm Sauer, Die materielle Rechtskraft des Zivil- und Strafurteil, *Festgabe für Richard Schmidt zu seinem 70. Geburtstag*, Hirschfeld Verlag, Leipzig, 1932, s. 14.

bile geçerli olarak kalır ve dolayısıyla hukuka uygundur. Usulî yenilik doğurucu kuramın sonucu, yanlış bir kararın icrası da hukuka uygun olabilmektedir; çünkü bağlayıcı bir şekilde şekillendirilmiş olan tam da usule ilişkin durumdur³⁴¹. Bununla birlikte, bağlayıcılık etkisinin kapsamı sınırlı olduğundan, bu hukukî durum yaratımına özel bir nitelik atfetmek gerekir. Bunun nedeni, yaratılan hukukî durumun maddî değil, usulî bir hukukî durum olması ve dolayısıyla kesin hükmün usulî bir hukukî durum yaratma yetkisi olmasıdır. Yanlış bir karar verilmesi durumunda, kanun yanlış bir şekilde uygulanmış, ancak maddî hukukî durum değişmemiştir.

V. Kesin Hükmün Şekli ve Maddî Bakımdan İncelenmesi

Kesin hüküm, Alman öğretisi ve mahkeme içtihatlarında, şekli anlamda kesin hüküm (*formelle Rechtskraft*) ve maddî anlamda kesin hüküm (*materielle Rechtskraft*) olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir³⁴². Alman hukukunda yapılan bu ayırım ile şekli ve maddî anlamda kesin hüküm kavramlarıyla hükmün çeşitli etkilerini tanımlamak amaçlanmaktadır³⁴³. Bu bağlamda, kesin hüküm, hükmün unsuru değil, onun bir niteliği, bir özelliği olarak kabul edilmektedir³⁴⁴. Kesin hükmün şekli ve maddî bakımdan ayrı ayrı ele alınması, kesin hükmün bölümlere ayrılması anlamına gelmemekte, yalnızca nitelik ve etkileri bakımından kesin hükmün incelenmesini

³⁴¹ Sauer, s. 233; Karl Peters, *Strafprozess*, 2. Auflage, Verlag C.F. Müller, Karlsruhe, 1967, s. 502; Wolter, s. 16; Radtke, s. 34.

³⁴² Georg Kleinfeller, Der Gegenstand der Rechtskraft, *Festschrift für Adolf Wach*, Leipzig, 1913, s. 377; Heinz Kopkow, *Rechtskraft und Rechtskraftfähigkeit mit besonderer Berücksichtigung der in der Hauptverhandlung verkündeten Beschlüsse*, Dissertation zur Erlangung der Juristischen Doktorwürde einer Hohen Rechts und Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der Albertus Universität zu Königsberg i. Pr., Königsberg, 1928, s. 9; Beling, s. 260; Max Debler, *Gegenstand und Wirkungen der Rechtskraft im Strafprozess*, Dissertation zur Erlangung der Juristischen Doktorwürde einer Hohen Rechts und Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der Württ. Eberhard Karls Universität zu Tübingen, Druck der Rems-Zeitung GMBH, Tübingen, 1933, s. 10; Wolter, s. 13; Giesbert Schwarplies, *Die rechtsgeschichtliche Entwicklung des Grundsatzes 'ne bis in idem' im Strafprozess*, Dissertation der Rechts- und staatswissenschaftlichen Fakultät der Universität Zürich, Zürich, 1970, s. 5; Radtke, s. 27; Indra Spiecker, *Die Anerkennung von Rechtskraftwirkungen ausländischer Urteile- eine Untersuchung zur Fortgeltung de ne bis in idem-*, Inaugural Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Rechte durch die Rechts- und Staatswissenschaftliche Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn, Bonn, 2000, s. 38-39; Trepper, s. 7; Spinellis, s. 15; Luis Greco, *Strafprozesstheorie und materielle Rechtskraft*, Duncker & Humblot, Berlin, 2015, s. 328; Klement, s. 31. Gözler'e göre, Alman hukukunda "*formelle Rechtskraft*" ve "*materielle Rechtskraft*" olmak üzere yapılan ayırım şekli anlamda kesin hüküm ve maddî anlamda kesin hüküm ifadelerini açıklamamaktadır. Yazara göre, "*Rechtskraft*" kelimesi yasal güç demek olup kesin hükmü değil, mahkeme kararlarının hukukî bağlayıcılığını ifade etmektedir. Bkz. Gözler, s. 50, dipnot no 25.

³⁴³ Abel, s. 1 ff.

³⁴⁴ Greco, s. 329; Erem, Kesin Hüküm, s. 44; Nişancı, s. 17.

ifade etmektedir³⁴⁵. Şeklî anlamda kesin hüküm ile, aynı süreç kapsamında bir hükmün başka soruşturmaları engelleme (*Beendigungswirkung*) ve infaz edilebilirlik niteliği kazanması (*Vollstreckungswirkung*) amaçlanmaktadır³⁴⁶. Maddî anlamda kesin hüküm ise hukuken yargılanan bir konunun yeniden başka bir yargılamanın konusu yapılamayacağını, yargılanan ve hüküm altına alınan fiilin önleme etkisini (*Sperrwirkung*) ve bağlayıcılık etkisini (*Bindungswirkung*) ifade etmektedir³⁴⁷.

Alman hukukunda yapılan bu ayırım Türk hukuku öğretisinde de benimsenmiştir³⁴⁸. Mahkeme tarafından verilen bir hüküm, öncelikle şeklî anlamda kesinleşmekte, daha sonra maddî anlamda kesinlik kazanmaktadır. Şeklî anlamda kesinleşme, verilen hüküm bakımından uyuşmazlığın daha fazla sürdürülmemesini ve bir aşamadan sonra verilen hükmün değiştirilmesinin önüne geçilmesini ifade ederken³⁴⁹, maddî anlamda kesinleşme ile, aynı dava konusunun daha sonraki davalarda tartışılmaması, hükmün kararı veren mahkemece değiştirilememesi ve daha sonra açılan davada bağlayıcı olması anlaşılmaktadır³⁵⁰. Şeklî anlamda kesinlik, kesin hükmün şeklî şartını teşkil ederken maddî anlamda kesinlik, hükmün sonuçlarını oluşturmaktadır³⁵¹.

Şeklî bakımdan kesin hükmün temel amacı uyuşmazlığı sona erdirmek olduğundan bu uyuşmazlığın tekrar ortaya çıkmaması için hükmün maddî anlamda kesinleşmesi gerekmektedir³⁵². Bu bağlamda bir hükmün şeklî bakımdan kesinleşmesi, maddî anlamda kesinliğin ön şartını oluşturmaktadır³⁵³.

³⁴⁵ Budak, Kara Avrupası, s. 19; Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 10.

³⁴⁶ Christoph Knauer, Hans Kudlich, Hartmut Schneider, *Münchener Kommentar zur StPO* (MüKoStPO/Nestler StPO), Verlag C.H Beck München, 2019, § 449 Rn. 26-34.

³⁴⁷ Greco, s. 330; Roxin, Schünemann, §52, Rn. 1.

³⁴⁸ Erem, Kesin Hüküm, s. 38; R. Arslan, Kesin Hüküm, s. 723; Recep Akcan, *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988, s. 22; Süha Tanrıver, *Medenî Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s. 38-39; Özkaya-Ferendeci, s. 5 vd.; Aras, s. 153; Soyubelli, s. 15; Akkaş, s. 71; Türkoğlu, s. 14; Sadıkhzada, s. 18; İyilikli, s. 46; Erdoğan, s. 63; Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 580; Murat Atalı, İbrahim Ermenek, Ersin Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku*, 5. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 559; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 735 vd.; Görgün, Börü, Kodakoğlu, s. 583 vd.

³⁴⁹ Kopkow, s. 9; Wolter, s. 13; Gürdoğan, s. 13; Nişancı, s. 46; Sadıkhzada, s. 19; Pekcanitez, Atalay, Özkes, Ders Kitabı, s. 355; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 735.

³⁵⁰ Pekcanitez, Atalay, Özkes, Ders Kitabı, s. 456; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 735.

³⁵¹ Türkoğlu, s. 21.

³⁵² Gürdoğan, s. 16-17.

³⁵³ Georg Kuttner, *Urteilswirkungen ausserhalb des Zivilprozesses*, Verlag C.H Beck, München, 1914, s. 17; Eberhard Haaf, *Die Fernwirkungen gerichtlicher und behördlicher Entscheidungen*, Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn, München, Wien, Zürich, 1984, s. 104; Alexander Völzmann, *Die Bindungswirkung von Strafurteilen im Zivilprozess*, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2006, s. 66;

Şeklî bakımdan hükmün kesinleşmesi, yargılama sürecinin usulî bakımdan tamamlanması ile ilgili bir durumken maddî anlamda kesinleşme kendisini yargılama tamamlandıktan sonra göstermektedir³⁵⁴. Yine, şeklî bakımdan kesinlik hükmün içeriğiyle ilgili bir durumu ifade etmezken, maddî anlamda kesinlikte hükmün içeriği önemlidir³⁵⁵. Şeklî anlamda kesinlik denildiğinde hükmün usulî bakımdan kesinliği anlaşılırken maddî anlamda kesinlikte ise hükmün içerik bakımından kesinliği ifade edilmektedir³⁵⁶. Tüm bunlar dikkate alındığında, şeklî ve maddî anlamda kesinliğin işlevsel anlamda sıkı birliktelik hâlinde olsalar da, birbirinden farklı kavramlar olduğu ve ayrı ayrı incelenmesi gerektiği görülmektedir³⁵⁷. Keza, şeklî anlamda kesinlik, olağanüstü kanun yollarıyla ortadan kaldırılabileceğinden, taraflar arasında aynı uyumsuzluğun tekrar bir dava konusu yapılamaması için, yani, hükmün kesinleşmesinden bahsedebilmek için şeklî anlamda kesin hüküm ve maddî anlamda kesin hüküm ayrımının yapılması önemlidir³⁵⁸.

A. Şeklî Anlamda Kesin Hüküm

Kesin hükmün temel amacı, yargılamanın sonsuza kadar devam etmesinin önüne geçilerek uyumsuzlukların kesin olarak bir noktada sonlandırılması ve mahkeme kararlarına kanunî bir gerçeklik gücü tanıyabilmek olduğundan, şeklî anlamda kesin hüküm kavramı doğmuştur.

Mahkeme tarafından verilen hükmün hukuka aykırı olması hâlinde, bireylerin hukuken korunan haklarının zedelenmesini önlemek ve haklarını korumak adına, kararın maddî ve/veya hukuksal açıdan, aynı veya yargı erki içindeki başka bir merci tarafından yeniden incelenmesi imkânını sağlayan hukuksal çarelere

---

MüKoStPO/Nestler StPO §449 Rn. 27-30; Çenberci, s. 1156; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 19; Akcan, s. 27; Yavuz Alangoya, Mehmet Kamil Yıldırım, Nevhis Deren-Yıldırım, *Medenî Usûl Hukuku Esasları*, 7. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2009, s. 553; Mine Akkan, “Medenî Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2009, Yıl: 2010, s. 5; Karamercan, s. 5; Aras, s. 153; Belgin-Güneş, s. 107; İyilikli, s. 46; Sadıkhzada, s. 18.

³⁵⁴ Akkan, s. 5.

³⁵⁵ Akkan, s. 5.

³⁵⁶ Abel, s. 11; Aras, s. 153; Sadıkhzada, s. 20.

³⁵⁷ *Gözler*'e göre, şeklî anlamda kesin hükmün maddî anlamda kesin hükmün ön şartı olduğu ifadesi doğru olsa da, kesin hüküm şeklî anlamda ve maddî anlamda kesin hüküm olarak ikiye ayrılamaz. Şeklî anlamda kesin hüküm olarak ifade edilen kavramın maddî anlamda kesin hükmün başlangıç anını tespit etmekten başka bir işlevi bulunmamaktadır. Bkz. *Gözler*, s. 52.

³⁵⁸ Aynı uyumsuzluğun tekrar mahkeme önüne getirilmesine engel olunması, yani, mahkeme kararının dava engeli teşkil etmesi (estoppel etkisi), maddî anlamda kesin hükümle sağlanır. Bkz. Budak, Kara Avrupası, s. 19.

(*Rechtsbehelfen*) kanun yolları (*Rechtsmittel*) denilmektedir³⁵⁹. Kanun yolları, olağan ve olağanüstü kanun yolları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. CMK'nin kabul ettiği bu ayrımın temelinde verilen kararın kesinleşip kesinleşmediği konusu belirleyicidir³⁶⁰. Kesin olmayan ara karar veya hükümlere karşı gidilebilen kanun yolları olağan kanun yolları iken, kesinleşmiş hükümlere karşı gidilebilen kanun yolları ise olağanüstü kanun yollarıdır³⁶¹. İtiraz³⁶², istinaf ve temyiz kanun yolları olağan kanun yolları iken, Yargıtay Cumhuriyet başsavcısının itirazı, Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazı, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi olağanüstü kanun yollarını oluşturur.

Verilen bir hükme karşı gidilebilecek olağan kanun yolunun kalmaması ve hükmün hukukî varlık kazanmasıyla birlikte hüküm, şekli anlamda kesinleşmektedir³⁶³. Yani, muhakeme sürecinin sona erdirilmesi ve artık karara itiraz edilemeyecek hâle gelmesi şekli anlamda kesin hükmü oluşturur³⁶⁴. Mahkeme tarafından verilen

---

³⁵⁹ Karl-Peter Julius, Björn Gercke, Hans-Joachim Kurth, Michael Lemke, Helmut Pollähne, Erardo Cristoforo Rautenberg, Dieter Temming, Ines Woynar, Mark Zöllner, *Strafprozessordnung-Heidelberger Kommentar*, 4. Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2009, § 296, Rn. 1; Kindhäuser, § 28, Rn. 1; Mustafa Ruhan Erdem, *Yeni Bir Denetim Muhakemesi Yolu Olarak İstinaf*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 15; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 551; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 69; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 663; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 245; Hazal Algan Canseven, *Ceza Muhakemesinde Kanun Yoluna Başvuru Hakkı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2022, s. 11; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 671.

³⁶⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 751; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 684.

³⁶¹ Ünver, Hakeri, s. 1866; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 885-886; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 240; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1174.

³⁶² İtiraz kanun yolu, hâkim kararları ile kanunda açıkça gösterildiği durumlarda mahkeme kararlarına karşı başvurulabilen bir denetim yolu olup mahkemelerin ara kararları, kural itibarıyla hüküm ile birlikte istinaf ya da temyiz kanun yolunun konusunu teşkil etmektedir. Bkz. Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 685.

³⁶³ Beling, s. 160; Abel, s. 9; Schwarplies, s. 5; Karl Heinz Gössel, *Strafverfahrensrecht*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, 1977; s. 127; Trepper, s. 8; Martin Hussels, *Strafprozessrecht-Schnell Erfasst*, 4. Auflage, Springer Verlag, Berlin, 2020, s. 191; Gürdoğan, s. 19 vd.; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 14-15; Aras, s. 153; Budak, Kara Avrupası, s. 18; İyilikli, s. 46; Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 579-580, Atalı, Ermenek, Erdoğan, s. 560-561; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 736; Görgün, Börü, Kodakoğlu, s. 584.

³⁶⁴ Radtke, s. 27; Greco, s. 329. Yargıtay uygulamasında şekli kesinleşme ancak verilen hükmün kanun yoluna başvurma hakkı ve yetkisi bulunan muhakeme süjelerine usulüne uygun yapılan bir bildirimden sonra ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. Açıklama için bkz. Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 581. Örnek karar için bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 25.12.2018 Tarih ve 2017/14-163 Esas ve 2018/693 Karar sayılı kararı. "...kurulan hükmün temyiz hakkı olanlara usulüne uygun tebliğ edilmediği hâllerde temyiz süresinin işlemeye başlamayacağı ve temyiz etme ihtimali tüketilmeden temyiz incelemesi yapılamayacağı, buna karşın inceleme yapıp onama kararı verilmesi hâlinde ise temyiz edilme ihtimali bulunduğundan hükmün kesinleşmesinden söz edilemeyeceği ve onama kararının kendisine bağlanan hukuki sonucu doğuramayacağı, bu hâliyle de hukuki değer ifade etmeyeceği..." Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 04.08.2021.

hükmün şeklî anlamda kesinleşmesi, hükmün artık değiştirilemezliğini ve olağan kanun yollarının kapalı olduğunu ifade etmektedir³⁶⁵.

Olağan kanun yollarının tükenmesi, şeklî anlamda kesinliğin başlangıç noktasını teşkil etmektedir³⁶⁶. Şeklî bakımdan kesinlik kazanan bir karara karşı taraflar olağan kanun yollarına başvuramayacakları gibi bu kararlar mahkeme tarafından da kendiliğinden geri alınamaz, değiştirilemez veya ortadan kaldırılamazlar³⁶⁷. Öğretide bir görüş³⁶⁸ itiraz edilemezlik ölçütünün şeklî anlamda kesin hükmün tanımı için yeterli olmasını kabul ederken, diğer görüşler³⁶⁹ ise şeklî anlamda kesinleşme için ek olarak kararın artık değiştirilemez olması şartını aramaktadır. İkinci görüşe göre, şeklî anlamda kesin hükmün değiştirilemezliği ile geri alınamazlığı arasında bir fark bulunmaktadır. Bir hüküm açıklanır açıklanmaz, yani, henüz kesinleşmeden önce geri alınamaz hale gelir ve hükmün bir kez verildikten sonra geri alınamaz olmasını gerektiren yalnızca hukukî kesinlik değil, aynı zamanda ceza muhakemesi hukukundaki kanun yolu sistemidir; zira, açıklanan hükmü değiştirme hakkı yalnızca üst mahkemeye tanınmaktadır³⁷⁰.

Şeklî anlamda kesinleşmiş olan, yani, hakkında gidilebilecek herhangi bir olağan kanun yolu bulunmayan bir uyumsuzluğun, aynı kişiler arasında, aynı fiile dayanılarak yeniden görülememesi, hukuk güvenliği ve hukukî istikrara da hizmet etmektedir³⁷¹.

Şeklî anlamda kesin hüküm kavramına HMK m. 303/1’de “*Bir davaya ait şeklî anlamda kesinleşmiş olan hükmün...*” ifadesiyle açık bir şekilde yer verilmiştir. Kanun, şeklî anlamda kesinleşmiş bir hükmün diğer bir davada maddî anlamda kesin hüküm teşkil edebilmesi için her iki davanın taraflarının, dava sebebinin ve ilk davaya ait hüküm fıkrası ile sonraki davanın talep sonucunun aynı olması gerektiğini öngörmüştür³⁷². Bu bağlamda, şeklî anlamda kesin hüküm, usulî açıdan

³⁶⁵ Abel, s. 9; Ansay, s. 365; Gürdoğan, s. 46; Çenberci, s. 15; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 24; Akcan, s. 23; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 554.

³⁶⁶ İyilikli, s. 46.

³⁶⁷ Türkoğlu, s. 22; Sadıkhzade, s. 18.

³⁶⁸ Gerhard Fezer, *Strafprozessrecht*, Verlag C. H. Beck, München, 1986, Fall 17 Rn. 142; Beulke, Rn. 513; Roxin, Schünemann, §50, Rn. 1.

³⁶⁹ Henkel, §100 II; Ellen Schlüchter, *Das Strafverfahren*, 2. Auflage, Carl Heymanns Verlag, 1983, Rn. 596; Radtke, s. 27; Gerhard Schäfer, *Die Praxis des Strafverfahrens anhand einer Akte*, 6. Auflage, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 2000, Rn. 1194; Lutz Meyer-Goßner, Jürgen Cierniak, *Strafprozessordnung (StPO) mit GVG und Nebengesetzen*, Münchener Kommentar, 53. Auflage, Verlag C.H. Beck oHG, München, 2010, Einleitung, Rn. 164.

³⁷⁰ Geppert, s. 165.

³⁷¹ İyilikli, s. 48; Karamercan, s. 82.

³⁷² Görgün, Börü, Kodakoğlu, s. 587-588.

değerlendirilmesi gereken ve usul hukuku kurallarına bağlı olan bir kurumdur. Yalnızca son karar olarak değerlendirilen hükümler değil, tüm kararlar şekli bakımından kesinleşir. Yani, hükmün mutlak anlamda esasa ilişkin olması gerekmemektedir³⁷³. Bu bakımdan, şekli bakımından kesin hükme dışı yönelik kesin hüküm de denilebilmektedir³⁷⁴. Bu durum, esas ya da usulden ziyade, mahkeme tarafından verilen nihaî bir kararın varlığına tanınan bir niteliktir³⁷⁵.

Medenî usul hukukunda şekli anlamda kesinliğin amacı, uyuşmazlığı sona erdirmek ve hükme itiraz edilmesini ve hükmün değiştirilmesini önlemektir. Kesin hüküm etkisinin doğabilmesi için ilamın usulen kesinleşmiş olması zorunludur ve mahkeme, yargılama faaliyetini sürdürürken bunun tespitini yapmalıdır³⁷⁶. Hükmün kesinleştiği, ilamın altına veya arkasına yazılıp, tarih ve mahkeme mührü konmak ve başkan veya hâkim tarafından imzalanmak suretiyle belirtilir (HMK m. 302/4).

CMK'de ise şekli bakımından kesin hüküm kavramına açık bir şekilde yer verilmesi de, bu kavramın bulunduğu kabul edilmelidir. Ceza muhakemesi sonucu verilen hükümlerin amacı da yargılamanın bir aşamadan sonra kesin olarak sona erdirilmesi ve verilen hükmün artık itiraz edilemez duruma gelmesidir³⁷⁷. Bu anlamda hükmün şekli bakımından kesinleşmesi, hükme yeni ve son bir özellik katmaktadır³⁷⁸. Hükmün şekli anlamda kesinleşmesi ile ceza mahkemelerinin vermiş olduğu karar bir daha istinaf veya temyiz edilemeyecek duruma gelmektedir. Verilen hüküm, hükmü veren mahkeme tarafından değiştirilemeyeceği gibi, kanun yollarını tüketmiş olan taraflar da artık hükmü değiştiremezler³⁷⁹. Hükmün şekli bakımından kesinleşmesiyle mahkemenin hüküm üzerinde tasarruf sahibi olma hâli sona erer. Mahkeme, kararının sonradan yanlış olduğunu fark etse dahi kendi iradesiyle hükme müdahale edemez. Taraflar kanun yoluna gitmekten vazgeçerlerse, süreyi kanun yoluna gitmeden geçirirlerse veya başka sebeplerle kanun yoluna gitmezlerse hükmü değiştirmek artık mümkün olmaz, o zaman yargılamadaki tüm hatalar ve hatalı hüküm doğru hüküm haline gelir³⁸⁰. Kesinleşen hüküm, yalnızca CMK m. 311 ve

---

³⁷³ İyilikli, s. 47.

³⁷⁴ Özkaya-Ferendeci, s. 4.

³⁷⁵ Leyla Akyol Aslan, *Medenî Usul Hukukunda Davadan Feragat*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 397.

³⁷⁶ İyilikli, s. 48.

³⁷⁷ MüKoStPO/Nestler StPO § 449 Rn. 31-34; Kindhäuser, s. 326; Soyubelli, s. 15.

³⁷⁸ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 19.

³⁷⁹ Soyubelli, s. 16.

³⁸⁰ Abel, s. 10.

devamında yer alan yargılamanın yenilenmesi sebepleriyle ortadan kaldırılabilmektedir. Yargılamanın yenilenmesi, gerçeğe uymayan bir hükmün değiştirilmesi gerektiği fikrinden hareketle, kesin hükmün dokunulmazlığına istisna kabul edilmektedir³⁸¹.

Hükmün şekli bakımından kesinlik niteliği kazanması için birtakım şartlar gerekmektedir.

1. Şekli Anlamda Kesin Hüküm Oluşturan Durumlar

Bir hükmün şekli bakımından kesinleşmesi için gereken şartlar her hükümde ve her yargılamada farklı olup bu şartlar kimi zaman kanun koyucunun iradesinden, kimi zaman yargılamanın taraflarını teşkil eden kişilerin davranışlarından doğmaktadır³⁸². Kanun koyucunun iradesi ve muhakemenin taraflarının hüküm karşısında aldıkları tutuma bağlı olarak her hüküm farklı şekilde kesinleşmektedir. İlk derece mahkemelerinin verdiği kararlara karşı yalnızca ilgili kanun tarafından öngörülen istinaf ve temyiz hakları bağlamında kanun yollarına gidilebilmektedir. Şekli anlamda kesin hüküm, iki farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir. Bu ayrım, istinaf veya temyiz başvurusu yapılamayan, yani verildiği anda kesin olan hükümler ve olağan kanun yoluna başvurulabilen hükümler çerçevesinde yapılacaktır.

a. Verildiği Anda Kesin Olan Hükümler

İstinaf veya temyiz edilmeden, başka bir ifadeyle, olağan kanun yollarına gidilmeden kimi kararların kesinleşmesi söz konusudur. Hükme karşı başvurulabilecek herhangi bir kanun yolu kanun koyucu tarafından öngörülmediği takdirde verilen hüküm kesin hüküm niteliği taşımaktadır³⁸³. İlk derece mahkemesinin bazı kararlarının muhakeme makamlarını meşgul etmemek ve böylece süreci hızlandırmak amacıyla verildiği anda kesinleşmesi kanun koyucu tarafından öngörülmüştür³⁸⁴.

CMK'nin 272. ve 285. maddeleri arasında istinaf; 286. ve 308. maddeleri arasında temyiz kanun yollarının usul ve esasları belirlenmiştir. İstinaf; ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararların hem maddî hem de hukukî yönden, bir üst mahkeme

---

³⁸¹ Faruk Erem, "Muhakemenin Yenilenmesi Hakkında Genel Bilgiler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:19, Sayı: 1, 1962, s. 3.

³⁸² Akcan, s. 41; Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 672.

³⁸³ MüKoStPO/Nestler StPO § 449 Rn. 31-34; Ünver, Hakeri, s. 1779.

³⁸⁴ Erdem, s. 55.

tarafından incelenmesine olanak sağlayan bir denetim yolu iken³⁸⁵, temyiz, bölge adliye mahkemesinin kesin olmayan kararlarına karşı gidilebilen ve hukukî inceleme yapılan bir kanun yoludur³⁸⁶.

CMK'nin 272. maddesinin 1. fıkrasında ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna gidilebileceği, onbeş yıl veya daha fazla hapis cezalarına ilişkin hükümlerin bölge adliye mahkemesince re'sen inceleneceği belirtilmiştir. CMK'nin 272. maddesinin 3. fıkrasında ise hapis cezasından çevrilen adli para cezaları hariç olmak üzere, sonuç olarak belirlenen üçbin Türk lirası dahil adli para cezasına mahkûmiyet hükümlerine, üst sınırı beşyüz günü geçmeyen adli para cezasını gerektiren suçlardan beraat hükümlerine ve kanunlarda kesin olduğu yazılı bulunan hükümlere karşı istinaf yoluna gidilemeyeceği düzenlenmiştir. Fıkroda, istinaf kanun yolu kapalı bulunan hükümler tek tek belirlenmiştir. Bu bağlamda, ilk derece mahkemesi tarafından verilen her hükmün istinaf kanun yoluna götürülemeyeceği, sayılan hükümlerin verildiği anda kesinleşmiş olduğu kabul edilmiştir. Kanun koyucu, burada verilen cezanın miktarı ve niteliği üzerinden bir belirleme yapmış, bir üst mahkemenin denetiminden geçirilmesine gerek olmaksızın muhakemenin ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararla kesin bir biçimde sonuca erişmesini öngörmüştür³⁸⁷. İstinaf yasağının öngörüldüğü durumlarda istinafa gidilemeyeceği gibi, temyiz kanun yoluna da gidilemeyecektir; bu kararlara karşı yalnızca olağanüstü kanun yolları açık tutulmuştur³⁸⁸.

CMK m. 272/3-a'da öngörülen düzenleme uyarınca, TCK m. 50 kapsamında adli para cezasına çevrilen hükümler, kesin hüküm niteliği taşımayacaktır³⁸⁹. Hapis cezası ve adli para cezasının birlikte öngörülmüş olduğu durumlarda, kesin hüküm

---

³⁸⁵ Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 564; Ünver, Hakeri, s. 1921; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 698; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 758; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 257; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 691.

³⁸⁶ İşlenen fiilin sanık tarafından işlenip işlenmediğinin tespiti amacıyla yapılan inceleme maddi incelemeyken, işlenen fiilin hukukî niteliğinin tespiti, muhakeme kurallarının doğru uygulanıp uygulanmadığının değerlendirilmesi ve verilecek cezanın belirlenmesi noktasında yapılan inceleme, hukukî incelemedir. Bkz. Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1220. İstinafın temyizden en önemli farkı, maddi meselenin ilk derece mahkemesinde olduğu gibi doğrudan doğruyalık ve sözlülük ilkelerine bağlı kalınarak yeniden inceleme konusu yapılması ve olaya ilişkin gerçeğin araştırılmasına olanak sağlamasıdır. Bkz. Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 907; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 759. Temyizden farklı olarak istinaf kanun yolunda, ilk derece mahkemesinin yürütmüş olduğu kovuşturma safhası yeniden tümüyle tekrar edilebilir ve maddi ve hukukî açıdan tamamen farklı yeni bir karar verilebilir. Bkz. Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 691.

³⁸⁷ Soyubelli, s. 18.

³⁸⁸ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 696.

³⁸⁹ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1225.

bakımından esas alınması gereken, hapis cezasıdır³⁹⁰. Seçimlik ceza öngörülen düzenlemelerde, adli para cezası verilmiş ise bu düzenleme uygulanabilecektir. CMK m. 272/3-b bakımından ise sadece adli para cezası öngörülen düzenlemeler bu kapsamda değerlendirileceğinden birlikte veya seçimlik adli para cezası içeren düzenlemelerde bu hüküm uygulanmamalıdır³⁹¹. Adli para cezasında yasağın tespitinde her bir ceza ayrı ayrı dikkate alınmalıdır.

CMK'nin 286. maddesinde ise bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin bozma dışında kalan hükümlerinin temyiz edilebileceği düzenlenmekle beraber maddenin 2. fıkrasında bu kuralın istisnaları belirlenmiştir. Buna göre, ilk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezaları ile miktarı ne olursa olsun adli para cezalarına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine dair bölge adliye mahkemesi kararları; ilk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezalarını artırmayan bölge adliye mahkemesi kararları; hapis cezasından çevrilen seçenek yaptırımlara ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen; seçenek yaptırımlara ilişkin her türlü kararlar ve istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararlar; ilk defa bölge adliye mahkemesince verilen ve 272. maddenin üçüncü fıkrası kapsamı dışında kalan mahkûmiyet kararları hariç olmak üzere, ilk derece mahkemelerinin görevine giren ve kanunda üst sınırı iki yıla kadar (iki yıl dahil) hapis cezasını gerektiren suçlar ve bunlara bağlı adli para cezalarına ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararları; adli para cezasını gerektiren suçlarda ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararları; sadece eşya veya kazanç müsaderesine veya bunlara yer olmadığına ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararları; on yıl veya daha az hapis cezasını veya adli para cezasını gerektiren suçlardan, ilk derece mahkemesince verilen beraat kararları ile ilgili olarak istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararları; davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen bu tür kararlar veya istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararlar ve üstte belirtilen sınırlar içinde kalmak koşuluyla aynı hükümde, cezalardan ve kararlardan birden fazlasını içeren bölge adliye mahkemesi kararları temyiz edilememektedir. Bu bağlamda, sayılan kararlar verildiği anda kesinleşmiş kabul

³⁹⁰ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1225.

³⁹¹ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1225.

edilerek bu kararlara karşı temyiz kanun yoluna gidilemeyeceği belirlenmiştir. Bununla beraber aynı maddenin üçüncü fıkrasında, ikinci fıkrada belirtilen kesinlik sınırına istisna getirilmiş, temyiz edilemeyecek kararlar kapsamında olsa bile fıkrada belirtilen katalog suçlar sebebiyle verilen bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kararları temyiz edilebileceği öngörülmüştür. Belirlenen suçlarla ilgili olarak temyiz edilemeyen kararlara karşı temyiz kanun yolunun açık tutulmasıyla birlikte, ülke genelinde yeknesak bir uygulamaya ulaşılması hedeflenmiş ve farklı uygulamaların yapılmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır³⁹².

b. Olağan Kanun Yollarına Başvurulabilen Hükümlerin Kesinleşmesi

CMK'nin 273. maddesinde, hükmün açıklanmasından itibaren yedi gün içerisinde, CMK m. 260'ta kanun yoluna başvurma hakkı bulunanlar tarafından ilk derece mahkemesi tarafından verilmiş olan hükme karşı istinaf isteminde bulunulabileceği düzenlenmiştir. Hâkim ve mahkeme kararlarına karşı Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve CMK'de öngörülen kurallara uygun olarak katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar; istinaf yolu açık olan, başka bir ifadeyle, istinaf kanun yoluna gidilebilmesi mümkün olan hükümlere karşı istinaf kanun yoluna gidebilmektedir. Kararın istinaf edilebilen kararlardan olması ve belirtilen kanun yoluna gitme hakkı olan kişilerin kanun yolu hakkını süresi içinde kullanmaları durumunda, CMK m. 275 gereğince ilk derece mahkemesinin hükmünün kesinleşmesi engellenmiş olur.

İlk derece mahkemesinin vermiş olduğu hüküm, usulüne uygun olarak taraflara tefhim veya tebliğ edildikten sonra, bu tefhim veya tebliğe rağmen, ilgili kişiler süresi içinde hiçbir engel bulunmamasına rağmen istinaf kanun yoluna başvurmadığı takdirde, ilk derece mahkemesinin hükmü kesinleşmiş olacaktır³⁹³. Zira, bu husus, kanun yoluna başvuru hakkı bulunan tarafların, kararın bölge adliye mahkemesince incelenmesine gerek duymadıklarını, karara tüm tarafların razı olduklarını göstermektedir³⁹⁴. Böyle bir durumda, verilen hüküm, kanun yolu süresinin geçmesi

³⁹² Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 729.

³⁹³ Roxin, Schönemann, §52, Rn. 2; Ünver, Hakeri, s. 1780.

³⁹⁴ Soyubelli, s.19.

ile kesinlik kazanacaktır³⁹⁵. Eski hâle getirme kurumunun işletilmesi, bunun tek istisnasını teşkil etmektedir³⁹⁶.

Kanun yoluna başvuru hakkı bulunanların istinafa gidilebilme süresi içindeyken, istinaf hakkından vazgeçebilmeleri de mümkündür. Bölge adliye mahkemesinin re'sen inceleyeceği kararlar bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. CMK m. 266'da kanun yoluna başvurulduktan sonra merci tarafından karar verilinceye kadar³⁹⁷ başvurudan vazgeçilebileceği düzenlenmiştir. İstinaf süresi içerisindeyken hükmün kesinleşmesini hızlandırmak amacıyla istinaf kanun yoluna başvurudan vazgeçme dilekçesi verilerek hükmün kesinleşmesi tercih edilebilmektedir³⁹⁸. Kanun, istinaf süresi dolmadan istinafa başvuru hakkından vazgeçilmesi ile hüküm istinaf edildikten sonra merci tarafından karar verilinceye kadar istinaftan vazgeçilmesini birbirinden ayırmamıştır. Yalnızca vazgeçmekten bahsedilmektedir. Kanunun her iki kurumu da kapsadığı kabul edilmelidir³⁹⁹. İstinaf süresi dolmadan istinaftan vazgeçme ile istinaf edildikten sonra istinaftan vazgeçilmesi durumunda tekrar kanun yoluna gidilebilmesi mümkün değildir. Yani, vazgeçmeden vazgeçme mümkün değildir.

Cumhuriyet savcısının sanık lehine kanun yoluna başvurusu durumunda, Cumhuriyet savcısının istinaftan vazgeçebilmesi için sanığın rızası aranmaktadır. Kanunun öngördüğü bu hükmün amacı, Cumhuriyet savcısı başvurduğu için sanığın kendisinin kanun yoluna gitmeyi gereksiz görerek istinafa başvurmaması ve daha sonra bu yüzden zor durumda kalmasını engellemektir⁴⁰⁰.

İstinaf kanun yoluna başvurulması durumunda kararı veren mahkeme istinaf talebini reddedebilir. Verilen bu ret kararı üzerine bir başvuru yapılmazsa hüküm kesinleşir⁴⁰¹. Başka bir ifadeyle, hüküm ilk derece mahkemesi tarafından verildiği anda değil, istinaf mahkemesi tarafından ret kararı verildiği anda kesinlik kazanır⁴⁰².

---

³⁹⁵ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 22.

³⁹⁶ Ünver, Hakeri, s. 1780.

³⁹⁷ Buradaki karar verilinceye kadar ifadesini kararın kesinleşmesi olarak değerlendirmek gerekmektedir. Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 684; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 682.

³⁹⁸ Roxin, Schünemann, §52, Rn. 2; Soyubelli, s. 19.

³⁹⁹ Yenisey, Nuhoglu, s. 919; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 685.

⁴⁰⁰ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 23; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 738; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 683.

⁴⁰¹ Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 673.

⁴⁰² Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 721.

Verilen ret kararı üzerine bölge adliye mahkemesine başvuru yapıp da bölge adliye mahkemesi ret kararını yerinde bulursa hüküm kesinleşir. Yerinde bulmazsa, hüküm incelenmeye başlanır.⁴⁰³ Yine, bölge adliye mahkemesinin de belirli sebeplerle istinaf talebini reddetmesi mümkün olup bu durumda da hüküm kesinleşecektir.

İstinaf edilebilen bir hüküm, bölge adliye mahkemesi tarafından hukuka uygun bulunduğu takdirde, temyize kabil değilse, kesinleşmiş olacaktır. Ancak, temyiz edilebilen bölge adliye mahkemesi kararları, bölge adliye mahkemesince bozma kararı verilerek ilk derece mahkemesine yeniden gönderilen kararlar ve re'sen esasa girilip verilen bölge adliye mahkemesi kararları kesinlik kazanamayacaktır.⁴⁰⁴

Diğer bir olağan kanun yolu olan temyizde de, temyiz istemi, hükmün açıklanmasından itibaren onbeş gün içerisinde, kanunda belirtilen temyiz nedenlerine dayanarak yapılabilmektedir. Temyiz kanun yoluna başvurma hakkı olanlar bu süre içerisinde temyiz isteminde bulunmadıkları takdirde karar kesinleşmektedir. Süresi içinde yapılan temyiz başvurusu hükmün kesinleşmesini engellemektedir (CMK m. 293/1). Temyiz süresi içerisinde kanun yoluna başvurma hakkı bulunanların temyiz kanun yoluna gitmekten vazgeçebilmeleri de mümkündür.

Temyiz kanun yoluna başvurulması hâlinde de hükmü veren mahkemenin başvuruyu reddedebilmesi mümkündür. Ret kararı üzerine Yargıtay'a başvurulmadığı takdirde hüküm kesinleşir. Yargıtay ret kararını yerinde bulmazsa, hükmü incelemeye başlar. Yargıtay, temyiz talebini reddederse hüküm kesinleşir.⁴⁰⁵

Bölge adliye mahkemesinin temyiz olunan hükümleri, Yargıtay tarafından hukuka uygun bulunursa, temyiz isteminin esastan reddine, başka bir ifadeyle hükmün onanmasına karar verilir. Böylece hüküm kesinleşmiş olacaktır. Yargıtay, temyiz edilen hükmün hukuka aykırı olduğuna karar verirse, hükmü hukuka aykırılıklar nedeniyle bozar ve CMK m. 304 kuralları uyarınca kararı inceleyecek mercie geri gönderir. Hükmün incelenmesi devam ettiğinden, hükmün kesinleşmesi söz konusu değildir. Bununla beraber, CMK m. 303'te Yargıtay'ın iyileştirme kararı verebileceği durumlar tek tek düzenlenmiştir⁴⁰⁶. Belirtilen bazı istisnaî nedenlerin bulunması durumunda, Yargıtay, davayı bozarak esas mahkemesine göndermemekte, davanın esasına hükmedebilmekte veya hükümdeki hukuka aykırılıkları düzelterek hükmü

---

⁴⁰³ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 800.

⁴⁰⁴ Soyubelli, s. 20.

⁴⁰⁵ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 800.

⁴⁰⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 795.

onayabilmektedir. Bu gibi durumlarda da hüküm, kesinleşmiş olacaktır. Artık bu hükme karşı olağan kanun yollarına başvurulamayacaktır.

İstinaf ve temyiz kanun yollarında hükmün kesinleşme anı, kararın usulüne uygun olarak ilgililere tebliğ edildiği an değil, denetim merciinin onama kararını verdiği an olarak kabul edilmelidir. Zira, tebligat işlemi, kurucu değil, açıklayıcı bir nitelik taşımaktadır⁴⁰⁷. Ancak Yargıtay, uygulamada hükmün usulüne uygun olarak taraflara tefhim veya tebliğ edilme anını hükmün kesinleştiği an olarak kabul etmektedir⁴⁰⁸. Ayrıca Yargıtay, hükümde başvurulacak kanun yolunun, süresinin, başvuru yapılacak merci ile başvuru şeklinin açıkça belirtilmesinin zorunlu olduğunu, bunlardan birinin veya birkaçının kararda gösterilmemiş olması ya da yanlış gösterilmesi durumunda hükmün kesinleşmesine engel olunacağını belirtmektedir⁴⁰⁹.

2. Şeklî Anlamda Kesin Hükümün Sonuçları

Şeklî anlamda kesin hüküm ile hüküm kesinlik ve değişmezlik niteliği kazandığından bu hüküm hakkında kanun yoluna başvuru da imkânsız hâle gelmektedir⁴¹⁰. Hüküm şeklî anlamda kesinleştikten sonra olağanüstü kanun yolları dışında herhangi bir

⁴⁰⁷ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1309. Hükümün tebligatla kesinleşmiş sayılacağını kabul eden görüş için bkz. Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 24; Ünver, Hakeri, s. 1780.

⁴⁰⁸ Usulüne uygun olarak yapılan tebliğin hükmü kesinleştireceğini öngören örnek karar için bkz. Yargıtay 8. Ceza Dairesi'nin 04.11.2009 Tarih ve 2009/12392 Esas ve 2009/13632 Karar sayılı kararı: *"İnceleme konusu hükümde, ne şekilde temyize başvurulabileceği hususunun gösterilmemesi suretiyle anılan yasa maddelerine aykırılık yapılmıştır. Bu nedenle malen sorumluya yapılan karar tebliği yöntemine uygun olmadığı gibi, dava konusu araç üzerinde hak sahibi oldukları iddia edilen kişilere de karar tebliğ edilmediğinden karar kesinleşmemiştir. Yerel mahkeme tarafından, dava konusu aracın kayıt maliki E.E. ile N.Ö. ve M.K. adlı şahıslara, hükme ilişkin başvurabilecekleri kanun yolları, süresi, mercii, bu yasa yoluna ne şekilde başvurabilecekleri ve temyiz etmedikleri takdirde hükmün kesinleşebileceği hususları tereddüde yer vermeyecek şekilde belirtilmek suretiyle kararın yöntemine uygun olarak tebliği ve şayet temyiz edilmez ise karar kesinleştirilerek, olağanüstü yasa yolu olan kanun yararına bozma isteminde bulunulması gerekmektedir."* Usulüne uygun olarak yapılan tefhimin hükmü kesinleştireceğini öngören örnek karar için bkz. Yargıtay 8. Ceza Dairesi'nin 04.11.2009 Tarih ve 2009/12394 Esas ve 2009/13633 Karar sayılı kararı: *"Sanığın yüzüne karşı verilen inceleme konusu hükümde, temyiz süresinin "tefhim"den itibaren başlayacağına yer verilmemesi suretiyle anılan yasa maddelerine aykırılık yapılmıştır. Bu nedenle sanığa yapılan tefhim de yöntemine uygun değildir ve karar kesinleşmemiştir. Yerel mahkeme tarafından, sanığa hakkındaki hükme ilişkin başvurabileceği kanun yolları, süresi, mercii, bu yasa yoluna ne şekilde başvurabileceği ve temyiz etmediği takdirde hükmün kesinleşeceği hususları tereddüde yer vermeyecek şekilde belirtilmek suretiyle kararın yöntemine uygun olarak yeniden tebliği ve şayet temyiz edilmez ise karar kesinleştirilerek, olağanüstü yasa yolu olan kanun yararına bozma isteminde bulunulması gerekmektedir."* Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 15.08.2021.

⁴⁰⁹ Örnek karar için bkz. Yargıtay 17. Ceza Dairesi'nin 21.01.2020 Tarih ve 2020/284 Esas ve 2020/1089 Karar sayılı kararı: *"...hüküm ve kararlarda, başvurulacak yasa yolu, süresi, başvuru yapılacak merci ile başvuru şeklinin açıkça belirtilmesi zorunludur. Bunlardan birisinin veya birkaçının kararda gösterilmemiş olması ya da yanlış gösterilmesi; 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 40/2, 5271 Sayılı TCK'nin 34/2, 231/3, 232/6 ve 40. maddelerine açıkça aykırılık oluşturacağından ve yapılan tebliği geçersiz kalacağından hükmün kesinleşmesini önler."* Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 15.08.2021.

⁴¹⁰ Gürdoğan, s. 25.

yolla geri alınamamakta, değiştirilememekte veya ortadan kaldırılamamaktadır. Şeklî anlamda kesin hükmün bu etkileri maddî anlamda kesin hükmün oluşumu için şarttır. Maddî anlamda kesin hükmün doğurduğu etkilerin meydana gelebilmesi açısından hükmün önce Şeklî bakımdan kesinleşmesi ve hukukî varlık olarak ortaya çıkması gerekmektedir⁴¹¹. Maddî anlamda kesin hüküm daha çok hükmün içeriği ile ilgili olduğundan, ancak muhakemenin Şeklî bakımdan sona ermesiyle birlikte anlam ifade etmektedir⁴¹². Hüküm ancak Şeklî bakımdan kesinleştikten sonra hükümden doğan etkiler ve bu etkilerin kapsamı belirlenebilecektir.⁴¹³

Şeklî anlamda kesin hükmün diğer bir sonucu ise hükmün adlî sicile kaydedilmesidir⁴¹⁴. 5352 sayılı Adlî Sicil Kanunu⁴¹⁵ (ASK) adlî sicil kayıtlarının tutulmasını düzenlemektedir. Bu Kanun, Türk mahkemelerinden verilen vatandaş ve yabancı hakkında tüm mahkûmiyet hükümlerinin ve güvenlik tedbirlerine ilişkin kararların adlî sicile kaydedilebilmesi için kararın kesinleşmesini aramakta, kesinleşmiş ceza ve güvenlik tedbirlerine mahkûmiyete ilişkin bilgilerin kendiliğinden işleme tâbi bir sistem kullanılarak toplanmasına, sınıflandırılmasına, değerlendirilmesine, muhafaza edilmesine ve gerektiğinde en seri ve sağlıklı biçimde ilgililere bildirilmesine dair usul ve esasları belirlemektedir. Ancak, Şeklî anlamda kesin hükme dayanarak tutulan adlî sicil kaydı da sonsuza dek sürmemektedir. Kanunun öngördüğü kurallar ve süreler çerçevesinde kayıtlar önce arşive alınıp daha sonra belli bir sürenin geçmesinden sonra arşivden de silinmektedir. Kanun yararına bozma veya yargılamanın yenilenmesi sonucunda verilen beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının kesinleşmesi hâlinde, önceki mahkûmiyet kararına ilişkin adlî sicil ve arşiv kaydı tamamen silinmektedir (ASK m. 12). Bu durum özellikle verilecek olan erteleme kararları, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin kararlar veya tekerrür hükümlerinin uygulanmasına ilişkin esaslarda kendisini gösterecektir⁴¹⁶.

---

⁴¹¹ Beulke, Rn. 502; Kindhäuser, s. 327; Trepper, s. 10; Roxin-Schünemann, §50, Rn. 5; Meyer-Goßner, Einleitung, Rn. 168; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 27; Akcan, s. 48.

⁴¹² Soyubelli, s. 21.

⁴¹³ Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 675.

⁴¹⁴ Dietmar Pickert, *Verfolgungsbeschränkung gemäss § 154a StPO und das Problem des Strafklageverbrauchs*, Rene F. Wilfer Verlag, Spardorf, 1984, s. 47; Radtke, s. 31; Trepper, s. 9-10.

⁴¹⁵ Resmî Gazete Tarih: 1/6/2005 Sayı: 25832.

⁴¹⁶ Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 675-676.

Şeklî anlamda kesin hükmün sonuçlarından bir diğeri ise hükmün infaz edilmesidir⁴¹⁷. İlk derece mahkemeleri tarafından verilmiş olan ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı için hükmün şeklî anlamda kesinleşmesi gerekmektedir⁴¹⁸. Ceza ve güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin infazı, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun⁴¹⁹,un (CvGTİHK) usul ve esasları uyarınca gerçekleştirilmektedir. CvGTİHK m. 4'te mahkûmiyet hükümlerinin kesinleşmedikçe infaz olunamayacağı; m. 5'te ise mahkeme, kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı cezaya ilişkin hükmü Cumhuriyet Başsavcılığına göndereceği ve bu hükme göre cezanın infazı Cumhuriyet savcısı tarafından izlenip denetleneceği düzenlenmiştir. Mahkûmiyet hükümlerinin yalnızca hüküm kesinleştikten sonra infaz edilebilme kuralının herhangi bir istisnası yoktur ve infaz kesintisiz devam etmektedir⁴²⁰. Yalnızca CvGTİHK'te belirlenen bazı özel nedenlerle infazın ertelenmesi mümkün kabul edilmektedir (CvGTİHK m. 16-17).

3. Şeklî Anlamda Kesin Hükme Karşı Gidilebilecek Kanun Yolları

Ceza muhakemesinin maddî gerçeğe muhakeme kurallarına uyularak ulaşma amacı doğrultusunda zaman zaman hatalı ya da hukuka aykırı, maddî ya da hukukî gerçeğe uygun olmayan kararların verilebilmesi mümkün olabilmektedir⁴²¹. Sonuç olarak, hâkimin ya da mahkemenin hataya düşebilmesi, yanlış karar verebilmesi mümkündür. Bu bağlamda, hükümlerin şeklî anlamda kesinleşmesi ile yetinilmemelidir. Hâkim ya da mahkeme tarafından verilen hatalı ya da hukuka aykırı kararların bir kez daha aynı veya farklı bir mercii tarafından ele alınması uygun olacaktır. Bu sebeple ceza muhakemesinde kanun yolları öngörülmüştür ve kanun yolları sayesinde hatalı ya da hukuka aykırı olarak verildiği iddia edilen

⁴¹⁷ Schlüchter, Rn. 597; Vogler, s. 54; Radtke, s. 31.

⁴¹⁸ Hinrich Rüping, *Das Strafverfahren*, 2. Auflage, Verlag Vahlen, München, 1983, Kap. 9; Schlüchter, Rn. 597; Fezer, Fall 17, Rn. 146; Hans Peter Kühne, *Strafprozesslehre*, 4. Auflage, Verlag C. F. Müller, Heidelberg, 1993, Rn. 351; Jupp Joachimski, *Strafverfahrensrecht: Kurzlehrbuch zur Vorbereitung auf die zweite juristische Staatsprüfung*, 3. Auflage, Stuttgart, München, Hannover, Berlin, Weimar: Boorberg, 1993, s. 89; Beulke, Rn. 502; Roxin, Schünemann, §50, Rn. 1, 5; Meyer-Goßner, §449, Rn. 5, 7; Trepper, s. 9.

⁴¹⁹ Resmî Gazete Tarih: 29/12/2004 Sayı: 25685.

⁴²⁰ Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 676; Soyubelli, s. 21.

⁴²¹ Feridun Yenisey, *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Duruşma ve Kanun Yolları*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1988, s. 200; Turhan Tufan Yüce, *Türk-Alman Ceza Muhakemeleri Usulünde Kanun Yolları, (İtiraz-İstinaf-Temyiz)*, Ötüken Yayınevi, Erzurum, 1968, s. 1 vd.; Çetin Arslan, "Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı İtirazı (CMK md. 308)", *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 5, Aralık 2007, s. 107; Serdar Talas, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Başsavcılığın İtirazı", *İÜHFİM*, Cilt: LXX, Sayı: 1, 2012, s. 154; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 551.

kararlar yeniden incelenebilecek ve değiştirilebilecektir⁴²². Kanun yollarının çeşitleri, öznel ve nesnel olmak üzere; kanun yoluna başvurabilen kişilere göre, kanun yolu muhakemesinin sonucundan faydalananlara göre, karar verenlere göre, aleyhine gidilen kararın mahiyetine göre, uyulacak sürelerle göre, kanun yoluna başvurma doğuracağı sonuçlara göre, dayanılacak sebeplere göre kanun yolu muhakemesi sonucunda verilecek kararın mahiyetine göre, kanun yolunun sanığın lehine veya aleyhine olmasına göre gibi, çeşitli tasniflere tâbi tutularak incelenebilir⁴²³.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, CMK sistematığına göre, kanun yolları, olağan ve olağanüstü kanun yolları şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmada esas alınan nokta ise, hükmün kesinleşip kesinleşmemiş olmasıdır⁴²⁴. Her ne kadar, kesin hüküm hâline gelmemiş kararlar için gidilebilen kanun yollarına olağan kanun yolları denildikten sonra; kesin hüküm için de olağan kanun yollarına gitmenin mümkün olmadığı kararlardır, şeklinde yapılan tanımlamalar kendi içerisinde bir kısır döngüye yol açsa da⁴²⁵, biz de çalışmamızın konusu bağlamında kanun yollarını, kesinleşip kesinleşmeme tasnifine göre değerlendireceğiz. Şekli anlamda kesinleşmiş bir hükme karşı gidilebilecek kanun yollarına olağanüstü kanun yolları denilmektedir. CMK'de olağanüstü kanun yolları başlığı altında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi (CMK m. 308), Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi (CMK m. 308/A), kanun yararına bozma (CMK m. 309, 310) ve yargılamanın yenilenmesi (CMK m. 311 vd.) kurumlarına yer verilmiştir. Böylece, bir tarafta kesin hükmün gücünü koruma ihtiyacı yatarken, diğer taraftan da kararlardaki hukuka aykırılıkların düzeltilmesi gerekmiş ve “birinin

---

⁴²² Leo Rosenberg, Karl Heinz Schwab, Peter Gottwald, *Zivilprozessrecht*, 16. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2004, §133, Rn. 1; Rolf Hannich, *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung und zum Gerichtsverfassungsgesetz mit Einführungsgesetz*, 7. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2013, §296, Rn. 1; Roxin, Schünemann, §51, Rn. 1; Meyer-Goßner, §296, Rn. 1 ff.; Ç. Arslan, s. 107; Uğur Ersoy, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukukî Çare ve Kanun Yolu Kavramları Bağlamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın İtiraz Yetkisi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 29, Aralık, 2015, s. 68; Mustafa Ruhan Erdem, Cahide Şentürk, *Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 17; Cengiz Apaydın, *Ceza Muhakemesine Egemen İlkeler Işığında Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 95; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 663; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 239; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 728; Yenisey, Nuhoglu, s. 907; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1173; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 672-673.

⁴²³ Öztekin Tosun, “Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Kanunyollarının Çeşitleri”, *İÜHF*, Cilt: 35, Sayı: 1-4, 1969, s. 8 vd; Namlı, s. 68-71.

⁴²⁴ Türk hukukunda olağanüstü kanun yolu olarak değerlendirilen bazı kanun yolları Alman hukuku bakımından olağanüstü hukukî çare olarak değerlendirilmektedir. Bkz. Fezer, §19, Rn. 2; Henkel, s. 420, Beulke, §27 Rn. 533; Algan-Canseven, s. 315, dn. 10.

⁴²⁵ Tosun, Kanunyolları, s. 16.

tamamen göz ardı edilmesi mümkün olmadığından kanun koyucu maddî temelleri sarsılmış kesin hükümden fedakarlık yapmak zorunda kalmış⁴²⁶” ve olağanüstü kanun yolları düzenlenmiştir⁴²⁷. Kesin hükmün dokunulmazlığını kaldıran olağanüstü kanun yollarının başvuru şartları olağan kanun yollarına kıyasla daha sıkı belirlenmeli ve bir denge sağlanmalıdır. Olağanüstü kanun yollarının her biri başlı başına bir çalışmanın konusunu oluşturabileceğinden, bu bölümde çalışmanın kapsamını genişletmemek adına usule ilişkin geniş açıklamalar yapılmayacak, yalnızca şekli anlamda kesin hüküm ve sonuçları bağlamında değerlendirme yapılacaktır.

a. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi

CMK m. 308’de, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi düzenlenmiştir. Buna göre, Yargıtay ceza dairelerinden birinin kararına karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, re’sen ya da istem üzerine, ilâmın kendisine verildiği tarihten itibaren otuz gün içerisinde Yargıtay Ceza Genel Kurulu’na itiraz edebilmektedir. Sanık lehine itirazda ise süre aranmamaktadır. İtiraz üzerine dosya kararına itiraz edilen daireye gönderilmektedir ve Daire, itirazı inceleyerek yerinde görürse kararı düzeltmekte, yerinde görmezse dosyayı Yargıtay Ceza Genel Kurulu’na göndermektedir. Alman mehzaz kanunda yer almayan bu kanun yolu, 1926 senesinde 834 sayılı Mahkeme-i Temyiz Teşkilatının Tevsiine Dair Kanun⁴²⁸ m. 5 ile kabul edilmiş, bu kanun yerine daha sonra 1928 senesinde kabul edilen 1221 sayılı Temyiz Mahkemesi Teşkilatına Dair Kanun⁴²⁹ m. 10’da düzenlenmiş, 1936 senesinde

---

⁴²⁶ Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 11.03.2014 Tarih ve 2012/909 Esas ve 2014/121 Karar sayılı kararı. “...Kamu düzeninin sağlanması, davaların bir noktada sona ermesi sonucunu, yani kesin hükmü doğurmuştur. Kesin hükümle birlikte artık yargılamaya konu sorun çözümlenerek, maddî gerçeğe ulaşıldığından kesin hükümle sonuçlanmış bir ihtilaf kural olarak yeniden yargılama konusu yapılamayacaktır. Bununla birlikte bir yargılama faaliyeti sonucu verilen kesin hükümde adli hataların yapılması da mümkündür. Hükmün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkan maddî olaylar kesin hükmün maddî gerçeği yansıttığı kabulünü ve kesin hükmün ispatla ilgili temellerini sarsabilecektir. Bu durumda, bir yanda kesin hüküm, diğer yanda ise adli hatanın düzeltilmesi zorunluluğu söz konusu olacaktır. Bu iki değerden birinin tamamen göz ardı edilmesi mümkün olmadığından kanun koyucu maddî temelleri sarsılmış kesin hükümden fedakarlık yapmak zorunda kalmış ve bunun şartlarını belirlemiştir...”. Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 12.12.2022.

⁴²⁷ Seydi Kaymaz, “Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtirazı (CMK m. 308/A)”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXIV, Sayı:4, 2020, s. 415.

⁴²⁸ Resmî Gazete Tarih: 27.05.1926 Sayı: 383.

⁴²⁹ Resmî Gazete Tarih: 14.04.1928 Sayı: 1221.

kanunla yapılan değişiklikle CMUK m. 322'ye gemiştir⁴³⁰. CMUK, CMK ile yürürlükten kaldırılıncaya kadar başka bir değişiklik yapılmamıştır.

Öğretide Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisinin hukukî mahiyetine dair birçok tartışma yapılmıştır. Bahse konu kanun yolunu olağan kanun yolu olarak değerlendiren görüşlerin yanı sıra olağanüstü kanun yolu olarak değerlendiren görüşler de bulunmaktadır⁴³¹.

CMUK döneminde *Alacakaptan*'ın ileri sürdüğü görüşe göre⁴³², olağan kanun yollarının kanunla belirlenen süreler dahilinde ya da belirli bir soruşturma evresinde kullanılması gerekmektedir ve kesinleşmiş kararlara herhangi bir süre kısıtlaması olmaksızın başvurulabilmektedir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı ise ülkemize özgü bir yöntem olup yazara göre, kanunda otuz günlük süre tanınması kanun koyucunun bu kurumu olağan bir kanun yolu olarak düzenlemek istediğinin göstergesidir.

Yenisey/Nuhoğlu'na göre⁴³³, Yargıtay ceza dairelerinin ve genel kurulların temyiz sonucu verdikleri kararlar kesindir ve son söz sayılırlar. Yalnızca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına tanınan itiraz yetkisi Yargıtay'ın kesinleşmiş bir kararına karşı olduğundan bu kanun yolu olağanüstü bir kanun yoludur. Bu olağanüstülük bu yola başvurunun istisnaî olduğunu belirtmektedir.

Yurtcan'a göre⁴³⁴, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı olağan kanun yolları arasında düzenlenmesi gerekmektedir; çünkü, CMK m. 308'de öngörülen süre zarfında hüküm kesinleşmemektedir. Ancak bu sürenin geçmesiyle hüküm kesinleşebilecektir ve Yargıtay'ın kararı yerine getirilebilecektir. Yazara göre bahse konu kanun yoluna yalnızca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının gidebilmesi de olağanüstü kanun yolu olduğunu göstermemektedir.

---

⁴³⁰ Ç. Arslan, 121-122; Ersoy, Hukukî Çare, s. 84; Erdem, Şentürk, s. 240; Sacit Yılmaz, "Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi (CMK md. 308)", *TAAD*, Sayı: 41, Yıl: 11, Ocak 2020, s. 116.

⁴³¹ Nazmiye Güveyi, "Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartlarına Etkisi", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 147-148, 2016, s. 86.

⁴³² Uğur Alacakaptan, "Temyiz Mahkemesi Başsavcılığının Yaptığı İtiraz Hükümün Kesinleşmesine Mani Olur Mu?", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, 1967, s. 290.

⁴³³ Yenisey, Nuhoğlu, s. 1027.

⁴³⁴ Yurtcan, Şerh, s. 1179-1180.

Ünver/Hakeri'ye göre⁴³⁵, CMK'de kanun yolu sınıflandırması yanlış yapılmıştır ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı itiraz yetkisini kesinleşmemiş hükümlere karşı kullandığından bu kanun yolunun olağan kanun yolu olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Zira, bu kanun yoluna gidildiğinde henüz yerel mahkeme tarafından verilmiş olan ve Yargıtay Ceza Dairesi ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı önünde bulunan, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na götürülen bir hüküm vardır ve bu hüküm kesinleşmediğinden kesin hükmün sonuçlarını doğurmaz. Yazarlara göre, CMK'nin sistematüğinde yapılan bu hatanın düzeltilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, sanığın lehine olan başvuruda süre aranmadığından kararın kesinleştiğini belirtmek mümkün olsa bile aleyhe başvuruda süre aranmaması çelişkilidir.

Soyaslan'a göre, Yargıtay ceza dairesinin kararı otuz günlük süre geçmeden kesinleşmeyecektir ve itirazın otuz günlük süre içerisinde yapılmış olması durumunda kesinleşmemiş bir karara karşı bu yola başvurulduğundan olağan bir kanun yolu söz konusuysen, sürenin geçmesinden sonra, doğal olarak, hükmün kesinleşmesinden sonra sanığın lehine bu kanun yoluna başvurulduğunda ise itirazın olağanüstü bir kanun yolu olduğu kabul edilmelidir⁴³⁶.

Centel/Zafer'e göre⁴³⁷, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı yalnızca onama ve ret kararlarını değil, aynı zamanda bozma kararlarını da kapsmalı ve çözüm olarak da bahse konu itiraz yetkisinin kanundaki yeri değiştirilmeli ve olağan kanun yolları arasında düzenlenmelidir.

Öztürk/Tezcan/Erdem/Gezer/Saygılar-Kırıt/Alan-Akcan/Özaydın/Erden-Tütüncü/Altınok-Villemin/Tok'a göre⁴³⁸, bu kanun yoluna yalnızca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı gidebildiğinden bu kanun yolu olağan bir kanun yolu değildir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı, kesin hükmün gücünü zedelemekte ise de olağan kanun yollarının sağlıklı bir biçimde işletilemediği durumlarda bir gerekliliktir.

Şahin/Göktürk ise Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazının karma yapıda bir kanun yolu olduğu görüşündedir⁴³⁹. Yazarlara göre, sanık aleyhine yapılan itirazda

---

⁴³⁵ Ünver, Hakeri, s. 1992.

⁴³⁶ Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 614.

⁴³⁷ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 950.

⁴³⁸ Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 759.

⁴³⁹ Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 300-301.

kabul edilmiş olan 30 günlük süre içerisinde hüküm kesinleşmeyecek, sürenin sonunda ise hüküm kesinleşecektir. Bu otuz günlük süre içerisinde itiraz yoluna gidilmesi durumunda bu itiraz, olağan bir kanun yolu niteliğinde olacaktır. Sanık lehine itiraz bakımından süre sınırlaması olmadığından, kesinleşmiş bir hükme karşı gidilen bir yol olduğundan itiraz, olağanüstü bir kanun yolu olarak kabul edilmelidir.

Özen'e göre⁴⁴⁰, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı kesinleşmiş karara karşı olduğundan olağanüstü kanun yoludur. Ancak, Yargıtay ceza dairelerinin kararının bozma ya da onama olmasına göre bir değerlendirme yapılmalıdır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının ilk tebliğnamesinde ilettiği görüşüne aykırı nitelikteki Yargıtay ceza dairesinin kararına itiraz edebileceği kabul edilmelidir. Yani, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ilk derece mahkemesi ya da Bölge Adliye Mahkemesi (BAM)'nin kararı hakkında sunduğu tebliğnamede onama istemesi ve Yargıtay ceza dairesinin de kararı onaması durumunda onama ile karar kesinleşecektir ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı hukukî menfaat yokluğundan dolayı buna itiraz edemeyecektir; ancak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ilk tebliğnamesinde bozma kararı verilmesini istemesine rağmen Yargıtay ceza dairesi kararı onamışsa onama ile karar kesinleşse de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı buna itiraz yetkisini kullanabilecektir. Bu bağlamda, kesinleşen hükme karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı gerçek mânâda olağanüstü kanun yolu niteliği taşıyacaktır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının ilk derece mahkemesi ya da BAM'ın kararlarına yönelik ilk tebliğnamesinde onama istemesi, ancak Yargıtay ceza dairesinin kararı bozması durumunda ise kesinleşen bir karar söz konusu olmadığından karara itiraz edilemeyecektir.

Talas'a göre⁴⁴¹, olağan kanun yolları ile olağanüstü kanun yolları ayrımının belirleyici ölçütü başvurma hakkının süre ile sınırlandırılmış olup olmaması olarak değerlendirilmelidir. Kanunda olağanüstü kanun yolları başlığı altında düzenlenen diğer kanun yollarında süre sınırlaması getirilmemişken Başsavcılığın itirazı bağlamında sanık lehine başvuru durumunda süre aranmamışsa da aleyhe başvurular süreyle sınırlandırılmıştır. Bu sebeple, yazara göre, Başsavcılığın itirazı hükmün kesinleşmesine engel olacaktır ve otuz günlük başvuru süresinin başvuru olmadan

---

⁴⁴⁰ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1310-1311.

⁴⁴¹ Talas, Başsavcılığın İtirazı, s. 163-164.

geçirilmesi ya da başvurulmayacağına açıklanması durumunda hüküm kesinleşecektir.

*Ersoy*⁴⁴², kanun koyucunun “hükümlü” yerine “sanık” ifadesini kullanması nedeniyle, hükmün kesinleşme anının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yoluna gitmeyeceğini açıkladığı ya da otuz günlük itiraz süresinin itiraz edilmeksizin bittiği tarih; itiraz yoluna gidildiği durumda ise Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun itirazı reddettiği tarih olduğunu kabul etmektedir. Bu bağlamda yazar, Başsavcı tarafından kullanılan itiraz yetkisinin kararın kesinleşmesine engel olacağını kabul etmektedir.

Yargıtay birçok kararında⁴⁴³ aleyhine kanun yoluna gidilen hükmün kesin olup olmamasını ölçüt olarak belirleyerek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisini olağanüstü kanun yolu olarak kabul etmektedir.

Kanaatimize göre, her ne kadar öğretilerde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisinin olağan bir kanun yolu olduğuna dair öne sürülen fikirler kendi içerisinde tutarlı görünse de, söz konusu itiraz yetkisinin olağanüstü bir kanun yolu olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Nitekim, kanun koyucu kesinleşme ölçütünü dikkate alarak, kesinleşmemiş kararlara karşı gidilebilecek kanun yolları olarak itiraz, istinaf ve temyizi öngörmüş, kesinleşmiş hükümlere karşı gidilebilen ve bu nedenle olağanüstü kanun yolu olarak kabul edilen yargılamanın yenilenmesi, kanun yararına bozma gibi kanun yollarıyla birlikte Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazını düzenlemiştir. Kanun koyucunun bu tercihi bilinçli olarak yaptığı kanaatindeyiz. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisinin olağanüstü bir kanun yolu olarak kabulü hem kesinleşmiş kararlara karşı gidilebilmesinden, hem yalnızca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından kanun yolundan geçmiş Yargıtay kararları

---

⁴⁴² Ersoy, Hukukî Çare, s. 92-94.

⁴⁴³ Yargıtay’ın 09.05.1956 Tarih ve 1956/6 Esas ve 1956/4 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı buna istisnadır. Bu karardan sonra Yargıtay, tüm kararlarında itirazın olağanüstü bir kanun yolu olduğuna dair görüş bildirmiştir. Açıklama için bkz. Talas, Başsavcılığın İtirazı, s. 159-160. Yargıtay’ın daha sonra vermiş olduğu örnek kararlar için bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 13.04.2010 Tarih ve 2010/64 Esas ve 2010/85 Karar sayılı kararı. “... *Ceza Genel Kurulunun 17.03.1998 gün ve 18-91 sayılı kararında belirtildiği üzere, Yargıtay C. Başsavcılığının Ceza Dairelerinin kararlarına karşı itirazı, olağanüstü bir yasa yolu olup, hangi hâllerde bu yola başvurulacağı yasada açıklanmamakla beraber gerek yerleşmiş yargısal kararlarda, gerekse öğretilerde ancak sınırlı hâllerde bu yola başvurulabileceği kabul edilmiştir...*” Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 07.12.2022. Ayrıca bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 10.05.1993 Tarih ve 1993/4-11 Esas ve 1993/151 Karar sayılı kararı.

hakkında bu yola gidilebilmesinden, hem de sanık⁴⁴⁴ lehine olan hâllerde süresiz olarak bu yola başvurulabilmesinden çıkmaktadır. Kanun koyucunun sanığın aleyhine itiraz durumunda otuz günlük bir süre öngörmüş olması, kanımızca, bu kanun yolunun olağan olduğunu göstermemektedir, yalnızca sanığın sürekli olarak ceza tehdidi altında yaşamasını engellemeye yöneliktir⁴⁴⁵. Yine, aleyhe başvuru durumunda otuz günlük süre içinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından itiraz yoluna gidilmesi bu kanun yolunun olağan bir kanun yolu olduğunu göstermemektedir. Aynı şekilde, Anayasa ve AİHM başvurularında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı, tüketilmesi gereken bir başvuru yolu olarak kabul edilmemektedir⁴⁴⁶.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından itiraz edilen karar, Yargıtay ceza dairesi tarafından kanun yolu muhakemesinden geçerek verilen bir karar niteliğinde olmalıdır; yani, ceza dairelerinin kanun yolu muhakemesinden geçerek verilmemiş olan kararlarına karşı veya ceza dairesinin incelemesi olmaksızın kesinleşen kararlara karşı bu kanun yoluna başvurulamayacaktır⁴⁴⁷. Yargıtay ceza daireleri kararlarıyla birlikte, 2004 sayılı İcra İflas Kanunu⁴⁴⁸ m. 366/3 gereği icra iflas işleriyle ilgilenen hukuk dairesinin cezaî nitelikteki kararlarına karşı da bu kanun yolu işletilebilecektir. Yine, ceza dairelerinin itiraza konu kararları yalnızca olağan kanun yolu sonucu verilen kararlar değil, aynı zamanda olağanüstü kanun yolu olan kanun yararına bozma sonucu verilen kararlarına karşı da itiraz yoluna gidilebilecektir.

Kanun yolu başvurusunda bulunmak, muhakeme sürecinde yayılma etkisi, durdurma etkisi (*Suspensiveeffekt*) ve aktarma etkisi (*Devolutiveeffekt*) gibi etkiler doğurabilmektedir⁴⁴⁹. Kanun yolları başvurusunda yayılma etkisi, hükmün sanık lehine bozulması hâlinde bunun kanun yoluna başvurmamış olan diğer sanıklara da sirayet etmesi ve söz konusu lehe bozma kararından onların da yararlanabilmesi

---

⁴⁴⁴ Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazını olağanüstü bir kanun yolu olarak kabul ettiğimizden, kanunda geçen “sanık” kelimesini henüz kovuşturma aşamasındaki kişiyi ifade etmesi sebebiyle değiştirilerek yerine “hükümlü” yazılması gerektiği kanaatindeyiz.

⁴⁴⁵ Aynı yönde bkz. Kaymaz, s. 420.

⁴⁴⁶ Erdem, Şentürk, s. 241.

⁴⁴⁷ Ç. Arslan, s. 125; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 760; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1312.

⁴⁴⁸ Resmî Gazete Tarih: 19/6/1932 Sayı: 2128.

⁴⁴⁹ Henkel, s. 424; Schlüchter, s. 666; Fezer, §19, Rn. 4; Beulke, §27, Rn. 534; Julius, Heidelberger Kommentar, § 296, Rn. 1; Meyer-Goßner, §296, Rn. 2; Roxin, Schünemann, §53, Rn. 4; Ç. Arslan, s. 141; Yüce, s. 7; Ersoy, Hukukî Çare, s. 75; Erdem, Şentürk, s. 41; Apaydın, Kanun Yolları, s. 116; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 677; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 729; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1175; Algan-Canseven, s. 13.

anlamına gelmektedir (CMK m. 306)⁴⁵⁰. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazının kesin hükme duyulan güvenin sarsılmasına sebep olacak nitelikte hukuka aykırılıklar bulunan daire kararlarına karşı gidildiği düşünüldüğünde bu kanun yolunun yayılma etkisinin bulunduğu, sanık lehine hukuka uygun duruma getirilen hükmün bundan etkilenen diğer sanıklar bağlamında da geçerli olması kabul edilmelidir.

Süresi dahilinde yapılan bir kanun yolu başvurusunun ilk derece mahkemesi kararının kesin hüküm niteliği kazanmasını ve cezanın infazını engellemesine ise durdurma etkisi adı verilmektedir⁴⁵¹. İstinaf ve temyiz olağan kanun yolları hakkında CMK'de açıkça yansımaları olan bu etki Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı hakkında öngörülmemiştir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazının cezanın infazına yönelik etkileri değerlendirilecek olursa; öğretide bir görüşe göre, itiraz yoluna gidildiğinde Yargıtay'ın kararı yerine getirilmemelidir ve itiraz üzerine yapılan incelemenin sonucu beklenmelidir, çünkü, verilen hüküm kesin olmasına rağmen Yargıtay Cumhuriyet başsavcısına tanınan otuz günlük itiraz süresi, kanun koyucunun kararın yerine getirilmesini engellediği iradesini göstermektedir⁴⁵². Öğretide bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise, bu kanun yoluna yalnızca Yargıtay ceza dairesi tarafından verilen kararlara karşı gidilebildiğinden, olağan kanun yolları tükenmiş sayılmakta ve kesin hüküm bulunmaktadır. CvGTİHK m. 4'e göre infaz hükmün kesinleşmesi ile başlayacağından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı kendiliğinden infazı durdurmaz⁴⁵³. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı itirazının kabulü durumunda infaz üzerinde doğrudan bir etki gösterebilmesi için infazın durdurulmasına ya da geri bırakılmasına ayrıca karar verilmesi gerekmektedir (CvGTİHK m. 98). Ayrıca, sanığın lehine itirazda süre aranmamaktadır ve bu durumda itiraz hâlinde hükmün kesinleşmemesi

⁴⁵⁰ Erdem, Şentürk, s. 42; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 677-678; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 440; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1175-1176; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 679.

⁴⁵¹ Henkel, s. 423; Beulke, §27, Rn. 534; Rosenberg, Schwab, Gottwald, §133, Rn. 4-6; Kindhäuser, § 28, Rn. 8; Hannich, §296, Rn. 1; Roxin, Schünemann, §51, Rn. 4; Tosun, Kanun Yolları, s. 21; Namlı, s. 60; Ersoy, Hukukî Çare, s. 83; Erdem, Şentürk, s. 43; Apaydın, Kanun Yolları, s. 116; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 678; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 730; Yenisey, Nuhoğlu, s. 923; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1177.

⁴⁵² Alacakaptan, s. 289; Ersoy, Hukukî Çare, s. 111; Yenisey, Nuhoğlu, s. 1029.

⁴⁵³ Ünver, Hakeri, s. 1997; Apaydın, Kanun Yolları, s. 116; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 952; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 299; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 804; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1313; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 759.

düşünülemeyecektir⁴⁵⁴. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından itiraz yetkisinin kullanılması durumunda hükmün kesinleşmesi engellenmese de, yalnızca onama kararının verildiği tarihte kesinleştiği kabul edilen hükmün itiraz sebebiyle yerel mahkemeye gönderilmesine imkân bulunmadığından, kesinleşme şerhi hükme işlenememekte ve kararın infazı gecikmektedir⁴⁵⁵.

Son olarak, kanun yollarının aktarma etkisi bağlamında bir değerlendirme yapmak gerekirse, aktarma etkisi, aleyhine kanuna gidilen bir kararın denetim bakımından üst dereceli başka bir mahkeme tarafından değerlendirilmesini ifade etmektedir⁴⁵⁶. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazını denetim mercii olarak Yargıtay Ceza Genel Kurulu belirlendiğinden Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı kanun yolunun aktarma etkisinin bulunduğu kabul edilmelidir⁴⁵⁷.

b. Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı kanun yolunda olduğu gibi, Alman mehzaz kanunda yer almayan bu kanun yolu, CMK'ye 7035 sayılı Bölge Adliye ve Bölge İdare Mahkemelerinin İşleyişinde Ortaya Çıkan Sorunların Giderilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁴⁵⁸ ile CMK'nin 308/A maddesinde olmak üzere eklenerek BAM ceza dairelerinin kesin mahiyetteki kararlarına karşı ilgili daireye itiraz edilmesi mümkün kılınmış, 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁴⁵⁹ ile ilgili CMK m. 308/A'da yapılan değişiklik ile, söz konusu daire tarafından yerinde bulunmayan itirazlara yönelik olarak ceza daireleri başkanlık kurulu tarafından inceleme yapılması kabul edilmiştir⁴⁶⁰. BAM Cumhuriyet Başsavcılığının itiraz yetkisi Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazına benzer nitelikte olduğundan, tekrara düşmemek adına, açıklamalar kısaca yapılacaktır.

⁴⁵⁴ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi s. 952; S. Yılmaz, s. 138.

⁴⁵⁵ Erdem, Şentürk, s. 253-254.

⁴⁵⁶ Fezer, §19 Rn. 4; Henkel, s. 424; Rosenberg, Schwab, Gottwald, §133, Rn. 7-9; Hannich, §296, Rn. 1; Kindhäuser, § 28, Rn. 7; Roxin, Schünemann, §53, Rn. 4; Meyer-Goßner, § 296, Rn. 17; Tosun, Kanun Yolları, s. 12; Namlı, s. 63, Ersoy, Hukukî Çare, s. 82; Erdem, Şentürk, s. 41; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 677; Yenisey, Nuhoglu, s. 901; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1175.

⁴⁵⁷ Algan-Canseven, s. 146.

⁴⁵⁸ Resmî Gazete Tarih: 05/08/2017 Sayı: 30145 (Mükerrer).

⁴⁵⁹ Resmî Gazete Tarih: 24/10/2019 Sayı: 30928.

⁴⁶⁰ Kaymaz, s. 413.

BAM Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılacak olan itiraza konu kararlar, BAM ceza dairelerinin istinaf muhakemesi sonucu verdiği kesin nitelikte olan kararlarıdır⁴⁶¹. Kanun yolu imkânı bulunduğu hâlde kanun yoluna gidilmemesi ya da süresinde kanun yoluna başvurulmaması nedeniyle kesinleşen kararlara karşı bu kanun yoluna başvurulamayacaktır. BAM ceza dairelerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla vermiş olduğu kesin nitelikte kararlara karşı bu kanun yoluna değil, gerekli şartların sağlanması durumunda kanun yararına bozma yoluna gidilecektir. Yine, İİK’de düzenlenen suçlardan BAM’ın istinaf muhakemesi üzerine verdiği kesin nitelikteki hükümlere karşı da bu kanun yoluna başvurulabilecektir.

BAM Cumhuriyet Başsavcılığının itirazının hukukî niteliği konusunda Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazında kabul ettiğimiz gibi, bu kanun yolunun olağanüstü bir kanun yolu olduğu kanaatindeyiz⁴⁶². Hem kanunun sistematigi, hem kesinleşen kararlara karşı gidiliyor olması, hem bu yola yalnızca BAM Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından gidilmesi, hem de bireysel başvuru bakımından tüketilmesi gereken kanun yolu olarak belirlenmemesi, bu kanun yolunun olağanüstü bir kanun yolu olduğunun göstergesi kabul edilmelidir.

CMK m. 308/A’ya göre; itiraz öncelikle kararı veren daireye yapılacak, ilgili daire mümkün olan en kısa süre içinde itirazı inceleyecek, eğer yerinde görürse kararını düzelterek, yerinde görmez ise dosyayı incelemek üzere ceza daireleri başkanlar kuruluna gönderecektir. Bu bağlamda, bu kanun yolunun aktarma etkisine sahip olduğu söylenebilir. Durdurma etkisi konusunda Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı kanun yolunda olduğu gibi burada da verilen hükme itiraz edilmesinin süreye tâbi olsa da olmasa da kesinleşmeye ve hükmün infazına engel olmayacağı kanaatindeyiz⁴⁶³. Nitekim, BAM Cumhuriyet Başsavcılığının itirazı yoluna gidildiğinde hükmün infazının geri bırakılabileceğine ya da durdurulabileceğine dair bir hüküm kanunda da yer almamaktadır ve itiraz merciinin re’sen ya da talep üzerine infazı erteleme ya da durdurma yetkisi de yoktur. Yayılma etkisi bakımından ise, bu kanun yolunun yayılma etkisine sahip olduğu, sanık lehine hukuka uygun hâle

---

⁴⁶¹ Apaydın, Kanun Yolları, s. 221; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 953-954; Şenkut Evren, *Türk Ceza Muhakemesinde Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2021, s. 73; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 302; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 759.

⁴⁶² Aynı yönde bkz. M. Sıddık Çinko, “Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 141, Mayıs 2018, s. 97; Yenisey, Nuhoglu, s. 1024.

⁴⁶³ Aynı yönde bkz. Erdem, Şentürk, s. 177; Kaymaz, s. 436; Evren, s. 94; Yenisey, Nuhoglu, s. 823.

getirilen hükmün bundan etkilenen diğer sanıklara da sirayet edeceği kabul edilmelidir⁴⁶⁴.

Önemle belirtmek gerekir ki, Anayasa Mahkemesi (AYM), 26.01.2022 tarihinde 2021/48 Esas ve 2022/7 Karar sayılı kararında bu olağanüstü kanun yoluna başvurulmasının *non bis in idem* ilkesine ve adil yargılanma hakkına aykırı olduğu gerekçesiyle sanık aleyhine yapılan itiraz bakımından hükmün iptaline karar vermiştir⁴⁶⁵. AYM, aynı fiilden dolayı birden çok yargılanmama ya da cezalandırmama ilkesinin istisnaları çerçevesinde görülemeyecek olan nedenlerle de itiraz yetkisinin kullanılabilceğini, böylece itiraz konusu kuralın *non bis in idem* ile bağdaşmadığını; aynı zamanda verilen kararlara yapılan itirazlardan sanığın haberdar edilmesine yönelik bir mekanizma öngörülmediğinden durumun taraflar arasındaki dengeyi bozduğunu, sanığın haberdar edilerek savunma hakkını kullanması engellendiğinden silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine aykırılık oluştuğunu belirtmiştir. Bu nedenle, CMK m. 308/A hükmünün sanığın aleyhine itirazlar bakımından Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiş, iptal hükmünün Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra, yani 15.01.2023 tarihinde⁴⁶⁶ yürürlüğe girmesine karar vermiştir. Bu tarihten itibaren, söz konusu kanun yoluna yalnızca sanık lehine gidilebilecektir. Bu iptal kararı, doğal olarak, benzer şekilde düzenlenmiş olan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı kanun yolunu da etkileyecek ve belki de sanık aleyhine itirazlar bakımından bu kanun yolu açısından da bir iptal kararı verilebilecektir⁴⁶⁷. Sanık aleyhine itiraz bakımından öğretide öne sürülen olağan kanun yolu olduğuna dair farklı fikirler de böylece sona erecektir.

c. Kanun Yararına Bozma

Kanun yararına bozma, CMK m. 309'da düzenlenen, istinaf ve temyiz incelemelerinden geçmeksizin kesinleşen kararlara karşı başvuru olan bir olağanüstü kanun yoludur. Mevzuatımıza 1808 tarihli Fransız Ceza Usulü Kanunu'ndan iktibas

---

⁴⁶⁴ Konu hakkında *Kaymaz*, lehe kararın yayılma etkisinin istinaf ve temyiz kanun yolları bağlamında düzenlendiğini, istisnaî bir yol olan BAM Cumhuriyet Başsavcılığının İtirazı bakımından benzer bir düzenleme yapılmadığını, kıyas yoluyla da böyle bir sonuca ulaşılamayacağını belirterek bu kanun yolu bakımından yayılma etkisinin uygulanamayacağı görüşündedir. Bkz. *Kaymaz*, s. 474.

⁴⁶⁵ Karar için bkz. Resmî Gazete, (Erişim), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/04/20220414-7.pdf>, 19.12.2022.

⁴⁶⁶ Tezin savunulduğu tarihte yürürlükte olan kural, yalnız sanık lehine bu kanun yoluna başvurulabilmesidir.

⁴⁶⁷ Yenisey, Nuhoglu, s. 1027.

edilmiş ve Alman mehzaz kanunda mevcut olmayan bu kanun yolu, CMUK m. 343'te "Yazılı Emir ile Bozma" başlığıyla yer almıştır⁴⁶⁸. Kesin veya kesinleşen kararlara ya da hükme karşı başvurulabilen bu kanun yolunun olağanüstü bir kanun yolu niteliğine sahip olduğundan şüphe yoktur. Aynı şekilde, kanun yararına bozma yoluna yalnızca Adalet Bakanlığı'nın istemi üzerine ve istisnaî hâllerde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından gidilebilmesi, sadece ciddi hukuka aykırılık durumunda bu yola başvurulabilmesi, kural itibariyle aleyhe sonuç doğurmaması ve Yargıtay'ın bozma istemindeki nedenler ile bağlı olması, bu kanun yolunun olağanüstü bir kanun yolu olduğunun diğer göstergelerindedir⁴⁶⁹. Şeklî anlamda kesin hükmün ortadan kaldırılmasının yollarından biri olduğundan, kesin hükmün gücünü sarssa da, ülke genelinde uygulama birliğini sağlamak, sanığın aleyhine sonuç doğurmamak şartıyla hukuka aykırılıkları toplum ve birey adına kanun yararına gidermek ve değişik uygulamalar sebebiyle meydana gelebilecek hak kayıplarını önlemek amacıyla öngörülmüş olan istisnaî bir denetim aracı olarak kabul edilmektedir⁴⁷⁰.

Kanun yararına bozma yoluna gidilebilmesi için; hâkim ya da mahkeme tarafından verilen bir karar veya hüküm bulunmalı⁴⁷¹; bu karar veya hükümde hukuka aykırılık

⁴⁶⁸ Nurullah Kunter, "Olağanüstü Temyiz Kanun Yolunda Reform", Ceza Adaletinde Reform İlkeleri Sempozyumu, *İÜHF*M, Cilt: 38, Sayı: 1-4, 1973, s. 166; Erdem, Şentürk, s. 255.

⁴⁶⁹ A. Aydın Kuyucu, *Ceza Yargılaması Hukukunda Kanun Yararına Bozma*, 2. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 5; Enes Köken, *Kanun Yararına Bozma*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2014, s. 22; Erdem, Şentürk, s. 254; Apaydın, Kanun Yolları, s. 225.

⁴⁷⁰ Ezgi Aygün Eşitli, "Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kanun Yararına Bozma", *TBB Dergisi*, Sayı: 122, 2016, s. 196; Erdem, Şentürk, s. 255; Yurtcan, Şerh, s. 1043; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi s. 954; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 303; Yenisey, Nuhoğlu, s. 1031; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1325; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 750.

⁴⁷¹ Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 01.07.2020 Tarih ve 2020/688 Esas ve 2020/2170 Karar sayılı kararı. "...5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 309. maddesinde, olağanüstü ve istisnaî bir kanun yolu olarak düzenlenen kanun yararına bozma ile hakim tarafından ya da mahkemelerce verilen ve temyiz veya istinaf incelemesinden geçmeksizin kesinleşen karar yahut hükümlerdeki gerek maddî gerek usule ilişkin hukuka aykırılıkların hem ilgisi hem de toplum açısından giderilmesi ve ülkede uygulama birliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ancak kesin kararlara karşı kabul edilmesinden dolayı bu amaçlara hizmet etmeyen ve sadece yapılan uygulamanın hatalı olduğunun tespiti ile yetinilmesi sonucunu doğuran hukuka aykırılıkların bu yolla çözümlenmesinde kanun yararı olmadığı gibi, bu uygulamanın kesin hükmün otoritesini sarsacağı da açıktır. Aynı nedenlerle olağan yasa yollarına göre, kapsamının dar ve sınırlı olması, hukuka aykırılığın, davanın özüne ve cezaya esaslı bir şekilde etki etmesi, tüm hukuka aykırılıkların bir defada giderilmesi gerekmektedir. Hakim ya da mahkeme tarafından değiştirilmesi, geri alınması her zaman mümkün olan kararlarda yasanın aradığı kesinlikten bahsedilemez. Ciddi boyuta ulaşmayan, maddî meseleye ilişkin olan, hakimın kanaat ve takdir yetkisi kapsamında kalan hususlar ile infaz aşamasında, soruşturma ya da kovuşturma evresinde alınacak bir kararla giderilebilecek nitelikte olanlar gibi başka bir yol ve yöntemle giderilmesi mümkün olan hukuka aykırılıkların kanun yararına bozma konusu olamayacağı kabul edilmektedir. Sübutu kabul edilen eylemin suç oluşturup oluşturmayacağı ya da hangi suçu oluşturacağı yönündeki hukukî tespit, kabul ve uygulamaların yukarıda sayılan, uygulama birliği ve

bulunmalı⁴⁷² ve karar/hüküm istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bir karar/hüküm olmalıdır. Henüz kesinleşmemiş veya hukuka aykırılığın giderilebilmesi adına olağan kanun yollarına başvurulabilen kararlara/hükümlere karşı kanun yararına bozma yoluna gidilemez⁴⁷³. Yani, verildiği anda kesin olan ve hakkında herhangi bir olağan kanun yolu öngörülmemiş kararlara veya verildiği anda kesinleşmeyip olağan kanun yoluna başvurulabilecek, ancak süresi içinde başvuru olmaksızın kesinleşen karar/hükümlere karşı kanun yararına bozma yoluna gidilebilir⁴⁷⁴.

Kanun yararına bozma, hem kesinleşmiş ara kararlara karşı, hem de kesinleşmiş son kararlara karşı başvurulabilen bir kanun yoludur⁴⁷⁵. Bu bağlamda, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının verdiği ve itiraz yoluna gidilmeksizin kesinleşen kovuşturmayaya yer olmadığı (KYOK) ve soruşturma yapılmasına yer olmadığı (SYOK) kararlarına karşı kanun yararına bozma yoluna gidilemeyecektir⁴⁷⁶. Ancak KYOK'a itiraz edilmesi durumunda itiraz merciin verdiği itirazı ret kararı kesinleşirse, hâkim kararı söz konusu olduğundan bu karara karşı kanun yararına bozma yoluna gidilebilecektir⁴⁷⁷. Yine, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarına karşı da kanun yararına bozma kanun yoluna başvurulamayacaktır;

---

hukuk güvenliği amaçları bağlamında kamu yararı taşıdığından ve suçun unsurlarının oluşup oluşmadığı hususu hakimine ilişkin değil, maddî hukuka ilişkin bir hukuka aykırılığı oluşturacağından, kanun yararına bozma yasa yoluna konu olabileceğinde şüphe yoktur. Ancak; olaya ilişkin deliller toplanıp değerlendirilmişse, delil takdiri yapılarak verilen bu karar aleyhine, eksik kovuşturma yapıldığından ya da takdirinde yanılığa düşüldüğünden bahisle kanun yararına bozmaya gidilemez...Ne var ki asıl amacı maddî gerçeğe insan onuruna yaraşır biçimde ulaşmak olan ceza yargılamasının, adli hatalar nedeniyle mutlak hakikate ulaşamaması muhtemel ve vakiadır. Bu nedenle kesin hükmün otoritesine istisna olmak üzere olağanüstü yasa yolları benimsenmiştir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 309. maddesinde düzenlenen kanun yararına bozma, aynı Kanun'un 311-314. maddelerinde düzenlenen yargılamanın yenilenmesi ile 308. maddesinde yer alan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının itirazı da bu istisnalardandır. Kanun yararına bozma, kesinleşen hükümdeki maddî ve usule ilişkin hukuka aykırılıkların giderilmesi amacını taşıdığından, kanun yararına bozma talebine ilişkin incelemenin, talebe esas teşkil eden hüküm ya da kararın tesis edildiği tarih ve şartlar dikkate alınarak yapılması gerekir. Hüküm ya da karar tarihinden sonra ortaya çıkan deliller, koşulları varsa yargılamanın yenilenmesini gerektirebilir ise de kesinleşen hükmü veya kararı kanun yararına bozma talebinin konusu haline getiremez. Aksi düşünce hem kesin hükmün otoritesini sarsar hem "çifte yargılama yasağı/non (ne) bis in idem" kuralını ihlâl eder hem de hukuk güvenliğini zedeleyerek toplumsal tedirginlikleri ve huzursuzlukları besler..." Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, (Erişim), <http://www.lexpera.com.tr>, 17.12.2022.

⁴⁷² Kanun yararına bozma yoluna başvurulabilmesi için, kesin hükmün gücünün tamamen bozulmasını engellemek amacıyla, hukuka aykırılık hâlinin ciddi boyutlara ulaşması gerekmektedir.

⁴⁷³ Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 303.

⁴⁷⁴ Kuyucu, s. 28; Eşitli, s. 203-204; Erdem, Şentürk, s. 254; Yenisey, Nuhoğlu, s. 1031; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1327-1328; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 750.

⁴⁷⁵ Erdem, Şentürk, s. 255; Apaydın, Kanun Yolları, s. 232; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 758; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 805.

⁴⁷⁶ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1329.

⁴⁷⁷ Erdem, Şentürk, s. 258; Apaydın, Kanun Yolları, s. 232-233; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1329.

çünkü, açıklanmış olan bir hüküm yoktur⁴⁷⁸. Ancak, hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) kararlarına karşı gidilebilecek kanun yolu itiraz olup itiraz üzerine ya da itiraz edilmeksizin kesinleşen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kanun yararına bozmaya konu edilebilir⁴⁷⁹. Yargıtay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı davalarda da verilen karara karşı herhangi bir kanun yolu öngörülmediği veya öngörülse de süresi içinde başvurulmayarak kararın kesinleştiği durumlarda bu kararlara karşı kanun yararına bozma yoluna başvurulabilecektir. Ayrıca, hükmün kesinleşmesinden sonra yapılacak kanun değişiklikleri de lehe olduğu gerekçesiyle kanun yararına bozma konusu yapılamayacaktır⁴⁸⁰.

Gerekli şartları haiz olan kesinleşen karar/hükümde hukuka aykırılık bulunduğunu öğrenen Adalet Bakanlığı, söz konusu karar/hükümün Yargıtay tarafından bozulması istemini, yasal nedenlerini de belirterek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na yazılı olarak, herhangi bir süre şartına tâbi olmaksızın bildirir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Adalet Bakanlığı tarafından gösterilen nedenleri aynen yazarak karar ya da hükmün bozulması istemini içeren yazısını Yargıtay'ın ilgili ceza dairesine verir (CMK m. 309/2). Yine, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı da hükümlünün cezasının kaldırılmasını ya da hükümlüye daha hafif bir cezanın verilmesini gerektiren bir bozma sebebinin varlığı hâlinde re'sen bu kanun yoluna gidebilecektir (CMK m. 310/1). Kanun yararına bozma nedenleri CMK m. 309/4'te ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bozma nedenleri maddî veya şeklî hukuka ilişkin olabilir; yani, maddî ceza hukukuna ilişkin bir kuralın somut olaya uygulanmaması veya hatalı uygulanması gibi bir bozma nedeni olabileceği gibi, usul hukukuna ilişkin bir kuralın o olaya uygulanmaması veya yanlış uygulanması gibi durumlar da bozma nedeni oluşturabilir⁴⁸¹. Yargıtay'ın ilgili ceza dairesi ileri sürülen nedenleri yerinde görmesi durumunda, karar veya hükmü kanun yararına bozar (CMK m. 309/2) ve verilen bozma kararına karşı direnmek mümkün değildir (CMK m. 309/5).

Kanun yararına bozma yoluna gidilmesinin kesinleşmiş olan kararların infazını durdurup durdurmayacağına ya da cezanın infazına olan etkisine dair kanunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak bu kanun yolunun olağanüstü niteliğe sahip olduğunu kabul ettiğimizden, başvuru re'sen kararın infazını durdurmaz ve

---

⁴⁷⁸ Aksi yönde bkz. Köken, s. 40.

⁴⁷⁹ Erdem, Şentürk, s. 259.

⁴⁸⁰ Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 303-304; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 807.

⁴⁸¹ Eşitli, s. 209; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 303.

cezanın infazını ertelemez. Ancak, kanun yararına bozma yoluna gidilmesi durumunda giderilmesi zor haksızlıkların ortaya çıkmasını engellemek için kararın infazının durdurulması ya da ertelenmesi söz konusu olabilecektir⁴⁸².

d. Yargılamanın Yenilenmesi

Yargılamanın yenilenmesi, CMUK'un 327-342. maddeleri arasında "*Muhakemenin İadesi*" başlığı altında, yazılı emir ile birlikte, kanun yollarından ayrı bir biçimde özel bir bölümde düzenlenmiştir. Alman mehzaz kanun ve Alman öğretisinden de faydalanılarak yargılamanın yenilenmesinin kanun yolu niteliğine sahip olup olmadığı mülga kanunumuz zamanında tartışılmıştır⁴⁸³. Öğretide *Özgen*'e göre⁴⁸⁴, muhakemenin yenilenmesi bir kanun yolu değil, hukukî bir vasıta; çünkü kanun yolları ile muhakemenin yenilenmesi yolu arasında başvuru zamanı, başvuru şekli, başvurunun incelenme usulü gibi farklılıklar bulunmaktadır. Bu yollar sadece amaç olarak benzetilmektedir. *Erem*'e göre⁴⁸⁵ de, muhakemenin yenilenmesi bir kanun yolu değildir; zira, kanun yolları kesinleşmemiş kararlara karşı açık olan bir yoldur. *Önder*'e göre⁴⁸⁶ ise, muhakemenin iadesi, kesinleşmiş hükmün maddî temellerini sarsabilecek nitelikte yeni sebeplerin ortaya çıkması durumunda hükmü ortadan kaldırmak için başvurulana olağanüstü bir hukukî çaredir. CMK'de "*Yargılamanın Yenilenmesi*" başlığı altında, 311 vd. maddelerinde bir kanun yolu olarak yer almasıyla birlikte yargılamanın yenilenmesinin hukukî niteliği hakkındaki tartışmalar son bulmuştur. CMK'de düzenleniş şekli ve kesin hükümdeki adli hatalara karşı gidilebilmesi yargılamanın yenilenmesi kanun yolunun olağanüstü bir kanun yolu niteliğine sahip olduğunu göstermektedir⁴⁸⁷.

⁴⁸² Kuyucu, s. 202; Köken, s. 67-68.

⁴⁸³ Karakurt, s. 32; Akyürek, s. 34.

⁴⁸⁴ Eralp Özgen, *Ceza Muhakemesinin Yenilenmesi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1968, s. 23.

⁴⁸⁵ Erem, *Muhakemenin Yenilenmesi*, s. 5.

⁴⁸⁶ Önder, *Reform*, s. 61.

⁴⁸⁷ Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 05.11.2012 Tarih ve 2012/4605 Esas ve 2012/7862 Karar sayılı kararı. "...Yargılamanın yenilenmesi (muhakemenin iadesi), mahkemece verilip kesinleşen hükümde, hukuksal hatanın yapıldığının bilahare tespiti üzerine başvurulana özel nitelikli bir yoldur. Kesin hükmün dokunulmazlığının istisnasını oluşturur. Kesinleşen hükmün, maddî gerçeğe uymadığının anlaşılması hâlinde düzeltilmesi gerekir. Yargılamanın yenilenmesi ancak kesinleşmiş hükümlerde başvurulacak bir yoldur. Diğer bir anlatımla, kesinleşmemiş hükümlerde bu yola başvurulması imkansızdır. Yargılamanın yenilenmesi davası, herhangi bir süreyle sınırlandırılmamıştır..." Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, (Erişim), <http://www.lexpera.com.tr>, 20.12.2022.

Yargılamanın yenilenmesi kurumu, diğ er olağanüstü kanun yollarından farklı olarak Alman hukukunda benimsenmiş olan bir kanun yoludur. AİCMK §§359-373a maddeleri arasında düzenlenen yargılamanın yenilenmesi kanun yolu (*Wiederaufnahme des Verfahrens*), CMK ile büyük ölçüde benzerlik arz etmektedir. §359’da düzenlenen hükümlü (*Verurteilten*) lehine yargılamanın yenilenmesi CMK m. 311’e, §362’de düzenlenen sanık (*Angeklagten*) aleyhine yargılamanın yenilenmesi nedenleri CMK m. 314’e karşılık gelmektedir.

Kesin hükümde bir adlî hata (*Justizirrtum*) olduğu sonradan anlaşılabilir⁴⁸⁸. Adlî hata, kanunî bir tanım bulunmasa da, verilen hükümlerde maddî-fiilî sorun ile hukukî sorun açısından bilerek veya bilmeden yapılan, kişinin leh veya aleyhine sonuç doğurabilen yanlışlığı ifade etmektedir⁴⁸⁹. Mahkemeler tarafından verilen karardaki yanlışlıkların hüküm kesinleştikten sonra anlaşılması durumunda bu yanlışlıkların düzeltilmesi kesin hükme saygıyı sağlamanın en iyi çaresidir ve bu nedenle yargılamanın yenilenmesi kurumu kabul edilmiştir⁴⁹⁰. Yani, doğruluğu hukuken tartışılmayan kesin hükmün adlî hatalar sebebiyle temelinden sarsılması hâlinde, yargılamanın yenilenmesi yolu, bunu ortadan kaldırmak için kabul edilmiştir⁴⁹¹.

Kimi durumlarda, kesin hükmün asla değiştirilemeyeceğini iddia etmenin toplum bakımından oldukça zararlı sonuçlar doğurabilmesi mümkündür⁴⁹². Örneğin, suçu asıl işleyen kişi dışarıdaki hayatına ve hatta yeni suçlar işlemeye devam ederken, masum olan bir kişi cezalandırılmış olabilir. Suçu gerçekten işleyen kişinin öğrenilmesi durumunda bile kesin hükmün değiştirilemez olduğunu savunmak doğru değildir. Kesin hükmün sarsılmış bu temeller ile mevcudiyetini devam ettirmesi doğru olmadığından, istisnâî durumlarda kesin hükümdeki adlî hatanın giderilmesine ve kişi hakkında aynı fiil sebebiyle yeniden muhakeme yapılabilmesine bu kanun

⁴⁸⁸ Sevi Bakım, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi”, *Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, s. 920; Yurtcan, Şerh, s. 1202; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 957.

⁴⁸⁹ Hüseyin Teoman Demirci, *Ceza Muhakemesinde Yargılamanın Yenilenmesi*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2019, s. 23. Adlî hatanın şartları için bkz. Karakurt, s. 26-27.

⁴⁹⁰ Roxin, Schünemann, §57, Rn.1; Erem, Muhakemenin Yenilenmesi, s. 4; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 765.

⁴⁹¹ Hakan Gündüz, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2018, s. 33.

⁴⁹² Voulgaris, s. 52; Karakurt, s. 28.

yolu ile olanak tanınmıştır⁴⁹³. Hükümün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkan yeni deliller ve bulgularla birlikte, kesinleşmiş olan hükmün hatalı olduğunun tespitiyle başvurulabilecek olan bir kanun yolu olan yargılamanın yenilenmesi, hükümdeki yanlışlığın düzeltilmesini, maddî gerçeğin ortaya konulmasını ve kişilerin ve toplumun çıkarlarının korunmasını sağlar⁴⁹⁴. Bu anlamda yargılamanın yenilenmesi, adalet yararına, mahkeme tarafından verilmiş bir hükmün hukukî kesinliğinin kaldırılmasını sağlayan önemli bir kanun yolu olup hukukî barış ve güvenliği temin eden kesin hüküm ile maddî adalet ilkelerini dengelemektedir⁴⁹⁵. Nitekim, eskiden beri, günümüzde de olduğu gibi, kesin hükme duyulan ihtiyaç ile adli hataların düzeltilmesi gerekliliğini tamamen reddeden bir hukuk düzeni bulunmamaktadır⁴⁹⁶.

Hükümün nasıl kesinleştiği, başvurulacak kanun yolu bakımından ayırıcı bir niteliktedir⁴⁹⁷. Yargılamanın yenilenmesinin diğer olağanüstü kanun yollarından, özellikle kanun yararına bozmadan farkı, yargılamanın yenilenmesine gidilebilmesi için hükmün olağan kanun yollarından geçerek kesinleşmiş olmasıdır. Başka bir ifadeyle, verildiği anda kesin olan kararlar ile olağan kanun yollarına gidilmeksizin kesinleşen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna değil, kanun yararına bozma yoluna başvurulacaktır⁴⁹⁸. Diğer bir fark ise, yargılamanın yenilenmesine yalnızca CMK'de sayılan nedenlerin varlığı durumunda gidilebilmesidir. Yine, yargılamanın yenilenmesine başvuru hakkı olan herkes gidebilirken, diğer olağanüstü kanun yollarına başvurabilecek kişiler sınırlıdır.

Bu kanun yoluna yalnızca kesin hüküm söz konusu olduğunda gidilebilmektedir. Bu bağlamda, Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararına karşı, hüküm niteliğinde olmayan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarına karşı bu kanun yoluna gidilemez.

---

⁴⁹³ Bakım, s. 922.

⁴⁹⁴ Roxin, Schünemann, §57, Rn.1; Özgen, s. 14; Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesinde Vicdanî Kanaat*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 73; Akyürek, s. 21; Demirci, s. 13; Yurtcan, Şerh, s. 1202; Burak Turcan, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021, s. 42; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 810; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1345; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 760-761.

⁴⁹⁵ Karlsruhe Kommentar, §359 Rn. 4; Meyer-Goßner, §359; Mustafa Ruhan Erdem, Ömer Korkmaz, "Yargılamanın Yenilenmesi Nedeni Olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin İhlali", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2003, s. 199.

⁴⁹⁶ Özgen, s. 15; Karakurt, s. 29.

⁴⁹⁷ Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 309.

⁴⁹⁸ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1347.

Yargılamanın yenilenmesi kanun yolu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'ne Ek 7 no'lu Protokol m. 4/2'de de belirtildiği gibi *non bis in idem* ilkesinin ihlâlîne yol açmamaktadır⁴⁹⁹. Hükümün kesinleşmesi ile birlikte artık aynı kişi hakkında yargılanmış olduğu fiilden dolayı dava açılmayacak olsa da, yargılamanın yenilenmesi nedenlerinin bulunduğu hâllerde, yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunulabilecek, bu isteme karşı da kesin hükmün bulunduğu dair itiraz yapılamayacaktır. Bir anlamda, aynı fiil ve aynı fail hakkında yeniden yargılama yapılamaması ilkesine yargılamanın yenilenmesi kanun yoluyla bir istisna getirilmiştir⁵⁰⁰.

Yargılamanın yenilenmesinde incelemenin kural olarak ilk hükmü veren mahkeme tarafından yapılması, bir başka mahkeme ya da üst merci tarafından inceleme yapılmaması, bu kanun yolunun aktarma etkisine sahip olmadığını göstermektedir⁵⁰¹. Ancak, CMK m. 23/3'te de belirtildiği üzere, yargılamanın yenilenmesi hâlinde önceki yargılamada görev yapan hâkim görev alamayacaktır.

CMK m. 313/1'de de belirtildiği üzere, hükmün infaz edilmiş olması ya da hükümlünün ölmüş olması yargılamanın yenilenmesi başvurusuna engel değildir⁵⁰². Aslında mahkûmiyet hükmü neticesinde verilen cezanın infaz edilmiş olması durumunda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesinde hukukî yarar bulunmadığı akla gelse de, hükmün kişide yarattığı manevî neticeleri de düşünmek önemli olduğundan bu hüküm öngörülmüştür⁵⁰³. Yine, sanık hakkında hapis cezasının ertelenmesi kararı verilmiş olması durumunda, denetim süresinin yükümlülükler uygun veya iyi hâlli geçirilmiş olması durumunda ceza infaz edilmiş sayılacağı için (TCK m. 51/8), hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesine başvurabilmek mümkün olacaktır.

CMK m. 315/2 hükmüne göre, kesin hükümdeki hatanın giderilmesini sağlamak adına başka bir yol bulunması durumunda, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacaktır. Bu bağlamda söz konusu hükmün Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı ya da kanun yararına bozma yollarına konu olabilmesi

---

⁴⁹⁹ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 958; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 309.

⁵⁰⁰ Şahbaz, s. 143; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1347.

⁵⁰¹ Fezer, §20, Rn. 125, Özgen, s. 21; Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 47; Akyürek, s. 35; Algan-Canseven, s. 147.

⁵⁰² AICMK §361'e göre de infazın sona ermiş olması ve mahkûm edilmiş olan şahsın ölmesi, yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmaya engel teşkil etmemektedir.

⁵⁰³ Erem, Muhakemenin Yenilenmesi, s. 29; Özgen, s. 55.

durumunda bu kanun yolları yargılamanın yenilenmesinden öncelikli kabul edilmiştir.

Kesin hükümde yapılan adli hatalar sebebiyle gidilen bu kanun yoluna başvuru hukukî güvenliği sağlamak adına, istisnaî durumlarda, yalnızca yasal bir nedenin varlığı hâlinde, kabul edilmiştir⁵⁰⁴. Mevzuatımızda yargılamanın yenilenmesi düzenlenirken, adli hatanın maddî ya da hukukî hatadan mı kaynaklanması gerektiği konusunda açıklama yapılmamış, yalnızca yargılamanın yenilenmesi nedenleri lehe ve aleyhe olmak üzere tek tek sayılmak suretiyle düzenlenmiştir⁵⁰⁵. Bazı hukuk sistemlerinde ise yalnızca hukukî hatanın giderilmesi esas alınmak suretiyle aleyhe yargılamanın yenilenmesi sebepleri düzenlenmemiştir. Bunun gerekçeleri ise lehe yargılamanın yenilenmesinde korunan kamunun çıkarının aleyhe yargılamanın yenilenmesinde söz konusu olmaması; beraat hükmünün mutlak bir güvence sağlaması gerekliliği; aleyhe yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin Demokles'in kılıcı gibi beraat eden kişinin başında durması ve toplum nazarında bir defa suçlanan kişinin aleyhine yeniden ceza muhakemesi yürütülebileceği düşüncesi; mahkemenin sanığın lehine hata yapması durumunda kesin hükme karşı çıkılmaması gerektiği fikridir⁵⁰⁶.

Kesin hükmü ortadan kaldıran bir kanun yolu olduğu için, mutlak gerçeğe ulaşılabilmesi amacıyla başvuru yenilenmesi yolunda, başvuru sebepleri dar bir biçimde belirlenmiştir ve kesin hükümde kanunda sayılan sebeplerden birine dair önemli bir hata olması gerekmektedir⁵⁰⁷. CMK'de hükümlü lehine yargılamanın

---

⁵⁰⁴ Henkel, s. 421, 451. Ayrıca bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 08.07.2021 Tarih ve 2021/198 Esas ve 2021/359 Karar sayılı kararı. "...Kamu düzeninin sağlanması, davaların bir noktada sona ermesi sonucunu, yani kesin hükmü doğurmuştur. Kesin hükümle birlikte artık yargılamaya konu sorun çözülerek, maddî gerçeğe ulaşıldığından kesin hükümle sonuçlanmış bir ihtilaf kural olarak yeniden yargılama konusu yapılamayacaktır. Bununla birlikte bir yargılama faaliyeti sonucu verilen kesin hükümde adli hataların yapılması da mümkündür. Hükmün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkan maddî olaylar kesin hükmün maddî gerçeği yansıttığı kabulünü ve kesin hükmün ispatla ilgili temellerini sarsabilecektir. Bu durumda, bir yanda kesin hüküm, diğer yanda ise adli hatanın düzeltilmesi zorunluluğu söz konusu olacaktır. Bu iki değerden birinin tamamen göz ardı edilmesi mümkün olmadığından kanun koyucu maddî temelleri sarsılmış kesin hükümden fedakârlık yapmak zorunda kalmış ve bunun şartlarını belirlemiştir. Bu açıdan yargılamanın yenilenmesi kesin hükmün dokunulmazlığının istisnasını oluşturmaktadır. Kesinleşen hükmün, maddî gerçeğe uymadığına ilişkin kanunda belirtilen şartları taşıyan taleplerin değerlendirilmesi ve yapılacak değerlendirme sonucunda şartların oluşması hâlinde kesinleşen hükmün düzeltilmesi gerekmektedir. İşte bu nedenlerle kanun koyucu bu sorunu çözebilmek için yargılamanın yenilenmesi müessesesini şartlarını ayrıntılı olarak düzenlemek suretiyle ihdas etmiştir..." Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, (Erişim), <http://www.lexpera.com.tr>, 22.12.2022.

⁵⁰⁵ Gündüz, s. 33.

⁵⁰⁶ Önder, Reform, s. 16-17; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 961.

⁵⁰⁷ Turcan, s. 52.

yenilenmesi nedenleri (CMK m. 311) ve sanık veya hükümlünün aleyhine yargılamanın yenilenmesi nedenleri (CMK m. 314) ayrı ayrı düzenlenmiştir. Bu nedenler sınırlı sayıda ve kesin hükme getirilen istisna niteliğinde olduğundan kıyas yoluyla genişletilemezler⁵⁰⁸.

Hükümlünün lehine yargılamanın yenilenmesi nedenleri⁵⁰⁹; duruşmada kullanılan ve hükmü etkileyen bir belgenin sahteliğinin anlaşılması, yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükmü etkileyecek şekilde hükümlü aleyhine kast veya ihmâl ile gerçek dışı tanıklıkta bulunmuş veya oy vermiş olması⁵¹⁰, hükme katılmış olan hâkimlerden birinin hükümlünün neden olduğu kusur dışında aleyhine ceza kovuşturmasını ya da bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek şekilde görevini yapmakta kusur etmiş olması, ceza hükmünün hukuk mahkemesinin bir hükmüne dayandırılmış olup bu hükmün kesinleşmiş bir diğer hüküm ile ortadan kaldırılmış olması⁵¹¹, yeni olaylar veya yeni deliller ortaya konulup da bunların tek başına ya da önceden sunulan delillerle göz önüne alındığında sanığın beraatini ya da daha hafif

---

⁵⁰⁸ Özgen, s. 63; Erem, Muhakemenin Yenilenmesi, s. 14-15; Önder, Reform, s. 64; Karakurt, s. 77. *Özen*'e göre, lehe ve aleyhe yargılamanın yenilenmesi nedenleri sınırlı sayıda olduğundan, CMK m. 314'te yer almayan başka bir nedene dayanılarak sanığın aleyhine yargılamanın yenilenmesi mümkün olmayacaktır. Ancak, bir kişi hakkında verilen beraat hükmü kesinleştikten sonra suçu işlediğine dair önemli deliller bulunması örneğinde olduğu gibi, adaletin gerçekleşmesi adına sözü edilen durumun aleyhe yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Yine, lehe yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasında yer alıp aleyhe yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasında yer almayan hususların da aleyhe yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasında düzenlenmesi doğru olacaktır. Açıklamalar için bkz. *Özen*, Ceza Muhakemesi, s. 1358-1359.

⁵⁰⁹ AICMK §359'a göre, hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi sebepleri; duruşmada hükümlü aleyhine ileri sürülmüş olan ve gerçek olduğu iddia edilen bir belgenin gerçek olmaması veya sahte olması, tanık veya bilirkişinin yemin etme yükümlülüğünü kasten veya taksirli bir şekilde ihlâl etmekten veya hükümlü kişinin aleyhine verdiği bir tanıklık veya bilirkişi görüşünde kasıtlı olarak yalan beyanda bulunmaktan suçlu olması; resmî görevlerini ihlâl etmekten suçlu bulunan bir hâkimin ihlâl hüküm giymiş kişinin kendisinden kaynaklanmadığı sürece, hükmün verilmesine katılması, ceza hükmünün dayandığı hukuk mahkemesi kararının kesinleşen başka bir kararla ortadan kaldırılması, tek başına veya daha önce sunulan delillerle birlikte, sanığın beraatini veya daha hafif bir ceza hükmünün uygulanması hâlinde daha hafif bir cezayı veya bir güvenlik tedbiri hakkında önemli ölçüde farklı bir kararı haklı çıkarabilecek yeni olgular veya delillerin ortaya konulması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi veya protokollerinin ihlâl edildiğine karar vermişse ve hükmün bu ihlâl dayanyor olmasıdır.

⁵¹⁰ Alman ceza muhakemesi hukukunda Türk hukukundan farklı olarak yeminsiz biçimde kasten beyanda bulunan şahsın yalan tanıklık suçundan cezalandırılması durumunda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmektedir. Türk hukukunda ise kişi hakkında cezaya hükmedilmiş olması şartı aranmamaktadır.

⁵¹¹ Bu hükmün uygulanabilmesi için ceza mahkemesinin vermiş olduğu hükmün hukuk mahkemesinin vermiş olduğu hükme dayanmış olması, yani, aralarında nedensellik bağı olması gerekmektedir. Bkz. Erem, Muhakemenin Yenilenmesi, s. 18. Hukuk mahkemesi tarafından verilen kararın ceza mahkemesinde bekletici sorun olarak sayılması ya da hukuk mahkemesinde verilen kesin hükmün ceza mahkemesinde delil olarak kullanılması, hukuk mahkemesince verilmiş hükmün yeni bir hükümle ortadan kaldırılması ve yeni hükmün ceza hukuku bakımından da meydana getirdiği hukukî durumu değiştirerek etkilemesi gibi durumlar buna örnektir. Bkz. *Özgen*, s. 92; *Karakurt*, s. 104-105; *Akyürek*, s. 97; *Küçükkasap-Özkan*, s. 86; *Gündüz*, s. 153; *Turcan*, s. 60.

bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanması ile mahkûm edilmesini gerektirecek nitelikte olması⁵¹², ceza hükmünün AİHS veya eki protokollerinin ihlâli suretiyle verildiğinin⁵¹³ ve hükmün bu aykırılığa dayandığının AİHS'in kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması ya da AİHM'e yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesidir. CMK dışında 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun⁵¹⁴'un 50. maddesinin 2. fıkrasında da bir lehe yargılamanın yenilenmesi nedeni yer almaktadır. Buna göre, tespit edilen ihlâlin bir mahkeme kararından kaynaklanmış olması durumunda, ihlâli ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilmektedir. İlk

---

⁵¹² Yeni olaylar veya deliller ifadesi daha önceden bilinmeyen ya da mahkemeye bildirilmemiş olan ya da daha sonra ortaya çıkmış olan olaylar ve delilleri açıkladığından, diğer yargılamanın yenilenmesi nedenlerinden farklı olarak bu nedende, daha önce kesin hükümde ele alınan deliller yeniden ele alınmamakta, farklı deliller söz konusu olmaktadır. Bu sebeple önceki deliller ile yeni delillerin uyumsuzluğunun çözümüne etkisi farklı nitelikte olacaktır. Bkz. Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1351. Olay veya delilin yeni olma niteliği, yalnızca kesin hükümden sonra meydana gelmiş olmasıyla bağlantılı olmayıp kesin hükümden önce meydana gelen; ama mahkemeye sunulmayan veya mahkeme tarafından değerlendirilmemiş olan deliller ve olaylar da yeni sayılmaktadır. Bkz. Bakım, s. 933; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 312; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 766-767. Ayrıca bkz. Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin 16.03.2021 Tarih ve 2021/190 Esas ve 2021/5590 Karar sayılı kararı. *"...Delil ve olayların, yargılamanın yenilenmesi nedeni olarak kabul edilebilmesi için "yeni" olması gerekmektedir. Hükmi veren mahkemeye bildirilmemesi sebebiyle, hükümde dikkate alınmamış olan her olay ve delil hükümlü tarafından bilinip bilinmemesi önemli olmaksızın 'yeni' olarak nitelendirilmektedir. Olay ya da delilin yeniliği, olayın kesin hükümden sonra meydana gelmiş olmasıyla değil, kesinleşmiş olan hükmün verilmesi sırasında değerlendirilip değerlendirilmediği ile bağlantılıdır. Kesin hükümden önce meydana gelen ancak mahkemenin bilgisine sunulmayan ya da mahkeme tarafından değerlendirilmeyen deliller ve olaylar da "yeni" sayılmalıdır. Bu doğrultuda hükmü veren mahkemeye bildirilmediğinden yargılama yapılırken değerlendirilemeyen her türlü olgu ve delil de 'yeni' sayılmaktadır..."* Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, (Erişim), <http://www.lexpera.com.tr>, 29.12.2022.

⁵¹³ AYM, bireysel başvuru üzerine bir kararında AİHM tarafından verilen hak ihlâli kararının kesin hükmün sıhhatini etkilediğini öngörmüştür. Bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 24.02.2021 Tarih ve 2018/12010 Sayılı Bireysel Başvuru Kararı: *"...Gözaltında avukata erişim imkânı sağlanmamasının mevzuata dayalı yerleşik bir uygulamadan kaynaklanması ve bu sırada elde edilen ifadelerin mahkûmiyet kararına esas alınması müdafî yardımından yararlanma hakkının ihlâli sonucunu doğurur. Hâkim veya mahkeme önünde doğrulanmayan, müdafî yardımı sağlanmadan alınan kolluk beyanlarının mahkûmiyete esas alınmaması gerekir. Somut olayda başvurucuların diğer deliller yanında müdafî olmaksızın alınan ve daha sonra Mahkemede doğrulanmayan ifadeleri doğrultusunda isnat edilen suçtan mahkûmiyetlerine karar verildiği, gözaltında iken alınan bu ifadelerin mahkûmiyet için belirleyici biçimde kanıt olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. İhlalin giderimi için bu ifadelerin mahkûmiyete esas alınmaması gerekir, bu yapılmadan ihlâl giderilmiş sayılamaz. Sonuç olarak AİHM'in ihlâl kararının kesin hükmün sıhhatini etkilediği, dolayısıyla yeniden yargılama yapılması konusunda ciddi bir gerekçe oluşturduğu hâlde 5271 sayılı Kanun'un uygulanması ile ilgili yapılan yorumun AİHM kararıyla örtüşmediği, Anayasa'nın 36. maddesinin gerektirdiği ölçüde ve özende bir inceleme içermediği, AİHM tarafından verilen ihlâl kararının gereklerinin yerine getirilmediği, müdafî yardımından yararlanma hakkına yönelik ihlâlin giderilemediği anlaşılmıştır..."* T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası (Erişim), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/12010>, 01.01.2023. Ayrıca bkz. Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1307-1308.

⁵¹⁴ Resmî Gazete: Tarih: 3/4/2011 Sayı: 27894.

derece mahkemeler, BAM, Yargıtay ve Danıştay, AYM'nin hak ihlâli kararına uymak durumundadır.

Kesin hükümle sonuçlanmış olan bir davanın sanık ya da hükümlünün aleyhine olarak yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar görülmesinin nedenleri⁵¹⁵ ise CMK m. 314'te öngörülmüştür. Buna göre, duruşmada sanığın/hükümlünün lehine ileri sürülen ve hükme etki etmiş olan bir belgenin sahteliğinin anlaşılmış olması, hükme katılmış hâkimlerden birinin aleyhine ceza kovuşturmasını ya da bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek biçimde görevini yapmada sanık/hükümlü lehine kusur etmiş olması ve sanık beraat ettikten sonra suç ile ilgili olarak hâkim önünde güvenilir nitelikte ikrarda bulunmuş olması aleyhe yargılamanın yenilenmesi nedenleridir.

Bu bağlamda, örneğin, lehe yargılamanın yenilenmesi nedenleri arasında düzenlenmiş olup da aleyhe yargılamanın yenilenmesi nedenleri arasında düzenlenmemiş olan yeni olaylar veya yeni delillerin ortaya çıkmış olması durumunda, bu yeni olay veya delillerin sanığın aleyhine olması hâlinde, yargılamanın yenilenmesi nedenleri kıyas yoluyla genişletilemeyeceğinden, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacaktır⁵¹⁶.

Alman ceza muhakemesi hukukunda ise bu konuda bir adım atılmış ve 2021 yılında Maddî Adaletin Tesisi Yasası⁵¹⁷ (*Gesetz zur Herstellung der materiellen Gerechtigkeit*) ile sanık aleyhine düzenlenen yargılamanın yenilenmesi sebeplerine yeni bir sebep eklenmiştir. Buna göre, tek başına veya daha önce elde edilen delillerle birlikte, beraat eden sanığın insan öldürme, soykırım, insanlığa karşı suç veya bir kişiye karşı işlenen savaş suçlarından mahkûm edilmesini gerektiren acil gerekçeler teşkil eden yeni olgular veya deliller ortaya çıkması durumunda aleyhe yargılamanın yenilenmesine gidilebilecektir. Konu hakkındaki bir örnek olay ise şu

---

⁵¹⁵ AICMK §362'ye göre, hükümlü aleyhine yargılamanın yenilenmesi sebepleri; duruşmada sanık lehine gerçekmiş gibi sunulan bir belgenin sahte veya tahrif edilmiş olması, tanık veya bilirkişinin yemin etme yükümlülüğünü kasıtlı veya taksirli bir şekilde ihlâl etmekten veya sanık lehine verdiği bir ifadede veya bilirkişi görüşünde kasıtlı olarak yalan beyanda bulunmaktan suçlu olması, hükmün resmî görevlerini ihlâl etmekten suçlu bulunan bir hakim tarafından verilmiş olması, beraat eden kişi tarafından mahkemede veya mahkeme dışında suçun inandırıcı bir şekilde ikrar edilmiş olmasıdır.

⁵¹⁶ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1358-1359.

⁵¹⁷ Kanunun Almanca metni için bkz. Deutscher Bundestag, (Erişim), <https://dserver.bundestag.de/btd/19/303/1930399.pdf>, 01.01.2023.

şekilde gerçekleşmiştir⁵¹⁸: 1981 yılında, A'nın 17 yaşındaki B'ye cinsel istismarda bulunduktan sonra öldürdüğünden şüphelenilmektedir. Görülen davada A, insan öldürme ve cinsel istismar suçlarından ilk derece mahkemesinde mahkûm edilmiştir. Federal Adalet Divanı (*Bundesgerichtshof-BGH*) ise kararı bozarak davayı başka bir mahkemeye göndermiştir ve bu mahkeme de delil yetersizliğinden A'nın beraatine karar vermiştir. Eyalet Kriminal Dairesi 2012 yılında, yeni moleküler genetik analiz yöntemleri sayesinde, mağdurun iç çamaşırında bulunan sperm izlerinden elde edilen DNA'yı değerlendirmeyi ve bu izleri A'ya atfetmeyi başarmıştır. Ancak, AICMK'nin o zamanki 362. maddesi, kesin hükümle sona eren ceza yargılamalarının ancak daha önceki yargılamaların bazı ciddi kusurlardan muzdarip olması veya beraat etmiş bir sanığın bu süre zarfında suçu ikrar etmesi hâlinde sanığın aleyhine olacak şekilde yargılamanın yenilenmesini mümkün görmektedir ve bu nedenle yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmemiştir. 2022 yılında savcılık, yeni bulgulara dayanarak AICMK'nin 362. maddesinin 5. fıkrası uyarınca, insan öldürme suçlamasıyla ilgili ceza yargılamasının yeniden başlatılması için Bölge Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuş ve tutuklama emri çıkarılmasını talep etmiştir. Bölge Mahkemesi, yargılamanın yenilenmesi başvurusunu kabul edilebilir bulmuş ve şahsın tutuklu olarak yargılanmasına karar vermiştir. Bu noktada *non bis in idem* ilkesinin anayasaya uygunluk önünde engel teşkil edip etmediği sorusu ortaya çıkmaktadır. *Non bis in idem* ilkesi, ikinci bölümde de bahsedileceği üzere, Alman Anayasası'nın (*Grundgesetz-GG*) 103/3. maddesinde yer almaktadır ve hiç kimsenin aynı fiilden dolayı iki kez cezalandırılmayacağını belirtmektedir⁵¹⁹. Bu bağlamda, söz konusu madde, hukukî kesinliği ve beraat eden kişinin mahkeme kararının varlığına olan güvenini anayasal düzeyde korumaktadır. Öncelikle, AICMK'nin 362. maddesinin 5. fıkrasının, Anayasa'nın 103. maddesinin 3. fıkrasında yer alan çifte cezalandırma yasağını (*Doppelbestrafungsverbot*) ihlâl edip etmediği açıklığa kavuşturulmalıdır. Bir görüş, anayasa koyucunun m. 103/3'te hukukî kesinlik ile maddî adalet arasındaki dengeyi hukukî kesinlik lehine değerlendirilmesi gerektiği önermesinden

---

⁵¹⁸ OLG Celle, Beschluss vom 20. April 2022 – 2 Ws 62/22; veröffentlicht in BeckRS 2022, 7938; (Erişim), Beck Online, <https://beck-online.beck.de.>, 29.12.2022. Benzer bir örnek için bkz. Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1358.

⁵¹⁹ Fritz Faust, "Das Verbot der Doppelbestrafung im Deutschen Straf- und Disziplinarrecht Ne Bis In Idem", *Military Law and Law of War Review*, Vol: 6, Nr: 1, 1967, s. 8; Thomas, s. 34; Dimitrios Voulgaris, *Transnationales 'ne bis in idem' zwischen staatlicher Schutz- und Achungspflicht- Grundlagen der 'ne bis in idem' Problematik*, Duncker & Humblot, Berlin, 2016, s. 26.

yola çıkmaktadır⁵²⁰. Dolayısıyla, anayasal norma mutlakiyet tanınmalıdır. Bununla birlikte, AICMK'nin 362. maddesinin 1-4. fıkralarının bu temel karardan anayasal olarak izin verilebilir bir şekilde ayrıldığı kabul edilmektedir⁵²¹. Zira, *non bis in idem* ilkesinin anayasal düzeyde korunmasından evvel bile sanığın aleyhine olacak şekilde yargılamanın yenilenmesi gerekçeleri mevcut olduğundan Anayasa'nın söz konusu maddesinin getirilmesinin bu gerekçeleri ortadan kaldırmayı amaçlamadığı varsayılabilmektedir⁵²². Bir başka görüşe göre ise, yasama organı Anayasa'nın 103/3. maddesinde çekirdek haklar ve diğer haklar arasında bir ayırım yapılması gerekirken yapmamıştır⁵²³. Çekirdek haklara tecavüz hariç tutulurken, diğer haklar istisnâî durumlarda sınırlandırılabilir. Bu bağlamda temel sorun, AICMK'nin 362. maddesinin 5. fıkrasının çifte cezalandırma yasağının çekirdek alana bir tecavüz olup olmadığıdır. Eyalet Üst Mahkemesi (*Oberlandesgericht-OLG*) bu tartışmadan yola çıkarak, Anayasa'nın ilgili maddesinin neden ihlâl edilmediğinin gerekçelerini ortaya koymuştur. Buna göre söz konusu madde, dar bir biçimde düzenlenmiş ve yargılamanın yenilenmesi için oldukça istisnâî sebepler ortaya koymuştur. Yasama organının, daha önce beraat etmiş olmasına rağmen bu tür istisnâî durumlar gerçekleştiğinde uygun bir cezaya izin vermesi hukukun üstünlüğü bağlamında gerekçelendirilmiştir. Maddî adalet, hukukun üstünlüğüne ve hukukî barışa olan güveninin açıkça sarsılması durumunda, karara esas alınan önceki olgusal temelin büyük olasılıkla yanlış olması ve gerçekte olanlarla bariz bir çelişki teşkil etmesi hâlinde üstün gelecektir. Bu anlamda, bu davalarda *non bis in idem* ilkesine bağlı kalmak, kabul edilemez. AICMK'nin 362. maddesinin 5. fıkrasında düzenlenmiş olan istisnâî durumların yanı sıra, yargılamanın yenilenmesi talebinin kabul

---

⁵²⁰ Alexander Brade, "Der Grundsatz 'ne bis in idem', Art. 103 Abs. 3 GG- Ein Plädoyer für die Effektivierung des Grundrechtsschutzes, *Archiv des öffentlichen Rechts (AöR)*, Jahrgang 146, Heft 1, 2021, s. 130, 167.

⁵²¹ Tobias Singelstein, *BeckOK StPO mit RiStBV und MiStra*, Graf 43. Edition, 01.04.2022, § 359 Rn. 1., Beck Online, (Erişim), https://steuern.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fbeckokstpo_46%2Fstpo%2Fcont%2Fbeckokstpo.stpo.p368.glb.htm&pos=7, 29.12.2022.

⁵²² Laurenz Eichhorn, "Strafprozessuale Wiederaufnahme und Verfassungsrecht", *KriPoz*, 6, 2021, s. 357.

⁵²³ Theresa Schweiger, "Aktuelle Entwicklungen im Wiederaufnahmerecht des deutschen Strafprozessrechts: § 362 Nr. 5 StPO und der Paradigmenwechsel bei der Wiederaufnahme zuungunsten des Verurteilten", *Zeitschrift für Internationale Strafrechtswissenschaft*, 1. Jahrgang, 5/2022, s. 397.

edilebilirliği ve esasına ilişkin yargısal denetim, beraat eden kişinin menfaatlerini yeterince dikkate almıştır. Dolayısıyla söz konusu hüküm orantılıdır⁵²⁴.

Yargılamanın yenilenmesinin etkilerinden söz edilecek olursa, bu etkiler, önceki hükmün hukukî niteliği ve infaza olan etkidir. Yapılan inceleme neticesinde yargılamanın yenilenmesine karar verilmesinin önceki hükmün hukukî niteliğine etki edip etmeyeceğine dair öğretilerde farklı görüşler yer almaktadır⁵²⁵. İlk görüşe göre, yargılamanın yenilenmesi kararı, önceki hükmün hukukî niteliğine etkili değildir ve önceki hüküm hukukî varlığını ve neticelerini sürdürmektedir⁵²⁶. Yargılamanın yenilenmesine karar verilmesi önceki hükmün verilmesi anlamında iddianamenin kabulü mahiyetindedir, iddianamenin kabulü kararı da önceki hükmün hukukî niteliğini kaldıramaz⁵²⁷. Önceki hüküm yalnızca yargılamanın yenilenmesi sonucunda verilecek hüküm ile ortadan kaldırılabilir. İkinci görüş ise, yargılamanın yenilenmesi kararının önceki hükmü ortadan kaldırdığını savunmaktadır⁵²⁸. Bu görüşe göre, önceki hükmün ortadan kaldırılmadığının kabulü durumunda *non bis in idem* ilkesi ihlâl edilmiş olacaktır⁵²⁹. Yazarlara göre, yenileme istemi üzerine mahkemece yapılan inceleme sonucunda adlî hatanın bulunduğu ve maddî gerçeğe ulaşamadığı neticesine varılır ve maddî gerçeğe aykırı olan bir hükmün yargılamanın yenilenmesi kararı ile mevcudiyetini devam ettirmesi söz konusu olamayacaktır⁵³⁰. Bu çerçevede, yargılamanın yenilenmesi sonucunda verilen yeni kararın önceki hüküm ile eş muhteviyatta bir mahkûmiyet hükmü olması durumunda mahkeme tarafından yeni kararda, öncelikle suçun cezası ortaya konmalı, daha sonra ise yerine getirilmiş olan ceza mahsup edilerek kalan sonuç ceza saptanmalıdır⁵³¹. Biz de sunulan görüşlerden ilk görüşe iştirak etmekteyiz. Çünkü, bir kesin hükümde adlî hatanın var olup olmadığı ancak yargılamanın yenilenmesi sonucunda ortaya çıkabilecektir. Yapılan yeni yargılamada ilk hükmün doğru olduğuna da kanaat getirilebilecektir. Bu bağlamda, henüz yeniden yargılama

---

⁵²⁴ Matthias Jahn, “Neuregelung der Wiederaufnahme zu Ungunsten des Angeklagten”, *Juristische Schulung (JuS)*, 62. Jahrgang, 6/2022, s. 554.

⁵²⁵ Özgen, s. 146-148.

⁵²⁶ Öztekin Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Genel Kısım*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981, s. 274; Kunter, *Muhakeme Hukuku*, s. 1133; Karakurt, s. 155; Talas, *Yargılamanın Yenilenmesi*, s. 209; Akyürek, s. 190-191; Nişancı, s. 212; Gündüz, s. 246.

⁵²⁷ Kunter, *Muhakeme Hukuku*, s. 1133; Yenisey, Nuhoglu, s. 1053.

⁵²⁸ Kantar, s. 134-135; Ayhan Önder, “Ceza Usul Hukukunda Muhakemenin İadesine Ait Bazı Meseleler”, *İÜHFİM*, Cilt: 39, Sayı: 1-4, s. 68.

⁵²⁹ Özgen, s. 147.

⁵³⁰ Özgen, s. 148.

⁵³¹ Kantar, s. 138.

yapılmadan peşinen önceki hükmün hukukî varlığını kaybettiğini ileri sürmek doğru değildir. Yargılamanın yenilenmesi muhakemesinden sonra verilen yeni hükümle birlikte eski hüküm ortadan kalkacağından, şüpheden kesin hüküm yararlanır (*in dubio pro res iudicata*) kuralı uygulanacaktır⁵³².

Yargılamanın yenilenmesi isteminin hükmün infazına olan etkisi ise CMK m. 312’de düzenlenmiştir⁵³³. Kural olarak, yargılamanın yenilenmesi istemi kendiliğinden hükmün infazını etkilemeyecektir⁵³⁴. Ancak mahkeme, takdir yetkisi çerçevesinde, gerekli durumlarda henüz başlamamış olan infazın ertelenmesine ya da başlamış olan infazın durdurulmasına karar verebilecektir. Bu bağlamda, kesin hükmün adlî hata içermesi ihtimalinin kuvvetli olduğu hâllerde, hükümlüden başvurunun sonuçlanmasına dek infaza tahammül etmesini beklemek de kişinin mağduriyeti anlamında doğru olmayacaktır⁵³⁵.

Yargılamanın yenilenmesi sonucunda mahkemenin önceki hükümde adlî hata bulunduğu kanaat getirmesi hâlinde, CMK m. 323 gereği önceki hükmün iptaline⁵³⁶ karar verilerek yeni bir hüküm kurulacaktır. Yeniden yapılan yargılama neticesinde mahkeme, CMK m. 223’te sayılan hüküm türlerinden birine karar verecektir. Mahkemenin yeniden vereceği bu hüküm, öncekinden tamamen bağımsızdır⁵³⁷. Ancak yeni hüküm tesis edilirken dikkate alınması gereken iki nokta, zamanaşımı süresinin dolup olmadığı hususu ile CMK m. 323/2’de yer alan aleyhe değiştirme yasağıdır (*reformatio in peius*)⁵³⁸. Bu madde uyarınca, yargılamanın yenilenmesi isteminin hükümlünün lehine yapılması hâlinde, yeniden verilecek olan hüküm önceki hükümle belirlenmiş cezadan daha ağır bir cezayı içermeyecektir.

4. Kısmî Kesinleşme Sorunu

Olağan kanun yollarına başvurmanın henüz kesinleşmemiş kararlar açısından kural olarak kararın kesinleşmesine engel olacağını daha önceden belirtmiştik. Alman ceza

⁵³² Yenisey, Nuhoglu, s. 1053.

⁵³³ AICMK §360’a göre de yargılamanın yenilenmesi talebi, hükmün yerine getirilmesini engellememektedir; ancak, mahkeme infazın ertelenmesine veya durdurulmasına karar verebilir.

⁵³⁴ Önder, Meseleler, s. 32; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 960; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 310.

⁵³⁵ Küçükkasap-Özkan, s. 127.

⁵³⁶ CMK’nin 322. maddesinde “*hükümün ortadan kaldırılması*” ifadesi kullanılmışken 323. maddede “*iptal*” kavramının kullanılmış olması kavramsal bir çelişki oluşturmaktadır.

⁵³⁷ Gündüz, s. 261.

⁵³⁸ Aydoğan Alper Kavak, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 16, Ağustos 2011, s. 235; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 971. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ersoy, Aleyhe Değiştirme, s. 19 vd.

muhakemesinde kısmî kesinleşmenin (*Teilrechtskraft*) mümkün olduğu kabul edilmekte ve bu konuda yasal düzenlemeler de bulunmaktadır⁵³⁹. AICMK §316’da süresi içerisinde istinaf başvurusunda bulunulması durumunda, gösterilen noktalar bakımından hükmün kesinleşmesinin engelleneceği; §318’de istinaf başvurusunun belirli istinaf nedenlerine dayanarak sınırlandırılabilmesi, sınırlama yapılmadığı takdirde ya da sınırlamaya haklı bir gerekçe gösterilmediği takdirde hükmün tamamı hakkında kanun yoluna başvurulmuş sayılacağı düzenlenmiştir. §327’de hükmün mahkeme tarafından yalnızca kanun yolu konusu yapıldığı nispette inceleneceği hüküm altına alınmıştır. §343 ve 344’te de bu esaslar temyiz başvurusu hakkında da öngörülmüştür.

Alman hukukunda öngörülmüş olan “*gösterilen noktalar bakımından*” kavramı, hüküm hakkında bazı noktalarla sınırlandırılmış bir biçimde kanun yoluna başvurulabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, kısmî olarak kanun yolu başvurusunda bulunulabilmesi mümkün kılınmıştır. Hükmün kanun yoluna başvurulmayan kısımları kısmî olarak kesinleşmekte, başvuru kısımları hakkında ise inceleme devam edebilmektedir. Ancak, bu şekilde kısmî kanun yolu başvurusunda bulunulması ve hükmün kısmî olarak kesinleşebilmesi için kanun yoluna başvuru noktasının hükmün diğer bölümlerinden ayrılabilir ve bağımsız olarak karar verilebilir nitelikte olması gerekmektedir⁵⁴⁰. Hükmün kısmî bir biçimde kanun yoluna konu edilebilmesi için konu edilen kısmın konu edilmeyen kısımlar ile çatışmaması ve çelişmemesi gerekmektedir⁵⁴¹.

Alman ceza muhakemesinde; şeklî anlamda kesin hüküm, mutlak ve nisbi şeklî anlamda kesin hüküm olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir⁵⁴². Mutlak şeklî anlamda kesin hüküm, bir karara artık yargılamanın herhangi bir tarafı tarafından kısmen ya da tamamen itiraz edilemeyeceği anlamına gelir⁵⁴³. Nisbi şeklî anlamda kesin hüküm ise öznel ve nesnel nisbi şeklî anlamda kesin hüküm olarak ikiye ayrılır⁵⁴⁴. Nesnel nisbi şeklî anlamda kesin hüküm, kararın yalnızca bir kısmına karşı

⁵³⁹ Peters, Strafprozess, s. 619; MüKoStPO/Nestler StPO § 449 Rn. 35-37; Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 584; Ersoy, Aleyhe Değiştirme, s. 125.

⁵⁴⁰ Fezer, §19, Rn. 90, Beulke, § 27, Rn. 542; Meyer-Goßner, §318; MüKoStPO/Nestler StPO § 449, Rn. 35-37; Roxin, Schünemann, § 53, Rn. 15; Çınar, s. 215; Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 585; Algan-Canseven, s. 136.

⁵⁴¹ Fezer, §19, Rn. 91, Beulke, § 27, Rn. 542; Algan-Canseven, s. 137.

⁵⁴² Radtke, s. 29; Trepper, s. 10; Roxin, Schünemann, §50, Rn. 3f.

⁵⁴³ Trepper, s. 10.

⁵⁴⁴ Trepper, s. 10; Roxin, Schünemann, §50, Rn. 3.

kanun yoluna gidildiğinde ortaya çıkar. Bu şekilde oluşturulan kısmî kesin hükme, bir sanığın birden fazla suçu sebebiyle yargılandığı durumlarda ya da birden fazla sanığın aynı suç nedeniyle yargılandığı durumlarda; yani uyuşmazlıklar arasında bağlantı olan davalarda, hükmün kanun yoluna götürülmemesi kısmının kesinleşmesine “*dikey kısmî kesinleşme (vertikale Teilrechtskraft)*” adı verilirken; tek bir sanığın tek bir suç bakımından yargılandığı ve hakkında hüküm verildiği durumlarda hükmün belli bir kısmının veya verilen ceza türünün kanun yoluna götürülmemesi durumunda hükmün kısmî bakımdan kesinleşmesine ise “*yatay kısmî kesinleşme (horizontale Teilrechtskraft)*” denilmektedir⁵⁴⁵. Yatay kısmî kesin hüküm ceza davalarının tüketilmesine yol açmamakta, sadece diğer ceza davaları için bir muhakeme engeli teşkil etmektedir⁵⁴⁶. Öznel nisbi şekli anlamda kesin hüküm ise, bir karara, örneğin kanun yolu hakkından feragat ettiği için, muhakemenin bir tarafı tarafından artık itiraz edilememesi durumudur⁵⁴⁷. Bu durumda hüküm, yalnızca tarafın kendisine karşı kesinleşmiş olacaktır. Şekli anlamda kesin hüküm için, itiraz edilemezliğe ek olarak, kararın artık değiştirilemez olmasını şart koşanlar görüşler, öznel nisbi şekli anlamda kesin hükmü, kesin hüküm olarak kabul etmemektedir; çünkü hüküm hâlâ değiştirilebilir olmaya devam etmektedir⁵⁴⁸. Şekli anlamda kesin hüküm ile yalnızca karara itiraz edilemezlik anlaşılabilirse bile, yargılamanın taraflarınca itiraz edilebilirliğine göre ayırım yapmaktan kaçınılmalı ve kavramsal açıklık olması adına, yalnızca yargılamanın herhangi bir tarafı tarafından olağan kanun yollarıyla artık itiraz edilemeyen kararlar şekli anlamda kesin hüküm olarak tanımlanmalıdır.

Türk hukukunda ise bir hükmün kısmen kesinleşip kesinleşmeyeceği öğretide tartışmalı bir durumdur.

Türk öğretisinde bir görüşe göre, tek bir sanığın tek suç bakımından yargılandığı davalarda verilen hüküm, dava gibi bir bütün teşkil eder ve ‘belli bir noktadan sonra kanun yoluna gidildi veya karar bozuldu, o zaman hükmün bozulmayan kısmı onaylanmış olur’ gibi bir fikrin kabulü, yani Alman hukukunda yatay kısmî kesinleşme olarak adlandırılan durumu kabul etmek mümkün değildir. Türk hukukunda da kanun yoluna başvurulduğunda başvuru nedenlerini göstermek zorunlu olsa da böyle bir zorunluluğun olması kısmî kesinleşmeye yol açmamaktadır.

⁵⁴⁵ Radtke, s. 30; MüKoStPO/Nestler StPO § 449 Rn. 35-37; Meyer-Goßner, §353, Rn. 16; Birtok, Kısmî Kesinleşme, s. 585-586.

⁵⁴⁶ Meyer-Goßner, §319, Rn. 31.

⁵⁴⁷ Roxin, Schünemann, §50, Rn. 4.

⁵⁴⁸ Trepper, s. 11; Meyer-Goßner, Einleitung, Rn. 164.

Dikey kısmî kesinleşme durumlarında ise bağlantı nedeniyle birleştirilmiş olan muhakeme kadar hüküm bulunacağından; birden fazla sanık veya bir sanığın birden fazla suçu bakımındaki hükmün geri almayla veya kanun yolu davasının reddiyle “yargı” hâlini alması mümkün olup bu durum kısmî kesinleşme olarak adlandırılmaz⁵⁴⁹.

Aksi yönde bir görüşe göre ise, hüküm teorik bağlamda bir bütünlük oluşturduğu için kısmî olarak kesinleşmeyeceği öne sürülse de, aynı sanığın birden fazla suçu olması durumunda ya da birden fazla sanığın aynı suç sebebiyle yargılandığı ceza davalarında gerçekte her sanık ve her suç bakımından yürütülen ayrı davalar vardır ve verilen hüküm birbirinden bağımsız olarak kesinleşip ayrı ayrı kesin hüküm oluşturabilecektir⁵⁵⁰.

Hükmün kısmî olarak kesinleşip kesinleşmeyeceğinin belirlenmesi için söz konusu durumların ayrı ayrı incelemeye alınması doğru olacaktır.

a. Aynı Suç Nedeniyle Birden Fazla Sanığın Bulunması Durumunda Kısmî Kesinleşme

Aynı suç nedeniyle birden fazla sanığın bulunduğu durumlar ayrı ayrı değerlendirmeye alınmalıdır. Birinci durum, çok failli suçlardır. Suçlar, suçun kanunî tanımında belirlenmesine göre tek failli suçlar veya çok failli suçlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Suçun kanunî tarifinde fail sayısına önem verilmemişse, tek failli suç; suçun işlenmesine birden fazla kişinin müşterek katılımı zorunlu görülümüşse çok failli suç söz konusu olmaktadır⁵⁵¹. Çok failli suçlar, yakınsamalı ve karşılaşmalı çok failli suçlar olarak ayrılabilir. Yakınsamalı çok failli suçlarda, suç işlemek amacıyla örgüt kurma (TCK m. 220) suçunda olduğu gibi, zorunlu olarak suçun işlenişine katkıda bulunan kişiler aynı amaca yönelik olarak, aynı yönde hareket etmektedirler⁵⁵². Bu gibi suçlarda suçun işlenişine zorunlu olarak müştereken katılan her kişi, işlenen fiilden fail olarak sorumlu tutulurlar. Karşılaşmalı çok failli suçlarda ise, rüşvet suçu (TCK m. 252) örneğinde olduğu gibi, zorunlu olarak suçun işlenişine katılan kişiler aynı amacı hedefleseler de, farklı yönlerden hareket ederler ve suçun

⁵⁴⁹ Yenisey, Nuhoglu, s. 948.

⁵⁵⁰ Özgen, s. 44-47.

⁵⁵¹ Çetintürk, Töngür, s. 311; Dönmezer, Erman, Cilt 2, s. 737; İ. Özgenç, s. 592; Koca, Üzülmez, s. 448; Demirbaş, s. 528; Özen, Genel Hükümler, s. 401; Akbulut, s. 770.

⁵⁵² İ. Özgenç, s. 593; Koca, Üzülmez, s. 448; Demirbaş, s. 530; Özen, Genel Hükümler, s. 401.

işlenişine yaptıkları katkı birbirinden farklılık arz eder⁵⁵³. Birbirine karşıt yönlerde hareket eden bu kişiler de işlenen suçun faili olarak sorumlu tutulurlar.

Çok failli olarak öngörölmüş suçların tek fail ile işlenmesi mümkün değildir⁵⁵⁴. Bu gibi durumlarda aslında hükmün kısmî olarak kesinleşip kesinleşmeyeceğini tartışmak gereksizdir; zira somut olayda birden fazla failin bulunmaması durumunda zaten suç oluşmayacağından kesinleşebilecek bir hüküm de bulunmayacaktır⁵⁵⁵.

Bir diğer suç çokluğu hâli ise iştirak durumunda işlenen suçlardır. İştirak, esasen tek kişi tarafından müstakilen işlenebilen bir suçun, birden fazla kişinin katılımıyla işlenmesidir⁵⁵⁶. Suçun, fiilin icrasına nedensellik değeri taşıyan bir katkı sağlayarak işbirliği içinde işlenmesi, iştirak olarak adlandırılabilir. Suçta ve cezada kanunîlik ilkesi uyarınca yalnızca fiili gerçekleştiren kişilerin cezalandırılabilmesi kuralına karşın, fail dışında suçta katılanların cezalandırılabilmesi için iştirak hükümlerinin uygulanması şarttır⁵⁵⁷.

Farklı muhakemelerin konusunu oluşturan farklı uyuşmazlıklar zaman zaman onları birbirine bağlayan ortak bir nokta gereği tek bir muhakemede birleştirilebilmektedir. Bu ortak nokta kimi zaman fiil, kimi zaman fail kaynaklıdır⁵⁵⁸. Uyuşmazlıklar arasındaki ortak noktayı “*olay*”ın oluşturması durumunda, bağlantının bir türü olan nesnel bağlantıdan söz edilebilir. Nesnel bağlantı teşkil eden en önemli durumlar iştirak hâlinde işlenen veya çok failli suçlardır⁵⁵⁹. CMK m. 8 gereği, bir suçta her ne sıfatla olursa olsun birden fazla sanığın bulunması durumunda bağlantı söz konusu olmaktadır. Burada, her failin işlemiş olduğu fiil, kendisi açısından bağımsız bir muhakemenin konusunu oluştursa ve aslında her bir fail açısından ayrı ayrı hüküm verilmesi gerekse de, bu faillerin işlemiş oldukları fiiller aynı olayın ayrılmaz parçalarını oluşturduğundan birbirlerine bağımlı durumdadır⁵⁶⁰. Usul ekonomisi, maddî gerçeğe daha basit bir şekilde ulaşma amacı ve birbirinden farklı ve çelişkili kararlar verilmesi olasılığının azaltılması amacıyla birden fazla ceza davasında bağlantının bulunması durumunda, fayda veya gerekliliğin bulunması ve olanaklı

⁵⁵³ İ. Özgenç, s. 594; Koca, Üzülmüş, s. 448; Özen, Genel Hükümler, s. 901.

⁵⁵⁴ Hakeri, s. 503; Demirbaş, s. 529.

⁵⁵⁵ Karakurt, s. 48.

⁵⁵⁶ Dönmezer, Erman, Cilt 2, s. 746; Hakeri, s. 504; Demirbaş, s. 531; Özen, Genel Hükümler, s. 902; Akbulut, s. 770.

⁵⁵⁷ Çetintürk, Töngür, s. 312.

⁵⁵⁸ Şahin, Göktürk, Muhakeme I, s. 436; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 181.

⁵⁵⁹ Sanıkların fail veya şerik olmaları önemsizdir. Önemli olan birden fazla sanığın bulunmasıdır. Kanun, “her ne sıfatla olursa olsun” diyerek bu durumu vurgulamıştır.

⁵⁶⁰ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 707.

olması şartıyla uyuşmazlıkların tek bir muhakemede birleştirilerek görülmesi mümkündür⁵⁶¹.

Kovuşturma evresinin her aşamasında, bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesine veya ayrılmasına karar verilebilir (CMK m. 10/1). Başka bir ifadeyle, birleştirme zorunlu değil, ihtiyarîdir⁵⁶². Uygulamada iştirak hâlinde işlenen suçlar bakımından suç ortağı sayısı kadar ceza uyuşmazlığı olmasına karşın, her zaman tek iddianame ile davanın açıldığı görülmektedir⁵⁶³. Ancak, kanun koyucu kimi durumlarda birleştirme mecburiyeti veya birleştirmeme yasağı öngörebilmektedir. Anayasa m. 142/2 uyarınca “*Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş hâlinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.*” hükmüne göre, savaş durumunda askerî mahkemeler kurulup da sivil kişiler ile askerler iştirak durumunda suç işledikleri takdirde, bütün suç ortaklarının askerî mahkemede yargılanacağı kabul edilirse, birleştirme mecburiyeti öngörülmüş kabul edilebilir⁵⁶⁴. İİK m. 346’da icra tetkik merciinin yetki alanına giren davalar ile diğer davaların birleştirilemeyeceği, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu⁵⁶⁵ (KTK) m. 122’de bu kanuna göre görülen davaların diğer kanunlara göre görülen davalarla birleştirilemeyeceği düzenlenerek birleştirme yasağı öngörülmüştür⁵⁶⁶. Yine, onsekiz yaşını doldurmamış olan çocukların yetişkinlerle iştirak hâlinde suç işlemeleri durumunda muhakeme ayrı ayrı yürütülür. Bu durumun tek istisnası, davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi ve yargılamanın her aşamasında mahkemelerin birleştirmeyi uygun bulmasıdır⁵⁶⁷.

Nesnel bağlantının olduğu durumlarda iki türlü kısmî kesinleşmenin olabileceği gündeme gelebilir. Birincisi, işlenen suç hakkında verilen hüküm için birkaç suç ortağının olağan kanun yolu başvurusunda bulunmasına rağmen diğer suç ortaklarının kanun yolu başvurusunda bulunmamış olması ya da başvurularından

---

⁵⁶¹ Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 272; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 206; Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 599; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 545; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 227; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 182.

⁵⁶² Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 549; Yenisey, Nuhoglu, s. 159; Şahin, Göktürk, Muhakeme I, s. 237.

⁵⁶³ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 708.

⁵⁶⁴ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 228.

⁵⁶⁵ Resmî Gazete Tarih: 18/10/1983 Sayı: 18195.

⁵⁶⁶ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 229.

⁵⁶⁷ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 711.

vazgeçmeleri veya başvurularını geri almaları veya başvuru mercii tarafından başvurularının kabule şayan bulunmaması gerekçesiyle reddedilmesi ve buna itiraz süresinin başvurusuz geçirilmesi ya da itirazlarının reddedilmesi durumudur⁵⁶⁸. İkincisi, açılan kanun yolu davasının birtakım suç ortakları hakkında bitip bazıları hakkında devam ediyor olması durumudur⁵⁶⁹.

Sorun hakkında *Özgen*, olağan kanun yolu başvurusunda bulunmayan, başvurusunu geri alan veya başvurusundan vazgeçen ya da talebi reddedilen suç ortaklarına ilişkin kısımların kural olarak kesinleşeceği fikrini ileri sürmüştür⁵⁷⁰.

Talas ise *Özgen*'in görüşünde olup bu kuralın istisnası olarak, bozmanın sirayeti söz konusu olduğunda hükmün önce bir kısmının kesinleşip daha sonra bozmanın sirayeti⁵⁷¹ sebebiyle kesinleşen kısmın yeniden ele alınmasının kabul edilmesinin çelişki olacağını, bozmanın sirayetinin söz konusu olduğu durumlarda hükmün kısmen kesinleşmesinin mümkün olamayacağını söylemektedir⁵⁷².

Yurtcan, yargılamanın birleştirilerek yapılması durumunda görünüşte tek bir yargılamanın olacağını, bunun sonucu olarak da tek bir karar verileceğini, burada aslında her sanık için ayrı ayrı iddianame verilmiş gibi olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre, sonuç olarak verilen kararlar kağıt üzerinde tek olarak görünse bile, aslında her bir sanık için ayrı ayrı karar verilmekte ve bunun sonucu olarak birkaç sanığın kanun yoluna başvurduğu, bazılarının başvurmadığı durumlarda başvurmayanlar bakımından karar kesinleşmekte, diğerleri hakkında ise karar kesinleşmemektedir. Yazar, gerçek anlamda tek bir karar olsaydı bu şekilde bir kısmî

---

⁵⁶⁸ Karakurt, s. 48, Küçükkasap-Özkan, s. 50.

⁵⁶⁹ Karakurt, s. 48.

⁵⁷⁰ Özgen, s. 42.

⁵⁷¹ Hükmün sanık lehine bozulması ve bu hususların temyiz talebinde bulunmamış olan diğer sanıklara da uygulanma olanağı varsa diğer sanıkların da temyiz isteminde bulunmuş gibi hükmün bozulmasından yararlanacağına dair kurala bozmanın sirayeti denilmektedir (CMK m. 306). Sirayet konusu CMK m. 280/3'te de düzenlenmiştir. Buna göre, bölge adliye mahkemesinin verdiği kararların sanık lehine olması hâlinde, bu hususların istinaf isteminde bulunmamış olan diğer sanıklar da istinaf isteminde bulunmuşçasına verilen kararlardan yararlanırlar. CMK m. 280/3'te m. 306'dakinden daha geniş bir sirayet düzenlemesi yapılmış, temyizde yalnızca hükmün bozulması durumunda diğer sanıkların da bundan yararlanabileceği düzenlenmişken, istinaftaki düzenleme ise bozma ile sınırlı olmayıp diğer kararlar bakımından da öngörülmüştür. Sirayet konusunda dikkat edilmesi gereken nokta, kanun yolu başvurusunda bulunan sanığın hakkında verilen kararın sanığın aleyhine bozulması durumunda diğer sanıklar hakkında verilen hükümlerin bozmadan etkilenmeyeceği durumudur. Düzenlemenin amacı, birlikte yargılanması yapılan kişilerden birinin başvurduğu kanun yolundan sırf kanun yoluna başvurmadıkları için kendileri lehine uygulanabilecek ortak bir bozma sebebinden diğer kişileri yoksun bırakmamaktır.

⁵⁷² Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 26.

kesinlikten bahsedilemeyeceğini, bu durumun tek istisnasını CMK m. 306 hükmünün teşkil ettiğini ifade etmektedir⁵⁷³.

Yenisey/Nuhoğlu'na göre, birden fazla sanık veya aynı sanığın birden fazla suçu bulunması durumunda kararın kanun yoluna gidilmemekle, kanun yolundan vazgeçilmesiyle veya kanun yoluna gidildikten sonra başvurunun geri alınmasıyla kesin hüküm hâlini alması mümkündür; ancak burada kısmî kesinleşmeden söz edilemez⁵⁷⁴.

Ünver/Hakeri'ye göre, birden fazla sanık bulunduğu takdirde, hakkında kanun yoluna gidilmeyen sanık hakkında hükmün kesinleşmesini engelleyen bir durum bulunmamaktadır⁵⁷⁵. Kişiler farklı olduğundan diğer sanıklar hakkında verilen hükmün kesinleşmediği kabul edilmelidir. Yazarların bozmanın sirayeti konusundaki görüşüne göre, kanun yolu aşamasında verilen bir bozma kararının hüküm hakkında kanun yoluna başvurmamış sanıklar lehine etkide bulunması ve kanun yoluna başvurmamış sanıklar bakımından kesinleşmiş hükmü tekrar canlandırma etkisinin doğabilmesi için öncelikle aynı mahkeme tarafından birden çok sanık hakkında aynı kararlar mahkûmiyet kararı verilmiş olmalı, bozma kararı kanun yoluna başvurmuş olan sanığın lehine verilmiş olmalı, kanun yoluna başvurmuş ya da başvurmamış olan sanıklar davaları bağlantı nedeniyle aynı suçtan sanık olmalı ve bozma sebebi kişisel değil, ortak bir nedene dayanmalıdır⁵⁷⁶. Kanun yoluna başvurmayan sanıklar bozma kararından yararlanmışlarsa, haklarındaki kesinleşmiş karar ortadan kalkacak, kanun yolu talebinde bulunmamış olmalarına rağmen haklarında daha lehe bir karar verilmek üzere tekrar yargılanacaklardır⁵⁷⁷.

Karakurt ise, iştirak durumunda her bir suç ortağının işlediği fiil hakkında ayrı ayrı hüküm verilmesi gerektiğini, davanın sanık sayısı kadar hükmüyle sonuçlanacağını, bu sebeple de hükmün kısmî kesinleşmesini tartışmanın anlamsız olduğunu savunmaktadır. Yazara göre, farklı zamanlarda kesinleşme durumları, hükmün parçalarını oluşturmamakta, aynı dava sonucunda verilen farklı hükümler söz konusu

---

⁵⁷³ Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 275-276.

⁵⁷⁴ Yenisey, Nuhoğlu, s. 922.

⁵⁷⁵ Ünver, Hakeri, s. 1781.

⁵⁷⁶ Ünver, Hakeri, s. 1977-1978.

⁵⁷⁷ Ünver, Hakeri, s. 1979.

olduğundan bir sanık hakkında verilen hükmün kesinleşme zamanı ile diğer sanıklar hakkında verilen hükmün kesinleşme zamanı birbirinden farklılık gösterebilir⁵⁷⁸.

Centel/Zafer, bağlantı nedeniyle muhakemelerin birleştirildiği durumlarda tek gibi görünmesine rağmen aslında birden fazla muhakeme ve hüküm bulunduğunu, verilen hükmün içerisinde yer alan diğer hükümlerin bağımsızlıklarını koruduğunu, bir uyuşmazlıkla ilgili olarak kanun yoluna gidildiği takdirde bu kanun yolunun sadece o uyuşmazlıkla ilgili olan hükmün kesinleşmesini engellediğini, diğer uyuşmazlıkla ilgili olan kısımların kesinleştiğini ileri sürmektedir. Ancak yazarlara göre, kural olarak bir hüküm bozulduğu takdirde, bütünüyle ortadan kalkmasına rağmen muhakemelerin bağlantı nedeniyle birleştirildiği durumlarda sadece kanun yoluna gidilen uyuşmazlıkla ilgili kısım bozulmuş olmakta ve diğer uyuşmazlıkla ilgili kısımlar kesinleşmektedir. Bu durumun tek istisnası kanun yoluna gidilen uyuşmazlığın sanık lehine bozulması ve bu bozmanın diğer sanıklara sirayetidir.⁵⁷⁹

Birtek'e göre, birden çok sanık hakkında aynı fiil sebebiyle yargılamanın bulunduğu durumlarda, her sanığın eylemi aslında bağımsız bir muhakemenin konusunu teşkil ettiğinden, nesnel bağlantı sebebiyle bu kişilerin davası birlikte görülse de aslında her sanık yönünden verilen bağımsız ve ayrı bir hüküm bulunmaktadır⁵⁸⁰. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, bir sanığın kendisi hakkında verilen hüküm aleyhine kanun yoluna başvurmaması durumunda, diğer sanıklar kanun yoluna gitmiş olsalar bile kanun yoluna gitmeyen sanık hakkındaki hüküm kesinleşecektir. Zira, dışarıdan bakıldığında tek olarak görülen bu muhakemede aslında uyuşmazlık sayısı kadar muhakeme ve tek görünen hükümde de uyuşmazlık sayısı kadar hüküm söz konusudur⁵⁸¹. Aslında birden çok muhakeme ve birden çok hüküm bulunduğu bağlantılı davalarda verilen hükmün içerisinde yer alan hükümler bağımsızlıklarını yitirmemektedir. Bu şekilde meydana gelen kesinleşme tek dava bakımından bir bütünün parçası veya kısmî bir kesinleşme görünümünde olsa da, burada gerçek anlamda bir kısmî kesinleşmeden bahsedilmesi olanaksızdır. Çünkü, burada bir hükmün belli bir kısmının kesinleşmesi gibi bir durum söz konusu değildir⁵⁸². Yalnızca, diğer sanıklardan bağımsız olarak kanun yoluna başvurmamış ya da başvurusunu geri almış, başvurusundan vazgeçmiş veya talebi reddedilmiş sanık

---

⁵⁷⁸ Karakurt, s. 49.

⁵⁷⁹ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 716.

⁵⁸⁰ Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 600.

⁵⁸¹ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 706.

⁵⁸² Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 600.

bakımından tamamı kesinleşen bir hüküm söz konusu olacaktır. Kanun yoluna başvurulmadan kesinleşen bir hüküm bulunmasına karşın bozmanın sirayetinin söz konusu olup olmayacağı henüz belirsiz olduğu bir dönemde lehe yapılabilecek bir bozma nedeniyle hükmün kısmen kesinleşip kesinleşmemesinin de belirsiz olacağı sonucunun ortaya çıkması mümkün olduğundan, bozmanın sirayeti nedeniyle hükmün kısmî kesinleşmesi tartışması yapılmaksızın bütünüyle kesinleşmediğine dair görüş isabetli olmayacaktır⁵⁸³.

Yargıtay da uygulamada birden çok sanığın aynı fiil nedeniyle yargılandığı durumlarda kanun yoluna başvurmayan sanık hakkında o kişi bakımından diğer sanıklardan bağımsız olarak kesinleşmenin söz konusu olacağını belirtmektedir⁵⁸⁴.

CvGTİHK'ne 2019 yılında ilave edilen 17/A hükmüne göre, *“Birlikte işlenmiş olup da 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 280 inci maddesinin üçüncü fıkrası ve 306. maddesinin uygulanma olanağının bulunduğu hâllerde, hükmü veren ilk derece mahkemesinden infazın ertelenmesine veya durdurulmasına ilişkin karar verilmesi istenebilir. Karar verilmeden önce Cumhuriyet savcısı ve hükümlünün görüşlerini yazılı olarak bildirmesi istenebilir. Karar, duruşma açılmaksızın verilir ve bu karara karşı itiraz yoluna gidilebilir. Erteleme veya durdurma talebinin kabulü, güvence gösterilmesine veya diğer bir şarta bağlanabilir.”* Bu düzenleme ile kanun yolu aşamasında verilen kararın kanun yoluna başvurmayarak, kanun yolundan vazgeçerek veya talebini geri alarak ya da kanun yolu talebi reddedilerek hakkındaki hüküm kesinleşen sanık hakkında nasıl uygulanacağı belirlenmiştir⁵⁸⁵.

---

⁵⁸³ Aynı yönde bkz. Karakurt, s. 48-49; Birtek, Kısmî Kesinleşme, dn. 183.

⁵⁸⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 09.06.2020 Tarih ve 2020/17-39 Esas ve 2020/272 Karar sayılı kararı. *“Çok sanıklı dosyalarda, sanıkların her biri birbirlerinden bağımsız olarak kanun yoluna başvurma hakkına sahiptir. Kural olarak sanıklardan birinin verilen karara karşı yaptığı kanun yolu başvurusu, diğer sanıklar hakkında verilen hükümleri kapsamaz. Kanun yoluna başvurulmayan diğer sanıklar hakkında verilen hüküm, kanun yoluna başvurma için öngörülen sürenin sonunda kesinleşir. Bu durum, “davasız yargılama olmaz” ilkesinin bir sonucudur.”* Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 19.08.2021. Diğer örnek kararlar için Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 31.01.2017 Tarih ve 2016/13-982 Esas ve 2017/29 Karar sayılı kararı, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 13.02.2018 Tarih ve 2014/4-129 Esas ve 2018/43 Karar sayılı kararı.

⁵⁸⁵ Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 602.

b. Aynı Sanık Tarafından İşlenen Birden Çok Suç Olması Durumunda Kısmî Kesinleşme

Ceza muhakemesinde uyuşmazlıklar arasındaki ortak noktayı failin oluşturması da söz konusu olabilir⁵⁸⁶. Bir kişinin birden fazla suça sebebiyet vermesi ve birden çok suçtan dolayı sanık olması durumuna öznel bağlantı adı verilmektedir⁵⁸⁷. CMK'nin 8. maddesinde de bir kişinin birden fazla suçtan sanık olması durumunda bağlantının var sayılacağı öngörülmüştür. Öznel bağlantı durumunda da birleştirmede fayda ve olanak bulunması şartıyla davaların birleştirilerek görülmesi mümkün olmaktadır. Nesnel bağlantıda olduğu gibi öznel bağlantı nedeniyle birleştirilerek görülen davalar, görünüşte tek bir muhakeme gibi değerlendirilseler de, aslında birleştirmeye konu olan uyuşmazlık kadar hüküm bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, öznel bağlantı hâlinde görünürde tek bir dava olsa da mahiyeti itibariyle birleşen davalar/suçlar kadar dava bulunmakta ve dava sonucunda verilen hüküm tek bir hüküm olarak görünse bile gerçekte her suç açısından ayrı ayrı ve birbirinden bağımsız birden fazla hüküm söz konusudur⁵⁸⁸.

Aynı sanık tarafından işlenen birden çok suç olması ve öznel bağlantı sebebiyle davaların birleştirilerek görülmesi durumu da olasılıklar kapsamında değerlendirmeye alınmalıdır.

İlk olasılık, sanığın işlediği suçların birbirinden tamamen bağımsız olması, suçlar arasında bileşik suç (TCK m. 42), zincirleme suç (TCK m. 43), fikrî içtima (TCK m. 44) gibi bir ilişkinin olmaması durumudur. Burada, her bir suç birbirinden bağımsız olduğundan sanığın işlediği suç sayısı kadar mahkeme tarafından sanığa verilen hüküm bulunmaktadır. Bu hükümlerin birkaçı hakkında olağan kanun yollarına başvurulması, birkaçı hakkında başvurulmaması gibi durumlar karşımıza çıkabilir⁵⁸⁹. Bu gibi hâllerde, hakkında kanun yoluna başvurmayan hükümler bağımsız olarak kesinleşebilecektir. Ancak bu, hükmün kısmî kesinleşmesi anlamına gelmemektedir.⁵⁹⁰

⁵⁸⁶ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 707.

⁵⁸⁷ Ünver, Hakeri, s. 287; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 531; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 204-205; Gökcen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 182.

⁵⁸⁸ Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 597.

⁵⁸⁹ Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 597.

⁵⁹⁰ Karakurt, s. 50; Küçükkasap-Özkan, s. 51.

İkinci olasılık, ilk derece mahkemesi tarafından verilmiş olan hükümde, suçlar arasında fikrî içtima, zincirleme suç, bileşik suç gibi bağlantılar olmasına rağmen tartışılmamış olması, buna ilişkin iddianın ilk kez olağan kanun yolu aşamasında ileri sürülmüş olmasıdır. *Karakurt*'a göre, böyle bir durumda olağan kanun yolu başvurusu, fikrî içtima, zincirleme suç veya bileşik suç hükümlerinin uygulanması gerektiği iddia olunan suçların konu olduğu tüm hükümleri kapsamakta ve dolayısıyla böyle bir durumda hükmün kısmî kesinleşmesinden söz edilememektedir.⁵⁹¹

Üçüncü olasılık ise sanığın işlemiş olduğu suçlar arasında fikrî içtima, zincirleme suç ya da bileşik suç bağlantısının olması ve bu hüküm aleyhine olağan kanun yollarına başvurulmasıdır. Bu durumda, hükmün tamamı kesinleşmemektedir. Zira, hükmün, daha önce de belirttiğimiz gibi, hükme konu olay (mesele), gerekçe ve sonuç olmak üzere bölümleri bulunmaktadır ve bahsedilen durum olduğu takdirde hükmün üç unsurunun da tekrar ele alınması gerekeceğinden hükmün kesinleşmesi söz konusu değildir.⁵⁹² Sanık, yargılaması yapılan suçlarından bir kısmı hakkında kanun yolu başvurusunda bulunmuş, bir kısmı hakkında bulunmamışsa, ya da tüm suçları hakkında kanun yolu başvurusunda bulunmasına rağmen başvurusu reddedilmişse, hakkında kanun yoluna başvurulmayan ya da kanun yolu başvurusu reddedilen suçlar bakımından hükmün kesinleşecektir. Çünkü, işlenen fiiller aslında birbirinden bağımsız olmasına rağmen bağlantı sebebiyle bir arada görülmektedir ve bu tür yargılamalarda aslında tek gibi görülse de birden çok hüküm bulunduğundan bu kesinleşme kısmî kesinleşme olarak sayılmamaktadır.⁵⁹³

c. Tek Bir Suçtan Dolayı Yargılanan Sanık Hakkında Verilen Hükümün Kısmî Kesinleşmesi

Bir sanığın işlemiş olduğu iddia edilen tek bir suçtan dolayı yargılanması sonucunda verilen hükmün kısmen kesinleşip kesinleşmeyeceği konusu iki ihtimalde değerlendirmeye alınmalıdır. İlk ihtimal, sanık hakkında verilen hükmün yalnızca bir kısmında maddî veya hukukî hata bulunduğu fikriyle olağan kanun yollarına

---

⁵⁹¹ Karakurt, s. 50-51.

⁵⁹² Karakurt, s. 50; Küçükkasap-Özkan, s. 51.

⁵⁹³ Talas, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 26.

başvurulması; ikinci ihtimal ise olağan kanun yolu incelemesi sonucunda hükmün bazı kısımları hakkında bozma, bazı kısımları hakkında onama kararı verilmesidir⁵⁹⁴.

Her iki durumda da kısmî kesinleşmenin söz konusu olmayacağı düşüncesindeyiz. Tek bir suçtan dolayı yargılanan sanık hakkında iddianamede unsurları gösterilen tek bir suç nedeniyle hüküm kurulduğu durumlarda hükmün bazı kısımlarının istinaf veya temyiz edilmesi durumunda, kanun yolu incelemesini yapan merciin kanun yolu istemine ilişkin hususlardan bir kısmı hakkında bozma, bir kısmı hakkında onama, onama kararı verilen noktalar bakımından kısmî kesinleşme kararı verebilmesi mümkün değildir. İddianame kapsamındaki maddî vakıa unsurları bakımından bir bütündür⁵⁹⁵. Yargıtay da uygulamada bu yönde kararlar vermektedir⁵⁹⁶.

Olağan kanun yollarına başvuru hâlinde kararın kesinleşmesine engel oluş, tam engel oluş şeklinde kabul edilmelidir. Tek sanığın tek fiilinin yargılandığı davada verilen hüküm, gerek suça sübutu konusundaki karar, gerekse de bu suça uygulanacak yaptırım yönünden bütünlük teşkil eder ve bu duruma hükmün bölünmezliği denir⁵⁹⁷. Hükmün kesinleşmesi durumu, hükmün tüm unsurlarıyla kesinleşmesini gerektirir. Kesinleşmemiş kısımların olması, hükmün tümünün kesinleşmediğini gösterir. Unsurlardan bir kısmının kesinleşmesi, bir kısmının hâlâ tartışılabilir olması söz konusu olmadığı gibi hükmün bazı unsurlarının tekrar incelenecek olması bu durumu değiştirmez⁵⁹⁸. Maddî mesele tartışılırken hukukî meselenin kesinleşmesi de mümkün kabul edilemez⁵⁹⁹. Kesinleşen kısım bir bütün hâlinde olduğundan, olağanüstü kanun yollarına gidilebilmesi de mümkün değildir.

---

⁵⁹⁴ Karakurt, s. 51.

⁵⁹⁵ Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 594.

⁵⁹⁶ Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 26.09.2019 Tarih ve 2019/2044 Esas ve 2019/4503 Karar sayılı kararı. "...İlk derece mahkemesi tarafından verilen son karara karşı açılan temyiz davasını inceleyen Yargıtay, son kararda bozmayı gerektiren bir hukuka aykırılık görürse temyiz davasını esastan kabul edip, son kararı bozar. Bozma kararı ile birlikte hukuka aykırılık sebebiyle son karar ortadan kalkar. Yeni son karar bir noktadan bozulursa, son kararın bütünü bozulmuş olur. Uyuma şartının gerçekleşmesi ile son karar bütünü ile ortadan kalkar. Bu bağlamda kısmi olsa da kesinleşmeden bahsedilemez..." Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 27.08.2021.

⁵⁹⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 14.02.2017 Tarih ve 2015/1-704 Esas ve 2017/64 Karar sayılı kararı "...Kararın bozulmayan kısmı onanmış veya kesinlik kazanmış değildir. Karar dava gibi bir bütün oluşturur. 'Şu noktadan temyiz edildi veya bozuldu, o halde öteki kısımlar kesinleşti' denemez. Yani kısmi kesinleşmeyi kabule olanak yoktur... Özel Daire kararında yer alan 'yerinde görülmeyen sair itirazların reddine' tabiri bozulan yerel mahkeme kararının değinilmeyen kısımlarını kesin hüküm haline getirmez. Kararın kesinleşebilmesi için açıkça onanması gerekir..." Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 27.08.2021.

⁵⁹⁸ Karakurt, s. 51.

⁵⁹⁹ Yenisey, Nuhoglu, s. 922.

Tek bir suç bakımından birden fazla cezaya (örneğin hapis ve adlî para cezasının birlikte verilmesi) ve güvenlik tedbirlerine karar verilmesi durumunda meydana gelen maddî vakıa bölünemeyeceğinden ve bu sayılan yaptırımların uygulanmasının ön şartı maddî vakıanın gerçekleşmesi olduğundan bu tür hükümlerin kısmen kanun yoluna götürülebilmesi veya kısmen kesinleşebilmesi söz konusu olmaz⁶⁰⁰. CMK m. 256'da müsadere kararı verilmesi gereken durumlarda, kamu davası açılmamış veya kamu davası açılmış olup da esasla beraber bir karar verilmemişse, karar verilmesi için Cumhuriyet savcısı veya katılanın davayı görmeye yetkili mahkemeye başvurabileceği düzenlenmiştir. Bu madde çerçevesinde müsadereye hükmolunması durumunda ortada tek bir hüküm bulunacağından kısmî kesinleşmenin olup olmayacağı tartışılmamalıdır. Bu hükme karşı bağımsız olarak kanun yoluna gidilebilecektir⁶⁰¹. Bu noktada, müsadere hakkında kanun yoluna gidilmesi durumu, hükmün tamamen kesinleşmesini engelleyecektir.

Yargılama sonunda hükümle birlikte verilen harç ve vekâlet ücreti gibi hususlar, hükmün unsuru olmadığından, bunların tek başına kanun yoluna götürülebilmesi mümkündür. Bu bağlamda, hükmün yalnızca harç veya vekâlet ücreti yönünden kanun yoluna götürülmesi hâlinde, kanun yoluna götürülmeyen maddî vakıanın sübutuna ve/veya yaptırıma ilişkin kısımların kesinleştiği kabul edilecektir.⁶⁰²

B. Maddî Anlamda Kesin Hüküm

Maddî anlamda kesin hüküm, hükmün bir niteliği olmayıp şeklî anlamda kesinleşmiş hükmün diğer yargılamalara olan etkileri; yani, hükmün diğer yargılamalar tarafından göz önünde bulundurulmasıdır⁶⁰³. Bir hüküm maddî anlamda kesinleştikten sonra tamamen bağlayıcı bir kesinlik kazanır ve hüküm tatmin edici olmasa da, hükümde hataların olduğu düşünülse de mutlak uyulması gereken bir niteliği haiz olur⁶⁰⁴. Öğretide maddî anlamda kesin hüküm farklı şekillerde tanımlanmaktadır. “*Mahkeme kararlarına tanınmış olan kanunî gerçeklik vasfı*”⁶⁰⁵, “*hukukî istikrar ve hukukî güvenlik ihtiyaçlarını karşılayan kanunî kazaî bir temsil*

⁶⁰⁰ Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 592.

⁶⁰¹ Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 592.

⁶⁰² MüKoStPO/Nestler StPO § 449, Rn. 42; Birtek, Kısmî Kesinleşme, s. 595.

⁶⁰³ Kopkow, s. 11; Schwarplies, s. 6; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 31; Akcan, s. 50; Aras, s. 154.

⁶⁰⁴ Kurşun, Hüküm, s. 84; Aras, s. 154; Görgün, Börü, Kodakoğlu, s. 584-585.

⁶⁰⁵ Belgesay, Mustafa Reşit, *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt II*, İÜHF Yayınları, No: 97104, Güven Basımevi, İstanbul, 1939, s. 42; Gürdoğan, s. 29; Domaniç, s. 4; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 556; Tanrıver, Derdestlik, s. 38; Ersoy, Aleyhe Değiştirme, s. 124, Atalı, Ermenek, Erdoğan, s. 561; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 738.

niteliği⁶⁰⁶”, “konusunu teşkil eden vakıanın hükmünde yer aldığı gibi olduğunun yasal olarak farz edildiği bir delil⁶⁰⁷”, “ihtilaflı kazada muayyen şartlar altında hâkimin hükmüne merbut olan ve hilâfinin ispatı mümkün olmayan hakikât karinesi⁶⁰⁸” bu tanımlamalardan birkaçıdır⁶⁰⁹. Bu tanımlar, maddî anlamda kesin hüküm açısından ayrıntı içermeseler de, tüm tanımlar, maddî anlamda kesin hükmün mahkeme kararlarının kanunî gerçeği yansıttığını kabul etmektedir⁶¹⁰. Bu kanunî gerçeklik sayesinde hükümde yapılan tespitler tarafları ve tüm mahkemeleri bağlamakta ve aynı konu hakkında aynı taraflar hakkında sonraki bir davada hüküm verilememektedir⁶¹¹.

Bir hükmün maddî anlamda kesinleşebilmesi için, öncelikle hükmün şeklî bakımdan kesinleşmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, maddî anlamda kesin hükmün ön şartını şeklî anlamda kesin hüküm oluşturur⁶¹². Maddî anlamda kesinlik, hükmün şeklî anlamda kesinleşmesi ile başlar ve taraflar arasındaki uyuşmazlığın sonlandırılması ve bunun gelecek açısından devamlı bir nitelik taşıması amaçlanır⁶¹³. Yargıtay da bir kararında⁶¹⁴ “...Maddî anlamda kesin hükmün taraflar yönünden bağlayıcılığı tartışmasızdır. Ancak, maddî anlamda kesin hükmün varlığını kabul edebilmek için, hükmün şekli anlamda kesinleşmesi gerekir...” şeklinde bir ifadeyle bu durumu kabul etmiştir.

Maddî anlamda kesin hüküm, şeklî bakımdan kesinleşmiş kararlara gerçeklik niteliğinin tanınması⁶¹⁵ anlamına gelmekte olduğundan kesinleşen bir kararın bu kararla ilgili bulunanların maddî hukukuna etki etmesini ifade etmektedir⁶¹⁶. Maddî

⁶⁰⁶ Haluk Konuralp, *Medenî Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 12.

⁶⁰⁷ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 318.

⁶⁰⁸ İsmail Hakkı Karafakih, *Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1952, s. 172.

⁶⁰⁹ Öğretide bir görüşe göre, şeklî anlamda kesin hüküm ve maddî anlamda kesin hüküm şeklinde iki ayrı kesin hüküm çeşidi bulunmamakta, bunlar kesin hükmün iki farklı etkisini oluşturmaktadır. Kesin hükmün şeklî etkisi mevcut davadaki yargılamayı sonlandırırken kesin hükmün maddî etkisi aynı uyuşmazlığın taraflar arasında farklı ve sonraki bir davada tekrar mahkeme önüne getirilmesine engel olur. Bu görüşe sahip yazarlar eserlerinde “kesin hükmün şeklî etkisi” ve “kesin hükmün maddî etkisi” kavramlarını kullanmaktadır. Bkz. Budak, Kara Avrupası, s. 19.

⁶¹⁰ Meriç, s. 381.

⁶¹¹ MüKoStPO/Nestler StPO § 449 Rn. 27-30; Gürdoğan, s. 29-30, Meriç, s. 381.

⁶¹² Wolter, s. 14; Hussels, s. 192.

⁶¹³ Ansay, s. 365; Gürdoğan, s. 46-47; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 555; Akkan, s. 5.

⁶¹⁴ Yargıtay 16. Hukuk Dairesi’nin 15.07.1991 Tarih ve 1990/12819 Esas ve 1991/10931 Karar sayılı Kararı, (Erişim), https://www.hukuki.net/ictihat/Yargitay_16_Hukuk_Dairesi_1990-12819.php, 04.09.2021.

⁶¹⁵ Çenberci, s. 16.

⁶¹⁶ Ansay, s. 359; Akkaş, s. 72; Türkoğlu, s. 24.

anlamda kesin hüküm ile hüküm sonucunun tekrar başka bir davada görülmesi yasaklanarak hakkın korunması sağlanmaktadır⁶¹⁷.

Maddî anlamda kesin hüküm, HMK m. 303/1’de kavram olarak yer almaktadır. Ancak bir tanımlama yapılmamış, kesin hükmün şartları ve uygulama koşulları düzenlenmiştir⁶¹⁸. Buna göre, “*Bir davaya ait şeklî anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddî anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir.*”. Böylece, kanunda açıkça şeklî anlamda kesinleşmiş olan hükmün diğer bir davada maddî anlamda kesinleşebilmesinin şartları belirlenmiştir. Mahkemenin verdiği hükmün maddî anlamda kesinlik kazanmasından sonra, daha önce verilen hükmün unsurları ile aynı unsurlara (aynı taraf, aynı dava konusu, aynı dava sebebi) sahip olan yeni bir dava açıldığı takdirde, yeni açılan bu dava kesin hüküm itirazı ile karşılaşabilecek, hatta sonraki mahkeme tarafından re’sen dikkate alınacak, bu sebeple ikinci bir dava görülemeyecektir⁶¹⁹. Taraflar da maddî anlamda kesinleşmiş bu hükümlerle bağlı olacak ve aynı uyuşmazlığın bir daha görülmesini istemeyeceklerdir. Bu anlamda, maddî anlamda kesin hüküm, hukuk usulü bakımından iki şekilde değerlendirilebilir: Birincisi, kesin hükmün olumsuz dava şartı teşkil etmesi, ikincisi ise kesin delil olmasıdır⁶²⁰. Kesin hükmün olumsuz dava şartı oluşturan etkisi, tarafları ikinci defa aynı davayı açmaktan alıkoymaktadır. Tarafların aynı maddî vakıya dayanan aynı dava konusunu talep sonucu olarak belirleyerek ikinci bir dava açmaları durumunda, mahkeme, davayı esasa girmeden reddedeceğinden, maddî anlamda kesin hüküm mahkemenin karar vermesini engelleyen bir olumsuz dava şartı niteliği taşıyacaktır⁶²¹. Kesin hükmün kesin delil etkisi ise, kesin hükmün bütün mahkemeleri ve tarafları bağlayarak aynı uyuşmazlığın başka bir davada temel olarak gösterildiği durumlarda, ilk hükmün içeriğinin gerçeğe uygunluğunu ileri süren tarafa tam bir ispat hakkı sağlamaktadır⁶²². Bunun sonucu olarak kesin hükmün

---

⁶¹⁷ Soyubelli, s. 22.

⁶¹⁸ Aras, s. 156.

⁶¹⁹ R. Arslan, s. 725-726; Atalı, Ermenek, Erdoğan, s. 562.

⁶²⁰ Akkan, s. 4; Karamercan, s. 83; Aras, s. 158; Pekcantez, Atalay, Özkes, Ders Kitabı, s. 462; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 748-749. Maddî anlamda kesin hükmün olumlu etkisinin kesin delilden farklı olduğuna dair görüşümüz için bkz. aş. Üçüncü bölüm.

⁶²¹ Akcan, s. 20.

⁶²² Akcan, s. 20; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 749.

gerçekliği kabul edilerek başka bir konuda dava açılrsa dahi kesin hüküm tartışma konusu yapılamamaktadır.

CMK'de ise bu konuda bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak, şekli bakımından kesinleşmiş, yani, olağan kanun yolları tüketilmiş olan bir hükmün aynı fail ve aynı fiile dayanan maddî vakianın başka bir uyuşmazlığın konusu yapılamaması ve hükmün hem taraflar için hem de diğer yargılamalar için bağlayıcı olması, ceza muhakemesi açısından da önemlidir. Zira, daha önce de belirttiğimiz gibi, tüm yargılama hukuklarında kesin hükmün ortak amacı, uyuşmazlıkların tekrar yargı mercileri önüne gelmesini engellemek, hukukî barış ve istikrarı sağlamaktır⁶²³. Bir fiilin suç teşkil edip etmediği, failin kim olduğu, suçun mağdurunun olup olmadığı, failin cezaî ehliyete sahip olup olmadığı konuları ceza muhakemesinin amacı olan maddî gerçeğe bizi ulaştıracak⁶²⁴, fiilin ve failin aynı olması ise hükmün maddî anlamda kesinliğe ulaştığını gösterecektir⁶²⁵.

Maddî anlamda kesin hükmün iki farklı önemli etkisinden söz edilebilir. Bunlar, kesin hükmün olumsuz etkisi olan önleme etkisi ve kesin hükmün olumlu etkisi olan bağlayıcılık etkisi olarak adlandırılabilir⁶²⁶. Maddî anlamda kesin hükmün yarattığı bu etkiler çalışmada ayrı bölümler hâlinde incelenecektir.

---

⁶²³ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 555; Türkoğlu, s. 25; İyilikli, s. 55.

⁶²⁴ Özgen, s. 3.

⁶²⁵ Soyubelli, s. 22.

⁶²⁶ Radtke, s. 32; Spiecker, s. 41.

İKİNCİ BÖLÜM

MADDÎ ANLAMDA KESİN HÜKMÜN OLUMSUZ ETKİSİ

I. Maddî Anlamda Kesin Hükmün Olumsuz Etkisinin Ortaya Çıkışı ve Kavramsal Gelişim Süreci

Kesin hükmün olumsuz etkisi, başka bir ifadeyle kesin hükmün önleme etkisi, ceza muhakemesinin⁶²⁷ en önemli ilkelerinden biri olan *non bis in idem* (*bis de eadem re ne sit actio*)⁶²⁸ ilkesiyle açıklanır⁶²⁹. *Non bis in idem* ilkesi, bir kişinin aynı fiilden dolayı iki kez yargılanamayacağını ve cezalandırılmayacağını açıklayan bir ilkedir. Bir kişi aynı fiilinden ötürü yalnızca bir kez yargılanabilir ve bu kişi hakkında bu fiiline bağlı olarak bir kereden fazla hüküm verilemez⁶³⁰. *Non bis in idem* ilkesi ile, bir fail hakkında daha önceki bir fiilden dolayı dava açılmış olması durumunda, ikinci bir davanın açılmayacağı; daha önce dava açılmış ve kesin hükümle

---

⁶²⁷ Kesin hükmün olumsuz etkisi, yalnızca ceza muhakemesi bakımından değil diğer muhakeme alanları bakımından da geçerli olduğundan bahse konu ilke diğer muhakeme alanlarında da kabul edilmelidir. Hukuk muhakemesinde açılan ilk dava ile sonraki davanın konularının, sebeplerinin ve taraflarının aynı olması durumunda kesin hükmün olumsuz etkisi doğacaktır. Bu ilke ile, aynı dava konusu üzerinde yeni bir karar verilmesi engellenmiş olacağından, davaya bakmak mümkün olmayacak; mahkeme tarafından re'sen dikkate alınan bir dava şartı olduğundan davanın usulden reddedilmesi gerekecektir. Bkz. Özkaya-Ferendeci, s. 99. İdarî yargılamaya ilişkin mevzuatta da kesin hükmün önleme etkisinden açıkça bahsedilmemiş olsa da tıpkı hukuk muhakemesinde olduğu gibi, idarî muhakemede de ilk açılan dava ile sonraki dava aynı sebebe dayanıyorsa karar kesin hüküm etkisi doğuracağından sonradan açılan dava kesin hüküm nedeniyle reddedilmektedir. Bkz. Ramazan Çağlayan, "İdarî Yargıda Kesin Hüküm", *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 1999, s. 126.

⁶²⁸ "*Ne bis in idem*" şeklinde de ifade edilmektedir.

⁶²⁹ Henkel, §100 III; Schwarplies, s. 8; Radtke, s. 76; Specht, s. 7; Trepper, s. 12; Greco, s. 330; Meyer-Goßner, Einleitung, Rn. 169; Faust, s. 7; Gürdoğan, s. 10.

⁶³⁰ Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 246; Spinellis, s. 40; Heribert Ostendorf, *Strafprozessrecht*, 2. Auflage, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015, s. 75; Kindhäuser, s. 327; Necat Okutan, "Ceza Usulünde Kesin Hüküm ve Bir Problem", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 6, Yıl: 1982, s. 117; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 698; Yenisey, Nuhoglu, s. 647; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 75.

sonuçlanmış ise yine ikinci bir davanın açılmayacağı kabul edilmektedir⁶³¹. Yani, *non bis in idem* ilkesi, hem başlamış ve devam etmekte olan bir ceza muhakemesinde hem de kesin hükümle sona ermiş olan bir uyuşmazlık hakkında yeniden ceza yargılaması yapılamayacağını ifade eden bir ilkedir. Bu bağlamda, ilkenin etkisi kesin hükümle sınırlı değildir⁶³². Ancak, çalışmanın konusu bağlamında maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisinin temelini oluşturduğundan, açıklamalar kesin hüküm etkisine yönelik olarak yapılacaktır.

İlkenin çıkış felsefesi, ceza tehdidinin adeta Demokles'in kılıcı gibi kişinin üzerinde olmasının yaratacağı güvensizliği ve acıyı ortadan kaldırmaktır⁶³³. Devletin tüm organlarının bir bütün olmaları gerekliliğinden hareketle, aynı veya farklı makamlar tarafından aynı kararın yeniden değerlendirilmeye alınmaması, sonsuz ve sınırsız bir denetim mekanizmasının olmaması gerektiği fikri bu ilkenin temelini oluşturmakta, sonuç tatmin edici olmasa dahi uyuşmazlıkların bir noktada bitirilmesi mecbur görülmektedir⁶³⁴.

Tarihsel açıdan oldukça eski olan bu ilkenin çıkış noktasının tam olarak nerede ve ne zaman olduğunu belirlemek pek mümkün değildir; çünkü batı hukuk sistemleri ortak kökenlidir ve benimsedikleri kavramlar ortak bir kökenden gelmektedir⁶³⁵. İlkenin belirli bir kökene sahip olmak yerine, her zaman zaten var olduğu kabul edilmektedir⁶³⁶. Çifte yargılamama ilkesinin gerçek anlamını tespit etmek için örf ve adet hukukuna başvurmak her zaman kabul edilen bir yargı tekniği olmuştur. Bununla birlikte öğretide ileri sürülen tarihsel iddiaları desteklemek için daha yeterli tarihsel araştırmaya ihtiyaç vardır.

İlke, Roma ve Kilise hukuklarından beri hem mahkûmiyet hem beraat kararlarında uygulanmıştır⁶³⁷. Kilisenin *non bis in idem* ilkesi (bir doğal hukuk ilkesi olarak),

---

⁶³¹ Özen, *Non Bis In Idem*, s. 390.

⁶³² Özen, *Ceza Muhakemesi*, s. 168.

⁶³³ Spinellis, s. 10; Voulgaris, s. 42; Mustafa Özen, “Non bis in idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı:1, Yıl: 2010, s. 390.

⁶³⁴ Ünver, Hakeri, s. 1676.

⁶³⁵ Hanne Özgenç, *Vergi Hukukunda Non bis in idem İlkesinin Uygulanması*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021, s. 3-4; Cebeci, s. 5.

⁶³⁶ Jay Sigler, “A History of Double Jeopardy”, *The American Journal of Legal History*, Volume: 7, Number 4, October 1963, p. 283.

⁶³⁷ Radtke, s. 76; Özen, *Non bis in idem*, s. 390; Tuğba Tuna Işık, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Örnek Bazı Kararlarının Türk Hukukuna Etkisinin Anayasanın 90. Maddesinin*

Aziz Jerome'un peygamber Nahum hakkındaki yorumuna dayanır⁶³⁸: “Çünkü Tanrı aynı suç için iki kez hüküm vermez (*non iudicat Deus bis in id ipsum*)”. Öğretide bir görüşe göre, *non bis in idem* ilkesine bilinen en eski referans yaklaşık M.Ö. 355'te Demosthenes'in yasaların aynı kişiyi aynı konuda iki defa yargılamasını yasakladığı görüşüne dayanmaktadır⁶³⁹. Bu görüşe göre, ilke tekrar Justinianus'un Corpus Juris Civilis'inde ortaya çıkmıştır⁶⁴⁰. Bazı görüşler ise bu kuralı Roma hukukunun *nemo debet bis vexari pro una et eadem causa* ilkesine⁶⁴¹ ya da Antik Yunan'a⁶⁴² dayandırmaktadır.

Günümüz hukukunda *non bis in idem* ilkesinin ilk görünümünü ise İngiliz hukukunda “*double jeopardy*” adıyla çifte yargılama yasağı teşkil etmektedir⁶⁴³. Çifte yargılama yasağının İngiliz hukukunda ortaya çıkması ve gelişmesi, rahiplerin Roma hukuku üzerinde yapmış oldukları çalışmalar çerçevesinde ilkenin temelini Roma hukukuna dayandığı yönündeki fikirleriyle başlamıştır⁶⁴⁴. İbrani yasasında ifade edilen çifte cezaya ilişkin felsefi görüş, Kilise aracılığıyla İngiliz düşüncesine aktarılabilmıştır. Canterbury Başpiskoposu Thomas Beckett ve Kral II. Henry arasında çıkan büyük anlaşmazlığın mevcut hukuk öğretisinin habercisi olma ihtimali bulunmaktadır⁶⁴⁵. Bu anlaşmazlık, Kilise'nin kanunları ihlâl eden din adamlarını yargılama ve cezalandırma arzusuna dayanıyordu. On ikinci yüzyılda, İngiltere'de

---

Son Cümlesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018, s. 97.

⁶³⁸ Sigler, p. 284; Dax Eric Lopez, “Not Twice For the Same: How The Dual Sovereignty Doctrine is used to Circumvent *Non bis in idem*”, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Volume: 33, 2000, (Erişim), [https://www.thefreelibrary.com/Not Twice for the Same: How the Dual Sovereignty Doctrine is Used to...-a069662388](https://www.thefreelibrary.com/Not+Twice+for+the+Same:+How+the+Dual+Sovereignty+Doctrine+is+Used+to...-a069662388), 13.09.2021; Jacques Bourgeois, “*Ne bis in idem* and enforcement of EEA competition rules”, in: M. Monti, N. Prinz von und zu Liechtenstein, B. Vesterdorf, J. Westbrook, & L. Wildhaber, *Economic Law and Justice in Times of Globalisation / Wirtschaftsrecht und Justiz in Zeiten der Globalisierung: Festschrift for Carl Baudenbacher*, Nomos, Baden Baden, 2007, p. 313.

⁶³⁹ İlkenin Justinianus'un 533 senesinde yayımlanan Digesta'sında “Vali, bir kişinin beraat ettiği suçlardan dolayı yeniden yargılanmasına izin vermemelidir.” ifadesiyle yer aldığını belirten eser için bkz. Cebeci, s. 5.

⁶⁴⁰ Specht, s. 8; David Stewart Rudstein, *Double Jeopardy: A Reference Guide to the United States Constitution*, Praeger Publishers, 2004, p. 4; Willem Bastiaan van Bockel, *The ne bis in idem principle in EU law- A conceptual and jurisprudential analysis*, Leiden University Unpublished Doctoral Thesis, Leiden, 2009, p. 1.

⁶⁴¹ Sigler, p. 283-284; Conway, p. 221; Vervaele, p. 100; Özkaya-Ferendeci, s. 9.

⁶⁴² John Walter Jones, *The Law and Legal Theory of the Greeks: an introduction*, Clarendon Press, Oxford, 1956, p. 148; Péter Mezei, “Double Jeopardy in a Global Context: A Comparative Analysis of the Right not to be Tried or Punished Twice for the Same Criminal Offense”, *Studies in the Fields of Comparative Law and Comparative Constitutional Law, Pro Talentis Universitatis Foundations*, Szeged, 2012, p. 2.

⁶⁴³ Cebeci, s. 6.

⁶⁴⁴ H. Özgenç, s. 4.

⁶⁴⁵ Sigler, p. 284; Rogalski, p. 106; Cebeci, s. 6.

bazı kişiler hem kraliyet hem de Kilise mahkemelerinin yargı yetkisine tâbiydiler⁶⁴⁶. Beckett, bu kişilerin iki kez yargılanmasının yanlış olduğunu, yalnızca Kilise mahkemelerinde yargılanmaları gerektiğini savunmaktayken; II. Henry, kilise hukukuna göre yargılanan kişilerin suçlu bulunması durumunda, Kilise üyeliğinden çıkarılarak cezalandırılmak için kraliyet mahkemesine geri dönmesi gerektiğini talep etmekteydi⁶⁴⁷. Bu durum Clarendon Anayasası'nın üçüncü maddesine eklendi. Clarendon Anayasası'nın herhangi birini iki kez yargılamayı öngördüğü açık olmasa da; bir din adamının Kilise mahkemesinde yargılanması ve suçlu bulunursa, üyelikten çıkarılması ve ardından ceza için kraliyet mahkemesine geri gönderilmesi şeklinde iki ceza öngörüyordu.

1215 yılında imzalanan bir İngiliz belgesi olan ve İngiliz kralının birtakım yetkilerinden feragat ederek kanunlara uygun davranması ve hukukun üstünlüğünü kabul etmesini öngören Magna Carta'da *non bis in idem* ilkesiyle ilgili herhangi bir hüküm yer almadığı gibi, 1685 tarihli Haklar Bildirgesi'nde de konu hakkında bir hüküm öngörülmemiştir. 1700'lü yıllarda, William Blackstone ve Edward Coke tarafından çifte yargılamanın ne olduğu açıklanmış ve ilke, evrensel bir *common law* ilkesi olarak kabul edilmiştir⁶⁴⁸. İlkeye Magna Carta'da bir yer verilmemesine rağmen, Anglo-Sakson hukuk sistemi, bireysel özgürlük kavramının sürdürülmesi için ilkeyi oldukça önemli gördüğünden, ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Anayasası'nın bir parçası haline getirilmesine önem vermiştir⁶⁴⁹.

Amerikan hukukunda çifte yargılama yasağının kavramsallaştırılması, Massachusetts eyaletiyle başlamıştır. Burada İngiliz gelişmelerinden ayrı bir yol izlenmiş ve çifte yargılama yasağının anayasal bir koruma olarak nihaî bir biçimde benimsenmesi için zemin hazırlanmıştır. On yedinci yüzyıl İngiltere'sinde, aynı suç için hiç kimsenin hayatının iki kez tehlikeye atılmaması gerektiği savunulsa da, Massachusetts hukuku her türlü cezaî kovuşturmayı ve sivil ihlalleri de kapsam altına almıştır. Daha sonra diğer eyaletlerde de çifte yargılama yasağına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir⁶⁵⁰. İlkenin eyaletler tarafından giderek daha fazla kabul görmesi, onun Amerikan Haklar

---

⁶⁴⁶ Detaylı açıklama için bkz. David Rudstein "Double Jeopardy and Dual Sovereigns", *Indiana Law Journal*, Volume: 35, Issue: 4, Article: 3, Summer 1960, p. 445, (Erişim), <https://www.repositary.law.indiana.edu/ilj/vol35/iss4/3>, 08.09.2021.

⁶⁴⁷ Asiye Selcen Ataç, *Türk Ceza Hukukunda Kesin Hükmün Önleme Etkisi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010, s. 5.

⁶⁴⁸ H. Özgenç, s. 5.

⁶⁴⁹ Sigler, p. 284; Thomas, s. 70; Rogalski, p. 107.

⁶⁵⁰ Sigler, p. 298.

Bildirgesi⁶⁵¹'ne dahil edilmesini sağlamıştır. ABD Anayasası'nda yapılan bu değişikliğin usule ilişkin tarihi, *non bis in idem* ilkesinin amaçlanan kapsamı ve işleyişi hakkında fikir ve ipuçları sağlamaktadır. Anayasa'daki değişikliklerin onaylanmasından sonra, dönemin ABD başkanı James Madison, Anayasa'da, “Hiç kimse, suçlama hâlleri dışında, aynı suç için birden fazla cezaya veya yargılamaya tâbi tutulamaz” şeklinde bir hüküm de dahil olmak üzere çeşitli değişiklikler önermiş olmasına rağmen, Meclis, bu taslağı ve “aynı suç” kelimelerinin ardından “Amerika Birleşik Devletleri'nin herhangi bir yasasına göre” ifadesinin eklenmesini öneren bir değişiklik de dahil olmak üzere diğer bazı değişiklikleri reddetmiştir. Öğretide bu önerinin reddedilmesinin çifte yargılamanın hem eyaletler hem de federal hükümet için geçerli olmasını engellemeyi amaçladığı savunulmaktadır⁶⁵².

Bireysel özgürlüğün devlet iktidarına karşı korunmasını amaçlayan temel haklar, Orta Çağ ve daha önceki zamanların hukuk düşüncesine yabancı olan çağdaş bir kavramdır. Çağdaş sorunlara karar vermede rehberlik için tarihe bakmanın değeri çok sınırlı olabilir. Kesin bir biçimde söylenebilecek tek şey, eski Yunan ve Roma hukukunda özel şahıslar tarafından tekrarlanan medenî ve cezaî işlemlere karşı birkaç oldukça dar usul kuralının, kesin hüküm yaklaşımının mevcut olduğudur. Roma hukuku kuralları, Canon yasasında kabul edilip genişletildiği için Orta Çağ Kıta Avrupası'nda iyi bilinmesine rağmen, istisnalar ve niteliklerle dolu bu kuralların uygulamadaki etkisi, ceza yargılamasının türü ve çağdaş öncesi zamanların genel toplumsal bağlamı nedeniyle çok sınırlı olmuştur. On dördüncü yüzyıldan on dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar olan Kıta Avrupası Engizisyon usulü, ancak sanığın masumiyeti ortaya çıktığında *non bis in idem* ilkesinin uygulanabileceğini kabul etmiş ve diğer her durumda ilkeyi neredeyse tamamen göz ardı etmiştir⁶⁵³. Bu yüzden yargılamalar sonsuz ve süresiz olarak devam ettirilebilmiştir. Eski kesin hüküm kuralının günümüzdeki duruma gelmesi ise Aydınlanma Çağı'nın ve çağdaş siyaset felsefesinin etkisiyle bireysel özgürlüğün garantisi olarak yeniden kavramsallaştırıldığı ve vurgulanarak ilan edildiği zaman başlamıştır; örneğin, 1791 tarihli Amerikan Haklar Bildirgesi'nde, 1791 tarihli devrimci Fransız Anayasası'nda ve Napolyon'un 1808 tarihli *code d'instruction criminelle*'inde. Bunlardan itibaren

---

⁶⁵¹Amerikan Haklar Bildirgesi, 15 Aralık 1791 tarihinde ABD Anayasası'nın tek bir kısım olarak kabul edilen ek olarak oluşturulmuş ilk 10 maddesini teşkil etmektedir.

⁶⁵² Lopez, (Erişim), [https://www.thefreelibrary.com/Not Twice for the Same: How the Dual Sovereignty Doctrine is Used to...-a069662388](https://www.thefreelibrary.com/Not+Twice+for+the+Same:+How+the+Dual+Sovereignty+Doctrine+is+Used+to...-a069662388), 13.09.2021.

⁶⁵³ Specht, s. 9.

ilke, birçok çağdaş yasaya, anayasaya ve son olarak çağdaş insan hakları sözleşmelerine dahil edilmiştir⁶⁵⁴.

İlke, bugün birçok ülke tarafından temel bir insan hakkı olarak tanınmakta ve bu ülkelerin anayasalarında ve/veya iç mevzuatlarında yer almaktadır⁶⁵⁵. Örneğin, ABD Anayasası'nda yapılan değişiklikler ile ek madde 5 hükmünde⁶⁵⁶ düzenlenmiş, hiç kimsenin aynı suç nedeniyle iki kere, idam cezası veya bir organını yitirme tehlikesi ile karşı karşıya bırakılmayacağı hüküm altına alınmıştır.

Fransa'nın 1791 tarihli Anayasası'nda⁶⁵⁷ jüri tarafından beraat ettirilen kimsenin aynı fiilden dolayı tekrar tutuklanamayacağı veya suçlanamayacağı düzenlenmiştir. Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu⁶⁵⁸'nin 368. maddesinde de yasal olarak beraat eden hiç kimsenin farklı bir hukukî nitelendirme altında olsa bile, aynı fiil nedeniyle yeniden tutuklanamayacağı veya yeniden suçlanamayacağına dair düzenleme yer almaktadır.

Alman hukukunda ise 1877 tarihli ceza usulüne ilişkin kanunda *non bis in idem* ilkesine yer verilmiştir. Yine, Alman Anayasası'nın⁶⁵⁹ sanığın temel haklarını düzenleyen 103. maddesinin 3. fıkrasında hiç kimsenin aynı fiilden dolayı genel ceza kanunlarına göre bir defadan fazla cezalandırılmayacağı öngörülmüştür⁶⁶⁰. Alman Anayasası'nın 103/3. maddesinde yer alan çifte cezalandırma yasağı, insan

⁶⁵⁴ Detaylı açıklama için bkz. Carl-Friedrich Stuckenberg, "Double Jeopardy and *Ne Bis in Idem* in Common Law and Civil Law Jurisdictions", *The Oxford Handbook of Criminal Process*, April 2019, p. 5-6.

⁶⁵⁵ Conway, p. 219-220; Diane Bernard, "Ne bis in idem- Protector of Defendants' Rights or Jurisdictional Pointsman?", *Journal of International Criminal Justice*, No: 9, 2011, p. 864-865.

⁶⁵⁶ ABD Anayasası'nın Türkçe metni için bkz. (Erişim), <https://tr.usembassy.gov.tr>, 05.09.2021.

⁶⁵⁷ Fransız Ulusal Meclisi İngilizce web sayfası (Erişim), <https://www2.assemblee-nationale.fr/langues/welcome-to-the-english-website-of-the-french-national-assembly>, 05.09.2021.

⁶⁵⁸ Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nun İngilizce Metni için bkz. (Erişim), https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fra/2006/code_of_criminal_procedure_en_html/France_Code_of_criminal_procedure_EN.pdf, 28.04.2023.

⁶⁵⁹ Alman Anayasa'sının tam metni için bkz. Gesetze im Internet, (Erişim), <https://www.gesetze-im-internet.de/gg>, 05.09.2021.

⁶⁶⁰ Bu hükmün öngördüğü yasağın lafzını aştığı Alman hukukunda ileri sürülmektedir. Bkz. Henkel, s. 386; Anayasa'nın 103/3. maddesine göre, yeni bir yargılamanın yapılamaması durumu, yalnızca ceza tamamlandıktan sonra değil, mahkûmiyetten sonraki mahkûmiyette de, beraat kararı verildikten sonra mahkûmiyet kararı verilmesinde de geçerlidir. Ayrıca, Anayasa'nın 103/3. maddesi yalnızca ceza verilmesini değil, aynı zamanda disiplin cezasına hükmedilmesini veya diğer ceza hukukuna dair yasal sonuçların uygulanmasını da engellemektedir. Ayrıca bkz. MüKoStPO/Nestler StPO § 449 Rn. 27-30. Yine, *Abel'e* göre, *non bis in idem* ilkesi Anayasa'nın 103. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu hüküm sadece, genel ceza kanunlarına göre hiç kimsenin aynı suçtan birden fazla cezalandırılmayacağını söylese de, şüphesiz ki, çok eski zamanlardan beri öğreti ve içtihatla kabul edildiği şekliyle yeniden yargılama yasağı bu hüküm ile sınırlandırılmamalıdır. Kesin hükmün varlığı, yeniden bir ceza verilmesini engellemekle kalmayıp, aynı zamanda, re'sen işlem yapılması gereken olumsuz bir yargılama gerekliliği olarak, yeniden yargılama yapılmasını da engellemektedir. Bkz. *Abel*, s. 22-23.

özgürlüğü ve onurunu dikkate almaktadır. Yasama organı, Alman Anayasası'nın 1/1. maddesinde yer alan insan onurunun dokunulmazlığı şartını ve tüm devlet makamlarının buna saygı gösterme ve koruma görevini bilinçli olarak ilk maddeye yerleştirmiştir. Bu, insan onurunun dokunulmazlığının diğer tüm temel haklardan üstün olan en yüksek temel hak olduğunu ve böylece değerler sisteminin temeli hâline geldiğini ortaya koymak içindir. Ancak, hüküm giymiş bir kişinin aynı suçtan dolayı tekrar mahkeme önüne çıkarılması durumunda insan onuru ihlâl edilmiş olacaktır. Hüküm giymiş kişiye karşı yeni bir suçlama yöneltilmemiş olsa bile, kişi üzerinde bir yük olan yeni bir dava açılıp açılmayacağı konusundaki belirsizlik, kişinin onuruyla bağdaşmayacaktır. Alman Anayasası'nın 2/1. maddesinde yer alan kişinin kişiliğini serbestçe geliştirme hakkı da bu tür bir belirsizlik nedeniyle zarar görecektir ve ilgili kişi devlet gücünün ve devlet eyleminin nesnesi hâline gelebilecektir⁶⁶¹.

İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu⁶⁶²'nin 649. maddesinde, kesinleşen bir hüküm veya ceza kararnamesiyle görevden alınan veya mahkûm edilen sanığın, 69. maddenin 2. fıkrası ve 345. madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla, davranışı hukukî nitelendirme, suçun işlendiği aşama veya koşullar bakımından farklı değerlendirilse bile, aynı suçtan dolayı yeniden yargılanamayacağı düzenlenmiştir. Bununla birlikte, ilgili kanuna göre, kovuşturmanın yeniden başlatılması hâlinde, mahkeme kovuşturmanın herhangi bir aşaması ve derecesinde davanın düşmesine veya karar verir ve bunun nedenini kararın hüküm kısmında belirtir.

Yine, örneğin Kanada, Hindistan, Japonya, Yeni Zelanda, Peru, Rusya ve Güney Afrika Anayasa'larında olduğu gibi, elliden fazla anayasada *non bis in idem* ilkesi yer almakta ve genellikle iç hukukun bir parçası olarak kabul edilerek mahkemeler tarafından tanınmaktadır.

İlke, ileride de bahsedeceğimiz gibi, uluslararası düzeyde korunmakta ve başta AİHS'in 22.11.1984 tarihli 7 Numaralı Ek Protokolü'nün 4. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "*Hiç kimse, bir devletin hukukuna ve ceza muhakemesi usulüne uygun olarak kesin bir hükümlerle mahkûm edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı, aynı devletin yargı yetkisi içindeki ceza yargılamaları kapsamında yeniden*

---

⁶⁶¹ Faust, s. 9-10.

⁶⁶² İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu'nun İngilizce metni için bkz. Legislation Online, (Erişim), <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/22/Italy/show>, 12.09.2021.

*yargılanamaz veya cezalandırılmaz.*⁶⁶³” hükmü olmak üzere, birçok uluslararası sözleşmede güvence altına alınmaktadır.

Türk hukukunda ise bir suç hakkında önceden verilmiş ve kesinleşmiş bir hüküm olması durumunda aynı fiil hakkında tekrar kamu davasının açılmayacağı hakkında Anayasa’da bir düzenleme yer almamaktadır⁶⁶⁴. *Non bis in idem* ilkesi, iç hukukumuzda ilk defa CMUK’ta yapılan değişikliklerle girmiştir. Kanununun 253/3. maddesinde “*Aynı konuda, aynı sanık için evvelce verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava ver ise davanın reddine karar verilir.*” olarak ilkeye yer verilmiştir. CMK’nin ise 223. maddesinin 7. fıkrasında “*Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir.*” düzenlemesi bulunmaktadır.

Mevzuatımızda *non bis in idem* ilkesinin idarî yaptırımlar bakımından dayanağı ise Kabahatler Kanunu’nda (KK) yer almaktadır. KK 15/1. maddesinde “*Bir fiil ile birden fazla kabahatin işlenmesi hâlinde bu kabahatlere ilişkin tanımlarda sadece idarî para cezası öngörülmüşse, en ağır idarî para cezası verilir. Bu kabahatlerle ilgili olarak kanunda idarî para cezasından başka idarî yaptırımlar da öngörülmüş ise, bu yaptırımların her birinin uygulanmasına karar verilir.*” ifadesi ile bir fiil ile birden fazla kabahatin işlenmesi durumunda yalnızca idarî para cezaları açısından ilke kabul edilmiştir. KK m. 15/3’te ise bir fiilin hem suç hem de kabahat teşkil ettiği durumlarda yalnızca suçtan dolayı yaptırım uygulanabileceği düzenlenerek tek fiil ile işlenen suç ve kabahatin ayrı ayrı cezalandırılmaması öngörülmüştür.

II. Non Bis In Idem İlkesinin Anlamı ve Amacı

Belirli bir hukuk düzenindeki *non bis in idem* ilkesinin kesin sınırları, ifadenin içinde yer alan “*bis*” ve “*idem*” olarak adlandırılacak terimlerle belirlenir. *Non bis in idem* ifadesinde yer alan sözcüklerin anlamına bakıldığında; “*bis*” sözcüğü Fransızca

---

⁶⁶³ İnsan Hakları Hukuku Bilgi Bankası, (Erişim), <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/57-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-7-numaral-protokol/>, 04.09.2021.

⁶⁶⁴ Anayasa Mahkemesi’nin bir kararında “*Hukuk devletinin temel ilkeleri arasında yer alan aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz (ne bis in idem) ilkesi gereğince kişi aynı fiil nedeniyle birden fazla yargılanamaz ve cezalandırılmaz.*” ifadesine yer verilerek ilkenin hukuk devleti ilkesinin bir unsuru olarak hukukumuzda kabul edildiği belirtilmiştir. Bkz. Anayasa Mahkemesi’nin 14.03.2019 Tarih ve 2019/16 Esas ve 2019/15 Karar sayılı Kararı, T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası (Erişim), <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2019/15?EsasNo=2019%2F16,05.05.2023>.

ve İtalyanca dillerinde *iki kez, tekrar, yeniden, yinelenen* gibi anlamlara gelmektedir. *Bis*, hukukî sonuca atıfta bulunur ve yasaklanmış devlet eylemi sınıflandırmalarını tanımlar⁶⁶⁵. “*Idem*” ise Fransızca’da *onun gibi, dahi, de*; İtalyanca’da *aynısı* anlamlarında kullanılmaktadır. “*Idem*”; aynı olaylar veyahut aynı vakıa anlamına gelmekte olup *idem* kavramı; zaman, yer, mekân bakımından birbiriyle bağlantılı somut olaya işaret etmektedir⁶⁶⁶. Bu bağlamda, *non bis in idem* ibaresinin Türkçe karşılığının “*aynısı yeniden olmaz*” şeklinde olduğu ifade edilebilmektedir⁶⁶⁷.

Kesin hükmün önleme etkisi, şahsı yalnızca ilk yargılamada söz konusu olanlarla aynı *idem*’e dayanan muhakemeden korur⁶⁶⁸. O hâlde, iki ceza yargılamasının konusunun ne zaman aynı olacağını ve sonraki yargılamanın aynı *idem* ile ilgili olup olmadığını neyin belirlediğini tespit etmek gerekmektedir. *Idem*, yargılamının amacını, nedenini veya konusunu belirlemeye hizmet eder ve tanımlaması en zor olan kavramdır. *Idem*, kimi zaman hukukî niteliğe bakılmaksızın, aynı tarihsel olay veya olgu olarak tamamen maddî terimlerle (*idem factum*) tanımlanırken; kimi zamansa fiilî ve hukukî özdeşlik, yani aynı vakıalar kümesini ve “*aynı suç*” (*idem crimen*) isnadını gerektirir⁶⁶⁹. *Idem crimen*, muhakemenin konusu olarak tespit edilmiş fiil ve bunun maddî hukuktaki niteliği yoluyla belirlenmesi iken, *idem factum*, muhakemenin konusunun iddianamede yer alan fiilin hukukî nitelikleri göz önünde bulundurulmaksızın ortaya konulmasıdır⁶⁷⁰.

Idem crimen yaklaşımı daha eski olup Roma hukuku, Kilise hukuku ve on dokuzuncu yüzyıl Fransız hukuku tarafından benimsenmiştir ve hala *common law* sisteminin geçerli olduğu yargı alanlarında ve Rusya’da yaygındır. Bu yaklaşım kabul edildiğinde bazı sorunların ortaya çıkması mümkündür. *Idem* kavramının yalnızca fiilin hukukî niteliğine dayalı olarak yapılan dar yorumu, *non bis in idem* ilkesi tarafından sağlanan korumayı neredeyse tamamen ortadan kaldıracaktır. Bunun nedeni, farklı, ancak benzer bir suçlama altında muhakeme yapılarak çifte

---

⁶⁶⁵ Stuckenberg, p. 8.

⁶⁶⁶ İbrahim Şahbaz, *Aynı Fiilden Bir Kez Yargılanma*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 17.

⁶⁶⁷ Cebeci, s. 3.

⁶⁶⁸ Harmen Van der Wilt, “The European Arrest Warrant and the Principle Ne Bis In Idem”, in: R. Blekxtoon & W. van Ballegooij (ed.), *Handbook on the European Arrest Warrant*, The Hague: T.M.C. Asser Press, 2005, p 111; Darius-Dennis Patraus, “The *Non bis in idem* Principle in The Case Law of the Court of Justice of the European Union- Consistency or Inconsistency”, *AGORA International Journal of Juridical Sciences*, No: 1, 2018, p. 26.

⁶⁶⁹ Zoran Buric, “Ne Bis in Idem in European Criminal Law: Moving in Circles”, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series*, 3, 2019, p. 510.

⁶⁷⁰ Kelep-Pekmez, s. 30.

yargılamaya karşı korumanın önüne geçilebilmesidir⁶⁷¹. *Idem crimen* yaklaşımı her bir mağdur ile ilgili olarak yinelenen kovuşturmalara izin verme eğilimindedir. “*Aynı suç*” kavramını “*ceza kanununun aynı hükmü*” ile eşit tutan katı bir *idem crimen* yaklaşımı, her farklı suç için paralel veya müteakip kovuşturmalara izin verecektir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), zaman zaman farklı yollar izlemiş olsa da, ileride bahsedilecek olan *Zolotukhin* davası öncesi dönemde *idem crimen*'e dayanan yaklaşımı esas almıştır⁶⁷². Söz konusu davada Mahkeme, *idem factum* yaklaşımı lehine karar vermiş ve *idem factum* yaklaşımını “aynı sanığı içeren ve zaman ve mekân bakımından ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı bir dizi somut olgusal durum oluşturan olaylar” olarak tanımlamıştır⁶⁷³. *Idem factum* yaklaşımı, *idem crimen* yaklaşımına göre tekrarlanan yargılamalara karşı daha iyi koruma sağladığından AİHM'in yanı sıra Amerikalılar Arası İnsan Hakları Sözleşmesi (AAİHS) ve Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) tarafından da benimsenmiştir⁶⁷⁴.

Idem factum yaklaşımı ile *idem crimen* yaklaşımı arasında net bir ayrım yoktur ve bu iki yaklaşım mutlaka birbirini dışlamamaktadır. Öğretide *Trechsel*, konuyu açıklamak için silahı doğrultmak ve tetiği çekmek olarak en az iki unsuru olan silahla ateş etme eylemini örnek vermiştir. Muhakemenin yapılabilmesi adına bu iki fiil, kasten öldürme suçunda olduğu gibi yapay bir hukukî birlik haline getirilmektedir. Suç ise esas olarak neticenin gerçekleşmesiyle tanımlanabilmektedir: Tarihte gerçekleştirilen fiilden ziyade bir kişinin ölümü. Muhakeme sürecine neden olan davranışlar zorunlu olarak ayrıştırılmakta ve fiilin hukukî niteliği göz önünde bulundurulduğunda, yargılama sırasında bir dereceye kadar gerçek anlamından sapmaktadır. Bu nedenle, hukukî nitelikleri ışığında fiilin muhakemeden önce ve muhakeme sırasında bir dereceye kadar yorumlanması, kaçınılmaz olarak gerçekleşmektedir⁶⁷⁵. Bu süreç öğretide *Van Bockel* tarafından fotoğrafa benzetilmiştir⁶⁷⁶. Bakış açısı, lens özellikleri, ışık koşulları ve sayısız diğer faktör, yaşanan tarihî olayın yalnızca bir bölümünü yansıtırken, ortaya çıkan fotoğraf ile olay, sonuç bulur. Muhakeme başladığında tarihte yaşanan asıl olay artık mevcut değildir. Geriye kalan tek şey, muhakeme sırasında adeta bir hukuk kamerası

---

⁶⁷¹ Van der Wilt, p. 111.

⁶⁷² Cebeci, s. 40.

⁶⁷³ Buric, p. 510.

⁶⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Stuckenberg, p. 8-9.

⁶⁷⁵ Stefan Trechsel, with the assistance of Summers, *Human Rights In Criminal Proceeding*, Oxford University Press, Oxford, 2005, p. 393.

⁶⁷⁶ Van Bockel, p. 49-50.

tarafından yavaş yavaş çekilen tarihî olayın bir yansımasıdır. Fiilin ikinci bir muhakeme için tekrar mahkeme önüne getirilmesi, altta yatan tarihsel olayın ayrıştırılması ve sonuç olarak gerçek olaydan ayrıştırılmasına katkıda bulunur. *Non bis in idem* ilkesinin uygulanmasında olayın gerçekten ayrışma derecesi belki de fiilin hukukî niteliğinden ziyade tarihî olaya vurgu yapılarak azaltılabilir. Bundan şu sonuç çıkar: *Non bis in idem* ilkesi, fiilin hukukî niteliği temelinde uygulanırsa, iki ayrı olaydan kaynaklanan çifte sapma etkisi nedeniyle sonuç tahmin edilmesi zor ve hatta (görünüşte) rastgele hale gelir.

Non bis in idem ilkesinin üç sonucu olduğu kabul edilmelidir⁶⁷⁷. Birincisi, verilen ilk ceza ile haksızlık ve kusur içeriğinin tam tespitinden sonra, yeni bir cezalandırılma yapılmasının mümkün olmadığıdır. İkincisi, bu ilke gereği, kesinleşmiş hükümde belirlenen haksızlık ve kusur içeriği gerçekte olanla örtüşmüyor olsa bile yeni bir cezalandırılma yapılamayacak olmasıdır. Örneğin, bir beraat kararının kesinleşmesinden sonra bu kararın haksız yere verildiğinin anlaşılması durumunda bile yeni bir ceza yargılaması yapılamayacaktır. Son sonuç ise, hukukî güvenlik düşüncesinin maddî adalet düşüncesinden daha önemli olduğudur.

Non bis in idem ilkesi ile, bir fail hakkında daha önceki bir fiilden dolayı dava açılmış olması durumunda, ikinci bir davanın açılmayacağı; daha önce dava açılmış ve kesin hükümle sonuçlanmış ise yine ikinci bir davanın açılmayacağı kabul edilir⁶⁷⁸. İlke, bir kişinin bir fiilden dolayı hakkında beraat veya mahkûmiyet kararı verilerek yargılamasının sonlandırılması durumunda ya da yargılamanın başka bir usulî sebepten dolayı kesin olarak bitmesi hâllerinde aynı fiilden ötürü kişinin tekrar yargılanmasını engeller⁶⁷⁹. Bir hüküm kesinleştikten sonra kişi, bu hüküm ister beraat etmiş, ister mahkûm edilmiş olsun, aynı fiil nedeniyle yeniden yargılanamaz, hatta fiilin suç vasfı değişik olarak düşünülse veya cezaya etki eden yasal bir nedenin bulunduğu ileri sürülse dâhi muhakeme tekrarlanamaz⁶⁸⁰. Kesin hüküm davayı düşüren bir sebep olmayıp davayı sona erdiren bir sebeptir. Ceza muhakemesinin konusunu teşkil eden suç ile ilgili yapılan muhakemenin sonlanması ve kesin hüküm

---

⁶⁷⁷ Friedrich-Christian Schroeder, “Die Rechtsnatur des Grundsatzes „ne bis in idem“”, *JuS* 1997, s. 227-228’den aktaran, Ersoy, Aleyhe Değişirme, s. 148.

⁶⁷⁸ Özen, *Non bis in idem*, s. 390.

⁶⁷⁹ Hilal Nur Şarbak, “Uluslararası Hukukta ve Türk Hukuku’nda Non Bis İn İdem İlkesi”, *Suç ve Ceza Dergisi*, Sayı: 2, Yıl: 2013, s. 15.

⁶⁸⁰ Erem, Kesin Hüküm, s. 46.

verilmesi durumunda, hakkında kesin hüküm bulunan sanık, yeniden aynı fiili nedeniyle yargılanamaz.

Bir uyuşmazlık hakkında kesin hüküm verildikten sonra bu uyuşmazlığın hukukî durumunda değişiklik yapan yeni bir kanun veya İçtihadı Birleştirme Kararı çıkarılsa bile hükmün kesin olması bundan etkilenmez ve buna dayanarak yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna başvurulamaz⁶⁸¹. Ancak, ceza muhakemesine konu olan suçu işlemiş olduğu iddia edilen failin doğru kişi olmaması, başka bir kişi olması, söz konusu suça iştirak eden kişilerin olması, suçu işlemiş olan kişinin yargılama makamının önüne bile getirilmemiş olması, yargılanan kişinin suçlu olmaması, suçun üstlenilmiş olması gibi durumlarda, söz konusu yargılama her zaman tekrar yapılabilecektir⁶⁸².

Söz konusu ilke CMK'deki düzenleme itibarıyla bir muhakeme şartı olarak değerlendirilmektedir. İlke, mahkemeler tarafından re'sen uyulması gereken usulî bir engel teşkil etmektedir⁶⁸³. Soruşturmanın ya da kovuşturmanın başlatılması veya belirli şartların gerçekleşmesine veya bazı engellerin bulunmamasına bağlı tutulmuşsa buna muhakeme şartları denir. Muhakeme şartlarının gerçekleşmemesi, muhakeme şartlarının özelliğine bağlı olarak soruşturmanın başlamasını, suç isnadını, dava açılmasını, davanın ilerlemesini veya hükmün verilmesini engellemektedir⁶⁸⁴. Uyuşmazlık hakkında daha önce verilmiş olan bir kesin hüküm bulunması durumu da muhakeme yapılmasını engelleyen bir muhakeme şartıdır⁶⁸⁵. Aynı failin aynı fiili sebebiyle açılmış bir dava veya bir hüküm olduğu kovuşturma aşamasında anlaşılırsa bu durum, davanın reddi nedenidir.

Mahkemenin davanın reddi kararı vermesi için yapması gereken, madde metninde belirtilen şekilde derdest bir dava ya da verilmiş bir hüküm olup olmadığını araştırmak veya bu yöndeki iddia ve savunmaların yanı sıra, davanın ve

---

⁶⁸¹ Gürdoğan, s. 52, Türkoğlu, s. 37.

⁶⁸² Soyubelli, s. 26.

⁶⁸³ Abel, s. 23; Schwarplies, s. 1; Gerald Grünwald, "Die Materielle Rechtskraft Im Strafverfahren Der Bundesrepublik Deutschland". *Deutsche Landesreferate zum IX. Internationalen Kongreß für Rechtsvergleichung in Teheran 1974*, herausgegeben von Hans-Heinrich Jeschek und International Congress on Comparative Law, Teheran, 1974, Berlin, Boston: De Gruyter, 2018, s. 94; Eberhard Schmidt, *Lehrkommentar Zur Strafprozessordnung Und Zum Gerichtsverfassungsgesetz*, Teil I, 2. Auflage, Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen, 1964, Rn. 184; Ewald Löwe, Werner Rosenberg, *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz: StPO*, Bd. I, 22. Auflage, De Gruyter Verlag, 1971, s. 99 ff.

⁶⁸⁴ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 722.

⁶⁸⁵ Löwe-Rosenberg, Einleitung, Kap. 12; Specht, s. 21; Meyer-Goßner, Einleitung, Rn. 145, 171.

muhakemenin konusunu dikkate alarak “*aynı kişi*” ve “*aynı fiil*” unsurlarının var olup olmadığını tespit etmektir⁶⁸⁶. Bu unsurlardan yalnızca birinin bulunması hâlinde *non bis in idem* ilkesinin önleyicilik etkisi kendisini göstermeyecek ve davanın reddi kararı verilemeyecektir. Burada dikkat edilmesi gereken, *non bis in idem* ilkesinin önleyicilik etkisinin yalnızca verilmiş olan kesin hüküm bulunması durumunda değil, derdest bir dava bulunması hâlinde de davanın reddi kararı verilmesini gerektirmesidir⁶⁸⁷.

Ceza davası, devletin suçlulara bir yaptırım uygulaması için açıldığına ve açılan bu dava sürecinde muhakeme adı verilen kolektif bir çalışma yürütülerek ortak bir hükme varıldığına göre, bir fiilinden ötürü bir kişi aleyhine ceza davası açıldıktan sonra o davanın muhakeme süreci sona ermeden de aynı fiilinden dolayı aynı kişi hakkında ikinci bir ceza davası açılmaz. Başka bir ifadeyle, aynı davaya bakılmakta olması, ikinci veya birden fazla defa aynı davanın açılmasına ve muhakemenin tekrar yapılmasına engel oluşturur⁶⁸⁸. Bununla beraber *non bis in idem* ilkesi, aynı fiilden dolayı birden fazla cezaya hükmedilmesini de yasaklamakta olduğundan, öğretide bir görüşe göre, işlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişinin, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılmasını öngören fikrî içtima kavramı da bu ilkeden hareketle düzenlenmiştir⁶⁸⁹.

İlkenin önleyicilik etkisi; diğer muhakeme alanlarında, aynı muhakeme alanı dahilinde, aynı sebebe dayanarak aynı talep konusu çerçevesinde dava açılmasına engel olmakta; ceza muhakemesinde ise bir fail hakkında karar verildikten sonra aynı kişi hakkında tekrar yargılama yapılmasını önlemektedir. Bu bağlamda, ilkenin diğer muhakeme alanlarına sirayeti mümkün olmamaktadır⁶⁹⁰. İlke, aynı fiille ilgili açılmış olan hukuk davalarında, idarî davalarda ve disiplin soruşturmalarında herhangi bir önleme etkisi doğurmaz; yani, aynı kişi hakkında aynı fiilden dolayı yalnızca ceza kovuşturması yürütülmesini engellemektedir⁶⁹¹.

Kesin hükümlerle biten bir muhakeme sonucunda aynı kişinin, aynı fiilinden ötürü yeniden yargılanması ve cezalandırılması, devlet ve birey üzerinde olmak üzere iki

---

⁶⁸⁶ Ünver, Hakeri, s. 1678.

⁶⁸⁷ Abel, s. 22-23.

⁶⁸⁸ Yenisey, Nuhoglu, s. 647.

⁶⁸⁹ Şarbak, s. 15. Konu hakkındaki görüşümüz için bkz. aş. s. 170.

⁶⁹⁰ Akkaş, s. 75.

⁶⁹¹ Yücel Oğurlu, “Ceza Mahkemesi Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorunu “Ne Bis In Idem Kuralı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 52, Sayı: 2, 2003, s. 104; Şarbak, s. 15.

etki yaratmakta; devlet bakımından hukuk devleti ilkesi zedelenirken, birey nezdinde de insan onurunun zedelendiği kabul edilmektedir⁶⁹². Anayasa’da açık bir şekilde ilkeye yer verilmemiş olsa bile, Anayasa’nın başlangıç bölümünde öngörülen insan onuru, hukuk devleti ilkesi, kişi hürriyeti ve kişi güvenliği, adil yargılanma hakkı gibi *non bis in idem* ilkesine dayanak olabilecek nitelikte birçok düzenleme yer almakta olduğundan, ilkenin açıkça Anayasa’da düzenlenmesi ve düzenlenme şekli kesin hükmün önleme etkisinin doğacağı an ve yaratacağı etki bakımından belirleyici olacaktır⁶⁹³. Bir kişinin sürekli olarak bir muhakeme tehdidi ile karşı karşıya kalması durumunun dayanağı insan onuru olarak kabul edildiği takdirde, kesin hükmün doğurduğu olumsuz etki, yalnızca kovuşturma evresinde değil, tüm muhakeme evreleri boyunca geçerli olması gereken bir etki yaratmalı, hatta uygulama alanı açısından tüm yasal düzeni etkileyen temel bir insan hakkı⁶⁹⁴ olarak kabul edilmelidir⁶⁹⁵.

III. Maddî Anlamda Kesin Hükmün Olumsuz Etkisinin Unsurları

Bir hükmün maddî anlamda kesinleşmesiyle ceza davası tüketilmiş olur ve bunun sonucu olarak aynı kişi ve aynı fiil hakkında yeniden dava açılma olanağı ortadan kalkar. Bu durum hem beraat kararlarında, hem mahkûmiyet kararlarında geçerlidir. Maddî anlamda kesin hüküm, yalnızca bir önleyicilik etkisi yaratmakla kalmaz, aynı zamanda kişi için bir hak da teşkil eder⁶⁹⁶. Bunun için, iki temel unsurun bir arada yer alması şarttır; aksi takdirde önleyicilik etkisi meydana gelmez. Bunlar; kişinin aynı olması ve fiilin aynı olmasıdır⁶⁹⁷. Aynı kişi, aynı fiilden dolayı yalnız bir kez yargılanabilir; aynı kişinin aynı fiilden dolayı birden fazla defa yargılanması yasaktır.

---

⁶⁹² Ataç, s. 12.

⁶⁹³ Ataç, s. 18-19; Tolga Şirin, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’ne Ek 7 no.lu Protokol Hakkında Genel Bir Bilgilendirme”, *Güncel Hukuk Dergisi*, Sayı: 152, Ağustos 2016, (Erişim), https://www.academia.edu/28122179/Avrupa_İnsan_Hakları_Sozlesmesi_7_nolu_Protokol, 18.09.2021.

⁶⁹⁴ Martin Wasmeier, “The Principle Of Ne Bis In Idem”, *Revue internationale de droit pénal*, Volume: 77, Number: 1-2, Year: 2006, p. 121.

⁶⁹⁵ Ataç, s. 19.

⁶⁹⁶ Ünver, Hakeri, s. 1784.

⁶⁹⁷ Kindhäuser, s. 320; Schwarplies, s. 8; Faust, s. 10. Günümüzde, aynı kişi ve aynı fiil unsurunun bir arada bulunmasına uluslararası ceza hukukunda birtakım istisnalar getirilmektedir. Uluslararası ceza hukukunda artık “gözden geçirme” kurumu kabul edilmiş olup gerçekten aynı kişi ve aynı fiil olup olmadığı değerlendirilmektedir. Kişi, şüpheli veya sanık olabilmekte; ancak yargılanamamakta ve cezalandırılmamaktadır. Açıklamalar için bkz. Ünver, Hakeri, s. 1784. Bu durumdan ileride bahsedilecektir.

A. Kişinin Aynı Olması

Hukuk muhakemesinde maddî anlamda kesin hükmün varlığından söz edebilmek için ilk koşul, ilk davanın tarafları ile ikinci davanın taraflarının aynı olmasıdır⁶⁹⁸. Taraf kavramı, dava ilişkisinde karşılıklı yer alan kişileri ifade eder ve verilen hüküm davanın tarafları bakımından kesin hüküm etkisi gösterir⁶⁹⁹. Kesin hükümden bahsedebilmek için kesinleşen hükümdeki tarafların aynı olması ile ikinci defa açılan davanın taraflarının aynı olması gerekmektedir olup bu durum kesin hükmün özel sınırlarını oluşturmaktadır⁷⁰⁰. Kesin hüküm yalnızca davanın tarafları bakımından etkisini gösterdiğinden üçüncü kişilere herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Kesin hükmün üçüncü kişiler üzerinde etki doğurmasının nedeni, kendisini savunma olanağı tanınmayan bir kişiye yükümlülük getirilmesinin doğru olmayacağı fikri ve kanunda üçüncü kişilere hükme karşı kanun yoluna başvurma hakkı tanınmamış olmasıdır⁷⁰¹. Ancak özellikle belirtmek gerekir ki, bir kişi lehine bir sıfatla verilen karar, diğer bir sıfatla aleyhine açılan davada kesin hüküm oluşturmayacaktır⁷⁰².

HMK m. 303/3 ve m. 303/4'te kesin hükmün tarafların küllî halefleri hakkında geçerli olduğu; bir dava dolayısıyla verilen kesin hükmün, o hükmün kesinleşmesinden sonra dava konusu şeyin mülkiyetini tarafların birisinden devralan yahut dava konusu şey üzerinde sınırlı bir aynı hak veya fer'î zilyetlik kazanan kişiler hakkında da geçerli olduğu düzenlenmiştir. Taraf kavramına cüz'i halefler de dahil edilmelidir; zira cüz'i halefler hükmün kesinleşmesinden sonra kesin hükmün konusu olan hakkı devralan kişilerdir⁷⁰³. Tarafların aynı olmasından kasıt fizikî değil, hukukî ayniyet olduğundan⁷⁰⁴ kanunî temsilci ve vekillerin temsil ettikleri kişiler de taraf kavramı içindedir; ancak bir kişi, davayı kendi adına açıp davası reddedildikten sonra bu defa davayı başkası adına açarsa kesin hüküm bulunduğundan bahsedilememektedir⁷⁰⁵.

⁶⁹⁸ Pekcanitez, Atalay, Özkes, Ders Kitabı, s. 459; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 739; Görgün, Börü, Kodakoğlu, s. 587.

⁶⁹⁹ Abel, s. 23; Mustafa Reşit Belgesay, *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt II*, İÜHF Yayınları, No: 97104, Güven Basımevi, İstanbul, 1956, s. 49; Ansay, s. 372; Gürdoğan, s. 83; Domaniç, s. 40-43; Bloomeyer, s. 232; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 557; Akkan, s. 19; Türkoğlu, s. 30.

⁷⁰⁰ Gürdoğan, s. 82; Meriç, s. 393; İyilikli, s. 307.

⁷⁰¹ Akkan, s. 21.

⁷⁰² Belgesay, s. 54.

⁷⁰³ R. Arslan, s. 726; Pekcanitez, Atalay, Özkes, Ders Kitabı, s. 459; İyilikli, s. 309; Atalı, Ermenek, Erdoğan, s. 562.

⁷⁰⁴ S. Selçuk, Kesin Hüküm, 1064; İyilikli, s. 307.

⁷⁰⁵ Domaniç, s. 47; Karamercan, s. 87.

Medenî usul hukukunda kesin hükmün önleyicilik etkisinden bahsedebilmek için iki davada da tarafların aynı olması gerekir; bu bağlamda tarafların davacı ve davalı konumlarının ikinci davada değişmesi önemli değildir⁷⁰⁶. Önemli olan, açılan iki davada da tarafların aynı olmasıdır. Ancak, ilk davada aynı tarafta yer alan ve aralarında menfaat çatışması olmayan taraflar için kesin hüküm etkisi doğmamaktadır⁷⁰⁷.

Ceza muhakemesinde ise kolektif muhakeme faaliyetine yargılama makamı, iddia makamı ve savunma makamı olmak üzere üç ayrı makam katılır. Bu makamlardan toplumsal iddia makamı, Cumhuriyet savcısı tarafından temsil edilir. Cumhuriyet savcısı, kanunların ihlâl edilerek toplumsal barışın bozulduğunu, başka bir ifadeyle kanunda yer alan bir suçun işlendiğini iddia ederek yargılama makamına başvurur. Düzenlediği iddianame ile yargılama makamından iddianamede yer alan kişinin suçlu olup olmadığının tespitini ve suçluysa cezalandırılmasını ister⁷⁰⁸. Cumhuriyet savcısı kamu adına görev yaptığı için makam itibarıyla taraf olsa da; ceza muhakemesinin amacı olan maddî gerçeğin açığa çıkarılması ve toplumsal barışı sağlama görevi yönünden tarafsızdır⁷⁰⁹. Bu bağlamda, makamı temsil eden Cumhuriyet savcısı kişi olarak tarafsız, makam olarak taraftır⁷¹⁰.

Bireysel iddia makamı ise soruşturma evresinde mağdur veya suçtan zarar gören, kovuşturma aşamasında katılındır. Suçtan doğrudan doğruya zarar gören, suç ile korunması amaçlanan hukukî değeri ihlâl edilen kişi mağdur; işlendiği iddia edilen suç ile haklı menfaati zedelenen gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi ise suçtan zarar gören; suçtan zarar gören kişinin kovuşturma aşamasında kanunun kendisine tanıdığı hak ve yetkileri Cumhuriyet savcısının yanında yer alarak kullanmak için istemde bulunan kişi ise katılan olarak adlandırılabilir⁷¹¹. Mağdur veya suçtan zarar gören ile katılan; soruşturmanın kamusalılığı ilkesi gereğince soruşturma evresindeki araştırma işlemlerine katılamasalar da kanunda gösterilen bazı hâllerde (CMK m. 234 vd.) soruşturma ve kovuşturma aşamasındaki iddia faaliyetine katkıda

---

⁷⁰⁶ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 557-558; R. Arslan, s. 726.

⁷⁰⁷ Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 559. Alman Medenî Usul Kanunu § 325-327 arasında konuyla ilgili kurallar ve istisnalar düzenlenmiştir.

⁷⁰⁸ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 126; Şahin, Göktürk, Muhakeme I, s. 89; Yenisey, Nuhoglu, s. 168.

⁷⁰⁹ Ünver, Hakeri, s. 374; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 318; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 217.

⁷¹⁰ Şahin, Göktürk, Muhakeme I, s. 87; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 318.

⁷¹¹ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 255-258.

bulunabilmektedir⁷¹². Bu kişiler, işin doğası gereği bireysel iddia makamı olduklarından taraf olarak kabul edilebilirler.

Savunma makamı ise iddia makamı tarafından yargılamanın önüne getirilen ve kendisine suç isnat edilen makamdır. Savunma makamını soruşturma aşamasında şüpheli; kovuşturma aşamasında sanık, varsa müdafî temsil eder. Ceza muhakemesine konu olan uyuşmazlıklarda, tıpkı hukuk muhakemesinde olduğu gibi, bir yanda kanunda yasaklanmış olan fiili meydana getiren kişi (hukuk muhakemesinde haksız fiili gerçekleştiren kişi), diğer tarafta bu kişinin işlediği iddia edilen suç ile korunan hukukî menfaatin sahibi olan mağdur veya suçtan zarar gören (hukuk muhakemesinde haksızlığa uğrayan kişi) yer almaktadır⁷¹³. Yalnızca burada hukuk muhakemesinden farklı olarak, iddia makamını temsil eden Cumhuriyet savcılığı da sürecin içindedir; çünkü işlendiği iddia edilen suç ile kamu mağdur olmuştur ve Cumhuriyet savcılığı genel mağdur olan kamu adına görev yaparak toplum adına iddia faaliyetinde bulunur⁷¹⁴. Bu bağlamda, hukuk muhakemesinde aranan tarafların aynı olması şartının neden ceza muhakemesinde kişinin aynı olması olarak arandığı anlaşılmaktadır. Zira, bir davada şeklen taraf olarak bulunan Cumhuriyet savcısının kesin hükmün önleme etkisi bakımından taraf olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. İddia makamı adına görev yapmak bakımından Cumhuriyet savcısının şahsının bir önemi bulunmadığından, zaman zaman başka bir Cumhuriyet savcısı görevlendirilebilmektedir⁷¹⁵. Ceza muhakemesinde kesin hükmün önleme etkisinin doğabilmesi için tarafların aynılığı şeklinde bir unsur getirmek, önceki davada kamu adına görev yapan Cumhuriyet savcısının sanık hakkında açılan ikinci bir dava olması durumunda görev yapamaması anlamına gelecek olup bu durum iddia faaliyetine ters düşecektir. Mağdurun ya da suçtan zarar görenin farklı olması durumunda ise tamamen fiil değişmiş kabul edileceği için suçun oluşumu da bundan etkilenecek, fail hakkında, diğer mağdura yönelik suç oluşturan fiili için ayrı bir muhakeme yapılabilecektir.

Kişinin aynı olması durumu, soruşturma aşamasında şüpheli, kovuşturma aşamasında sanık ve hakkında hüküm verilen kişi hakkında, hüküm türü fark etmeksizin yeniden

---

⁷¹² Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 166.

⁷¹³ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 319.

⁷¹⁴ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 319.

⁷¹⁵ Şahin, Göktürk, Muhakeme I, s. 87.

yargılama yapılamayacağını ifade etmektedir⁷¹⁶. Öğretide bazı kaynaklarda, kişinin aynı olması durumunun, yalnızca sanık sıfatı bakımından geçerli olduğu ileri sürülse de⁷¹⁷, kişinin aynılığının soruşturma aşamasında da şüpheli bakımından dikkate alınması gerektiği görüşündeyiz. Bu bağlamda, aynı kişinin, aynı fiilden ötürü hakkında daha önceden verilmiş bir kesin hüküm bulunması durumunda, soruşturma aşamasında, kovuşturma olanağının bulunmamasından dolayı kovuşturmayaya yer olmadığı kararı (CMK m. 172) verilmesi gerekmektedir.

Sanığın başka bir sıfatla (örneğin tanık olarak) dinlendiği bir davadan sonra aynı kişinin sanık olarak davada dinlenmesi mümkündür⁷¹⁸. Kesin hükmün olumsuz etkisinden yalnızca kendi fiili sebebiyle yargılanan ve hakkında kesin bir hüküm verilen kişi faydalanır; aynı fiilden dolayı başkalarının yargılanabilmesinin önünde herhangi bir engel yoktur⁷¹⁹.

Kişinin aynılığı kavramı, Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamede yer alan kişi olarak değerlendirilmelidir⁷²⁰. İddianamede kimlik bilgileri ve fizikî özellikleri somutlaştırılmış kişi, iddianameye esas teşkil eden ve hüküm verilirken iddianamede bu sıfat ve bedensel özellikleri dikkate alınan kişi olarak anlaşılmalıdır⁷²¹. Bu bağlamda, Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamede, hakkında suç isnadı bulunan ve mahkûm olması istenen kişi ile hakkında kesin hüküm bulunan kişinin aynı olması durumunda fail aynı olarak kabul edilecektir. İddianamede yer almayan biri ise kişinin aynılığı kapsamında değerlendirilemeyecektir.

İddianamede belirtilen kişi yönünden, hakkında kamu davası açılması istenen kişi yerine sehven başka bir kişinin kimlik bilgilerinin yer alması durumunda, verilen hükmün kimin hakkında verileceği ile ilgili Türk öğretisinde *Yurtcan* dışında herhangi bir görüş belirtilmemiştir⁷²². Alman hukukunda ise bu durumda verilen hükmün iddianamede belirtilen kişi hakkında olduğu, verilen hükümdeki hatanın

---

⁷¹⁶ Spinellis, s. 135; Schwarplies, s. 8; Faust, s. 10; Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, s. 150; Soyubelli, s. 26.

⁷¹⁷ Erem, Kesin Hüküm, s. 46; Şahbaz, s. 95.

⁷¹⁸ Erem, Kesin Hüküm, s. 46.

⁷¹⁹ Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 247, Peters, Strafprozess, s. 396; Henkel, s. 444; Spinellis, s. 135; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 56.

⁷²⁰ Spinellis, s. 135.

⁷²¹ Özen, *Non bis in idem*, s. 393.

⁷²² Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 685.

düzeltilmesi gerektiği savunulmaktadır⁷²³. Kanaatimizce de, hakkında iddianame düzenlenen kişinin isminin yerine, benzer isimli başka bir kişinin yanlışlıkla yazılması durumu, şüphelinin kimliğinin yanlış yazılmasından ötürü, CMK m. 174/1-a gereğince iddianamenin iadesi sebebidir. İddianame bu yanlışlık göz önünde bulundurulmadan düzenlenirse, bu durum kovuşturma aşamasında düzeltilmelidir. Kovuşturma aşamasında hazır bulunan kişi bırakılmalı ve gerçek sanık getirilmelidir. Aksi bir durum, ceza muhakemesinin amacı olan maddî gerçeğe ulaşılmasına engeldir. Durum düzeltilmemiş ve hüküm verilmişse, verilen hükmün asıl sanık hakkında verilmiş olduğu, ismi yanlış yazılmış olan kişi hakkında verilmediği kabul edilmelidir.

Kişilerin birey olarak karıştırılmasından meydana gelebilecek diğer bir durum ise, iddianamede cezalandırılması istenen asıl sanık yerine kovuşturma aşamasında başka bir kişinin bulunmasıdır. Alman hukukunda bu konuda farklı görüşler vardır⁷²⁴. Bir görüşe göre, gerçek sanık yerine mahkemede sanık sıfatıyla bulunan kişi hakkında hüküm verilmiş olması durumunda verilen hüküm, gerçek sanık hakkındadır. Ancak bu görüş, kanaatimizce kabul edilemez. Gerçek sanık, böyle bir durumda, Anayasa m. 36'da, AİHS m. 6/3-b'de, CMK m. 147/1-c, f'de, m. 148/4'te, m. 180 vd., m. 206 ve 207'de düzenlenen savunma haklarını kullanmamış kabul edilmelidir. Yine aynı şekilde, sanık, hâkim önüne çıkma ve verilen kararlara karşı itiraz hakkını kullanamamıştır. Diğer bir görüşe göre ise, bu durumda verilen hüküm ne gerçek sanık hakkında ne de diğer kişi hakkında olup tamamen geçersiz bir hüküm söz konusudur⁷²⁵. Bu görüşe göre, iddianamede yer alan kişi yerine başka bir kişinin geçmesi durumunda, davanın konusu eksik kalacağından hüküm de eksik kalır ve verilen hüküm, hüküm niteliği taşımaz. Bu görüşün eleştirilebilir yönü, hükmün geçersiz olup kendiliğinden kaldırılabileceğini öne sürmesidir; ancak kesinleşmiş bir hüküm kim tarafından, ne zaman ve hangi gerekçe ve koşullarla ortadan kaldırılabilecektir, bu durum açıklanmamıştır⁷²⁶. Başka bir görüşe göre ise, verilen hüküm, mahkemede sanık sıfatıyla verilen kişi hakkında verilmiş olur; ancak daha sonradan yargılamanın yenilenmesi yoluyla ortadan kaldırılabilir⁷²⁷. Bu görüşün

---

⁷²³ Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 249; Henkel, s. 386; Peters, Strafprozess, s. 436; Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 685.

⁷²⁴ Görüşler hk. ayrıntılı bilgi için bkz. Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 685-688.

⁷²⁵ Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 252; Henkel, s. 386.

⁷²⁶ Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 687.

⁷²⁷ Peters, Strafprozess, s. 242.

olumlu tarafı, gerçekten yargılanan kişiye olağanüstü kanun yoluna başvurarak hakkında verilen hükmün ortadan kaldırılması çaresinin sunulmuş olmasıdır. Bize göre, yanlış sanık hakkında olsa bile bir muhakeme yapılarak bir kesin hükme ulaşıldıktan sonra iddianamede yer alan asıl sanık değil, muhakemeye katılan kişi hakkında kesin bir hüküm verildiği kabul edilmelidir. Çünkü, sonuç olarak, muhakeme aşamasında dinlenen ve savunma hakkını kullanan bir kişi söz konusudur. Bu kişi hakkında verilen bir kesin hükmün hiçbir kanun yolu öngörülmezsizin kendiliğinden kaldırılabilceğini savunan görüş, kesin hükmün gücünün azalmasına sebep olacağından isabetli değildir. Bu konuda hakkında yanlış olarak hüküm verilen kişinin kanun yollarına başvurması ve kesin hükmün bu yollardan geçerek kaldırılması gerekmektedir.

Kesin hükmün olumsuz etkisinden bahsedebilmek için, aynı kişi ve aynı fiil unsurlarının bulunması gerektiğinden⁷²⁸; mahkeme, fail hakkında aynı fiilden dolayı daha önce verilmiş bir kesin hüküm bulunup bulunmadığını davanın ve yargılamanın konusunu dikkate alarak araştıracaktır⁷²⁹. Bir kişinin sanık olarak yargılandıktan sonra hukuk mahkemesinde davalı olarak tekrar yargılanacak olması hâlinde her iki davada sıfatı tamamen farklı olduğundan kesin hükümden söz edilemeyecektir⁷³⁰.

İştirak hâlinde işlenen suçlar bakımından kişinin aynılığı kavramı incelenecek olursa, öğretide birbirinden farklı fikirlere rastlamaktayız.

Kunter/Yenisey/Nuhoğlu tarafından, kişinin aynılığı durumuna bir istisna getirildiği öne sürülmüş ve bir fiilden dolayı bir kişinin yargılanmış olması ve yargılamanın sonucunda bu kişi hakkında fiilin maddî varlığının bulunmadığına veya davanın düşmesine karar verilmesi durumunda, verilen bu hükmün lehe olması hâlinde diğer sanıklara da sirayet edeceği, diğer sanıkların artık yargılanmaması gerektiği ifade edilmiştir⁷³¹.

Yurtcan'a göre ise, yargılanan kişi dışında kalan kişiler bağlamında ilkeye bir istisna getirmek doğru değildir. Ceza muhakemesinde maddî gerçek aranır, ancak bu maddî

---

⁷²⁸ Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin 30.03.2000 Tarih ve 2000/2756 Esas ve 2000/3338 Karar sayılı kararı. "Sanık hakkında kesinleşen beraat hükmü, yargılama yapılarak verildiğinden ve esasa etkili yasaya aykırılık içerse dahi kanun yolu ile kaldırılmadıkça kesin hüküm niteliğini koruyacağından eylem ve sanık aynı olduğundan açılmış ikinci dava niteliğindeki davanın reddi gerekir." Bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>, 25.09.2021.

⁷²⁹ Ataç, s. 39.

⁷³⁰ Erem, Kesin Hüküm, s. 46-47.

⁷³¹ Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, s. 117.

gerçek, her hâkimin bizzat yapacağı araştırma ile belirlenmelidir, aksi takdirde diğer bir kişiyi yargılayan mahkeme, ilk mahkeme tarafından verilen hükmü bire bir tanıyacak olursa, maddî gerçeği değil, şeklî gerçeği aramış olur⁷³².

Erem'e göre, suç ortaklarından birisi hakkında hüküm verilmiş olması diğer ortaklar hakkında bundan sonra ceza davası açılmasına engel değildir, mevcut hükmün ikinci dava sonunda verilecek hükme etkisi önemlidir. Yazara göre, bir sanık hakkında kesinleşmiş beraat veya mahkûmiyet hükmü, aynı fiilden ötürü bir başka şahıs hakkında yeniden dava açılmasına engel sayılamayacaktır. Söz konusu yasaklılıktan diğer sanıklar yararlanamayacaktır. Başka bir ifadeyle, yeniden yargılama yasağı diğer sanıklara sirayet etmeyecektir⁷³³.

Özen'e göre, kişinin aynılığı kavramı lafzına sıkı sıkıya bağlı kalınarak dikkate alınır, önceki davada herhangi bir hüküm verilmemiş kişi hakkında yeniden dava açılması gerekir; ancak muhakemenin sonunda fiilin suç oluşturmadığının kesinleşmesi hâlinde yeniden yargılama yapılması, usul ekonomisine aykırıdır⁷³⁴.

Ataç'a göre, suça iştirak durumunda, aynı kişi unsuru bakımından kesin hükmün olumsuz etkisine bir istisna tanınıp tanınmayacağı konusu, hükmün verilme gerekçesine bakılarak değerlendirilmelidir. İştirak hâlinde işlenen suçlarda, suç ortaklarından biri hakkında verilen beraat hükmünün diğer sanıklara sirayet edip etmemesi, beraat kararının dayanağına bağlıdır. Örneğin, fiilin suç oluşturmaması nedeniyle beraat kararı verildiyse, bu durum diğer ortaklara da sirayet edecektir; ancak kast ya da taksirin bulunmadığına dayanarak verilen bir beraat kararı diğer ortaklar hakkında kamu davası açılmasına engel teşkil etmeyecektir. Suç ortaklarından biri hakkında düşme kararı verilmesi durumunda da düşme kararının gerekçesine bakılmalıdır. Örneğin, af, zamanaşımının dolması gibi durumlar, diğer suç ortaklarına da sirayet edecektir; ancak suç ortaklarından birinin uzlaşma yolu ile kovuşturma aşamasında mağdur ile uzlaşması durumunda, yalnızca uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanabileceğinden (CMK m. 255), diğer suç ortakları hakkında kamu davası açılabilir⁷³⁵.

---

⁷³² Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 58.

⁷³³ Erem, Kesin Hüküm, s. 46.

⁷³⁴ Özen, *Non bis in idem*, s. 394.

⁷³⁵ Ataç, s. 41-42.

B. Fiilin Aynı Olması

Hukuk muhakemesinde maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisinin doğabilmesi için gereken unsurlardan bir diğeri dava sebebinin aynı olmasıdır⁷³⁶. Dava sebebi, soyut hukuk normuna karşılık gelen hayat olayını oluşturan vakıalar olarak kabul edilir ve aynı vakıalara dayanarak ikinci bir davanın açılması durumunda kesin hüküm olumsuz etkisini gösterir⁷³⁷. Kesin hüküm ile biten ilk davada ileri sürülen ve hükme temel teşkil eden vakıalara dayanılarak⁷³⁸ tekrar bir dava açılması durumunda, bu davanın tarafları ve konusu da aynı ise, dava, kesin hüküm sebebiyle görülmeyecektir⁷³⁹. Hukuk muhakemesinde taraflarca getirilme ilkesi benimsendiği için hâkim, ilk davada hükmünü tarafların gösterdiği vakıalara dayandırdığına ve bu vakıalara bağlı kaldığına göre, ilk hükme temel olmuş bu vakıalara dayanılarak yeniden açılan davada ilk davanın sebebi ile sonraki davanın dava sebebi aynı olacaktır⁷⁴⁰. Ancak, aynı hukukî sebebi haklı kılan ve ilk davada ileri sürülenlerden farklı vakıalara dayanılarak yeni bir dava açılması durumunda, bu davanın görülmesi kesin hüküm nedeniyle engellenemeyecektir; zira, önceki kesin hüküm, yalnızca ilk davada ileri sürülen ve değerlendirilen vakıalara ilişkin verilmiş kabul edilmelidir⁷⁴¹.

Ceza muhakemesinde ise kesin hükmün olumsuz etkisinin kendisini gösterebilmesi için fiilin aynı olma koşulu aranmıştır⁷⁴². Hukuk muhakemesinde kullanılan dava sebebi kavramının ceza muhakemesinde fiil kavramını doğrudan karşılamadığı mutlaklıdır. Hukuk muhakemesi ile ceza muhakemesinin amaçları, ilkeleri ve yürüyüşü birbirinden farklıdır. Konu hakkında, hukuk muhakemesinde haksız fiil teşkil eden fiilin suç olarak nitelendirilen fiillerle ilişkisi bakımından değerlendirme yapmak gerekmektedir. Bir sonraki bölümde de açıklanacağı gibi, fiilin gerçekleşip gerçekleşmediğine dair saptamaları içeren ceza muhakemesi kararları, hukuk

⁷³⁶ Pekcanitez, Atalay, Özkes, Ders Kitabı, s. 460; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 740; Görgün, Börü, Kodakoğlu, s. 587.

⁷³⁷ Özkaya-Ferendeci, s. 43.

⁷³⁸ Bu konuda ferdileştirme ve vakıalara dayandırma kuramı adı altında görüşler bulunmakta olup HMK, vakıalara dayandırma kuramını benimsemiştir. Alman ve Türk öğretisinde kabul edilen vakıalara dayandırma kuramına göre, dava sebebinden kast edilen, tarafların dava dilekçesinde ileri sürdüğü iddiaları dayandırdığı hayat olayı olup vakıaların dayandığı hukukî sebep, dava sebebi değildir. Çünkü, davacı, dava dilekçesinde hukukî sebebi bildirmek durumunda olmayıp yalnızca talep sonucunu destekleyici vakıalar bildirmekle yükümlüdür. Hâkim, davacının sunduğu hukukî sebeple bağlı değildir. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. Gürdoğan, s. 79-82, Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 561; Özkaya-Ferendeci, s. 43 vd; Tanrıver, Derdestlik, s. 91 vd.

⁷³⁹ R. Arslan, s. 729; Pekcanitez, Atalay, Özkes, Ders Kitabı, s. 460.

⁷⁴⁰ R. Arslan, s. 729.

⁷⁴¹ R. Arslan, s. 730; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 603.

⁷⁴² Faust, s. 11.

muhakemesi açısından bağlayıcı kabul edilmektedir. Ancak, haksız fiil teşkil eden fiillerin aynı zamanda suç olarak değerlendirilip değerlendirilmemesi konusu dışında, dava sebebinin ceza muhakemesinde fiil kavramına karşılık gelmesi söz konusu değildir⁷⁴³.

Fiilin aynı olması, kişinin yalnızca işlemiş olduğu fiil sebebiyle yargılanması gerektiğini, aynı fiilden ötürü kişinin yeniden yargılanamayacağını ifade etmektedir. Kesin hükümle sona eren ilk davanın konusu olan fiil ile sonradan açılan davanın konusunu oluşturan fiilin aynı olması durumunda ikinci dava açılmayacaktır⁷⁴⁴. Bu nedenle, bir ceza muhakemesinin konusunu neyin oluşturduğunu incelemek gerekmektedir. Bir muhakemenin konusu, muhakeme hakkında olan her şey olarak tanımlanabilir⁷⁴⁵. Ceza muhakemesi; mahkeme, savcı ve sanık tarafından gerçekleştirilen bir eylemler zinciri olarak kabul edilirse, muhakemenin konusu bu eylemler zincirinin karşısında yer alan, onunla ilgili olan her şeydir. Muhakemenin konusu meselesinin daha ayrıntılı bir tartışması için, toplumsal yaşam alanında bozulan hukukî düzenin yeniden tesis edilmesinden ibaret olan yargılama görevinden başlanabilir. Ancak, hukukî düzeni yeniden tesis etmeye yönelik her faaliyetin bir ceza mahkemesi tarafından gerçekleştirilemeyeceği, sadece ceza muhakemesi hukukunda ve dolaylı olarak maddî ceza hukukunda öngörülenlerin gerçekleştirilebileceği düşünüldüğünde, bir yaşam sürecinin yalnızca belirli yönleri muhakemenin konusu olarak kabul edilebilirken, bir bütün olarak yaşam süreci asla bir muhakemenin konusu olamaz⁷⁴⁶. Özellikle kesin hüküm için bir başvuru noktası olarak muhakemenin konusu, önleme etkisinin kapsamının kısıtlama olmaksızın türetilebileceği şekilde belirlenmeli ve sınırlandırılmalıdır.

Muhakemenin konusu kavramı konusunda üç grupta özetleyebileceğimiz çeşitli görüşler hâkimdir. İlk görüş⁷⁴⁷ yaşam meselesinden yola çıkar ve fiili muhakemenin konusu olarak görürken, ikinci görüş⁷⁴⁸, kamusal cezalandırma yetkisini veya devletin ceza iddiasını muhakemenin konusu olarak belirlemektedir. Üçüncü görüş⁷⁴⁹

---

⁷⁴³ Kelep-Pekmez, s. 12-13.

⁷⁴⁴ Radtke, s. 81; Spinellis, s. 43-44.

⁷⁴⁵ Beling, s. 104.

⁷⁴⁶ Keetsin Liu, *Der Begriff der Identität der Tat im geltenden deutschen Strafrecht*, Schletter Verlag, Breslau, 1927, s. 39; Spinellis, s. 44.

⁷⁴⁷ Beling, s. 104, Henkel, s. 444, Niese, s. 43.

⁷⁴⁸ Johann Julius Wilhelm von Planck, *Systematische Darstellung des deutschen Strafverfahrens auf Grundlage der neueren Strafprozeßordnung seit 1848*, Dieterich Verlag, Göttingen, 1857, s. 45; Karl Birkmeyer, *Deutsches Strafrecht*, H.W. Müller Verlag, Berlin, 1898, s. 63; Abel, s. 65.

⁷⁴⁹ Vogler, s. 80.

ise ceza muhakemesinin konusunu savcının devletin ceza adalet sisteminin kendisine sunulan olgularla ilgili olarak cezalandırma yükümlülüğünü yerine getirmesi talebinde görmektedir.

Fiilin muhakemenin konusu olduğu düşünülürse, fiil kavramı her şeyden önce yargılamada ortaya konan olgular olarak anlaşılabilir. Fiil kavramının bu yorumuna göre, gerçekleri tespit etmek ve olgusal durumu açıklığa kavuşturmak yargılamanın görevi olacaktır⁷⁵⁰. İkinci olarak, hukuk normunun kapsamına giren olgular ve bunların sonucunda ortaya çıkan suç da bir fiil olarak tanımlanabilir. Bu durumda mahkemenin görevi, belirli bir kişi tarafından bir suçun işlendiğini tespit etmek olacaktır. Son olarak, fiil kavramı, tüm cezaî sonuçlarıyla birlikte belirli bir yaşam meselesi olarak da anlaşılabilir. Bu durumda, yargılamanın görevi hem olguları tespit etmek hem de bunları hukukî açıdan değerlendirmek ve bunlardan doğan hukukî sonuçları ortaya çıkarmak olacaktır⁷⁵¹.

Öncelikli olarak, muhakeme hukuku anlamında fiilin ceza muhakemesinin konusunu oluşturup oluşturmadığı sorusu açıklığa kavuşturulmalıdır⁷⁵². Ancak bu soruya olumlu yanıt verildiğinde fiil kavramının içeriği tartışılabilir.

Fiil kavramı, hem maddî ceza hukukunda hem de ceza muhakemesi hukukunda kullanılan ortak bir kavramdır.

Maddî ceza hukuku anlamında fiil⁷⁵³; kişinin iradesi ile gerçekleştirdiği, belli bir neticeyi gerçekleştirmeye yönelmiş ve dış dünyada etkisini gösteren bir insan davranışı olarak tanımlanmaktadır⁷⁵⁴. Bir suçun var olabilmesinin en önemli şartı fiilin varlığıdır. Fiil kasıtlı ya da taksirli, icraî ya da ihmalî tüm suçların temelidir ve suçun kanunî tanımına uygun bir fiil işlenmediği sürece suçtan söz edilemez⁷⁵⁵. Ceza

---

⁷⁵⁰ Spinellis, s. 46.

⁷⁵¹ Spinellis, s. 46.

⁷⁵² Voulgaris, s. 230-231.

⁷⁵³ TCK'nin birçok maddesinde 'fiil' kavramı kullanılmaktadır (TCK m. 2, 7, 8, 10, 22, 23, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 40, 43, 44). Bazı maddelerde ise 'hareket' kavramı tercih edilmiştir (TCK m. 22/6, 30/1, 35, 36). TCK m. 22/2'de de 'davranış' kavramının kullanıldığı görülmektedir. Öğretide de fiil kavramını ifade etmek için 'hareket', 'davranış' ve 'eylem' kavramları kullanılabilir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Selman Dursun, *Disiplinler Arası Bir Yaklaşımla Ceza Hukukunda Hareket Kavramı ve Terimi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 21 vd.

⁷⁵⁴ Dönmezer, Erman, Cilt 2, s. 82; İ. Özgenç, s. 179; Koca, Üzülmez, s. 101-102; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 214; Hakeri, s. 134-1135.

⁷⁵⁵ İ Özgenç, s. 179; Koca, Üzülmez, s. 102; Akbulut, s. 284.

hukukunda fiil niteliğine sahip olmayan, yalnızca bir düşüncenin veya bir davranışın cezalandırılması mümkün değildir⁷⁵⁶.

Ceza muhakemesi ise her ne kadar aralarında bağlantı olsa da anlamı ve amacı bakımından maddî ceza hukukundan farklı olduğundan, fiil kavramı da farklı şekilde değerlendirilmektedir⁷⁵⁷. Ceza muhakemesi hukuku bağlamında fiil kavramı ile alakalı birçok düzenleme bulunmasına rağmen, fiilin muhakeme hukukunda ne anlama geldiğine ilişkin herhangi bir normatif tanımlama yapılmamıştır⁷⁵⁸. Ceza muhakemesi hukukunda fiilin aynılığı sınırlandırmaya teşkil eden esas sorundur. Bu, her zaman maddî anlamda kesin hükme ilişkin tüm tartışmaların odak noktası olmuştur⁷⁵⁹. Fiil kavramının ceza muhakemesi hukukundaki anlamının değerlendirilmesi ve sınırlandırılması gerekmektedir. Ceza muhakemesinde fiil, birden çok işleve sahiptir. İddianamenin düzenlenmesinden hükmün kesinleşmesine kadar, hatta hüküm kesinleştikten sonra da dikkate alınması gereken bir kavram olduğundan; yalnızca mahkemenin bağlı olduğu hukukî sınırın belirlenmesinde değil, aynı zamanda hukukî araştırma ve hükmün kapsamının tespitinde ve kesin hükmün olumsuz etkisini sınırlarını çizmede oldukça önemli bir işlev görmektedir⁷⁶⁰.

Fiil kavramının ilk işlevi olan hukukî bağlılık; iddianamenin kabulü ile başlamakta ve hükmün kesinleşmesi ile sona ermektedir. Hukukî bağlılık, muhakemede neyin derdest olduğunun belirlenmesini sağladığından bu işlev ile bundan sonra yeni bir muhakeme sürecinin başka bir mahkeme tarafından yürütülmesi engellenmektedir. Bu bağlamda, ceza muhakemesi anlamında fiil kavramının bu işlevi, kesin hükmün sınırlarını belirlemektedir; çünkü muhakemenin konusunun nesnel unsurunu teşkil eden fiil dışındaki fiiller yeni bir yargılama yapılmasını gerektirecektir⁷⁶¹.

Fiilin aynılığı konusunda muhakeme hukuku öğretisinde birden çok düşünce ileri sürülmüştür. Alman ceza muhakemesi hukukunda da fiil (*die Tat*) kavramı oldukça tartışılmıştır.

Fiilin aynılığını tarihî yaşam olayı (*historische Lebenssachverhalt*) görüşüne dayandıran görüşler, Alman öğretisinde ve uygulamada yaygın olarak

---

⁷⁵⁶ Çetintürk, Töngür, s. 130.

⁷⁵⁷ Schwarplies, s. 8, Cebeci, s. 23.

⁷⁵⁸ Kelep-Pekmez, s. 3.

⁷⁵⁹ Abel, s. 24.

⁷⁶⁰ Kelep-Pekmez, s. 5.

⁷⁶¹ Kelep-Pekmez, s. 16-17.

görülmektedir⁷⁶². Bu görüşe göre, maddî ceza hukukundaki fiil ile ceza muhakemesindeki fiil birbirinden farklı olup muhakeme hukukundaki fiil bağımsız bir anlam taşımaktadır. Muhakeme hukuku anlamında fiil, iddianamenin atıfta bulunduğu ve sanığın fail olarak bir suç işlediğinin iddia edildiği tarihsel ve dolayısıyla zamansal ve olgusal olarak sınırlı olaydır⁷⁶³. Başlangıç noktası ilk olarak iddianamede anlatılan olaydır. Bununla birlikte, iddianamede açıkça belirtilmeyen fiilleri de, iddianamede tanımlanan süreç içinde meydana geldikleri söylendiği sürece kapsamaktadır⁷⁶⁴. Bu görüşü savunan yazarlar, muhakemede görevli hâkimin, iddianamede belirtilmiş olayla bağlı olmadığını ve hâkimin önüne gelen olayı bütün ihtimalleri göz önünde bulundurarak kendisinin değerlendirmesi gerektiği fikrindedir. Hâkim, bu değerlendirmeyi yaparken fiille birlikte meydana gelen ancak iddianamede yer almayan diğer olayları da yargılama kapsamına alabilecek ve bunlar hakkında hüküm verebilecektir⁷⁶⁵.

Öğretide *Henkel* aynı fiilin belirlenmesinde tarihî olay görüşünün esas alınması görüşünde ise de bunun sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır. Yazara göre, kesin hükmün önleme etkisi sadece tarihî olayın, yani fiilin mahkeme tarafından yargılanabildiği ölçüde bulunmaktadır. Mahkemenin somut olayda yargılayabildiği her şey ceza muhakemesi anlamında fiile aittir. Bu nedenle mahkemenin somut yargılamada, aynı sanık tarafından aynı durumda işlenmesi muhtemel başka bir suçta ışık tutacak belirli bir durumu araştırmak için bir nedeni yoksa, bu başka suç ilk yargılamanın konusu haline gelmemiştir, yani, gelecekteki yargılamaların konusu haline getirilebilir. Mahkemenin, görevini özenle yerine getirmesine karşın, bazı

---

⁷⁶² Abel, s. 25; Schwarplies, s. 9; Faust, s. 11; Hermann Büchner, *Der Begriff der strafprozessualen Tat*, Zur Erlangung der Doktorwürde des Fachbereichs Rechtswissenschaft der Bayerischen Julius-Maximilian-Universität Würzburg, Würzburg, 1976, s. 16; Ralf Neuhaus, *Der strafverfahrensrechtliche Tatbegriff- 'ne bis in idem'*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Rechte durch die Rechtswissenschaftliche Fakultät der Ruhr Universität Bochum, Bochum, 1985, s. 33; Huber Detmer, *Der Begriff der Tat im strafprozessualen Sinn-Grenzen der Tatidentität*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors durch die Rechts- Und Staatswissenschaftliche Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn, Bonn, 1989, s. 151; Radtke, s. 91; Specht, s. 163; Voulgaris, s. 224; Thomas, s. 189; Greco, s. 431.

⁷⁶³ Borgmann, s. 48; Beling, s. 112; Gantzer, s. 121; Schlüchter, Rn. 363; Beulke, Rn. 513; Greco, s. 431; Roxin, Schünemann, §52, Rn. 11.

⁷⁶⁴ Greco, s. 432.

⁷⁶⁵ Robert von Hippel, *Der deutsche Strafprozess: Lehrbuch*, Marburg: N. G. Elwert, 1941, s. 373; Eberhard Schmidt, *Deutsches Strafprozessrecht: Ein Kolleg*, Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen, 1967, s. 257; Löwe-Rosenberg, §264.

hususları elinde olmayan nedenlerle yargılama dışında bırakması durumunda bu hususlar yeniden bir yargılamanın konusunu oluşturabilmektedir⁷⁶⁶.

Peters, ceza muhakemesi anlamında fiilin aynılığı kavramının ceza hukuku normlarına göre değil, maddî olaya göre belirlenmesi gerektiğini savunmuştur. Yazar, değerlendirmesini failin davranışını istikametine göre yapmış, dış görünüş bakımından aynı olan olayların istikametinin birbirinden farklı olması nedeniyle fiillerin birbirinden ayrılabilirdiğini öne sürmüştür⁷⁶⁷.

Alman öğretisinde fiilin aynılığı kavramını hukukî ölçütlere göre açıklayan yazarlardan biri olan *Bertel*, korunan hukukî değer ölçütünü ileri sürmüştür. Yazara göre, birçok hukukî değer birleşerek yalnızca bir korunan hukukî değer oluşturabileceği kabul edildiği takdirde, iddianame ile hüküm arasında veya iki hükmün karşılaştırılmasında olayda korunan hukukî değerlerin aynı olup olmadığı tespit edilmelidir. Buna göre, ihlâl edilen hukukî değerler arasında benzerlik veya yakınlık bulunması durumunda bunların aynı fiile ilişkin oldukları yorumuna ulaşılmalıdır⁷⁶⁸.

Oehler ise korunan hukukî değer kuramını reddetmiştir. Yazar, konu hakkında hareketin esas alınması gerektiği görüşündedir ve hareket içeriklerini göz önünde bulundurmaktadır. Yazar, iddianameden sonra ortaya çıkan hareketi başlangıç noktası olarak almaya çalışmaktadır. Herhangi bir maddî yaklaşımı reddederek, öncelikle AICMK'nin 264. maddesinin 2. fıkrasına atıfta bulunmakta ve bu fıkra vasıtasıyla, hareketin özü ile aynılığın önemli olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Yazara göre, her iki tipikliğin icra hareketleri bir "*idem*" içermek durumundadır ve yalnızca hareketin içeriğinin bir kısmının veya zincirleme harekette olduğu gibi tamamen bağımlı fiilin kapsanması muhakeme hukuku bakımından aynılığı tesis edebilir⁷⁶⁹.

Achenbach, konunun sadece doğal bir şekilde belirlenebilecek bir süreçle değil, bir sürecin sosyal anlamı ile ilgili olduğuna işaret ederek hâkim görüşe açıklık getirmektedir. Yazar, hukuk eğitimi almamış, ancak hayatın içinden bir gözlemci

---

⁷⁶⁶ Henkel, s. 386-387. Aynı yönde bkz. Berner, s. 387; Beling, s. 269; Spinellis, s. 124.

⁷⁶⁷ Peters, Strafprozess, s. 439; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 78.

⁷⁶⁸ Christian Bertel, *Die Identität der Tat: der Umfang von Prozeßgegenstand und Sperrwirkung im Strafverfahren*, Springer Verlag, Wien, 1970, s. 139 vd.'dan aktaran Keleş-Pekmez, s. 83.

⁷⁶⁹ Dietrich Oehler, "Die Identität der Tat", *Festschrift für Ernst Heinrich Rosenfeld*, Berlin, 1949, s. 150.

modeli kullanmakta ve bu gözlemcinin “bu bir olaydır” diyeceği birleşik bir fiil olduğunu düşünmektedir. Yazara göre, diğer ölçütler dil kullanımı ve yaşam deneyimi olacaktır. Bununla net bir sonuca ulaşamaması hâlinde maddî hukuk ölçütleri kullanılacaktır⁷⁷⁰.

Schlehofer, AICMK §200’de iddianamede bulunması gereken unsurlar arasında fiilin işlendiği yer ve zaman sayıldığından, fiilin aynılığını olaylar arasındaki zaman ve mekân bakımından aynılık ölçütüne bağlamıştır. Yazara göre, bir kişinin muhakeme hukuku anlamında yeni bir fiille karşı karşıya olup olmadığı net bir şekilde belirlenebilir. Ancak yazar, fiilin aynılığı bağlamında belirli bir tanımlama yapmaktan kaçınmaktadır ve olayı tanımlamak ve belirlemek için hangi ölçütlerin kullanılacağını kesin olarak belirlemektedir. Yazara göre, fiil kavramı ve davasız yargılama olmaz ilkesi arasındaki ilişki de bu sayede kurulmuş olur⁷⁷¹.

Schwinge, karma görüşü savunmuş, fiilin aynılığı açısından hem ilk fiil ile ikinci fiilin icra hareketlerinin örtüşmesi, hem de korunan hukukî değer in aynı olması gerektiğini ortaya koymuştur. Yazara göre, ilk davada hakkında kesin hüküm verilen hareket ile aynı haksızlık içeriğine sahip diğer fiil, aynı korunan hukukî değeri taşıdıkları sürece aynı fiil sayılırlar⁷⁷². Yazar, muhakeme hukuku açısından insan hareketlerini değerlendirirken ceza kanununda yer alan kanunî tiplere (*Tatbestand*) göre bir ayırım yapılması gerektiğini savunmakta, hâkimin ancak bu şekilde önüne gelen olayları önem sıralamasına koyabileceğini öne sürmektedir⁷⁷³.

Roxin, fiilin aynılığının hukukî nitelendirmeden bağımsız bir biçimde, iddianamede yer alan harekete göre belirlenmesi gerektiği fikrindedir⁷⁷⁴.

Alman öğretisinde hangi münferit olguların bir araya gelerek tarihî olayı oluşturduğu sorusuna maddî ceza hukukundan yardım alarak cevap verme konusunda bir görüş bulunmaktadır⁷⁷⁵. Hâkimin, muhakeme hukuku anlamında tek bir fiil olduğunu, ancak esasen iki bağımsız fiil bulunduğunu söylemesi durumunda kendisiyle

---

⁷⁷⁰ Achenbach, s. 91.

⁷⁷¹ Horst Schlehofer, “Der Verbrauch der Strafklage für die abgeurteilte Tat”, *GA*, 1997, Düsseldorf, s. 109.

⁷⁷² Erich Schwinge, “Identität der Tat im Sinne der Strafprozessordnung”, *ZStW*, Vol. 52, 1932, s. 231’den aktaran Kelep-Pekmez, s. 88.

⁷⁷³ Schwinge, s. 221’den aktaran Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 117-118.

⁷⁷⁴ Claus Roxin, “Anmerkung zum Urteil des BGH vom 21.12.1983 – 2 StR 578/83 (BGHSt 32, 215) (Zur Tatidentität Bei Veränderung Des Tatbildes Zwischen Anklage Und Urteil)”, *JR 1984*, s. 348’den aktaran Kelep-Pekmez, s. 89.

⁷⁷⁵ Beling, s. 212.

çelişkiye düşmüş olacağı kabul edilmektedir⁷⁷⁶. Maddî ceza hukuku, fikrî ve gerçek içtima arasındaki ayrımın temelini oluşturan fiil birliği ve çokluğu arasındaki ayrımın oldukça gelişmiş bir dogmatliğini bildiğinden, içtima öğretisinden faydalanılabilir ve fikrî içtima durumunda muhakeme hukuku anlamında da tek bir fiil olduğu iddia edilebilir, gerçek içtima söz konusu olduğunda ise muhakeme hukuku anlamında birden fazla fiil olduğu varsayılabilir⁷⁷⁷. Alman Ceza Kanunu (*AICK-Strafgesetzbuch-StGB*) 55. maddesinde yer alan ve yalnızca fikrî değil gerçek içtima durumunda toplam cezanın sonradan oluşturulmasını öngören hüküm, fikrî içtima hâlinde bulunan suçların mutlaka aynı yargılamada cezalandırılması gerektiğinin kanıtı olarak ileri sürülmektedir⁷⁷⁸. Ayrıca, mahkemeyi olayları hukukî açıdan kapsamlı bir şekilde değerlendirmekle yükümlü kılan AICMK'nin 264/2. ve 154a maddesinin lafzına da yaygın bir şekilde atıfta bulunmaktadır⁷⁷⁹.

Ülkelerin ulusal hukuk sistemlerinin çoğu, *idem* unsurunun belirlenmesinde belirleyici olarak tarihî olayı vurgulamaktadır⁷⁸⁰. Az sayıda ülke⁷⁸¹ suçu, yani ulusal hukuka göre fiilin hukukî niteliğini göz önünde bulundurmaktadır. Örneğin, Almanya'da yerleşik içtihatlar göre⁷⁸², yargılamanın konusu olan fiil, sadece iddianamede açıklanan olayların ve sanıkların suçlanması değil; daha ziyade, yaşam anlayışına göre iddianamede belirtilen tarihsel olayla birleşik bir süreç oluşturduğu ölçüde tüm davranışı içerir. Fiili ve hukuken bağımsız davranışlar bile, AICMK'nin 264. maddesi anlamında usulen bir fiil olabilir⁷⁸³. Fransa'da, bu hususta uzun bir süre içtihatlar yoluyla kabul edilen bu yorum, Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 368. maddesine “*même sous une qualification différente (farklı bir niteliği olsa bile)*” ibaresinin eklenmesiyle sürdürülmüştür⁷⁸⁴. Hollanda Yüksek Mahkemesi, 1963'ten bu yana, esas olarak tarihî olaya dayanan, ancak aynı zamanda (bir dereceye kadar) bu olguların hukukî niteliğini de dikkate alan ortalama bir yaklaşım

⁷⁷⁶ Greco, s. 445.

⁷⁷⁷ Julius Glaser, “Das Verhältnis des Urtheils zur Strafklage”, *GS*, Vol: 36, 1884, s. 108'den aktaran Greco, s. 445; Berner, s. 52; Barbarino, s. 106; v. Hippel, s. 373; Achenbach, s. 95.

⁷⁷⁸ Detmer, s. 67; Greco, s. 446.

⁷⁷⁹ Fezer, s. 129; Detmer, s. 23.

⁷⁸⁰ Jose Luis De la Cuesta, “Concurrent National And International Criminal Jurisdiction And The Principle ‘Ne Bis In Idem’ General Report”, *Revue Internationale de droit pénal*, Volume: 73, 2002-3/4, p. 789.

⁷⁸¹ Bu ülkelere örnek olarak Çin verilebilir.

⁷⁸² Bkz. BGHSt 45, 211; BGHR StPO § 264 Abs. 1 Tatidentität 35, (Erişim), <https://juris.bundesgerichtshof.de/>, 28.10.2021.

⁷⁸³ BGH Urteil des 2. Strafsenats vom 23.11.2005- 2 StR 327/05, (Erişim), <https://juris.bundesgerichtshof.de/>, 28.10.2021.

⁷⁸⁴ De la Cuesta, p. 711.

sergilemektedir⁷⁸⁵. Belçika’da ise tarihsel olaya dayalı bir *idem* kavramı yalnızca ulusal davalarla sınırlıdır, oysa uluslararası durumlarda fiilin hukukî niteliği belirleyici görülmektedir.

Uluslararası ceza hukuku bağlamında, aynı fiil unsurunun değerlendirilmesi de bu şekilde yapılmalıdır⁷⁸⁶. Çünkü, devletlerin ceza kanunlarında aynı isimle yer alan suçların kapsamına farklı fiillerin girebilmesi mümkündür. Bir fiil bir devletin ceza kanununa göre suç oluştururken, diğer bir devletin ceza kanuna göre suç teşkil etmeyebilir veya suç düzenlemesi farklı bir isimle yapılmış olabilir. Bu nedenle, uluslararası ceza hukukunda fiil kavramı “*tarihî olay*” şeklinde anlaşılmalı ve fiilin hukukî nitelendirilmesine bağlı kalınmamalıdır⁷⁸⁷.

Bununla birlikte, çoğu ulusal *non bis in idem* kuralının aksine, ileride geniş olarak bahsedileceği üzere, Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme⁷⁸⁸’nin 14/7. maddesi “*Bir ülkenin hukukuna ve ceza yargılama usulüne uygun olarak daha önce kesin biçimde mahkûm olan veya beraat eden bir kimse aynı suçtan ötürü ikinci kez yargılanamaz ve cezalandırılmaz*” hükmünde, AİHS’e Ek 7 no’lu Protokol’ün 4. maddesi “*Hiç kimse, bir devletin hukukuna ceza muhakemesi usulüne uygun olarak kesin bir hükümlerle mahkûm edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı, aynı devletin yargı yetkisi içindeki ceza yargılamaları kapsamında yeniden yargılanamaz veya cezalandırılmaz.*” hükmünde ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı⁷⁸⁹ 50. maddesi “*Hiç kimse, yasalara uygun olarak Birlik içinde daha önce beraat ettiği ya da mahkûm edildiği bir suçtan dolayı tekrar yargılanamaz ya da cezalandırılmaz.*” hükmünde “*aynı suç*” kavramına atıfta bulunmaktadır. Yalnızca Schengen Yürütme Antlaşması⁷⁹⁰ madde 54’te bir akit tarafta yargılanması kesin olarak sona eren bir kişi hakkında bir ceza verilmişse, bu ceza infaz edilmişse veya fiilen infaz sürecindeyse aynı fiil nedeniyle başka bir akit Tarafta kovuşturulamayacağı

⁷⁸⁵ De la Cuesta, p. 711.

⁷⁸⁶ Specht, s. 159-160.

⁷⁸⁷ Cebeci, s. 27.

⁷⁸⁸ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır. Yürürlüğe giriş tarihi 23 Mart 1976’dır. Madde metni için bkz. İnsan Hakları Derneği, (Erişim), <https://www.ihd.org.tr/sasve-medenhaklar-uluslararası-slees/>, 21.10.2021.

⁷⁸⁹ Şart, Avrupa Toplulukları Resmî Gazetesi’nin C serisinin 364. sayısında, 18 Aralık 2000 tarihinde yayımlanmıştır. Şartın tercümesi için bkz. Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, (Erişim), https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Birligi_Temel_Haklar_Sarti%E2%80%8B.pdf, 21.10.2021.

⁷⁹⁰ Ülkeler arası iç sınırların kaldırılmasını ve dış sınırların kontrolünü amaçlayan antlaşma, 14 Haziran 1985 tarihinde imzalanmıştır. 19 Haziran 1990’da imzalanan Schengen Antlaşmasını Uygulama Konvansiyonu ile antlaşma uygulamaya koyulmuştur.

düzenlenmiş⁷⁹¹ ve “*aynı fiil*” kavramından bahsedilmiştir. Ancak, Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 14/7. maddesi ve AİHS'e Ek 7 no'lu Protokol'ün 4. maddesinin daha sonra ilgili sözleşmelere dahil edildiği ve tartışmalı kalmaya devam ettiği akılda tutulmalıdır ki bu, konu hakkındaki hükümlerin kaleme alınmasının, sözleşmeleri imzalayanların sözleşmenin doğru bir biçimde kurulması ve yorumlanması konusundaki görüşlerinden ziyade, sözleşmeleri imzalayanların *non bis in idem* ilkesine ilişkin kaygılarını yansıttığının bir göstergesi olabilir. İmzacıların, kendi iç hukuk sistemlerinde herhangi bir sorun yaşamamak için, uluslararası insan hakları belgelerinde kasten zayıf ve etkisiz bir *non bis in idem* ilkesini tercih etmiş olmaları muhtemeldir⁷⁹².

AİHS 7 no'lu Protokol'ün 4. maddesinin bu noktadaki muğlak ve kısıtlayıcı yaklaşımı, somut olaylarda hükmün uygulanmasında sorunlara yol açmıştır. AİHM, birkaç on yıl boyunca, AİHS 7 no'lu Protokol'ün 4. maddesinde yer alan “*aynı suç*” kavramının yorumuyla uğraşmıştır. Bununla birlikte, AİHM'in *Zolotukhin/Rusya* davasındaki son kararında, Büyük Daire, 7 no'lu Protokol'ün 4. maddesinde yer alan aynı suç kavramının *aynı olaylar* veya “özünde” aynı olan olaylar olarak algılanması gerektiğini belirtmiştir⁷⁹³.

⁷⁹¹ Antlaşmanın İngilizce metni için bkz. EUR-Lex, (Erişim), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42000A0922%2802%29> 21.10.2021.

⁷⁹² Van Bockel, p. 50.

⁷⁹³ Bkz. HUDOC, (Erişim), “...*Bu madde anlamında cezaî alanda yöneltilen bir suçlamanın varlığıyla ilgili olarak, Daire gibi Büyük Daire de başvuru hakkında açılan ilk prosedürün, ulusal hukukta idari prosedür olarak nitelendirilmiş olsa da, özellikle “huzur bozucu küçük eylemler” suçunun niteliği ve cezanın ağırlığından dolayı, bir ceza prosedürü olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatinde. Suçların kimliğiyle ilgili olarak, AİHM geçmişte farklı yollar izlemiştir: Bunların bir kısmında hukuken nasıl nitelendirildiklerine bakmaksızın olayların kimliğine önem vermiş, bazılarında aynı olaylar farklı suçlara yol açabilir ilkesini koymak suretiyle hukukî nitelemeye önem vermiş, başkalarında da iki suçun temel ortak unsurlarını aramıştır. Bu yolların farklılığının 7 no'lu Protokol'ün 4. maddesinin güvenceye aldığı temel hakla uyumsuz bir hukukî güvensizlik kaynağı haline geldiğini düşünen AİHM, AİHS anlamında “aynı suç” ifadesinden ne anlaşılması gerektiğini açıklamaya karar vermiştir. Özellikle Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medenî Haklar Uluslararası Paketi, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi gibi diğer uluslararası belgelerde öngörüldüğü anlamıyla aynı suçtan iki kez yargılanmama ve cezalandırılmama hakkının kapsamını analiz ettikten sonra, AİHM, 7 no'lu Protokol'ün 4. maddesinin birinci suçun oluşmasına yol açan aynı olaylar veya “özünde” aynı olan olaylar nedeniyle ikinci bir suç için bir insanın kovuşturulmasının veya yargılanmasının yasaklanması şeklinde anlaşılması gerektiği kanaatinde. Bu güvence yeni kovuşturmaların açıldığı ve bir önceki mahkûmiyet veya beraat kararının daha önce kesinleşmiş olduğu durumlarda uygulama alanı bulur. Bu olayda, Ceza Kanunu'nun 318 ve 319. maddelerine dayanılarak açılmış ceza davası 7 no'lu Protokol'ün 4. maddesi açısından bir sorun doğurmamaktadır, çünkü başvuruçunun komutana karşı yaptığı hareketler ilk defa ve sadece ceza yargılamasının konusunu oluşturmuştur. Ancak başvuruçunun önce idari prosedür çerçevesinde, İdari Suçlar Kanunu'nun 158. maddesine dayanılarak, mahkûm edilmesine, sonra da Ceza Kanunu'nun 213. maddesi temelinde hakkında ceza davası açılmasına sebep olan huzur bozucu eylemler için durum farklıdır. AİHM başvuruçuya karşı açılan idari ve ceza prosedürlerinin her ikisinin temelinde bulunan olayların sadece bir konuda farklılık gösterdiği – bir polise karşı şiddete başvurma tehdidi –*

Türk öğretisinde, *Kunter/Yenisey/Nuhoğlu*; ceza muhakemesindeki fiil kavramının maddî ceza hukukundaki anlamından farklı olduğunu belirtmiştir. Yazarlar, failin suçtan önceki davranışları ile birlikte iddianamede somutlaşan ve genel hayat tecrübesine göre iddianamede tanımlanmış olay ile bağlantılı davranışlar bütünüünün fiil olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmüştür⁷⁹⁴.

Erem'e göre, fiil, maddî anlamda aynı olmalıdır. “*Aynı fiil*” ile “*birbirinin aynı olan iki fiil*” aynı anlamda değildir. Bir fiilden dolayı hakkında beraat hükmü verilen kişinin hükmün kesinleşmesinden sonra ilk davadakiyle aynı olan ikinci bir fiil işlemesi durumunda önceki kesin hüküm ikinci fiilden dava açılmasını engellemez, bilakis kişi, bu ikinci fiilden dolayı mahkûm da olabilir. Zira, ilk fiil hakkında verilen yanlış bir hukukî kanaat ikinci fiile meşruluk sağlayamaz⁷⁹⁵.

Yurtcan'a göre, fiilin aynılığı unsurunu belirlerken tek başına tabii ölçüt veya hukukî ölçüt esas alınmamalıdır. Fiilin aynılığının tespiti, dava konusunun ne olduğu ile yakından ilgili olup fiilin dava konusuna dahil olduğu sonucuna varıldığı takdirde, bu fiilin yargılanmış olduğu kabul edilir ve kesin hükmün önleme etkisi doğar. Yazara göre, davanın konusu iddianamede maddî vakıa olarak belirtilen fiillerdir. Mahkeme, hüküm verirken iddianamede belirtilmiş olan maddî vakıaların dışına çıkamamaktadır. Fiilin aynılığı iddianamede ferdileştirilmiş maddî vakıaların aynılığına göre belirlenir⁷⁹⁶.

Özen'e göre, hukukî nitelendirme sonucu suçun isminin değiştirilmesi ile fiilin aynılığı farklı anlamlara gelmektedir. Fiil aynıyken hukukî nitelendirmenin değiştirilmesi durumunda, fiilin aynılığı devam eder. Bu sebeple aynı fiil, sadece

---

ve sonuç olarak özünde aynı olaylar olarak kabul edilmeleri gerektiği kanaatindedir. Daire gibi Büyük Daire de “idari” prosedür çerçevesinde üç gün hapis cezasına çarptırılmanın kesin bir karar olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca, AİHM başvurusunun ceza yargılaması sonucunda beraat etmiş olmasının başvurusunun aynı suçtan iki defa yargılandığı iddiasını ortadan kaldırmadığının altını çizerek. AİHM 7 no’lu Protokol’ün 4. maddesinin üç farklı garanti içerdiğinin altını çizerek: Aynı olaylar için iki defa i. kovuşturulmama, ii. yargılanmama veya iii. cezalandırılmama. Öte yandan, başvurusunun beraat etmesi sadece delil yetersizliğine dayandığından başvurucuyu mağdur sıfatından yoksun etmemiştir. Rus makamlarının yargılamanın herhangi bir aşamasında non bis in idem ilkesinin ihlâl edildiğini kabul ettiklerine dair bir bulgu yoktur. Özet olarak, AİHM Ceza Kanunu’nun 213 § 2 b maddesine dayanılarak başvuru hakkında açılmış olan ceza davasıyla ilgili suçun, başvurusunun daha önce, İdari Suçlar Kanunu’nun 158. maddesine dayanılarak, kesin bir kararla mahkûm edilmesine neden olan suçla esas olarak aynı olduğu kanaatindedir.”, [⁷⁹⁴ Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, s. 41.](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22fulltext%22:%22Zolotukhin%22,%22documentcollectionid%222:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]”, 23.10.2021.</i></p></div><div data-bbox=)

⁷⁹⁵ Erem, Kesin Hüküm, s. 47.

⁷⁹⁶ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 146.

hukukî nitelendirme sonucu farklı bir suç hâline geldiği için yeniden muhakeme konusu yapılamaz⁷⁹⁷.

Kurşun'a göre, fiil, davanın konusu olup yapılması istenen ikinci muhakeme ile ilk muhakemenin konusunun aynı olması durumunda kesin hükmün önleme etkisi doğar. Yazara göre, fiil kavramını anlamak için maddî ceza hukukuna başvurulmalı ve fiil kavramının hareket, netice ve nedensellik bağı unsurlarından birinin farklı olması durumunda fiilin aynı olmadığı kabul edilmelidir⁷⁹⁸.

Kelep-Pekmez'e göre, fiilin aynı sayılabilmesi için normatif bir değerlendirme yapılarak iddianamede belli açılardan sınırlandırılmış olan olguların aynı veya benzer korunan hukukî değer ihlâli göz önünde bulundurularak aynı fiil kavramının belirlenmesi gerekmektedir. Yazara göre, kesin hükmün önleme etkisinin unsurlarından biri olan aynı fiilin bulunduğu kabulü için iddianamede yer alan tarihî olay örgüsünün aynı olması yetmemekte, aynı zamanda, bu tarihî olay örgüsü sebebiyle hangi korunması amaçlanan hukukî değer sebebiyle kovuşturulduğu ya da bir hükme ulaşıldığı önem taşımaktadır⁷⁹⁹.

Cebeci'ye göre, iddianamede somutlaştırılmış olan uyuşmazlık konusu olay, ceza muhakemesinde fiili oluşturmaktadır. Fiil maddî ve hukukî açıdan olmak üzere iki şekilde nitelendirilmelidir. Fiilin hukukî nitelendirilmesi değiştiği takdirde, mahkeme, fiili değerlendirirken tüm hukukî niteleme şekillerini göz önünde bulundurduğundan, aynı olaya ilişkin olarak yeniden ceza davası açılmayacaktır. Ancak, iddianamede yer alan ve suç teşkil eden olayları açıklamak için bulunan diğer olaylar hakkında ayrıca dava açılması söz konusu olabilecektir⁸⁰⁰.

Kanaatimize göre, ceza muhakemesi anlamında fiil, iddianamede belirtilmiş olan tarihî olayın tümüdür. Ceza muhakemesi anlamında fiil birden fazla hareketten oluşabileceği gibi tek hareketten de oluşabilir. Başka bir ifadeyle, muhakeme hukukundaki fiil, maddî ceza hukukundan daha geniş bir anlama sahiptir. Ancak maddî ceza hukuku anlamında tek fiilin ceza muhakemesi anlamında birden fazla fiil oluşturması söz konusu değildir. Sanık tarafından işlenmiş olan fiilin maddî ceza hukuku anlamında hukukî niteliğinin doğru belirlenmiş olmasına, suç tipinin doğru

---

⁷⁹⁷ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1308.

⁷⁹⁸ Kurşun, Hüküm, s. 94-95.

⁷⁹⁹ Kelep-Pekmez, s. 95-96.

⁸⁰⁰ Cebeci, s. 26.

açıklanmasına gerek yoktur⁸⁰¹. Yargılanan fiil, mahkeme tarafından farklı bir şekilde değerlendirilerek başka bir suç olarak nitelendirilebilir. Bu durum fiilin aynılığı kavramını etkilemez. Ancak yargılanan bu fiil, başka bir suç oluşturduğu kanaatiyle başka bir ceza davasının konusu yapılamaz. İkinci davada fiilin hukukî niteliğinin farklı olarak düşünülmesi, bu yasağın önünde bir engel değildir. Yine, ilk davada mahkemede olay bütün yönleriyle incelenmiş sayılacağından, daha sonra suç nev'inin ya da niteliğinin değiştirilmesi suretiyle kamu davasının açılması mümkün değildir. Fiil; iddianamede yer, zaman, mekân, konu, süre, fiilde kullanılan araç gibi özellikleri ile somutlaştırılmış olan davranışlar bütünü olarak değerlendirilmelidir⁸⁰². Fiilin aynılığı, iddianamede belirtilmiş olaylar ve iddianame ile bağlantılı olarak değerlendirilmelidir. Hüküm, yalnızca iddianamede belirtilen fiil ve fail hakkında verildiğinden, mahkemenin maddî gerçeğe ulaşma görevi sadece iddianamede unsurları gösterilmiş fiil bakımından söz konusudur. Ceza muhakemesinin konusunu sınırlayan, iddianamede belirtilen dış dünyaya yansımış insan davranışlarından oluşan olaylar bütünü olduğuna göre, mahkeme, bu olaylar bütünü içinde kalan tüm olayları değerlendirecek, cezaî yaptırıma konu olabilecek fiilleri seçerek yargılayacaktır⁸⁰³. Ceza muhakemesinin konusu, iddianamede belirtilen fiil ve fail olduğuna göre, muhakemenin konusu iddianameyi düzenleyen Cumhuriyet savcısının amacı ya da iradesi gibi öznel ölçütlere göre belirlenemez⁸⁰⁴. Mahkeme, iddianamede yer alan tarihî olayın bütününi yargılamalı, olay içinde yer alan ve ceza hukukunda yaptırım gerektiren tüm olayları değerlendirme kapsamına almalıdır. Mahkeme, bu bağlamda iddia ve savunmalarla bağlı olmaksızın iddianamede yer alan fiilin veya fiillerin hukukî nitelendirmesini farklı şekilde belirleyebilir.

Öğretide bir görüşe göre, iddianamede belirtilmiş olaylar ile daha sonra ortaya çıkan olaylar arasında yer, zaman, mağdur, nedensellik bağı ve sosyal bakımdan bir

---

⁸⁰¹ Akcan, s. 53.

⁸⁰² Aynı yönde bkz. Ataç, s. 44.

⁸⁰³ Çınar, s. 40.

⁸⁰⁴ Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 14.06.2005 Tarih ve 2005/6-38 Esas ve 2005/63 Karar sayılı kararı. "...Görüleceği üzere bu iki maddede kamu davasının fiil yönünden sınırları açıkça gösterilmektedir. Fiil yönünden kamu davasının dışına çıkılması, dava olmadan hüküm verilmesi ya da var olan davaya rağmen karar verilmemesi anlamını taşır. Yargılama Yasasının emredici kuralları ise böyle bir kabule kesin engel oluşturur. Nitekim Ceza Genel Kurulunun benzer hukukî sorunlar nedeniyle verdiği çeşitli kararlarında sürdürdüğü istikrarlı uygulamasına göre; 'bir olayın açıklanması sırasında başka bir olaydan da söz edilmesi o olay hakkında dava açıldığını göstermez.' İddianamede dava konusu yapılan eylemin bir başka olaya dayalı olmadan, bağımsız olarak açıklanması gerekir..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 28.10.2021; Çınar, s. 41-42.

birliktelik veya ilişki bulunmakta ise, olaylar arasında bağlantı vardır⁸⁰⁵. Bu bağlamda, aralarında bağlantı olan olaylar, ayrı bir suç niteliğinde değillerse, iddianamedeki olayın bir parçası sayılırlar ve iddianamede gösterilmese de ek savunma hakkı vermek suretiyle hükme esas alınabilirler. Bu bağlamda, mahkeme, yalnızca iddianame belirtilmiş olan olayı değil, görülmekte olan davanın konusunu teşkil eden fiilin sınırlarını aşmadığı müddetçe kovuşturma aşamasında ortaya çıkan yeni vakıa ve değerlendirmeleri de araştırma faaliyeti kapsamına almalıdır⁸⁰⁶. Ancak, eğer olaylar farklı bir suç görünümünde ise, bu olaylar ile ilgili olarak yeni bir iddianame düzenlenmesi gerekmektedir. Yine, mahkemede duruşma görülürken sanığın iddianamede yer alan suçtan daha farklı bir suç işlediği kanaatinin oluşması durumunda, bu konuda ek iddianame düzenlenmesi talep edilmemeli, bunun yerine suç duyurusunda bulunulması gerekmektedir⁸⁰⁷.

IV. Kesin Hükümün Olumsuz Etkisinin Bazı Suç Türleri Bağlamında Değerlendirilmesi

A. Bileşik Suç

TCK m. 42’de yer alan bileşik suç (*zusammengesetztes Delikt*), biri diğerinin unsurunu ya da ağırlaştırıcı nedenini oluşturması nedeniyle tek fiil sayılan suç olarak tanımlanmıştır. Bileşik suçlarda başka bir suçu oluşturan fiilden ötürü ayrıca ceza verilmemektedir. Örnek vermek gerekirse, tehdit veya cebir kullanmak suretiyle yağma suçu (TCK m. 148) işlendiği takdirde, kişiye yağma suçuyla birlikte ayrıca tehdit (TCK m. 106) veya kasten yaralama (TCK m. 86) suçundan ceza verilmemektedir⁸⁰⁸. Bileşik suçlarda, kanunda açık bir biçimde farklı suç tipinde yer alan fiiller birleşerek, birleşen suçlardan tamamen bağımsız olarak yeni bir suç tipi oluşturmaktadırlar⁸⁰⁹. Kanun koyucu, birden çok hukukî değeri ihlâl eden

---

⁸⁰⁵ Çınar, s. 41; Ataç, s. 44.

⁸⁰⁶ Kelep-Pekmez, s. 15.

⁸⁰⁷ Ataç, s. 43-44.

⁸⁰⁸ İ. Özgenç, s. 670.

⁸⁰⁹ Kayıhan İçel, *Suçların İctimai (Genel Bilgiler- Fikri İctima- Müteselsil Suçlar- Görünüşte İctima)*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1972, s. 204; Hafızoğulları, Özen, s. 377; Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 537; Dönmezer, Erman, Cilt 2, s. 651; Soyaslan, Ceza Genel, s. 271; Demirbaş, s. 575-576; Koca, Üzülmez, s. 563; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 567; Hakeri, s. 571; Özen, Genel Hükümler, s. 995.

davranışları tek fiil saymakta ve başka bir suç tipinde birleştirmektedir, yani, tek suç bulunduğundan yalnızca bu suçun cezası kişiye verilmektedir⁸¹⁰.

Bileşik suç teşkil eden fiil, iddianamede somutlaştırılmış olması durumunda, mahkemenin yaptığı hukukî nitelendirmenin farklı olması yeniden yargılama yapılmasını gerektirmemektedir. Bileşik suçtan dolayı bir kişi yargılanmışsa, bileşik suçu oluşturan diğer suçlar da yargılanmış sayılır. Örneğin, olayda silah gösterilerek malın çalındığından bahisle iddianamede bileşik suçlardan biri olan yağma suçundan ceza verilmesi istenmesine rağmen mahkeme, silah gösterilmesinin tehdit niteliğinde olmadığı fikrine ulaşır ve yalnızca hırsızlıktan dolayı hüküm kurarsa, ikinci bir dava açılarak yağma veya tehdit iddiasının yargılanması söz konusu olmayacaktır. Sonuç olarak fail ve iddianamede belirtilen fiil aynıdır ve bileşik suçta kesin hükmün önleme etkisi kendisini gösterecektir⁸¹¹.

Bileşik suç ile bileşik suçu oluşturan diğer suçlar arasında önleme etkisinin doğmayacağı kabulü, bileşik suç teşkil eden fiilleri değerlendirirken “*aynı fiil*” kavramının değil, suçun hukukî nitelendirmesinin ölçüt olarak alındığını gösterir⁸¹² ki bu değerlendirmenin doğru olmadığını belirtmiştik.

B. Zincirleme Suç

Zincirleme suç (*fortgesetzte Delikt*), bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla kez işlenmesi durumudur (TCK m. 43). Bu bağlamda, zincirleme suçun oluşabilmesi için aranan koşullardan biri, birden çok fiilin bulunmasıdır⁸¹³. Ancak, bu birden çok fiilin aynı suça ilişkin olması gerekmektedir. Zincirleme suç kapsamındaki her fiilin suç tipinde mevcut olan maddî ve manevî unsurları içermesi ve hukuka aykırı olması gerekmektedir⁸¹⁴. Zincirleme suç durumunda, ortada tek değil, birden fazla suç bulunmaktadır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri aynı suç kapsamındadır (TCK m. 43/1, ikinci cümle). İşlenen suçların teşebbüs aşamasında kalması veya birkaçının iştirak hâlinde işlenmesi önemli değildir. Aynı suç, değişik zamanlarda müteaddit defa işlenmesine rağmen, failin suç işlemesindeki

---

⁸¹⁰ Çetintürk, Töngür, s. 339.

⁸¹¹ Özen, *Non bis in idem*, s. 407.

⁸¹² Ataç, s. 49.

⁸¹³ İ. Özgenç, s. 675.

⁸¹⁴ Hafizoğulları, Özen, s. 381; Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 527; Çetintürk, Töngür, s. 343; Akbulut, s. 899.

karar birliği sebebiyle, faile bu suçların her birinden değil, yalnızca tek ceza verilmekte; ama verilen ceza artırılmaktadır⁸¹⁵.

Zincirleme suç hakkında muhakeme hukuku bakımından değerlendirilmesi gereken husus, zincirleme suç kapsamında yer alan ve birbirinden bağımsız olan fiillerin tek fiil olarak kabul edilip edilmeyeceğidir. Alman hukukunda zincirleme suçla ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmasa da, zincirleme suç, hukukî anlamda hareket tekliğinin özel bir görünüm biçimi olarak kabul edilmekte ve tek fiil olduğu için tek suçun varlığı deđerlendirilmektedir⁸¹⁶. Bu sebeple, zincirleme suçla dahil olan fiillerin hem maddî ceza hukuku hem de muhakeme hukuku bağlamında tek bir fiil olarak kabul edilmesi ortaya çıkabilecek sorunların çözümü olarak görülmektedir⁸¹⁷. Türk hukukunda ise zincirleme suçun oluşabilmesi için birden fazla fiil olması ve bu fiillerin aynı suçla oluşturması gerekmektedir. Fiillerden bazıları farklı suç teşkil ediyorsa, zincirleme suç hükümleri uygulanmayacak, fail işlediği suç sayısınca cezalandırılacaktır. Aynı suç kavramı, Türk öğretisinde ve Yargıtay uygulamalarında “*aynı suç tipi*⁸¹⁸, *ihlâllerin aynı olması, benzer hukukî değerlerin ihlâli*⁸¹⁹ ya da *suçun asıl unsurlarında aynılık*” biçiminde kullanılmıştır⁸²⁰.

Zincirleme suçla oluşturan suçlar; iddianamede yer aldığı için bu suçların yargılaması tek tek yapılmakta, ancak cezalandırma politikası gereği tek suç var gibi ceza verilmektedir⁸²¹. İddianamede zincirleme suç kapsamındaki fiillerin açıkça yer alması, ancak zincirleme suç sebebiyle tek ceza verilmesinin istenmesi durumunda mahkeme bu talebi kabul ettiyse ve buna göre hüküm kurduysa suç oluşturan fiillerin yargılaması yapılmış sayılacağından yeniden yargılama yapılamayacaktır ve kesin hükmün önleme etkisi ile karşılaşılabilmektedir⁸²². Zincirleme suçun tek suçtan oluştuğu yönündeki kabul, fiillerden yalnızca birinin iddianamede yer alması durumunda, iddianamede bulunmayan diğer tüm müstakil fiillerin muhakemenin konusu

---

⁸¹⁵ Türkan Yalçın Sancar, *Müteselsil Suç*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 1995, s. 19; Dönmezer, Erman, Cilt 2, s. 658; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 254; Demirbaş, s. 578; Koca, Üzülmöz, s. 529; Hakeri, s. 576; Akbulut, s. 899.

⁸¹⁶ Spinellis, s. 108; Neslihan Göktürk, *Fikrî İçtima (Suçların İçtiması)*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 143; Koca, Üzülmöz, s. 528.

⁸¹⁷ Göktürk, s. 143-144.

⁸¹⁸ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 571.

⁸¹⁹ Soyaslan, Ceza Genel, s. 260. Alman hukukunda müteselsil suçla yer verilmemiş olsa bile öğreti ve uygulamada benzer hukukî değerlerin ihlâli şartı aranmaktadır. Bkz. İçel, Suçların İçtiması, s. 78.

⁸²⁰ İçel, Suçların İçtiması, s. 126-127; İdris Şeker, *Zincirleme Suç*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009, s. 56.

⁸²¹ Ataç, s. 46.

⁸²² Wolter, s. 32; Özen, *Non bis in idem*, s. 407.

yapılabileceğini gösterir⁸²³. Zira, böyle bir durumda, zincirleme suç tek suç olarak görüldüğünden iddianamede yer almayan fiiller de iddianamede yer alan fiile dahil olurlar ve sonuç olarak uzun süren yargılamalarda sanık muhakeme sırasında aleyhine değişen ithamlarla karşı karşıya kalabilir⁸²⁴. Bu sebeple, zincirleme suçta suç çokluğunun esas alınması gerekmektedir. Zincirleme suçta dahil olan fiiller birbirinden bağımsız fiiller olup zincirleme suç, muhakeme hukuku anlamında tek fiil olarak kabul edilemez. Fiiller farklı olduğundan, bu fiillerden biri ya da birkaçı hakkında karar verilmiş olması, iddianameye konu olmayan fiillerle ilgili yargılama yapılmasının önünde engel oluşturmayacaktır.

Kimi zaman fiiller, zincirleme suç kapsamında olmakla birlikte; kesin hükümden sonra ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanamayacağı öğretide tartışmalıdır. Öğretide bir görüşe göre, zincirleme suç kapsamına dahil olan suçlardan bazılarının kesin hükümden önce işlenmiş, ancak sonradan ortaya çıkmış olması durumunda bunların ne zaman ortaya çıktıkları değil, ne zaman işlendikleri önemli olduğundan ikinci bir yargılamanın yapılamayacağı kabul edilmelidir⁸²⁵. Başka bir görüşe göre ise, zincirleme suç, kanunda belirtildiği durumlarda, birden fazla suçta suç teklifi hükümlerinin uygulandığı hukukî bir faraziye olduğundan ve kanunda belirtilen hâller dışında her suç bağımsızlığını koruduğundan, fail hakkında iddianamede ferdileştirilmiş maddî vakıalar dışındaki fiillerin sonradan ortaya çıkması durumunda yeniden yargılama yapılabilmelidir⁸²⁶. İlk mahkûmiyet hükmünün konusunun tek fiil olması durumunda, hâkim daha sonra tespit edilen, ancak kesin hükümden önce işlenmiş olan fiillerin ilk fiil ile zincirleme suç ilişkisi içerisinde bulunduğu fikrine erişirse, zincirleme suç sebebiyle ilk hükümdeki cezanın artırılması gerekmektedir. Ancak, burada, *non bis in idem* kuralı gereği temel cezaya dokunulmaz, hâkim, sonraki fiillerin sayı ve ağırlığına göre temel ceza üzerinde değişen oranlarda bir artırım yapabilir. Kesin hüküm verilirken zaten üst sınır üzerinden cezanın tayin edilmesi durumunda cezanın artırılması mümkün olmayacaktır⁸²⁷.

---

⁸²³ Şeker, s. 30-31.

⁸²⁴ Şeker, s. 31.

⁸²⁵ Erem, Kesin Hüküm, s. 49, İçel, Suçların İçtimai, s. 163. Görüşler için bkz. Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 51 vd.

⁸²⁶ İçel, Suçların İçtimai, s. 164, Tosun, Müselsel Suçlar, s. 140; Yurtcan, s. 10; Yalçın-Sancar, s. 148.

⁸²⁷ Yalçın-Sancar, s. 150-151, 164.

Yargılaması yapılan olay hakkında kesin bir hüküm verildikten sonra, iddianame düzenlenmeden önce işlenen fiiller arasında bir bağ olup olmadığı ve kesin hükmün bu fiiller açısından da önleme etkisi yaratıp yaratmadığı sorunu⁸²⁸ ise iddianamede gösterilmemiş olan ancak birbiri ile bağlantıda olan olayların ayrı bir suç teşkil etmediği durumlarda iddianamedeki olayın parçası sayılmaları ile çözülür⁸²⁹. Fiillerin farklı bir suç oluşturması durumunda “*aynı fiil*” kapsamı içinde değerlendirilemeyeceklerinden bu fiiller hakkında kesin hükmün önleme etkisinin doğmayacağı açıktır. Öğretide bizim de katıldığımız görüşe göre⁸³⁰, zincirleme suç kapsamındaki suçlar tek fiil teşkil etmediği için, yargılama bittikten sonra ortaya çıksalar bile bunlar hakkında yargılama yapılacaktır. Önceden yargılanmış suçla bu suçlar arasında zincirleme suç ilişkisi olması durumunda ikinci muhakemeyi yapan hâkim önceki hükmü tamamlayıcı nitelikte karar verecek ve yalnızca cezanın yeniden hesaplanmasıyla yetinecektir. Öğretide, mahkeme tarafından fail hakkında zincirleme suç sebebiyle hüküm kurulduktan sonra daha önce işlenmiş ve teselsüle dahil edilebilecek fiillerin ortaya çıkması durumunda, sonradan ortaya çıkan fiillerin ceza üzerinde etki göstermesi gerektiği, önceki hükümde ceza en üst sınırdan verilmemişse cezada artırım yapılacağı, önceki ceza en üstten verilmişse ikinci hüküm verecek olan hâkimin olayda zincirleme suçun söz konusu olduğunu karara yazmakla yetinerek cezayı aynı şekilde bırakması gerektiği belirtilmektedir⁸³¹. Beraat kararlarında ise durum farklıdır. Zincirleme suç kapsamına giren tüm münferit fiillere ilişkin bu etki, ancak zincirleme suçtan mahkûmiyet gerçekleşmişse ortaya çıkmaktadır⁸³². Ancak, suçun zincirleme suç niteliğinde olduğu reddedilirse ya da beraat kararı verilirse, münferit fiillere ilişkin ceza davası, yalnızca iddianamede ileri sürülen ve mahkûmiyete konu olan fiillere ilişkin olarak bu yönde verilen kararlar sona erer. Dolayısıyla, yeni bir muhakeme yapılması, münferit fiillerin veya başka bir zincirleme suç bağlantısının hukukî bakış açısından hukuka uygundur. Bunun nedeni, bu tür durumlarda münferit fiilleri tek suç hâlinde birleştiren bir bağ kurulmamış olmasıdır⁸³³.

---

⁸²⁸ Ataç, s. 46.

⁸²⁹ Spinellis, s. 108.

⁸³⁰ Akbulut, s. 919.

⁸³¹ Yalçın-Sancar, s. 151.

⁸³² Wolter, s. 32.

⁸³³ Spinellis, s. 108-109.

Aynı şekilde, kesin hükümden önce; ancak muhakeme başladıktan sonra failin zincirleme suç teşkil eden hareketlerine devam etmesi durumu da değerlendirilmelidir.

Öğretide *Erem*'e göre, failin hakkında başlamış olan muhakemeden haberdar olup olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Hakkındaki muhakemeyi bilen bir kişinin “bir suç işleme kararının icrası kapsamında” hareket etmediği açıktır; zira, hakkında başlatılmış muhakemeyi öğrenen bir kişinin suç işleme kararından vazgeçmesi beklenirken işlemiş olduğu fiillere devam etmesi durumu, bir suç işleme kararının icrası kapsamında değerlendirilemez. Bu nedenle yazar, sonradan işlenen fiillerin “aynı fiil” kapsamına girmediğini, bu nedenle yeniden kamu davası açılabileceğini düşünmektedir⁸³⁴.

İçel, zincirleme suçta işlenmiş olan her suçun bağımsız yapısını korumaya devam etmesinden dolayı kanunun gösterdiği durumlar dışında, her fiilin bağımsız niteliğine göre hareket etmek gerektiğinden, “aynı fiil” kavramından söz edilemeyeceği ve kesin hükmün önleme etkisinin oluşmayacağı fikrindedir. Hükümde göz önünde bulundurulmamış bir fiilden dolayı dava açılmasına *non bis in idem* ilkesi engel olmamaktadır; çünkü fiil aynı değildir. Yazara göre, kesin hükme dek fail “aynı suç işleme kararı” ile kanunun aynı hükmünü ihlâl edebilecektir; ancak hâkim, somut olayın özelliklerine göre, takdir hakkı çerçevesinde suç işleme kararındaki birliğin ortadan kalkıp kalkmadığına karar verebilecektir⁸³⁵.

İ. Özgenç, Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan soruşturma sonucunda toplanan delillerin yeterli şüphe oluşturmasıyla düzenlenen iddianame ile hukukî kesinti oluştuğunu, iddianamenin düzenlenmesinden sonra devam eden eylemlerin başka bir ceza soruşturmasının konusu olması gerektiğini savunmaktadır. Buna karşın, hakkında henüz iddianame düzenlenmeyen kişinin aynı suç işleme kararıyla ve aynı mağdura karşı yeniden suç işlemesi durumunda hukukî kesinti gerçekleşmemiş olduğundan kişi hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır⁸³⁶.

Centel/Zafer, sanığın zincirleme suç çerçevesindeki hareketlerine kesin hükümden sonra devam etmesi durumunda, bu hareketlerin iddianameye konu olan olayla sıkı bağlantı içerisinde olduğunu ve iddianamede yer alan fiille bağlantılı olayların

---

⁸³⁴ Erem, Kesin Hüküm, s. 49.

⁸³⁵ İçel, Suçların İctimai, s. 96, 144, 164.

⁸³⁶ İ. Özgenç, s. 678, dn. 1218.

iddianamede yer almasa bile uyuşmazlığın parçası sayıldığını belirtmiştir. Yazarlara göre, iddianame, olaylar arasında hukukî bir kesinti yapar ve iddianameden sonra devam eden olaylar başka bir muhakemenin konusunu oluşturur. Bu sebeple, devam eden hareketler kesin hükme dahil değildir ve hukukî kesintiden sonraki fiiller kendi aralarında zincirleme suç ilişkisi içerisinde değerlendirilmelidir. Sonradan ortaya çıkan ve yeni bir iddianame konusu yapılan bu olaylara dair davalar birleştirilerek farklı iddianamelere konu olan olaylar zincirleme suç kapsamında değerlendirilir ve sadece zincirleme suç kuralları çerçevesinde ceza hesaplanır⁸³⁷.

Tosun, kişi hakkında kovuşturma başlatılmasının ya da hüküm verilmesinin mutlaka önceden verilmiş olan suç işleme kararını değiştirmesi gerektiğini iddia etmenin doğru olmadığını belirtmektedir. Yazar, her ne kadar burada ekseriyetle yeni bir karar alınsa da eski kararın icrasına devam edilebildiğini savunmaktadır. Burada hâkim, durumu değerlendirmelidir. Eğer hâkim, suç işleme kararının verilen hükümden sonra değiştiğine kanaat getirirse yeni bir suçtan dolayı ceza vermelidir; eğer kanaati bu yönde olmazsa yeni işlenen fiillerin eskisi ile teselsüle devam ettiği kabul edilmelidir. Buna bağlı olarak, eski fiil zaten cezalandırılmış ise hâkim takdiren cezayı artırabilecektir. Yazar, kesin hükümden önce işlenmiş olmakla beraber hükme esas alınmamış fiillerden dolayı da ceza artırım yapılmasının uygun olduğu görüşündedir⁸³⁸.

Özen'e göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, iddianamenin düzenlenmesinin ertelenmesi ve hapis cezasının ertelenmesi kararından sonra işlenen suçların yeni bir suç işleme kararı çerçevesinde işlendiği kabul edilmelidir. Kesintiden önce ya da sonra birden çok suç işlenmiş olması durumunda bu suçlar arasında zincirleme suçun diğer koşulları gerçekleşmişse zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir. Mahkûmiyet hükmü ile kesinleşen zincirleme suç ve hata sebebiyle zincirleme suç kapsamı dışında bırakılan suç arasında zincirleme suç ilişkisi varlığını korumalı, kapsam dışında kalan suçun cezasının daha ağır olması durumunda bu suç üzerinden zincirleme suç hükümleri uygulanarak kapsam dışında bırakılan suçtan verilen ceza mahsup edilmelidir⁸³⁹.

---

⁸³⁷ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 703-704.

⁸³⁸ Öztekin Tosun, "Müselal Suçlar", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 22, Sayı: 1-4, 1957, s. 140-141.

⁸³⁹ Özen, Genel Hükümler, s. 1006-1008.

Kelep-Pekmez, ceza muhakemesi anlamında bir fiilin zaman ve mekân bakımından birbirine yakınlık gösteren olaylardan oluştuğunu kabul ettiğinden, farklı zamanlarda gerçekleşen zincirleme suç teşkil eden her bir fiilin ayrı olarak ele alınabilecek nitelikte olduğunu savunmaktadır. Yazara göre, zincirleme suçu oluşturan ancak iddianamede belirtilmemesi sebebiyle mahkeme tarafından göz önüne alınmayan zincirleme suça ilişkin diğer olgular bağımsızlık niteliklerini korurlar ve yargılama sırasında fark edildikleri zaman mahkeme tarafından doğrudan göz önünde bulundurulamazlar ve ayrıca bir dava açılması gerekir. Yine, zincirleme suç teşkil eden fiillerin bazıları için verilen hüküm kesinleştikten sonra, zincirleme suçun mahkeme tarafından göz önünde bulundurulmayan parçaları açısından önleme etkisi doğmaz⁸⁴⁰.

Kanaatimize göre de, konuyu değerlendirirken hukukî kesinti kavramı göz önünde bulundurulmalıdır. Cumhuriyet savcısının yapmış olduğu soruşturma sonucunda failin suçu işlediğine dair yeterli şüpheye ulaşması durumunda iddianamenin düzenlenmesi ile birlikte hukukî kesinti meydana gelmektedir. İddianamenin düzenlenmesinden itibaren olaylar arasında hukukî kesinti olduğundan, iddianamenin düzenlenmesinden sonra devam eden fiiller başka bir suç teşkil etmektedir. Bu nedenle bu fiiller ayrı bir ceza soruşturmasının konusu yapılmalıdır⁸⁴¹. Ancak elbette ki, fail hakkında iddianame düzenlenmiş olması muhakkak failin iç dünyasında tasavvur ettiği “suç işleme kararı”nın ortadan kalktığını göstermez. Failin, hakkında düzenlenmiş olan iddianameden haberdar olması gerekmektedir.

Failin işlemiş olduğu fiillerden biri ya da birkaçı hakkında kesin hüküm verildikten sonra failin aynı nitelikte olan fiilleri işlemeye devam etmesi durumunda da kesin hükümden sonra işlenen fiillerin kesin hüküm verildikten sonra zincirleme suça dahil edilemeyeceği savunulmalıdır. Bu görüşlerimizin sebebi, soruşturma veya iddianamenin kabulüyle birlikte kovuşturma aşamasının başlamasının ya da kesin

---

⁸⁴⁰ Kelep-Pekmez, s. 214.

⁸⁴¹Yargıtay da bu görüştedir. Örnek karar için bkz. Yargıtay 11. Ceza Dairesi’nin 17.01.2014 Tarih ve 2012/16057 Esas ve 2014/976 Karar sayılı kararı. “Sanık hakkında bu davaya konu iddianame düzenlendikten sonra da aynı yere ilişkin mühür bozma suçunu işlediğinden bahisle iddianameler ile ayrı davalar açılmış olması karşısında, mühürün bozulduğuna dair tutanaklardan sonra yeni iddianamenin düzenlenmesi ile hukukî kesinti oluşacağı ve sonraki eylemlerin zincirleme şekilde ayrı suç oluşturacağı cihetle, iki ayrı zincirleme mühür bozma suçundan mahkûmiyet yerine eylemlerin zincirleme şekilde tek suç kabulü ile yazılı şekilde hüküm kurulması, Sanık hakkında mühür bozma suçundan dava açılıp hükmün aslını oluşturan kısa kararda da aynı suçtan hüküm kurulduğu halde gerekçeli kararda başka bir dosyaya ilişkin olduğu anlaşılan iddianame, sanık savunması ve deliller yazılarak infazda tereddüde yol açacak şekilde hükmün karıştırılması yasaya aykırıdır.” Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 11.11.2021.

hüküm verilmesinin failde aranan “suç işleme kararını” zayıflatması gerekliliğidir. Zira, normal şartlar altında failin, hakkında bir soruşturma başlatıldığını, buna bağlı olarak birtakım tedbirler uygulandığını, hakkında iddianame düzenlendiğini ve bu iddianameyi mahkemenin kabul ettiğini bilmesi durumunda fiillerini sonlandırmayı düşünmesi beklenmektedir. Ancak elbette ki tüm bu durumların suç işleme kararını ne kadar etkilediği de mahkeme tarafından değerlendirilmelidir. Fail hakkında kesin hüküm verilmesinin de aynı suç işleme kararını evleviyetle keseceği açıktır. Kesin hükümden sonra aynı fiillerin işlenmeye devam etmesi hâlinde zincirleme suçun değil tekerrür hükümlerinin uygulanması gerekmektedir⁸⁴².

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, bir kararında⁸⁴³, zincirleme suç dahilindeki suçlardan biri hakkında beraat kararının verilmiş olması ya da zamanaşımı, genel af, şikâyetten vazgeçme gibi ceza ilişkisini ortadan kaldıran bir sebebe dayalı olarak hüküm kurulmuş olması durumunda artık o suç bakımından zincirleme suç ilişkisinin

---

⁸⁴² Şeker, s. 91.

⁸⁴³ Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 15.03.2016 Tarih ve 2014/847 Esas ve 2016/128 Karar sayılı kararı. “...Yapılmakta olan soruşturma sonucunda toplanan delillerin failin suçu işlediği yönünde yeterli şüphe oluşturması üzerine Cumhuriyet savcısınca şüpheli hakkında CMK'nun 170. maddesi uyarınca iddianamenin düzenlenmesiyle hukukî kesinti oluşmaktadır. İddianamenin düzenlenmesiyle olaylar arasında hukukî kesinti olduğundan iddianamenin düzenlenmesinden sonra devam eden eylemler ise başka bir ceza soruşturmasının konusunu oluşturacaktır. Başka bir anlatımla sanık hakkında iddianame düzenlendikten sonra, sanık tarafından aynı suçun tekrar işlenmesi durumunda, yeni ve ayrı bir suç söz konusu olacaktır.

Buna karşın işlemiş olduğu suçtan dolayı henüz hakkında iddianame düzenlenmeden, sanığın aynı suç işleme kararıyla ve aynı mağdura karşı yeniden suç işlemesi durumunda, hukukî kesinti gerçekleşmeden aynı suçun işlenmesi söz konusu olduğundan sanık hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır. Bu ahvalde sanığın her suçtan ayrı ayrı cezalandırılması yoluna gidilmeyecek, sanığa bir suçtan ceza verildikten sonra hakkında zincirleme suç hükümleri uygulanmak suretiyle cezasından artırım yapılacaktır.

Buna göre, soruşturma aşamasında sanığın aynı suç işleme kararıyla, aynı mağdura karşı değişik zamanlarda aynı suçu işlediğinin tespit edilmesi durumunda, soruşturma dosyalarının birleştirilerek kamu davası açılması, bu hususa riayet edilmeden kamu davalarının açılması hâlinde ise hukukî kesintinin oluşmasından önce sanığın aynı mağdura karşı bir suç işleme kararıyla aynı suçu değişik zamanlarda işlediğinin anlaşılması durumunda dava dosyalarının birleştirilerek sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı değerlendirilmesi isabetli bir uygulama olacaktır.

...
Zincirleme suçlardan biri hakkında açılan kamu davası sonucunda zincirleme suç hükümleri uygulanmadan hüküm kurulmuş ve kesinleşmiş ise, henüz sonuca bağlanmayan zincirleme suçta tabi diğer suç hakkında nasıl hüküm kurulması gerektiği meselesine gelince;

Zincirleme suçta dahil olan suçlardan biri hakkında beraat kararı verilmiş ya da zamanaşımı, genel af, şikâyetten vazgeçme gibi ceza ilişkisini ortadan kaldıran bir sebebe dayalı olarak hüküm kurulmuşsa artık o suç bakımından zincirleme suç ilişkisi kalkacağından henüz sonuca bağlanmayan suçla ilgili kesinleşen hükme konu fiil gözetilmeksizin bağımsız hüküm kurulmalıdır.

Zincirleme suçta dahil olan bir suçtan bu durum gözetilmeksizin mahkûmiyet kararı verilmiş ve bu karar kesinleşmiş ise, zincirleme suçta konu ikinci ilgili olarak mahkemece; kesinleşen hükme konu eylem de göz önüne alınarak zincirleme suç hükümlerinin uygulanması suretiyle hüküm kurulmalı, kesinleşen hükümdeki ceza sonuç cezadan indirilmeli, böylece yargılaması devam eden suçta ilişkin ceza belirlenmelidir.” Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 29.10.2021.

kalkacağını ve henüz sonuca bağlanmayan suçla ilgili kesinleşen hükme konu fiil gözetilmeksizin bağımsız hüküm kurulması gerektiğini belirtmiştir. Genel Kurul, zincirleme suç kapsamında değerlendirilmesi gereken bir suç hakkında, zincirleme suç oluşturduğu gözetilmeden mahkûmiyet kararı verilmiş ve bu kararın kesinleşmiş olması durumunda ise zincirleme suçla konu ikinci suçla ilgili olarak mahkeme tarafından kesinleşen hükme konu fiil de göz önünde bulundurularak zincirleme suç hükümleri uygulanarak hüküm kurulması, kesinleşen hükümdeki ceza sonuç cezadan indirilmesi ve yargılaması devam eden suçla ilişkin ceza bu şekilde belirlenmesi yönünde içtihatla bulunmuştur. Böyle bir durumda, ilk mahkûmiyet hükmü varlığını korumuş ve fail hakkında bütün suçlar nedeniyle zincirleme suç hükümleri uygulanması gerekirken iki mahkûmiyet kararı ortaya çıkmış olur. Olması gereken, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi ve ilk mahkûmiyet hükmünün ortadan kaldırılarak yeni bir mahkûmiyet hükmü tesisidir⁸⁴⁴.

C. Fikrî İçtima

Ceza hukukunun temel ilkelerinden biri, kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır (*quot crimina, tot poenae*), biçiminde ifade edilen ilke olup fikrî içtima (*Idealkonkurrenz*), her ihlâlin suç teşkil edeceği ve suç sayısı kadar ceza verilmesi gerektiği şeklindeki bu genel ilkenin istisnası niteliğindedir⁸⁴⁵. Fikrî içtimada, işlediği bir fiil ile birden farklı suçun oluşmasına neden olan, yani tek fiil ile kanunun birden fazla hükmünü ihlâl eden kişinin sorumluluğu söz konusudur⁸⁴⁶. Gerçekte birden fazla suçtan dolayı faile ceza verilmesi gerekirken gerçek içtima kuralları uygulanmamakta ve kişiye birden fazla ceza verilmemektedir. Zira, birden çok suç tipine ilişkin hükümlerin ihlâl edilmesi durumunda bu suç tiplerinin gerektirdiği cezaların toplanması, failin kusuru ile orantılı olması gereken cezanın, failin kusurunu aşan bir biçimde uygulanmasını gerektirmekte ve kusur ilkesi (*Schuldprinzip*) ihlâl edilmiş olmaktadır⁸⁴⁷.

Gerçekte birden çok suç bulunmasına karşın faile tek ceza verilmesinin sebebi hakkında öğretide birden çok görüş yer almaktadır. *Dönmezer/Erman*'a göre, fikrî

---

⁸⁴⁴ İ. Özgenç, s. 680, dn. 1219.

⁸⁴⁵ Yalçın-Sancar, s. 15; Göktürk, s. 6; Koca, Üzülmez, s. 516; Hakeri, s. 169; Özen, Genel Hükümler, s. 988; Akbulut, s. 920.

⁸⁴⁶ Hafizoğulları, Özen, s. 379; Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 517; Dönmezer, Erman, Cilt 2, s. 672; Soyaslan, Ceza Genel, s. 267; Demirbaş, s. 585; İ. Özgenç, s. 709; Koca, Üzülmez, s. 542; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 582.

⁸⁴⁷ Göktürk, s. 7.

içtima durumunda tek ceza verilmesinin sebebi, failin hukuk düzenine karşı gelme ve sosyal barışı bozma yönünde iradesindeki birlik nedeniyle birden fazla ceza verilmesinin cezanın amacına aykırılık teşkil etmesidir⁸⁴⁸. İçel ise suçlar arasında öznel bir bağlantı yer almadığından fikrî içtima hâlinde faile tek ceza verilmesini haklı kılacak bir sebebin olmadığı görüşündedir. Yazara göre, tek fiile birden çok suçu işleme becerisi gösteren fail adeta ödüllendirilmektedir⁸⁴⁹. Koca/Üzülmez, birden fazla suç olmasına rağmen faile yalnızca en ağırından ceza verilmesinin dayanağını fiilin tek olmasında aramaktadır⁸⁵⁰.

Ortada birden çok suç bulunmasına rağmen faile tek ceza verilmesinin sebebi, çifte değerlendirme yasağı ile de açıklanabilmektedir⁸⁵¹. Çifte değerlendirme yasağının amacı, kişiye verilecek cezanın belirlenmesinde aynı durumun tekrar değerlendirmeye alınmaması suretiyle failin kusurunu aşan bir biçimde cezalandırılmamasını sağlamak olduğundan bu yasak, kusur ilkesine dayanan bir yasaktır⁸⁵². TCK'nin “Cezaların Belirlenmesi” başlıklı 61. maddesinin 3. fıkrasında da söz konusu maddenin 1. fıkrasında öngörülmüş olan, temel cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulmuş olan hususların suçun unsurunu oluşturduğu durumlarda bunların temel cezanın belirlenmesinde ayrıca göz önünde bulundurulamayacağı düzenlenmiştir. Bu bağlamda, fikrî içtimada tek fiille ihlâl edilmiş olan farklı suç tiplerinin tümünden failin cezalandırılması, fiilin, cezanın belirlenmesinde birden fazla defa değerlendirilmesi anlamına geleceğinden çifte değerlendirme yasağının ihlâli söz konusu olacaktır⁸⁵³. TCK'nin fikrî içtimayı düzenleyen 44. maddesinin gerekçesinde ise kişinin işlediği birden fazla suç nedeniyle her birinden ayrı ayrı cezalandırılmayıp yalnızca en ağır suçtan dolayı cezalandırılacağı hükmünün gerekçesi olarak *non bis in idem* ilkesi gösterilmiştir⁸⁵⁴.

---

⁸⁴⁸ Dönmezer, Erman, Cilt 2, s. 679.

⁸⁴⁹ İçel, Suçların İçtimaı, s. 60.

⁸⁵⁰ Koca, Üzülmez, s. 545.

⁸⁵¹ Göktürk, s. 65.

⁸⁵² Göktürk, s. 66-67.

⁸⁵³ Göktürk, s. 69.

⁸⁵⁴ Madde Gerekçesi: “Madde metninde, farklı neviden fikri içtima düzenlenmiştir. Kişi, işlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşumuna neden olabilir; ancak non bis in idem kuralı gereğince bu fiilden dolayı ancak bir defa cezalandırılabilir. Gerçekleştirdiği fiilin birden fazla farklı suçun oluşumuna neden olması durumunda, failin bu suçlardan en ağır cezayı gerektiren suç nedeniyle cezalandırılması yoluna gidilmelidir. Böylece, bir fiilden dolayı kişinin işlediği birden fazla cezalandırılmasının önüne geçilmek amaçlanmıştır. Bir suçun temel ve nitelikli şekillerinin dışındaki suçlar, fikri içtima uygulamasında farklı suç olarak kabul edilmelidir. Gerek doktrinde gerek uygulamamızda, hedefte sapma durumunda da fikri içtima hükmünün uygulanması gerektiği konusundaki görüş hakimdir. Bu nedenle, kanunî düzenlemede hedefte sapmanın şahısta yanılma ile

Her ne kadar *non bis in idem* ilkesi ile çifte değerlendirme yasağı, benzerlik taşısalar da, birbirinden farklı amaçlara sahip olan ilkeler olup *non bis in idem* ilkesiyle aynı fiilden dolayı yeniden yargılamanın yapılmasını engellemek amaçlanırken, çifte değerlendirme yasağı ile aynı hususun cezanın belirlenmesinde birden çok kez dikkate alınması engellenmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle, fikrî içtimayı düzenleyen maddenin gerekçesinde *non bis in idem* ilkesinin gösterilmesi yanlıştır⁸⁵⁵.

İçtima öğretisinde fiilin tekliği ve fiil çokluğu ayrımı oldukça önemlidir. Fikrî içtimada “*tek fiil*” kavramı değerlendirilirken fiil ifadesinden ne anlaşılması gerektiği konusunda çeşitli görüşler savunulmuştur⁸⁵⁶. Fikrî içtima kavramını reddeden ilk görüşe göre, kaç tane suç tipi ihlâl edildiyse o kadar fiil bulunmaktadır ve gerçek içtima ve fikrî içtima arasında ayırım yapılmaması gerekmektedir. Diğer bir görüş ise, tek hareketle birden fazla tipik neticenin gerçekleşmesi durumunda birden fazla fiilin ve dolayısıyla suçun olduğu ve fiil sayısının belirlenmesinde neticenin esas alınması gerektiğini savunmaktadır⁸⁵⁷. Son görüş ise, her suçta bir neticenin

---

birlikte değerlendirilmesinden vazgeçilmiştir. Örneğin bir kişiyi yaralamak için fırlatılan sopa, mağduru yaraladıktan sonra veya mağdura isabet etmeden vitrin camına çarparak kırılmasına neden olabilir. Bu durumda, sopa fırlatma fiiliyle hem tamamlanmış veya teşebbüs aşamasında kalmış kasten yaralama suçu hem de başkasının malına zarar verme suçu işlenmiş olmaktadır. Aynı şekilde, bir kişiyi öldürmek için ateşlenen silahtan çıkan kurşun, mağdura isabet etmeden duvara çarpması nedeniyle sekere bir başkasının ölümüne veya yaralanmasına neden olabilir. Bu durumda, hedeflenen kişi açısından kasten öldürme suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır; ancak, sekme sonucunda ölümüne veya yaralanmasına neden olunan kişi açısından ise, taksirle öldürme veya taksirle yaralama suçu işlenmiş olmaktadır. Bu gibi durumlarda kişi işlediği bir fiille birden fazla farklı suçun oluşumuna neden olmaktadır ve bu suçlardan en ağır cezayı gerektireni ile cezalandırılmasıyla yetinilmelidir.”

⁸⁵⁵ Göktürk, s. 69-70. Özen’e göre, *non bis in idem* ilkesinin fikrî içtimanın kabul gerekçesi olduğuna dair fikir yanlıştır. Zira, *non bis in idem* ilkesinde aynı fail ve aynı fiil hakkında yeniden yargılama yapılamayacağı kabul edilmektedir ve “fiil” kelimesinin “hareket” şeklinde anlaşılması durumunda aynı fiil ifadesindeki “aynı” kelimesi de “tek” şeklinde anlaşılabilir. Böylece tek hareket ile birden fazla farklı neticenin ihlâl edildiği hâllerde fikrî içtima uygulanabilecektir. “Fiil” kelimesinin “netice” şeklinde kabul edilmesi durumunda ise tek fiil tek netice şeklinde anlaşılacaktır. Tek fiil tek netice olarak kabul edildiğinde ve farklı neticeler meydana geldiğinde her netice yargılamanın konusunu oluşturacak, ancak yaptırım sadece en ağır neticeyi oluşturan suça göre belirlenecektir. Yargılamanın konusunu oluşturmak ile yargılanmanın farklı anlamlara sahip olabileceği göz önünde bulundurulduğunda, sadece en ağır yaptırımı gerektiren neticenin yargılanmış olması söz konusu olacak ve yargılanmayan neticeler *non bis in idem* ilkesi kapsamına girmeyecektir. Bkz. Özen, Genel Hükümler, s. 1039. Hakeri’ye göre de, Yargıtay ve öğretinin aksine bu kurumun *non bis in idem* kuralı ile ilgisi bulunmamaktadır. *Non bis in idem* ilkesi, fikrî içtima müessesesinin benimsenmesini gerektirmemektedir. Bu ilke, aynı fiilin iki ayrı kanun hükmünü ihlâl etmesi durumunda bunlardan dolayı ayrı ayrı cezalandırmayı yasaklamamaktadır. Bilakis aynı fiilden dolayı iki kez yargılanmayı yasaklamaktadır. Bkz. Hakeri, s. 600.

⁸⁵⁶ Görüşler için bkz. İçel, Suçların İçtimaı, s. 29 vd.; Göktürk, s. 40 vd.; Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 518 vd.; Demirbaş, s. 586 vd.; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 584; Hakeri, s. 603; Özen, Genel Hükümler, s. 1042 vd.

⁸⁵⁷ Kunter, sırf hareket suçlarında ihlâller arasındaki zorunluluk ilişkisi ölçütünü fiil tekliğine esas almaktadır. Yazara göre, bir sözle iki kişiye hakaret edilmesi durumunda iki kişiye ayrı ayrı hakaret edilme olanağı bulunduğundan tek fiilden söz edilemez; ancak, evli bir kadının yakın akrabası ile

bulunmadığı ve fikrî içtimada fiilin tek olmasıyla aranması gerekenin hareketin tekliği olduğunu öne sürmektedir⁸⁵⁸. Alman öğretisini dikkate alan günümüz ceza hukukunda neticenin, fiilin alt unsuru olmayıp bağımsız olarak suçun unsurlarından birini oluşturduğu kabul edildiğinden⁸⁵⁹ içtima öğretisinde fiil sayısı belirlenirken fiil, hareket olarak anlaşılmaktadır⁸⁶⁰. Fikrî içtimada tek ve aynı fiil işlenerek farklı suç tiplerinin ihlâli söz konusu olup “*aynı fiil*” kavramıyla anlaşılması gereken, icra hareketlerinin tam ya da kısmî aynılığıdır⁸⁶¹. Fiilin aynılığı araştırılırken yalnız icra hareketleri esas alınmakta olup neticeye bağlı bir inceleme yapılmaz⁸⁶². Alman öğretisinde de fiilin tek olup olmadığı araştırılırken hareket (*Handlung*) kavramından yararlanılmaktadır⁸⁶³.

Fikrî içtima bakımından fiil (hareket) tekliği ifadesinden doğal anlamda hareket tekliğini (*die Handlung im natürlichen Sinn*) anlayan görüşe göre, fiil tekliği, verilmiş olan iradî karar neticesinde gerçekleştirilen vücut hareketlerinin sayısına göre belirlenmekte, failin iradî olarak gerçekleştirdiği her vücut hareketi tek fiil olarak kabul edilmektedir⁸⁶⁴. Bu kurama göre, daha önce örneğini vermiş olduğumuz yaralamak için birden çok tokat atma durumunda, iradî karara dayanan her tokat ayrı bir fiili oluşturmaktadır. Hukukî anlamda hareket tekliği görüşüne (*die Handlung im juristischen Sinn*) göre ise, doğal anlamda birden fazla hareket varken bunların tek fiil olarak değerlendirilmesi mümkün olabilmektedir⁸⁶⁵. Örneğin, birden fazla kez tokat atılması ile kasten yaralama suçunun işlenmesi durumunda doğal anlamda

---

cinsel ilişkide bulunması durumunda ihlâller arasındaki zorunluluk ilişkisi, fiil tekliğini neticeler. Bkz. Nurullah Kunter, “Fikrî İçtima Sebebiyle Suçların Birleştirilmesi”, *İÜHF*, Cilt: XIV, Sayı: 1-2, 1948, s. 365. *İçel*'e göre, neticeli suçlarda fiilin tekliği belirlenirken netice esas alınabilirse de, sırf hareket suçlarında bağımsız bir netice bulunmadığından burada hareketin tekliğine üstünlük verilmesi gerekecektir ki bu durum adalete aykırıdır. Yazara göre bu durumun engellenmesinin tek yolu, farklı mağdurlara karşı işlenmiş olan sırf hareket suçlarında kanunun aynı hükmüne ilişkin ihlâllerin sayısı göz önünde bulundurulmalıdır. Bkz. *İçel*, Suçların İçtiması, s. 34. *Hafizoğulları/Özen*'e göre, neticeli suçlarda neticenin sayısı fiilin sayısını, fiilin sayısı suçun sayısını oluşturmaktadır. Sırf hareket suçlarında ise hareket fiil sayısını, fiil sayısı suçun sayısını oluşturmaktadır. Bkz. *Hafizoğulları, Özen*, s. 377.

⁸⁵⁸ Koca, *Üzülmez*, s. 520.

⁸⁵⁹ *Özen*'e göre, klasik suç kuramının etkisiyle geçmişten bugüne kadar fiil kelimesi hareket, netice ve nedensellik bağımlı içine alan bir üst kavram olarak kullanılmakta olup kanunda fiil kelimesinin kullanılması doğru olmamıştır. Bunun yerine hareket kelimesinin kullanılması gerekmektedir. Bkz. *Özen*, Genel Hükümler, s. 988-989.

⁸⁶⁰ Soyaslan, *Ceza Muhakemesi*, s. 262; *Çetintürk, Töngür*, s. 347; *Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır*, s. 824; *Demirbaş*, s. 589.

⁸⁶¹ *Göktürk*, s. 49; *Koca, Üzülmez*, s. 547 vd.; *Akbulut*, s. 922-925.

⁸⁶² *Göktürk*, s. 49; *Demirbaş*, s. 588.

⁸⁶³ *İçel*, Genel Hükümler, s. 269.

⁸⁶⁴ *Roxin*, Band 2, § 33, Rn. 17; *İçel*, Suçların İçtiması, s. 22; *Yalçın-Sancar*, s. 22; *Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır*, s. 825; *Göktürk*, s. 99; *Koca, Üzülmez*, s. 521; *Akbulut*, s. 285.

⁸⁶⁵ *Spinellis*, s. 109; *Yalçın-Sancar*, s. 23; *Çetintürk, Töngür*, s. 348-349; *Koca, Üzülmez*, s. 522.

birden çok hareket olmasına rağmen hukukî anlamda hareket tek kabul edilmektedir. Suç tipinin birden fazla hareketle ihlâl edilmiş olması hareketin hukukî anlamda tekliğini etkilememektedir; fikrî içtimada aranan iradî harekete dayanan hareketin tek olması değildir⁸⁶⁶. Bu sebeple, fikrî içtima öğretisinde fiil tekliği tespit edilirken hukukî anlamda hareket tekliği görüşü benimsenmelidir⁸⁶⁷.

Ceza muhakemesi hukukunda fiile verilen anlamın maddî ceza hukukunda fiile verilen anlamdan farklı olduğunu belirtmiştik. İçtima bağlamında fiilin aynılığı kavramı ile ceza muhakemesi hukukunda fiilin aynılığı birbirinden farklıdır. Ceza muhakemesi anlamında fiil, failin gerçekleştirdiği davranışların iddianamede gösterildiği biçimde tabii bir bakış açısı göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi suretiyle belirlendiğinden ceza muhakemesi hukuku anlamında birden fazla fiil de fiilin aynılığı kapsamı içine girmektedir⁸⁶⁸. Başka bir ifadeyle, ceza muhakemesi bağlamındaki fiil, içtima öğretisi anlamındaki fiilden daha geniş bir anlam ifade etmekte olup tek ya da birden çok fiilden oluşması mümkündür.

Fiil kavramının muhakeme hukuku ve içtima öğretisinde bu kadar farklı yorumlanması, kesin hükmün etkisi bakımından önem taşımaktadır. Maddî ceza hukuku bakımından fiilin aynılığı söz konusu olsa bile, gerçekleşen birden fazla farklı suça ilişkin muhakeme anlamındaki fiillerden bir kısmına iddianamede yer verilmemiş olabilir⁸⁶⁹. Henüz yargılaması yapılmamış fiil açısından kesin hükmün önleme etkisi göstermeyeceği açıktır. Ancak, somut olayda kişinin işlediği fiillerin iddianamede yer alarak birden fazla suç teşkil ettiği belirtilse ve en ağır olanla cezalandırılması istense de; mahkeme tarafından olay değerlendirildiğinde fikrî içtima kabul edilmediği ve tek suçtan hüküm kurulduğu takdirde artık söz konusu fiil yargılanmış olacağından yeniden bir yargılamaya konu olması mümkün değildir.

---

⁸⁶⁶ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 826.

⁸⁶⁷ Demirbaş, s. 587. Ayrıca bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 11.05.2022 Tarih ve 2019/611 Esas ve 2022/340 Karar sayılı kararı. "...Bir fiilin hukukî anlamda tekliği ile doğal anlamda tekliği kavramlarının aynı olmadığı göz ardı edilmemelidir. Doğal anlamda gerçekleştirilen her bedensel eylem ayrı bir hareketi oluşturmakta ise de hukukî manada hareketin tek olması ile ifade edilmek istenen husus, doğal anlamda birden fazla hareket bulursa dahi, bu hareketlerin, hukukî nedenlerden dolayı değerlendirmede birlik oluşturması suretiyle tek hareket olarak kabulüdür. Bir kısım suçların işlenmesi sırasında doğal olarak birden fazla hareket yapılmakta ise de ortaya konulan failin davranışlar, suçun kanunî tanımında yer alan hukukî anlamdaki tek bir fiili oluşturmaktadır. Örneğin; failin mağduru birden fazla yumruk ve tekme vurmaya suretiyle yaralaması, yalan tanıklık yapan failin birden fazla beyanda bulunması, kasten öldürme fiilinin her biri tek başına öldürücü nitelikte beş bıçak darbesi ile işlenmesi vb. gibi..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 08.02.2023.

⁸⁶⁸ Göktürk, s. 18.

⁸⁶⁹ Kelep-Pekmez, s. 218.

Fikrî içtima kabul edilip en ağır cezayı gerektiren suçtan ceza verildiğinde ise, fikrî içtima ilişkisi içinde bulunan diğer suçlar bakımından yeniden yargılamanın yapılabilmesi mümkün değildir. Nitekim, hüküm kurulurken fikrî içtima ilişkisindeki her bir suç tipi değerlendirilecek, hangi suçun en ağır cezayı gerektirdiği belirlenecek ve TCK m. 44 gereğince yalnızca en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı hüküm kurulacaktır. Yani, fikrî içtima ilişkisi içinde bulunan her bir suç bağımsızlığını korumaya devam edeceğinden suçlardan biri hakkındaki kesin hüküm, hüküm fıkrasında yer almayan diğer suçları da kapsayacaktır⁸⁷⁰. Bu anlamda, hüküm kesinleştikten sonra muhakemenin konusunu teşkil eden uyuşmazlıkta aslında fiil çokluğunun bulunduğu ve gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğinden bahisle tekrar muhakeme yapılabilmesi söz konusu olmayacaktır⁸⁷¹. TCK m. 43/2'de yer alan aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiile işlenmesi durumu⁸⁷² da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bahse konu her durumda, kesin hükmün önleme etkisi kabul edilmelidir⁸⁷³.

D. Geçitli Suç

Kasten yaralama ve öldürme örneklerinde olduğu gibi, hafif suç işlenmediği takdirde ağır suçun işlenmediği, bu sebeple korunması amaçlanan iki hukukî değer tek suç tipinde birleşmiş olduğu suçlara geçitli suçlar (*Durchgangsdelikt*) denilmektedir⁸⁷⁴. Geçitli suçlarda hafif olan suç, ağır olan suçun içinde erimektedir⁸⁷⁵. Yani, ağır suçun oluşması adına zorunlu olarak önce hafif suçun gerçekleşmesi gerekmektedir; ancak,

⁸⁷⁰ İçel, Suçların İçtimalı, s. 83; Göktürk, s. 270; Akbulut, s. 936.

⁸⁷¹ Göktürk, s. 19-20; Özen, Genel Hükümler, s. 1073-1074.

⁸⁷² Bu düzenleme TCK'de zincirleme suç kapsamında yapılmıştır.

⁸⁷³ Özen, *Non bis in idem*, s. 408.

⁸⁷⁴ Çetintürk, Töngür, s. 356-357; Dönmezer, Erman, Cilt 2, s. 649; İçel, Genel Hükümler, s. 655.

⁸⁷⁵ Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 08.03.2022 Tarih ve 2021/97 Esas ve 2022/155 Karar sayılı kararı. "...Failin bir suçu işlemek için aynı hukukî değeri koruyan daha hafif bir suçu işlemek zorunda kaldığı hâllerde 'geçitli suç' söz konusu olur. Geçit suçları cezalandırılmayan önceki eylemlerin kapsamında sayılırlar ve bu nedenle bütün cezalandırılmayan önceki eylemlerle birlikte görünüşte içtimanın bir türünü oluştururlar. Bu tip görünüşte içtimada, bir suçun işlenmesi için daha hafif suçu basamak yapmak zorunluluğu vardır ve basamak durumunda bulunan suçu düzenleyen normun yardımcı norm oluşu nedeniyle, ağır suçu düzenleyen normun uygulanması ile yetinilir. Geçitli suçun söz konusu olabilmesi için, görünüşte içtima eden normlar arasında açık nitelikte asli-yardımcı norm ilişkisinin bulunmaması, ağır suç ile bu suça ulaşabilmek için aşılması zorunlu basamak durumunda bulunan hafif suçu düzenleyen normların korudukları hukukî değerlerin aynı nitelikte ve aynı türden olmaları, ağır suçun işlenmesi için mutlaka geçit durumundaki daha hafif bir suçun işlenmesinin gerekmesi, hafif suçun faili ve mağduru ile ağır suçun faili ve mağdurunun aynı kişiler olmaları, failin hareketi ile ağırlaşan neticeler arasında nedensellik bağının bulunması ve failin kastının başlangıçtan itibaren ağırlaşan neticeleri gerçekleştirmeye yönelmiş olması gerekir..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 08.02.2023.

bu suçlarda sadece ağır suçun unsuru olan netice hukuken önem teşkil etmektedir⁸⁷⁶. Böyle durumlarda, daha ağır suç gerçekleştiği takdirde daha hafif suçtan ceza verilmemektedir⁸⁷⁷.

Geçitli suçlar bakımından kişiye daha ağır olan amaç suçtan ceza verildiği takdirde, daha hafif olan araç suçtan dolayı yeniden yargılama yapıp yapılamayacağı konusu değerlendirilebilir. Akla gelebilecek en önemli sorunlardan biri, suçun konusu olan ve hüküm verildiği zaman henüz tamamlanmamış olayların, hükmün kesinleşmesinden sonra tamamlanabilmesi ihtimalidir. Örneğin, failin kasten yaralama fiilinden dolayı yargılandıktan sonra hakkında verilen hükmün kesinleşmesinden sonra mağdurun ölmesi durumunda olduğu gibi. Suç, kesin hükme konu olan şeklinden daha ağır cezayı gerektiren bir suç hâline gelebileceği gibi, suça teşebbüs nedeniyle verilen hükümden sonra suç tamamlanabilir ya da suç, tamamlanmasıyla ortaya çıkan asıl suç içerisinde eriyecek duruma gelebilir⁸⁷⁸. Bu durumda ne yapılması gerektiği değerlendirilmelidir. En önemli nokta, ölüm neticesinin daha önce yargılama konusu yapılmış olan fiillerden ayrı ve bağımsız bir niteliği olup olmadığı ve aynı fiil kapsamında kabul edilip edilemeyeceğidir⁸⁷⁹.

Öğretide *Yurtcan*'a göre, geçitli suç hâlinde, muhakeme sırasında fiilin ne kadar ve hangi ölçüde ferdileştirildiği incelenmelidir. Eğer ilk yargılama yapılırken hafif fiili kapsayacak biçimde ağır fiil ferdileştirilmiş ise, sonradan hafif fiilden dolayı yeniden yargılama yapılabilmesi mümkün değildir. Ancak ilk yargılamada sadece hafif fiil ferdileştirilmiş ve sonradan ağır fiili ferdileştirecek maddî vakıalar elde edilmiş ise, yeni bir fiil ortaya çıkmış sayılacağından yeniden yargılama yapılabilmesi mümkün olacaktır⁸⁸⁰.

Soyaslan'a göre, ağır suçun hafif suçu içermesi kuralı haklılığını zaten *non bis in idem* kuralı içinde bulmaktadır. Geçitli suçlarda hafif suçu işlemeden ağır suçu işlemek mümkün olmadığından kanun koyucu ağır suçun cezasını belirlerken hafif suçun bu suç içinde işlendiğini bilmekte ve ona göre yaptırım belirlemektedir. Kanun koyucunun hafif suç için ayrı ceza belirlemiş olması durumunda fail, aynı fiilden

---

⁸⁷⁶ Hafizoğulları, Özen, s. 218; Yaprak Öntan, *Ceza Hukukunda Davranış ve Netice*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 337; Özen, Genel Hükümler, s. 337.

⁸⁷⁷ İçel, Suçların İctimai, s. 227-228.

⁸⁷⁸ Okutan, s. 117.

⁸⁷⁹ İlhan Bulut, "Geç Gerçekleşen Ölüm Neticesinin Ceza Muhakemesinin İşleyişine Etkisi", *Ceza Hukuku Dergisi*, Yıl: 16, Sayı: 47, s. 483.

⁸⁸⁰ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 138.

dolayı iki kez cezalandırılmış olur ki bu durum, *non bis in idem* ilkesi ile bağdaşmaz⁸⁸¹.

Hakeri'ye göre, yargılama mevcut netice dikkate alınarak yapılmalı ve sonradan gerçekleşen ölüm neticesi gelecekte muhakkak gerçekleşecek olsa bile netice gerçekleşmeden yargılamaya dahil edilmemeli, kesin hükümden sonra netice gerçekleştiği takdirde ise sanık tekrar yargılanmalıdır. Yazara göre, bu durum *non bis in idem* ilkesine aykırılık teşkil etmemektedir; çünkü netice dikkate alınmadan yapılan bir yargılama, fiil neticeyi de içerdiğinden eksik bir yargılama olur. Ölüm neticesi sonradan ortaya çıkarsa yargılamanın yenilenmesi değil, ilk yargılamanın devamı söz konusu olmalıdır. Ancak, CMK'de buna dair bir düzenleme olmadığından CMK'ye gerekli madde eklenmelidir⁸⁸².

Özen'e göre, ölüm neticesinin kasten yaralamaya ilişkin cezanın kesinleşmesinden sonra meydana gelmesi durumunda, nedensellik bağının ve kusurun bulunması koşuluyla ölüm neticesi yeni bir fiil sayılmalı ve farklı yeni bir yargılama yoluna gidilmelidir. Daha önce verilmiş olan cezanın infaz edilmiş olması hâlinde, sonradan verilecek cezadan bu kısım mahsup edilmelidir⁸⁸³.

Okutan'a göre, bir kişinin aynı fiilinden dolayı birden fazla kez yargılanamayacağı düzenlendiğine göre, burada değerlendirilmesi gereken fiil kavramının unsurlarından hangisinin değişiklik gösterdiği. Bu durumda fiil kavramının unsurlarından biri olan “netice” unsuru değişmekte, kesin hükmün dayanağı kabul edilen fiilden başka bir fiil meydana gelmektedir. Böylece, kişinin yeni durum bakımından yargılanabilmesi mümkün olmaktadır⁸⁸⁴.

Yargıtay'ın uygulaması da sonradan meydana gelen ölüm neticesi hakkında yeniden yargılama yapılarak önceden verilmiş olan bir ceza varsa mahsup işlemi uygulanmasıdır⁸⁸⁵.

---

⁸⁸¹ Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 266.

⁸⁸² Hakeri, s. 618.

⁸⁸³ Mustafa Özen, *Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri*, 7. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 208.

⁸⁸⁴ Okutan, s. 120.

⁸⁸⁵ Bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 16.05.1994 Tarih ve 1994/1547 Esas ve 1994/1538 Karar sayılı kararı. “*Saniğin, H.'i taammüden öldürmeye tam teşebbüs suçundan mahkemece yargılandığı, verilen mahkumiyet kararının Yargıtay Birinci Ceza Dairesi'nce onanıp kesinleşmesinden sonra Hüsamettin'in öldüğü, ölüm sebebinin ateşli silah yaralanmasına bağlı kafatası kırığı ve beyin dokusu lezyonu ve bunun sonucunda oluşan geç komplikasyonlar olduğu Adli Tıp Kurumu Ankara Grup Başkanlığı raporunda tesbit edilmiş olduğunun anlaşılması karşısında; öldürme suçundan ek dava açılarak yapılacak yargılama sonunda verilecek cezadan daha önce verilmiş ve kesinleşmiş olan*

Bulut'a göre ise, netice, maddî ceza hukuku anlamındaki fiilin bir alt unsurunu oluşturmamakta, fiilden bağımsız olarak suçun maddî unsurlarından biri olarak sınıflandırılmaktadır. Hükümün kesinleşmesinden sonra ölüm neticesine dayanarak yapılan bir yargılama kesin hüküm kavramının doğası ile uyumsuzdur⁸⁸⁶. Yazara göre, ölüm neticesinin yargılama konusu yapılabilmesi için yargılamanın yenilenmesi yolu akla gelse de, CMK m. 314'te sınırlı sayıda düzenlenen sanık veya hükümlünün aleyhine yargılamanın yenilenmesi sebeplerine bakıldığında, bahsettiğimiz durumların bu kapsama girmediği görülmektedir. Bu nedenle yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacaktır⁸⁸⁷.

Kanaatimize göre, kesin hükümden sonra gerçekleşen daha ağır neticenin yeniden yargılama konusu olamayacağına dair görüş toplumdaki adalete olan inancı sarsar niteliktedir. Zira, örneğin, bir sanığın kasten yaralama suçundan dolayı alacağı ceza ile kasten öldürme suçundan dolayı alacağı ceza karşılaştırıldığında ikisi arasında büyük bir fark bulunmaktadır. Geç gerçekleşen ölüm neticesi sebebiyle kişinin aslında alması gereken cezadan çok daha az bir ceza alması durumunda adeta ödüllendirilmesi söz konusu olacaktır. Bu sebeple, kesin hükümden sonra meydana gelen bu daha ağır neticenin yeniden yargılama konusu yapılabileceğine ve önceki

---

varlığını muhafaza eden hükümdeki cezanın mahsubuna karar verilmesi gerekmektedir. Mahkemenin CMUK'nun 327/5. madde ve fıkrasını uygulayarak yargılamanın yenilenmesine karar vermesi yasaya aykırıdır..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 18.02.2023. Ayrıca bkz. Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 18.06.2014 Tarih ve 2014/4187 Esas ve 2014/15160 Karar sayılı kararı. "...Sanığın sevk ve idaresindeki araç ile 10/12/2002 tarihinde mağdur yaya B. Ö..'a çarparak yaralamasından dolayı açılan taksirle yaralama suçundan yapılan yargılama sonunda, mahkece 21.10.2003 tarihinde, 2002/558 Esas ve 2003/331 Karar sayı ile verilen mahkûmiyet hükmünün temyiz incelemesinden geçmeden 30/10/2003 tarihinde kesinleşmesinden sonra, mağdur B. Ö..'ın 10/07/2005 tarihinde öldüğü ve 12/09/2007 tarihli adli tıp raporuyla olay ile ölüm arasında illiyet bağı bulunduğunun saptandığı anlaşıldığından, sanık hakkında taksirle öldürme suçundan kamu davası açtırılması sağlanıp yapılacak yargılama sonucunda mevcut delillere göre sanığın bu suçtan cezalandırılması hâlinde taksirle yaralama suçundan önceden verilip kesinleşen cezanın mahsubu gerekirken, gerek Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nin 28.09.2009 tarihli 2009/7301 - 9322 Esas ve Karar sayılı ve gerekse Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 27.04.2012 tarihli 2012/2472 - 11235 Esas ve Karar sayılı bozma ilamlarına uyulduğu halde bozma gerekleri yerine getirilmeden ve taksirle öldürme suçundan açılmış ayrı bir kamu davası bulunmadığı, iş bu dosyanın yargılamanın yenilenmesi talebi üzerine yürütüldüğü, 5271 sayılı CMK'nın 314. maddesinde yargılamanın yenilenmesi için öngörülen koşullar oluşmadığından, aynı Kanun'un 315/2. maddesindeki "Hatanın giderilebilmesini sağlayacak başka bir yol varsa, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemez" hükmü de dikkate alınarak, CMK'nın 314, 315. maddeleri gereğince davanın reddine karar verilmesi yerine, açılmış ayrı bir kamu davası varmış gibi hatalı değerlendirme yapılmak suretiyle mükerrer dava olduğundan bahisle CMK'nın 223/7. maddesi gereğince kamu davasının reddine karar verilmesi..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 18.02.2023.

⁸⁸⁶ Bulut, s. 483.

⁸⁸⁷ Yazar, bu değerlendirmesini pozitif hukuk düzenlemeleri bağlamında yapmış olsa da ideal hukuk açısından bu uygulamanın haksız olduğunu ve CMK m. 314'te düzenlenen yargılamanın yenilenmesi nedenlerinin arasına bir bent hâlinde bu durumun eklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bkz. Bulut, s. 487.

cezanın mahsup edilmesi gerektiğine dair görüş en doğrusudur. Nitekim, kanun koyucu, yargılamanın yenilenmesi kurumunu düzenleyerek zaten *non bis in idem* ilkesinin istisnasının olabileceğini kabul ettiğinden, söz konusu durumun da bir istisna olarak kabul edilmesi hakkaniyete en uygun çözüm olacaktır.

E. Kesintisiz Suç

Kesintisiz suçun (*Dauerdelikt*) tanımı hakkında öğretide görüş birliği bulunmamaktadır. Öğretide bir görüşe göre, kanunî tarifinde yer alan fiilin icrasının süreklilik arz ettiği ve buna bağlı olarak suç tipinin de ihlâlinin devam ettiği suçlara kesintisiz suç denilmektedir⁸⁸⁸. Bu görüşe göre, hareket ile meydana gelen hukuka aykırı sonucun bir anda sona ermeyip zaman içinde devam ettiği suçlar, kesintisiz suç olarak adlandırılmaktadır⁸⁸⁹. Öğretide başka bir görüşe göre, kesintisiz suç, hareketin eseri olan hukukî sonucun, yani neticenin birden sona ermeyip bir süre devam etmesidir⁸⁹⁰. Diğer bir görüşe göre, suçun kesintisiz nitelik göstermesi için hareketin icrasının devam etmesi yeterli olmamakta, aynı zamanda failin iradî olarak devam ettirmekte olduğu fiile son verme noktasında iktidarının bulunması gerekmektedir⁸⁹¹. Başka bir görüşe göre ise, kesintisiz suçlarda hareket ve netice bir süre devam etmektedir⁸⁹². Kesintisiz suçlarda neticenin devam ettiği yönünde olan görüşler, her suçta mutlaka bir neticenin bulunduğu ve suç teşkil eden asıl haksızlığın neticenin ifade ettiği haksızlık olduğunu kabul eden klasik anlayışın eseridir⁸⁹³. Kesintisiz suçlarda, süreklilik arz eden durum neticenin devamı değil, hareketin icrasının devamı olarak kabul edilmelidir. Hukuka aykırı durumun meydana gelmesine ve bu durumun devamına hizmet eden tüm davranışlar hukukî anlamda tek bir fiil olarak kabul edilmelidir; zira temadinin süresi fiilin tek olma özelliğini ortadan kaldırmayıp yalnızca fiilin haksızlık içeriği üzerinde etki göstermektedir⁸⁹⁴. Başka bir ifadeyle, hareketlerin çokluğu, hukuka aykırılığın devamı anlamında bir zorunluluk arz etse de doğal anlamda yapılan birden fazla hareket bir bütün hâlinde

⁸⁸⁸ Göktürk, s. 136; Çetintürk, Töngür, s. 135; İ. Özgenç, s. 189; Akbulut, s. 308.

⁸⁸⁹ Erdal Yerdelen, “Mütemadi (Kesintisiz) Suç”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 18, 2014, s. 114; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 234.

⁸⁹⁰ İçel, Suçların İçtimai, s. 97; Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Cilt: I*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1997, s. 385; Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 115; Hakeri, s. 162.

⁸⁹¹ Hafizoğulları, Özen, s. 215; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 338.

⁸⁹² Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 525; Soyaslan, Ceza Genel, s. 275; Özen, Genel Hükümler, s. 357.

⁸⁹³ Yerdelen, s. 124.

⁸⁹⁴ Göktürk, s. 136-138.

değerlendirilmek suretiyle tek fiil olarak kabul edilmekte olduğundan kesintisiz suçlarda tipik anlamda tek bir fiil bulunmaktadır⁸⁹⁵.

Kesintisiz suçlarda suçun tamamlanması ve bitmesi farklı zamanlarda gerçekleşmektedir⁸⁹⁶. Bu suçlar, suçun kanunî tanımındaki hareketin yapılmasıyla tamamlanmakta, ancak kesintinin gerçekleştiği anda bitmektedir⁸⁹⁷. Yani, suçun tamamlanması ile bitmesi arasında bir zaman aralığı söz konusudur. Örneğin, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (TCK m. 109), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (TCK m. 220) gibi suçlar kesintisiz suçlardandır.

Kesintisiz suçun unsurlarını teşkil eden münferit fiiller sorun oluşturmamaktadır. Genel olarak, son fiili duruşmaya kadar işlenmeye devam eden tüm fiillerin muhakemenin ve kesin hükmün konusuna ait olduğu varsayılmaktadır. Kesintisiz suç yönünden değerlendirilmesi gereken sorun, kesintisiz suç içinde yer almakla birlikte, kesintisiz suç hakkında verilen kesin hükümden sonra ortaya çıkan; ancak kesintisiz suçlardan önce işlenmiş olan fiillerin kesin hükümlerle birlikte yargılanıp yargılanmamış sayılacağı meselesidir. Öğretide *Yurtcan*, bu konuda da ferdileştirilmiş fiil ölçütünü öne sürmektedir. Yazara göre, kesintisiz suç içinde yer alan fiillerin hangisinin yargılanmış sayılacağı sorusu iddianamede tek tek ferdileştirilmiş olan fiillerin bilinmesi ile çözülür. İddianamede hiçbir şekilde yer almayan fiil yargılanmış sayılamaz ve yeterince ferdileştirilebildiği ölçüde yeni bir fiil oluşturur ve hakkında yeni bir yargılama yapılabilir. İkinci yargılama ise birinciden tamamen bağımsızdır ve ikinci yargılamayı yapan hâkim önceki hâkimin bu husustaki kararıyla bağlı olmaz⁸⁹⁸.

Kesin hükmün önleme etkisinin kesintisiz suçlardaki durumunu belirlerken fiil unsurunu değerlendirmemiz gerekmektedir. Fiil, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, klasik suç öğretisine göre hareket, netice ve nedensellik bağından oluşur. Bu sebeple klasik suç öğretisi taraftarları, kesintisiz suçta ister hareket ister netice devam etsin, her iki durumun da *non bis in idem* açısından fark yaratmayacağını düşünmektedir.

Öğretide *Erem*'e göre, kesintisiz suçlarda suç her an tamamlanmış vaziyette devam eder. Kesin hüküm temadiyi sonlandırır. Temadiyi suçlu değil, kanun kesmiş

---

⁸⁹⁵ Göktürk, s. 136.

⁸⁹⁶ Greco, s. 598-599; İ. Özgenç, s. 189; Özen, Genel Hükümler, s. 359; Akbulut, s. 309.

⁸⁹⁷ Çetintürk, Töngür, s. 135.

⁸⁹⁸ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 143.

olduğundan kesin hükümden sonra kesintisiz suç oluşturana fiillere devam edilmesi durumu, yeni bir suç sayılmalıdır⁸⁹⁹.

Göktürk'e göre, kesintisiz suçlarda hukukî kesinti hükmün verilmesiyle meydana gelmektedir ve hukukî kesinti gerçekleştiğinden sonra failin fiilin icrasına devam etmesi durumunda, hüküm tarihinden sonraki kısım ayrı bir muhakeme konusu yapılmasını gerektiren bağımsız bir fiil ve suçtur⁹⁰⁰.

Özen'e göre, kesintisiz suçlarda kesin hükme dek bütün fiiller tek bir fiil olarak kabul edilmelidir. Kesin hüküm önceden işlenen ve tek fiil olan kesintisizlik durumunu kapsamaktadır. Suçun işlenme zamanının ne kadar geçmişe dayandığı önem teşkil etmeksizin, suçun işlendiği andan kesin hükme kadar geçen tek fiil olan kesintisiz bir biçimde gerçekleşen durum yargılanıp sonlanmaktadır. Bu durumda, *non bis in idem* ilkesi kesin hükümle birlikte anlam ve uygulama alanı bulmaktadır. Böylece, artık, kesin hükme kadar tek ve aynı fiil olan kesintisiz fiil, yeniden yargılama konusu yapılamayacaktır⁹⁰¹. Yazar, diğer bir eserinde, konu hakkında ihtimalli değerlendirme yapılmasının doğru olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, kesintisiz bir suç hakkında ceza soruşturması başladıktan sonra kesintisiz suçun işlenmeye devam etmesi hâlinde, soruşturma sonunda kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilerek bu kararın kesinleşmesi durumunda kesin hükümden bahsedilemeyeceği için kararın kesinleşmesinden sonra işlenmesine devam edilen kesintisiz fiil yeniden ayrı bir muhakeme konusu yapılabilecektir. Kesintisiz fiil hakkında beraat kararı verildiği durumlarda, karar kesinleşinceye dek söz konusu kesintisizliğin devam etmesi durumunda kesin hüküm etkisi söz konusu olacaktır. Beraat hükmünün kesinleşmesinden sonra yeni ve en baştan suç oluşturana aynı ya da başka bir kesintisiz suçun işlenmesi durumunda bu fiil yeni bir ceza muhakemesinin konusu olabilir. Kesin hükme kadar işlenen kesintisiz fiiller ise yargılanmış kabul edilir. Kesin hükümden sonra kesintisiz fiil hakkında yeniden muhakeme yapılabilmesi için söz konusu fiilin daha önce yargılanan fiilden farklılık arz etmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, kesintisiz bir suç hakkında soruşturma başlamış olmasına karşın fiilin işlenmeye devam etmesi ve yargılamanın sonunda mahkûmiyet kararı verilmesi durumunda kesin hüküm etkisinden bahsedilmelidir. Kesin hükmün kapsamına

---

⁸⁹⁹ Erem, Kesin Hüküm, s. 50.

⁹⁰⁰ Göktürk, s. 140.

⁹⁰¹ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1136.

soruşturmanın başlamasından önceki fiil veya fiiller ile hükmün kesinleştiği ana kadar işlenen fiil veya fiillerin girmesi görüşü failin lehine olacaktır⁹⁰².

Bize göre, iddianamenin düzenlenmesi, tarihî olayda bir kesinti meydana getirir ve bu kesintiden itibaren işlenen fiiller artık başka bir ceza muhakemesinin konusunu oluşturur. Kesintisiz suçlarda bir yargılamanın sonuçlanmasından sonra kesintisiz suçu oluşturan fiil için yeniden bir dava açılıp açılmayacağı sorusu olumlu yanıtlanmalıdır. Zira, davaya konu olan fiil nitelik olarak aynı olsa da işleniş zamanları hukukî kesintiden sonra farklılaştığından, ilk fiilin hukuk dünyasında son bulunduğu, kesin hükümden sonra işlenen fiilin aynı olmayıp yeni bir fiil olduğu kabul edilmeli ve yeniden yargılama yapılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

V. Türk Ceza Hukukunda Bazı Kurumların Kesin Hükümün Olumsuz Etkisini Yaratıp Yaratmadığına Dair Değerlendirme

A. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar

Suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre soruşturma evresidir. Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresini başından sonuna kadar yönlendirir, sevk ve idare eder⁹⁰³. CMK m. 160/1 uyarınca Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir durumu öğrenir öğrenmez kamu davası açmaya yer olup olmadığına karar vermek için hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar. Soruşturma evresinin amacı, bu şüpheyi tamamen ortadan kaldırmak ya da maddî gerçeği bulmak değildir, bilakis Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmasına yer olup olmadığına karar vermesini sağlamak, delilleri bularak muhafaza etmek ve kamu davasının açılacak olması durumunda davaya hazırlık yapmaktır⁹⁰⁴. Soruşturma evresini sona erdiren nedenlerden birisi de Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karardır (KYOK). KYOK, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni delilin elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması durumunda Cumhuriyet savcısı tarafından verilen bir karardır. Bu karar suçtan zarar gören ile önceden ifadesi

⁹⁰² Özen, Genel Hükümler, s. 359-360.

⁹⁰³ Şahin, Göktürk, Muhakeme I, s. 89.

⁹⁰⁴ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 97; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıntı, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 601; Yenisey, Nuhoglu, s. 613; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 159; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 984; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 575.

alınmış ya da sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir ve kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir (CMK m. 172/1).

CMK m. 173 uyarınca suçtan zarar gören, KYOK'a dair kararın kendisine tebliğinden itibaren on beş gün içerisinde bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine itiraz edebilir. Sulh ceza hâkimliği kararını vermek için soruşturmanın genişletilmesi gereğini duyarsa Cumhuriyet başsavcılığında bu konuda talepte bulunabileceği gibi, yeterli nedenler bulunmadığı takdirde istemi gerekçeli olarak reddedecektir. İtirazın reddedilmesi durumunda aynı fiilden dolayı kamu davası açılabilmesi için CMK m. 172/2 hükmü uygulanacaktır. KYOK'a itiraz edilmemiş ve dosya kapanmışsa, daha sonra yeni delilin ortaya çıkması durumunda, daha önce kendisine itiraz yolu ile başvurulmamış olan ve bu nedenle dosya hakkında herhangi bir karar vermemiş olan sulh ceza hâkimi bu konuda karara verecektir⁹⁰⁵. Bunun için ya mağdur ya da suçtan görenin yeterli şüphe oluşturan yeni delilin ortaya çıktığını sulh ceza hâkimine haber vermesi ya da sulh ceza hâkiminin bunu bizzat ya da başka yollardan öğrenerek re'sen karar vermesi gerekmektedir⁹⁰⁶. Cumhuriyet savcısının kararına mağdurun itiraz etmesi ve sulh ceza hâkiminin bu itirazı kabul etmesi hâlinde de, itirazın reddedildikten sonra yeterli şüphe oluşturacak yeni delilin elde edilmesi ve buna dair sulh ceza hâkiminin karar vermesi hâlinde de Cumhuriyet savcısı iddianame düzenlemek zorunda olacaktır⁹⁰⁷.

Yeni delil, KYOK verildiği esnada bulunmayan, ya da bulunmakla birlikte Cumhuriyet savcısı tarafından bilinmeyen ya da bilindiği hâlde elde edilememiş olan delildir⁹⁰⁸. KYOK verilmesinden sonra ortaya çıkan delilin yeni bir delil olup olmadığını, önceki delillerle birlikte Cumhuriyet savcısı değerlendirecek ve bu çıkan yeni delilin yeterli şüphe teşkil edip etmediğini inceleyecektir. Cumhuriyet savcısının yeterli şüphe oluşturan yeni delilin olduğunu düşünmesi durumunda iddianame düzenleyebilmesi için sulh ceza hâkimliğinden karar alınacaktır.

---

⁹⁰⁵ Şahin, Göktürk, Muhakeme I, s. 115.

⁹⁰⁶ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1026

⁹⁰⁷ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1026-1027.

⁹⁰⁸ Nurullah Kantarcı, "Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararından Sonra Aynı Fiil Nedeniyle Kamu Davası Açılabilmesinin Şartları ve Özellikle Sulh Ceza Hâkimliğinden Karar Alınması Zorunluluğu, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, Haziran 2020, s. 183; Şahin, Göktürk, Muhakeme I, s. 115; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 234.

CMK m. 172’de yapılan deęişiklikten⁹⁰⁹ evvel, 172/2’de KYOK verildikten sonra yeni delil ortaya çıkmadıkça aynı fiilden dolayı kamu davası açılmayacağı düzenlenmişti. KYOK’un itiraz edilmeksizin kesinleşmiş olması durumunda aynı fiil sebebiyle yeniden dava açılabilmesi için yeterli şüphe şartı da, sulh ceza hâkimi tarafından bir karar alınması şartı da aranmamaktaydı. KYOK’a itiraz edilmesi ve itirazın reddi durumlarında Cumhuriyet savcısının yeni delil nedeniyle kamu davasını açabilmesi CMK m. 173/6’nın ilk hâlinde, önceden verilen dilekçe hakkında karar verilmiş olan ağır ceza mahkemesi başkanının bu hususta karar vermesine bağlıydı. 2014 yılında 6545 sayılı Kanun⁹¹⁰ ile değişikliğe uğrayan bu şart, kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğinin kararının alınması olarak belirlenmişti. Maddenin şu anki hâlinde ise, KYOK’a itiraz edilmemesi ya da itiraz edildiği hâlde itirazın reddedilmesi durumlarında KYOK kesinleşmektedir. CMK m. 172/2 uyarınca KYOK verildikten sonra, aynı fiil hakkında kamu davasının açılabilmesi için ancak yeterli şüphe oluşturacak yeni bir delilin ortaya çıkması ve bu konuda sulh ceza hâkimliği tarafından bir karar verilmesi gerekmektedir. Yapılan değişikliğin gerekçesinde⁹¹¹, KYOK verildikten sonra aynı fiil ve aynı kişi hakkında kamu davası açılabilmesi; yeni delil, iz ve emarenin ortaya çıkmasına veya şüphe nedenlerinin takdirinde ağır hata olmasına bağlanmış ve böylece kararın zamanaşımı süresi boyunca şüphelinin başında tabiri caizse Demokles’in kılıcı gibi durması ve özgürlükleri bakımından tehdit oluşturmasının önlenmesinin amaçlandığı ifade edilmiştir.

Cumhuriyet savcısının KYOK’tan sonra aynı fiille ilgili yeniden soruşturma başlatabilmesinin diğer bir olasılığı ise CMK m. 172/3’te yer alan hükümdür. Buna göre, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin AİHM’in kesinleşmiş kararı ile tespit edilmesi ya da bu karar aleyhine AİHM’e yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi durumunda, AİHM tarafından verilen bu kararın

---

⁹⁰⁹ 02.01.2017 Tarihli 680 sayılı KHK, Resmî Gazete Tarih: 06.01.2017, Sayı: 29940, 01.02.2018 tarihli 7072 Sayılı Kanun’un 10. maddesiyle aynen kabul, Resmî Gazete Tarih: 08.03.2018, Sayı: 30354.

⁹¹⁰ Resmî Gazete Tarih: 28.06.2014, Sayı: 29044.

⁹¹¹ Bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi, (Erişim), <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss449.pdf>, 10.04.2022.

kesinleşmesinden itibaren 3 ay içerisinde talep edilmesi durumunda yeniden soruşturma açılacaktır.

KYOK verilmesinden sonra aynı fiil sebebiyle yeniden dava açılabilmesinin yeterli şüphe gerektirecek yeni delilin bulunması ve konu hakkında sulh ceza hâkiminin kararı alınması şartına bağlanmış olması, öğretide çeşitli tartışmalara yol açmış ve bu durumun kesin hükümle ilgili olduğu öne sürülmüş olduğundan bu görüşlerin çalışmamız bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu tartışmaların yapılmasındaki esas sorun, Cumhuriyet savcılığının adlî ya da idarî bir makam mı olduğu tartışmasından ortaya çıkmaktadır⁹¹². Öğretide bir görüşe göre, Cumhuriyet başsavcılığının yapısı idarî olduğundan ve başsavcılık idarî olarak Adalet Bakanlığı'na bağlı olduğundan KYOK idarî bir işlem niteliğindedir ve yeni delil ya da olgular ortaya çıkmasa bile Cumhuriyet savcısı kararı kendiliğinden geri alabilecektir⁹¹³. Diğer bir görüşe göre, KYOK adlî nitelikte bir karar olup Cumhuriyet savcılığı yargılama merci olmasa bile yapmış olduğu faaliyetler adlî niteliktedir⁹¹⁴. Üçüncü bir görüş ise, bu kararı adlî-idarî nitelikte bir karar olarak değerlendirmektedir; zira KYOK insan haklarını ve kişi özgürlüklerini de ilgilendirmektedir⁹¹⁵.

Öğretide *Yenisey/Nuhoğlu*'na göre, suçtan zarar gören KYOK'un kendisine tebliğinden itibaren on beş gün içerisinde bu karara itiraz etmezse karar kesinleşir. CMK, Cumhuriyet savcısının verdiği KYOK'a kesin hüküm etkisi tanımıştır. Özellikle, yeterli şüphe oluşturan yeni delil ortaya çıkmaksızın ve konu hakkında sulh ceza hâkimi tarafından karar verilmeksizin aynı fiilden dolayı kamu davası açılmayacağı vurgulanarak kesin hüküm etkisi ortaya konmuştur⁹¹⁶.

Centel/Zafer'e göre, Cumhuriyet savcısının KYOK'tan sonra yeni delil ortaya çıkmadığı müddetçe dosyanın mevcut durumuna bağlı olarak yeniden iddianame düzenleyememesi bu kararın kesin hüküm niteliği taşıdığını göstermez. Yeni delilin kendiliğinden ortaya çıkması istisnaî olduğundan, Cumhuriyet savcısı yeni delil

⁹¹² Kantarcı, s. 170.

⁹¹³ Vesile Sonay Evik, "Kovuşturmayaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 147-148, 2016, s. 11; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 360.

⁹¹⁴ Hakan Kaşka, *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 289.

⁹¹⁵ Cengiz Topel Çiftcioğlu, *Cumhuriyet Savcısının Kovuşturmayaya Yer Olmadığına Dair Kararı ve Denetimi*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013, s. 36; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 498; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1009.

⁹¹⁶ Yenisey, Nuhoğlu, s. 722.

araştırmasına devam edebilmektedir ve bu durum da soruşturma evresinin kesin olarak kapanmasını engellemektedir. Yazarlara göre, CMK m. 172/2’de yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmesi ve bu konuda sulh ceza hâkiminden karar alınması şart görülmüşse de Cumhuriyet savcısı kendiliğinden ya da ilgilinin isteği ile KYOK’u kaldırarak soruşturmaya devam edebilecektir; çünkü aranan bu şartlar soruşturmaya devam edebilmek için değil, iddianame düzenleyebilmek için aranmaktadır⁹¹⁷. Öğretideki bu görüşün kabulü ile KYOK verildikten sonra Cumhuriyet savcısının soruşturma işlemlerine devam edeceği ve kişinin de sürekli olarak şüpheli sıfatı altında kalacağı kabul edilmiş olduğundan, maddenin düzenleniş amacına aykırılık oluşturacağı düşüncesindeyiz⁹¹⁸.

Özbek/Doğan/Bacaksız’a göre, KYOK kesin hüküm teşkil etmez ve gerektiğinde KYOK ile kapatılan dosya yeniden ele alınarak soruşturma başlatılabilir. Ancak bu, keyfilik anlamına gelmemekte olup soruşturmanın yeniden başlatılabilmesi için KYOK’un verilme gerekçesi ortadan kalkmış olmalıdır⁹¹⁹.

Özen’e göre, KYOK’ta kesinleşen mahkeme kararı anlamında bir kesinleşmeden söz edilemez, burada yalnızca dosyanın kapanmasından bahsedilebilir. Zira, yeni ve yeterli delilin ortaya çıkması durumunda bir kanun yoluna gidilmeden dosya yeniden açılabilir. Dosyanın yeniden açılabilmesi, öncelikle dosyanın kapanmasını gerekli kılmaktadır. Burada söz konusu olan kapanma, kesinleşme etkisi doğuran bir kapanma niteliğinde olup şüpheli kişiye hukukî bir güvence sağlamaktadır. KYOK’a süresi içerisinde itiraz edilmemesi ya da itirazın reddedilmesi durumlarında mahkeme tarafından verilen ve kesinleşen karar anlamında bir kesin hüküm bulunmamaktadır, yalnızca, kesin hükme benzer bir karar ya da kesin hüküm benzeri bir karar söz konusu olmaktadır. Aynı şekilde, itiraz kanun yoluna başvurulmaması veya başvuru üzerine ret kararı verilmesi durumunda da dosya kapatılacak ve verilen karar kendine özgü bir kesin hüküm niteliğini haiz olacaktır. Bu bağlamda, yeni bir delilin önceden incelenerek hakkında bir hüküm verilmiş delillerle birlikte yeniden ele alınması durumunda, *non bis in idem* ilkesine aykırılık söz konusu olabilecektir; ancak sonraki delil diğerleri ile ilgiliyse bunlar birlikte değerlendirilebilmelidir. Yazara göre, CMK m. 172/2 noktasında KYOK’a karşı itiraz kanun yoluna gidilmeksizin kesinleşme ile gidilerek kesinleşme konusundaki ayırım yapılmamış

⁹¹⁷ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 568.

⁹¹⁸ Aynı yönde bkz. Kantarcı, s. 186-187.

⁹¹⁹ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 498.

olması dikkate alınması gereken bir durumdur. İtiraz kanun yoluna gidilmeksizin kesinleşme durumunda da yeniden aynı fiilden dolayı iddianame düzenlenebilmesi için sulh ceza hâkiminin kararının aranması, kanun koyucu tarafından şüpheli lehine getirilmiş bir güvence niteliğindedir⁹²⁰.

Çiftcioğlu'na göre, KYOK adlî-ıdarî bir işlem olup kesin hükmün sonuçlarını doğurmamaktadır. Bu sebeple KYOK, muhakemenin sonunda verilecek olan beraat kararı niteliğini taşımamaktadır ve KYOK'un bu niteliği nedeniyle geri alınması her zaman mümkündür. Yazara göre, KYOK yargısal niteliğe sahip olmamasına rağmen bu karara kanun tarafından bir kesinlik sağlanmıştır ve böylece kararın her zaman kaldırılabilceği endişesi ortadan kaldırılmıştır. Yine, cezayı kaldıran şahsî sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsî cezasızlık sebebinin varlığı hâlinde, Cumhuriyet savcısının KYOK verdiği durumlarda da karar kesin hüküm niteliği taşımamaktadır ve Cumhuriyet savcısının gerek duyması hâlinde soruşturma yeniden başlatılabilecektir⁹²¹.

Ataç'a göre, kanun koyucu, KYOK'un dava zamanaşımı süresi boyunca bir tehdit niteliğinde olmaması için aynı kişi hakkında aynı fiilden dolayı yeniden soruşturma başlatmak için yeni delil koşulunu getirmiş ve böylece KYOK'a kesin hüküm niteliği kazandırmış ve adeta kesin hükmün önleme etkisini yaratan bir nitelik tanımıştır. Yazara göre, bu sayede şüpheliye önemli bir yargısal teminat sağlanmıştır ve bu sayede soruşturma evresine yeniden dönme endişesi ortadan kaldırılmıştır⁹²².

Cebeci'ye göre, KYOK savcılık tarafından verilen adlî-ıdarî bir karar niteliğinde olup adlî bakımdan bir kesinliği ifade etmemekte, yalnızca o anki delillerle yeterli şüpheye ulaşılamadığını göstermektedir. Ancak, yazara göre KYOK adlî kesinliği ifade etmese de, *non bis in idem* etkisi yaratan bir durum teşkil etmektedir. Çünkü, KYOK verildikten sonra aynı kişinin aynı fiili sebebiyle yeniden soruşturma başlatılması hâlinde, soruşturma ilerlemeksizin soruşturmaya yer olmadığına dair karar (SYOK) verilmesi gerekteyse de bu karar türü, yalnızca CMK m. 158'de gösterilen sınırlı hâllerde verilebileceğinden KYOK verilmesi gerekmektedir. Yazar,

---

⁹²⁰ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1013-1016.

⁹²¹ Çiftcioğlu, Cumhuriyet Savcısının, s. 37, 55.

⁹²² Ataç, s. 72.

bu tartışmaları sonlandırabilmek için CMK’de bir değişiklik yapılarak *non bis in idem* ilkesinin açıkça muhakeme şartı olarak düzenlenmesi gerektiği fikrindedir⁹²³.

Yargıtay çoğu kararında KYOK’a karşı itiraz yapılmaması ya da yapılan itirazın reddedilmesi durumunda kararın kesinleşeceğini ve bir yargı hâlini alacağını belirtmiş olup⁹²⁴ KYOK verilip bu karar kesinleştikten sonra aynı fiil hakkında kamu davası açıldığı takdirde bu durumun *non bis in idem* ilkesine aykırılık olacağını öngörmüştür⁹²⁵.

Cumhuriyet savcısının takdir yetkisine bağlı olarak verilen KYOK ile itirazın reddedilmesi üzerine kesinleşen KYOK arasında kesin hükmün olumsuz etkisi bakımından bir fark bulunmamaktadır. Zira CMK m. 172/2’de yalnızca KYOK verildikten sonrası için bir hüküm öngörülmüş olup karar türleri arasında bir fark yaratılmamıştır ve her iki KYOK’tan sonra yeniden kamu davasının açılması için yeni delil ve sulh ceza hâkimi kararı şartı aranmıştır.

---

⁹²³ Cebeci, s. 138-140.

⁹²⁴ Bkz. Yargıtay 16. Ceza Dairesi’nin 25.06.2020 tarihli 2020/1585 Esas ve 2020/3095 sayılı kararı, “...Yasa’da sulh ceza hakimliğinin kovuşturma talebinin reddine ilişkin kararlarına karşı herhangi bir kanun yolu kabul edilmemiştir. Kovuşturma talebinin reddine ilişkin kararlar verildiğinde kesindir...” Legalbank (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 07.11.2022. Ayrıca bkz. Yargıtay 4. Ceza Dairesi’nin 27.11.2007 tarihli 2007/8603 Esas ve 2007/9977 sayılı kararı, Yargıtay 9. Ceza Dairesi’nin 10.03.2010 tarihli 2010/2357 Esas ve 2010/4185 sayılı kararı, Yargıtay 12. Ceza Dairesi’nin 19.10.2011 tarihli 2011/5011 Esas ve 2011/3346 sayılı kararı.

⁹²⁵ Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 23.06.2015 tarihli 2013/700 Esas ve 2015/241 sayılı kararı, “...CMK’nun 172/2. maddesi ve madde gerekçesinden de anlaşıldığı üzere “non bis in idem” ilkesi, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair kararları da kapsamaktadır. Bir başka ifade ile “non bis in idem” ilkesinin etkisi bakımından soruşturma aşamasında verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair kararının kovuşturma evresi sonunda verilen hükümden, kanunda belirlenen şartlar gerçekleşmediği sürece kişiye sağladığı hukuki güvenlik alanı açısından farklı olmadığı kabulü gerekmektedir. Buna göre; soruşturma evresi sonucunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilip bu karar kesinleştikten sonra, Cumhuriyet savcısınca kovuşturmaya yer olmadığına dair kararda sınırları belirlenen fiil (kanunda yer alan ifadeye göre “aynı fiil”) hakkında “yeni delil meydana çıkmadıkça” kamu davası açılamaz. Nitekim öğretide de; “non bis in idem” ilkesine soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair kararı da kapsayan geniş bir anlam verilmektedir. Geline bu aşamada kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın önleme etkisi üzerinde de durulması gerekmektedir...Soruşturma aşamasında, Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar, muhakeme faaliyeti sonunda, yargılama makamı tarafından verilmiş kararlar olmayıp, adli-idari nitelikte kararlardır. Ancak, bu kararlara itiraz yolunun açık olması nedeniyle itiraz üzerine kesinleşen kovuşturmaya yer olmadığına dair karar, mahkeme denetiminden geçerek, yargı halini alır ve yargı otoritesi özelliğini gösterir. Gerek itiraz üzerine kesinleşen, gerekse itiraz edilmeksizin kesinleşen kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar bakımından, yeni delil ortaya çıkmadıkça, aynı fiilden dolayı Cumhuriyet savcısı aynı işe tekrar el atamayacağından, kesin hükmün önleme etkisine benzer bir hal doğmaktadır.” Legalbank (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 07.11.2022. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 13.03.2018 tarihli 2018/74 Esas ve 2018/86 sayılı kararı, Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 19.01.2016 tarihli 2015/911 Esas ve 2016/1 sayılı kararı, Yargıtay 4. Ceza Dairesi’nin 13.12.2018 tarihli 2018/7929 Esas ve 2018/21804 sayılı kararı, Yargıtay 4. Ceza Dairesi’nin 04.06.2020 tarihli 2019/8945 Esas ve 2020/5755 sayılı kararı.

Kanaatimizce, KYOK adlî niteliği de idarî niteliği de olan bir karardır ve kesin hüküm sayılamaz. Çünkü, hüküm çeşitleri CMK m. 223'te sınırlı olarak sayılmıştır ve bunlar dışında hüküm çeşidi oluşturulamaz. Zaten KYOK uyuşmazlığın esasını çözen bir son karar niteliğinde de değildir. Yine, Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan faaliyet bir iddia faaliyeti olup yargı faaliyeti niteliğinde değildir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı tarafından verilen bir kararın uyuşmazlığı sonlandıran bir hüküm niteliğinde olduğundan söz edilemez. Hükümlerin kesinleşmesi ve kesin hüküm kavramı KYOK için kullanılamaz. Aynı fiil ile ilgili daha sonradan yeterli şüphe oluşturan yeni delil ortaya çıkmadıkça Cumhuriyet savcısı, soruşturma işlemlerine devam edemeyecek, yeterli şüphe oluşturan delilin ortaya çıkması durumunda KYOK geri alınabilecek ve sulh ceza hâkimliğinin kararı ile iddianame düzenlenebilecektir. Yine, Cumhuriyet savcısı tarafından takdir yetkisine bağlı olarak verilen KYOK da CMK m. 173/5 hükmü uyarınca itirazı kabil kararlardan olmasa da kesin hüküm niteliğinde değildir. KYOK'taki kesinleşme, terim itibarıyla kesin hükümdeki kesinleşmeyle aynı değildir. KYOK'taki kesinleşmenin kişilerin hukukî güvenliğini sağlayan araçlardan biri olduğu ve keyfî uygulamaları engelleyecek yasal bir güvence getirdiği için yerinde bir düzenleme olduğu fikrine katılsak da, bunun kesin hüküm değil, kendine özgü bir kesinleşme türü olduğu görüşü doğrudur. Yeni delil ortaya çıkmadığı müddetçe aynı fiilden dolayı Cumhuriyet savcısı yeniden inceleme yapamayacağından, kesin hükmün önleme etkisine benzer bir durum söz konusu olmaktadır. KYOK kesinleştikten sonra aynı fiil hakkında kamu davası açılması durumunda bu durum *non bis in idem* ilkesine aykırılık teşkil edeceği kabul edilebilir. Çünkü amaç, kişinin sürekli ve sonsuz biçimde soruşturma tehdidi altında kalmasını, şüpheli konumunda bulunmasını engellemek ve hukukî güvenliği ve kişilerin özgürlüğünü sağlamaktır. Aynı kişi ve aynı fiil hakkında yeniden soruşturma açıldığını gören Cumhuriyet savcısının soruşturmaya devam etmeyip KYOK vermesi gerekecektir.

B. Önödeme

TCK m. 75'te düzenlenen önödeme, kanunda belirtilen sınırlar içinde kalan suçlarda, kamu davası açılmaksızın veya yargılama yapılmaksızın failin cezalandırılmasını sağlayan bir kurumdur⁹²⁶. Önödeme ile özellikle hafif suçlarda fail ve devlet arasında

---

⁹²⁶ Selim Erdin, *Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021; İ. Özgenç, s. 816; Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 569; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer,

bir anlaşma sağlamak suretiyle uyuşmazlığı ortadan kaldırmak, mahkemelerin iş yükünü hafifletmek amaçlanmaktadır⁹²⁷. Uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç tutulmak üzere, suçun karşılığında öngörülen cezanın yalnızca adlî para cezası ya da üst sınırı altı ayı aşmayan hapis cezası olması durumunda, Cumhuriyet savcısının şüphelinin suçu işlediğine dair yeterli şüpheyi oluşturan delile ulaştığı takdirde Cumhuriyet savcısı önödeme girişiminde bulunmaktadır. Şüphelinin önödeme yerine getirmiş sayılabilmesi için gerekli şartlar ilgili maddede düzenlenmiştir. Soruşturma aşamasında şüpheli, önödeme yerine getirdiği takdirde bu kişi hakkında KYOK kararı verilmekte, kamu davası açılmamaktadır. Cumhuriyet savcısının suçun önödeme kapsamında olmadığını gözden kaçırmış olması⁹²⁸, Cumhuriyet savcısının suçun önödeme kapsamında olmadığını görmesine rağmen önödeme konu olan fiilin hukukî niteliğinin kovuşturma aşamasında değişerek önödeme kapsamına girmesi veya özel kanun hükümlerinin bunu gerektirmesi gibi durumlarda önödeme, davaya bakan mahkeme tarafından önerilmektedir⁹²⁹. Önödeme yerine getirildiği zaman mahkeme tarafından davanın düşmesine karar verilmektedir. Mahkemenin bu konuda takdir yetkisi bulunmamaktadır.

Önödemenin gerçekleşmesi ile soruşturma evresinde verilen KYOK, bir önceki bölümde de belirttiğimiz üzere, CMK anlamında bir hüküm niteliği taşımasa da, suçun işlenmesiyle birlikte devlet ile fail arasında doğan ceza ilişkisi seçenek bir uyuşmazlık çözüm yöntemi ile sona erdiği için, KYOK'un kesinleşmesi *non bis in idem* etkisi gösterecektir⁹³⁰. Bundan dolayı aynı fiil sebebiyle yeniden soruşturma ve kovuşturma yapılamayacak, açılmış olan kamu davasında davanın reddine karar verilmesi gerekecektir (CMK m. 223/7). Yargıtay uygulaması da bu yönde olup Yargıtay önödeme nedeniyle verilen KYOK'u önleme etkisi anlamında mahkeme kararlarıyla aynı değerde görmektedir⁹³¹. Kovuşturma evresinde önödemenin

---

Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 57; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 122; Koca, Üzülmöz, s. 788; Demirbaş, s. 748; Özen, Genel Hükümler, s. 1350.

⁹²⁷ Yenisey, Nuhoglu, s. 866.

⁹²⁸ Bu durumda olması gereken, suçun önödeme kapsamında olduğunu belirterek mahkeme tarafından iddianamenin iade edilmesidir (CMK m. 174/1-c). Ancak hata ile mahkeme tarafından da suçun önödeme kapsamında olduğu gözden kaçırılmış ve iddianame kabul edilmiş olabilir.

⁹²⁹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 69.

⁹³⁰ Cebeci, s. 143; Erden, s. 197-198; İ. Özgenç, s. 826; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 105; Koca, Üzülmöz, s. 795; Özen, Genel Hükümler, s. 1355.

⁹³¹ Bkz. Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 03.03.1992 Tarih ve 1992/690 Esas ve 1992/1776 Karar sayılı kararı "...Ön ödemeye tabi suçlarda C. Savcısının ön ödeme tebligatı üzerine ödeme yapılması hâlinde verilen takipsizlik kararı ile suç vasfının değişmesi sebebiyle eyleme uygun cezanın TCY.nin

gerçekleşmesi nedeniyle verilen düşme kararı ise CMK m. 223/1 anlamında bir hüküm olup kesinleşen düşme kararı bir kesin hüküm niteliği taşıyacak ve kesin hükmün olumsuz etkisi doğacaktır. Bu nedenle aynı fiil sebebiyle yeniden muhakeme yapılamayacak, kamu davası açılmışsa davanın reddi kararı verilecektir (CMK m. 223/7). Önödeme kapsamına girmemesi gereken bir suçun hata ile önödeme kapsamına alınması ve belirlenen sürede paranın Devlet Hazinesi'ne yatırılması durumunda ise Cumhuriyet savcısının verdiği KYOK *non bis in idem* etkisini göstermeyecektir⁹³².

C. Uzlaştırma

Cezalandırıcı adalet anlayışının hem fail ve toplum üzerinde olumsuz etkiler yaratması, hem de mağdurun zararının giderilmesi anlamında yeterli düzeyde katkısının olmadığı görülmesi, ceza hukuku anlamında seçenek arayışlarının doğmasına neden olmuştur. Bu arayışlar çerçevesinde, suç ile bozulan kamu düzeninin, en azından bazı suçlar açısından failin ceza infaz kurumuna yerleştirilmesi gerekmeksizin ve mağdurun daha çok tatmin edileceği şekilde düzeltilebileceği anlayışı doğmuştur. Bu bağlamda ortaya çıkan seçeneklerden biri onarıcı adalet anlayışıdır⁹³³. Türkiye'de, ceza ve ceza muhakemesi hukuku alanında uygulanmakta

---

119. maddesi kapsamın içinde kalması veya C. Savcısının yasal zorunluluğa rağmen bu madde uyarınca sanığa tebligat yapmadan dava açması durumlarında mahkemenin ön ödeme tebligatı üzerine ödeme yapılmasıyla kamu davasının ortadan kaldırılmasına-düşmesine-ilişkin karar hüküm niteliğinde olup sanığın yargılanmasını önleyici nitelikte hukukî sonuç doğurmaktadır...Mahkemenin ön ödeme tebligatı üzerine ödeme yapılması durumunda davanın ortadan kaldırılmasına karar verilmekte, verilen bu karar CYY.nın 253/2. maddesine göre hüküm olmaktadır. C. Savcısının ön ödeme tebligatı üzerine ödeme yapılması durumunda da iş takipsizlik kararı ile sonuçlandırılmaktadır. C. Savcılarınca TCK.nun 119. maddesine göre verilen takipsizlik kararları diğer takipsizlik kararlarından kamu davasının açılmasını ve sanığın yargılanmasını önlemesi bakımında farklı olup, ön ödemeye tabi suçlarda mahkemeye tebligat yapıp ödeme yapılması üzerine verilen kamu davasının ortadan kaldırılmasına dair kararlarla aynı mahiyette olup, aynı hukukî sonucu doğuran bir karar olmakta ve CYY. nın 253/2. maddesinde sayılan ve hüküm niteliğini taşıyan kararlar meyanında saymak zorunluluğu bulunmaktadır. Yukarıda izah olunan nedenlerle C. Savcısı tarafından TCY.nın 119. maddesine göre verilen takipsizlik kararları diğer takipsizlik kararlarından farklı olup mahkemelerce ön ödemeye tabi suçlarda tebligat üzerinden ödeme yapılması durumunda verilen davanın ortadan kaldırılmasına dair kararların doğurduğu hukukî sonuçların doğuran karar niteliğinde olduğu mahkemenin takipsizlik kararını dayanak yaparak davanın reddine karar vermesinde bir usulsüzlük görülmemiş, Yargıtay C. Başsavcılığı'nın takipsizlik kararı dayanak yapılarak mahkemeye davanın reddine karar verilemeyeceğine ilişkin tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir...” Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, (Erişim), <https://www.lexpera.com.tr>, 06.03.2023. Ayrıca bkz. Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 578.

⁹³² İ. Özgenç, s. 826; Özen, Genel Hükümler, s. 1355.

⁹³³ Abdullah Batuhan Baytaz, “Onarıcı Adalet Genel Bir Bakış”, *İÜHFİM*, Cilt: LXXI, Sayı: 1, 2013, s. 117; Erdal Yerdelen, Mustafa Serdar Özbek, Şeyda Altuntaş, Burak Boz, Dilek Özge Erdem, Berna Aysen Yılmaz, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 13; United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Onarıcı Adalet Programları El Kitabı*, Ceza Adaleti El Kitapları Dizisi, UN, 2016, s. 5.

olan onarıcı adalet yöntemi, uzlaştırma olarak adlandırılan mağdur-fail arabuluculuğudur. Uzlaştırma, TCK ve CMK ile 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu⁹³⁴ (ÇKK) ile Türk ceza hukukuna dahil olmuştur. Yine, 2017 yılında yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (CMUY) ile de uzlaşmanın uygulanmasına dair usul ve esaslar ortaya konulmuştur.

Uzlaştırma, mevzuatta belirlenen usul ve esaslar dahilinde, soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı olan suçlar ve kanunda sayılmış olan bazı suçlarda şüpheli ya da sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören arasında belirli hususlar üzerinde, tarafsız bir üçüncü kişinin yönetiminde anlaşma sağlanarak muhakemenin muhakeme dışı yollarla çözümlenmesini sağlayan bir kurumdur⁹³⁵. Kural olarak soruşturma evresinde uygulanan uzlaştırma, istisnaî olarak kovuşturma evresinde de uygulanabilmektedir. Mağdurun gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olması, suçun uzlaştırma kapsamına giren bir suç olması, ceza muhakemesi şartlarının gerçekleşmiş olması ve suçun işlendiği konusunda yeterli şüpheye ulaşılmış olması durumunda dosya, uzlaştırma bürosuna gönderilir ve büronun görevlendirdiği uzlaştırımacı tarafından şüpheli ve mağdur ya da suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunulur (CMK m. 253/4).

Soruşturma evresinde uzlaştırmanın hukukî sonuçları CMK m. 245/19'da ve CMUY m. 20'de düzenlenmiştir. Buna göre, uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi hâlinde, şüpheli hakkında uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısı tarafından KYOK; edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksimde bağlanması veya süreklilik arz etmesi hâlinde, CMK m. 171'deki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmektedir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi hâlinde, yine KYOK verilmektedir. Soruşturma evresinde şüpheli hakkında kamu davası açılmasının ertelenmesi kararı verildikten sonra, kararlaştırılan edimin yerine getirilmemesi durumunda, şüphelinin kasıtlı bir suç işlemiş olması şartı aranmaksızın hakkında kamu davası açılmaktadır.

---

⁹³⁴ Resmî Gazete Tarih: 15/7/2005 Sayı: 25876.

⁹³⁵ Berrin Akbulut, Murat Aksan, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, 2. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 29; Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 212; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 59-60; Yenisey, Nuhoglu, s. 871; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 855 vd.

Kovuşturma evresinde uzlaştırmanın olumlu sonuçlanmasının hükme etkisi edimin türüne göre farklılık arz etmektedir. CMK m. 254/2 ve CMUY m. 27'ye göre, uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def'aten yerine getirmesi hâlinde, davanın düşmesi kararı verilmektedir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi hâlinde; sanık hakkında, CMK m. 231'deki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmektedir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi hâlinde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilmektedir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi hâlinde ise mahkeme tarafından, CMK m. 231/11'deki şartlar aranmaksızın, hüküm açıklanmaktadır.

Soruşturma evresinde verilen KYOK kararı teknik anlamda hüküm niteliğinde olmasa da *non bis in idem* etkisini gösterecektir⁹³⁶. Kovuşturma evresinde verilen düşme kararı ise kesin hüküm niteliğinde olup kesin hükmün olumsuz etkisi ortaya çıkacaktır. Yeni delil ortaya çıkarak suçun hukukî niteliğinin değişmesi durumu hariç olmak üzere, bir daha aynı fiilden dolayı kamu davası açılmayacaktır⁹³⁷. Uzlaşma sebebiyle KYOK verildikten sonra yeni delilin ortaya çıkması ve fiilin hukukî niteliğinin değişmiş olması durumunda ne yapılacağı konusunda uzlaşmayı düzenleyen hükümlerde herhangi bir düzenleme bulunmasa da, kişilerin sonsuz bir biçimde soruşturma tehdidi altında bulunmamaları gerektiği düşüncesinden hareketle, uzlaşma sonucu verilen KYOK'tan sonra yeniden kamu davası açılabilmesi için CMK m. 172/2 hükmünün dikkate alınması uygun olacaktır⁹³⁸.

D. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB), CMK m. 231'de düzenlenen; kurulan hükmün sanık bakımından hukukî bir sonuç doğurmaması sonucunu doğuran bir karardır. HAGB kararı verilebilmesi için, sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması, mahkeme tarafından sanığın kişilik özellikleri ve duruşmadaki tutum ve davranışları değerlendirilerek yeniden suç işlemeyeceğine dair kanaatte bulunulması, suçun işlenmesi ile mağdurun veya kamunun uğradığı zararın

---

⁹³⁶ Cebeci, s. 146-147.

⁹³⁷ Yenisey, Nuhoglu, s. 873.

⁹³⁸ Akbulut, Aksan, s. 138-140.

aynen iade, suçtan önceki duruma getirme ya da tazmin suretiyle tamamen giderilmiş olması ve sanığın bu kararın verilmesini kabul etmiş olması şartları aranmaktadır (CMK m. 231/6). HAGB kararı, mahkemenin sanığa isnat edilen suçu sabit görmesi, yüklenen suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreli hapis cezası ya da adlî para cezasına mahkûmiyet kararı verilmiş olması durumunda verilebilmektedir. Burada mahkeme, esas itibariyle, birisi mahkûmiyet, birisi bu mahkûmiyetin açıklanmasının geri bırakılması olmak üzere iki karar vermektedir⁹³⁹. İlk kararda kişinin suç işlediği tespit edilmiş ve kesin kanaate ulaşılmıştır, ikinci karar ise bu tespit, kanaat ve kararın açıklanmaması kararıdır⁹⁴⁰.

HAGB kararı verilirken suç teşkil eden fiilin tespiti yapılmaktadır; ancak bu tespit hüküm olarak ilan edilmediğinden HAGB kararı hüküm niteliği taşımamaktadır⁹⁴¹. Nitekim HAGB kararı CMK m. 223'te hüküm çeşitlerinin arasında da sayılmamıştır. Tespite konu edilen fiil, ilan edilmek suretiyle aleni hâle getirilmediğinden kesinleşmiş mahkûmiyete konu olmamakta, dolayısıyla kişi hakkında hak yoksunluğunu gerektiren bir uygulama yapılmamaktadır⁹⁴². Mahkeme, yapılan yargılama sonucunda yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğini sabit görerek hakkında cezaya hükmetmekte; ancak hükmün kurulmasını takiben bu hükmün açıklanmasını geri bırakmaktadır. Başka bir ifadeyle, bu karar, kurulmuş olan hükmün şimdilik uygulanmayacağını ifade eden bir karardır⁹⁴³. Mahkûmiyet kararı açıklanmadığı için de henüz kamu davası sonuçlanmamış ve hüküm kesinleşmemiş olmaktadır. Yani, sanık hakkında verilmiş, ancak henüz kesinleşmemiş bir hüküm bulunmakta, dava derdest olmaya devam etmektedir⁹⁴⁴. Bu nedenle, aynı kişi hakkında aynı fiilden dolayı ikinci bir davanın açılması, kesin hüküm sebebiyle değil, derdestlik sebebiyle engellenmektedir⁹⁴⁵. HAGB kararı verildiğinde, kişi, hâlâ sanık sıfatına sahiptir ve CvGTİK m. 4 uyarınca mahkûmiyet kararı kesinleşmediği için infaz olunmamaktadır. Yine, HAGB kararı adlî sicile değil, bunlara özgü bir sisteme kaydedilir (CMK m. 231/13). Tüm bunlardan anlaşılacağı gibi, HAGB kararı, kesin bir hükmün hukukî sonuçlarını doğurmamaktadır.

⁹³⁹ Centel, Zafer, Ceza Muhakemesi, s. 869; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıntı, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 652; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 659-660.

⁹⁴⁰ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1146.

⁹⁴¹ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1145.

⁹⁴² Özen, Ceza Muhakemesi, s. 1145.

⁹⁴³ Şahin, Göktürk, Muhakeme II, s. 184.

⁹⁴⁴ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 660.

⁹⁴⁵ Özen, *Non bis in idem*, s. 413, Aras, s. 305.

HAGB kararı hüküm niteliğinde olmadığından HAGB kararına karşı itiraz yoluna gidilebilir⁹⁴⁶ (CMK m. 231/12). HAGB kararından dolayı şeklî anlamda kesinleşmemiş olan mahkûmiyet hükmü, maddî anlamda kesin hüküm niteliği de gösteremeyecektir. Dolayısıyla, maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisinden söz edilemeyecektir⁹⁴⁷.

HAGB kararı verilmesi durumunda sanık, beş yıl süreyle denetim süresine tâbi tutulmaktadır. Denetim süresi içerisinde kişi hakkında kasıtlı bir suç sebebiyle bir daha HAGB kararı verilemeyecektir (CMK m. 231/8). Sanığın denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlememesi ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerine uygun davranması durumunda açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesi kararı verilmektedir (CMK m. 231/10). Tam tersi durumda ise, mahkeme hükmü açıklamaktadır. Uyuşmazlığı kesin olarak çözen bu düşme ve mahkûmiyet kararları hüküm niteliğindedir ve kesinleştikleri takdirde kesin hüküm etkisi göstereceklerdir.

VI. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmelerde Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi

A. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 7 Numaralı Protokol

Protokol 22 Kasım 1984 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Kasım 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁹⁴⁸. Türkiye ise 14 Mart 1985 tarihinde imzacı olmuştur. 10 Mart 2016 tarih ve 6684 sayılı Onaya Uygun Bulma Kanunu, 25 Mart 2016 tarih ve 29664 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Protokol'ün onaylanmasını kararlaştıran 28 Mart 2016 tarih ve 2016/8717 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Protokol'ün resmî Türkçe çevirisi, 8 Nisan 2016 tarih ve 29678 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Onay belgeleri 2 Mayıs 2016 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve Protokol, Türkiye açısından 1 Ağustos 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrası uyarınca usulüne uygun olarak yürürlüğe

⁹⁴⁶ Anayasa Mahkemesi, HAGB kararının itiraz yoluna tâbi olmasının hak arama özgürlüğünü ihlâl ettiği gerekçesiyle yapılan iptal başvurusunu, HAGB uygulanmasının sanığın kabulüne bağlı olduğu ve denetim süresi sonunda verilen düşme kararına ya da açıklanması hâlinde mahkûmiyet kararına karşı temyize başvurma imkânının devam ediyor olduğundan bahisle kabul etmemiştir. Karar için bkz. Anayasa Mahkemesi'nin GK 03.11.2011 Tarih ve 2010/1 Esas ve 2011/149 Karar sayılı kararı, Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, (Erişim), <https://www.lexpera.com.tr>, 12.03.2023.

⁹⁴⁷ Can Yalçın, *Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s. 14.

⁹⁴⁸ Specht, s. 47.

girmiş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmünde olup bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamamakta ve usulüne uygun yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınmaktadır. *Non bis in idem* ilkesi, aynı kişinin aynı fiili sebebiyle birden fazla kez yargılanmaması ve birden fazla kez cezalandırılmamasını güvence altına alan bir ilke olduğundan temel bir insan hakkı niteliğinde olup *non bis in idem* ilkesine yer veren uluslararası sözleşmeler de temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşme statüsündedir⁹⁴⁹. Bu konuda Sözleşme ve kanunlarımızda farklı düzenlemelerin bulunması durumunda Sözleşme hükümlerinin öncelikle uygulanacağı kabul edilmelidir.

AIHS 7 numaralı Ek Protokolü'nün 4. maddesinde *non bis in idem* ilkesiyle alakalı oldukça önemli düzenlemelere yer verilmiştir⁹⁵⁰. İlk olarak, bir kişi hakkında işlediği bir suçtan ötürü önceden verilmiş bir kesin bir mahkûmiyet kararı varsa, ya da kişi hakkında beraat hükmü verilmişse⁹⁵¹, “*aynı suçtan*” dolayı yeniden dava açılmayacak, mahkûmiyet kararı verilemeyecektir. Burada “*yeniden yargılanamaz veya cezalandırılmaz*” ifadeleri yer almaktadır. CMK m. 223/7'de, yeniden açılacak davanın reddine karar verilmesi gerektiği öngörülmesine karşın Protokol'ün 4. maddesinde açılacak ikinci davanın reddine karar verilmesi ifadesi değil, yargılanamaz veya cezalandırılmaz ifadeleri yer almaktadır. Protokol'de yer alan bu kavramlar, dava açılrsa da davanın reddi kararı verilmeli ya da ikinci bir dava açılmayacağı tespitiyle yetinilmeli anlamlarını çıkarmaya elverişlidir⁹⁵².

⁹⁴⁹ Cebeci, s. 35.

⁹⁵⁰ “1. Hiç kimse bir devletin hukukuna ve ceza muhakemesi usulüne uygun olarak kesin bir hükümle mahkûm edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı, aynı devletin yargı yetkisi içindeki ceza yargılamaları kapsamında yeniden yargılanamaz veya cezalandırılmaz.

2. Yukarıdaki fıkra hükümleri, davanın sonucunu etkileyebilecek yeni veya yakın zamanda ortaya çıkarılmış delillerin mevcut olması veya önceki muhakemelerde temel bir eksikliğin bulunması hâlinde, ilgili devletin hukukuna ve ceza muhakemesi usulüne uygun olarak davanın yeniden açılmasına engel değildir.

3. Bu maddeye göre, Sözleşme'nin 15. maddesine dayanmak suretiyle herhangi bir istisna getirilemez.” Bkz. İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, (Erişim), https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/08/26/AIHS_7.protokol.pdf, 28.11.2021.

⁹⁵¹ Protokol'ün 4. maddesinde aynı anda birkaç davanın yürütülmesi, yani, derdest davalar yasaklanmamıştır; zira böyle bir durumda, kişinin kesin bir hükümle mahkûm edilmesi ya da beraat etmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Bkz. European Court of Human Rights, *Garaudy v. France*, Application No: 65831/01, 24 June 2003, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-23829,02.01.2022>.

⁹⁵² Şahbaz, s. 22-23.

Mihalache vs. Romanya kararında AİHM, bir hükmün kesinliğinin değerlendirilmesi konusundaki yöntemi belirtmiştir. Buna göre, bir hükmün Protokol'ün 4. maddesi anlamında “kesin” olup olmadığına karar verilebilmesi için “olağan bir hukuk yoluna” tâbi olup olmadığına tespit edilmesi gerekir. Belirli bir davada “olağan” hukuk yollarını belirlerken Mahkeme, başlangıç noktası olarak iç hukuk ve usulü alacaktır. Ulusal hukuk, hem esasa hem de usule ilişkin hukuksal kesinlik ilkesini karşılamalıdır; bu ilke, hem Protokol'ün 4. maddesinin amaçlarına yönelik bir kanun yolunun kapsamının zaman içinde açıkça sınırlandırılmasını hem de bu kanun yolunun kullanım yönteminin bu kişiler için açık olmasını gerektirir. Başka bir ifadeyle, aynı suçtan dolayı iki kez yargılanmama veya cezalandırılmama hakkının doğasında bulunan bir ilke olan hukukî kesinlik ilkesinin yerine getirilmesi için bir kanun yolu, kararın ne zaman kesinleştiği konusuna açıklık getirecek şekilde işlemelidir. Mahkeme, özellikle bu bağlamda, bir kanun yolunun “olağan” olarak kabul edilebilmesi için bir süre sınırı şartının gerekliliğini açıklayıcı raporun lafzında zımni olarak vermiştir. Belirli bir kanun yolunu kullanmak için taraflardan birine sınırsız bir takdir yetkisi tanıyan veya böyle bir yolu, taraflar arasında yararlanma yeteneklerinde büyük bir dengesizliği ortaya koyan koşullara tabi tutan bir kanun, hukukî kesinlik ilkesine aykırı olacaktır⁹⁵³.

Protokol'ün ilgili maddesinde aynı devlet içerisinde geçerli olacak bir kural öngörülmüş olup bir kişi hakkında aynı fiil sebebiyle bir ülkede verilen kesin hükme rağmen, farklı bir ülkede yeniden yargılama yapılması ve ceza verilmesi yasaklanmamıştır. Maddede “*aynı devlet (same State)*” ifadesi kullanılmış olduğundan, Protokol, taraf devletlere yabancı mahkeme kararlarını tanıma yükümlülüğü yüklememiştir⁹⁵⁴. Başka bir ifadeyle, Protokol, ulusal düzeyde⁹⁵⁵ bir koruma sağlamakta, ilkenin uygulama alanı ilk muhakemenin yapıldığı devletle sınırlı tutulmaktadır⁹⁵⁶.

Aynı şekilde, madde, hem çifte yargılamanın (*Erledigungsprinzip*) hem de çifte cezanın (*Anrechnungsprinzip*) yasaklanmasından bahsedecek şekilde yazılmıştır. Hükümler, bu iki ayrı yasağa aynı cümle içinde atıfta bulunarak, iki yasağın *non bis*

---

⁹⁵³ European Court of Human Rights, *Mihalache v. Romania*, Application No: 54012/10, 8 July 2019, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523,02.01.2022>.

⁹⁵⁴ H. Özgenç, s. 13.

⁹⁵⁵ İlkenin uluslararası seviyede korunması Avrupa Konseyi'nin diğer sözleşmeleriyle sağlanmakta olup konudan çalışmanın ileri bölümlerinde bahsedilecektir.

⁹⁵⁶ H. Özgenç, s. 13.

in idem ilkesinin farklı yönlerini oluşturduğu izlenimini vermektedir. Bununla birlikte, AİHM, çifte yargılama ve çifte cezalandırma yasakları arasında giderek daha fazla ayırım yapmaktadır.

Gradinger vs. Avusturya kararında⁹⁵⁷ AİHM, hukukî niteliğine bakılmaksızın aynı veya büyük ölçüde aynı olaylardan kaynaklanması hâlinde ikinci bir kovuşturmanın yasak olduğunu belirtmiştir. Bu durum, cezaî kovuşturmaya tâbi ve cezalandırılabilir tek bir fiilin, kovuşturma sırasında farklılaştırılabilecek birden fazla suça tekabül etmesini veya farklı suçların açıkça farklı temel kurucu unsurlar içermesi kaydıyla, mahkemenin bu suçların her biri için bağımsız bir ceza vermesini engellemektedir⁹⁵⁸.

Franz Fischer vs. Avusturya kararında⁹⁵⁹ ise Mahkeme, Protokol'ün 4. maddesindeki ifadenin “*aynı suçtan*” değil, başvuranın nihaî olarak beraat ettiği veya mahkûm edildiği bir suç için “*tekrar*” yargılanıp cezalandırılmasına atıfta bulunduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle, tek bir fiilin birden fazla suç teşkil ettiği gerçeğinin bu maddeye aykırı olmadığı doğru olsa da, Mahkeme kendisini, başvuranın bir fiil nedeniyle yargılandığını veya cezalandırıldığını tespit etmekle sınırlamamalıdır. Çifte suçlulukla ilgili olarak, örneğin, iade hukukunda bir suçun iade edilebilir olması için iade anlaşmasında belirtilmesi veya listelenmesi genellikle resmî bir zorunluluk olsa da, iade işlemlerinde isnat edilen suçun talep edilen ve talep eden devletin kanunlarında aynı şekilde tanımlanması gerekli değildir; isnat edilen fiilin farklı başlıklar veya isimler altında olsa da her iki devlette de suç olması yeterlidir⁹⁶⁰.

Zigarella vs. İtalya kararında⁹⁶¹ ise Mahkeme, Protokol'ün 4. maddesinin yalnızca sanığın iki kez mahkûm edildiği vakıalarda değil, aynı zamanda iki kez yargılandığı olaylarda da uygulanması gerektiğini belirtmiş; yargılama ve cezalandırma kavramları arasındaki ayırımı belirterek sadece mahkûmiyetle sonuçlanan yargılamalar bakımından değil, mahkûmiyetle sonuçlanmayan yargılamalar açısından da maddenin geçerli olduğunu kabul etmiştir.

---

⁹⁵⁷ European Court of Human Rights, *Gradinger v. Austria*, Application No: 15963/90, 23 Oktober 1995, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57958>, 24.12.2021.

⁹⁵⁸ Alexander Poels, “A Need for Transnational Non Bis in Idem Protection in International Human Rights Law”, *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol: 23, No: 3, 2005, p. 336.

⁹⁵⁹ European Court of Human Rights, *Franz Fischer v. Austria*, Application No: 37950/97, 29 May 2001, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-59475>, 24.12.2021.

⁹⁶⁰ Conway, p. 239.

⁹⁶¹ European Court of Human Rights, *Zigarella v. Italy*, Application No: 48154/99, 3 Oktober 2002, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-23428>, 24.12.2021

Protokol'ün 4. maddesi kişinin yalnızca ceza davasında yargılanması açısından uygulanmaktadır ve bu nedenle kişinin ceza muhakemesine konu olduktan sonra aynı fiil nedeniyle cezaî olmayan bir takibe uğraması madde hükmünün ihlâlini oluşturmaz⁹⁶². Bu bağlamda, kişinin işlemiş olduğu bir suçtan dolayı disiplin yaptırımı ve ceza yaptırımının birlikte uygulanması, *non bis in idem* ilkesine aykırılık teşkil etmez⁹⁶³. AİHM, bir fiilin ulusal hukuka göre idarî bir yaptırım olarak düzenlenmesi durumunda dahi, bu fiil karşılığı öngörülen yaptırımın cezaî bir niteliğe sahip olup olmadığını, isnadın ceza gerektiren suç isnadı olup olmadığını iç hukukta nasıl değerlendirildiğine bakmaksızın incelemektedir⁹⁶⁴. Mahkeme, yapılan takibatların cezaî niteliğinin olup olmadığını, hukuka aykırı fiilin ulusal mevzuattaki hukukî sınıflandırmasını, fiilin niteliğini ve kişinin maruz kaldığı cezanın ağırlığını dikkate almaktadır. Mahkeme, ikinci yargılamanın, ilki kesinleşmeden önce başlamış olması koşuluyla, 7 No'lu Protokol'ün 4. maddesi uyarınca hem idari hem de cezaî paralel yargılamaların bir dereceye kadar izin verilebilir olduğu kanaatindedir. Bu asgari şartın yerine getirildiği durumlarda, ikinci grubun ilerleme durumu ve özellikle birinci ve ikinci kararlar arasında özde ve zamanda yeterli bir bağlantı olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapılması gerekmektedir⁹⁶⁵.

⁹⁶²“Komisyon kararında, emekli bir hâkim, diğer suçların yanı sıra, cinayetten hüküm giymiş ve ardından, disiplin işlemlerinde, aynı olayların bir disiplin suçu oluşturduğu da tespit edilmiş ve başvuran, emekli maaşı hakkını kaybetmenin yanı sıra emekli bir hâkim olarak eski göreviyle bağlantılı tüm haklarını kaybetmeye mahkûm edilmiştir. Komisyon, Disiplin Mahkemesinin bizzat başvurunu ilgili cezaî suçlardan ‘mahkûm’ etmediğini, yetkili ceza mahkemesi tarafından verilen ve bağlayıcı olduğunu düşündüğü mahkûmiyet kararına dayandığını kaydetmiştir. Disiplin Mahkemesinin görevi, esasen, emekli bir hâkim olan başvurana ilişkin davada başvuranın suçlu bulunduğu ağır cezaî suçların işlenmesinin ayrıca bir disiplin suçu teşkil edip etmediği meselesini incelemekle sınırlıydı. Komisyonun kanaatine göre, disiplin hukuku yaptırımları, birçok Sözleşmeciler Devletinin kamu görevlilerine yönelik disiplin kanunlarının bu tür davalarda öngördüğü normal yaptırımlardı. Örn; emekli maaşı haklarının kaybı dahil olmak üzere bir kamu görevlisinin mesleki statüsüyle bağlantılı hakların geri alınması. Başvuran aleyhindeki disiplin işlemlerinin başka bir ‘ceza yargılaması’ olarak nitelendirilemeyeceği gerekçesiyle Sözleşme’ye Ek 7 No.lu Protokol’ün 4. maddesinin uygulanmayacağına kanaat getirilmiştir.” Bkz. European Court of Human Rights, Kremzow v. Austria, Application No: 16417/90, 7 November 1990, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-772>, 01.01.2022. Örnek kararlar için bkz. European Court of Human Rights, Demel v. Austria, Application No: 30993/96, 16 April 1998, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-4210>; Luksch v. Austria, Application No: 37075/97, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5581>, Banfield v. The United Kingdom, Application No: 6223/04, HUDOC, (Erişim), 01.01.2022.

⁹⁶³ H. Özgenç, s. 14.

⁹⁶⁴ Ataç, s. 157.

⁹⁶⁵ “Mahkeme piyasa manipülasyonu nedeniyle yürütülen iki paralel yargılamaya (idari ve ceza) ilişkin bu davada, ilgili iki yargılamada aynı amacın gözetildiği ve bu iki yargılamada delillerin bağımsız bir şekilde toplanmasının kısmen söz konusu olduğunu dikkate almış ve bu nedenle bu iki yargılama arasında esas bakımından yeterince yakın bir bağlantı bulunmadığı sonucuna varmıştır. Ayrıca Mahkeme söz konusu iki yargılama arasında zaman bakımından yeterli bağlantı bulunmadığını tespit etmiştir. Dolayısıyla Mahkeme, başvuranın aynı suç nedeniyle iki defa

A ve B vs. Norveç davasında, başvuranlar aynı fiilden dolayı hem vergi yargılamasında hem de ceza yargılamasında kovuşturulmuş ve cezalandırılmıştır. Ulusal mahkemeler ve Avrupa Mahkemesi, idarî (vergi) yargılamanın özünde cezaî olduğu sonucuna varmıştır⁹⁶⁶. Bununla birlikte, ulusal mahkemeler, başvuranların maruz kaldığı vergi yargılaması ile ceza yargılaması arasında “esas ve zaman bakımından yeterli bir bağlantı olduğu” için Sözleşme’ye Ek 7 No’lu Protokol’ün 4. maddesinin ihlâl edilmediği sonucuna varmıştır. Ancak, Protokol’ün 4. maddesinde, belli şartların yerine getirilmesi koşuluyla, ikili yargılamaların “*esas ve zaman bakımından yeterince yakın bir şekilde bağlantılı*” oldukları bazı unsurlara bağlı olarak ortaya koyulmalıdır. Bu unsurlar şunlardır:

- Farklı yaptırımların birbirini tamamlayıcı amaçları gözetip gözetmediği ve bu nedenle, yalnızca soyut olarak değil, aynı zamanda somut olarak, ilgili sosyal suistimalin farklı yönlerini ele alıp almadığı;
- İkinci yargılamanın hem hukukî açıdan hem de uygulamada öngörülebilir olup olmadığı;
- Bir davaya konu olaylar dizisi ile ilgili yapılan tespitin diğer davada da kullanılmasını sağlamak üzere, ilgili davaların, özellikle çeşitli yetkili makamlar arasında yeterli etkileşim yoluyla, delillerin değerlendirilmesinin yanı sıra delilleri toplamada herhangi bir tekrardan mümkün olduğunca kaçınacak şekilde yürütülüp yürütülmediği;
- En önemlisi, ilk yargılama sonucu karar verilen yaptırımın, sonraki bir yargılamada, bireyin aşırı yük altına girmesini önlemek için dikkate alınıp alınmadığı⁹⁶⁷.

AİHM, bir isnadın “*suç isnadı*” olup olmadığını iç hukukta yapılan nitelendirmeden bağımsız olarak değerlendirirken, içtihat ile oluşturduğu ölçütleri karşılaması hâlinde ceza hukuku bakımından isnat olarak nitelendirmektedir⁹⁶⁸. AİHM, Sözleşme’ye Ek 7 No’lu Protokol’ün 4. maddesi metnindeki “*ceza yargılaması*” kavramının, sırasıyla Sözleşme’nin 6. ve 7. maddelerinde yer alan “*suç isnadı*” ve “*ceza*”

---

yargılanması ve cezalandırılması sebebiyle orantısız zarara maruz kaldığı sonucuna varmıştır.” Bkz. European Court of Human Rights, Nodet v. France, Application No: 47342/14, 6 September 2019, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-193457>, 02.01.2022. Benzer yönde karar için bkz. Mihalache v. Romania, Application No: 54012/10, 8 July 2019, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523>, 02.01.2022.

⁹⁶⁶ Buric, p. 514.

⁹⁶⁷ European Court of Human Rights, A and B v. Norway, Application No: 24130/11 and 29758/11, 15 November 2016, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-168972>, 24.12.2021.

⁹⁶⁸ Ataç, s. 160.

terimleriyle ilgili genel ilkeler bağlamında yorumlanması gerektiğine hükmetmiştir. AİHS, bir “suç isnadı” olup olmadığını belirlerken “Engel Ölçütleri” olarak adlandırdığı üç ölçüt öne sürmektedir⁹⁶⁹. İlk ölçüt, ulusal hukuk çerçevesinde suçun hukukî sınıflandırması, ikinci ölçüt, suçun niteliği ve üçüncü ölçüt ise ilgili kişinin maruz kalma ihtimalinin olduğu cezanın ağırlığıdır⁹⁷⁰. İkinci ve üçüncü ölçüt birbirine seçenekli ölçütler olarak görülmekte olup beraber değerlendirilmelerine gerek olmamakla beraber; suç isnadına ancak her ölçütün ayrı ayrı değerlendirilmesi durumunda ulaşılabilirse bu ölçütler birlikte değerlendirilecektir⁹⁷¹.

Aynı fiilden kaynaklanan yargılama ve cezalandırmalarla ilgili AİHM’e göre, tek bir hareket, aynı ya da farklı mahkemeler tarafından birden fazla suç yönünden yargılama konusu yapılabilir; ancak farklı mahkemeler, aynı fiile dayanarak aynı suçtan ceza verirlerse bu durum ihlâl teşkil eder⁹⁷². Bununla birlikte, farklı mahkemelerin aynı fiil için iki farklı suçtan dolayı yargılama yapmaları bu maddeyi ihlâl etmez. Başka bir ifadeyle, incelenmesi gereken ilk durum, aynı fiilin aynı mı yoksa farklı suçları mı oluşturduğudur. Bir fiilin birden fazla suç oluşturması durumunda bu fiillerin farklı mahkemeler tarafından yargıldığı hâllerde AİHM, ihlâl kararı vermemektedir⁹⁷³. AİHM’in aynı suç kavramına dair üç farklı ölçütü

⁹⁶⁹ European Court of Human Rights, Case of Engel and Others v. The Netherlands, Application No: 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, 8 June 1976, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479>, 01.01.2022.

⁹⁷⁰ Patraus, p. 30-31.

⁹⁷¹ Bkz. “Mahkeme, mali Pazar düzenleyicisiyle başvuranlara verilen ağır idari para cezalarının da Sözleşme’ye Ek 7 No.lu Protokol’ün hem 6. hem de 4. maddesi amaçları bakımından ‘cezaî’ olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, ayrıca, İtalya’nın Sözleşme’ye Ek 7 No.lu Protokol’ün 4. maddesinin sadece İtalyan hukuku uyarınca cezaî olarak sınıflandırılan suçlara uygulandığı yönündeki çekincesinin Sözleşme kapsamında geçerli olmadığına, zira bu çekincenin çok genel olduğuna ve suçları Sözleşme’ye Ek 7 No.lu Protokol’ün 4. maddesi kapsamı dışında bırakan İtalyan hukuk düzeninin belirli hükümlerine atıfta bulunmadığına karar vermiştir.” European Court of Human Rights, Grande Stevens v. Italy, Application No: 18640/10, 7 July 2014, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141794>, 01.01.2022. Başka bir karar için bkz. “Başvuranın belirli futbol maçlarına gitmesini yasaklayan ve onu ilgili spor müsabakası gerçekleştiği zaman en yakın polis merkezine bildirimde bulunmak zorunda bırakan dışlama önlemleri ile ilgiliydi. Önlemler, başvuranın hooliganizm suçlamasıyla ufak suçlara ilişkin yargılamalarda mahkûm edilmesinin ardından alınmıştır. Mahkeme, ‘Engel kriterlerini’ uygularken, Hırvatistan ulusal hukukunda dışlama önleminin cezaî veya hafif suç kovuşturmasından ve bir bireyin mahkûmiyetinden bağımsız bir şekilde yürütüldüğünü ve bu önlemin uygulanmasının bunların doğrudan bir sonucu olmadığını kaydetmiştir. Dışlama önlemi, spor müsabakası veya etkinlikleri sırasında kamu güvenliği yararına gelecekteki muhtemel bir şiddet tehdidini önlemek için uygulanmıştır. Dışlama önleminin ‘büyük çoğunlukla önleyici niteliği’ bu önlemin süresi ve uygulanma şekli ve ağırlık derecesi ile birlikte, bu türde bir önlemin uygulanmasının bir ‘suç isnadının’ belirlenmesini kapsamadığı sonucuna yol açmıştır. Sonuç olarak, Mahkeme, Sözleşme’ye Ek 7 No.lu Protokol’ün 4. maddesinin geçerli olmadığına karar vermiştir.” European Court of Human Rights, Serazin v. Croatia, Application No: 19120/15, 9 Oktober 2018, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187707>, 01.01.2022.

⁹⁷² Cebeci, s. 40.

⁹⁷³ Cebeci, s. 40.

olduğu görülmektedir. Birinci ölçüt, bu suçların aynı temel unsurlara sahip olup olmamasıdır. *Franz Fischer vs. Avusturya* kararında, Fischer alkollü araç kullanırken ölüme sebebiyet vermiş, “bilerek sarhoş olmak” fiili, her iki suç bakımından da aynı temel unsur kabul edildiğinden Mahkeme, aynı fiil sebebiyle hem idarî hem de cezaî yaptırım uygulanmasının *non bis in idem* ilkesine aykırılık teşkil ettiğini belirtmiştir⁹⁷⁴. Bir suç diğer bir suçla aynı temel unsurları içermekle birlikte ek bazı unsurlar öngörüyorsa bu suçlardan birinden kesin hüküm verildikten sonra diğer suça dayalı yapılan yeni bir muhakeme maddenin ihlâlini teşkil edebilecektir⁹⁷⁵. İkinci ölçüt, “*idem factum*” yaklaşımından hareketle ortaya konulmuştur. *Gradinger vs. Avusturya* kararında başvuran kişi, alkollü araç kullanarak taksirle ölüme sebebiyet vermektен hem cezaî hem de idarî yaptırımla karşı karşıya kalmış, Mahkeme ise iki suçun yapılarının farklı olduğunu ancak aynı eyleme dayandıklarını belirterek Protokol’ün 4. maddesinin ihlâl edildiğine karar vermiştir⁹⁷⁶. Üçüncü yaklaşım ise, aynı fiilin farklı usullerde yargılanabilen birden fazla suç teşkil edebileceği yönündedir⁹⁷⁷.

Konuyla ilgili tartışmalara bir son vermek amacıyla AİHM, daha önce de belirtildiği gibi, *Zolotukhin* kararında “aynı” kavramından anlaşılması gerekenin “aynı olaylar” veya “özünde aynı olaylar” olması gerektiğini belirtmiştir. Bu davada başvuru, işlemiş olduğu kabahat⁹⁷⁸ nedeniyle yargılanarak 3 gün tutuklu kaldığını, daha sonra aynı sebeple tekrar yargıldığını ve bunun Protokol’e aykırı olduğunu öne

---

⁹⁷⁴ Ataç, s. 156.

⁹⁷⁵ Cebeci, s. 40-41.

⁹⁷⁶ Ataç, s. 155.

⁹⁷⁷ Ataç, s. 155-156.

⁹⁷⁸ “Başvurucu, izin almadan kız arkadaşını askeri bölgeye sokmaktan dolayı, yakalanmış ve polis karakoluna götürülmüştür. Polis tarafından tutulan tutanağa göre, sarhoş bir halde olan ilgili terbiyesizdi, pis laflar kullanıyordu ve kaçmaya çalıştı. Aynı gün, polis karakoluna getirilmesinden hemen sonra, bir ilk derece mahkemesi başvuruçuyu kamu görevlisine hakaretten ve kamu düzenini ihlâlden suçlu bulmuştur. Mahkeme İdari Suçlar Kanunu’nun 158. maddesine dayanarak başvuruçuyu “huzur bozucu küçük eylemlerden” dolayı üç gün hapis cezasına mahkûm etmiştir. Ondan sonra, aynı olaylarla ilgili olarak başvuru hakkında bir ceza kovuşturması açılmıştır. Başvurucu polis karakoluna getirilir getirilmez polisler hakaret etmek ve kamu düzenini bozmaktan dolayı Ceza Kanunu’nun 213. maddesine göre “huzur bozucu eylemlerde” bulunmaktan yargılanmıştır. Sonrasında başvuru, bu sefer de idari suçlar hakkındaki tutanağı düzenleyen komutana hakaret etmekten dolayı Ceza Kanunu’nun 319. maddesinde öngörülen kamu görevlisine hakaret suçundan ve polis karakoluna götürüldüğü sırada komutanı ölümlle tehdit etmekten dolayı Ceza Kanunu’nun 318. maddesinde öngörülen kamu görevlisini şiddet kullanmakla tehdit etmek suçundan yargılanmıştır. Büyük Daire başvuru hakkında açılan ilk usulün ulusal hukukta idari usul olarak nitelendirilmiş olsa da, özellikle “huzur bozucu küçük eylemler” suçunun niteliği ve cezanın ağırlığından dolayı, bir ceza usulü olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatinde.” Bkz. HUDOC, (Erişim), [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-119611%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-119611%22]}). Ayrıca bkz. yuk. dn. no. 768.

sürmüştür. Mahkeme, ayniyet unsurunu değerlendirirken çeşitli ölçütler çerçevesinde başvuruçunun mahkûm edildiği ve kovuşturmasının sürdüğü iki suçun aynı olup olmadığını incelemiş, söz konusu iki suçun aynı fiilden (*same conduct*) kaynaklandıklarını, ancak suçların öneminin, sonuçlarının, korudukları hukukî ve sosyal değerlerin farklı olması sebebiyle temel unsurlarının (*essential elements*) farklı olduğunu belirtmiştir⁹⁷⁹. Mahkeme “*idem*” unsurunun değerlendirmesini yaparken, olayların yer ve zaman bakımından ayrılmaz bir bütün içinde olup olmadığına bakmış, daha sonra Rus Ceza Kanunu’nda ve Rus Kabahatler Kanunu’nda yer alan düzenlemelerin aynı suç olduğu düşüncesine vararak aynı suç sebebiyle iki kez yargılanan kişi hakkında *non bis in idem* ilkesinin ihlâl edildiği sonucuna varmıştır. *Zolotukhin* kararında öne sürülen bu düşünce, daha sonra farklı davalarda da uygulanmıştır⁹⁸⁰.

AİHM, *Nikitin vs. Rusya* kararında⁹⁸¹ Protokol’ün 4. maddesinin ikinci fıkrası hakkında değerlendirme yapmıştır. Mahkeme’ye göre, Protokol’ün 4. maddesi, iki kez yargılanmama veya cezalandırılmama hakkının, yeni veya yeni delil bulunması hâlinde, yeni ortaya çıkan gerçekler uyarınca veya önceki yargılamalarda davanın

⁹⁷⁹ H. Özgenç, s. 21.

⁹⁸⁰ Mahkeme, *başvuran aleyhinde yürütülen her iki davanın temelindeki olayların aslında aynı olduğunu ve her iki olayın da mazot yerine daha az vergilendirilmiş olan yakıt kullanımına ilişkin olduğunu kaydetmiştir. Tek fark, ilk davada söz konusu olan niyet kavramıdır. Mahkeme sonuç olarak, ikinci yaptırımın bir önceki davadaki ile aynı olaydan kaynaklandığını ve bu nedenle 7 No.lu Protokol’ün 4. maddesine aykırı olarak mükerrer yargılamanın söz konusu olduğunu kaydetmiştir.* Bkz. European Court of Human Rights, *Ruotsalainen v. Finland*, Application No: 13079/03, 16 September 2009, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92961>; “*Başvuran ve bir arkadaşı evlerine gittikleri üçüncü bir kişiyle şiddet içeren bir kavga etmişlerdir. Komşular tarafından yapılan ihbar üzerine olay yerine giden polisler başvuruları yakalamışlardır. Bir hafta sonra, kamu düzenine ilişkin bir belediye kanununu uygulayan belediye başkanı, olayla ilgili olarak düzenlenen polis raporuna dayanarak, kişinin konutuna zorla girme ve bu kişiye dayak atma suçundan başvurana para cezası verilmesine karar vermiştir. Bir süre sonra, aynı olayla ilgili olarak, savcılık başvuruları yaralama ve başkasının konutuna zorla girme suçuyla itham etmiştir. Yerel mahkemeler başvuruları sadece yaralama suçu kapsamında suçlu bulmuştur. Mahkeme, hem belediye başkanı tarafından verilen para cezasının hem de savcılık tarafından yapılan suçlamaların merkezinde aynı olayların (başkasının konutuna zorla girme ve bir kişiye dayak atma) bulunduğunu kaydetmiştir. Para cezasına itiraz edilmediği için bu ceza kesinleşmiştir. Yerel mahkemeler, Temyiz Mahkemesinin idari bir davada daha önce cezalandırılan kişiler aleyhine ceza davası açılabilceğine istikrarlı bir şekilde karar verdiğini dikkate alarak, daha sonra açılan ceza yargılamalarını sonlandırmamıştır. Dolayısıyla Mahkeme, 7 No.lu Protokol’ün 4. maddesine aykırı olarak, başvuranın aynı eylem, aynı olaylar ve aynı suç nedeniyle hem idari hem de ceza yargılamalarında ayrı ayrı mahkûm edildiğini tespit etmiştir.*” European Court of Human Rights, *Tsonya Tsonev v. Bulgaria*, Application No: 2376/03, 14 April 2010, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96671>, 01.01.2021. Benzer kararlar için bkz. European Court of Human Rights, *Maresti v. Croatia*, Application No: 55759/07, 25 September 2009, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93260>; European Court of Human Rights, *Shibendra Dev v. Sweden*, Application No: 7362/10, 21 October 2014, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148482>, 01.01.2021.

⁹⁸¹ European Court of Human Rights, *Nikitin v. Russia*, Application No: 50178/99, 20 July 2004, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-61928>, 24.12.2021.

sonucunu etkileyebilecek temel bir kusur varsa ilgili devletin hukuku ve ceza muhakemesine göre davanın yeniden açılmasını engellemediğini belirtmektedir. Bu gerekliliklere tâbi olarak, ulusal mevzuat bir davanın yeniden açılabilceği ve nihâi bir kararın bozulabileceği bir sistem sağlamalı ve yeni veya yeni ortaya çıkabilecek deliller için bir denetim incelemesi uygulamalıdır. Muhakemenin beraat etmiş veya mahkûm olmuş kişinin zararına olacak şekilde devam ettirilmesine ilişkin genel yasaktan herhangi bir muafiyet, yalnızca, bir adaletsizliğin giderilmemesinin adaletin özünü ve bir kesin hükmün amacını baltalayacağı istisnai durumlarda haklı gösterilebilir. Aksi bir durum, hüküm giymiş kişiler ile suç mağdurlarının hakları ve meşru menfaatleri de dahil olmak üzere ilgili anayasal olarak korunan değerler arasındaki gerekli dengeyi bozacaktır. Davanın sonucu için çok önemli olan esaslı bir kusurdan kaynaklanan yargılamalardan kaynaklanan kesin bir hükmü bozma imkânının bulunmaması durumunda, bu tür hatalı bir karar, genel adalet ilkesine ve temel hak ve özgürlüklerin yargısal olarak korunmasına bakılmaksızın geçerli olmaya devam edecektir.

Mihalache vs. Romanya kararında ise AİHM, yeni ve yakın zamanda ortaya çıkan deliller ve esaslı kusurun varlığının anlaşılması ifadelerine açıklık getirerek bunların birbirine seçenek olduğunu ve aynı anda bir bütünlük içinde gerçekleşmiş olmalarının gerekmediğini belirtmiştir. Karara göre, mahkeme, davaya ilişkin yargılama sırasında var olan, ancak hâkimden gizlenen ve ancak yargılama sonrasında ortaya çıkan durumların “yeni keşfedildiğini” zaten açıklamıştır. Davayı ilgilendiren ancak muhakemeden sonra ortaya çıkan durumlar “yeni”dir. Mahkeme ayrıca, “yeni veya yeni keşfedilen gerçekler” teriminin daha önce var olan olaylarla ilgili yeni kanıtları içerdiğini değerlendirmektedir. Bazı davalarda Mahkeme ayrıca, Protokol’ün 4/2. maddesinde belirtilen istisnanın, “önceki yargılamadaki esaslı bir kusur” nedeniyle yargılamanın yeniden açılması durumunda uygulanabilir olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, daha üst düzey bir makam tarafından yargılamaları yeniden açmak için dayandığı koşulların yeni veya yeni keşfedilen gerçekler mi yoksa önceki yargılamalarda esaslı bir kusur mu teşkil edip etmediğini her olay bazında değerlendirmektedir. Protokol’ün 4/2. maddesi anlamındaki “esaslı kusur” kavramı, sanığın bir suçtan beraat etmesi veya yürürlükteki yasada öngörülenden daha az ciddi bir suçtan dolayı cezalandırılması durumunda, yalnızca önceki yargılamaların bütünlüğünü ciddi şekilde baltalayan bir usul kuralının sanığın

aleyhine olacak şekilde davanın yeniden açılmasına temel oluşturabileceğini ifade etmektedir. Sonuç olarak, bu tür davalarda, dosyadaki delillerin sadece Cumhuriyet savcısı veya bir üst mahkeme tarafından dosya üzerinden yeniden değerlendirilmesi bu ölçütü karşılamayacaktır. Ancak, bir sanığın suçlu bulunduğu ve yargılamanın yeniden açılmasının kendi lehine sonuçlanabileceği durumlarla ilgili olarak, Protokol'ün 4. maddesi mahkûm edilmiş kişinin lehine olacak şekilde davanın yeniden açılmasını ve kararda ilgiliye fayda sağlayacak herhangi bir değişikliğin yapılmasını engellemektedir. Bu nedenle, bu gibi durumlarda, savunma haklarının ihlal edilip edilmediğini ve dolayısıyla adaletin düzgün işleyişine bir engel olup olmadığını tespit etmek için öncelikle kusurun mahiyeti değerlendirilmelidir⁹⁸².

Protokol'de *non bis in idem* ilkesinin olağanüstü durumlarda yükümlülükleri askıya alma hususuyla ilgili AİHS m. 15'teki yükümlülüklerle aykırı tedbir alınmayacağı düzenlendiği için, *non bis in idem* ilkesi AİHS'in 15. maddesinde askıya alınmayacak haklar arasında mevcut olmamasına rağmen, Protokol m. 4/3 ile getirilen bu düzenlemenin AİHS m. 15 altında koruması kabul edilmiştir⁹⁸³.

AİHM, Protokol m. 4'ün *non bis in idem* ilkesiyle ilgili olarak zaman bakımından uygulanabilirliği konusunda da karar vermiş, 4. maddenin ancak daha önceden yargılama konusu olmuş fiillere ilişkin ikinci yargılamanın bu maddenin yürürlüğe girmesinden sonra sona ermesi durumunda geçerli olacağını belirtmiştir⁹⁸⁴. Mahkeme, Protokol'ün 4. maddesinin amacının nihaî bir kararla sonuçlanan ceza yargılamalarının tekrarını yasaklamak olduğuna dikkat çekmiş ve dolayısıyla bu hükmün, yeni bir yargılama açılmadan önce uygulanmayacağını belirterek görülmekte olan davada, yeni yargılama, 7 No'lu Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarihten sonraki bir tarihte sonuca vardığı için, zaman bakımından uygulanabilirlik koşullarının karşılanmış olduğuna karar vermiştir⁹⁸⁵.

B. Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi ve Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi

Sanayileşme ve çağdaşlaşmanın gerçek anlamda küresel bir topluma eklemlenmiş birçok ülkeye yayılması, uluslararası işbirliğinin hükümetler tarafından

---

⁹⁸² European Court of Human Rights, *Mihalache v. Romania*, Application No: 54012/10, 8 July 2019, HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523,02.01.2022>.

⁹⁸³ Şahbaz, s. 23.

⁹⁸⁴ Şahbaz, s. 23-24.

⁹⁸⁵ HUDOC, (Erişim), 29.11.2021.

kurumsallaşmış bir uygulama olarak genişletilmesini, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana uluslararası ilişkilerin dikkate değer bir yönü haline getirmiştir. İster zengin ve güçlü toplumlar, ister uluslararası forumlarda çok az sözü olan daha güçsüz milletler olsun, hükümetler, genel olarak “uluslararası işbirliği” olarak adlandırılan kavramın uygulanmasına adanmış karmaşık bir kurumlar ağının parçası haline gelmiştir. Bu süreçte “uluslararası işbirliği” terimi ticaret ve finansman güvenlik, çevre, eğitim ve sağlık konularına kadar tüm alanlara yayılmıştır. Uluslararası işbirliği, her ne kadar sık sık gerçekleşse de, yalnızca farklı ülkelerden hükümetler ve kurumlar arasında karşılıklı yardım anlamına gelmemektedir. Uluslararası işbirliği daha geniş bir kavram olup birlikte çalışmak demektir. Bu, hükümetlerin ve kurumların bireysel kararlar almadığı ve bireysel eylemlerde bulunmadığı anlamına gelir. Uluslararası işbirliği, hükümetlerin ve kurumların ortak standartlar geliştirmesi ve var olan güç olarak birden fazla topluma ve hatta tüm uluslararası topluluğa genişletilebilecek faydaları ve ayrıca sorunları dikkate alan programlar oluşturması anlamına gelir⁹⁸⁶. Bu bağlamda, cezaî anlamda uluslararası işbirliğine de adlî yardımlaşma, suçluların iadesi, muhakeme ya da infazın devri ve hükümlülerin nakli konularında olmak üzere ihtiyaç duyulmaktadır. Uluslararası niteliğe sahip soruşturma, kovuşturma, infaz ve tebligat işlemlerinde ikili antlaşmalar, uluslararası hukuk kurallarına uygun kaleme alınmış sözleşmeler, mütekabiliyet ilkesi oldukça önem arz etmektedir⁹⁸⁷.

Türkiye'nin de üye olduğu Avrupa Konseyi, hazırladığı hukukî metinler ile üye ülke devletlerinin hukuklarının yakınlaştırılmasına önemli katkılarda bulunmuştur⁹⁸⁸. Avrupa Konseyi ceza alanında önemli çalışmalar yapmış olup çalışmamızın bu bölümünde bu amaçla kaleme alınan sözleşmelerden bahsedilecektir. Konuyu düzenleyen iç hukuk mevzuatımız ise 6706 sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adlî İşbirliği Kanunu⁹⁸⁹'dur. Bu kanun yürürlüğe girmeden önce suçluların iadesine ilişkin TCK m. 18 ve 3002 sayılı Türk Vatandaşları Hakkında Yabancı Ülke Mahkemelerinden ve Yabancılar Hakkında Türk Mahkemelerinden Verilen Ceza Mahkûmiyetlerinin İnfazına Dair Kanun⁹⁹⁰ dışında uluslararası adlî işbirliğini

---

⁹⁸⁶ Açıklama ve tanımlar için bkz. Eiiti Sato, “International Cooperation: An Essential Component Of International Relations”, *R. Eletr. de Com. Inf. Inov. Saúde*. Rio de Janeiro, Vol: 4, No: 1, 2010, p. 42.

⁹⁸⁷ Cebeci, s. 48.

⁹⁸⁸ Ahmet Ulutaş, Ömer Serdar Atabey, “Avrupa Ceza Hukukunda Kovuşturmaların Aktarılması”, *TBB Dergisi*, Sayı: 104, 2013, s. 118.

⁹⁸⁹ Resmî Gazete Tarih: 05/05/2016 Sayı: 29703.

⁹⁹⁰ Resmî Gazete Tarih: 15/5/1984 Sayı: 18402.

düzenleyen özel bir kanun bulunmamaktaydı. Adli işbirliğine ilişkin konuların tek bir kanun içinde düzenlenmesi amacına cevap vermek ve cezaî konularda uluslararası adli işbirliği alanında Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşma hükümlerinin iç hukukta uygulanmasını kolaylaştırmak üzere⁹⁹¹ 6706 sayılı Kanun hazırlanarak yakın zamanda kanunlaştırılmıştır. Uluslararası sözleşme hükümlerinin uygulanması Anayasa m. 90/son gereği kanun hükümlerine göre önceliklidir, ancak sözleşmelerde aksi yönde hüküm bulunmayan hâllerde 6706 Sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır.

Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi (CYMDKAS)'nin amacı, sözleşmeye taraf devletlerin birbirlerinin mahkemelerini mahkemeleri gibi kabul etmeleri ve onların kararlarına kendi mahkemelerinin kararlarıymış gibi değer tanımalarıdır⁹⁹². Yargılama sonucunda bir ülkede verilen hükmün diğer bir ülkede de hüküm ifade etmesi, kesin hüküm kavramının uluslararası bağlamda benimsenmesine bağlıdır⁹⁹³. Bu amaç uyarınca, bir devlet mahkemesinin kararının kendi ülkesinde sonuçları ne oluyorsa sözleşmeye taraf devletlerin ülkelerinde de aynı sonuçları meydana getirmelidir. Burada en önemli sonuçlardan biri *non bis in idem* ilkesi bakımından gözlenebilir. Sözleşmeye taraf bir ülkede⁹⁹⁴ hakkında yargılama yapılan ve kesin hüküm verilen bir kişi⁹⁹⁵ hakkında sözleşmeye taraf diğer bir ülkede yeniden yargılama yapılamayacaktır. Böylece, ceza yargılarına milletlerarası bir önem tayin edilmiş ve Sözleşme'de *non bis in idem* ilkesi düzenlenerek aynı fiilden iki kez cezalandırma yapılması engellenmek istenmiştir⁹⁹⁶.

---

⁹⁹¹ Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı Genel Gerekçe, (Erişim), <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0695.pdf>, 26.12.2021.

⁹⁹² Nurullah Kunter, "Ana Çizgileriyle Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 1-4, Sayı: 36, 1970, s. 82.

⁹⁹³ Mustafa Ruhan Erdem, Durmuş Tezcan, Rifat Murat Önok, Uluslararası Ceza Hukuku, 6. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 272.

⁹⁹⁴ Sözleşmenin isminde milletlerarası kelimesi geçse de Sözleşme yalnızca Avrupa Konseyi'ne üye devletler arasında geçerlidir.

⁹⁹⁵ Sözleşmenin Türkçeye çevrilmesinde çalışma yapan Kunter, Sözleşme'nin Fransızca ve İngilizce metinlerinde "*jugement répressif, criminal judgment*" terimlerinin kullanıldığını, bunu amacının ceza yargılaması makamlarının asıl ceza davasının muhakemesi sonunda verdikleri karar olduğundan Türkçeye ceza yargısı olarak çevrildiğini; ancak, sözleşmenin adında yalnızca yargı kelimesi bulunmasına rağmen, sözleşmenin sadece yargıları ele almadığını belirtmiştir. Sözleşme, bir yargı hâlini almamış hükümlere de kesinleşmemiş olsalar da bir değer tanımış ve yerine getirilmelerini düzenlemiştir. Yine, Sözleşme, idari makamlar tarafından kararları da kapsamına almış; ancak bu, Sözleşme'nin adına tesir etmemiştir. Bkz. Kunter, Ceza Yargılarının, s. 82-83.

⁹⁹⁶ Cebeci, s. 49.

Öte yandan, son yıllarda suçun uluslararası bir nitelik kazanmasıyla birlikte, devletlerin iç hukuklarındaki ceza kanunlarının ne ölçüde uygulanabilir olduğu, ulusal yargı yetkisi kapsamına giren bir suçun incelendiği davada hangi ceza kanununun uygulanacağı, ulusal yargı yetkilerinin sınırlanması gibi konular önem kazanmıştır. Bu bağlamda, çeşitli nedenlerle, suçun kovuşturulması konusunda yetkili olan devletin kanunlarına nazaran suçu kovuşturmaya yetkili olmayan bir başka devlet tarafından failin kovuşturulmasının daha etkin bir şekilde yapılacağı değerlendirilebilmektedir. Soruşturma ya da kovuşturmanın devri, bir devlette başlatılmış veya başlatılmak üzere olan bir soruşturma ya da kovuşturmanın, o devletin isteği doğrultusunda, ceza adaletini daha iyi gerçekleştirebilecek olan başka bir devlete devri ve devredilen devletin şüpheli veya sanığı kendi kanunlarına göre soruşturması ya da kovuşturmasıdır⁹⁹⁷. Ceza hukuku alanında böyle bir uluslararası işbirliğinin yapılabilmesi için, ilk devlet tarafından talep edildikten sonra ikinci devlete kovuşturmayı devralma yetkisi veren, uluslararası suçların kovuşturulmasını ve *non bis in idem* konusunda yeknasak kuralların belirlenmesini sağlayan uluslararası bir belge mevcut olmak durumundadır⁹⁹⁸. Bu amaçlarla yürürlüğe giren, Türkiye'nin de taraf olduğu 1972 tarihli Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi (CKADAS)⁹⁹⁹ ise sözleşmeye taraf devletler arasında doğabilecek olan yetki uyuşmazlıklarından doğan sakıncaları engelleme yükümlülüğünü yerine getirirken; cezaî alanda kovuşturmaların aktarılmasını sağlayan araçlara, ceza kovuşturmalarının birden fazla oluşuna ve ilgili kişilerin birden çok kez kovuşturmaya uğrama ve mahkûm olma riskine karşı korunmasını sağlayan hükümler içermektedir¹⁰⁰⁰.

CKADAS'ın açıklayıcı raporunda¹⁰⁰¹ *non bis in idem* ilkesinin ulusal ve uluslararası alandaki farkı açıklanarak taraf devletlerin iç hukuklarında bu ilke kabul edilmiş olsa

⁹⁹⁷ Harun Mert, “6706 Sayılı Kanuna Göre Yabancı Devlette Yürütülen Soruşturma Veya Kovuşturmaların Devralınması”, *Adalet Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 65, 2020, s. 203; Tezcan, Erdem, Önok, *Uluslararası Ceza*, s. 266.

⁹⁹⁸ Ulutaş, Atabey, s. 119.

⁹⁹⁹ Türkiye, bu sözleşmeyi 26.06.1974 tarihinde onaylamış, 01.03.1977 tarih ve 2080 Sayılı Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması ve Uygulanması Hakkında Kanun 13.03.1977'de yayımlanmış, Türkiye, sözleşmeye 27.10.1978 tarihinde taraf olmuştur. Sözleşme metni için bkz. (Erişim), <https://hukuk.emu.edu.tr/Documents/yayinlar/kanuntbmmc06002080.pdf>, 30.12.2021.

¹⁰⁰⁰ Specht, s. 130; Bilgehan Savaşçı Temiz, “Ceza Kovuşturulmalarının Aktarılması”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 17, Haziran 2021, s. 457.

¹⁰⁰¹ Explanatory Report to the European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, (Erişim), <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c9312>, 30.12.2021.

bile, egemenlik hakkı sebebiyle uluslararası bakımdan hiçbir devletin başka bir devlette kovuşturma yapılan bir suçu kovuşturmadan engellenmediği ve ilkenin uluslararası olarak kabul edilmediğine değinilmiştir. Faile makul bir korunma sağlayabilmek için ceza alanında uluslararası işbirliğini düzenleyen bir sözleşmeye bu konuda bir hüküm eklenmesi gereği duyulmuştur¹⁰⁰². Açıklayıcı rapora göre, bir yabancı mahkeme kararının tanınması, yabancı adalete belirli bir düzeyde güven duyulmasını gerektirir. Bu güven, Avrupa Konseyi'ne üye devletler arasında mevcuttur, ancak şu anda, devletler arasındaki daha geniş uluslararası ilişkilerde eşit derecede belirgin değildir. Bu nedenle Avrupa düzeyinde *non bis in idem* ilkesine uluslararası düzeye kıyasla daha fazla önem vermek mümkündür. Ancak bu ilkenin AİHS'e eklenmesi, *erga omnes*¹⁰⁰³ bir etkiye sahip olacak ve bu nedenle içeriğinin ve dolayısıyla yararlılığının çoğundan yoksun bırakılabilecektir. Böyle bir eklemenin daha ileri düzeyde bir birleşmeyle sonuçlanacağı da iddia edilmiştir; ancak, ülkeler arasında ceza muhakemesinin teknik kuralları arasında belirgin farklılıklar göz önüne alındığında, böyle bir birlik derecesini elde etmek zor görünmektedir.

CYMDKAS m. 53'te¹⁰⁰⁴ ve CKADAS m. 35¹⁰⁰⁵'te *non bis in idem* ilkesiyle ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Sözleşmelerin ilgili maddeleri birbiriyle paralel olup

---

¹⁰⁰² Temiz, s. 491.

¹⁰⁰³ *Erga omnes*, Latince "herkese karşı hak" anlamına gelen bir ifade olup bir ya da birkaç devlete değil, tüm uluslararası topluluğa karşı olan yükümlülükleri ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Başlar, "Uluslararası Hukukta 'Erga Omnes' Kavramı", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Cilt: 22, Sayı: 2, 2011, s. 81.

¹⁰⁰⁴ "1-Bir Avrupa Ceza yargısına konu olan kişi: a) Beraat etmişse, b) Hakkında bir müeyyide hükmolup da: i) Bu müeyyide tamamen yerine getirilmişse veya yerine getirilmekte ise, ii) Bu müeyyide zamanaşımı dolayısı ile yerine getirilemiyorsa, c) Mahkeme suçluluğu tespit edip müeyyideyi tayin etmemişse, aynı eylemlerden dolayı diğer bir sözleşen Devlette kovuşturulamaz, mahkûm edilemez veya hakkındaki müeyyide yerine getirilemez.

2-Bununla beraber, sözleşen devletler, yargıya yol açan eylem bu Devletlerde kamusal nitelikte bir kişiye, bir kuruma veya bir şeye karşı işlenmişse yahut yargıya konu olan kişi bu devletlerde kamusal nitelik taşımakta ise, kendileri kovuşturma istemiş olmadıkça, 'ne bis in idem' sonucunu kabul etmeğe mecbur değildirler.

3-Ülkesinde eylem işlenen yahut kendi kanununa göre işlendiğini kabul eden Devlet de, kendisi kovuşturma istemiş olmadıkça 'ne bis in idem' sonucunu kabule mecbur değildir."

¹⁰⁰⁵ "1. Kesin ve yerine getirilebilir bir yargı ile yargılanmış olan kişi: a) Beraat etmişse, b) Hakkında müeyyide hükmolunup da: i) Bu müeyyide tamamen yerine getirilmişse veya yerine getirilmekte ise, ii) Müeyyidenin tamamı veya yerine getirilmemiş kısmı genel veya özel affa uğramışsa, iii) Müeyyide zamanaşımı yüzünden yerine getirilemiyorsa, c) Mahkeme suçluluğu tespit edip müeyyideyi tayin etmemişse, aynı eylemden ötürü diğer bir sözleşen Devlette kovuşturulamaz, mahkum edilemez veya hakkındaki müeyyide yerine getirilemez.

2. Bununla beraber sözleşen devletler, yargının konusu olan eylem bu devletlerde kamusal nitelikte bir kişiye, bir kuruma veya bir şeye karşı işlenmişse yahut yargıya konu olan kişi bu devletlerde kamusal nitelik taşımakta ise kendileri kovuşturma istemiş olmadıkça, 'ne bis in idem' sonucunu kabulle mecbur değildirler.

3. Ülkesinde eylem işlenen yahut kendi kanununa göre işlendiğini kabul eden Devlet de, kendisi kovuşturma istemiş olmadıkça, 'ne bis in idem' sonucunu kabule mecbur değildir."

non bis in idem ilkesinin uygulanabilmesi için mutlaka o hükmün kesinleşmiş bir ceza davasında verilmiş olmasını aramaktadır. Bir devlette ilk kararın açıklanması ile temyiz için tanınan sürenin sona ermesi arasında geçen sürede ya da belli hukuk sistemlerinde öngörüldüğü üzere hükmün hiç kesinleşmediği durumlarda başka bir devletin aynı fiil hakkında takip başlatabilmesi mümkün olabilecektir¹⁰⁰⁶.

Kesin hükmün olumsuz etkisinin unsurlarından olan aynı kişi ve aynı fiil kavramları, uluslararası ceza hukukunda farklılık taşıyabilmektedir. *Non bis in idem* ilkesinin uluslararası anlamda uygulanabilmesi için yargılanan sanığın aynı olmasının yanı sıra iddia makamının da başka bir devlet makamı olmaması gerekmektedir¹⁰⁰⁷. Kovuşturmanın bütünlüğü bağlamında bir ülkede başlayan kovuşturma başka bir kovuşturma makamı tarafından devam ettirilebilse bile, ülke sınırları aşıldığında diğer devletin o kovuşturmaya devam edebilmesi için o devletin kamu yararının bunu gerektirip gerektirmediği dikkate alınır¹⁰⁰⁸. Bu bağlamda, söz konusu sözleşmelerde Avrupa ceza yargısına *non bis in idem* etkisi tanındığı için iddia makamının aynılığı kabul edilmiş olmaktadır.

CKADAS m. 35/1-a ve CYMDKAS m. 53/1-a bendi, beraat kararına ilişkindir. İki sözleşmede de beraat kararları açısından *non bis in idem* ilkesi kesin kabul edilirken; mahkûmiyet kararları açısından ilkenin uygulanabilirliği yaptırımın tamamen yerine getirilmesi ya da getirilmekte olması, affa ya da zamanaşımına uğraması gibi şartlara bağlanmıştır¹⁰⁰⁹. Beraat kararının kovuşturulan fiilin sanık tarafından işlendiğine dair delillerin yokluğundan değil, söz konusu fiilin hüküm veren devletin ceza mevzuatına göre cezalandırılmaması (hukuka uygunluk sebepleri, şahsî cezasızlık sebepleri, objektif cezalandırılabilme şartları gibi) nedeniyle beraat kararı verilmesinin de fiilin cezalandırılacağı diğer devletleri kovuşturma yapmaktan men edip etmeyeceğine dair sorun ortaya çıkmaktadır. *Non bis in idem* kuralının normalde yalnızca suçun işlendiği devlette hüküm verilmesi durumunda geçerli olacağı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, bu kural, ikili cezaî sorumluluk koşullarını karşılamadığından diğer bir devlet aynı fiil hakkında cezaî takip başlatabilecektir¹⁰¹⁰.

---

¹⁰⁰⁶ Temiz, s. 491.

¹⁰⁰⁷ Ataç, s. 123-124.

¹⁰⁰⁸ Ataç, s. 124.

¹⁰⁰⁹ Cebeci, s. 55.

¹⁰¹⁰ Explanatory Report to the European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, p. 35.

CKADAS m. 35/1-b ve CYMDKAS m. 53/1-b bendi, müeyyide uygulayan hükümlere ilişkindir. Sözleşmeye taraf bir devlette kişi hakkında aynı fiilden dolayı yaptırım kararı verilmesi, bu kararın tamamen yerine getirilmesi veya yerine getirilmekte olması, kararın tamamının ya da bir kısmının genel ya da özel affa uğraması, kararın zamanaşımı nedeniyle yerine getirilememesi kesin hüküm teşkil etmektedir. Cezanın ertelenmesi durumunda fail hakkında uygulanabilecek olan özel şartlar da bu bent kapsamında yaptırım kavramının içinde değerlendirilmelidir. Bu kararlarla ilgili olarak *non bis in idem* ilkesinin genel olarak uygulanması, yalnızca bir devletin cezaî takip başlatmış olması gerçeğinin, diğer devletleri kovuşturma yapmaktan alıkoyacağı gibi kabul edilemez sonuçlara yol açacaktır. Devletlerin suçun etkili bir şekilde azaltılmasındaki çıkarları, bir kişinin aynı fiil için birkaç kez yargılanmamasını gerektiren genel düşünceye karşı tartılmalıdır. Mevzuatı konuyla ilgili özel hükümler içeren üye devletlerde, çelişkili düşüncelerin bu şekilde tartılması, normal olarak, bir yabancı mahkûmiyete, ancak yaptırımın yerine getirilmesi veya affa veya zaman aşımına uğraması hâlinde kesin hüküm etkisi verilmesi sonucunu doğurmuştur. Yaptırımın küçük bir parçasının veya karar dolayısıyla uygulanabilecek bir önlemin yerine getirilememesi durumunda diğer bir devletin yeni bir takip başlatabilmesi mümkün olmakla beraber böyle bir durumun hükümlünün durumunu haksız bir biçimde ağırlaştırabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır¹⁰¹¹.

CKADAS m. 35/1-c ve CYMDKAS m. 53/1-c bendi ise, mahkemenin herhangi bir yaptırım uygulamadan suçluyu mahkûm ettiği hükümlere ilişkindir. Bu hüküm ve CKADAS m. 35/b-i ve CYMDKAS m. 53/b-i bendinin hükmü ile, yaptırımların askıya alınması veya hariç tutulması kapsamaktadır.

CKADAS m. 35/2 ve CYMDKAS m. 53/2 diğer devletlerin suça ilişkin aynı katı görüşü benimseyecekleri varsayılmayacağından, belirli bir devletin suçu kovuşturma konusunda oldukça özel bir çıkarının olduğu belirli özel durumlarla ilgilidir. Bu özel durumlar, suçun bir kişiye veya kuruma veya o devlette kamu statüsüne sahip herhangi bir şeye karşı işlendiği veya failin o devlette kamu statüsüne sahip olduğu durumlardır. CKADAS'ın açıklayıcı raporunda, bu fıkra hükmünün kapsadığı suçlara örnek olarak, kamu görevlilerine (kamu statüsüne sahip bir kişi) suikast; casusluk (kamu statüsüne sahip bir kurum); sahtecilik (kamu statüsüne sahip

---

¹⁰¹¹ Temiz, s. 492.

herhangi bir şey) ve rüşvet (failin kamu statüsüne sahip olması) gösterilmiştir¹⁰¹². Sözleşmede açıkça ifade edilmemiş olsa bile, hükmün düzenleniş şeklinden “*Devlete Karşı Suçlar*”da da devletlerin *non bis idem* sonucunu kabule mecbur olmadığı evleviyetle çıkarılabilir¹⁰¹³.

CKADAS m. 35/3 ve CYMDKAS m. 53/3 çoğu durumda, suçun işlendiği devletin, suçluyu tüm delilleri daha kolay toplayabilen kendi mahkemeleri tarafından yargılamak konusunda özel bir çıkarı olduğu fikrinden kaynaklanmaktadır. Suçun işlendiği yeri belirleyen ölçütlere ilişkin üye devletlerin yasaları arasındaki farklılıklar göz önüne alındığında, belirli bir devletin topraklarında bir suçun işlenip işlenmediği sorusuna, o devletin iç hukukuna göre karar verilmesinin sağlanması uygun görülmüştür¹⁰¹⁴.

CKADAS m. 54 ve CYMDKAS m. 36’da *non bis in idem* ilkesinin uygulanmadığı hâllerde tamamlayıcı bir kural öngörülmüş, aynı kişinin aynı fiil sebebiyle bir sözleşen devlette çektiği hürriyeti bağlayıcı müeyyidenin, diğer bir sözleşen devlette hükmedilecek müeyyideden mahsup edileceği düzenlenmiştir.

Söz konusu sözleşmelerin *non bis in idem* ilkesini düzenleyen maddeleri asgari kuralları düzenlemekte olduğundan, her bir devlet kendi iç hukuklarında yabancı ceza yargılarına daha geniş etki tanımak konusunda serbesttir¹⁰¹⁵. Bu bağlamda, muhakemenin yabancı ülkeye devredilmesi ya da yabancı ülkeden devralınması iç hukuk mevzuatımızda 6706 Sayılı Kanun’un 23 ila 25. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Soruşturmanın ya da kovuşturmanın yabancı bir ülkeye devredilmesine dair şartlar 24. maddede yer almakta olup, 3. fıkraya göre, yabancı ülkenin soruşturmanın devri talebini kabul etmesi üzerine CMK m. 171’de aranan koşullara bakılmaksızın kamu davasının açılmasının ertelenmesine, şüpheli hakkında yabancı adli merci tarafından dava açılması durumunda ise kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verileceği düzenlenmiştir. Yabancı devlette dava açılmaması hâlinde ise buna ilişkin kararın gerekçesi değerlendirilmek suretiyle soruşturmaya devam edilebileceği öngörülmüştür. Yine, m. 24/4’te ise kovuşturmanın devri

---

¹⁰¹² Explanatory Report to the European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, p. 36.

¹⁰¹³ Cebeci, s. 57.

¹⁰¹⁴ Explanatory Report to the European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, p. 36.

¹⁰¹⁵ Explanatory Report to the European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, p. 69; Specht, s. 131; Temiz, s. 493.

talebinin kabul edilmesi üzerine durma kararı, sanık hakkında yabancı adlî merci tarafından mahkûmiyet kararı verilmesi durumunda düşme kararı verileceği düzenlenmiş olup mahkûmiyet kararı dışında bir karar verilmesi durumunda, buna ilişkin kararın gerekçesi değerlendirilmek suretiyle kovuşturmaya devam edilebileceği belirtilmiştir. Ancak, CYMDKAS m. 53 ve CKADAS m. 35'te hakkında beraate dair kesin hüküm verilen kişi hakkında aynı fiilinden dolayı diğer bir taraf devlette kovuşturma yapılamayacağı düzenlenmiştir. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin olan bu sözleşmelerle çatışan kanunumuz söz konusu olduğunda, Anayasa m. 90 hükmü gereği uluslararası sözleşmelerin esas alınması gerekecektir¹⁰¹⁶.

6706 Sayılı Kanun'un 25/1-ç bendi ise CKADAS ve CYMDKAS'ta yer alan hükümlerden daha geniş bir düzenleme teşkil etmektedir¹⁰¹⁷. Sözleşmelerde mahkûmiyet kararının *non bis in idem* sonucunu doğurması için mahkûmiyet kararı bakımından ek koşullar aranmış olmasına rağmen 6706 Sayılı Kanun'da başkaca bir şart aranmaksızın yalnızca kişinin daha evvel Türkiye'de yargılanmış¹⁰¹⁸ olması yeterli sayılmış, hükümler arasında bir farklılık gözetilmemiştir¹⁰¹⁹.

C. Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi

İade kurumu, suçu işlediği ülkede ya da suç ile kamu düzeni bozulmuş olan bir devletten başka bir devletin ülkesinde bulunan ya da oraya kaçmış bir sanık veya hükümlünün, soruşturma ve kovuşturma işlemlerini yapılabilmesi veya hükmolunan cezasının infaz ettirilmesi amacıyla yetkili devlete talebi üzerine geri verilmesi olarak anlaşılabilen, adlî ve siyasî bir işlemdir¹⁰²⁰. Hükümlülerin naklinden farklı olarak iade yalnızca kesinleşmiş mahkûmiyetler bakımından değil, soruşturma işlemleri açısından da uygulanabilen bir işlemdir¹⁰²¹.

¹⁰¹⁶ Cebeci, s. 57.

¹⁰¹⁷ Mert, 6706 Sayılı, s. 224.

¹⁰¹⁸ “Türkiye’de yargılanmamış olmak” ifadesiyle anlatılmak istenen, kişi hakkında devir talebine konu fiil nedeniyle Türkiye’de kesin hüküm verilmemiş olması durumudur.

¹⁰¹⁹ Temiz, s. 493.

¹⁰²⁰ Ahmet Ulutaş, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2012, s. 25; Ergin Ergül, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme*, Yargı Yayınevi, Ankara, 2012, s. 28; Saeed Bagheri, “Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi ve Suçluları Kovuşturma Yükümlülüğü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 62, Sayı: 1, 2013, s. 2; Tezcan, Erdem, Önok, *Uluslararası Ceza*, s. 202.

¹⁰²¹ Cebeci, s. 61.

Türk iade hukukunun kaynaklarından biri olan Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS), Türkiye’de 21 Kasım 1959 tarihli Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi’nin Tasdiki Hakkında Kanun ile onaylanarak yürürlüğe girmiş, ülkemiz başlangıçta anılan sözleşmenin yalnızca Ek 2 No’lu Protokol’üne taraf olmuştur. Ek 1, 3 ve 4 No’lu Ek Protokoller ise Avrupa Birliği (AB) ile 2013 senesinde başlayan Vize Serbestisi Diyalogu kapsamında 22 Mart 2016 tarihinde imzalanmıştır¹⁰²². Bu bağlamda, SİDAS ve ek protokoller çerçevesinde Türkiye ve sözleşmeye taraf ülkeler arasında yapılacak iade işlemleri düzenlenmiş bulunmaktadır. SİDAS m. 28 gereği sözleşmeye taraf devletler arasında önceden yapılan antlaşmaların iade hukukuna ilişkin hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bu bağlamda, taraf devletler arasında iade hukukunun aslı kaynağını SİDAS oluşturmakta, ikili antlaşmalar yalnızca sözleşmeye taraf olmayan devletler bakımından önem teşkil etmektedir¹⁰²³.

SİDAS m. 9’da *non bis in idem* ile ilgili bir düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemeye göre, “*Talep edilen şahıs hakkında kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyetli makamlarınca iade talebine sebep olan bir veya birkaç fiilden dolayı nihaî olarak karar verilmiş ise iadeye cevaz yoktur. Kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyeti makamlarınca aynı fiil veya fiiller hakkında takibat yapılmamasına veya yaptıkları takibata son verilmesine karar verilmiş ise iade talebi ret olunabilir.*”¹⁰²⁴. Sözleşmenin 9. maddesi ile, iade talep edilen devletin yetkili makamları tarafından talebe konu fiil ya da fiiller hakkında nihaî bir karar verilmiş olması durumunda iade talebinin reddedileceği düzenlenmiş, iadeye konu fiil hakkında nihaî bir karar verilmiş olması, kesin iade engeli sayılmıştır¹⁰²⁵. Talep edilen devlet makamları tarafından nihaî bir karar verilmemiş ise, iadeyle ilgili koşullar sağlandığı müddetçe iade mümkün olacaktır¹⁰²⁶. 6706 sayılı Kanun m. 11/1-ç hükmünde ise “*iadesi talep edilen kişi hakkında, talebe konu fiil nedeniyle daha önce Türkiye’de beraat veya mahkûmiyet kararı verilmiş olması*” iade engeli kabul

---

¹⁰²² Sibel Can, *6706 Sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Çerçevesinde İade*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 64.

¹⁰²³ Cebeci, s. 63.

¹⁰²⁴ Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (Erişim), https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/suclularin_iadesi_2_hukuki_d_ayanaklar.html, 17.01.2022.

¹⁰²⁵ Ulutaş, s. 197.

¹⁰²⁶ Şahbaz, s. 39.

edilmiştir. Başka bir ifadeyle, uluslararası anlamda yalnızca beraat ve mahkûmiyet kararlarına *non bis in idem* etkisi tanınmıştır.

Öğretide *Turhan*'a göre, iadeye konu suç sebebiyle Türkiye'de verilen beraat ve mahkûmiyet kararları dışında CMK m. 223/1'de sayılan hüküm türlerinden olan ceza verilmesine yer olmadığı, güvenlik tedbirine hükmetme ve davanın reddi kararları da iade engeli teşkil ederken davanın düşmesi kararı iade engeli olarak kabul edilemeyecektir¹⁰²⁷. *Özen*'e göre ise, 6706 sayılı Kanun'da yalnızca beraat ve mahkûmiyet hükümlerinin düzenlenmiş olması SİDAS m. 9'a göre *non bis in idem* etkisini daraltmış olup SİDAS hükümleri 6706 sayılı Kanun hükümlerinden daha lehe olup öncelikli olarak uygulanmalıdır¹⁰²⁸.

İade talep edilen devlette iadeye konu fiil hakkında soruşturma yapılmış; fakat soruşturmaya yer olmadığı ya da kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiş olması durumunda, SİDAS m. 9'un 2. cümlesi devletlere bu konuda takdir hakkı tanımıştır¹⁰²⁹. SİDAS'ta *non bis in idem* etkisi, kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararları da kapsayacak biçimde düzenlenmiştir; ancak bu kararı etkileyebilecek yeni bir olayın ya da yeni bir delilin ortaya çıkması durumunda iadeye engel teşkil etmeyeceği öngörülmüştür, meğerki talep eden devlet, SİDAS m. 8'de öngörüldüğü şekilde takibat başlatmamış olsun¹⁰³⁰. 6706 sayılı Kanun'da ise bu konuyla ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. 6706 sayılı Kanun'daki bu boşluk öğretide *Özen*'e göre, SİDAS m. 8 ve m. 9 ile doldurulacaktır. Bu bağlamda, soruşturulmasına ya da kovuşturulmasına başlanmış ve devam etmekte veya sona ermiş suç açısından *non bis in idem* ilkesi kabul edilmemiştir¹⁰³¹. Öğretide *Tezcan/Erdem/Önok*'a göre ise kişi hakkında bir soruşturma ya da kovuşturma yapılmakta olması iade engeli teşkil etmeyip soruşturma ya da kovuşturmanın devrini gerektiren bir nedendir ve 6706 sayılı Kanun'da yalnızca beraat ve mahkûmiyet kararlarına *non bis in idem* etkisi tanındığı için bunlar dışında verilecek

---

¹⁰²⁷ Faruk Turhan, "Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'na Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları: Doktrin ve Uluslararası Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme", *SDÜHFD*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2018, s. 35.

¹⁰²⁸ *Özen*, Genel Hükümler, s. 240.

¹⁰²⁹ *Ataç*, s. 128; *Ulutaş*, s.197-198; *Can*, s. 268.

¹⁰³⁰ *Ataç*, s. 128-129.

¹⁰³¹ *Özen*, Genel Hükümler, s. 239-240.

son kararlar ya da soruşturmayı sonlandıran kovuşturmayaya yer olmadığı kararı iade engeli oluşturmayacaktır¹⁰³².

SİDAS Ek 1 No'lu Protokol¹⁰³³'ün 2. maddesinde *non bis in idem* ilkesini düzenleyen SİDAS m. 9'a ek yapılmış¹⁰³⁴ ve 9. maddenin 2. fıkrasını oluşturacak biçimde, Sözleşme'ye taraf olan üçüncü bir Devlette talepte bulunulan kişi hakkında işlediği suç veya suçlara ilişkin olarak nihaî hüküm verilen kişinin iadesinin sayılı durumlarda gerçekleşmeyeceği, yani üçüncü devlet ülkesinde verilen kesin hükmün *non bis in idem* etkisi yaratacağı düzenlenmiştir. 9. maddenin 3. fıkrasını oluşturacak şekilde ise bazı durumlarda iade yasaklarının bulunması hâlinde bile iadeye hükmolunabileceği düzenlenmiştir¹⁰³⁵. Eklenen son fıkrada ise, 2. ve 3. fıkralardaki hükümlerin yabancı ülkelerde verilen kararlara *non bis in idem* etkisi teşkil eden daha geniş yerel hükümlerin uygulanmasını engellemeyeceği düzenlenmiş ve *non bis in idem* ilkesine mülkîlik ve koruma ilkeleri ile istisna getirilmiştir¹⁰³⁶.

SİDAS'a taraf olmayan ABD ve Türkiye arasında "Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Anlaşması" imzalanmış¹⁰³⁷ ve anlaşmanın 3. maddesinde iade talebinin kabul edilmeyeceği durumlardan biri olarak iadesi istenilen kişinin, iade talebine konu olan suçtan ötürü istenilen devlette yargılanarak kesin ve bağlayıcı bir hükümle beraat etmiş veya mahkûm olması düzenlenmiştir. Yine, iade talebinin reddedileceği hâllerden biri olarak da iadesi istenen kişinin aynı suçtan dolayı bir üçüncü devlet

¹⁰³² Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 220.

¹⁰³³ Protokol Türkiye tarafından 22.03.2016 tarihinde imzalanmış ve 09.10.2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Protokol metni için bkz. (Erişim), https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2712020131234086_tur.pdf, 23.01.2022.

¹⁰³⁴ "Sözleşme'ye taraf olan üçüncü bir Devlette talepte bulunulan kişi hakkında işlediği suç veya suçlara ilişkin olarak nihaî hüküm verilen kişinin iadesi aşağıdaki durumlarda gerçekleştirilmez:

a. yukardaki hükmün kişinin aklanması ile sonuçlanması;

b. kişinin mahkumiyet süresi veya çarptırıldığı diğer suçların

i. Tamamen zorla kabul ettirilmesi;

ii. Tamamen veya zorla kabul ettirilmeyen kısma ilişkin olarak bir affin veya genel affin konusu olması;

c. mahkemenin bir yaptırım uygulamaksızın faili suçlu bulması"

¹⁰³⁵ "...Ancak, 2. Fıkroda belirtilen durumlarda, iade aşağıdaki koşullarda gerçekleştirilebilir:

a. hakkında hüküm verilen suçun bir kişiye, kuruma veya talep eden Devlette kamu konumuna gelmiş herhangi bir şeye karşı işlenmiş olması;

b. hakkında hüküm verilen kişinin talep eden Devlette kamusal göreve getirilmesi;

c. hakkında hüküm verilen suçun tamamen veya kısmen talep eden Devletin topraklarında veya onun toprakları olarak muamele gören topraklarda işlenmiş olması."

¹⁰³⁶ Cebeci, s. 67.

¹⁰³⁷ Anlaşma metni için bkz. Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (Erişim), <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/amerika-birlesik-devletleri-ile-aramizdaki-suclu-iadesi-islemlerine-iliskin-usul18022020013140>, 20.02.2022.

ülkesinde yargılanarak beraat etmiş veya mahkûm olmuş olması durumu belirtilmiştir.

D. Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi

Hükümlülerin nakli; hükümlü hakkında mahkûmiyet kararının verildiği devlet tarafından verilen, kesinleşmiş mahkûmiyet kararı dolayısıyla hükümlünün çekmekte olduğu hürriyeti bağlayıcı cezanın tamamının veya bakiye kısmının, diğer bir devlette infaz edilebilmesi için bu iki devletin anlaşması ve hükümlünün rızası çerçevesinde infaz için yerine getiren devlete gönderilmesi olarak tanımlanmaktadır¹⁰³⁸. Hükümlünün ıslah edilmesinin sağlanmasının yabancı ülkede zorluğu göz önünde bulundurularak kural olarak vatandaşı olduğu devlette cezanın çektirilmesi hükümlülerin naklinin esasını teşkil etmektedir¹⁰³⁹. Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Konseyi tarafından 21.03.1983 tarihinde kabul edilerek 01.07.1985 tarihinde, Türkiye bakımından ise 1988 yılında yürürlüğe girmiştir¹⁰⁴⁰.

Sözleşme'nin Açıklayıcı Raporu¹⁰⁴¹'na göre, Sözleşme'nin, 8. maddesi hükümlünün naklinden sonra cezanın infazı bakımından *non bis in idem* ilkesinin uygulanmasını güvence altına almaktadır. Söz konusu maddeye göre, "*Hükümlünün, yerine getiren Devlet mercilerince teslim alınması, hüküm devletinde mahkûmiyetinin infazının tâlik edilmesi sonucunu doğuracaktır. Yerine getiren Devlet mahkûmiyetin infazının tamamlandığı görüşüne varmış ise, hüküm Devleti bundan böyle hükmü infaz edemez.*". Bu bağlamda, naklin gerçekleşmesiyle birlikte şahsın birden fazla defa yargılanmasının engellenmesi için *non bis in idem* ilkesinin etkisiyle hüküm devletinde mahkûmiyet durmakta; yerine getiren devlet mahkûmiyetin infazının tamamlandığı görüşüne ulaşırsa hüküm devleti bundan sonra hükmü infaz edememektedir. 6706 sayılı Kanun'un 33. maddesinde de Sözleşme'nin 8. maddesine uygun olarak kesinleşmiş mahkûmiyet kararının yabancı devlet tarafından tamamen infaz edilmesi veya infaz kabiliyetini kısmen veya tamamen kaybetmesinin

---

¹⁰³⁸ Açıklamalar ve sözleşme metni için bkz. Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (Erişim), https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/hnakli.html, 27.01.2022.

¹⁰³⁹ Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 268.

¹⁰⁴⁰ Cebeci, s. 68, dn. 376.

¹⁰⁴¹ Explanatory Report to the Convention on the Transfer of Sentenced Persons, (Erişim), <https://rm.coe.int/16800ca435>, 27.01.2022.

Türk hukuku bakımından da aynı sonuçları doğuracağı, yabancı devletin kararı infaz edememesi hâlinde infaz işlemlerine Türkiye’de devam edileceği düzenlenmiştir.

VII. Diğer Uluslararası Sözleşmelerde Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi

A. Schengen Yürütme Antlaşması

Birçok Avrupa ülkesinin iç mevzuatında yabancı ceza mahkemeleri tarafından verilen hükümlerin kesin hüküm etkisine sahip olarak tanınmasını güvenceleyen düzenlemeler olmadığından çok taraflı uluslararası bir *non bis in idem* sistemi oluşturmak gerekmiştir. Cezalandırma yetkisinin sınırlarını tespit etmek, yalnızca egemen devletlerin sahip olduğu bir yetki olup uluslararası hukuk, bir devletin ceza hukukuna ilişkin kurallarının yer bakımından uygulanabilmesini kendi takdiri dahilinde belirleyebilmesini sağlamaktadır. Bununla beraber, yapılan yargılama sonucunda verilen kararın sadece o devletle sınırlı olacak biçimde olması, her bir devletin farklı bağlantı noktaları çerçevesinde kendisini yetkili görmesi sebebiyle yetki çatışması doğurabilmektedir¹⁰⁴². Zira, kesin hüküm önleme etkisinin kendisini gösterebilmesi yalnız ülkesellik, kişisellik ya da evrensellik ilkesi gibi farklı bağlamlarda değerlendirildiğinde aynı fiil birden çok devletin kovuşturma yetkisi dahilinde olacağı için bu durum AB’ye üye devletlerin kendi aralarında da sorun olmaktadır. Bu nedenle, bir üye devlette yargılanan kişinin aynı fiil sebebiyle başka bir devlet tarafından tekrar yargılanması tehlikesine karşı korunması ve AB’ye üye devletler içerisinde kişinin serbest dolaşım hakkına sahip olabilmesi adına, çok taraflı bir anlaşma sistemi kurulması şart olmuştur¹⁰⁴³. Üye devletlerin birbirine güvenerek işbirliği içinde oldukları, iç sınır kavramının olmadığı ve hukuk düzenlerinin belirli ölçüde birbirine yakın olduğu AB ülkelerinde aynı fiil sebebiyle birden fazla defa ceza kovuşturması yapılması yasağının, yani kesin hüküm önleme etkisinin yalnız bir devletle sınırlı olarak geçerli olduğu fikri artık doğru kabul edilmemektedir¹⁰⁴⁴.

1 Ocak 1993 tarihinden itibaren iç sınır denetimlerinin kaldırılmasının etkilerini telafi etmeyi amaçlayan Schengen Yürütme Antlaşması (SYA), uluslararası *non bis in idem* korumasını etkin bir biçimde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Antlaşma,

¹⁰⁴² Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 111.

¹⁰⁴³ Van den Wyngaert, Stessens, p. 786; Thomas, s. 81.

¹⁰⁴⁴ Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 113.

topluluk çerçevesi dışında akdedilmiş olsa da, Avrupa bütünleşmesi göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır ve işlevsel olarak serbest dolaşım hedefiyle bağlantılıdır¹⁰⁴⁵. SYA, sınır denetimlerini kaldırarak (SYA m. 2/1) kişilerin AB içinde serbest dolaşımını sağlarken, aynı zamanda polis işbirliği, cezaî konularda karşılıklı yardım, iade, hükümlünün nakli ve hükümün infazı ve Schengen Bilgi Sistemi ile ilgili hükümleri hayata geçirmektedir¹⁰⁴⁶.

SYA 54. maddede *non bis in idem* ilkesiyle ilgili bir düzenlemeye yer verilmiştir. Maddede kesin hüküm, SİDAS'ın belirlemiş olduğu iade engeli kıstasından ileri gidilerek bir kovuşturma ve yargılama engeli olarak öngörülmüştür. Yani, söz konusu madde, yalnızca aynı fiil sebebiyle ikinci kez cezalandırmayı yasaklamamakta, aynı zamanda birtakım koşulların gerçekleşmesi hâlinde ikinci kez kovuşturma yapılmasını da yasaklamaktadır¹⁰⁴⁷. Buna göre, bir akit tarafta yargılanması kesin olarak sona eren bir kişi mahkûmiyet hâlinde cezası infaz edilmişse, fiilen infaz sürecindeyse veya kararı veren akit tarafın kanunlarına göre artık infaz edilemeyecek olması şartıyla, aynı fiil sebebiyle başka bir akit tarafta kovuşturulamayacaktır¹⁰⁴⁸. Bu düzenlemenin öngörülmesiyle *non bis in idem* ilkesi, Schengen devletlerinden birisi tarafından ceza muhakemesi sonucu verilmiş ve yargılamayı sonlandıran kararlar açısından geçerli duruma getirilmiş, kişinin aynı fiil nedeniyle birden fazla defa kovuşturulmasının sebep olduğu yetki çatışmaları engellenmek istenmiştir¹⁰⁴⁹.

SYA m. 55 ile, akit taraflara kimi durumlarda 54. madde ile bağlı olmayacağına dair imza, onay, kabul evrelerinde; ülkesellik, güvenlik ve istisna olmak üzere üç biçimde çekince koyma yetkisi de verilmiştir¹⁰⁵⁰. SYA m. 55/4'e göre ise, akit taraf, diğer devletten aynı fiil sebebiyle kovuşturma talep etmiş ya da ilgilinin geri verilmesine razı olmuşsa, bu çekince beyanları uygulama alanı bulamamaktadır. Bu bağlamda, yabancı karara konu olan fiilin kısmen ya da tamamıyla kendi ülkesinde işlenmiş olması durumunda, ülkesellik çekincesi çerçevesinde o devlette yeniden kovuşturma

---

¹⁰⁴⁵ Thomas, s. 205; Eckart Wagner, "The Integration Of Schengen Into The Framework Of The European Union, *Legal Issues of European Integration*, Volume: 25, Issue: 2, 1998, p. 5.

¹⁰⁴⁶ Van Bockel, p. 65.

¹⁰⁴⁷ Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 116.

¹⁰⁴⁸ Oskar Losy, "Interpretation of Art. 54 of the Convention Implementing the Schengen Agreement". *Adam Mickiewicz University Law Review*, Volume: 9, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2019, p. 183.

¹⁰⁴⁹ Thomas, s. 81-82; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 114.

¹⁰⁵⁰ Açıklamalar için bkz. Ataç, s. 163-164; H. Özgenç, s. 8.

yapmak mümkün olabilmektedir. Fiil, kısmen de olsa kararı veren devlette işlenmiş ise bu çekinceyi koymak mümkün değildir (SYA m. 55/1-a). Yine, SYA m. 55/2'ye göre, fiilin, devletin güvenliğine ya da aynı değerde olan başka bir menfaatine karşı işlenmiş olması durumunda, hangi suç olduğu belirtilerek güvenlik çekincesi konulabilmektedir. SYA m. 55/1-c'ye göre ise, akit taraf devleti kamu görevlileri tarafından göreve ilişkin yükümlülüklerin ihlâl edilmesi biçiminde işlenen fiillerin söz konusu olması durumunda istisna çekincesi konulabilmektedir.

SYA m. 56'ya göre ise, bir üye devlette hakkındaki yargılama kesin olarak sonuçlandırılmış bir kişinin başka bir üye devlette tekrar kovuşturulması durumunda, bu fiil sebebiyle infaz edilen özgürlüğü bağlayıcı ceza, son kovuşturmayı yapan üye devlette verilecek cezadan düşülecek ve iç hukukun izin verdiği müddetçe infaz edilmiş olan özgürlüğü bağlayıcı yaptırımlar dışındaki diğer yaptırımlar da değerlendirmeye alınacaktır¹⁰⁵¹.

SYA “*aynı kişi*” unsuru çerçevesinde bariz ifadeler sunsa da, ABAD, *Gasparini* davasında¹⁰⁵² terimin yorumunu biraz daha keskinleştirmiştir. Bu davadaki olgulara göre, *Minerva Corporation*, rafine zeytinyağını Portekiz'e gümrük makamlarına bildirmeden ihraç etmiş ve sahte bir faturalandırma sistemi kullanarak petrolün İsviçre menşeli olduğu izlenimini uyandırmıştır. ABAD'a bu konuda yöneltilen sorulardan biri, belirli bir suç için bir üye devlet mahkemesi tarafından belirlenen zamanaşımı süresinin, diğer üye devletlerde aynı fiilden yargılanan diğer sanıkların durumunu olumlu yönde etkileyip etkilemediğidir. ABAD bu duruma olumsuz yanıt vermiştir; çünkü SYA *non bis in idem* ilkesinin yalnızca fiili ilk yargılamada karara bağlanan kişiler için koruma sağladığını açıkça belirtmiştir ve bir önceki karara dayanarak başka hiç kimse lehe fayda elde edemeyecektir¹⁰⁵³.

ABAD uygulamasındaki “*aynı fiil*” kavramı ise, “*davanın maddî tasarrufları*” ile paralellik göstermektedir¹⁰⁵⁴. Buna göre, maddî tasarruflar, zaman, mekân ve özne açısından ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı olan ve her zaman göz önünde

¹⁰⁵¹ Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 115.

¹⁰⁵² Gasparini and others, The Judgment of The Court (First Chamber), C-467-04 case, 28 September 2006, Bkz. (Erişim), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004J0467:HU:PDF>, 30.01.2022.

¹⁰⁵³ Mezei, p. 10; Patraus, p. 28.

¹⁰⁵⁴ Van Esbroeck, Judgment of the Court (Second Chamber), C-436/04 case, point 27, 9 March 2006. Bkz. (Erişim), <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004J0436:HU:PDF>, 30.01.2022; Jürgen Kretzinger v. Hauptzollamt Augsburg, Judgment of the Court (Second Chamber), C-288/05 case, point 29, 18 July 2007. Bkz. (Erişim) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62005J0288:HU:PDF>, 30.01.2022.

bulundurulması gereken bir dizi somut koşuldur. Mahkeme, birbirine sıkı sıkıya bağlı olan fiiller dizisinin, ülkelerin iç hukuklarındaki tanımlamalara bakılmaksızın “*aynı fiil*” kapsamında sayılacağını belirtmiştir. Üye devletlerin mahkemeleri böylesine bağlantılı bir eylemler zinciri ile karşı karşıya kalırsa, bu “*maddi tasarruflar*” ışığında verilen karar, başka bir üye devlette ikinci bir kovuşturmanın başlatılmasını engellemeye hizmet edecektir¹⁰⁵⁵. *Idem crimen* yaklaşımının ulus ötesi bağlamda kabul edilmesi, bir üye devlette cezaî kovuşturmaya uğramış bir kişinin, işlediği fiillerin ilgili iki hukuk sisteminde farklı hukukî sınıflandırmalara sahip olması hâlinde, başka bir üye devlette tekrar kovuşturmaya uğrayabileceği anlamına gelecektir¹⁰⁵⁶. Böyle bir çözümün, temel değerlerinden biri kişilerin serbest dolaşımı olan AB için kabul edilemez olduğu açıktır.

SYA'nın 54. maddesine göre, ceza infaz edilmişse, fiilen infaz sürecindeyse veya kararı veren akit tarafın kanunlarına göre artık infaz edilemeyecekse temel dava nihayetinde sona ermiş olarak kabul edilebilir. Ancak, SYA kesin hükmün içeriğine değinmemektedir. Buna dayanarak, ABAD'ın yorumuna göre¹⁰⁵⁷, SYA'nın 54. maddesi, sanığın hapis cezasına mahkûm edildiği ancak cezanın ertelendiği davalarda, sanığın delil yetersizliğinden beraat ettiği davalarda, suçun zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle veya yargılamaya konu kişinin, hükmün kendisine yüklediği yükümlülüğü yerine getirmesi hâlinde de uygulanabilmektedir. Ancak ABAD, gözaltı ve tutukluluk halinin *non bis in idem* ilkesini ihlâl edecek durum olarak değerlendirilemeyeceğini; zira, bunların kesin olarak hükme bağlanan davalarda uygulanan yaptırımlar olarak kabul edilemeyeceğini açıkça belirtmiştir¹⁰⁵⁸.

Gözütok davasında¹⁰⁵⁹ verilen hüküm, SYA'nın yorumlanması adına verilmiş ilk karardır¹⁰⁶⁰. Bu davanın konusu olan ve Hollanda'da yıllarca yaşayan bir Türk

---

¹⁰⁵⁵ Örnek verilen *Van Esbroeck* davasında, bir Belçika vatandaşı uyuşturucu ithal ettiği için Norveç'te hapis cezasına çarptırılmış, cezanın bir kısmı infaz edildikten sonra, *Van Esbroeck* Belçika'ya götürülmüş ve burada yasadışı uyuşturucu ihracı suçlamasıyla aleyhinde dava açılmıştır. Mahkemeye, Belçika'dan Norveç'e yapılan uyuşturucu naklinin Belçika bakımından ülkeden çıkmak, Norveç bakımından ise ülkeye girmek niteliğinde olması çerçevesinde bunların aynı suç kapsamında olup olmadığı sorulmuştur. *Kretzinger* davası ise tütün ürünlerinin yasa dışı ihracatı ve dolayısıyla başka bir üye ülkeye yasa dışı ithalatı hakkındadır. Bkz. Mezei, p. 11, Patraus, p. 29.

¹⁰⁵⁶ Buric, p. 511.

¹⁰⁵⁷ Kretzinger, points 38-44; Gasparini, points 23-26.

¹⁰⁵⁸ Kretzinger, points 48-50.

¹⁰⁵⁹ Bkz. (Erişim), <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-187/01&language=en>, 30.01.2022.

¹⁰⁶⁰ Mirela Gorunescu, “European Accents on the Non Bis in Idem Principle”, *Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu Juridical Sciences Series*, Vol: 2010, No: 1, 2010, p. 106; Norel Neagu, “The Ne Bis in Idem Principle in the Case-Law of the European Court of

vatandaşı olan Gözütok'un sahip olduğu işyerinde, birkaç kilo yasadışı uyuşturucu madde bulunmuştur. Hollanda Cumhuriyet savcısı, ulusal ceza kanununa göre önödeme önermiş ve Gözütok meblağı ödeyerek mahkûmiyetten kurtulmuştur. Bu sırada, Gözütok'un Almanya'daki banka hesabında meydana gelen para akışını fark eden Alman makamları, bir Alman bankasının Hollanda'daki uyuşturucu kaçakçılığına karıştığı şüphesini bildirmesinin ardından, Gözütok'u bir yıl beş ay hapis cezasına çarptırmıştır. Bunun üzerine hem fail hem de savcı, Hollanda makamları tarafından verilen kararın kesin hüküm gücüne sahip olması ve sonuç olarak aynı suç için çifte mahkûmiyet oluşturulması nedeniyle SYA 54. madde uyarınca karara karşı itiraz yoluna gitmişlerdir. Ulusal mahkeme, ABAD'a savcılığın önödeme veya uzlaşma gibi mahkeme kararı kapsamında olmayan kararlarının soruşturmayı sona erdirmesi durumunun kesinlik kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceğini sormuşlardır. ABAD, Gözütok davasına ilişkin dönüm noktası niteliğindeki bu cevabında, ulusal hukuka göre birden fazla kovuşturmanın kesinlikle yasak olduğunu açıkça ortaya koymuştur. ABAD, buna karşılık, mahkeme kararı olmaksızın yalnızca savcılık kararı ile cezaî işlemlerin sonlandırılmasının SYA m. 54. maddesi kapsamında kesin hüküm sayılacağı şeklinde cevap vermiştir. Mahkeme, üye devletlerin ceza yargılamalarının sonuçlarına ilişkin olarak birbirlerine karşılıklı güven içinde oldukları ve ulusal yargılamada farklı bir sonuca ulaşırsalar da, diğer üye devletin ceza yargılamasında verilen karara saygı gösterilmesi gerektiği görüşündedir¹⁰⁶¹. Bir kararın alındığı üye devlette bu durum, birlik genelinde geçerli olacaktır¹⁰⁶².

Aynı kişinin fiillerinin birbirinden bağımsız suç teşkil etmesi hâlinde ABAD, *Kraaijenbrink* davasında¹⁰⁶³, Hollanda'da uyuşturucu ticaretinin ve Belçika'da kara para aklama suçlarının işlendiği durumda, "aynı olgu" söz konusu olmadığı için *non bis in idem* ilkesinin geçerli olmadığına karar vermiştir. Mahkeme, ilk olarak, bir devlette uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen paraya sahip olmaktan ve diğer yandan, uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen para meblağlarının başka bir üye devlette bulunan döviz bürolarına dönüştürülmesinden oluşan farklı fiillerin yalnızca

---

Justice (II): The Final Judgment and Enforcement Issues", *Lex ET Scientia International Journal*, Vol: 19, No: 2, 2012, p. 67; Patraus, p. 28.

¹⁰⁶¹ Gorunescu, p. 107.

¹⁰⁶² Martin, p. 124; Ali Rıza Töngür, "Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Ne Bis In Idem Prensibi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 3, 2015, s. 346-347.

¹⁰⁶³ Case 367/05, Judgment of 18 July 2007. Bkz. Patraus, p. 29.

yetkili ulusal mahkemenin bu fiillerin aynı suçla bağlantılı olduğuna karar vermesi durumunda SYA m. 54 anlamında aynı fiil olarak kabul edilmesi gerektiği kanaatindedir. Mahkemenin görüşüne göre, özdeşlik derecesinin ve karşılaştırılması gereken tüm koşullar arasındaki bağlantının, aynı fiilin söz konusu olduğunu tespit etmeyi mümkün kılacak şekilde olup olmadığını değerlendirmek ulusal mahkemenin görevidir¹⁰⁶⁴.

Her ne kadar *non bis in idem* ilkesinin çok uluslu (*transnational*) etkisi SYA uyarınca kabul edilmiş ise de AB üyesi olmayan ülkeler ve SYA'ya taraf olmayan ülkeler bakımından ilkenin çok uluslu olarak uygulanması konusunda bir ülkeler arasında bir fikir birliğine varılamamıştır. Kıta Avrupası ülkeleri; ilkeyi genel olarak tanıyan, ilkeyi nisbi olarak tanıyan ve ilkeyi yabancı mahkeme kararının sadece cezanın belirlenmesi esnasında göz önünde bulundurulması şeklinde tanıyan devletler olarak üç gruba ayrılmaktadır¹⁰⁶⁵. Pakistan ve Çin gibi bazı ülke mevzuatları ise, vatandaşlarının yurt dışında işledikleri suçları da suç türüne bakılmaksızın yurt içinde işlenmiş gibi kabul ederek yargılama yetkisini mutlak kendisinde saymakta, suçun işlendiği ülkenin mevzuatına hiçbir değer izafe etmemektedir¹⁰⁶⁶. İlkeyi tam bir uluslararası hukuk ilkesi olarak tanıyan iki ülke İspanya ve Hollanda'dır ve bu ülke hukuklarında fail hakkında daha önce yurt dışında verilmiş olan bir hüküm, bu ülkelerde ceza yargılamasının başlatılmasına engeldir¹⁰⁶⁷. Belçika'da ise *non bis in idem* ilkesi yalnız Belçika dışında işlenmiş fiiller bakımından verilen hükümler için geçerli olup Belçika, yurt içinde işlenen suçlar bakımından mülkîlik ilkesini benimsemiştir¹⁰⁶⁸. Fransa, ilkenin çok uluslu etkisini en başta kabul etse de II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya ve İtalya tarafından işlenen suçlar açısından yabancı mahkeme kararlarının kötüye kullanılmasını engellemek amacıyla Fransa'da ilkenin çok uluslu etkisinin kabulü terk edilmiştir. Bugün ise, mülkîlik ilkesine ters düşmemek suretiyle yabancı

---

¹⁰⁶⁴ Patraus, p. 29.

¹⁰⁶⁵ Durmuş Tezcan, "Yurt Dışında İşlenen Suçlarda Türk Hukuku Bakımından Yabancı Ceza Kanununun Değeri Sorunu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: 1, 1984, s. 128; Kenan Özdemir, "Ceza Hukukunda Yabancı Kanunun Göz Önünde Bulundurulması", *TBB Dergisi*, Sayı: 59, 2005, s. 238; Harun Mert, *Yurt Dışında İşlenen Suçlardan Dolayı Türkiye'de Yapılan Yargılamalarda Yabancı Ceza Kanununun Göz Önünde Bulundurulması*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2014, s. 65 vd.; Şarbak, s. 35.

¹⁰⁶⁶ Tezcan, s. 128.

¹⁰⁶⁷ Gerard Dannecker, Suç Politikası, *Prof. Dr. Dr. H.C. Mult. Claus Roxin'e Armağan*, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (5), ed. Yener Ünver, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 101; Şarbak, s. 36; Cebeci, s. 16.

¹⁰⁶⁸ Şarbak, s. 37.

lkelerde verilen kararların Fransa’da etkili olacağı anlayışı hüküm srmektedir¹⁰⁶⁹. Almanya’da; AICMK § 153/c’de de Alman hukuku bakımından, yurtdışında işlenen suçlarda soruşturma ve kovuşturma zorunluluğu güçlü bir biçimde sınırlandırılmış; ancak savcılık tarafından harekete geçme yönünde bir karar verildiği durumlarda, fiilin başka bir devlette zaten takibinin yapılıyor olması veya fiilin cezalandırılmış olması Almanya’da yargılama yapılmasına kural olarak engel görlmemiştir¹⁰⁷⁰. Lakin, AICK §51/3’e göre, yabancı ülkede infaz edilen cezaların Almanya’da mahsup edilmesi şarttır. Bununla birlikte, Almanya, *non bis in idem* ilkesinin çok uluslu etkisini tanımasa da, AB’de olup SYA’ya taraf olduğundan, AB sınırları içinde geçerli özel hükümlerin de dikkate alınması ve SYA’ya taraf ülkelerin kendi aralarında *non bis in idem* ilkesinin geçerliliğini benimsemeleri gerekmektedir¹⁰⁷¹. Danimarka, Finlandiya ve İsveç gibi bazı ülke mevzuatlarında ise, yurt dışında işlenen suçların yargılmasında suçun işlendiği ülkenin kanununda öngörlmş olan cezanın, yargılamanın yapıldığı ülke kanununa göre sanığın daha lehine olması durumunda, yabancı ülke kanununun esas alınacağına dair düzenlemeler bulunmaktadır¹⁰⁷².

Konu, Türkiye bakımından değerlendirilecek olursa; Türkiye henüz AB’ye ye devlet sıfatını haiz olmadığından Türk ceza hukuku sistemi ile AB yesi ülkelerin ceza sistemleri arasında *non bis in idem* ilkesi çerçevesindeki ilişkinin ilkenin uluslararası yönü göz önünde bulundurularak kurulması gerekmektedir¹⁰⁷³. Türkiye, ABAD’ın yargı yetkisine de dahil değildir ve Türk mahkemeleri veya AB’ye ye devletler tarafından yapılan *non bis in idem* ilkesine dair yorumları denetleyecek; başka bir ifadeyle Türkiye’de veya AB’ye ye devletlerde hakkında kesin hüküm verilmiş bir kişinin diğer bir ülkede tekrar yargılanmasını engelleyecek bir üst yaptırım merci bulunmamaktadır¹⁰⁷⁴. Bu bağlamda, uyuşmazlığın giderilmesi için ABAD’a başvurulması mümkün olmasa da, uyuşmazlığın Türkiye haricindeki tarafının Avrupa Konseyi yesi bir AB lkesi olması durumunda sorunun, AİHS’e

---

¹⁰⁶⁹ Hasan İsmet Bıyıklı, “Ceza Kararlarının Uluslararası Geçerliliği”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 3, 1974, s. 446; Dannecker, s. 102; Şarbak, s. 37-38.

¹⁰⁷⁰ Voulgaris, s. 203.

¹⁰⁷¹ Heinrich, s. 38-39.

¹⁰⁷² Mert, Yurt Dışında, s. 67.

¹⁰⁷³ Töngür, s. 350.

¹⁰⁷⁴ Töngür, s. 350.

Ek 7 no'lu Protokol'ün 4. Maddesi kapsamında, AIHM tarafından çözülebilmesi mümkün olacaktır¹⁰⁷⁵.

B. Roma Statüsü (Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü)

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), Roma Statüsü isimli uluslararası antlaşma ile kurulmuş olan; uluslararası ceza hukuku çerçevesinde savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, soykırım suçları ve saldırı suçları ile ilgilenen uluslararası bir mahkemedir¹⁰⁷⁶. UCM, 1 Temmuz 2002 tarihinde kurulmuş ve 11 Mart 2003 tarihinde çalışmaya başlamıştır. UCM, bireysel ceza sorumluluğu ilkesini göz önünde bulundurarak uluslararası suçların kovuşturulması için devletlerin işbirliğini sağlayan bir yargı organı olarak anlaşılabilir¹⁰⁷⁷. Roma Statüsü m. 11 uyarınca¹⁰⁷⁸, UCM, Statü'nün yürürlüğe girmesinden sonra işlenen suçlar üzerinde yargılama yapma yetkisini haiz olup UCM'nin yargılama yetkisi 1 Temmuz 2002 tarihinde başlamıştır. Bu tarihten önce işlenen suçlar UCM tarafından yargılanamayacakken bu tarihten sonraki suçlar mahkemece yargılanabilecektir. Roma Statüsü m. 11/2'ye göre ise; bir devletin Statü yürürlüğe girdikten sonra Statü'ye taraf olması durumunda kural olarak taraf olduğu tarih itibariyle yargılama yetkisi doğmaktadır; ancak ilgili devlet, geriye dönük olarak mahkemeye yargılama yetkisi tanıyabilmektedir; elbette ki her koşulda yargılama yetkisi 1 Temmuz 2002 tarihinden önce bir tarih olarak belirlenemez.

Uluslararası anlamda geçerli ve sürekli bir mahkemenin var olmasının söz konusu suçları işleme fikrinde olanlara karşı caydırıcı bir etki doğuracağı düşüncesi ve bu tür suçlar için önceden kurulan geçici nitelikli (*ad hoc*) mahkemelerin çözüm sunamamasından dolayı adaletin tesisi hususunda yetersiz kaldığı düşüncesi böyle bir mahkemenin sürekli olarak bulunması gerektiğini göstermiştir¹⁰⁷⁹. Roma Statüsü'nün

---

¹⁰⁷⁵ Töngür, s. 350.

¹⁰⁷⁶ Elif Uzun, "Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2003/2, s. 26; Uğur Bayıllıoğlu, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye", *AÜHFD*, Cilt: 56, Sayı: 1, 2007, s. 53-54; Günal Kurşun, *101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi*, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Ankara, 2011, s. 5; Cem Şenol, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Yargı Yetkisini Türkiye ile İlişkili Bir Durumda Kullanabilmesi", *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 35, Aralık 2017, s. 91; Yasin Poyraz, Ömer Vehip Önen, "Uluslararası Ceza Yargısının Gelişiminde Uluslararası Ceza Mahkemesinin Rolü", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Sayı: 2019/1, Yıl: 4, 2019, s. 189.

¹⁰⁷⁷ Poyraz, Önen, s. 189.

¹⁰⁷⁸ Statü metni için bkz. (Erişim), http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/459_1.pdf, 06.02.2022.

¹⁰⁷⁹ Hacı Sarıgüzel, "Uluslararası Ceza Mahkemesi", *Uyumsuzluk Mahkemesi Dergisi*, Cilt: 0, Sayı: 3, 2013, s. 239; Volkan İbrişimoğlu, "Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Tarihi Gelişimi ve Daimi

Dibace bölümünde ve m. 1’de UCM’nin ulusal ceza yetkisinin tamamlayıcısı olduğu ve egemen bir devletin yargılama yetkisini elinden alamayacağı vurgulanmıştır. Bu bağlamda, Roma Statüsü’nde yer alan suçları yargılama görevi öncelikle taraf devletlerin olmakla beraber, UCM’nin yargılama yetkisi yalnızca ulusal mahkemelerin yargılama konusunda isteksiz ya da görevini ifa edemez durumda olması hâlinde söz konusu olacaktır¹⁰⁸⁰. UCM’nin yargı yetkisinin kabulü; söz konusu devletin Roma Statüsü’ne taraf olması ve mahkemenin yargı yetkisinin belirli bir suç ile ilgili olarak kabul edilmesi durumunda olmaktadır. Ayrıca, Statü’ye taraf olmayan bir devletin kendi askeri ya da sivil vatandaşlarının, yöneticilerinin; BM Güvenlik Antlaşması 7. Bölüm bağlamında hareket ederek durumu UCM’ye havale etmesi ve Statü’ye taraf devletin ülkesinde, Statü’ye taraf olmayan devletin vatandaşlarının UCM yetkisindeki suçları işlemesi hâlinde UCM tarafından yargılama yapılmasına olanak sağlanmıştır.

Non bis in idem ilkesi Statü’nün 20. maddesinde düzenlenmiştir. Statü m. 20/1’e göre, suçların temelini oluşturan aynı fiillerden dolayı mahkeme tarafından mahkûm edilen veya beraat eden hiç kimse başka bir mahkemede yargılanamaz. Statü m. 20/2’de ise UCM’nin ulusal mahkemelere etkisi düzenlenmiş ve hiç kimsenin UCM tarafından 5. maddeye göre mahkûm edildiği veya beraat ettiği bir suç nedeniyle, başka bir mahkeme önünde herhangi bir şekilde yargılanamayacağı düzenlenmiştir. Başka bir ifadeyle, UCM 5. maddeye göre yargılama yapılan ve hakkında kesin hüküm bulunan bir kişinin ulusal mahkeme tarafından yargılanamayacağı hükme bağlanmıştır. Soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçları UCM m. 5’te öngörölmüş olan suçlardır. Bu suçlarla ilgili UCM tarafından yargılama yapıp kesin hüküm verilmiş olması hâlinde aynı suçlarla ilgili ulusal mahkemeler yargılama yapamayacaktır. Dikkat edilmesi gereken durum, Statü m. 20/1’de yalnızca “suç” ya da yalnızca “fiil” ölçütüne göre değil, “suçun temelini oluşturan fiil” ölçütüne göre değerlendirme yapıldığı için buradan anlaşılması gereken suçların unsurlarını oluşturan fiillerdir. Bu durumda, örneğin, savaş suçu ile ilgili yargılama yapıldığı takdirde yeniden insanlığa karşı suç ile ilgili yargılama

---

Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Kuruluşu, Yapısı ve Yetki Alanı”, *Fasikül*, Sayı: 109, Aralık 2018, s. 7-8; Poyraz, Önen, s. 194; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 288.

¹⁰⁸⁰ Hamide Zafer, “Ulusal Hukuk Sistemlerinin Roma Statüsü ile Uyumlaştırılması- Alman Modeli”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, 2007, s. 290; Bayılloğlu, s. 56; Kurşun, UCM, s. 9.

yapılamayacaktır¹⁰⁸¹. Ancak Statü m. 20/2’de “suç” ibaresi kullanılmıştır. Bu durumda, uluslararası suçların maddî unsurunu teşkil eden fiiller, ulusal hukuk mevzuatında adi bir suç olarak düzenlenmişse aynı fiilden dolayı adi suçlar hakkında yargılama yapılabilecektir¹⁰⁸². Yani, örneğin, UCM tarafından savaş suçu ile ilgili yargılama yapılan kişinin, ulusal mahkeme tarafından insan öldürme suçundan yargılanabilmesi mümkün olacaktır¹⁰⁸³.

Statü m. 20/3 ise ulusal mahkemeler tarafından yapılan yargılamanın UCM’ye etkisi hakkındadır. Bir kişinin 6, 7 ve 8. maddelerde yasaklanmış olan fiillerden dolayı başka bir mahkemede yargılanmış olması durumunda aynı fiilden dolayı UCM tarafından yeniden yargılanamayacağı düzenlenmiştir. Statü m. 20/3’te öngörülmüş olan istisnaların varlığı durumunda *non bis in idem* ilkesi uygulanmayacak ve UCM tarafından yargı yetkisi kullanılabilir¹⁰⁸⁴. Ulusal hukuka göre adi suç olarak nitelendirilerek yargılama yapılan bir fiili Roma Statüsü uyarınca uluslararası suç olarak nitelendirmek mümkün olmadığından, UCM’nin yargı yetkisini kullanıp kullanamayacağı hakkında kesin olarak bir şey söylenememektedir. Öğretide Önok’un bizim de katıldığımız görüşüne göre, ulusal makamlarca fiilin adi suç olarak nitelendirilerek yargılanmış olması, UCM tarafından yargı yetkisinin kullanılması için tek başına yeterli değildir. Statü’nün m. 20/3 bendinde failin m. 6-8’de yasaklanan davranışından ötürü başka bir mahkemede yargılanmış olması, *non bis in idem* ilkesinin uygulanması için yeterli görülmüştür; başka bir ifadeyle, davranışın ulusal makamlarca yargılanmış olması yeterli olup fiilin hukukî nitelendirmesi önemli görülmemiştir¹⁰⁸⁵. Bu anlamda, ulusal hukuktaki hukukî nitelendirmeler dikkate alınmaksızın aynı fiilden dolayı yapılacak yargılamalarda kesin hükmün önleme etkisi doğacaktır¹⁰⁸⁶.

UCM’de yargılanan bir kişinin aynı fiil sebebiyle başka bir mahkemede yargılanması engellenmekle birlikte, ulusal mahkemede yargılanan sanığın UCM’de yargılanması için iki istisna bulunmaktadır. Bu istisnalardan ilki, yargılamanın UCM’nin yargı yetkisinde olan bir suçtan yargılanan kişiyi korumak amacıyla yapılmış olmasıdır. Bu

---

¹⁰⁸¹ Ataç, s. 137; H. Özgenç, s. 9-10.

¹⁰⁸² Poels, p. 339.

¹⁰⁸³ Ataç, s. 137-138.

¹⁰⁸⁴ Murat Önok, Uluslararası Ceza Divanı’nı Kuran Roma Statüsü ile Türk Ulusal Mevzuatının Maddî Ceza Hukuku Kuralları Yönünden Uyumuna Dair Rapor, (Erişim), http://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2010/07/UCM_rapor.pdf, 07.02.2022, s. 18

¹⁰⁸⁵ Önok, s. 18.

¹⁰⁸⁶ Ataç, s. 139-140.

çerçevede, bir devletin aslında uluslararası suçtan yargılanması gereken kişinin işlediği suçu adi bir suç olarak nitelendirerek şahsı koruma amaçlı bir yargılama yapması durumunda, fiilin hukukî nitelendirmesi doğru olarak yapılmamış olur ve kişi hakkında ulusal mevzuat uyarınca verilen kesin bir hüküm bulunmasına rağmen, kişiyi koruma amacıyla yapıldığı itirazı ileri sürülerek, aynı fiilden dolayı UCM'nin yargı yetkisi yeniden doğar. Bu istisnaların bulunduğuna karar verme yetkisi de UCM'dedir.

UCM'nin yargılama yetkisine yönelik diğer bir istisna ise, önceki yargılamanın uluslararası hukuk kurallarına göre bağımsız ve tarafsız olarak ve kişiyi adalet önüne getirme niyeti çerçevesinde yapılmamış olmasıdır¹⁰⁸⁷. Yargılamanın kişiyi adalet önüne getirme niyeti çerçevesinde yapılmamış olması ile anlatılmak istenen, ulusal ceza muhakemesinin, ceza muhakemesinin amacı olan maddî gerçeği ortaya çıkarma amacıyla değil, ilgili kişinin cezalandırılması niyeti ile bağdaşmayan bir biçimde geciktirilmesi, sanığı UCM tarafından yapılacak yargılamadan kurtarma amacıyla yapılmış olması, başka bir ifadeyle Roma Statüsü m. 17'de düzenlendiği biçimde kovuşturmada ve cezalandırmada isteksizliktir¹⁰⁸⁸. Bu durumlarda UCM'nin yargı yetkisi tekrar doğmaktadır.

Türkiye, Roma Statüsü'ne henüz taraf olmamıştır. Buna ilişkin gerekçe ise, saldırı suçu ve insanlığa karşı suçların tanım ve kapsamının Statü'de yeterince açık belirtilmemesidir. Türkiye bu suçlar dolayısıyla 1949 Cenevre Sözleşmeleri kapsamında zaten hukukî yükümlülük altına girmiş bulunmaktaydı. Statü'ye taraf olmamanın diğer bir gerekçesi ise; terörizm ve uyuşturucu suçlarının Statü kapsamında yer almamasıdır¹⁰⁸⁹. Türkiye Statü'ye taraf olmamasına rağmen, hazırlık amaçlı olarak; “*Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.*” kuralını içeren Anayasa'nın 38. maddesi, 07.05.2004 tarihli 5170 sayılı Kanun ile “*Uluslararası Ceza Divanı'na taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.*” olarak değiştirilmiş ve artık mülga olan TCK'nin 18. maddesine 2. fıkra olarak Uluslararası Ceza Divanı'na taraf olmanın getirdiği hükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş suç sebebiyle

---

¹⁰⁸⁷ Uğur Bozkurt, “Uluslararası Ceza Hukuku İlkeleri Kapsamında Ad Hoc Uluslararası Ceza Mahkemelerine Yönelik Eleştiriler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 11, 2010, s. 84.

¹⁰⁸⁸ Bayıllıoğlu, s. 72; Ataç, s. 149.

¹⁰⁸⁹ Açıklamalar için bkz. Müge Çetin, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye'nin Durumu”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 2010/3, Yıl: 68, s. 356; Uzun, s. 42.

yabancı bir ülkeye verilemez kuralı eklenmiş, daha sonra yürürlüğe giren 6706 Sayılı Kanun'un ilgili hükümleri de bu çerçevede düzenlenmiştir¹⁰⁹⁰. Yine, TCK'nin İkinci Kitap'ının Birinci Kısmı'nda uluslararası suçlar başlığı altında Roma Statüsü'nde tanımlanmış olan soykırım, insanlığa karşı suçlar gibi suçlar düzenlenmiştir¹⁰⁹¹. Bu suçlar bakımından evrensellik ilkesinin uygulanacağı kabul edilmiş, bu suçlar ülke dahilinde işlendiğinde mülkîlik ilkesi (TCK m. 8) kapsamında, yabancı bir ülkede işlenmiş olmaları durumunda ise yabancı ya da vatandaş kim tarafından işlenirse işlensin Adalet Bakanı'nın talebi üzerine Türkiye'de Türk kanunlarına göre yargılama yapılacağı düzenlenmiştir. Soykırım suçu ve insanlığa karşı suçların ulusal mevzuatımızda öngörülmesi olumlu bir gelişmedir; zira, suç isnadı altında bulunan Türk vatandaşının UCM'nin yargı yetkisinden korunabilmesi adına en iyi yol, Statü kapsamındaki tüm suç tiplerini Türk hukukunda da düzenlemek ve böylece ileride söz konusu kişiyi Türkiye'deki bu düzenlemeler uyarınca yargılayarak *non bis in idem* ilkesine dayanmak olacaktır¹⁰⁹².

Türkiye'nin UCM Sözleşmesi'ni henüz imzalamaması ve onaylamamasının asıl nedeni, UCM'nin ülkede suç işleyen kişileri yargılama yetkisinin de bulunmasıdır. Türkiye'nin Roma Statüsü'ne taraf olması durumunda Güneydoğu'da yaşanan silahlı hareketlere yönelik ülkemizin verdiği mücadelede yaşanması muhtemel insan haklarına ilişkin iddiaların bir taraftan bireysel başvuru yoluyla AIHM önüne götürülmesi, bir taraftan da bireysel ceza sorumluluğu iddialarının UCM tarafından yargılanması mümkün olacaktır¹⁰⁹³. Zira Roma Statüsü m. 8'de bir devletin toprakları üzerinde hükümet kurumları ve organize silahlı gruplar arasında uzun süreli silahlı çatışmalarda işlenen savaş suçları UCM'nin yetkisine girmektedir. TCK m. 8'de ise Türkiye'de işlenen suçlar bakımından Türk kanunlarının uygulanması öngörüldüğünden suçun Türkiye'de işlendiği hâllerde kişinin Türkiye'de yargılanması gerekmektedir. Evrensel yetki çerçevesine giren ve TCK m. 13'te

¹⁰⁹⁰ Önok, s. 17; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 336.

¹⁰⁹¹ TCK m. 77'de öngörülen insanlığa karşı suçlar, Nürnberg Mahkemesi Statüsü m. 6/c'den esinlenerek düzenlenmiş, Roma Statüsü'nün 7. maddesindeki düzenleme temel alınmamıştır. Bu durum, Roma Statüsü daha çağdaş bir belge niteliğinde ve evrensel olarak geniş katılımlı bir uluslararası mutabakat metni olduğundan doğru olmamıştır. Açıklama için bkz. Mustafa Ruhan Erdem, Durmuş Tezcan, Rıfat Murat Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 20. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 76.

¹⁰⁹² Bayıllıoğlu, s. 83.

¹⁰⁹³ M. Yasin Aslan, "Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri", *AÜHFD*, Cilt: 56, Sayı: 4, 2007, s. 76; Bayıllıoğlu, s. 92; İsmail Gürocak, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ile Ulusların Egemenliğinin Kesiştiği Nokta: Tamamlayıcılık İlkesi", *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 7, Ağustos 2008, s. 248; Şenol, s. 110.

sayılan katalog suçlardan birisi işlendiğinde ise, Türk mahkemelerinin yetkisi sürmekle birlikte, maddede sayılan birtakım suçlar bakımından UCM de yetkili olabilecektir. Türkiye'nin yargılama yetkisi ile UCM'nin yargılama yetkisinin karşılaştığı durumlarda hangisine öncelik verileceği hususunda ise mevzuatımızda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır¹⁰⁹⁴.

VIII. Türk Ceza Kanunu'nun Milletlerarası Ceza Hukukuna İlişkin Hükümleri Açısından Kesin Hükümün Olumsuz Etkisinin Uygulama Alanı

A. Türkiye'de İşlenen Suçlar Bakımından

Yer bakımından uygulama, yasanın hangi yerde işlenmiş fiillere uygulanacağını belirlemesi anlamına gelmekte olup suçun işlendiği yer açısından hangi esasın kabul edileceği yönünde ülkeleri sınırlandırıcı herhangi bir uluslararası sözleşme de mevcut değildir¹⁰⁹⁵. Her devlet sahip olduğu egemenliğin doğal bir sonucu olarak, yargılama ve cezalandırma yetkisinin kapsamını belirleme hakkına sahiptir ve yer bakımından uygulama alanını belirleyen kurallar her devletin kendi iç hukukuna göre belirlenmektedir¹⁰⁹⁶. Ceza kanunlarının yer bakımından uygulanması ile alakalı kurallar tespit edilirken sadece millî egemenlik ve ülkesel sınırlar içinde yargı yetkisi kullanılmamakta, failin ya da mağdurun yabancı olması veya suçun yabancı ülkede işlenmesi gibi durumlarda yargılama yetkisini kullanabilmek için bazı kıstasların belirlenmesi gerekmektedir¹⁰⁹⁷. Bu kapsamda devletler, suçun işlendiği yeri esas alan mülkîlik (*Territorialitätsprinzip*), failin veya mağdurun vatandaşlığını esas alan şahsîlik (*Personalitätsprinzip*), ihlâl edilen ulusal menfaatleri esas alan koruma (*Staatsschutzprinzip*), suçun uluslararası özelliğini esas alan evrensellik ve yabancının yabancı ülkede yabancı kişiye karşı suç işlemesi durumunda şartlar

¹⁰⁹⁴ Çetin, s. 357.

¹⁰⁹⁵ Akbulut, s. 163.

¹⁰⁹⁶ Devrim Aydın, "Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması", *TBB Dergisi*, Sayı: 94, 2011, s. 132; Cengiz Topel Çiftcioğlu, "Vatandaş Tarafından Yurt Dışında İşlenen Suçların Yurt İçinde Soruşturulması ve Kovuşturulması", *TBB Dergisi*, Sayı: 106, 2013, s. 116; Erdem İzzet Külçür, *Ceza Hukuku Kurallarının Yer Bakımından Uygulama Alanı ve Güncel Sorunlar*, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 45; Dönmezer, Erman, 2016, s. 301; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 83; Koca, Üzülmüş, s. 791; İçel, Genel Hükümler, s. 160.

¹⁰⁹⁷ İlyas Şahin, "Ceza Kanunlarının Yer Bakımından Uygulanması ve Türk Ceza Kanununda Esas Alınan İlkeler", *ERÜHFD*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2015, s. 111.

dahilinde o ülkede suçun yargılanmasını esas alan ikame ceza yargısı ilkelerine göre kendi kurallarını belirlemektedir¹⁰⁹⁸.

TCK’de Türkiye’de işlenen suçlar bakımından, failin vatandaşlığının Türk ya da yabancı olduğuna bakılmaksızın Türk kanunları uygulanacağını düzenleyen mülkîlik sistemi kabul edilmiştir. Bununla birlikte, mülkîlik sisteminin uygulamasında çıkabilecek boşlukları doldurmak amacıyla, ilerideki bölümlerde bahsedilecek olan şahsîlik, koruma ve evrensellik sistemlerine de yer verilmiştir¹⁰⁹⁹. Mülkîlik sistemi, TCK m. 8 ve m. 9’da düzenlenmiştir. TCK’nin 8. maddesinin 1. fıkrasına göre, “Türkiye’de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır. Fiilin kısmen veya tamamen Türkiye’de işlenmesi veya neticenin Türkiye’de gerçekleşmesi hâlinde suç, Türkiye’de işlenmiş sayılır.”. TCK’nin 9. maddesine göre ise, “Türkiye’de işlediği suçtan dolayı yabancı ülkede hakkında hüküm verilmiş olan kimse, Türkiye’de yeniden yargılanır.”.

Cezalandırma yetkisi, devletin gücünü ve egemenliğini gösteren çok önemli bir yetki olduğundan, devletler, egemenliklerinin var olduğu alanda cezalandırma yetkisine münhasıran sahip olmak isterler ve hiçbir egemen devlet kendi egemenlik alanında başka bir devletin yargılama ve cezalandırma yetkisi kullanmasına izin vermez¹¹⁰⁰. Türkiye dışında birçok ülkede de mülkîlik ilkesi tartışmasız olarak benimsenmekte, özellikle Anglo-Sakson ve Kara Avrupası hukuk sistemlerinde mülkîlik ilkesi temel ilke olarak esas alınmaktadır¹¹⁰¹. Roma Statüsü’nün 12. maddesinin 2. fıkrasında UCM’nin yargı yetkisinin diğer bazı şartlar yanında, suçun işlendiği devletin Statü’ye taraf olmasına bağlı olduğu düzenlenerek mülkîlik ilkesi kabul edilmiştir¹¹⁰². AİCK 3. paragrafında da Almanya mülkî sınırları kapsamında işlenen bir suç sebebiyle failin ya da mağdurun vatandaş olup olmadığı ile ilgilenilmeksizin Alman ceza hukukunun uygulanacağı kabul edilmiştir¹¹⁰³. Bu ilkenin temelinde, herkesin bulunduğu devlet kanunlarına uyma zorunluluğunun bulunduğu anlayışı

¹⁰⁹⁸ Voulgaris, s. 103ff; Thomas, s. 114-115; Aydın, s. 131; Hasan Tahsin Keçelgil, “Evrensel Yargı Yetkisi: Ceza Hukuku Bağlamında Evrensellik İlkesine Bakış”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 143, Temmuz 2018, s. 124; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 83.

¹⁰⁹⁹ Hakeri, s. 79; Koca, Üzülmez, s. 793; Özen, Genel Hükümler, s. 178.

¹¹⁰⁰ Çiftcioğlu, Vatandaş Tarafından, s. 119; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 141.

¹¹⁰¹ Mert, Yurt Dışında, s. 97; İ. Şahin, s. 117.

¹¹⁰² Keçelgil, s. 124.

¹¹⁰³ Eric Hilgendorf, Brian Valerius, *Alman Ceza Hukuku Genel Kısım*, çev. Salih Oktar, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 56.

yatmaktadır¹¹⁰⁴. Ancak istisnaen, fiilin gerçekleştiği yerin ülke sınırları kapsamında olmasına rağmen ihlâl edilen kuralın diğer devletin yalnız kendi iç hukuksal yararını korumakta olduğu durumlarda Alman ceza yargılama yetkisi kullanılamamaktadır.

TCK'nin 8. maddesinin 1. fıkrasında yer alan “*fil*” ifadesi; suçun kanunî tarifinde yer alan hareketleri, başka bir ifadeyle, suçun icra hareketlerini ifade etmektedir¹¹⁰⁵. Bir suçun icra hareketlerine Türkiye’de başlanmış olmasına rağmen icrasına başka bir ülkede devam edilerek bu ülkede suç tamamlanmış ya da yabancı bir ülkede suçun işlenmesine başlanmış olmasına rağmen icra hareketlerine Türkiye’de devam edilmiş olabilir. Suçun seçimlik hareketlerinden birinin yabancı ülkede gerçekleştirilmesine rağmen seçimlik hareketlerden bir diğeri Türkiye’de yapılmış olabilir. Suçun teşebbüs hâlinde kalması durumunda, ülke içinde gerçekleştirilen kısım fiilin Türkiye’de işlenmiş sayılması için yeterlidir¹¹⁰⁶. Tüm bu durumlarda suçun Türkiye’de işlendiğinin kabul edilmesi gerekmektedir¹¹⁰⁷. Dolayısıyla, Türkiye’de işlendiği kabul edilen bir suçtan dolayı yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilmiş bir kesin hüküm bulunması durumunda dahi Türk kanunları uygulanması şartıyla Türkiye’de yeniden yargılama yapılacaktır. Başka bir ifadeyle, *non bis in idem* ilkesine geçerlilik tanınmamıştır.

Mülkîlik ilkesi ile ülkede ya da ülke kabul edilen yerlerde vatandaş ya da yabancı olduğuna bakılmaksızın Türk kanunlarının uygulanması ve Türk yargılama sistemine tâbi olunması ifade edilmekte ise de, suçun faili zaman zaman başka bir ülkeye gidebilmekte ve gittiği ülkede yargılanıp hakkında hüküm verilebilmektedir¹¹⁰⁸. Bu nedenle, bu kişi Türkiye’ye geri döndüğünde aynı fiilinden dolayı yeniden yargılanıp yargılanamayacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Yabancı mahkemeler tarafından verilen hükümlerin *non bis in idem* ilkesi gereğince ülkemizde yeniden bir takibin yapılmasına engel olup olmayacağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır¹¹⁰⁹. İlk görüşe göre, *non bis in idem* ilkesi yalnızca tarafları aynı olan bir davada geçerlidir ve ceza hükmünün başka bir ülke tarafından verilmiş olması durumunda davanın tarafı değişeceğinden *non bis in idem* ilkesi yeni bir ceza davasının açılmasına engel

---

¹¹⁰⁴ Bernd Heinrich, *Ceza Hukuku Genel Kısım-1*, ed. Yener Ünver, 2. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 39.

¹¹⁰⁵ İ. Özgenç, s. 1083.

¹¹⁰⁶ Akbulut, s. 173.

¹¹⁰⁷ İ. Özgenç, s. 1084.

¹¹⁰⁸ Akbulut, s. 183.

¹¹⁰⁹ Görüşler hakkında detaylı açıklama için bkz. Bıyıklı, s. 445-446.

teşkil etmez¹¹¹⁰. Diğer görüşe göre ise, *non bis in idem* ilkesinin amacı, kişinin haksızlığa uğramasını önlemek ve kişi özgürlüklerini korumak olduğundan evrensel bir kural olan bu kurala uymak ve yabancı mahkeme kararlarını yeni bir ceza davası için engel saymak zorunludur.

Türkiye’de ya da Türkiye dışında işlenmiş bir suçla ilgili olarak yurt dışında yargılama yapılması hâlinde *non bis in idem* ilkesi sebebiyle failin Türkiye’de yeniden yargılanıp yargılanamayacağı hususu değerlendirilmelidir¹¹¹¹. Önceki bölümde değindiğimiz gibi, ülkeler ikili ya da çok taraflı antlaşmalar yoluyla *non bis in idem* etkisine geçerlilik tanımakta ve tekrar yargılama yapılmasını engelleyebilmektedir. Ancak, uluslararası sözleşmelerde *non bis in idem* ilkesine geçerlilik tanınmasına rağmen *non bis in idem* ilkesinin aynı devlet tarafından aynı fiilin yargılanmasını engellediği, aynı fiilin farklı devletler tarafından yargılanmasını engellemediği ifade edilmektedir¹¹¹². *Non bis in idem* ilkesi, iç hukukta geçerli olan bir ilke olup uluslararası bir ilke olarak kabul edilmediğinden, aynı şahsın aynı fiilin aynı ülkede yeniden yargılanmasına engel olmakta ise de, yabancı ülkede yargılanmış fiilin yeniden başka ülkede yargılanmasına engel teşkil etmemektedir. Bunun engel teşkil edebilmesi için, *non bis in idem* ilkesinin iç hukukta tanınması ya da iki veya çok taraflı sözleşmelerle benimsenmiş olması gerekmektedir¹¹¹³.

Türk hukuku yönünden yabancı ülkede verilen ceza kararları karşısında *non bis in idem* ilkesinin geçerliliği, suçun Türkiye’de işlenip işlenmediğine bağlı olarak değerlendirilebilir. TCK’nin 9. maddesi; yabancı ülkede verilen hükmün niteliğine önem vermeksizin *non bis in idem* ilkesinin etkisine geçerlilik tanımamıştır¹¹¹⁴. Maddede “*hüküm verilmiş olan*” ifadesine yer verildiği için, yabancı ülkede verilmiş olan hükmün kesinleşme şartı da aranmamaktadır. Hatta, yabancı ülkede fail hakkında hüküm verilmiş olması durumunda bile, yeniden Türkiye’de yargılama yapılabileceğinden, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiş olması, yargılamanın henüz soruşturma evresinde olması, kamu davasının açılmasının

---

¹¹¹⁰ Hakkı Demirel, “Yabancı Ceza İlamlarının Değeri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, 1952, s. 314.

¹¹¹¹ Çetintürk, Töngür, s. 81.

¹¹¹² Çetintürk, Töngür, s. 82.

¹¹¹³ Akbulut, s. 183-184.

¹¹¹⁴ Ataç, s. 90; Serhat Mahmutoglu, *Yurt Dışında İşlenen Suçların Türkiye’de Yargılanması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 145; Dönmezer, Erman, 2016, s. 330; Koca, Üzülmüş, s. 805; Demirbaş, s. 183; Özen, Genel Hükümler, s. 181; İçel, Genel Hükümler, s. 174.

ertelenmiş olması gibi durumlarda da Türkiye’de yeniden yargılama yapılabilecek ve hüküm verilebilecektir¹¹¹⁵.

TCK’nin 9. maddesinde Türkiye’de işlenen suçlardan bahsedildiği için, suçun işlendiği yerin tespitinin yapılması önemlidir. Bu durum sınır aşmayan suçlar bakımından sorun teşkil etmese de sınır aşan suçlarda nasıl uygulanması gerektiği sorusu doğabilir. Başka bir ifadeyle, suçun kanunî tanımında neticenin de arandığı neticeli suçlarda, hareketin yapıldığı yer ile neticenin gerçekleştiği yerin birbirinden farklı olması ve hareket ile netice arasına siyasal ya da yargısal bir sınır girmesi durumunda suçun işlendiği yerin belirlenmesi güçleşecektir¹¹¹⁶. Çünkü bu suçların öğretilde belirlenen çeşitli kuramlara göre farklı ülkeler üzerinde işlenmiş sayılması söz konusudur. Yine, sırf hareket suçlarında da hareketin kısımlara bölünerek farklı ülkelerde gerçekleşmesi olanaklıdır¹¹¹⁷. Böyle bir durumda, TCK’nin 8. maddesinde yer alan “*fiilin kısmen veya tamamen Türkiye’de işlenmesi veya neticenin Türkiye’de gerçekleşmesi*” hükmü dikkate alınacaktır. Bu düzenleme sebebiyle, hem fiilin işlendiği hem de neticenin gerçekleştiği yerin suçun işlendiği yer olarak kabul edilmesi söz konusu olacak ve sınır aşan suçlarda hareketin kısmî de olsa Türkiye’de işlenmesi durumunda suç Türkiye’de işlenmiş sayılacağı için suç hakkında yabancı ülkede verilmiş olan bir kesin hüküm bulunsa ve hatta hüküm infaz edilmiş olsa dahi ilgili kişi Türkiye’de yeniden yargılanabilecektir¹¹¹⁸. AİCK §9/1’de de bu gibi durumlarda her yerde geçerlilik ilkesi (*Ubiquitätsprinzip*) uygulanmakta, bir fiil; failin icraî bir hareket yaptığı veya yapması gereken hareketi ihmâl ettiği ya da neticenin gerçekleştiği veya gerçekleşmek durumunda olduğu yerde işlendiği kabul edilmektedir¹¹¹⁹.

Non bis in idem ilkesine geçerlilik tanınmaması hususu, yalnızca hüküm niteliğinde olan kararlar bakımından, başka bir ifadeyle, beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet ve güvenlik tedbirine hükmetme kararları bakımından geçerli olacaktır. Fail hakkında yabancı ülkede verilen hükmün Türkiye’de işlediği suçtan dolayı olması gerekmekte olup beraat ya da mahkûmiyet olması arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Ancak elbette ki TCK m. 16 gereği “*nerede işlenmiş olsun bir*

¹¹¹⁵ Özen, Genel Hükümler, s. 182-183.

¹¹¹⁶ Tezcan, s. 112; Mert, Yurt Dışında, s. 12; Heinrich, s. 39; Dönmezer, Erman, 2016, s. 318; Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 154; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 90; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1121; Koca, Üzülmüş, s. 793; Hakeri, s. 74; Akbulut, s. 175-176.

¹¹¹⁷ Koca, Üzülmüş, s. 794.

¹¹¹⁸ Özen, *Non bis in idem*, s. 396.

¹¹¹⁹ Heinrich, s. 40-41; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 98.

suçtan dolayı, yabancı ülkede gözaltında, gözlem altında, tutuklulukta ve hükümlülükte geçen sürenin aynı suçtan dolayı Türkiye’de verilecek cezadan mahsup edilmesi” gerekmektedir. Aynı fiilden ötürü faile yabancı bir ülkede verilen mahkûmiyet kararının infaz edildiği durumda infaz edilen bu kısmın göz önünde bulundurulması ve Türkiye’deki mahkûmiyetten mahsup edilmesi, Türkiye’nin uluslararası anlamda zor bir durumla karşılaşmaması için oldukça önemli olsa da, mahsup, *non bis in idem* ilkesinin aykırılığını ortadan kaldırmamakta, yalnızca çifte ceza verilmesinin ortaya çıkaracağı sonucu hafifletmektedir¹¹²⁰.

TCK’nin ilgili hükümlerinde de *non bis in idem* ilkesine geçerlilik tanınmadığı, aynı fiil hakkında yeniden yargılama yapılmasına izin verildiği görülmektedir. Öğretide *Özbek/Doğan/Bacaksız*’a göre; *non bis in idem* ilkesinin evrensel bir ilke olduğu kabul edilecek olursa, TCK’deki düzenlemeler bu ilkeye aykırıdır. Ancak, AİHS’e Ek 7 No’lu Protokol’ün 4. maddesi aynı fiilden dolayı iki defa ceza yargılaması yapılamamasını aynı devlet içindeki yargılamalar bakımından kabul ettiğinden, Protokol’e göre *non bis in idem* ilkesi evrensel bir ilke değil, ulusal bir ilkedir. Bu nedenle, TCK, uluslararası hukuk ile uyumludur¹¹²¹. *Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır*’a göre, TCK m. 9’daki düzenleme *non bis in idem* ilkesine aykırı olup ilke yalnız bir iç hukuk kuralı değildir; çünkü Türkiye’nin onayladığı bir sözleşme olan CYMDKAS’ta ilkeye yer verilmiştir ve CYMDKAS tarafı olan ülkelere birinde yapılan yargılama sonrasında aynı kişinin aynı fiil sebebiyle diğer bir taraf ülkede yargılanamayacakları belirtilmiştir¹¹²². *Dönmezer/Erman*’a göre, TCK m. 9 hükmünün *non bis in idem* ilkesine aykırılık teşkil edeceğini mutlak olarak söylemek mümkün değilse de, adalet ilkesi olarak bu düzenlemeyi tasvip etmek doğru değildir¹¹²³. *Ünver/Hakeri*, TCK’deki maddenin düzenleme biçiminin AİHS’e Ek 7 No’lu Protokol’e ve CMK m. 223/7’ye aykırı olduğu görüşündedir¹¹²⁴. Yazarlara göre, suçun Türkiye’de işlenmiş olup olmaması önemli olmayıp önemli olan kesinleşmiş bir yargı kararına konu olup olmadığıdır. Bu ilkeye Protokol’deki gibi bir anlam yükleyerek yalnız ulusal etki doğuran bir önleme etkisi tanınmak istenmiş ise de madde metni hatalıdır; çünkü yurt dışında işlenen bir suç Türkiye’de yargılanabileceği gibi, Türkiye’de işlenen bir suç yabancı bir ülkede yargılanmış

¹¹²⁰ Ataç, s. 89.

¹¹²¹ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 146.

¹¹²² Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1128.

¹¹²³ Dönmezer, Erman, 2016, s. 331.

¹¹²⁴ Ünver, Hakeri, s. 1679.

olabilir. Olması gereken, tekrar yargılamayı TCK'de düzenlendiği biçimde kabul etmek değil, bu ilkenin yargılamayı ve cezalandırmayı engellemesi ve sadece sınır aşan ve uluslararası nitelikteki suçluluk açısından belirli ölçüde dayanan istisnalar getirilmesidir¹¹²⁵.

Öğretide benimsenen görüşler çerçevesinde belirtilmesi gereken husus, Türkiye'nin taraf olduğu CYMDKAS ve CKADAS gibi uluslararası sözleşmelerin *non bis in idem* etkisine yalnızca belirli şartlar söz konusu olduğunda istisna getirilebileceği, bu istisnalar dışında *non bis in idem* ilkesinin sözleşmelere taraf devletler arasında uluslararası geçerliliğe sahip olduğunun belirtilmiş olmasıdır. Bu istisna niteliğindeki düzenlemeler iç hukuk tarafından düzenlenmiş olmalıdır. Bu sebeple, TCK'nin ilgili maddelerinde, uluslararası sözleşmelerde istisna olarak belirtilmiş olan; fiilin kamusal nitelikte bir kişiye, kuruma ya da şeye karşı işlenmiş olması durumu ya da failin kamusal bir nitelik taşıması hâlinin istisna hükmü olarak düzenlenmiş olması gerekmektedir¹¹²⁶. Yine, söz konusu uluslararası sözleşmelerde ülkesinde suç işlenen kişinin ya da kendi kanununa göre işlendiğini kabul eden devletin kendisi kovuşturma istemiş olmadıkça, *non bis in idem* sonucunu kabule mecbur olmadığı düzenlenmiş ve *non bis in idem* etkisini tanıma kararı ülkelerin kendi iç hukuklarına bırakılmış olduğundan sözleşmelerin bu hükümleri ile TCK arasında bir çelişki bulunmamaktadır¹¹²⁷.

B. Türkiye Dışında İşlenen Suçlar Bakımından

1. Faile Göre Şahsîlik İlkesi Bakımından Kesin Hükmün Olumsuz Etkisi

Devletin faaliyetleri ve vatandaşlarıyla olan bağı, yalnız egemen olduğu alanlarla sınırlı değildir. Örneğin, bir devletin vatandaşı yurtdışında suç işleyebileceği gibi, yurtdışında suçtan zarar gören bir kişi konumunda da olabilir. Mülkîlik ilkesinin katı bir şekilde uygulanması durumunda bir devlet yalnız kendi ülkesinde işlenen suçlar bakımından yargılama yapabilecek, vatandaşı tarafından ya da vatandaşına karşı yurt dışında işlenen suçlara müdahale edemeyecektir¹¹²⁸. Vatandaşlığında olunan devletin vatandaşını koruma isteğinin yanı sıra sınırları dahilinde suç işlenmiş devletin mülkîlik ilkesi uyarınca yargılama yapmak istemesi, her iki devlet arasında çıkar

---

¹¹²⁵ Ünver, Hakeri s. 1680.

¹¹²⁶ Ataç, s. 94.

¹¹²⁷ Ataç, s. 94; Cebeci, s. 86-87.

¹¹²⁸ Koca, Üzülmez, s. 806; Özen, Genel Hükümler, s. 183.

çatışmasına yol açabilecektir¹¹²⁹. Kaldı ki vatandaş iade edilemez kuralını benimseyen Kıta Avrupası ülkelerinde mülkîlik sisteminin bu denli katı biçimde uygulanması, failerin cezasız kalabilmelerine dahi neden olabilecektir¹¹³⁰. Bu sebeple, mülkîlik sisteminin getirebileceği olumsuz sonuçları bertaraf etmek gerekmektedir.

Yer bakımından uygulama kuralları uygulanırken mülkîlik ilkesinde bağlama noktası olarak belirlenen nokta, suçun işlendiği yer iken, şahsîlik ilkesinde failin ya da mağdurun vatandaşlığı dikkate alınmaktadır. Faile göre şahsîlik ilkesi, failin taşımış olduğu vatandaşlığın dikkate alındığı, vatandaşların yabancı ülkelerde işlemiş oldukları bazı suçlar açısından vatandaşlıklarında olduğu devletin kanunlarına göre yargılanmaları gerektiğini ifade eden bir ilkedir¹¹³¹. Failin tıpkı ülke içinde olduğu gibi, yurt dışında da ülke kanunlarına uygun olarak hareket etmesi gerektiği, uygun davranmadığı takdirde devletin vatandaşını yurt dışında da takip ettiği ve yurt dışında suçun failinin Türk olması durumunda Türkiye'nin yargılama yetkisini haiz olması bu ilkenin esasını teşkil etmektedir¹¹³². Uluslararası ceza hukuku bakımından ise şahsîlik ilkesi, aktif şahsîlik (*Active Personality Principle*) ve pasif şahsîlik ilkesi (*Passive Personality Principle*) olmak üzere ikiye ayrılmakta ve aktif şahsîlik ilkesi, ülkemizde faile göre şahsîlik olarak adlandırdığımız, yabancı bir ülkede suç işleyen şahıs hakkında vatandaş olduğu devletin ceza kanunlarının uygulanmasını ifade etmekten, pasif şahsîlik ilkesi, devletin vatandaşlarının yurt dışındaki hak ve menfaatlerine yönelmiş olan suçları takip yetkisini açıklayan bir ilkedir¹¹³³.

Faile göre şahsîlik, TCK m. 10'da yer alan görev suçları ve TCK m. 11'de yer alan vatandaş tarafından yurt dışında işlenen suçlar olmak üzere ikiye ayrılarak incelenebilir¹¹³⁴.

---

¹¹²⁹ Şahin, s. 122; Burak Kaya, "Uluslararası Ceza Hukuku'nda Kişisel İlkesi", *ABÜHFD*, Cilt: 8, Sayı: 15, Haziran 2020, s. 27.

¹¹³⁰ Ataç, s. 95; Çiftcioğlu, *Vatandaş Tarafından*, s. 123; Dönmezer, Erman, 2016, s. 333; Özen, *Genel Hükümler*, s. 184.

¹¹³¹ Aydın, s. 135; Tezcan, Erdem, Önok, *Uluslararası Ceza*, s. 119; Çetintürk, Töngür, s. 86; Koca, *Üzülmez*, s. 806-807; Hakeri, s. 81; Akbulut, s. 185.

¹¹³² Aydın, s. 136; Şahin, s. 123; Soyaslan, *Ceza Muhakemesi*, s. 146; Demirbaş, s. 183; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1129; İçel, *Genel Hükümler*, s. 174.

¹¹³³ Kaya, s. 38-39.

¹¹³⁴ Öğretide Koca, Üzülmez, görev suçlarını koruma ilkesi başlığı altında incelemektedir.

a. Görev Suçları

TCK'nin 10. maddesinde yer alan hükme göre, “Yabancı ülkede Türkiye namına memuriyet veya görev üstlenmiş olup da bundan dolayı bir suç işleyen kimse, bu fiile ilişkin olarak yabancı ülkede hakkında mahkûmiyet hükmü verilmiş bulunsa bile, Türkiye’de yeniden yargılanır.”. Bu maddenin uygulanabilmesi için, yurt dışında Türkiye namına veya sair bir görev yapan bir kişi tarafından bir suç işlenmiş olması ve işlenen bu suçun üstlenilen görev veya memuriyetle ilgisinin bulunması gerekmektedir¹¹³⁵. Yurt dışında Türkiye namına memuriyet yapan kişinin Türk vatandaşı olması gerekirken Türkiye adına görev yapan kişi hakkında vatandaş olma şartı aranmamaktadır. Görev sebebiyle işlenmeyen şahsî suçlar bakımından ise TCK m. 11 hükmü uygulama alanı bulacaktır¹¹³⁶.

Madde kapsamına giren kişiler hakkında yurt dışında yargılama yapılmış olması ve bir hüküm kurulmuş olması durumunda Türkiye’de suçun türü, cezanın ağırlığı, suçtan zarar görenin vatandaşlığı gibi ayrımlar yapılmaksızın Türkiye’de yeniden yargılama yapılacaktır¹¹³⁷. Bu bağlamda, *non bis in idem* ilkesine değer yüklenmemiştir¹¹³⁸. Yabancı ülkede işlenen bir görev suçunun bulunması durumunda, Türkiye’de bulunma koşulu da aranmaksızın re’sen takip başlatılır ve bu suçlar Türkiye zararına işlenmiş suçlar olduklarından yabancı kanun hükümleri göz önünde bulundurulmaz¹¹³⁹. Görevle ilgili suça verilecek ceza, yabancı yasa daha lehe bile olsa, TCK m. 19/2 uyarınca yabancı kanun göz önünde bulundurulmaksızın yalnızca Türk kanunları esas alınarak verilir.

TCK'nin 10. maddesinin Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere aykırılık yaratıp yaratmadığıyla ilgili olarak uluslararası sözleşmelere bakmak ve orada *non bis in idem* ilkesine uluslararası geçerlilik tanınıp tanınmadığına bakmak gerekmektedir; zira uluslararası sözleşmeler yoluyla yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilmiş olan kararlara uluslararası bir değer yüklenmiş olabilmektedir. Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler olan CKADAS ve CYMDAS'ta yer alan hükümlerden çıkarılabilecek sonuç şudur: Yargılanan kişinin kamusal nitelik taşıması durumunda sözleşen devletler kendileri kovuşturma yapmayı istemiş

¹¹³⁵ İ. Özgeç, s. 1093; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 148; Özen, Genel Hükümler, s. 185.

¹¹³⁶ Ataç, s. 97; Çetintürk, Töngür, s. 90; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1130.

¹¹³⁷ Çetintürk, Töngür, s. 90.

¹¹³⁸ Mahmutoğlu, s. 145; Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 170; Koca, Üzülmez, s. 816; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 148; Akbulut, s. 183.

¹¹³⁹ Ataç, s. 98.

olmadığı sürece *non bis in idem* sonucunu kabule mecbur olmadığından sözleşmelerin tarafı olan Türkiye de iç hukukta düzenleme yaparak yabancı ülkede işlenen görevle veya memuriyetle bağlantılı suçlarda *non bis in idem* ilkesine geçerlilik tanımamıştır¹¹⁴⁰. Bu nedenle TCK m. 10'daki düzenleme söz konusu sözleşmelere aykırılık taşımamaktadır.

Maddede yabancı ülkede fail hakkında verilen hükümlerden yalnızca mahkûmiyet kararından bahsedilmiş olması karşısında, yapılan yargılama sonucunda verilen hükmün CMK m. 223'te yer alan farklı bir hüküm türü, örneğin beraat olması durumunda Türkiye'de bu suç sebebiyle tekrar yargılama yapılıp yapılamayacağı tartışılabilir. Bu durumda, kanunun lafzı gereği, CMK m. 223'te yer alan hüküm türlerinden mahkûmiyet dışında herhangi bir hüküm türünün verilmiş olması durumunda fail hakkında Türkiye'de yeniden yargılama yapılabilecektir¹¹⁴¹. Ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Alt Komisyonu mahkûmiyet durumunda aynı suç sebebiyle Türkiye'de yeniden yargılama yapılabildiğinin belirlenmesi üzerine evleviyetle diğer hüküm türlerinden birinin verilmesi hâlinde de yeniden yargılama yapılabileceği düşüncesiyle maddede herhangi bir düzenleme yapma gereği duymamıştır¹¹⁴². Bu çerçevede, TCK m. 10'da yer alan “*yabancı ülkede hakkında mahkûmiyet hükmü verilmiş olsa bile*” ifadesinde fail hakkında verilebilecek olan en ağır cezaya işaret edildiği, mahkûmiyet dışındaki hükümlerde de büyüğün içinde küçük de vardır kuralından hareketle bu madde hükmünün uygulanabileceği kabul edilmelidir¹¹⁴³.

b. Vatandaş Tarafından İşlenen Suç

Türk vatandaşlarının yabancı ülkede suç işleme durumu, TCK'nin 11. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; suçun yurt dışında, başka bir ifadeyle Türkiye'nin egemenlik alanının dışında işlenmiş olması, suçun fiili işlediği sırada Türk vatandaşı olan biri tarafından işlenmiş olması, yurt dışında işlenen bu suçun Türk kanunlarına göre aşağı sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suç olması

¹¹⁴⁰ Ataç, s. 98-99; Şarbak, s. 43; Cebeci, s. 95; Akbulut, s. 183.

¹¹⁴¹ Özen, Genel Hükümler, s. 186.

¹¹⁴² İ. Özgenç, s. 1093. Madde gerekçesinde de “*Bu gibi memur ve görevliler hakkında yabancı ülkede yargılama yapılmış ve hüküm kurulmuş olması Türkiye’de suçun türüne, cezanın ağırlığına, suçtan zarar görenin uyuşmasına ilişkin başkaca bir koşul aranmaksızın yeniden yargılama yapılamaz.*” ifadesi yer almaktadır. İçel’e göre, maddede yer verilen ifade, mahkûmiyet dışındaki hükümleri de “öncelikle” kapsayacak niteliktedir. Bkz. İçel, Genel Hükümler, s. 177.

¹¹⁴³ Özen, Genel Hükümler, s. 186.

gerekmektedir. Yine, yurt dışında işlenen suçun TCK'nin 13. maddesinde sayılan suçlardan biri olmaması şarttır; zira, 13. madde kapsamındaki suçlar kim tarafından, nerede ve kime karşı işlenmiş olduklarına bakılmaksızın suçun faileri Türkiye'de Türk kanunlarına göre yeniden yargılanabilir¹¹⁴⁴. Bu suçtan dolayı failin yargılanabilmesi için Türkiye'de bulunması ve Türk kanunlarına göre soruşturma ve kovuşturma koşullarının gerçekleşmiş olması gerekmektedir.

765 sayılı ETCK döneminde Türk vatandaşı olan failin yabancı bir ülkede bir suç işlemesi ve hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş olması ve failin cezanın infazından sonra Türkiye'ye gelmesi durumunda failin yeniden Türkiye'de yargılanıp yargılanamayacağı tartışılmaktaydı. İleri sürülen görüşlerden ilkinde göre, *non bis in idem* ilkesine burada geçerlilik tanınacak ve Türkiye'de yeniden yargılama yapılamayacaktı. Diğer bir görüşe göre ise, Türkiye'de yeniden yargılama yapılabilecek ve yargılama sonucu verilen ceza yurt dışında verilen cezadan daha fazla ise, yabancı ülkedeki ceza indirilecek ve kalan ceza infaz edilecekti¹¹⁴⁵. TCK m. 11/1'de ise “*bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması*” denilerek yurt dışında verilen bir kesin hüküm olması durumunda artık Türkiye'de yeniden yargılama yapılamayacağı kabul edilmiş ve tartışmalara son verilmiştir¹¹⁴⁶. Başka bir ifadeyle, *non bis in idem* ilkesine geçerlilik tanınmıştır¹¹⁴⁷.

Türk vatandaşı hakkında yabancı bir ülkede bir suç nedeniyle hüküm verilmiş olması şartı arandığından, kişinin henüz yargılama aşamasında olması¹¹⁴⁸, aynı fiil sebebiyle Türkiye'de yargılanmasına engel olmamaktadır¹¹⁴⁹. Yine, fail hakkında soruşturma

¹¹⁴⁴ Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 122; Çetintürk, Töngür, s. 87; İ. Özgenç, s. 1094; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1140; Koca, Üzülmmez, s. 807; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 149; Özen, Genel Hükümler, s. 200.

¹¹⁴⁵ Görüşler için bkz. Demirbaş, s. 185.

¹¹⁴⁶ Madde gerekçesinde konuyla ilgili olarak “*Yabancı ülkede işlenmiş olan suçtan dolayı yurt dışında yargılama yapılmış ve hatta hüküm verilmiş olabilir. Bu suç dolayısıyla yabancı ülkede yargılama yapılmakta olsa bile, fail hakkında Türkiye'de Türk kanunlarına göre re'sen yargılama yapılacaktır. Buna karşılık, yurt dışında işlediği suçtan dolayı Türk vatandaşı hakkında yabancı ülkede mahkûmiyet veya beraat kararının verilmiş olması hâlinde, artık Türkiye'de yeniden yargılama yapılamayacaktır.*” ifadesi yer almaktadır.

¹¹⁴⁷ Ataç, s. 100; Mahmutoğlu, s. 146; Çiftcioğlu, Vatandaş Tarafından, s. 129; Şarbak, s. 45; Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 173; Keçeligil, s. 125; Koca, Üzülmmez, s. 808; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 150; Özen, Genel Hükümler, s. 189; Akbulut, s. 189.

¹¹⁴⁸ CMYDAS ve CKADAS'a göre de sözleşmeye taraf devletlerden birinde soruşturma başlatılmış ya da yargılama süreci devam ediyor olsa bile diğer taraf devletlerden birinde aynı suçtan dolayı dava açılacaktır. Ancak bunun için davanın önce açıldığı devlet tarafından suçun işlenip işlenmediğinin, işlenmiş ise kim tarafından işlendiğinin henüz tespit edilememiş olması gerekmektedir. Ancak bu tespit yapıldıktan sonra *non bis in idem* ilkesine geçerlilik tanınacaktır.

¹¹⁴⁹ Hilal Cecanpınar, *Devletin Evrensel Yargı Yetkisi ve Uluslararası Hukuk*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2014, s. 23; Soyaslan, Ceza

sonrasında verilebilecek olan kovuşturmayaya yer olmadığı kararı da Türk vatandaşı failin aynı suç sebebiyle yargılanmasına engel teşkil etmeyecektir¹¹⁵⁰. Ancak, öğretide bir görüşe göre, yabancı ülkedeki savcılık tarafından kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verildikten ve bu karara itiraz edildikten sonra itirazın reddedilmesi durumunda, bu ret kararı Türkiye’de kişinin yeniden yargılanmasına engel olacaktır; çünkü burada kovuşturmayaya yer olmadığına karşı yapılan itirazın reddi hükme yakın bir etki yaratacaktır¹¹⁵¹. Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise, hüküm çeşitleri CMK m. 223’te sınırlı bir biçimde sayıldığından kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara itirazın reddi hüküm niteliğinde kabul edilemez ve yabancı ülkede verilen bu karar karşısında Türkiye’de tekrar yargılama yapılabilir¹¹⁵².

Yabancı ülke mahkemesi tarafından verilen kararın hüküm, yani, son karar niteliğinde olup olmadığı Türk hukukuna göre belirlenir. Türk hukukuna göre yeniden yargılamanın engellenebilmesi için verilen hükmün verildiği devlet hukukunda kesinleşmiş olması da gerekmekte olduğundan, fail hakkında henüz hüküm verilmeden ya da verilen hüküm kesinleşmeden failin Türkiye’ye gelmesi durumunda şahsîlik ilkesi uyarınca Türkiye’de yeniden yargılama yapılabilmesi mümkün olacaktır¹¹⁵³. Fail hakkında hüküm kesinleşmişken, ancak cezanın infazına henüz başlanmadan ya da başlanmış infaz devam ederken failin Türkiye’ye kaçmış olması durumunda ise yabancı mahkeme tarafından verilen hükmün Türkiye’de infaz edilmesi gerekmektedir. Ancak bunun için, 3002 sayılı Türk Vatandaşları Tarafından Yabancı Ülke Mahkemelerinden Veya Yabancılar Hakkında Türk Mahkemelerinden Verilen Ceza Mahkûmiyetlerinin İnfazına Dair Kanun’da öngörülen karşılıklılık (m. 2), hükümlü şahsın yazılı rıza beyanı (m. 3/1-b), yabancı ülke yetkilileri tarafından yapılan talep (m. 3/1), infaz edilmesi gereken cezanın en az bir yıl olması (m. 3/3) gibi koşulların gerçekleşmiş olması gerekmektedir¹¹⁵⁴. Koşulların gerçekleşmemesi durumunda cezanın Türkiye’de infaz edilmesi mümkün değildir.

Muhakemesi, s. 148; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 123; Cebeci, s. 97; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1133; Özen, Genel Hükümler, s. 191.

¹¹⁵⁰ Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 123; Çetintürk, Töngür, s. 88; Demirbaş, s. 182.

¹¹⁵¹ Recep Gülşen, “Yeni Türk Ceza Kanunu ve Milletlerarası Ceza Hukuku Bağlamında ‘*Non bis in idem*’ İlkesi”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, **Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan**, Yıl: 3, Sayı: 6, Eylül 2005, s. 331, Cebeci, s. 99.

¹¹⁵² Özen, *Non bis in idem*, s. 400.

¹¹⁵³ Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 173; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 123; Özen, Genel Hükümler, s. 191.

¹¹⁵⁴ Ataç, s. 101-102; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 124; Akbulut, s. 191.

Yabancı bir ülkede işlenen ve faili Türk vatandaşı olan suçlarda, hem Türkiye, yabancı devletin talebi üzerine yabancı bir ülkede yapılan soruşturma ya da kovuşturmayı devralabilmektedir, hem de ülkesinde suç işlenen devlet Türkiye'den kişinin soruşturma ya da kovuşturmasının yapılmasının devrini talep edebilmektedir. Bunun *non bis in idem* ilkesine aykırılık oluşturmaması için aynı fiilden ötürü kişinin Türkiye'de yargılanmamış olması gerekmektedir¹¹⁵⁵. Soruşturma ya da kovuşturmanın devralınması için ayrıca suçun Türk hukukuna göre zamanaşımına veya affa uğramamış olması, suçun üst sınırının bir yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektirmesi ve failin mutad olarak Türkiye'de bulunması gerekmektedir (6706 sayılı Kanun m. 25).

Alman hukukunda faile göre şahsîlik ilkesi, yani, aktif kişisellik ilkesi, AİCK §7/2-1'de düzenlenmiştir. Buna göre, yurt dışında işlenen bütün suçlar bakımından failin fiili işlediği sırada Alman vatandaşı olması ya da fiilden sonra Alman vatandaşı olmuş olması durumunda Alman ceza hukuku uygulanacaktır¹¹⁵⁶. Sınırlı bir şekilde düzenlenen bu ilkeye göre, aranan koşul, fiilin işlendiği yabancı ülkede de cezalandırılabilir nitelikte olması ya da o yerde hiçbir ülkenin ceza yargılaması yapmaya yetkili olmamasıdır. Bu bağlamda, bir Alman vatandaşının yabancı ülkede işlemiş olduğu suç o ülke hukukuna göre cezalandırılmamakta ise Alman ceza hukukuna göre de cezalandırılmamaktadır¹¹⁵⁷.

2. Mağdura Göre Şahsîlik İlkesi Bakımından Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi

Türk vatandaşı olmayan bir kişi tarafından Türkiye dışında bir ülkede bir suç işlenmesi durumunda fail, bazı şartlar gerçekleştiği takdirde Türkiye'de Türk kanunlarına göre yargılanabilecektir¹¹⁵⁸. Mağdura göre şahsîlik (pasif şahsîlik), vatandaşlığı yabancı bir ülkeye ait olan fail hakkında suç mağdurunun vatandaşı olduğu ülkeye göre yargılama yapılmasını öngören bir sistemdir¹¹⁵⁹. Bu durum, TCK'nin 12. maddesinde mağdurun devlet olması durumu¹¹⁶⁰ ve mağdurun Türk

---

¹¹⁵⁵ Akbulut, s. 191.

¹¹⁵⁶ Hilgendorf, Valerius, s. 61.

¹¹⁵⁷ Heinrich, s. 42.

¹¹⁵⁸ İ. Özgenç, s. 1101.

¹¹⁵⁹ Tezcan, s. 121; Çiftcioğlu, Vatandaş Tarafından, s. 131; Mert, Yurt Dışında, s. 115; Şahin, s. 124; Dönmezer, Erman, 2016, s. 336; Keçeligil, s. 125; Çetintürk, Töngür, s. 90; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 125; Koca, Üzülmüş, s. 809; Hakeri, s. 82-83; Özen, Genel Hükümler, s. 194; İçel, Genel Hükümler, s. 178.

¹¹⁶⁰ Öğretide bazı yazarlar tarafından TCK m. 12/1, devleti koruma ilkesi kapsamında incelenmektedir. Bkz. Ataç, s. 105; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1135 vd.; Centel, Zafer,

vatandaşı ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş olan özel hukuk tüzel kişisi olması şeklinde ikiye ayrılarak düzenlenmiştir.

TCK m. 12/1’de, bir yabancının, TCK m. 13’te yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı en az bir yıl hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede, yani Türkiye’nin egemenlik sahasının dışında, Türkiye’nin zararına işlediği ve kendisi Türkiye’de bulunduğu takdirde, Türk kanunlarına göre cezalandırılacağı ve yargılama yapılmasının Adalet Bakanı’nın istemine bağlı olduğu düzenlenmiştir. Yabancı tarafından yurt dışında Türkiye’nin zararına olarak rüşvet (TCK m. 252) ve nüfuz ticareti suçu (TCK m. 255) işlenmesi hâlinde ise Adalet Bakanı’nın talebi olmadan re’sen soruşturma başlatılacağı TCK m. 12’ye eklenen 5. fıkra ile hüküm altına alınmıştır. Yabancı tarafından Türkiye zararına yurt dışında işlenmiş bir suç olması durumunda suçun işlendiği ülkede yargılama yapılmış ve hüküm verilmiş olsa da Adalet Bakanı’nın istemi üzerine Türkiye’de Türk kanunlarına göre tekrar yargılama yapılabilecektir. Madde gerekçesinde¹¹⁶¹ bu husus belirtildiği gibi TCK’nin 12. maddesinin 4. fıkrasında yabancı mahkemece mahkûm edilen ya da herhangi bir nedenle davası veya cezası düşen veya beraat eden yahut suç kovuşturulabilir olmaktan çıkan yabancı hakkında Adalet Bakanı’nın istemi üzerine Türkiye’de yeniden yargılama yapılabileceği düzenlenmiştir. *Kaplan*’a göre, yargılama konusu suç ile ilgili olarak fail hakkında Türkiye’de yeniden yargılama yapılabileceği düzenlenmiş olduğundan bu fıkra bakımından *non bis in idem* ilkesine geçerlilik tanınmamıştır¹¹⁶². *Özen*’in bizim de katıldığımız görüşüne göre, bu fıkra *non bis in idem* ilkesine uluslararası geçerlilik kısmî anlamda tanınmıştır; zira, Adalet Bakanı istemde bulunduğu takdirde *non bis in idem* ilkesi kabul edilmemiş olacak, yabancı Türkiye’de yeniden yargılanacak, istemde bulunmadığı takdirde ise yabancı Türkiye’de yeniden yargılanmayacaktır¹¹⁶³. Ancak elbette ki, TCK m. 16 hükmü gereği yabancı ülkede hakkında mahkûmiyet kararı verilmişse ve cezası infaz edilmeye başlanmışsa yabancı hakkında “*aynı suçtan dolayı*” Türkiye’de

---

Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 177 vd.; Cebeci, s. 103 vd.; Keçelgil, s. 125; Mahmut Kaplan, “Türk Ceza Kanunu’nun Yer Bakımından Uygulanmasında Koruma İlkesi”, *ABÜHFD*, Cilt: 7, Sayı: 14, Aralık 2019, s. 660 vd.; Akbulut, s. 193 vd.

¹¹⁶¹ Madde gerekçesinde bu durum “*Yabancı, 13 üncü maddede yazılı suçlar dışında Türk kanunlarına göre aşağı sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçu, yabancı memleketinde Türkiye’nin zararına işlediği takdirde yabancı ülkede bu suçtan dolayı hakkında hüküm verilmiş olsa da Adalet Bakanının istemi ile yargılanacak ve Türk kanunları gereğince ceza görecektir.*” şeklinde vurgulanmıştır.

¹¹⁶² Kaplan, s. 664.

¹¹⁶³ Özen, Genel Hükümler, s. 195. Benzer yönde görüş için bkz. Mahmutoğlu, s. 146.

hükmolunacak cezadan bu infaz miktarı mahsup edilecektir. Nitekim, Yargıtay da bu doğrultuda karar vermiştir¹¹⁶⁴. Ayrıca, “*Yabancı Kanunun Göz Önünde Bulundurulması*” başlıklı TCK m. 19’da suçun Türkiye’nin zararına olarak işlenmesi hâlinde Türkiye’de yargılama yapılırken Türk kanunlarına göre verilecek olan cezanın suçun işlendiği ülke kanununda öngörülen cezanın üst sınırından fazla olmayacağı düzenlendiğinden, suçun Türkiye zararına işlenmesi durumunda lehe kanun bulunsa da yabancı kanun göz önünde bulundurulmayacaktır¹¹⁶⁵.

TCK m. 12/2 uyarınca yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı ya da Türk yasalarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisi zararına suç işleyen bir yabancı, Türkiye’de bulunmak şartıyla, şikâyet üzerine Türk kanunlarına göre cezalandırılacaktır. Ancak bunun için bu suçtan dolayı yabancı ülkede fail hakkında hüküm verilmemiş olması gerekmektedir. Bu hüküm ile hem yabancı ülkede suçun mağduru olan Türk vatandaşları hem de yurt dışında Türk kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişilerin korunması amaçlanmıştır¹¹⁶⁶. Yabancı ülkede Türk vatandaşına ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiye karşı suç işleyen yabancının cezalandırılması için; suçun TCK m. 13’te yer alan suçlar dışında bir suç olması, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı en az bir yıl hapis cezasını gerektirmesi, failin Türkiye’de bulunması, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması ve suçtan zarar görenin şikâyetinin bulunması şartları aranmıştır¹¹⁶⁷. AICK’de de mağdura göre şahsîlik sistemi, yani, pasif şahsîlik sistemi düzenlenmiş, bir devletin kendi vatandaşına karşı yurt dışında işlenen suçları da tüm kapsamıyla ceza yargısına tâbi

---

¹¹⁶⁴ Bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi’nin 20.01.2006 Tarih ve 2006/1 Esas ve 2006/3 Karar sayılı kararı: “*Vatikan Devlet Başkanı’na karşı gerçekleştirilen öldürmeye kalkışma eylemi nedeniyle, İtalya’da gözaltında, gözlem altında, tutuklulukta ve hükümlülükte geçen sürenin, Türkiye’de işlediği suçlarından dolayı verilen cezalardan indirilmesinin yasal dayanağı bulunmadığından; hükümlünün cezalarından, öldürme suçundan gözetim ve tutuklulukta geçirdiği 153 gün ile iade sırasında yolda geçirdiği bir günlük sürenin indirilmesi gerekirken, İtalya’da geçirilen ve yanlış hesaplanan 20 yıl ile 4616 sayılı Yasa uyarınca 10 yıllık sürelerin mahsubu sonucu erken koşullu salıverilmeye ilişkin Kartal 1. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 05.01.2006 tarih, 16-09 müt. sayılı kararına karşı yapılan itirazı reddeden, Kartal 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 10.01.2006 tarih, 10 müt. sayılı hükmü yerinde görülmediğinden, bozulmasına karar verilmesi gerekmiştir.*” Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 01.03.2022.

¹¹⁶⁵ Cebeci, s. 103; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1141; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 151.

¹¹⁶⁶ Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 176; Özen, Genel Hükümler, s. 197.

¹¹⁶⁷ Ataç, s. 103; Çiftcioğlu, Vatandaş Tarafından, s. 132; Şahin, s. 125; Keçeligil, s. 125; Çetintürk, Töngür, s. 91; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 126-127; Cebeci, s. 101; İ. Özgenç, s. 1117; Koca, Üzülmöz, s. 810; Hakeri, s. 83; Demirbaş, s. 183; Akbulut, s. 192; İçel, Genel Hükümler, s. 178-179.

kılabileceği, ancak fiilin, fiilin gerçekleştirildiği yer de suç oluşturacağı düzenlenmiştir¹¹⁶⁸.

Failin yabancı ülkede yargılanmış ve hakkında hüküm verilmiş olması durumunda Türkiye’de yeniden yargılanamayacağı düzenlendiğinden yabancı mahkeme hükmü kanunumuzca bir muhakeme engeli olarak kabul edilmiş ve *non bis in idem* ilkesine geçerlilik tanınmıştır¹¹⁶⁹. Yabancı mahkeme hükmünün Türkiye’de muhakeme engeli olabilmesi için cezanın yabancı ülkede kısmen ya da tamamen infaz edilmiş olması da gerekmemektedir. Bu bağlamda, CYMDAS ve CKADAS’ta düzenlenen *non bis in idem* ilkesi bu maddede daha geniş bir uygulama alanı bulmuştur; zira, söz konusu sözleşmelerde yabancı mahkeme hükmünün etki doğurabilmesi için yalnızca beraat kararı verilmiş olması ya da mahkûmiyet kararın kısmen ya da tamamen infaz edilmeye başlanmış olma şartı aranmaktadır¹¹⁷⁰. Suçun Türk vatandaşına karşı veya Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişilerine karşı yabancı ülkede işlenmesi hâlinde Türkiye’de yargılama yapılırken TCK m. 19’da yer alan Türk kanunlarına göre verilecek cezanın suçun işlendiği ülke kanununda öngörülmüş olan cezanın üst sınırından fazla olamayacağı hükmü uygulanmaz¹¹⁷¹.

Yapılan açıklamalardan anlaşılın şudur: TCK m. 12/1’de ve TCK m. 12/2’de *non bis in idem* ilkesi bakımından mağdurun devlet olması ve mağdurun Türk vatandaşı ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisi olması arasında fark yaratılmıştır. Mağdurun devlet olması durumunda *non bis in idem* ilkesinin etkisi kabul edilmeyecek, mağdurun Türk vatandaşı ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş olan özel hukuk tüzel kişisi olması hâlinde ise ilkeye geçerlilik tanınacaktır. Buna göre, devlet, kendisine karşı yurt dışında işlenen suçlarda yeniden yargılama imkânını kabul ederek ve vatandaşına karşı işlenen suçlarda bu imkânı kabul etmeyerek kendi menfaatini vatandaşların menfaatinden üstün tutmuştur gerekçesiyle eleştirilebilir¹¹⁷². Ancak CYMDAS m. 53/2’de belirtildiği üzere, kamusal nitelikte bir zararın söz konusu olduğu durumlarda devlet, yabancı devlet tarafından verilen

---

¹¹⁶⁸ Heinrich, s. 43.

¹¹⁶⁹ Ataç, s. 103; Şahin, s. 125; Soyaslan, Ceza Muhakemesi, s. 151; Çetintürk, Töngür, s. 92; Özen, Genel Hükümler, s. 197; Cebeci, s. 101; İçel, Genel Hükümler, s. 179.

¹¹⁷⁰ Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 176; Cebeci, s. 101.

¹¹⁷¹ Cebeci, s. 103; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 152.

¹¹⁷² Gülşen, s. 336; Cebeci, s. 106; Özen, Genel Hükümler, s. 198.

hükme kesin hükmün olumsuz etkisini tanımak zorunda olmadığından, TCK m. 12/1'deki düzenleme Sözleşme'ye aykırılık oluşturmamaktadır¹¹⁷³.

3. Koruma İlkesi Bakımından Kesin Hükmün Olumsuz Etkisi

Yabancı ülkede işlenen birtakım fiiller ne vatandaş tarafından ne de vatandaşa karşı işlenmiş olmasına karşın faillerinin ülkede kovuşturulmaları ve o ülke ceza kanununun bunlar hakkında uygulanması kabul edilmiş olabilir. Devletin bu gibi durumlarda meşru savunma hakkını kullandığı ve özellikle iç ve dış güvenlik olmak üzere kendisine karşı işlenen haksız fiillere karşı meşru savunmada bulunduğu kabul edilmektedir¹¹⁷⁴. Koruma ilkesi sonucu devlet, yabancı bir ülkede yabancılar tarafından işlense dahi kendi iç ve dış güvenliğini tehlikeye sokan, devletin malî itibarını zedeleyen ve vatandaşının önemli yararlarına karşı saldırıyı belirten fiillere karşı kendi ceza kanununu uygulayabilmektedir¹¹⁷⁵. Mülkîlik sistemini tamamlayan ve yurt dışında faili kim olduğuna bakılmaksızın koruma ilkesi gereği cezalandırılan fiiller, esasen her devletin iç hukukunca belirlenmekle birlikte, birçok uluslararası sözleşme de bu suçları tespit etmiş ve devletler de kendi mevzuatlarına bu suçları bu şekilde cezalandırmayı amaçlayan hükümleri koymak yükümünü kabul etmişlerdir¹¹⁷⁶. Bu kapsamda yabancı ülkede devlete karşı işlenen ve devletin güvenliğini tehdit eden birtakım suçların faillerinin Türk vatandaşı ya da yabancı olduklarına bakılmaksızın Türkiye'de Türk kanunlarına göre yargılanması söz konusudur¹¹⁷⁷.

TCK m. 13'te koruma ilkesi evrensellik ilkesi ile birlikte düzenlenmiştir. TCK m. 13/1-b'de koruma, diğer bentlerde ise evrensellik ilkesi yer almaktadır. TCK m. 13/1-b hükmüne göre, "*İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Bölümlerde yer alan suçlar*" vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi hâlinde, Türk kanunları uygulanır. Bu suçlar sebebiyle yabancı bir ülkede yargılama yapılmış ve hüküm verilmiş olsa bile,

---

¹¹⁷³ Ataç, s. 104.

¹¹⁷⁴ Dönmezer, Erman, 2016, s. 337; Özen, Genel Hükümler, s. 199; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s.132.

¹¹⁷⁵ Thomas, s. 118; Ataç, s. 104; Aydın, s. 139; Mert, Yurt Dışında, s. 117; Şahin, s. 125; Dönmezer, Erman, 2016, s. 337; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 131; Çetintürk, Töngür, s. 92; Koca, Üzülmüş, s. 811; Özen, Genel Hükümler, s. 199; Akbulut, s. 193.

¹¹⁷⁶ Dönmezer, Erman, 2016, s. 337-338.

¹¹⁷⁷ Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 178; Kaplan, s. 656; İ. Özgenç, s. 1112; Hakeri, s. 83; Demirbaş, s. 184.

Adalet Bakanı'nın talebi üzerine Türkiye'de yeniden yargılama yapılabilir¹¹⁷⁸.

Ancak, bu suçlar sebebiyle Türkiye'de yapılacak yargılama sonucunda verilecek

¹¹⁷⁸ Konu hakkında örnek karar için bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 18.11.2015 Tarih ve 2013/1189 Sayılı Bireysel Başvuru Kararı: "*Başvuru, daha önce Almanya'da mahkûm olunan suç için Türkiye'de de yargılama yapılması nedeniyle aynı suçtan iki kez yargılanmama ilkesinin, gerekçesiz biçimde ya da klişe gerekçelerle tutukluluğun devamına karar verilmesi nedeniyle özgürlük ve güvenlik hakkının; eksik soruşturma sonucunda mahkûmiyete hükmedilmesi, ifadesi hükme esas alınan tanıkların duruşmada dinlenilmemesi ve mahkeme kararlarının yeterli gerekçeyi içermemesi nedeniyle de adil yargılanma hakkının ihlâl edildiği iddialarına ilişkindir...DHKP/C terör örgütünün Almanya'daki faaliyetleri kapsamında Ocak 1997 ile Ekim 1998 tarihleri arasında örgütün alt yapılanması olan 'Özgür Halk Komitesi'nin (ÖHK) sorumluluğunu yürütmek suretiyle örgüt üyeliği suçunu işlediği iddiasıyla başvuru hakkında Almanya'da dava açılmıştır. Düsseldorf Eyalet Yüksek Mahkemesi 2. Ceza Dairesi, 29/11/2006 tarihli kararıyla başvurunun örgüt üyeliğinden 2 yıl 6 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına karar vermiştir. Alman Mahkemesinin kararında, başvurunun Ocak 1996 tarihinde bir kişinin örgüte para vermeye zorlanması eyleminden Almanya'da tutuklandığı, Ö.K. ismi altındaki mahkûmiyetinin 1/11/1996 tarihinde kesinleştiği, cezasının infazı ertelenerek başvurunun cezaevinden tahliye edildiği ifade edilmiştir. Ayrıca Mahkeme, başvurunun; 1997-1998 yılları arasında ÖHK'nin sorumlusu olarak faaliyet gösterdiğini, Ekim 1998'de bu görevine son verildiğini, örgüt yönetiminin emriyle 1999 başından 1999 yaz sonuna kadar Orta Doğu'da kaldığını, sonrasında Avrupa'ya geri döndüğünü, DHKP/C'nin Avrupa Komitesine tekrar katıldığını, örgüt adına Belçika ve Hollanda sorumluluğunu üstlendiğini, örgütün basın açıklamalarının hazırlanmasının ve örgüt yayınlarının işletilmesinin başvurunun faaliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturduğunu, örgüt adına yapılan bir eylem nedeniyle Nisan 2000 ile Ocak 2001 tarihleri arasında Hollanda'da tutuklu kaldığını, 2005 yılı sonunda belirlenemeyen bir nedenle örgütten ayrıldığını belirtmiştir. Mahkeme, Federal Başsavcılık tarafından 25/7/2006 tarihinde yapılan sorgusunda suçlamaların önemli oranda doğru olduğunu başvurunun kabul ettiğini belirtmiş; başvurunun beyanlarının, üç adet tanığın ifadeleri ile başvurunun 'Hüseyin' kod adıyla imzaladığı 24/6/2001 tarihli özgeçmişte yer alan ve diğer delillerden elde edilen bilgilerle uyduğu sonucuna varmıştır... Başvurucu, daha önce Almanya'da yargılandığını belirterek mahkûmiyetiyle sonuçlanan davanın mükerrer yargılama olduğundan şikâyet etmiştir. 5237 sayılı Kanun'un 13. maddesinin (3) numaralı fıkrası uyarınca aynı Kanun'un 314. maddesinde düzenlenen silahlı örgüt üyeliği veya yöneticiliği suçunun yabancı bir ülkede işlenmesi ve bu ülkede mahkûm olunması ya da beraat kararı verilmesi hâlinde kişinin Türkiye'de yargılanması adalet bakanının talebine bağlı kılınmıştır. Mahkemenin talebi üzerine gönderilen Bakanlık cevabında 5237 sayılı Kanun'un 13. maddesinin (2) numaralı fıkrasına atıfla başvurucuya atılı suçun niteliği itibarıyla yargılama yapılabilmesi için bakan talebine gerek olmadığı belirtilmiştir. Ancak başvuru hakkında Almanya'da verilmiş bir mahkûmiyet hükmü bulunmasına rağmen aynı maddenin (3) numaralı fıkrası altında bir değerlendirme yapılmamıştır. Bununla birlikte yargılamaların aynı eylemi ilgilendirip ilgilendirmediğine dair yapılacak değerlendirmeler gözetildiğinde bu eksiklik sonucu etkilemeyecektir. Somut olayda başvuru, Almanya'da örgüt üyeliğinden mahkûm edilmişse de yargılamaya konu eylemlerin, başvurunun bu ülkedeki 1997 ile 1998 yılları arasındaki faaliyetleri olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından yürütülen yargılamanın esas aldığı eylemlerin ise başvurunun Belçika ve Hollanda'da yürüttüğü örgüt yöneticiliğini kapsamaktadır. Dolayısıyla yargılamaların konusu farklılık arz etmektedir ve başvurunun aynı eylemden dolayı değil, farklı eylemlere ilişkin yargılanması söz konusudur. Başvurunun Almanya'daki mahkûmiyetinin infaz edilen kısmının cezasından mahsubu ile de başvuru lehine bir uygulama yapılmıştır. Açıklanan nedenlerle başvurunun bu kısmının diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir." T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası (Erişim), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1189>, 06.03.2022. Almanya'da terör örgütü üyeliği suçundan hakkında mahkûmiyet hükmü verilen başvuru Türkiye'de terör örgütü yöneticiliği suçundan mahkûm edilmiş olsa da bu suçlardan dolayı verilen mahkûmiyet hükmünde aynı fiiller dikkate alınmıştır. Bu yüzden, aslında başvuru Türkiye'de yeniden yargılanmıştır. Ancak TCK m. 13/3'te getirilen istisna ile *non bis in idem* kuralının etkisi kabul edilmemiş ve dolayısıyla başvuru aleyhinde bir hak ihlâlinde bulunulmamıştır. Aynı yönde açıklamalar için bkz. İ. Özgenç, s. 1115-1116, dn. 62.*

ceza bakımından suçun işlendiği yer kanununun göz önünde bulundurulması mümkün değildir¹¹⁷⁹.

Söz konusu suçların yurt dışında işlenmesi durumunda fail hakkında yabancı ülkede verilen hükme *non bis in idem* etkisi tanınmamıştır¹¹⁸⁰. Bu suçlardan dolayı yabancı bir ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile, Adalet Bakanının talebi üzerine Türkiye’de yargılama yapılacağı düzenlenmiştir (TCK m. 13/3). CMK’nin 223. maddesinde yer alan diğer hüküm türlerinden söz edilmemiştir. Burada da, daha önce belirtmiş olduğumuz gibi diğer hüküm türleri bakımından (adlî yargı dışındaki bir yargı merciine yönelik görevsizlik kararı hariç) da *non bis in idem* ilkesi uygulanmamalıdır¹¹⁸¹. Düzenlemedeki “*bile*” ifadesinden bu anlaşılmaktadır. Çıkabilecek tartışmaların önlenmesi açısından kanun maddesine diğer hüküm türlerinin de yazılmasının ya da “*hüküm*” kelimesinin kullanılmasının gerekli olduğu fikrindeyiz¹¹⁸². Bu düzenleme de Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden CMYDAS ve CKADAS’a aykırılık teşkil etmemektedir¹¹⁸³; zira, söz konusu sözleşmelere göre sözleşen devletler, koruma ilkesi bağlamında yabancı devletin yargısını kabul etmeyebilirler¹¹⁸⁴. Yine, burada da Türkiye’nin güvenliğine karşı suçlar söz konusu olduğundan TCK m. 19/2 gereği yabancı ülke kanunu göz önünde bulundurulmayacaktır.

AICK §5’te koruma ilkesi düzenlenmiştir. Buna göre, Alman ceza yargısı, yurt dışında işlenmiş olup özel iç hukuksal yararları tehlikeye sokan fiillerde de uygulanacaktır. Bu düzenlemenin sebebi, böyle olaylarda fiilin yabancı bir ülkede işlenmiş ve Alman özel iç hukuksal yararlarını tehlikeye sokmuş; ancak bütün katılanların yabancı devlet vatandaşı olmaları ya da fiilin işlendiği yerde cezalandırılmıyor olması sebebiyle eylemi AICK §7 gereğince Almanya’da takibi

¹¹⁷⁹ Ataç, s. 105; Külçür, s. 221; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 133; Demirbaş, s. 185; Akbulut, s. 195.

¹¹⁸⁰ Çetintürk, Töngür, s. 94; İ. Özgenç, s. 1119; Demirbaş, s. 185; Hakeri, s. 87; Özen, Genel Hükümler, s. 201.

¹¹⁸¹ Özen, *Non bis in idem*, s. 398; Cebeci, s. 115-116; Kaplan, s. 667; Hakeri, s. 87; Akbulut, s. 198; İçel, Genel Hükümler, s. 181.

¹¹⁸² Aynı yönde bkz. Kaplan, s. 667; Koca, Üzülmez, s. 814; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 154.

¹¹⁸³ Öğretide Ataç’a göre, TCK m. 13’teki soykırım, insanlığa karşı suçlar, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti suçlarından biri söz konusu olduğunda fail hakkında mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile Adalet Bakanının talebi üzerine yeniden yargılama yapılabilir olması *non bis in idem* ilkesine aykırıdır. Yazarın bu konudaki görüşlerinin sebebi, evrensellik ilkesi kapsamına giren bir suçtan ötürü başka bir devlet tarafından yargılama yapılmış olması durumunda bir başka devletin aynı suçtan dolayı yargı yetkisini kullanmaması gerektiğidir. Bkz. Ataç, s. 109.

¹¹⁸⁴ Külçür, s. 221; Cebeci, s.106-107.

mümkün değilse artık Alman ceza hukukunun uygulanması gerektiği düşüncesidir¹¹⁸⁵.

4. Evrensellik İlkesi Bakımından Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi

Devletlerin egemenliğinden doğan yargılama yetkisi, devletin egemenliğinin uzandığı alan ya da kişilerle sınırlı olsa da evrensellik ilkesi ile devletlerin kural olarak yalnız egemenlik alanında kullanabildikleri yargı yetkisinin genişletilmesi mümkün olmaktadır¹¹⁸⁶. Evrensellik ilkesi, suçun faili ve mağdurunun hangi devletin vatandaşı olduğuna ve suçun hangi ülkede işlendiğine bakılmaksızın suçu işleyen kişinin cezasız kalmayarak muhakkak cezalandırılmasını ifade eden bir ilke olup ya cezalandır ya iade et (*aut dedere aut punire*) kuralının bir sonucunu teşkil etmektedir¹¹⁸⁷. Milletlerarası dayanışma temelli evrensellik ilkesi, evrensel olarak korunması şart olan hukukî değerleri ihlâl eden ve müşterek kültür değerlerine karşı işlenen suçların cezasız kalmaması amacıyla, bu suçlarla mücadele etmek için failin vatandaşlığına ve suçun nerede işlendiğine bakılmaksızın failin yargılanmasını kabul eden bir sistemdir¹¹⁸⁸. Zira, bu şekilde temel insanî değerlere yönelen ve tüm insanların varlığını tehdit eden suçların sadece bir devletin menfaatini ihlâl ettiğinden söz edilemez. Dolayısıyla, bu suçları yargılama yetkisinin de münhasıran suçun işlendiği ülkeye ya da mağdurun vatandaşı olduğu ülkeye ait olduğu savunulamaz¹¹⁸⁹. Aslında, evrensellik ilkesi kapsamındaki suçlar bakımından yargılamanın en doğru biçimde yapılacağı yer suçun işlendiği yer mahkemesi olsa da, kişinin suçu işlediği ülkeye iade edilememesi durumunda cezalandırılmak üzere bulunduğu ülkede yargılanması söz konusudur¹¹⁹⁰. Bu şekilde adalet temeline dayanan evrensel bir yetkinin tek başına ilke olarak kabul edilmesi durumunda, örneğin, kendisine genel bir yetki veren devlet mahkemesi tarafından yapılan yargılama ilk olarak yer itibarıyla yetkili olan devlet tarafından kabul edilmeyeceğinden, failin birden fazla kez yargılanması durumuyla karşılaşılabılır¹¹⁹¹.

¹¹⁸⁵ Heinrich, s. 44.

¹¹⁸⁶ Aydın, s. 141; Cecaşpınar, s. 24.

¹¹⁸⁷ Tezcan, s. 124; Aydın, s. 141; Külçür, s. 223; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 134; İ. Özgenç, s. 1117-1118; Koca, Üzülmez, s. 812; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 153; Özen, Genel Hükümler, s. 202.

¹¹⁸⁸ Ataç, s. 106-107; Çiftcioğlu, Vatandaş Tarafından, s. 133; Mert, Yurt Dışında, s. 118-119; Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 178; Keçelgil, s. 127; Çetintürk, Töngür, s. 97; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 134; Koca, Üzülmez, s. 812; Demirbaş, s. 185; Akbulut, s. 197.

¹¹⁸⁹ Cecaşpınar, s. 28.

¹¹⁹⁰ İ. Özgenç, s. 1119.

¹¹⁹¹ Demirbaş, s. 185-186.

Bununla karşılaşmamak için devletler, bu tür bir yetkiyi kullanabilmek adına, failin bu suçtan daha önce yargılanmamış olması ve suçun işlendiği ülkeye iade işleminin yapılamayacak olması gibi bazı şartlar belirlemektedirler¹¹⁹². Evrensellik ilkesi, devletler arasında imzalanan uluslararası sözleşmelerde¹¹⁹³ düzenlendiği gibi, mülkîlik ilkesine sıkı sıkıya bağlı olan Anglo-Sakson ülkeleri başta olmak üzere, yarı mülkîlik sistemini benimseyen birtakım devletlerin ceza kanunlarında (örneğin AİCK §6¹¹⁹⁴) da ilkeye yer verilmiştir¹¹⁹⁵.

Evrensellik ilkesi benimsenerek devletlerin kanunlarında öngörülen suçlar tüm suçlar olmayıp bütün insanlığa yönelik, toplum çıkarlarının tümünü zedeleyen suçlar olduğundan, Türkiye’de de bu kapsamda kovuşturulabilecek suçlar sınırlı bir şekilde TCK’de düzenlenmiştir. Evrensellik ilkesi kapsamına giren suçların soruşturulması ve kovuşturulması, yargı organlarının iş yükünü artırmamak ve devletlerin dış ilişkilerine zarar vermemek amacıyla Adalet Bakanı’nın talebine bağlı kılınmıştır¹¹⁹⁶.

a. TCK m. 12/3 Kapsamında Evrensellik İlkesi

Öğretide bazı yazarlar¹¹⁹⁷ tarafından ikame yargı sistemi başlığı altında incelenen bu fıkra, failin bulunduğu ülke hâkiminin suçun işlendiği ya da iade talep eden ülke hâkiminin yerine geçerek yargılama yapmasına ve inceleme konusu olaya kendi kanunlarına göre uygulama yapmasına dayanan ve evrensellik ilkesinin bir görünümünü teşkil eden bir sistemi açıklamaktadır¹¹⁹⁸. Fıkrayla ulaşılmak istenen amaç, suçun işlendiği yer ülkesinden kaçan suç failinin geldiği ülkede cezasız

¹¹⁹² Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 136.

¹¹⁹³ Evrensellik ilkesine yer veren Türkiye’nin taraf olduğu bazı uluslararası sözleşmeler: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Resmî Gazete Tarih: 29/04/1988, Sayı: 19799, Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 TEK Sözleşmesi (Resmî Gazete Tarih: 12/05/1967, Sayı: 12596), Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme (Resmî Gazete Tarih: 31/03/1973, Sayı: 14493), Uçaklara Karşı İşlenen Suçlara veya Diğer Fiillere İlişkin Tokyo Sözleşmesi (Resmî Gazete Tarih: 08/12/1975, Sayı: 15436), Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Montreal Sözleşmesi, Diplomasi Ajanları da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair New York Sözleşmesi (Resmî Gazete Tarih: 01/05/1981, Sayı: 17327). Bkz. Külçür, s. 222, dn. 891.

¹¹⁹⁴ AİCK’de nükleer enerji, radyasyon ve patlayıcı madde suçları, hava ve deniz trafiğine karşı suçlar, insan ticareti, ruhsatsız uyuşturucu madde ticareti, müstehcen yayın ticareti, para ve menkul kıymetlerin sahteciliği, garanti işlevine sahip ödeme kartlarında sahtecilik, Almanya için bağlayıcı olan hükümetler arası bir anlaşmaya dayanan suçlar, yurtdışında işlendiklerinde suç yerinden bağımsız olarak Alman ceza hukukunun uygulanacağı düzenlenmiştir.

¹¹⁹⁵ Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 135.

¹¹⁹⁶ Özen, Genel Hükümler, s. 203.

¹¹⁹⁷ Bkz. Ataç, s. 110 vd., Mert, Yurt Dışında, s. 121 vd.; Centel, Zafer, Çakmut, Türk Ceza Hukuku, s. 180 vd.; Çetintürk, Töngür, s. 95 vd.; Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 143 vd.; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1139 vd.; Demirbaş, s. 187 vd.; Hakeri, s. 84 vd.; Akbulut, s. 195 vd.

¹¹⁹⁸ Keçelgil, s. 129; Koca, Üzülmez, s. 816.

kalmasına ve sonuç olarak kaçılan bu ülkenin diğer ülkelerde suç işleyen kişilere de bir sığınak mahiyetine gelmesine mâni olmaktır¹¹⁹⁹. Sanığı elinde bulunduran devlet, mülkîlik ilkesine göre asıl cezalandırma yetkisine sahip olmasına karşın bu yetkiyi kullanamadığı için suçun işlendiği yer devletinin iradesine uygun bir biçimde ve onu temsilen cezalandırma yetkisini kullanmaktadır¹²⁰⁰. TCK m. 12/3'e göre, “*Mağdur yabancı ise, suçun, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı üç yıldan az olmayan hapis cezasını gerektirmesi ve suçluların geri verilmesi anlaşmasının bulunmaması veya geri verilme isteminin suçun işlendiği ülkenin veya failin uyruğunda bulunduğu devletin hükûmeti tarafından kabul edilmemiş olması*” şartlarının gerçekleşmiş olması durumunda failin Adalet Bakanı'nın istemiyle yargılanacağı düzenlenmiştir. Fıkraya göre yargılama yapılabilmesi için; suç, Türkiye dışında başka bir ülkede işlenmiş olmalı, mağdur ve fail failin işlendiği sırada yabancı olmalı, suç, TCK m. 13'te yer alan suçlardan başka bir suç olmalı, suç Türk kanunlarına göre aşağı sınırı üç yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiriyor olmalı, fail Türkiye'de bulunmalı, suçluların geri verilmesi anlaşması bulunmamalı ya da geri verilme istemi suçun işlendiği ülkenin veya failin vatandaşlığında bulunduğu devletin hükûmeti tarafından kabul edilmemiş olmalıdır.

Bu fıkra hükmü 6706 sayılı Kanun'da düzenlenen suçluların geri verilmesi hükmüne nazaran talî norm özelliği göstermektedir ve 6706 sayılı Kanun'un uygulanamadığı durumlarda uygulama alanı bulur¹²⁰¹.

b. TCK m. 13/1-a Kapsamında Evrensellik İlkesi

TCK m. 13/1-a uyarınca, vatandaş veya yabancı tarafından, TCK İkinci Kitap, Birinci Kısım altında yer alan suçların yabancı ülkede işlenmesi hâlinde, Türk kanunları uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu bağlamda; failin Türk ya da yabancı olduğuna bakılmaksızın TCK m. 76 ile 80 arasındaki suçları yabancı ülkede işlemiş olması durumunda, Türkiye'de bulunması ve Adalet Bakanı'nın talebi olması şartıyla Türkiye'de yargılama yapılacaktır. Kural olarak, yabancı ülkede işlenmiş olan suçlar sebebiyle yabancı ülkede fail hakkında hüküm verilmemiş olmalı, istisna olarak ise yabancı ülkede fail hakkında hüküm verilmiş olması hâlinde Adalet Bakanı yeniden

---

¹¹⁹⁹ Tezcan, Erdem, Önok, Uluslararası Ceza, s. 143; Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1139; Koca, Üzülmüş, s. 816.

¹²⁰⁰ Mert, Yurt Dışında, s. 122; Çetintürk, Töngür, s. 95.

¹²⁰¹ Özen, Genel Hükümler, s. 203-204.

yargılama için talepte bulunmuş olmalıdır¹²⁰². Başka bir ifadeyle, *non bis in idem* ilkesinin kısmî etkisi kabul edilmiştir. Ancak, TCK m. 13/1-a bendinde yer alan suçlar Türkiye'nin taraf olduğu ve *non bis in idem* ilkesinin düzenlendiği uluslararası sözleşmelerde istisnalar kapsamında düzenlenmemiştir; çünkü söz konusu sözleşmelerde daha önce de bahsedildiği gibi, istisnalar mülkîlik ve koruma ilkeleriyle sınırlı tutulmuştur.

c. TCK m. 13/1-c,d,e,f,g,i Kapsamında Evrensellik İlkesi

TCK m. 13'ün ilgili bentlerinde, işkence (TCK m. 94, 95); çevrenin kasten kirletilmesi (TCK m.181); uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (TCK m. 188), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (TCK m.190); parada sahtecilik (TCK m. 197), para ve kıymetli damgaları imale yarayan araçların üretimi ve ticareti (TCK m. 200), mühürde sahtecilik (TCK m. 202); fuhuş (TCK m. 227); deniz, demiryolu veya havayolu ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (TCK m. 223/2, 3) ya da bu araçlara karşı işlenen zarar verme (TCK m. 152) suçlarının yabancı ülkede işlenmesi hâlinde, faillerinin Türk ya da yabancı ülkede olduklarına bakılmaksızın failin Türkiye'de bulunması şartlarının gerçekleşmesi durumunda Türkiye'de yargılama yapılacağı düzenlenmiştir. Bu bentlerdeki suçların işlenmiş olması durumunda yabancı ülkede mahkûmiyet veya beraat verilmiş olduğu takdirde Türkiye'de yeniden yargılama yapılamayacaktır¹²⁰³. TCK m. 13/3'te a ve b bentlerinde yazılı suçlar dolayısıyla yabancı bir ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile, Adalet Bakanının talebi üzerine Türkiye'de yargılama yapılacağı düzenlendiğinden bu kapsamdaki suçlar bakımından *non bis in idem* ilkesinin uluslararası etkisi kabul edilmemişken, TCK m. 13/1-c,d,e,f,g,i'deki suçlar bakımından böyle bir düzenleme olmadığından *non bis in idem* ilkesinin uluslararası etkisinin kabul edildiği anlaşılmaktadır¹²⁰⁴.

¹²⁰² Özen, Genel Hükümler, s. 207.

¹²⁰³ Koca, Üzülmez, s. 813.

¹²⁰⁴ Cecanpınar, s. 118; Cebeci, s. 95; Özen, Genel Hükümler, s. 207; İçel, Genel Hükümler, s. 182.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MADDÎ ANLAMDA KESİN HÜKMÜN OLUMLU ETKİSİ

I. Genel Olarak

Kesin hüküm, usul hukukunun temel kavramlarından biri¹²⁰⁵ olduğundan öğreti ve içtihatça çoğu kez ele alınmış olsa da ceza kararlarının kesin hüküm etkisi uzun zamandır özellikle kesinleşen ceza kararlarının kapsamı ve sonraki yargılamalar için yarattığı önleme etkisi bağlamında değerlendirilmiştir¹²⁰⁶. Maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisi *-non bis in idem* ilkesi, ceza davasının tüketilmesi, yargılamanın bir defalık olması, çifte yargılama ve cezalandırma yasağı ya da bunun gibi aynı anlama gelen hangi kavram kullanılırsa kullanılsın- eskiden beri kesin hüküm öğretisinin ön planında olmuştur¹²⁰⁷. Bu olumsuz etkinin kapsamı hakkında öğretilerde hâlâ bir fikir birliği olmamasına¹²⁰⁸ ve geçmişteki uygulamalar, dogmatik olmaktan çok hukukî-politik bakış açıları tarafından yönlendirilmesine rağmen, bu konudaki sorunlar büyük ölçüde çözülmüştür¹²⁰⁹. Buna karşın, Alman öğretisinde *Nowakowski*'nin haklı olarak belirttiği gibi hükmün, bu olumsuz etkisinin yanında bağlayıcı, olumlu bir etkisi olup olmadığı değerlendirilmesi gerekmektedir¹²¹⁰. Kesin hükmün olumsuz etkisi, sonraki yargılamanın yapılmamasına neden olan bir etki olup aynı muhakeme dalında yer alan mahkemeler bakımından etki doğururken, kesin hükmün olumlu etkisi, aynı fiilden dolayı farklı muhakeme dallarında yapılan bir yargılama olduğunda ya da ceza muhakemesinin kendi içinde ön sorun olarak ortaya çıkan bir durum hakkında verilen hükmün sonraki muhakemeye etkisidir¹²¹¹. Bu bağlamda, kesin hükmün olumlu etkisinin söz konusu olması durumunda, ilk

¹²⁰⁵ Wilhelm Sauer, *Allgemeine Prozessrechtslehre: zugleich eine systematische Schulung der zivilistischen und der kriminalistischen Praxis*, C. Heymann Verlag, 1951, s. 232.

¹²⁰⁶ Rudolf Pohle, "Über die Rechtskraft im Zivil- und Strafprozess", *Österreichische Juristenblätter*, 1957, s. 119; Trepper, s. 13.

¹²⁰⁷ Abel, s. 1.

¹²⁰⁸ Hans-Heinrich Jescheck, "Urteilsanmerkung zu BGH", *Juristenzeitung*, Urteil vom 10.1.1956 – St E 11/55, Jg. 12, 1957, s. 29 ff; Hans-Jürgen Bruns, "Erlaubt die Rechtskraft des Strafbefehls die Zusätzliche Verfolgung nachträglich eingetretener strafschärfender Tatfolgen?", *Juristenzeitung*, Nummer 19, 1960, s. 585 ff.

¹²⁰⁹ Abel, s. 1.

¹²¹⁰ Nowakowski, s. 546.

¹²¹¹ Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 274; Trepper, s. 13; Akkaş, s. 77.

verilen mahkeme hükmünün daha sonra yapılan bir yargılamada doğurduğu bir engelleme etkisi ya da yargılamanın yapılmamasına neden olması gibi olumsuz bir durum söz konusu değildir¹²¹².

Öğretide kesin hükmün önleme etkisinin ön sorun niteliğindeki uyuşmazlıklara olan etkisini yeterince açıklayıp açıklayamayacağı çoğu yazar tarafından araştırılmış, kesin hükmün olumsuz etkisinin ilk muhakemede çözüme bağlanmış olan uyuşmazlık konusunun daha sonraki bir muhakemede ön sorun teşkil etmesi durumuna cevap vermediği tespit edilmiştir¹²¹³. Örneğin, A ve B arasında bir kira ilişkisinin varlığının kesin bir hükümle tespit edilmesi ve ev sahibi A'nın daha sonra kira oranını yükseltmek için bir dava açması durumunda, ikinci muhakemede önceki muhakemede verilmiş ve kesinleşmiş olan hüküm elbette ki muhakeme engeli teşkil etmeyecektir¹²¹⁴. Ancak, her ne kadar, iki muhakemenin konuları farklı olsa da bunlar, mantıksal olarak birbirine bağlı bir ilişki içindedir; çünkü önceki yargılamanın ana sorunu, sonraki davanın bir ön sorununu oluşturmaktadır.

Alman öğretisinde *Sauer*¹²¹⁵ ve *Pohle*¹²¹⁶'ye göre, *non bis in idem* ilkesi bu sorunu çözememektedir. Yazarlar, kesinleşmiş hükmün, hükümde belirtilen hukukî sonucun doğru olduğuna dair tartışılmaz bir karine oluşturduğu tezinden yola çıkmaktadır. Bu karine, hukukî sonucun maddî nitelikte olması hâlinde maddî hukuka ait olmakla birlikte, sadece kesin hükmün nesnel ve öznel sınırları dahilinde geçerlilik iddia etmektedir. Bunun nedeni, kesin hükmün maddî hukuku güçlendirmesi veya zayıflatması ve dolayısıyla hukukî durumu değiştirmesidir. Bağlayıcılık etkisi, özellikle ön sorunlarda ve ayrıca uyuşmazlık konusunun aynı olduğu ve *non bis in idem* ilkesinin uygulanmasının adaletsiz sonuçlara yol açacağı bazı istisnaî durumlarda devreye girmektedir. Bunun ne zaman gerçekleşeceği, hangi etkinin ayrıntılı olarak ortaya çıkacağı veya birden fazla etki olması durumunda hangi

---

¹²¹² Akkaş, s. 77.

¹²¹³ Robert Neuner, "Kritische Beiträge zur Lehre von der materiellen Rechtskraft im Zivilprozeß by Eduard Bötticher", *Archiv für die civilistische Praxis*, 134. Bd., H. 1, 1931, s. 119; Hans-Jürgen Bruns, "Bindet die Rechtskraft deklaratorischer Urteile der Zivil- und Verwaltungsgerichte auch den Strafrichter?", in *Festschrift für Friedrich Lent zum 75. Geburtstag, 6. 1. 1957- In Gemeinschaft mit Fritz Bauer [and others]*, aut. Leo Rosenberg, und Karl Heinz Schwab, Verlag C. H. Beck, München, 1957, s. 123.

¹²¹⁴ Abel, s. 30.

¹²¹⁵ Sauer, *Allgemeine*, s. 237.

¹²¹⁶ Pohle, s. 113-115.

etkinin geçerli olacağı, her muhakemenin konusuna ve niteliğine göre belirlenmektedir¹²¹⁷.

Aynı şekilde, *Nikisch*¹²¹⁸ ön sorun durumunda bağlayıcılık etkisinin kabul edilmesinin isabetli olduğunu, mahkemenin ön sorun hakkında kesin hükümden farklı bir şekilde karar veremeyeceğini ve önceki kararın değişmez bir temel oluşturduğunu belirtmiştir. Yazara göre, önceki yargılamada uyuşmazlığın konusunu oluşturan hukukî ilişkinin yeni yargılamada bir ön sorun teşkil ettiği durumlarda usulî bağlayıcılık kuramı isabetlidir. Sonraki mahkeme, ilk mahkemeden farklı bir şekilde karar veremez; zira önceki karar, sonraki mahkemenin kararının değişmez temelini oluşturur. Ancak, aynı iddianın ikinci kez ileri sürüldüğü, dolayısıyla her iki davanın konusunun aynı olduğu durumlarda kesin hükmün olumsuz etkisi ortaya çıkar¹²¹⁹.

Kesin hükmün olumlu etkisi, başka bir ifadeyle bağlayıcılık etkisi, üç biçimde incelenebilir¹²²⁰. Bunlar, farklı muhakeme alanlarında görev yapan mahkemelerde verilen kesin hükmün ceza yargılamasına etkisi, ceza yargılamasındaki kesin hükmün farklı muhakeme alanlarında görev yapan mahkemelerde yapılan yargılamalara etkisi ve ceza yargılamasındaki kesin hükmün yine ceza yargılamasına etkisidir¹²²¹. Bu bölümde daha çok ceza yargılamasındaki kesin hükmün yine ceza yargılamasında herhangi bir bağlayıcılık etkisi yaratıp yaratmayacağı tartışılacaktır. Zira, burada cevaplandırılması gereken asıl soru, ceza hâkiminin olayı araştırırken ve hukukî olarak değerlendirirken ceza mahkemesinden verilen kesin hükmü ikinci bir yargılamada ya da müteakip yargılamalarda dikkate alıp almayacağı ya da ne ölçüde dikkate alacağıdır. Burada tartışma konusu olan, “*aynı yargılama birliği içinde bağlayıcılık*”, yani hâkimin kendi muhakeme alanında görev yapan mahkemelere ilişkin kararlara bağlanması sorunudur¹²²².

Ceza muhakemesinde kesin hüküm öğretisinde, maddî gerçeğe ulaşmak amacıyla, belirli bir yönde karar vermeye zorlanmaması gereken ceza hâkiminin bağlayıcılık yükümlülüğünden muaf olduğu düşüncesi, bu sorunun dogmatik olarak kapsamlı bir

---

¹²¹⁷ Spinellis, s. 26.

¹²¹⁸ Nikisch, s. 406.

¹²¹⁹ Nikisch, s. 403.

¹²²⁰ Sauer, s. 243; Kopkow, s. 24.

¹²²¹ Yurtcan, s. 15.

¹²²² Abel, s. 7.

incelemeye tâbi tutulmasını engellemiştir¹²²³. Alman medenî usul hukukunda, kesin hükmün aslında olumlu bir şeyi ifade ettiği, dolayısıyla her muhakemede olumlu bir işlev gördüğü ve bağlayıcı bir güç olarak görülmesi gerektiği görüşü uzun süredir mevcut olmasına rağmen¹²²⁴, ceza muhakemesinde bunun tam tersi olarak, maddî anlamda kesin hüküm yalnızca önleme etkisi bakış açısıyla değerlendirilmektedir ve kesinleşmiş ceza hükmüne olumlu bir bağlayıcılık etkisi verilmemektedir¹²²⁵.

Farklı muhakeme alanlarında görevli mahkemeler ile ceza mahkemesi arasında kesin hükmün bağlayıcılık etkisi gösterip göstermediğinin öğretide ayrıntılı olarak tartışılmış olması ise oldukça önemlidir. Ceza hâkimi farklı muhakeme alanlarına ilişkin benzer olaylar için verilmiş olan hükümlere bağlı olmadığı için, aynı yargılama kolu içerisindeki hükümler ile de bağlı olmaması gerektiği ileri sürülmüştür¹²²⁶. Bu bağlamda, kesin hükmün bağlayıcılık etkisinin varlığı Alman öğretisinde birçok yazar¹²²⁷ tarafından reddedilmektedir; ancak az sayıda yazar¹²²⁸ ise ceza hâkiminin karar verirken önceki ceza hâkiminin kararına bağlı olacağını düşünmektedir.

II. Bağlayıcılık Etkisinin Anlamı ve Bağlayıcılık Etkisi Hakkında Görüşler

Farklı muhakeme dallarına ait mahkemelerin uyumsuzluğun niteliğine göre kararları farklılaşsa da zaman zaman ortaya çıkan uyumsuzluğun ve buna bağlı olarak verilen hükmün diğer muhakeme dallarında yer alan mahkemeleri de etkilemesi söz konusu olabilmektedir. Örneğin, işlenen fiil hem özel hukuk anlamında bir tazminat yükümlülüğü gerektirirken hem de ceza hukuku anlamında bir suç teşkil etmekte ve cezaî bir yaptırım gerektirebilmektedir¹²²⁹. Yine, idarî yargıda haksız fiile bağlı tam

¹²²³ Kopkow, s. 23; Debler, s. 39.

¹²²⁴ Abel, s. 27.

¹²²⁵ König, s. 46; Abel, s. 27.

¹²²⁶ Friedrich Stein, *Grenzen und Beziehungen zwischen Justiz und Verwaltung*, Verlag von J.C.B. Mohr, Tübingen, 1912, s. 91; Karl-Heinz König, *Die Bindung des Richters an präjudizelle Urteile anderer Gerichte*, Dissertation zur Erlangung der Juristischen Doktorwürde einer Hohen Rechts und Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der Albert-Ludwigs-Universität in Freiburg i. Br., Quackenbrück, 1934, s. 46; Löwe-Rosenberg, § 262.

¹²²⁷ Gerald Grünwald, *Die Teilrechtskraft im Strafverfahren*, Verlag Otto Schwartz & CO, Göttingen, s. 1964, s. 39; Peters, Strafprozess, s. 436; Schmidt, Lehrkommentar, s. 128; Löwe-Rosenberg, § 151, Yurtcan, s. 19.

¹²²⁸ Karl Binding, *Strafrechtliche und strafprozessuale Abhandlungen Zweiter Band: Strafprozess*, Duncker & Humblot, 1915, s. 301; Abel, s. 56; Yurtcan, s. 19.

¹²²⁹ Akkaş, s. 77.

yargı davası açılması gereken durumlarda haksız fiil, ceza hukuku anlamında suç teşkil edebilmektedir. Kimi zaman da aynı muhakeme alanında yer alan bir mahkemenin daha önce vermiş olduğu hüküm, sonradan başka bir mahkemenin vereceği hüküm için ön sorun oluşturabilmektedir. CMK m. 218’de ceza mahkemelerine tanınmış olan, yüklenen suçun ispatının ceza mahkemelerinden başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı olması durumunda bu sorunla ilgili nisbi muhakeme yapma yetkisi, daha önceden çözülmüş olan sorun hakkında da nisbi muhakeme yapılıp yapılamayacağını açıkça ortaya koymamaktadır.

Bu bağlamda, mahkemeler tarafından verilmiş ve kesinleşmiş olan hükümlerin daha sonra yapılacak olan bir yargılamada bağlayıcı olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir. CMK’de mahkemelerin diğer mahkeme hükümleri ile bağlı olacağını belirten herhangi bir düzenleme yer almadığı gibi bu konuda öğreti ve uygulamada da görüş birliği bulunmamaktadır¹²³⁰. Aynı şekilde, kesin hüküm kurumunu düzenleyen HMK’nin 303. maddesinde de kesin hükmün yalnızca olumsuz etkisinden bahsedilmiş olup kesin hükmün olumlu etkisinin mevcut olup olmadığı hakkında herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Kesin hükmün olumlu etkisi olarak da adlandırdığımız bağlayıcılık etkisi, genel anlamda, bir mahkeme tarafından verilecek olan hükümde değerlendirilmesi gereken hususların zaten daha önceden farklı bir mahkeme hükmü ile tespit edilmiş olmasıdır. İlk dava ile ikinci davanın konuları aynı olmadığından burada *non bis in idem* etkisinden söz edilemeyecektir. Kesin hükmün olumsuz etkisi ilke olarak yalnızca aynı muhakeme alanına ilişkin uyuşmazlıklarda geçerli iken kesin hükmün olumlu etkisi diğer muhakeme alanlarında da kendisini gösterebilir¹²³¹. Başka bir ifadeyle, ilk mahkeme hükmünden sonra söz konusu uyuşmazlık başka alandaki bir mahkemede de öne sürülmüş olabilmektedir. Bu anlamda, kesin hükmün olumlu etkisinde önemli olan, sonraki yargılamayı yapan hâkimin önceden verilmiş olan kesin hükümde yapılmış tespitleri kendi kuracağı hükme dayanak kabul etmesidir¹²³². Hem aynı muhakeme alanında görev yapan mahkemelerde, hem de farklı muhakeme alanında görev yapan mahkemelerde; önceki mahkeme hükmüne konu uyuşmazlık daha sonraki bir muhakemede ön sorun olarak ortaya çıktığı

---

¹²³⁰ Akkaş, s. 83-84.

¹²³¹ Akkaş, s. 76.

¹²³² Akkaş, s. 81.

takdirde kesin hükmün olumlu etkisinin varlığının kabul edildiği durumlarda ilk mahkeme tarafından yapılmış olan tespitlerin dışına çıkılamayacaktır¹²³³. Sonraki mahkemenin ilk mahkeme hükmünü bağlayıcı olarak kabul etmesi durumunda, sonraki mahkemenin verdiği hükmün ilk mahkeme hükmü ile çelişkili olmaması, ilk mahkeme hükmünün içeriğinin doğru olduğunun kabul edilmesi anlamına gelmektedir¹²³⁴.

Öğretide, mahkemelerin diğer mahkemeler tarafından verilmiş ve kesinleşmiş olan hükümler ile bağlı olup olmayacağına ilişkin birçok görüş ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden bir kısmı bağlayıcılık etkisinin bulunmadığını söylerken, bir kısmı ise ceza mahkemesinin diğer mahkemeler tarafından verilmiş bazı hükümlere bağlı olması gerektiğini savunmaktadır. Bağlayıcılık etkisinin olduğunu ya da olmadığını savunan yazarların gerekçeleri de birbirinden farklıdır.

Ceza mahkemesinin diğer mahkemeler tarafından verilmiş olan hükümler ile bağlayıcı olmadığını ileri süren yazarlardan bir kısmı buna dayanak olarak ceza mahkemesinin temel amacının maddî gerçeğe ulaşmak olduğunu, bağlayıcılığın kabul edilmesi hâlinde ceza hâkimine aslında istemediği bir durumu zorla kabul ettirmek durumunda kalınacağını savunmaktadır¹²³⁵. Bu görüşte olan yazarlara göre, önceki mahkeme hukuk mahkemesi de ceza mahkemesi de olsa, sonraki davaya bakan ceza mahkemesi gerçeği kendi vicdanî kanaatine göre değerlendirmelidir ve kesin hüküm sebebiyle bu ilkeye herhangi bir sınırlama getirilmemelidir¹²³⁶. İlk mahkeme tarafından verilmiş olan hükme konu olan durumun, daha sonraki bir yargılamada ön sorun olarak ortaya çıkması durumunda sonraki muhakemeyi yapan mahkemenin diğer hükümle bağlı olmayıp yine maddî gerçeği kendisi vicdanî kanaatine göre tespit etmesi gerekmektedir¹²³⁷.

Alman öğretisinde *Abel*'e göre, ceza muhakemesi maddî ceza hukukunun uygulanmasına hizmet eder. Ceza hukuku normları belirli hukukî sonuçları olan tipiklikle sınırlandırılmış insan davranışlarıyla bağlantılıdır ve aynı zamanda koruyucu ve iyileştirici önlemler ve dayanaklardır. Bir suç işleyen kişi, genelde

---

¹²³³ Üstündağ, s. 694; Belgin-Güneş, s. 142.

¹²³⁴ Haaf, s. 26; Akkaş, s. 66.

¹²³⁵ Schmidt, Lehrkommentar, s. 322; Abel, s. 34; Akkaş, s. 110.

¹²³⁶ M. Feyzioğlu, Vicdanî Kanaat, s. 137.

¹²³⁷ Klaus Tolksdorf, "Zur Bindung des Strafrichters an Feststellungen rechtskräftiger Strafurteile", in *Festschrift für Gerald Grünwald zum siebzigsten Geburtstag*, Nomos Verlag, Baden-Baden, 1999, s. 737.

hukukî sonuç olarak bir cezaya çarptırılır ve “*cezaya muktedir*” olur. Devletin bu kişinin fiiline karşılık olarak belirlediği cezayı faile çektirme noktasında hak ve ödevi bulunmaktadır. Bunlar, kamu menfaatini, kamu hak ve yükümlülüklerini ilgilendirir. Devletin bir suç işlenmesi durumunda bu suçun sonucu olarak faile ceza kanunun öngördüğü bir “*cezaya müsamaha gösterme yükümlülüğü*” yüklediği genel olarak ifade edilebilir¹²³⁸. Bu anlamda, ceza muhakemesinin konusu “*kamusal cezalandırma yetkisi*” olup olmadığını tespit etmek olup mahkûmiyet hükmü verilmesi bu hakkın olduğu, beraat hükmü verilmesi ise bu hakkın olmadığı anlamına gelmektedir ve hükmün kesinleşen kısmı işte bu cezalandırma hakkına yönelik tespitten ileri gelir¹²³⁹. Sonraki davada ön sorun olarak ortaya çıkan durum, kamusal cezalandırma yetkisinin olup olmadığı değildir, sanığın önceden suç işleyip işlemediğidir. Bu yüzden de daha önce verilmiş bir kesin hüküm bulunmadığından bağlayıcılık etkisi de kabul edilemez¹²⁴⁰.

Schmidt ise yine bağlayıcılık etkisini kabul etmeyen yazarlardan biri olsa ve ceza mahkemesi tarafından bir hüküm verilmesi durumunda sanık hakkında verilmiş bir kesin hüküm olduğunu kabul etse de, bu iki davanın konuları farklı olduğundan sonraki ceza mahkemesinin kesinleşmiş hükümle bağlı olmadığını, maddî gerçeğin bulunması için delillerin serbestçe araştırılması gerektiğini ileri sürmektedir¹²⁴¹.

Bruns'a göre, bağlayıcılık etkisi kabul edilmezse çelişkili hükümler ortaya çıkabilir; ancak bağlayıcılık etkisinin kabul edilmesi durumunda da ilk muhakemede verilmiş olan yanlış hükmün diğer muhakemelerde de devam ettirilmesi durumu ortaya çıkar ki sonraki hükmün gerçeğe uygun olması çelişkili hükümler olmasından daha önemlidir; zira iki ayrı yanlış hüküm verilmesi hukukî güvenlik ilkesini zedeleyecektir¹²⁴². Yazar, bir başka gerekçe olarak ise, ceza muhakemesi tarafından verilen kesin bir hükmün hukuk mahkemesinde hiçbir zaman bağlayıcı etki gösteremeyeceğini, zira her iki davada tarafların aynı olmadığını, ceza muhakemesinde savcılık makamının bulunduğunu, bu nedenle bağlayıcılık etkisi olmayacağını ileri sürmektedir¹²⁴³.

---

¹²³⁸ Abel, s. 13.

¹²³⁹ Abel, s. 65.

¹²⁴⁰ Abel, s. 66.

¹²⁴¹ Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 322.

¹²⁴² Bruns, Bindet die Rechtskraft, s. 143.

¹²⁴³ Bruns, Bindet die Rechtskraft, s. 136.

Tolksdorf ise bağlayıcılık etkisini reddederken ceza muhakemesi ile diğer muhakeme alanlarının birbirinden farklı menfaatleri koruduklarını ifade ederek uyuşmazlık konuları farklı olduğundan bir mahkeme tarafından yapılan maddî olgulara ilişkin yapılan tespitlerin diğer mahkeme tarafından kesin hüküm teşkil etmediği ve bağlayıcı olmadığı fikrindedir¹²⁴⁴.

İlk mahkeme tarafından verilen hükmün bağlayıcılık etkisine sahip olması gerektiğini savunan yazarlar da bu görüşlerini farklı gerekçelere dayandırmaktadır.

Kuttner'e göre, mahkemeler devletin gücünün bir temsilcisi niteliğinde olduğundan verdikleri hükümler bir bütün oluşturmalıdır¹²⁴⁵.

Binding'e göre, ilk hükümde yargılamanın yenilenmesini gerektirecek bir durum olmadıkça ilk hüküm bağlayıcıdır. Yargılamanın yenilenmesini gerektiren bir hüküm varsa sonraki davaya bakan mahkeme ilk hükme bağlı olmak zorunda değildir, böylece hatalı hüküm de dikkate alınmamış olunacaktır. Zira, uyuşmazlık hakkında aynı devlet içinde her gün farklı karar verilmesi daha kötüdür¹²⁴⁶.

Zaczyk ise önceki mahkeme tarafından verilmiş olan bir hükmün sonraki mahkeme tarafından bağlayıcı olmasını ancak beraat hükmü verilmiş olması durumunda kabul etmektedir ve yazara göre mahkûmiyet hükmünün söz konusu olduğu durumlarda sonraki davada kişinin suçluluğunun tekrar araştırılması gerekmektedir. Sanık hakkında verilmiş olan mahkûmiyet kararına dair hususun sonraki bir davada ön sorun olarak ortaya çıkması hâlinde, sonraki mahkeme ilk mahkemenin kararı ile bağlı kabul edilemez; çünkü sanık sonraki davada eşit şekilde masum sayılmalıdır. Yazara göre, sözgelimi, hırsızlık suçundan dolayı kesinleşen bir mahkûmiyet sonrasında, mala hırsızlık suçu teşkil ederek sahip olunduğunu bilen bir kişinin malı satın alması durumunda suç eşyasını satın alma suçunu inceleyen sonraki mahkeme, hırsızlık suçunun işlenip işlenmediğini de araştırmalıdır¹²⁴⁷.

Peters, kesinleşmiş ceza hükmünün hiçbir şekilde bağlayıcı bir etkisinin olmaması gerektiğine dair hâkim görüş tarafından temsil edilen saf tüketim kuramının dogmatik yetersizliğini kabul etmektedir. Yazara göre, yalnızca aynı dava konusunun değerlendirilmesi ile ilgili olduğu ölçüde bağlayıcılık etkisi vardır. Bununla birlikte,

---

¹²⁴⁴ Tolksdorf, s. 734.

¹²⁴⁵ Kuttner, s. 3.

¹²⁴⁶ Binding, *Strafrechtliche*, s. 350-352.

¹²⁴⁷ Rainer Zaczyk, "Bindungswirkungen eines rechtskräftigen Strafurteils für das materielle Strafrecht", *Goltdammer's Archiv für Strafrecht*, 1988, s. 370.

önceki yargılamanın konusu, yeni yargılamada yalnızca bir ön sorunla ilgiliyse, o zaman her mahkeme kendi değerlendirmesinde özgür olacaktır. Yazar, bağlayıcı etkiyi dava konusunun aynılığı durumuyla sınırladığı için, sonuçta yine bağlayıcılık etkisini reddeden hâkim görüşe katılmaktadır. Yazarın görüşü, ceza hükmünün bağlayıcılık etkisinin gerçekte ne olduğunu belirsiz bırakmasına da neden olmaktadır; çünkü bağlayıcılık etkisinin cevabı aslında sadece, yazarın bağlayıcılık etkisinin genişletilmesini uygun bulmadığı ön sorun durumunda karşımıza çıkmaktadır¹²⁴⁸.

Peters ile aynı fikirde olan *Hellmann*, ceza hükmünün bağlayıcılık etkisindeki bu sınırlamanın hukuk politikası açısından gerekli olduğunu düşünerek, ceza muhakemesinde geçerli olan maddî gerçek ve adalet ilkeleri temelinde gerekçelendirme yapmak için çaba göstermektedir. Ceza hâkimini bir karar vermeye zorlayabilecek olan bağlayıcılık, hem maddî gerçek ve adalet ilkelerine hem de hukukî kesinlik ilkesine aykırıdır. Ancak, bir karara bağlı olmamak daha büyük bir hukukî belirsizliğe yol açıyorsa ve aynı zamanda ciddi bir adaletsizlik anlamına geliyorsa, o zaman adalet ile hukukî kesinlik arasında hiçbir şekilde bir aykırılık ortaya çıkamaz. Bu nedenle ceza muhakemesinde karar, yalnızca ceza hâkiminin AİCMK'nin 261. maddesinde güvence altına alınan genel hüküm verme özgürlüğü çerçevesinde verilebilir¹²⁴⁹.

Türk öğretisinde *Akkaş* tüm bu görüşleri tek tek tetkik ederek her görüşün lehinde ve aleyhinde fikirlerini ileri sürmüşse de sonuç olarak, yazara göre, sonraki ceza davasındaki sanık hakkında farklı bir fiilinden dolayı önceden yapılmış bir yargılama sonucunda verilen hükmün bağlayıcılık etkisi bulunmaktadır; zira, sanık, bağlayıcılık etkisinin söz konusu olduğu davada yer almış ve hükme karşı savunmasını yapmıştır. Yazar, bazı şartların gerçekleşmesi kaydıyla bağlayıcılık etkisinin olması gerektiği görüşündedir¹²⁵⁰.

Yenisey/Nuhoğlu'na göre, kesin hükmün gücü sebebiyle mahkemenin daha önce verilmiş olan kesin hükümle bağlı olması gerekmektedir. Ancak kesin hüküm olmasına rağmen ikinci davayı gören mahkemenin önceki hükmün yanlışlığı

---

¹²⁴⁸ Karl Peters, "Zur Neuordnung des Strafverfahrens- Eine kritische Stellungnahme zu den Vorschlägen der Abhandlungen über das kommende Strafverfahren im Deutschen Strafrecht, 1935, Heft 8-11", *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, Vol. 56, 1937, s. 61.

¹²⁴⁹ Hellmann, s. 64 ff.

¹²⁵⁰ Akkaş, s. 124 vd.

hakkında ciddi şüpheye düşmesi durumunda nisbi de olsa yeni bir yargılama yapılması mümkündür¹²⁵¹.

Yurtcan'a göre, ceza muhakemesinde her hâkimin maddî gerçeği kendi kanaatine göre değerlendirmesi gerekeceğinden kesin hüküm bu ilkeye bir sınırlama getirmemelidir. Ancak, hükmün verilmesinden sonra çok uzun bir zaman geçmesi durumunda maddî gerçeğin bulunması ikinci hâkim açısından zorlaşacaktır¹²⁵².

Kanaatimizce, bir mahkeme tarafından verilen ve kesinleşen bir hükmün maddî anlamda kesin hükmün etkilerinden olan bağlayıcılık etkisini yaratması gerektiği kabul edilmelidir. Bu durum, hem aynı muhakeme alanı içinde yer alan mahkemelerce verilen kararlar için, hem de farklı muhakeme alanlarında görev yapan mahkemelerce verilen kararlar için geçerli kabul edilmelidir. Önemli olan, hukukî güvenlik, belirlilik ve hukuk düzeninin birliğini sağlamaktır. Bu ilkeleri koruyabilmek adına, maddî anlamda kesin hükmün tüm etkilerinin aynı amaca ulaşmayı hedeflediği kabul edilmelidir. Yani, maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisi nasıl aynı fiil ve fail hakkında bir daha yargılama yapılamaması sonucunu doğuruyorsa, maddî anlamda kesin hükmün olumlu etkisinin de hakkında kesin hüküm verilen bir uyuşmazlık hakkında hem aynı hem de farklı muhakeme alanlarında görev yapan mahkemeler tarafından farklı bir şekilde karar verilmemesi sonucunu doğurması gerekmektedir. Çünkü ulaşılmak istenen amaç aynıdır. Aksi takdirde, kesin hükmün gücünün bir önemi kalmamaktadır. Çalışmada inceleyeceğimiz belirli şartlar sağlandığı takdirde bağlayıcılık etkisinin doğacağı kabul edilmelidir.

III. Ön Sorun Kavramı

Bir hükmün ön sorun niteliğini doğru bir şekilde tespit edebilmek ve çözebilmek için, öncelikle ön sorun (*Prajudiziälität*) kavramının sınırlarını çizmek ve bunun maddî ve şeklî ön koşullarını incelemek gerekmektedir. Ön sorun kavramının kökeni Latince *praeiudicium* kelimesidir; ancak bu kavram çağdaş usul hukukunda Roma hukukundakinden oldukça farklı bir anlama gelmektedir¹²⁵³. Roma hukukunda, başka bir hâkimin daha sonra vereceği karar için önemli olan hukukî bir sorunu ele almış

¹²⁵¹ Yenisey, Nuhoglu, s. 159.

¹²⁵² Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 680.

¹²⁵³ Tschöpe, s. 1.

olan önceki hükme herhangi bir bağlayıcılık atfedilmemiş; önceki hüküm, yalnızca söz konusu hukukî durumun varlığı ya da yokluğuna ilişkin önemli bir delil olarak değerlendirilmiş ve sonraki hâkimin hüküm verirken esas alabileceği, ancak bunu yapmak zorunda olmadığı belirtilmiştir¹²⁵⁴. Günümüz usul hukukunda ise, aynı hukukî soruna ilişkin bir hükmün *ön sorun teşkil etmesi*, sonraki hâkimin başka bir mahkeme veya makamın bu kararına az ya da çok bağlanması anlamına gelmektedir. Bu nedenle, zaman içinde bu kavram Roma hukukundaki *res iudicata* kavramına, yani, kesin hükme büyük ölçüde yaklaşmıştır. Çalışmanın bu bölümünde suçla ilgili cezaî ya da cezaî olmayan bir ön sorunu halihazırda ele almış olan bir hükmün daha sonra yürütülen ceza muhakemesi üzerinde ne ölçüde etkili olduğu sorusu cevaplanmaya çalışılacaktır.

Genel olarak hukuk muhakemesinde¹²⁵⁵ karşımıza çıkan ön sorun kavramı, bir davada asıl sorunun çözümlenebilmesi adına izlenecek usul sırasında, bu usulle ilgili ortaya çıkan tali nitelikteki uyuşmazlıklar olup bir davada esasa ilişkin inceleme yapılabilmesi veya incelemeye devam edilebilmesi ve bir karar verilebilmesi için öncelikle çözümlenmesi gereken sorun olarak tanımlanabilir¹²⁵⁶. Başka bir ifadeyle, bir davanın görülmesi esnasında ortaya çıkan ve o davanın asıl konusu olan uyuşmazlıktan önce çözümlenmesi gereken sorunlar ön sorun olarak değerlendirilir. Mahkeme, uyuşmazlığın incelenmesi sırasında ortaya çıkan ön sorunu, ileride bahsedeceğimiz bekletici sorundan farklı olarak, kendisi inceler ve karara bağlar¹²⁵⁷. Sözelimi, bir delilin sahte olduğunun iddia edilmesi üzerine delilin sahte olup olmadığının incelenmesi bir ön sorundur ve bu ön sorun çözümlenmeden yargılamaya devam edilebilmesi mümkün değildir.

Bazen, ilk mahkeme tarafından verilen hükümde ulaşılan hukukî sonuç, ikinci mahkeme önünde çözümlenmesi gereken bir ön sorun oluşturabilmektedir¹²⁵⁸. Örneğin, ilk davada sözleşmenin geçerliliği tespit edilmiş ve kesin hüküm verilmiştir. Sonraki davada ise sözleşmeden doğan bir edimin ifası talep edilmektedir. Bu durumda,

---

¹²⁵⁴ Tschöpe, s. 1.

¹²⁵⁵ Ön sorun HMK'nin 163 ve 164. maddelerinde düzenlenmiştir.

¹²⁵⁶ İlhan Postacıoğlu, *Medenî Usul Hukuku Dersleri*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 1975, s. 502-503; Abdurrahim Karslı, *Medenî Muhakeme Hukuku Ders Kitabı*, Alternatif Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 614; İbrahim Aşık, *Medenî Usul Hukukunda Bekletici Sorun*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 42; Aras, s. 137; Pekcanitez, Atalay, Özokes, Ders Kitabı, s. 308; Atalı, Ermenek, Erdoğan, s. 453; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 544; Görgün, Börü, Kodakoğlu, s. 329.

¹²⁵⁷ Aras, s. 140, Atalı, Ermenek, Erdoğan, s. 453.

¹²⁵⁸ Bruns, Bindet die Rechtskraft, s. 118; Haaf, s. 29; Akkaş, s. 143-144.

sözleşmenin geçerliliği, sözleşmeden doğan edimin ifası talebinin varlığı için bir ön sorundur. Sözleşmenin geçerliliği hakkında kesin bir hüküm bulunduğundan dolayı sözleşmenin geçerli olup olmadığı sonraki davalarda artık tartışılmaz. Yine, örneğin, önceki davada davalının binbeşyüz Türk lirası ödemesine karar verilmiştir. Sonraki davada davacı, bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi nedeniyle tazminat talep etmektedir. Binbeşyüz Türk lirasını talep etme hakkı, temerrüt nedeniyle tazminat talebinin bir ön sorunu niteliğindedir¹²⁵⁹. Bu örneklerde olduğu gibi, sonraki yargılamada ortaya çıkmış olan bir ön sorun hakkında önceki mahkeme tarafından verilmiş olan hükmün bağlayıcı olup olmayacağı önem teşkil etmektedir. Konu hakkında mevzuatımızda da genel bir düzenleme bulunmamaktadır. İşte, kesin hükmün olumlu etkisi olan bağlayıcılık etkisinin kabul edilmesi durumunda yargı mercilerinin kararlarının birbirine etki etmesi söz konusu olacaktır.

Ceza mahkemesinden farklı bir muhakeme alanında görev yapan mahkemenin vermiş olduğu hükmün kesinleştikten sonra ceza mahkemesi önünde görülen davada ön sorun teşkil etmesi durumu kimi zamanlarda söz konusu olabilmektedir. Örneğin, bir malın mülkiyetinin kime ait olduğuyla ilgili hukuk muhakemesinin vermiş olduğu hüküm, ceza mahkemesi önünde görülen hırsızlık suçundan yapılan yargılamada ön sorun teşkil edebilecektir¹²⁶⁰. Böyle bir durumda, kesin hükmün olumlu etkisinden dolayı ikinci davaya bakan mahkeme, daha önce tespit edilmiş olan ön sorunu bir daha denetleyemeyecek, bu konuda esasa yönelik herhangi bir tespit bulamayacaktır. Yani, birinci davada hükme bağlanan ve kesinleşen hususlar daha sonraki bir davada ön sorun olarak ortaya çıkarsa, bu ön sorun hakkında yeniden bir karar verilemeyecek, ikinci davanın ön sorununun ilk hükmün konusunu oluşturması hâlinde sonraki mahkemede bağlayıcılık teşkil edecektir¹²⁶¹. Ancak, ikinci davada ortaya çıkan ön sorunun, ilk davada da yalnızca bir ön sorun olarak kalması durumunda bağlayıcılık etkisinden söz edilemeyecektir¹²⁶².

Bir mahkemenin, suçun değerlendirilmesi açısından önemli olan her hükmünün müteakip ceza muhakemesi üzerinde bağlayıcı bir etkiye sahip olamayacağı açıktır. Ön sorun hakkında verilen kararın ceza hükmü üzerinde bağlayıcı olarak

---

¹²⁵⁹ Bloomeyer, s. 230.

¹²⁶⁰ Akkaş, s. 64.

¹²⁶¹ Wolfgang Grunsky, *Zivilprozessrecht*, 13. überarbeitete Auflage, Verlag Franz Vahlen, München, 2008, s. 233; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Muhammet Özekes, *Medenî Usûl Hukuku*, 12. bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 515, Özkaya-Ferendeci, s. 102.

¹²⁶² Grunsky, s. 88.

değerlendirilebilmesi için sahip olması gereken genel özellikler Alman hukukunda *Tschöpe* tarafından değerlendirilmiştir¹²⁶³ ve tarafımızca da bu ayırım benimsenmektedir. Bu genel özellikler alt başlıklar hâlinde incelenecektir.

A. İlk Hükmün Şeklî Anlamda Kesinleşmiş Olması

Konunun incelenmesi açısından Alman Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda (*AIHMK-Zivilprozessordnung-ZPO*)¹²⁶⁴ bazı önemli düzenlemeler bulunmaktadır. AIHMK'nın 318. maddesinde *Mahkemelerin Bağlayıcılığı* başlığı altında, davanın çözümü için önemli olan bir ön sorun hakkında ara karar vermiş olan hukuk hâkiminin bu kararla bağlı olacağı öngörülmektedir. Ancak, böyle bir ara karar sadece kararı veren hâkim için geçerlidir. Bu nedenle, örneğin, AIHMK §304/2'den de anlaşılacağı üzere, bu karar hakkında kanun yoluna gidilebilir, bu karar başka bir mahkeme tarafından hâlâ değiştirilebilir. Ancak, aynı yargılama merciinin kapsamının ötesinde bir etkiye sahip olabilmek, başka bir ifadeyle, bir üst merciin ve genel olarak başka bir mahkemenin farklı bir karara varmasını engelleyebilmek için, ilk hükmün şeklî anlamda kesinleşmiş, yani artık itiraz edilemez, kanun yoluna gidilemez ve değiştirilemez bir karar olması gerekir. AIHMK §322, bir kararın ancak bu şekilde aynı hukukî soruna ilişkin gelecekteki bir hukuk davasının hâkimi için bağlayıcı etkiye sahip olduğunu düzenlemektedir¹²⁶⁵. Sadece şeklî anlamda kesinleşmiş bir hükmün sonraki hâkim üzerinde bağlayıcı etkiye sahip olabileceği hususu, mal rejiminin iptalinin ancak kararın şeklî anlamda kesin hüküm hâline gelmesiyle hüküm ifade edeceğini öngören Alman Medenî Kanunu (*AIMK-Bürgerliches Gesetzbuch-BGB*) §1418 ve §1470 tarafından da belirtilmektedir. Hüküm şeklî anlamda kesinleşmediği sürece, mal rejimi her bir devlet organı (AIHMK §318 nedeniyle kararı veren hâkim hariç olmak üzere) ve davanın tarafları için hâlâ mevcut kabul edilir, yani, hükmün yargılama makamının alanı dışında herhangi bir etkisi yoktur.

Bununla birlikte, kanun koyucunun söz konusu hükümlerde hukuk mahkemesi kararının sonraki hukuk mahkemesi üzerinde yarattığı kesin hüküm etkisi hakkında belirttikleri, yalnızca genel, yani tüm hukuk alanları için geçerli olan, yazılı olmayan bir ilkenin yasal olarak formüle edilmesidir. İlke olarak, yalnızca kendi yargılama

---

¹²⁶³ Tschöpe, s. 3 ff.

¹²⁶⁴ Kanunun tam metni için bkz. (Erişim), <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>, 13.09.2022.

¹²⁶⁵ Goldschmidt, Zivilprozessrecht, s. 152.

süreci içinde kanun yoluyla artık itiraz edilemez hâle gelen bir hüküm, daha sonraki bir tarihte aynı konuyla ilgilenen bir hâkimin kararları üzerinde etki yaratabilir¹²⁶⁶. Bununla birlikte, bir mahkeme sadece kendi yetki alanının şekli anlamda kesinleşmiş, yani, itiraz edilemez kararlarına uymak zorundaysa, bu durum yetki alanı dışındaki mahkemeler için de geçerli olmalıdır¹²⁶⁷. Bu nedenle, bağlayıcılık etkisinin kabul edilebilmesi için ilk ön koşul, ön sorun hakkındaki kararın şekli anlamda kesinleşmiş niteliğe sahip olmasıdır. Hükümün olağan kanun yollarına başvurularak değiştirilme olanağının bulunması durumunda, diğer mahkemeler tarafından bu hükmün dikkate alınması mümkün olmayacaktır¹²⁶⁸.

B. Ön Sorun Hakkında Verilmiş Olan Kararın Sonraki Muhakemenin Konusu Olması

Bir ön sorunun ceza hükmü üzerinde bağlayıcı etkiye sahip olabilmesinin diğer koşulu, ilk mahkeme tarafından verilen şekli anlamda kesinleşmiş hükümlerin ikinci mahkeme tarafından görülen muhakemenin konusu olması gerektiğidir. Bir hükmün muhakemenin konusu olması koşulunun şekli anlamda kesin hüküm bulunması koşulundan önce belirtilmesi gerektiği düşünülebilir; çünkü bir hüküm muhakemenin konusu değil ise, bu hükmün bağlayıcı etki yaratıp yaratmadığını daha fazla incelemeye gerek yoktur. Ancak, bir hükmün muhakemenin konusu olmaması hukukî kesinlik açısından istenmeyen bir netice olup yalnızca hükmün itiraz edilemez, yani, şekli anlamda kesinleşmiş olduğu durumlarda dikkate alınabilir¹²⁶⁹. Bir hüküm hâlâ değiştirilebilir olduğu sürece, kendi usulî seyri içinde zaten ortadan kaldırılabilir. Ancak hüküm geri alınamaz hale geldiğinde, hükmün diğer mahkemeler için muhakeme konusu olması sorunu ortaya çıkar. Bir hüküm yalnızca belirli koşulların yerine getirilmesi hâlinde muhakemenin konusu olarak kabul edilir¹²⁷⁰: Hüküm, bir mahkemeden veya kendilerine verilen yetkiyi kullanan bir makamdan kaynaklanmış olmalıdır, yani konu bakımından yargı yetkisi mevcut

¹²⁶⁶ Walter Jellinek, *Verwaltungsrecht*, in Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 1931, s. 297-298; Franz Schlegelberger, *Kommentar zum Reichsgesetz über die freiwillige Gerichtsbarkeit*, Carl Heymanns Verlag, Köln, 1930, s. 190.

¹²⁶⁷ Tschöpe, s. 4.

¹²⁶⁸ Tschöpe, s. 4; Hellmann, s. 7; Abel, s. 9; Akkaş, s. 133.

¹²⁶⁹ James Goldschmidt, *Der Prozess als Rechtslage-Eine Kritik des Prozessualen Denkens*, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 1925, s. 495 ff.

¹²⁷⁰ Goldschmidt, *Der Prozess*, s. 501 ff; Rosenberg, § 73; Jellinek, s. 258 ff.

olmalıdır; özü itibariyle bir karar, bir idarî işlem veya ilgili yargılamadaki başka bir emir olmalıdır ve hukukî olarak geçersiz bir içeriğe sahip olmamalıdır¹²⁷¹.

C. Karara Bağlanacak Hukukî Sorunun Ön Sorun Hakkında Verilen Karar İle Aynılığı

1. Maddî Bakımdan

Ön sorun hakkında verilen kararın ceza hükmü üzerinde bağlayıcı etki yaratabilmesi için maddî açıdan nasıl oluşturulması gerektiği sorusu cevaplandırılmalıdır. Önceki mahkemenin hükmünün ceza davasının konusunu teşkil eden ve suç oluşturan fiilin tamamı hakkında olmayıp yalnızca bu suçun maddî unsurlarından birisi hakkında olması hâlinde, bağlayıcılık etkisinin şartlarının mevcut olması ve suçun oluşup oluşmadığı konusunda ya da nitelikli hâllerin uygulanması anlamında önemli olması durumunda ceza mahkemesi önceki mahkemenin hükmüne bağlı olacaktır¹²⁷². Herhangi bir konudaki bir hüküm, ancak ön karar merciinin kararının konusunun ceza hâkimi tarafından değerlendirilecek hukukî ilişkiyle içerik olarak tamamen örtüşmesi hâlinde, suçun unsurlarına ilişkin ceza dışı bir ön sorunun değerlendirilmesinde sonraki ceza hâkimi için bir öneme sahip olabilir; çünkü ancak o zaman karar verilecek hukukî sorun hakkında bir kararın mevcut olduğu söylenebilecektir¹²⁷³. Ancak, ceza hâkiminin değerlendirmek üzere önüne gelen suçun ilgili unsurunun diğer bir mahkeme tarafından verilen bir karara konu olan hukukî ilişki ile kavramsal olarak örtüşüp örtüşmediği, şeklî bir usul hukuku sorunu değil, maddî ceza hukuku sorunudur¹²⁷⁴.

Ceza hâkimi, ön sorun hakkında verilen kararda kullanılan medenî hukuk, idare hukuku vb. ile aynı soyut hukukî tanımları kullandığı durumlara özellikle dikkat etmelidir. Soyut hukukî tanımların aynı olması meselesi ön sorun hakkında hüküm vermiş ya da verecek olan mahkemenin bir ceza mahkemesi olmaması hâlinde ortaya çıkacaktır; çünkü, önceki mahkeme bir ceza mahkemesiyse sonraki mahkeme de aynı kanunî düzenlemelere dayanacağından hukukî terimlerin aynılığı ile ilgili bir sorun doğmayacaktır¹²⁷⁵. Birçok kanunda birbiriyle aynı gibi görünen kavramlar yer

---

¹²⁷¹ Tschöpe, s. 5.

¹²⁷² Akkaş, s. 165.

¹²⁷³ Tschöpe, s. 5.

¹²⁷⁴ Julius Glaser, *Handbuch des Strafprozesses*, Duncker & Humblot, Leipzig, 1885, s. 89 ff.

¹²⁷⁵ Akkaş, s. 147.

almakta olup farklı hukuk disiplinlerinde bunların farklı anlamlara geldiği görülmektedir. Ceza mahkemesi dışında bir mahkeme tarafından verilmiş bir hükmün ceza mahkemesinde incelenecek olay bakımından ön sorun teşkil ettiğinin kabul edilebilmesi için hem soyut hukukî tanımların birbiriyle aynı olması, hem de olayların da birbiriyle örtüşmesi gerekmektedir¹²⁷⁶. Burada ceza hâkimi, tanımların yalnızca dış görünüş olarak benzer olması nedeniyle, ön sorun hakkında verilen kararın konusunun, kendisi tarafından incelenecek hukukî ilişkiye karşılık geldiğini en baştan kabul edemeyecektir¹²⁷⁷.

Ceza kanunu, suç tanımlarını oluştururken genellikle diğer kanunların kavramsal çerçevesine atıfta bulunmamaktadır. Çünkü ceza hukuku, görevini yerine getirmek için, genellikle farklı amaçlar güden kanunlardan birtakım kavramları benimsemekle yetinmemektedir; aksine, öncelikle kendi ihtiyaçlarına karşılık gelen kendi kavramlarını yaratmaktadır. Bu nedenle, ceza hâkiminin önceki kararlara bağlı olma durumu incelenirken, her zaman şu soru sorulmalıdır: Söz konusu davada uygulanması gereken ceza hukuku; medenî kanunlarda, idari kanunlarda vb. sunulan ve özel hukuk hâkiminin, idari hâkimin vb. kararlarında kullandığı hukukî kavramları ve hukukî durumları korumayı mı amaçlamaktadır, yoksa ceza hukuku kendi özel hukukî koruma görevine özgü kendi hukukî kavramını mı yaratmıştır¹²⁷⁸? Ceza hukukunun ne zaman başka bir hukukun kavramsal anlamını kabul ettiği ve ne zaman kendisi için bir kavram yarattığına dair genel bir kural, ceza hukuku ile hukukun diğer alanları arasındaki karşılıklı ilişkilerin çokluğu göz önüne alındığında, elbette konulamayacaktır. Ön sorun hakkında karar merciinin kararının konusunun ceza hâkimi tarafından değerlendirilecek hukukî ilişkiye içerik bağlamında tam olarak karşılık gelip gelmediği konusu belirlenmek isteniyorsa, öncelikle ön sorun hakkındaki kararda kullanılan hukukî ilkenin içeriği, kapsamı ve uygulama alanı ile suça uygulanacak ceza hükmü hakkında net olmak gerekmektedir. Ancak ön sorun hakkında kararın ve söz konusu ceza normunun karşıt hukukî kavramları esasen tanıdıktan sonra, bunların maddî uygunlukları incelemeye geçilebilir.¹²⁷⁹

---

¹²⁷⁶ Bruns, s. 126; Akkaş, s. 147.

¹²⁷⁷ Tschöpe, s. 6.

¹²⁷⁸ Tschöpe, s. 6.

¹²⁷⁹ Tschöpe, s. 7.

Bununla birlikte, bir hukuk normunun (*Rechtsnormen*) anlamı ve esası, *Laband*¹²⁸⁰ ve *Kelsen*¹²⁸¹ tarafından belirtildiği gibi, yalnızca normların şekli düzeninden çıkarılmayacaktır; zira kanunların amaçlarını dikkate almaksızın, normların hukukî anlamını yalnızca normların şekli düzeninden çıkarmaya çalışan bir hukuk yorumu, uygulamada uygulanabilirlik iddiasında bulunamayacaktır. Dolayısıyla, bir hukukî önermenin içeriği ve kapsamına ilişkin gerçek bilgiye ancak “*yasama fikri*”, yani, kanunun “*ratio*”su üzerine düşünülerek ulaşılabilir¹²⁸². Bu, kanun koyucunun ilgili hükümlerde hangi hukukî menfaati korumak istediği konusunda bilgi vermektedir. Kanunun lafzı, kanunun ortaya çıkış tarihi ve kanunun gerekçeleri gibi diğer tüm yorumlama araçları, ceza kanunu tarafından korunan hukukî menfaatin bu ana yönünün yanında ikincil bir rol oynamaktadır¹²⁸³.

Ceza hâkimi, hem ön sorun hakkında verilen kararda kullanılan hukuk ilkesinin hem de ilgili suçun değerlendirilmesi için dikkate alınan ceza hukuku normunun gerçek içeriğini, esasını bu şekilde tespit ettikten sonra, ön sorun hakkında verilen kararın konusu ile ceza hâkimi tarafından değerlendirilecek hukuk veya hukukî durumun maddî uygunluğunun incelenmesine geçebilir¹²⁸⁴.

Bir ceza hukuku kavramının medenî hukuk, idare hukuku gibi alanlardaki bir kavramla aynı olması durumunda, Alman Yargıtayı, eski bir kararında, ceza hukuku dışındaki kavramların da ceza hukuku kavramlarıyla içerik olarak aynı olup olmadığını veya ceza hukuku kavramlarının altında yatan yasama düşüncesinin, ceza hukuku kavramının farklı bir şekilde yorumlanmasını gerektirip gerektirmediğini incelemiştir. Alman Yargıtayı, örneğin, bir kararında¹²⁸⁵ ceza hukukunda *ebeveyn* kavramının özel hukuktaki *ebeveyn* kavramıyla aynı olmadığını, bunun yerine kelimenin geçtiği ceza kanunlarının yasama fikrinin dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Örneğin, evli bir çiftin ebeveyni olmayan bir çocuğu evlat edindiğini ve daha sonra evlat edinmenin geçerliliği konusunda şüpheler ortaya çıktığını ve bu nedenle AIHMK §640 uyarınca ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkinin kurulması

¹²⁸⁰ Paul Laband, *Archiv für öffentliches Recht*, Volume II, Forgotten Books, 1887, s. 317 ff.

¹²⁸¹ Hans Kelsen, *Hauptprobleme der Staatsrechtslehre entwickelt aus der Lehre vom Rechtssatze*, J.C.B. Mohr (P. Siebeck) Verlag, 1923, s. 84 ff.

¹²⁸² Heinrich Rickert, *Zur Lehre von der Definition*, 3. verbesserte Auflage, De Gruyter Verlag, Berlin, 1929, s. 32 ff; Erich Schwinge, *Teleologische Begriffsbildung im Strafrecht*, Röhrscheid Verlag, Bonn, 1930, s. 9-12; Edmund Mezger, *Strafrecht-Ein Lehrbuch*, Duncker & Humblot, München/Leipzig, 1933, s. 81, 201; Tschöpe, s. 7.

¹²⁸³ Schwinge, s. 47.

¹²⁸⁴ Tschöpe, s. 7-8.

¹²⁸⁵ RGSt. 48, 56, bkz. Tschöpe, s. 8.

için çocuk adına bir dava açıldığını varsayacak olursak, hukuk muhakemesinde evlat edinmenin geçersiz olduğu ve bu nedenle ebeveyn ve çocuk ilişkisinin varlığının reddedildiği belirlenmişse ve AICK 181. maddesinin 1. fıkrasının 2. bendi uyarınca bu ebeveynler tarafından çocuğa karşı bir suç işlenmişse, Alman Yargıtayı'nın görüşüne göre, ceza hâkimi, hukuk hâkiminin tespitiyle yetinmeyebilecektir. Alman Yargıtayı daha ziyade, korunan hukukî yararlarla ilgili olarak, koruyucu aileleri de AICK 181. maddesinin 1. fıkrasının 2. bendi anlamında ebeveyn olarak kabul etmektedir; çünkü aile hukuku kapsamında hukukî bir ilişki ve fiilî bir yetiştirme hakkı olmasa bile, her halükarda ebeveynler ve çocuklar arasında, ebeveynlerin çocuklar üzerindeki etkisinin artmasını sağlayan ve aynı zamanda ebeveynlere çocuğun üstün yararına aykırı bir şey yapmama ahlakî yükümlülüğünü yükleyen bir bağlılık ve güç ilişkisi bulunmaktadır. Kanun koyucunun AICK'nin 181. maddesinin 1. fıkrasının 2. bendinde ele almak istediği tam da bu güç ilişkisinin kötüye kullanılması ve bunun sonucunda ortaya çıkan, kanunî olmasa da ahlakî görevlerin ihlâl edilmesidir. Somut olayda, ceza hâkimi, Alman Yargıtayı'nın görüşüne göre, çocuğun yasal olarak evlat edinen ebeveynleri olmasalar bile, yine de genel olarak çocuk üzerinde belirli bir güç ilişkisine sahip olan bu eşleri de §181/1-2 anlamında ebeveyn olarak değerlendirmelidir. Bu nedenle, hukuk davasında verilen ebeveyn ve çocuk ilişkisinin bulunmadığına dair karar, hukuk davasında kullanılan ebeveyn kavramı ile AICK §181/1-2'de kullanılan kavram uygunluk bulunmaması nedeniyle, sonraki ceza yargılamasında ön sorun olarak değerlendirilemeyecektir¹²⁸⁶.

2. Kişi Bakımından

Ön sorun hakkında verilen karar, ceza hâkimi tarafından karara bağlanacak olan sorunla sadece maddî bakımından değil, aynı zamanda kişi bakımından da aynı olmalıdır. Başka bir ifadeyle, söz konusu hukukî ilişkiyi doğrudan ve bağlayıcı bir şekilde düzenlemelidir. Kesin hüküm, kural olarak yalnızca davanın tarafları için geçerli olup davaya katılmayan kişiler bakımından hükmün bağlayıcılığı söz konusu olmayacaktır¹²⁸⁷. İlk davanın tarafları ile sonraki davanın taraflarının ve dava sebebinin aynı olması durumunda davaların konusu farklı ise kesin hükmün olumlu

---

¹²⁸⁶ Tschöpe, s. 8-9.

¹²⁸⁷ Nevhis Deren-Yıldırım, *Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükmün Sübjektif Sınırları*, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 1996, s. 15.

etkisi doğacaktır ve sonraki hâkim için önce verilen hüküm bağlayıcı kabul edilecektir¹²⁸⁸.

Önceki mahkeme ile sonraki mahkemenin farklı muhakeme alanlarında görev yapan mahkemeler olmaları durumunda taraf aynılığını tespit etmek güç olmaktadır. Ceza mahkemesi tarafından görülen bir davada mağdurun ya da suçtan zarar görenin davaya katılması bir zorunluluk arz etmediğinden önceki mahkemenin örneğin, bir hukuk mahkemesi olması durumunda bu davada yer alan davanın taraflarının ceza davasıyla aynı olması durumu çoğu zaman mümkün olmamaktadır; ancak, önceki hukuk davasının taraflarının ceza davasındaki uyuşmazlığın tarafı olmaları durumunda diğer yargı alanlarından verilmiş olan hükümlerin de ceza mahkemesi tarafından bağlayıcı olarak kabul edilmeleri gerekmekte olup bu kişilerin mutlaka sanık ve katılan şeklinde karşılıklı olarak bulunmaları gerekmemektedir¹²⁸⁹.

İlk hükmü veren mahkemenin bir ceza mahkemesi olması durumunda, sonraki ceza mahkemesinde bunun bir ön sorun teşkil etmesi ve verilen hükmün sonraki ceza mahkemesi önünde bağlayıcılık etkisi yaratabilmesi için kural olarak, her iki muhakemenin de aynı sanık hakkında yürütülmüş olması gerekmektedir; yani, tıpkı kesin hükmün olumsuz etkisinde aranan bir unsur olan kişinin aynılığı unsuru, kesin hükmün olumlu etkisinde de aranmalıdır¹²⁹⁰. Ancak, burada, istisnaî bir düzenleme olarak, bağlayıcılık etkisinin kanunla düzenlendiği TCK m. 127/1’de yer alan hakaret suçunda isnadın ispatı değerlendirilmelidir. Bu düzenleme uyarınca, hakaret edilen kişi hakkında hakarete konu olan ve suç teşkil eden fiilinden dolayı mahkûmiyet hükmü verilmesi durumunda, hakaret eden kişi isnadını ispatlamış sayılmakta ve hakaret suçundan beraat etmektedir. Bu kapsamda, yürütülen iki yargılama söz konusu olup birincisi, hakaret eden kişiye yönelik yargılama, ikincisi ise hakarete konu fiil hakkında yürütülen yargılamadır. Kanun koyucu, hakarete konu fiil sebebiyle hakaret edilen kişinin mahkûm olması durumunda hükmün hakaret suçundan dolayı yargılama yapan mahkemeyi bağlayacağını kabul etmiştir. Yani, yargılamanın tarafları farklı olsa da ilk mahkemenin kesin hükmünün sonraki mahkeme için kanunî düzenleme ile bağlayıcı kabul edilmesi söz konusudur.

---

¹²⁸⁸ Akkaş, s. 149.

¹²⁸⁹ Akkaş, s. 151.

¹²⁹⁰ Waldeyer, s. 281-282; Akkaş, s. 150.

3. Zaman Bakımından

Ön sorun hakkında verilen karar, sonraki ceza hâkimi tarafından değerlendirilecek olan hukukî durumu, yani suçun işlendiği tarihte var olan hukukî durumu da kapsamalıdır¹²⁹¹. Bir mahkeme ya da makamın, ceza hâkimi tarafından yargılanacak suç için önemli olan bir ön soruna ilişkin kararının, suçun işlendiği andaki hukukî durumu hiç içermemesi, kararın verilmesinden suçun işlenmesine kadar geçen sürede hukukî durumun yeniden değişmiş olması ya da tersine, kararın yalnızca suçtan sonra ortaya çıkan hukukî durumu içermesi düşünülebilir. Örneğin, 2016 yılında A ve B arasında A lehine bir eşyanın mülkiyetini tespit eden bir hukuk mahkemesinin kesin hükmü, B'nin 2020 yılında bu eşya üzerinde A'ya karşı işlediği bir hırsızlık hükmü için ön sorun olarak nitelendirilebilir. Bu zaman aralığında mülkiyet B'ye ya da başka bir kişiye geçmiş ya da eşya sahihsiz kalmış olabilir. Bu durumda, mülkiyet ilişkisi hakkındaki karar, maddî ve kişisel aynılığa rağmen, zamansal sınırlaması nedeniyle, yani zamansal aynılığın olmaması nedeniyle ceza muhakemesinde ön sorun olarak kabul edilmemelidir.

Bu bağlamda, ön sorun hakkında verilen kararın, ceza hükmü üzerinde bir tür bağlayıcı etki yaratabilmesi için, şeklî anlamda kesinleşmiş olması ve ceza hâkimi tarafından değerlendirilecek hukukî sorunla maddî, kişisel ve zamansal açılardan tamamen tutarlı olması gerekmektedir¹²⁹².

IV. Ceza Muhakemesi Kararlarının Bağlayıcılığının Nedeni Olarak Kesin Hüküm

Ceza muhakemesi mevzuatımızda doğrudan bağlayıcılık zorunluluğu ya da bağlayıcılık yasağı bulunmadığından, ceza hükmünün bağlayıcılık etkisinin temeli açık değildir¹²⁹³. Bağlayıcılık etkisi, delillerin değerlendirilmesi çerçevesinde ele alınarak kesin hükmün delillerin değerlendirilmesi sırasında yapılan tespitlerin doğruluğu lehine bir karine oluşturabileceği düşünülebilir¹²⁹⁴. Bununla birlikte,

---

¹²⁹¹ Konrad Hellwig, *System des deutschen Zivilprozessrechts: Ordentliches Verfahren, ausschließlich besonderer Prozeßarten und Zwangsvollstreckung*, Band I, Deichert, 1912, s. 234; Kuttner, s. 72.

¹²⁹² Tschöpe, s. 11.

¹²⁹³ Karin Waldeyer, *Die Bedeutung eines rechtskräftigen Strafurteils im Rahmen der Strafzumessung*, Verlag Dr. Kovac, Hamburg, 2006, s. 67.

¹²⁹⁴ Rudolf Pohle, *Gedanken Über Das Wesen Der Rechtskraft*, in: Gedächtnis für Calamandrei, Padova, 1958, s. 377; Joachim Martens, "Rechtskraft und materielles Recht", *ZZP*, Nr. 79, 1966, s.

önceki suçun temelinde yatan olaylara ilişkin delillerin toplanması ve değerlendirilmesinin, yalnızca bu olayların başka gerekçelerle tespit edilmemiş olması hâlinde gerekli olduğu unutulmamalıdır¹²⁹⁵. Bu durum ise önceki hükmün kesinleşmesi nedeniyle söz konusu olabilir. Hükmün kesin hüküm niteliği kazanmasının bir sonucu olarak bağlayıcı bir etkisi olduğu kabul edildiği takdirde, elde edilen sonuç, sonraki yargılamalarda bir ön sorun olarak önem kazanabilir. Bu nedenle, hükmün yalnızca delil olarak esas alınması, verilen kesin hüküm nedeniyle daha sonraki mahkeme üzerinde bağlayıcı olmadığı ölçüde geçerlidir. Bu nedenle, öncelikle bağlayıcılığın temeli olarak kesin hükmün incelenmesi gerekmektedir.

Kesin hüküm, CMK’de de AICMK’de de açıkça düzenlenmemiştir. Sadece bazı hükümlerde belirtilmiştir. Ancak, kesin hükmün şartları, içeriği, kapsamı ve etkileri içtihata ve öğretiyeye bırakılmıştır¹²⁹⁶. Kesin hükmün tüm usul kanunlarında dikkate alınması, hukuk sistemimizin hukukî kesinliğe verdiği önemi göstermektedir. Aynı konudaki davalara ilişkin kesin hükmün önleme etkisinin yanında, hükmün farklı bir konudaki sonraki davalarda bir ön sorun olarak önem kazanması koşuluyla, kesin hüküm gücüne sahip bir hükmün sonucu olarak bağlayıcı bir etkiye sahip olabilmesi mümkündür. Dolayısıyla, kesin hüküm temelinde, ceza muhakemesinde mahkeme, sanığın daha önce işlediği bir suça ilişkin hükme, cezanın belirlenmesi bağlamında bağlı olabilir¹²⁹⁷. Bu konuda ilk değerlendirilmesi gereken husus ise kesin hükmün maddî sınırlarıdır.

A. Kesin Hükmün Maddî Sınırları

Kesin hüküm, sonraki muhakemelerde ön sorun teşkil edebileceğinden çalışmanın bu bölümünde kesin ceza hükmünün etkisinin kapsamı incelenecektir. CMK m. 225 (AICMK §155) uyarınca hüküm sadece iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiili ve faili kapsamaktadır. İddianamede tanımlanmış olan fiil aynı zamanda (AICMK §264) muhakemenin konusudur. Bu düzenlemeler anlamında ceza muhakemesinde fiil, önceki bölümde de kanaate varıldığı gibi, sanığın işlediği veya işlediği iddia edilen tarihsel olaydır¹²⁹⁸. Mahkemenin cezanın tayini bağlamında daha

---

404ff; Jürgen Bloomeyer, “Zum Streit über Natur und Wirkungsweise der materiellen Rechtskraft”, *JR*, Nr: 11, 1968, s. 407-409.

¹²⁹⁵ Waldeyer, s. 67.

¹²⁹⁶ Löwe-Rosenberg, Einleitung Rn. 74.

¹²⁹⁷ Waldeyer, s. 68.

¹²⁹⁸ Meyer-Gößner, § 264 StPO, Rn. 2.

önceki bir hükme bağlanması, ancak cezanın tayininde dikkate alınacak suçun o hükmün konusu olması hâlinde mümkündür¹²⁹⁹. Bu bağlamda, bağlayıcılık etkisine ilişkin olarak, kesin hükmün maddî sınırları kapsamında hükmün konusu olarak hükümle hukuken neyin tesis edildiği sorusu ortaya çıkmaktadır.

Hüküm, hüküm fıkrası (*tenor*) ve hükmün gerekçesinden ileri gelmektedir. Mahkûmiyet hükmü verilmesi durumunda hüküm fıkrası, mahkemenin suçluluğa ilişkin kanaati ve bunun hukukî sonuçlarından oluşmaktadır. Hüküm fıkrasında, mahkûmiyet hükmü verildiği takdirde, CMK m. 223'e (AICMK §260/4-1,2) göre sanığın suçlu bulunmasına yol açan fiilin kanunî tanımının, uygulanan kanun maddelerinin, suç için uygulanan yaptırıma ilişkin kararın, yani, hangi ceza veya güvenlik tedbirlerine hükmedilip hükmedilmediğine ilişkin kararın bulunması gerekmektedir. Aynı şekilde, CMK m. 230 (AICMK §267) uyarınca, hükmün, dayandığı gerekçeleri de içermesi gerekmektedir. Bir mahkûmiyet durumunda, ulaşılan kanaat, sanığın suç teşkil ettiği sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesi yer alır. Ayrıca, mahkemenin, mahkûmiyet hükmü gereği belirlenen yaptırımı belirtmesi gerekmektedir. Hüküm fıkrasında sanık hakkında beraat kararı verilmesi hâlinde ise, hükmün gerekçesinde kişinin fiilinin sabit olup olmadığı ya da hangi olaydan dolayı kişinin hangi sebeplerle cezalandırılmadığı, başka bir ifadeyle, CMK m. 223/2'de yer alan hâllerin hangisine dayanıldığı açıklanmalıdır.

Burada şu hususun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir: Mahkeme hükümlerinin yalnız hüküm fıkrası kısmı mı kesinleşmektedir, yoksa gerekçe de kesinleşmeye dahil midir? Hukuk muhakemesinde genel olarak hükmün yalnızca hüküm fıkrası kısmının kesinleştiği kabul edilmektedir; çünkü hukuk mahkemelerinde kural olarak hâkim iddia ve savunmayla bağlı olup tarafların talepleri doğrultusunda (*Beibringungsgrundsatz*) hüküm vermektedir ve hüküm fıkrası da zaten davacının talebinin bulunduğu bölümdür. Bu sebeple hüküm fıkrası kesin hüküm olarak anlaşılmalıdır¹³⁰⁰. Re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu idarî muhakemede ise

¹²⁹⁹ Waldeyer, s. 69.

¹³⁰⁰ Gürdoğan, s. 40; Baki Kuru, Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, *Medenî Usul Hukuku*, 22. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 694; Pekcanitez, Atalay, Özekes, Usul, s. 571; S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 951, Aras, s. 169; Akkaş, s. 134; Atalı, Ermenek, Erdoğan, s. 564; Görgün, Börü, Kodakoğlu, s. 585. *Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası*'na göre, hükmün gerekçesinin kesin hüküm gücü olmamasına rağmen, gerekçe maddî anlamda kesinlikten tamamen soyutlanamaz. Hüküm sonucunun açık olmaması durumunda, gerekçe hükmü fıkrasını açıklamaya yardımcı olur. Bir davanın usulden reddedilip reddedilmediğinin anlaşılabilmesi için, gerekçeye başvurmak gerekmektedir. Son olarak, hüküm sonucuna sıkı sıkıya bağlı olan gerekçe, kesin hüküm teşkil etmelidir. Bkz. Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 746-747.

idare mahkemesi tarafından verilen hükümlerin gerekçe kısmının da kesinleştiği ve bağlayıcı olduğu kabul edilmektedir¹³⁰¹.

Ceza muhakemesinde de re'sen araştırma ilkesi (*Ermittlungsgrundsatz*) geçerlidir. Ceza mahkemesi hükümlerinin hüküm fıkrasının mı yoksa hüküm fıkrası yanında gerekçe kısmının da mı kesinleştiği noktasında görüş farklılıkları bulunmaktadır. İçtihat ve öğretide bu bağlamda birtakım ölçütler ortaya atılmıştır ve hüküm fıkrası ile hükmün gerekçesi arasında şekli bir ayırım yapılmaktadır¹³⁰². Hâkim görüşe göre¹³⁰³, kesin hüküm yalnızca hüküm fıkrası kısmını kapsamakta, hükmün gerekçelerini kapsamamaktadır. Bu görüşteki yazarlara göre, mahkemenin sanığın suçu hakkında daha önce başka bir mahkemenin verdiği karara bağlanması, çoğunlukla hükmün gerekçesinin kesin hükmün kapsamında olmadığına atıfta bulunularak reddedilmektedir.

Öğretide karşıt görüşte olan yazarlara göre ise¹³⁰⁴, kesin hükmün etkileri maddî olarak değerlendirilmeli ve muhakemenin konusuyla sınırlı olmalıdır. Bu görüşte olan yazarlar, hükmün gerekçesinde yer alan tespitlerin de kesin hüküm kapsamına dahil olması gerektiği fikrindedir. Bu, maddî gerçeğe ulaşılmasını ceza muhakemesinin temel amacı ve dolayısıyla kesin hükmün de amacı olarak gören görüşün bir sonucudur. Ceza muhakemesinin amacı maddî gerçeğe ulaşmak olduğundan, önemli olan, fiile ilişkin yapılmış olan tespitler olup hükmün gerekçesi hükmün ayrılmaz bir parçasıdır ve gerekçede yapılan tespitlerin de kesin hükmüne dahil edilmesi gerekmektedir. Kesin hüküm, hükmün gerekçesinde ortaya konan olaylara kadar uzandığından, kesin hükmün sınırı uyuşmazlığın konusuna göre değerlendirilmelidir ve hükmün gerekçesi kesin hükümden dışlanmamalıdır¹³⁰⁵. Ayrıca, uyuşmazlığın konusuna ilişkin olarak kesin hükmün sınırlarının

---

¹³⁰¹ Akkaş, s. 135.

¹³⁰² BGHSt, 15, 78; (Erişim), <https://juris.bundesgerichtshof.de/>, 28.10.2022, Hellmann, s. 58; Gerd Pfeiffer, *Strafprozessordnung*, Kommentar, 5. Auflage, Verlag, C. H. Beck, München, 2005, Rn. 167; Beulke, Rn. 503; Roxin, Schünemann, §50, Rn. 10; Meyer-Goßner, Einleitung, Rn. 170.

¹³⁰³ Klaus Volk, *Strafprozessrecht*, 3. Auflage, Beck Juristischer Verlag, München, 2002, §32, Rn. 8; Pfeiffer, Einleitung, Rn. 167; Beulke, Rn. 503; Roxin, Schünemann, §50, Rn. 10; Meyer-Goßner, Einleitung, Rn. 170; Werner Beulke, Sabine Swoboda, *Strafprozessrecht*, 15. neubearbeitete Auflage, Verlag C. F. Müller, Heidelberg, 2020, Rn. 503; Bertram Schmitt, Marcus Köhler, Lutz Meyer-Goßner, *Strafprozessordnung: Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen*, 64. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2021, Einleitung, Rn. 170; Gürdoğan, s. 45-46.

¹³⁰⁴ Binding, Strafrechtliche, s. 308; Tchöpe, s. 22; Adolf Arndt, *Rechtssprechende Gewalt und Strafkompentenz*, in: Festgabe für Carlo Schmid zum 65. Geburtstag, Tübingen, 1962, s. 3; Schmidt, Rn. 318; Löwe-Rosenberg, Einleitung, Rn. 100; Akkaş, s. 136.

¹³⁰⁵ Radtke, s. 72; Waldeyer, s. 72; Trepper, s. 14.

değerlendirilmesi, bir bütün olarak hükmün, yani maddî olguların ve hukukun uygulanmasının bir toplamı olarak varılan sonucun kesin hüküm olabileceği gerçeğiyle gerekçelendirilmektedir¹³⁰⁶. Bu nedenle, kesin hüküm ile hükmün kesin olmayan gerekçesi arasında şeklî bir ayırım yapılması uygun değildir. Bu yazarların gerekçeye ilişkin yaklaşımları büyük ölçüde farklılık gösterse ve yazarlar tarafından uyumsuzluğun konusu farklı şekilde değerlendirilse de, bu yazarlar kesinleşmiş olan hüküm fıkrası ile hükmün kesin olmayan gerekçesi arasındaki şeklî ayırımı reddetme konusunda görüş birliği içindedirler.

Kanaatimizce de, bir ceza davası, her ikisi de muhakemenin konusunun ayrılmaz parçaları olan olaylardan ve bunlara bağlı hukukî sonuçlardan oluşur. Muhakemenin başında, önemli olan olaylardır; bunlar araştırılmalı, tamamlanmalı ve ayrıca belirli kişilerle ilişkilendirilmelidir. Muhakemenin sonuna doğru ise merkez nokta, olaylardan hukukî değerlendirmeye doğru geçer ve muhakemenin sonunda, yani, kesin hükümde, hukukî sonuçlar ön plana çıkar. Ancak bu, tarihî olayın muhakemenin konusunun bir parçası olmadığı anlamına gelmez. Yargılamanın görevi, mantıksal bir çerçevede, maddî hukuk normunun ölçüsüne ve gücüne göre neyin doğru olduğunu belirlemektir. Öte yandan, hüküm fıkrasının içerdiği hukukî sonuçlar büyük önem taşımakla birlikte, bu sonuçlar hükmün gerekçesinden ayrılamaz. Kesin hükmün etkilerinin hüküm fıkrası kısmıyla şeklî olarak sınırlandırılması yanlıştır. Hüküm fıkrası tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Örneğin, mahkûmiyet hükmü verilmesi durumunda, hüküm fıkrası tek başına sanığın suçu hangi fiille işlediğini ve bu fiilin nitelendirmesini açıklığa kavuşturmamaktadır. Bu, CMK m. 230 gereği ancak hükmün gerekçesine başvurularak belirlenebilir. Kesin hükmün bir sonucu olan önleme etkisinin kapsamı da yalnızca hüküm fıkrası kısmına göre belirlenemez. Hükmün gerekçesine başvurulmadan sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesi belirlenemez. Bu bağlamda, hükmün gerekçesi kesin hükme dahil olmalıdır.

Şunu da belirtmek gerekir ki, bir yargı kararı ancak hukukun bir olaya uygulanmasıyla verilebilir. Bu nedenle, diğer usul kanunlarına ilişkin öğretide de, kesin hükmün sınırlarını belirlemek için kararın dayandığı olayların kullanılması

---

¹³⁰⁶ Bruns, Bindet die Rechtskraft, s. 602; Vogler, s. 57; Abel, s. 47.

gerektiği konusunda görüş birliği vardır¹³⁰⁷. Bu nedenle, öğretide ağırlıklı olarak savunulan, kesin hükmün etkilerini hüküm fıkrası ile sınırlama konusundaki şekli ayırım ikna edici değildir.

Cezanın tayini bağlamında suçu değerlendirirken mahkemenin kesinleşmiş bir ceza hükmünü bağlayıcı olarak kabul etmesi, ancak cezanın tayinine ilişkin sorunun, sanığın daha önce suç işleyip işlemediğinin kesin hüküm konusu olması hâlinde mümkündür¹³⁰⁸. Bu bağlamda, ceza muhakemesinin konusu ve kesinleşmiş ceza hükmünün konusu incelenmelidir. Ceza mahkemelerinin vermiş olduğu mahkûmiyet hükmü, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CvGTİHK) m. 4'te (AICMK § 449) belirtildiği üzere kesinleşmeden yerine getirilemeyeceğinden sanığın mahkûm edilmesi hâlinde, suçun hukukî sonuçlarına ilişkin karar kesin hüküm hâline gelmektedir. Ancak, ceza hükmünün konusu ve dolayısıyla kesin hükmün kapsamı bunun ötesine geçebilmektedir. Mahkûmiyet kararı, sanığın suçlu olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu tespitin nasıl yorumlanacağı ve ceza muhakemesinin konusu ve kesin hüküm açısından ne gibi bir öneme sahip olduğu tartışmalıdır.

Bazı yazarlar, fiilin haksızlığının belirlenmesi bakımından mahkûmiyet kararının bağımsız bir önemi olduğunu kabul etmektedir¹³⁰⁹. Bu görüşe göre, mahkûmiyet hükmü, sanığın isnat edilen suçu hukuka aykırı ve kusurlu bir şekilde işlediği tespitini içermektedir. Beraat hükmü verildiği takdirde ise, bu durumun hukukî veya fiilî gerekçelerle kanıtlanamadığı belirtilmektedir. Dolayısıyla, hukukî sonuçlara ilişkin kararın yanı sıra, suça ilişkin karar da kesin hüküm hâline gelmektedir¹³¹⁰. Bu görüş, Alman Federal Yüksek Mahkemesi'nin bazı kararlarında da görülmektedir. Bu kararlarda hüküm fıkrasının görevi, işlenen haksızlığı tespit etmek ve hükümde verilen emirleri açıklamak olarak görülmektedir¹³¹¹. Hükümde verilen emir, hukukî

---

¹³⁰⁷ Hukuk muhakemesi için bkz. Rosenberg, Schwab, Gottwald, §153, Rn. 2; Kurt Schellhammer, *Zivilprozess*, 11. Auflage, C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2004, Rn. 848. İdarî yargılama için bkz. Ferdinand Kopp, Wolf-Rüdiger Schenke, *Verwaltungsgerichtsordnung*, Kommentar, 14. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2005, §121, Rn. 18.

¹³⁰⁸ Waldeyer, s. 74.

¹³⁰⁹ Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 317; Grünwald, Teilrechtskraft, s. 39; Arndt, s. 3; Klaus Tiedemann, *Entwicklungstendenzen in der Strafprozessualen Rechtskraftlehre unter besonderer Berücksichtigung des ausländischen Rechts*, Mohr Verlag, Tübingen, 1969, s. 14; Spinellis, s. 33.

¹³¹⁰ Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 317; Grünwald, Teilrechtskraft, s. 39; Arndt, s. 16; Tiedemann, s. 14.

¹³¹¹ BGH NStZ-RR, 2003, 290; BGHR StPO §260/4-1, (Erişim), <https://juris.bundesgerichtshof.de/>, 28.10.2022.

sonuçların açıklanmasıyla duyurulmaktadır. İşlenen haksızlık, haksızlığın tespiti olarak anlaşıldığı sürece mahkûmiyet kararı ile tanımlanmaktadır¹³¹².

Suçun haksızlığın tespiti anlamında hükmün konusu olduğu, AICMK 264. maddesi (CMK m. 225) hükmü ile açıkça ortaya konulmaktadır¹³¹³. Bu hüküm kapsamındaki fiilin, kamusal cezalandırma yetkisi olarak değil, tarihî bir olay olarak anlaşılması gerektiği açıktır. Bu durum, aynı zamanda, duruşmanın sonunda hüküm verilirken hüküm fıkrasının okunması ve hükmün gerekçesinin ana hatlarıyla açıklanmasını öngören AICMK'nin 268. maddesi (CMK m. 231) bağlamında da geçerlidir¹³¹⁴.

Öğretide karşıt görüşte olan yazarlar ise, ceza muhakemesinin konusunu kamusal cezalandırma yetkisi veya kamusal cezalandırma yükümlülüğüne ilişkin kararlarla sınırlandırmaktadır¹³¹⁵. Mahkûmiyet kararında sanığın belirli bir suçtan suçlu olduğuna dair yapılan tespit, yalnızca sanığa karşı kamusal cezalandırma yetkisinin bulunduğu ifadesini içermektedir. Buna göre, beraat kararının hüküm fıkrası kısmı yalnızca kamusal cezalandırma yetkisinin mevcut olmadığını belirtmektedir¹³¹⁶. Dolayısıyla, sanık tarafından işlenen suçun tespitinin bağımsız bir önemi bulunmamaktadır. Bu nedenle, bir ön soruna ilişkin bir karar olarak kesin hüküm hâline gelmemiştir. Bu görüşün savunucuları, mahkûmiyet kararında yer alan haksızlık tespitinin bir olay tespiti anlamında anlaşılmasına karşı çıkmaktadır¹³¹⁷. Ceza muhakemesinin görevi, sanığın cezalandırılmasıdır, olaylar hakkında delil toplamak değildir. Ceza muhakemesinin görevini olayların tespitinde görmek, muhakemenin bu anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Mahkeme, kanunu uygulamalıdır. Olayların ortaya çıkarılması bunun için yalnızca bir ön koşuldur. Ceza hükmünün konusunun münhasıran kamusal cezalandırma yetkisine ilişkin karar olması hâlinde, ceza hükmünün doğruluğuna dayalı bir ön sorun hakkında bağlayıcı etki söz konusu değildir¹³¹⁸. Ayrıca, ceza muhakemesinin olay tespitlerinin bağlayıcı kabul edilmesi hâlinde, sanığın kendisini bağımsız olarak suçlayan olay tespitlerine ayrı ayrı itiraz edebileceği özel bir kanun yolunun yaratılması gerekecektir¹³¹⁹. Özellikle, ceza

---

¹³¹² Waldeyer, s. 76.

¹³¹³ Hellmuth Mayer, "Der amtsrichterliche Strafbefehl", *GS*, Band: 99, 1930, s. 38

¹³¹⁴ Mayer, s. 38.

¹³¹⁵ Debler, s. 42; Hans-Jürgen Bruns, *Zur Feststellungswirkung des rechtskräftigen Strafurteils*, in: *Festschrift für Eberhard Schmidt zum 70. Geburtstag*, Göttingen, 1961, s. 602; Abel, s. 65.

¹³¹⁶ Debler, s. 44; Bruns, *Feststellungswirkung*, s. 602; Abel, s. 17.

¹³¹⁷ Bruns, *Feststellung*, s. 602; Abel, s. 60.

¹³¹⁸ Waldeyer, s. 81-82.

¹³¹⁹ Abel, s. 68.

muhakemesinin, mahkûmiyet kararının altında yatan olayların bağlayıcı bir şekilde tespit edilmesine uygun olmadığı beraat kararıyla açıkça ortaya konmuştur. Bu görüş Alman Federal Yüksek Mahkemesi'nin bazı kararlarında da benimsenmiştir¹³²⁰.

Bu konuda kanunun lafzı bakımından bir değerlendirme yapacak olursak, CMK m. 230/1-c'de (AICMK §260/4-1 ve 2) sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiilin ve bunun hukukî nitelendirmesi için kullanılan suç tipinin mümkünse kanunî başlık altında belirtilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Yine, CMK m. 230/1-c'nin devamında (AICMK §260/4-3 ve 4) ise uygulanacak yaptırımın, yani hukukî sonucun belirlenmesine dair bir ifade yer almaktadır. Kanaatimizce, hukukî nitelendirmenin hukukî sonuçtan bu şekilde ayrılması, mahkûmiyet kararının önemini ortaya koymaktadır. Mahkûmiyet kararı bağlamında, kamusal cezalandırma yetkisine ilişkin bir karar değil, sanığın suçluluğuna ilişkin bir açıklama söz konusudur. Aksi takdirde, kanun, suç iddiası veya sanığın suçluluğu hakkında bir karar verileceğine dair ifadeler de içerebilirdi. Bu nedenle, kanunun lafzı, mahkûmiyet kararının yalnızca sanığın cezalandırılması için bir geçiş aşaması olarak kamusal cezalandırma yetkisine ilişkin bir kararı değil, aynı zamanda fiilin kusurlu bir şekilde haksız olduğuna ilişkin bir kararı da içerdiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, bu düzenlemenin, suçu gerçekte değil, hukukî açıdan tanımlamaya yönelik olduğu da göz ardı edilmemelidir. Bu durum, ceza hükmünün konusunun yalnızca olay tespiti olarak değerlendirilmesine ve kesin hükmün etkilerinin bununla ilişkilendirilmesine karşı çıkmaktadır. Sanığın suçlu bulunduğu fiil, yalnızca maddî olaylardan kaynaklanmamaktadır. Bir suçun işlenip işlenmediği, ceza kanununun somut olaya uygulanmasıyla belirlenmelidir. Bu nedenle, ceza muhakemesinin konusu olaylara ilişkin kararda değil, hukukî bir ilişki anlamında suça ilişkin kararda yatmaktadır. Fiilin haksızlığı yalnızca bir olay tespitiyle belirlenemez. Neyin haksız olduğu ancak ceza hukuku hükümleri bağlamında belirlenebilir. Bir suç, yalnızca bir fiilin gerçekleştirilmesi temelinde mevcut değildir, bir suç olarak kanunî değerlendirmeden kaynaklanır. Bir olayı suç olarak tipikleştiren bir kanun olmadan, suçlar da olamaz. Bu nedenle, ceza muhakemesinin amacı, salt olayların tespiti anlamında suçun tespiti olamaz. Daha ziyade, suçun tespiti yalnızca sanığın tipik bir fiili hukuka aykırı ve kusurlu bir şekilde ihlâl ettiğine dair hukukî bir değerlendirme anlamında anlaşılabilir.

---

¹³²⁰ BGHSt 30, 116, 120f, (Erişim), <https://juris.bundesgerichtshof.de/>, 27.10.2022.

Kanunun lafzî yorumuyla varılan bu sonucun, kanunun sistematîği bakımından denetlenmesi de uygun olacaktır. CMK m. 225'te (AICMK §264) yer alan hükmün konusuna ilişkin düzenlemeye göre, hükmün konusu kamusal cezalandırma talebi değil, iddianamede unsurları gösterilen fiildir. Düzenlemenin amacı doğrultusunda, fiilin tarihî olay olarak anlaşılması gerektiği doğrudur. Ancak, CMK m. 226 (AICMK §265) uyarınca suçun hukukî niteliğinin değişmesi düzenlemesiyle bağlantılı olarak, hükmün konusunun genişliği bakımından sınırlama niyetinde olduğu açıktır. CMK m. 225'te, mahkûmiyet kararının içeriğine ilişkin doğrudan bir açıklama yapılmamaktadır. Kanun, hükmün konusunu tanımlayarak, hükmün konusunun kesin hükmün konusu olarak kabul edilmesi koşuluyla, kesin hükmün sonuçlarının kapsamını, özellikle de çifte cezalandırma yasağını dolaylı olarak düzenlemektedir. Ancak bu bağlamda, kesin hükmün etkilerinin genişliğini de sınırlamaktadır. Buna karşılık, CMK m. 225, mahkûmiyet kararının fiilin haksızlığını ortaya koymaya mı yoksa sadece kamusal cezalandırma yetkisine karar vermeye mi yönelik olduğu konusunda, kesin hükmün bu sınırlar içinde nereye kadar uzandığını göstermemektedir.

Mahkûmiyet hükmünün bir haksızlığın tespitini belirttiğine dair iddialar, maddî ceza hukuku hükümlerinden çıkarılabilir. Özellikle, mahkemenin ceza vermekten vazgeçebileceğine (CMK m. 129/3, AICK §199) veya cezayı erteleyebileceğine (CMK m. 51, AICK §56) dair maddî ceza hukuku düzenlemelerine başvurulabilir. Bu hükümler, kanun koyucunun belirli durumlarda ceza verilmesini gerekli görmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Sanığın hüküm fıkrasında suçlu bulunmuş olması, isnat edilen suçun tespiti anlamında mahkûmiyet kararının bağımsız anlamını göstermektedir. Bu düzenlemelerin, bazı durumlarda fiilin kınanabilirliği için mahkûmiyet kararının yeterli olduğunu ve bir cezanın gerekli olmadığını gösterdiğine işaret edilmektedir¹³²¹. Bu durum, cezanın sonuçlarına ilişkin karardan bağımsız olarak suçun tespiti olarak mahkûmiyet kararının önemini açıklığa kavuşturmuştur.

Mahkûmiyet kararının bu önemi, AİHS m. 6/2'de düzenlenen masumiyet karinesi bağlamında da açıkça görülmektedir. Masumiyet karinesi, bir kişinin suçluluğu kanıtlanana kadar masum sayılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, suçluluğun yargı

---

¹³²¹ Binding, *Strafrechtliche*, s. 309; Schmidt, *Lehrkommentar*, Rn. 318; Mayer, s. 38, Tiedemann, s. 157; Waldeyer, s. 86.

kararıyla kesinleşmesi, masumiyet karinesi açısından da öneme sahiptir. Bu durum, haksızlığın tespitini sadece sanığın cezalandırılması sürecinde bir aşama olarak gören yazarlar tarafından dikkate alınmamaktadır. Ceza tek başına masumiyet karinesini çürütemez. Gerekli olan, sanığın bir ceza kanunu maddesini hukuka aykırı ve kusurlu bir şekilde ihlâl ettiğine dair bir karardır. Buna göre, AİHS'in 6/2 maddesi, haksızlığın tespiti anlamında mahkûmiyet kararının ayrı bir anlamından söz etmektedir.

Mahkûmiyet kararının anlamına ilişkin amaçsal yorum çerçevesinde, CMK m.230/1-c (AİCMK §260/4) hükmü, anlamı ve amacı bakımından incelenmelidir. Sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirilmesinin hükümde belirtilmesi gerekmektedir. Eğer mesele sadece kamusal cezalandırma yetkisi olsaydı, bunun hangi normdan kaynaklandığı da belirtilebilirdi. Bu durum, mahkûmiyet kararının amacının davacının iddiası olan bütün vakıaları belirtmek değil, suçu açıklayıcı ve anlaşılır bir şekilde tanımlamak olduğunu göstermektedir. Yani, düzenlemenin anlamı ve amacı, mahkûmiyet kararı ile suçun toplum ve sanık için açıklığa kavuşturulması ve dolayısıyla ceza muhakemesinin konusunun sadece sanığın cezalandırılması değil, aynı zamanda suçun tespiti olduğu gerçeğini ifade etmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler dikkate alındığında, kanunun lafzı, sistematığı, anlamı ve amacından, mahkûmiyet kararının suçluluğun tespiti olarak kabul edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Mahkûmiyet hükmü, sanığın isnat edilen suçta hukuka aykırı ve kusurlu bir şekilde işlediğini ifade etmektedir. Bu, ceza muhakemesi ve ceza hükmünden bağımsız bir konudur. Dolayısıyla, sanığın suçuna ilişkin karar, suç için öngörülen hukukî sonuçlara ilişkin kararla birlikte kesin hüküm niteliği kazanmaktadır.

Bu bağlamda, kesin hükmün aynı zamanda sanığın suçluluğuna ilişkin hatalı bir hüküm olabileceği de unutulmamalıdır. Bu durum, kesinleşmiş hatalı bir ceza hükmünün ancak yargılamanın yenilenmesi ile kaldırılmasını öngören düzenlemelerde de görülmektedir. Kesin hüküm, hükmün doğruluğuna bakılmaksızın, geri alınamaz hale gelir ve muhakemeyi kesin olarak sonuçlandırır. Olayların tespiti ve hukukun uygulanmasından oluşan hükmün tamamı kesinleşmektedir. Olaylara ilişkin tespitlerin, kararın kapsamı yalnızca bunların değerlendirilmesinden kaynaklandığı ölçüde kesin hüküm etkilerine katıldığı doğrudur. Ancak, olaylara ilişkin tespitler kendi başlarına kesin hüküm hâline

gelmemektedir. Bu nedenle, münferit tespitler, ceza hükmünün kesin hüküm etkisine dayanarak sonraki ceza davalarında mahkemeyi bağlayamamaktadır¹³²². Kesin hüküm temelinde, yalnızca sanığın suçuna ilişkin hükmün tamamı sonraki ceza davalarında bağlayıcı etkiye sahip olabilir¹³²³. Daha sonraki muhakemelerde sanığın işlediği önceki suçlar ceza bağlamında dikkate alınırken, genellikle önemli olan bu hükmün tamamıdır. Ön sorun, sanığın daha önce suç işleyip işlemediğidir. Bu sadece bir olay tespiti meselesi değildir. Sanığın halihazırda suç işleyip işlemediği ancak ceza kanunları uygulanarak belirlenebilir. Sanık, davranışlarıyla tipik bir fiili hukuka aykırı ve kusurlu bir şekilde ihlâl etmişse bir suç işlemiştir. Bu ön sorun, daha önceki mahkûmiyet kararıyla kesin olarak hükme bağlanmıştır. Bu nedenle, mahkemenin daha önceki muhakemede verdiği kesin hüküm, sanığın önceki bir suçunun cezanın tayininde dikkate alınmasında ön sorun niteliği teşkil etmektedir. Böylece kesinleşmiş ceza hükmü, ceza mahkemesinin daha sonraki muhakemelerde cezanın tayini bağlamında bağlayıcı olmasının temeli olarak dikkate alınmaktadır.

B. Sonraki Muhakemede Cezanın Tayini Bakımından Kesin Hükümün Etkisi

Bir önceki bölümde ceza hükmünün sanığın tipik bir fiili hukuka aykırı ve kusurlu bir şekilde ihlâl edip etmediğine kesin hükümle karar verdiği gösterilmişken, bu bölümde bu hükmün etkileri ele alınacaktır. CvGTİHK m. 4'te belirtildiği gibi, mahkûmiyet hükmünün doğurduğu hukukî sonuçlar ancak hükmün kesinleşmesiyle mümkün olabilmektedir. Ayrıca, hüküm kesinleştiğinde, sanığın aynı suçtan yeniden yargılanmasını ve mahkûm edilmesini yasaklayan kesim hükmün önleme etkisi doğmaktadır. Önleme etkisi, aynı uyuşmazlık konusuna ilişkin olarak yapılan muhakemelerde ortaya çıkmaktadır¹³²⁴. Kesinleşmiş ceza hükmünün, başka bir uyuşmazlık konusuna ilişkin daha sonraki ceza muhakemelerinde de mahkemeyi bağlayıp bağlamayacağı sorusuna farklı cevaplar verilmektedir.

Kesinleşmiş bir ceza hükmünün farklı bir uyuşmazlık konusuna ilişkin daha sonraki ceza muhakemelerinde bağlayıcı etkisinin bulunması, bazı yazarlar tarafından reddedilmektedir; ancak bu yazarlar, sanığın suçluluğuna ilişkin kesinleşmiş bir hüküm olduğunu kabul etmektedir¹³²⁵. Bu görüşteki yazarlara göre, sonraki davanın

¹³²² Grünwald, Teilrechtskraft, s. 39; Waldeyer, s. 101.

¹³²³ Waldeyer, s. 101.

¹³²⁴ Löwe-Rosenberg, Einleitung, Rn. 170; Peters, Strafprozess, §54 II.

¹³²⁵ Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 321; Hellmann, s. 67; Löwe-Rosenberg, Einleitung, Rn. 103; Peters, Strafprozess, §54 II.

konusunun ilk davanın konusuyla aynı olması hâlinde, kesin hükmün olumsuz etkisi uyarınca mahkemenin olay hakkında yeniden karar vermesi engellenecektir. Ancak, mahkemenin maddî gerçeği tespit etmesi gerekmektedir. Ceza mahkemesini başka bir mahkemenin daha önceki kararına bağlamak bu amaçla çelişmektedir; çünkü bağlayıcılık etkisinin kabul edilmesi durumunda sonraki mahkeme ilk mahkemeden bağımsız olarak karar veremeyecektir. Ayrıca, mahkemenin delilleri serbestçe değerlendirme ilkesi gereğince, mahkeme, başka bir mahkemenin kesin hükmüyle bağlı olduğu sürece, delilleri özgürce değerlendiremeyecek ve görevini yerine getiremeyecektir¹³²⁶. Bu görüşteki yazarlara göre, sanığın daha önce işlediği bir suç, farklı bir konuya ilişkin daha sonraki muhakemelerde cezanın tayini bağlamında dikkate alınırken, sonraki mahkeme, suça ilişkin verilmiş olan kesin hükümle bağlı olmayacaktır¹³²⁷.

Öğretide başka bir görüş, farklı bir uyuşmazlık konusuna ilişkin sonraki ceza muhakemeleri için, mahkemenin, cezanın tayini bağlamında bunu dikkate almak istemesi hâlinde, kesin hükümde yer alan sanığın suçuna ilişkin kararlarla bağlı olduğunu kabul etmektedir¹³²⁸. Kesin hüküm, önleme etkisine ek olarak, farklı bir uyuşmazlık konusuna ilişkin daha sonraki muhakemelerde bağlayıcıdır. Bazı yazarlar ceza hükmünün genel olarak ceza mahkemeleri açısından ön sorun niteliğinde bir bağlayıcılığı olduğunu kabul ederken¹³²⁹, diğer yazarlar bu bağlayıcılığı sanığın ceza hükmü bağlamında daha önce işlediği suçların tespitiyle sınırlandırmaktadır¹³³⁰. Bu görüşün esas alınması hâlinde, mahkeme, sanığın daha önce işlediği bir suçu cezanın tayini bağlamında değerlendirirken, bu konuda kesin hükümle bağlı olacaktır.

Öğretide diğer bir görüş ise, kesinleşmiş ceza hükmünün yenilik doğurucu etkisine dayanmaktadır¹³³¹. Buna göre, ceza muhakemesinin görevi, yalnızca suç sonucunda ortaya çıkmış olan kamusal cezalandırma yetkisini belirlemek değildir. Masumiyet karinesi gibi usule ilişkin ilkeler nedeniyle, sanık suçu gerçekten işlemiş olsa ve bu nedenle hakkında bir ceza davası açılmış olsa bile beraat kararı verilebilmektedir. Daha ziyade, ceza hükmü bireyin hukuk toplumu karşısındaki konumunu şekillendirir. Başka bir ifadeyle, ceza mahkemesinin sanığın suçuna ilişkin önceki

---

¹³²⁶ Hellmann, s. 68.

¹³²⁷ Waldeyer, s. 105.

¹³²⁸ Binding, *Strafrechtliche*, s. 344; Zaczyk, s. 356; Grunsky, s. 223.

¹³²⁹ Binding, *Strafrechtliche*, s. 308; Mayer, s. 38, Tschöpe, s. 22; Grunsky, s. 223; Spinellis, s. 33.

¹³³⁰ Grünwald, *Teilrechtskraft*, s. 39.

¹³³¹ Zaczyk, s. 356.

kesin hükme bağlanması, ceza hükmünün yenilik doğurucu etkisinden kaynaklanmaktadır¹³³².

C. Ceza Muhakemesine Hâkim Olan İlkeler Bağlamında Bağlayıcılık

Kesin hükmün kapsamı ve etkileri ceza muhakemesine ilişkin düzenlemelerde parça parça olduğundan, kesin hükmün etkilerinin içeriği içtihata ve öğretiyeye bırakılmıştır. Dolayısıyla, kesin hükmün önleme etkisine ek olarak, mahkemenin farklı bir konudaki sonraki ceza muhakemelerinde göz önünde bulundurması gereken kesinleşmiş ceza hükmünün bağlayıcı etkisi kabul edilebilir¹³³³. Ancak, kesin hükmün bu etkisi, ilgili kanunî hükümler tarafından belirlenen sınırlar içinde kalmalıdır. Bu nedenle, ceza muhakemesine ilişkin düzenlemeler ve ceza muhakemesinin ilkeleri bağlamında ceza mahkemesinin kesinleşmiş bir ceza hükmüyle bağlı olmasının hukuka uygun olup olmadığına dair bir değerlendirme yapılmalıdır.

1. Maddî Gerçeğe Ulaşma Amacı Bakımından

Ceza mahkemesinin kesinleşmiş bir ceza hükmüne bağlanması, bazı yazarlar tarafından ceza hâkiminin maddî gerçeği aradığına atıfta bulunularak reddedilmektedir¹³³⁴. Ceza muhakemesinde maddî gerçeğin araştırılması ilkesi CMK m. 160/2'de, m. 177/1 ve m. 207'de doğrudan veya dolaylı olarak düzenlenmiştir. Mahkeme, bağlayıcılık yükümlülüğü olduğu takdirde, kendisini daha önceki bir karara bağlı tutarak, gerçekliğinden şüphe duyduğu olayları kabul etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, ceza muhakemesinde geçerli olan maddî gerçeğin araştırılması ve adalet ilkesine (*Gerechtigkeitsprinzip*) aykırıdır. Ceza mahkemeleri, ceza davalarının hukukî menfaatlere yönelik oluşturduğu tehdidin ciddiyeti nedeniyle diğer mahkemelere kıyasla daha dikkatli olmalıdır¹³³⁵.

Öğretide maddî gerçeğin araştırılması amacına bağlı olarak bağlayıcılık etkisini reddeden yazarlara göre¹³³⁶, ceza muhakemesinde her ne kadar maddî gerçek araştırılsa da mahkeme, hiçbir zaman mutlak gerçeğe ulaşamaz; yani, mahkemenin ulaşabildiği gerçeklik muhakemenin sonunda delillerin değerlendirilmesi neticesinde

---

¹³³² Zaczyk, s. 356.

¹³³³ Waldeyer, s. 107.

¹³³⁴ Hellmann, s. 69; Abel, s. 34; Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 322; Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 32.

¹³³⁵ Hellmann, s. 69; Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 322; Grünwald, Teilrechtskraft, s. 43.

¹³³⁶ Tolksdorf, s. 737.

ulaştığı gerçekliktir. Bu nedenle, mahkemenin ulaştığı gerçeklik her zaman öznel bir nitelik teşkil etmektedir. İlk uyuşmazlık hakkında verilen hüküm, sonraki bir davada ön sorun olarak ortaya çıktığı takdirde sonraki mahkemenin kendi gerçeğine ulaşması gerekecektir¹³³⁷. Kanaatimizce, her ne kadar maddî gerçeğin araştırılmasıyla bağlantılı olarak bağlayıcılığın kabul edilmemesi gerektiği düşünülse de, maddî gerçeğin araştırılması sınırsız değildir ve maddî gerçek, her ne pahasına olursa olsun araştırılmayacaktır. Bu bağlamda, maddî gerçeğe ulaşma amacına delil yasakları gibi sınırlamalar getirilebildiğine göre¹³³⁸, hukukî kesinlik ve güvenlik gibi amaçlarla da sınırlamalar getirilebilmesi mümkün olup uyuşmazlık hakkında farklı kararlar verilmesinin önüne geçilmesi amacıyla bağlayıcılık etkisinin kabul edilmesi mümkün görünmektedir¹³³⁹.

Maddî gerçeğin araştırılması ilkesiyle bağlantılı olarak, ceza mahkemeleri, re'sen araştırma yükümlülüğü ve delilleri serbestçe değerlendirme hakkı aracılığıyla bu durumu göz önünde bulundurmalıdır¹³⁴⁰. Ceza mahkemesinin maddî gerçeği tespit ederek adalete ulaşma yükümlülüğü, hem delillerin toplanmasına ilişkin hükümlerde, hem de delillerin değerlendirilmesine ilişkin hükümlerde yansıtılmaktadır. Delillerin değerlendirilmesi bağlamında, şüpheden sanık yararlanır ilkesi ve masumiyet karinesi, delilleri serbestçe değerlendirme yükümlülüğüne ek olarak bağlayıcılık yasağı içerebilir. Bu nedenle, ceza mahkemesinin maddî gerçeği tespit etme görevinin kesinleşmiş bir ceza hükmünün bağlayıcılığını engelleyip engellemediği sorusu incelenirken, bu görevi somutlaştıran hükümlerin bağlayıcılığı engelleyip engellemediği incelenmelidir¹³⁴¹.

2. Re'sen Araştırma İlkesi Bakımından

Ceza muhakemesinde maddî gerçeği ve adaleti tespit etme konusundaki amaç, re'sen araştırma ilkesinde ifade edilmektedir. Ceza muhakemesinin temel kaygısı, davaya ilişkin gerçek olayların ortaya çıkarılmasıdır. Hukuk muhakemesinde mahkeme, taraflarca getirilme ilkesi gereği ve muhakeme şekli gerçeğin tespitine yönelik olduğu ölçüde tarafların ibraz ve delilleri ile bağlıyken, Alman ceza muhakemesi hukukunda mahkeme, AİCMK §§155/2, 160/2, 244/2, 264/2 uyarınca delilleri re'sen

---

¹³³⁷ Akkaş, s. 110.

¹³³⁸ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 338-339.

¹³³⁹ Aynı yönde bkz. Akkaş, s. 125.

¹³⁴⁰ Hellmann, s. 69.

¹³⁴¹ Waldeyer, s. 111.

araştırmak zorundadır ve muhakemenin taraflarının ibraz veya delilleri ile sınırlı değildir. Türk ceza muhakemesi hukukunda ise re'sen araştırma ilkesi, kural olarak soruşturma aşamasına ilişkin bir ilke olup kovuşturma aşamasında bu ilke, yani mahkemenin delil toplaması konusunda herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. CMK m. 160/2 uyarınca delil toplama görevi Cumhuriyet savcısına verilmiş olup Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına alacaktır. CMK m. 177'de, sanığın duruşma evresi başlamadan önce delil sunma ve delillerin mahkeme tarafından toplanmasını isteme hakkı düzenlenmiştir. CMK m. 206'da ise, delillerin ortaya konulması ve reddi usulü hakkında düzenleme yer almaktadır. Ancak, Cumhuriyet savcısının uyuşmazlık hakkında önemli olan bir delili toplayamamış ya da ulaşamamış olması durumu mümkün olabileceğinden, kovuşturma aşamasında da mahkemenin kendisinin re'sen delile ulaşabilmesinin mümkün olduğu kabul edilmelidir¹³⁴².

Alman öğretisinde bir görüş, ceza mahkemesinin cezanın tayini bağlamında kesinleşmiş bir ceza hükmüne bağlanmasını, kesin hükmün mahkemeyi re'sen araştırma yükümlülüğünden kurtaramayacağı gerekçesiyle reddetmektedir¹³⁴³. AICMK §244/2'ye göre, mahkeme gerçeğe ulaşmak için karar için önemli tüm olguları ve delilleri re'sen araştırmak zorundadır. Dolayısıyla, mahkemenin re'sen araştırma yükümlülüğü, uyuşmazlık konusu hakkında maddî hukuk veya usul hukuku açısından verilecek kararlar ilgili tüm olguların eksiksiz bir şekilde araştırılmasına yöneliktir¹³⁴⁴. Mahkeme, hem mahkûmiyet kararı için önemli olan olgulara hem de ceza için önemli olan olgulara, özellikle de sanığın önceki mahkûmiyetlerine ilişkin delilleri ortaya koymalıdır¹³⁴⁵. Ancak, bilinen ya da dosya mündericatına ve muhakemelerin durumuna göre fark edilebilen koşullar daha fazla delil kullanılmasını gerektiriyorsa ya da olayların değerlendirilmesi sonucunda, o ana kadar elde edilen delillere dayanılarak verilen mahkûmiyet kararının doğruluğu konusunda makul şüpheler varsa, mahkemenin en azından daha fazla araştırma yapması gerektiği konusunda yaygın bir görüş bulunmaktadır¹³⁴⁶. Yani, mahkemenin

---

¹³⁴² Özen, Ceza Muhakemesi, s. 171.

¹³⁴³ Beulke, Rn. 21;

¹³⁴⁴ Hannich, §244, Rn. 19.

¹³⁴⁵ Waldeyer, s. 112.

¹³⁴⁶ BGH, NStZ 1985, 324; (Erişim), <https://juris.bundesgerichtshof.de/>, 30.10.2022, Schäfer, Rn. 1138; Meyer-Goßner, § 244 StPO, Rn. 12.

delil toplama işlemini re'sen başka delilleri de kapsayacak şekilde genişletmesi gerekecektir¹³⁴⁷. Bu bağlamda, daha önceki hükümle suçun kesin bir şekilde tespit edilmesine bağlı olduğu takdirde, mahkemenin bu konuda delil toplamasına izin verilmeyecektir¹³⁴⁸. Sanığın suçu işleyip işlemediği, kesin hükme dayanılarak bağlayıcı bir şekilde tespit edileceğinden, delil toplamanın hiçbir önemi olmayacaktır. Bu nedenle, bu görüşte olan yazarlara göre, mahkemeyi sanığın daha önce işlediği bir suçla ilgili kesinleşmiş bir hükme bağlamak, re'sen araştırma yükümlülüğünü sınırlandıracaktır.

Re'sen araştırma ilkesi de sınırsız değildir. Ceza mahkemesinde delil yasakları re'sen araştırma ilkesine istisna olarak kabul edilmektedir¹³⁴⁹. Tıpkı maddî gerçeğin araştırılmasına istisnalar getirilebildiği gibi, re'sen araştırma ilkesine de istisna getirilmesi hukuk sistemimize yabancı olmayacaktır. Böylece, mahkemenin kesin hükümle sanığın daha önce işlediği bir suçun tespitini bağlayıcı kabul etmesi de bir istisna olarak kabul edilebilir¹³⁵⁰. Sanığın önceki suçlarının cezanın tayini ve dolayısıyla mahkemenin hükmü açısından önem taşıdığı ve bu nedenle ilke olarak re'sen araştırma yükümlülüğüne tâbi olduğu doğrudur. Bununla birlikte, mahkemenin sanığın önceki suçuna ilişkin kesin hükümle bağlı olduğu varsayıldığı takdirde, bu hükümden sapmaması gerekmektedir. Mahkemenin, sanığın daha önce işlediği bir suçun kesinleşmiş bir ceza hükmü ile tespit edilmesini, cezanın tayininde göz önünde bulundurması bağlamında bağlayıcı kabul etmesinin maddî gerçeği belirleme amacına zarar verebilmesi mümkündür. Bir ceza hükmü yalnızca mahkemenin re'sen tam olarak araştırdığı olgulara dayanmalıdır. Mahkemenin kesinleşmiş bir ceza hükmü ile bağlı olduğunu varsayması hâlinde, mahkûmiyet kararı mahkemenin kapsamlı bir şekilde araştırmadığı olgulara dayanacaktır. Bu bağlamda, ilk mahkemenin olası hatalarının devam ettirilmesi söz konusu olabilecektir. Hukuka aykırı bir mahkûmiyet kararının sanığa verdiği adaletsizlik, bu kararın daha sonraki yargılamalarda denetlenmeden uygulanması durumunda daha da artabilecektir. Öte yandan, bağlayıcı etki, haksız bir beraat kararının veya çok hafif

---

¹³⁴⁷ Löwe-Rosenberg, § 244, Rn. 41.

¹³⁴⁸ Waldeyer, s. 113.

¹³⁴⁹ Löwe-Rosenberg, § 244, Rn. 39.

¹³⁵⁰ Waldeyer, s. 114.

bir cezanın denetlenmeden uygulanması hâlinde, sanığın haksız yere kayırılmasına yol açabilecektir¹³⁵¹.

3. Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi Bakımından

Öğretide bazı yazarlar nezdinde, mahkemenin maddî gerçeği tespit etme amacını somutlaştıran delilleri serbestçe değerlendirme yükümlülüğü, sanık hakkında verilmiş önceki mahkûmiyet kararlarının cezanın tayininde dikkate alınması bağlamında kesinleşmiş bir hükümle bağlanması yasağı olarak görülmektedir¹³⁵². Bu görüşte olan yazarlar, ceza hâkiminin vicdanî kanaatine göre karar vermesi gerektiği noktasını esas almaktadır. Ceza hâkiminin başka bir mahkemenin kanaati ile bağlı olması durumunda vicdanî kanaatine göre hüküm vermemiş olacağı savunulmaktadır¹³⁵³.

CMK m. 217 (AICMK §261) maddesi uyarınca, hâkim, duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere göre vicdanî kanaatiyle serbestçe karar verebilmektedir. Delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi, hukuk muhakemesinde olduğu gibi deliller arasında sıralama ya da kuvvet derecelendirmesinin olmadığını, hâkimin önceden konulmuş kayıtlara bağlı olmadığını ifade etmektedir¹³⁵⁴. Mahkemenin delilleri serbestçe değerlendirmesi, öğretide bir görüşe göre¹³⁵⁵, mahkûmiyet kararını destekleyen tüm olguları ve hukukî sonuçları, yani sanığın cezanın verilmesinde dikkate alınması gereken önceki suçlarını da kapsamaktadır. Mahkeme, delilleri değerlendirirken, kurallar ile bağlı değildir ve kararını diğer mahkemelerin kararlarından bağımsız olarak verir¹³⁵⁶. Bu nedenle mahkeme, duruşmada delil olarak sunulan bir ceza mahkemesi hükmüne ne tür bir delil değeri atfedeceğine ilke olarak kendisi karar verebilir. Ancak, mahkemenin sanığın daha önce işlediği bir suçla ilgili olarak cezanın tayini bağlamında kesinleşmiş bir hükümle bağlı olması durumunda, bu hüküm mahkeme için bağlayıcı olacağından, mahkemenin kendi serbest kanaatini oluşturmasına izin verilmeyecek ve yabancı bir

---

¹³⁵¹ Hellmann, s. 67.

¹³⁵² Schmidt, Lehrkommentar, Rn. 322; Hellmann, s. 69.

¹³⁵³ Abel, s. 317.

¹³⁵⁴ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 80; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 192.

¹³⁵⁵ Schäfer, Rn. 1332.

¹³⁵⁶ Karlsruher Kommentar §261, Meyer-Goßner, §261 StPO, Rn. 6; Schäfer, Rn. 1358.

kanaati benimsemesi gerekecektir¹³⁵⁷. Dolayısıyla, bağlayıcı bir kesin hüküm, delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesini kısıtlayacaktır.

Öğretideki diğer bir görüşe göre¹³⁵⁸, mahkemenin kesin bir hükmü bağlayıcı kabul etmesi, mahkemeyi kendisinden farklı bir mahkeme tarafından verilen bir mahkûmiyete karşılık gelen bir hüküm vermeye zorlayacaktır. Ancak bu durum, yalnızca önceki kararın reddedilemez bir delil değerine sahip olduğu düşüncesine dayanmamaktadır. Daha ziyade, kesin hükmün bir sonucu olarak bağlayıcı etki, daha önce konuyla ilgilenen mahkemenin aynı muhakeme hukuku ilkelerine göre bir karara vardığı düşüncesine dayanmaktadır. Kural olarak, her iki mahkeme de aynı bilgi olanaklarına sahiptir; ancak zamanın geçmesi nedeniyle, olayla daha sonra ilgilenen mahkemenin imkânları genellikle daha kötüdür. Kesin hüküm, verildiği tarihte mevcut olan tüm deliller hakkında bir karar içermektedir ve bu nedenle, olguların tespiti açısından sahip olduğu önem, delillerin de ötesindedir. Davaya daha sonraki bir tarihte bakan mahkeme, aradan geçen zaman nedeniyle genellikle davaya daha önce bakan mahkemeden daha zayıf bilgi olanaklarına sahip olduğundan, mahkemeyi sanığın daha önceki bir suçuna ilişkin kesin hükme bağlamak, cezanın tayininde göz önünde bulundurduğu kapsam dahilinde gerçeğin tespitini teşvik bile edebilir. Dolayısıyla ceza mahkemesinin delilleri serbestçe değerlendirme görevi, kesinleşmiş bir ceza hükmüyle bağlı olmasını engellememektedir¹³⁵⁹.

4. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi (*in dubio pro reo*) Bakımından

Şüpheden sanık yararlanır ilkesi, bir kişinin suç işlediği yönünde hiçbir şüphe olmayacak biçimde kesin bir kanaatin bulunmadığı hâllerde, şüphenin mahkeme tarafından sanığın lehine yorumlanmasını ifade eden bir ilkedir¹³⁶⁰. Şüpheden sanık yararlanır ilkesi, kanun tarafından açıkça düzenlenmemiş olmakla beraber ceza muhakemesinde geçerliliği kabul edilen bir ilkedir. Daha önce de belirtildiği gibi, CMK m. 217'de, mahkemenin serbestçe vicdanî kanaatine göre karar vermesi gerektiği belirtilmektedir. Mahkeme, mahkûmiyet ya da sanığın aleyhine olan hukukî sonuçlar hakkında karar verirken yalnızca var olduğuna ikna olduğu olguları hükme

---

¹³⁵⁷ Waldeyer, s. 130.

¹³⁵⁸ Waldeyer, s. 135-136.

¹³⁵⁹ Tolksdorf, s. 731.

¹³⁶⁰ Aras, s. 75; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 157; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 81; Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 127.

esas almaktadır¹³⁶¹. Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin uygulama alanı, mahkûmiyet kararı ve hukukî sonuçlara ilişkin kararla ilgili olan tüm olgulara, yani sanığın cezanın tayinine konu olan önceki suçlarına kadar uzanabilmektedir¹³⁶².

Ceza mahkemesinin kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmüne bağlanması, şüpheye rağmen kesinleşmiş bir mahkûmiyetin olması durumunda, mahkemenin sanığın önceki bir suçunu cezayı ağırlaştırıcı bir biçimde dikkate almak zorunda kalacağı için şüpheden sanık yararlanır ilkesiyle çelişki doğurabilecektir¹³⁶³. Ancak, şüpheden sanık yararlanır ilkesi yalnızca mahkemenin, delillerin kapsamlı bir şekilde toplanması ve değerlendirilmesinden sonra bir gerçeğin varlığı konusunda şüphe duyması hâlinde geçerlidir¹³⁶⁴. Burada karara bağlanan olaylarla ilgili olarak kesinleşmiş bir ceza hükmünün bağlayıcı bir etkiye sahip olması hâlinde, mahkemenin delil toplamasına izin verilmeyeceğinden hüküm, sanığın önceki suçları anlamında bağlayıcı olacaktır. Bu bağlayıcılığın bir sonucu olarak, delillerin değerlendirilmesinde mahkemenin sanığın önceki suçuna ilişkin normatif olarak ilgili hiçbir şüphe ortaya çıkamayacaktır¹³⁶⁵. Dolayısıyla şüpheden sanık yararlanır ilkesi, mahkemenin, sanığın daha önce işlediği bir suçun kesin hükümlerle tespit edilmiş olmasıyla, cezanın tayininde göz önünde bulundurduğu hususlar bağlamında bağlı olmasını engellemektedir¹³⁶⁶.

5. Masumiyet Karinesi Bakımından

Masumiyet karinesi, ceza muhakemesinin sanığın haklarını koruma amacı güden temel ilkelerinden biridir¹³⁶⁷. AIHS m. 6/2 ve Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme m. 14/2'de yer alan ve özü itibarıyla aynı olan hükümlerde masumiyet karinesine ilişkin açık düzenlemeler yer almaktadır. Bu sözleşmelere taraf olunması nedeniyle, yukarıda belirtilen hükümler, doğrudan uygulanabilir iç hukuk olarak kabul edilir. Ayrıca, masumiyet karinesi, Anayasa'nın 38/4. maddesinde "*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.*" şeklinde düzenlenmiştir ve dolayısıyla anayasal güvenceye de sahiptir.

¹³⁶¹ Beulke, Rn. 25; Schäfer, Rn. 1361.

¹³⁶² Löwe-Rosenberg, §261 Rn. 111; Beulke, Rn. 25; Schäfer, Rn. 1362.

¹³⁶³ Waldeyer, s. 138.

¹³⁶⁴ Karlsruhe Kommentar, §261 Rn. 56; Löwe-Rosenberg, §261 Rn. 103f; Meyer-Göbner, §261 StPO, Rn. 26

¹³⁶⁵ Waldeyer, s. 138.

¹³⁶⁶ Waldeyer, s. 138-139.

¹³⁶⁷ Gökcen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 141.

Alman öğretisinde *Zaczyk*, masumiyet karinesini gerekçe göstererek mahkemenin sanığın önceki mahkûmiyetine ilişkin hükmün bağlayıcılığını reddetmektedir¹³⁶⁸. Sanık, belirli bir suç için suçlu konumunu ancak o suç için kendisine karşı yürütülen ceza muhakemesinde kazanabilir. Daha sonra başka bir suçtan dolayı yürütülen muhakemelerde, önceki suçla ilgili olarak yine masum kabul edilmesi gerekecektir. Bu nedenle, yazara göre, ceza muhakemesinin bağlayıcılığı ancak beraat hükmü durumunda söz konusu olabilecektir¹³⁶⁹.

Bu görüş, mahkemenin sanığın bir suçtan dolayı kesinleşmiş bir mahkûmiyetinin bulunup bulunmadığına karar verirken bu mahkûmiyeti dikkate alması konusunda sıkıntıya yol açmaktadır. Masumiyet karinesine ilişkin düzenlemelerin lafzına göre, masumiyet karinesi, yalnızca sanığın suçluluğu yasal olarak kanıtlanana kadar geçerlidir. Bu ise kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmüyle sağlanmaktadır, böylece masumiyet karinesi en geç muhakemenin kesin hükümle sonuçlanmasıyla sona ermektedir¹³⁷⁰. Bu nedenle masumiyet karinesi, mahkemenin, cezanın tayini bağlamında temel suçu değerlendirirken sanık hakkında verilen kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmüyle bağlı olmasını engellememektedir¹³⁷¹. *Zaczyk* tarafından öne sürülen, suçun daha sonraki yargılamalarda bir ön sorun olarak yer alması hâlinde masumiyet karinesinin yeniden başlamasını savunması için hiçbir neden yoktur. Adil bir yargılamada sanığın suçluluğunun tespit edilmesine yönelik koruyucu amaç, kesinleşmiş mahkûmiyet hükmüyle zaten dikkate alınmış olduğundan¹³⁷², bu hükmün lafzının ötesinde uygulanmasına gerek yoktur.

Masumiyet karinesi ile kesinleşmiş bir beraat hükmünün bağlayıcılığı arasında ise herhangi bir çelişki ortaya çıkmamaktadır, zira bu durum mahkemeyi sanığın masum olduğunu varsaymak zorunda bırakmaktadır. Beraat hükmü için, kesinleşmiş bir ceza hükmünün önleme etkisiyle bağlantılı olarak masumiyet karinesi bağlayıcılığın zorunlu olmasıyla sonuçlanabilir.

Öğretide bir görüş, masumiyet karinesinin, sanığın suçlu bulunmadığı suçlar hakkında bir değerlendirme yapılmasını yasakladığını savunmaktadır¹³⁷³. Masumiyet

---

¹³⁶⁸ *Zaczyk*, s. 356.

¹³⁶⁹ *Zaczyk*, s. 356.

¹³⁷⁰ *Karlsruher Kommentar*, Einleitung, Rn. 32a; *Löwe-Rosenberg*, Rn. 141; *Waldeyer*, s. 140.

¹³⁷¹ *Waldeyer*, s. 140.

¹³⁷² *Löwe-Rosenberg*, Rn. 104; *Waldeyer*, s. 140.

¹³⁷³ *Thomas Blumenstein*, "Anmerkung zum Beschluss des OLG Düsseldorf vom 13.06.1991", *NStZ*, 1992, s. 132.

karinesi ancak hukukun üstünlüğüne uygun olarak yürütülen ceza yargılamaları sonucunda kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü ile çürütülebilir¹³⁷⁴. Bu görüşün bir sonucu olarak, kesin hükmün önleme etkisiyle bağlantılı olarak kesinleşmiş beraat hükmü için bağlayıcılık, bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Sanığın daha önce başka bir suçtan dolayı yargılandığı davada beraat etmiş olması hâlinde, AİHS'in 6/2. maddesi anlamında suçluluğun kesin olarak kanıtlanması mümkün değildir. Daha önce işlediği suçtan kesin hükümlerle beraat etmiş olan sanık, kesin hükümlerle güvence altına alınan önleme etkisi nedeniyle artık bu suçtan suçlu bulunamayacağından, mahkemeler bu görüşe dayanarak cezanın tayini bağlamında daha önce verilen beraat hükmüyle bağlı olacaktır¹³⁷⁵.

Öğretide karşıt görüş ise, sanık daha önceki yargılamalarda kesin hükümlerle beraat etmiş olsa bile, suçların cezayı ağırlaştırıcı bir biçimde değerlendirilmesine izin vermektedir¹³⁷⁶. Masumiyet karinesi, sanığı, diğer yargılamalarda kanunî delil sistemi ilkelerine göre suçun tespit edilmesine ve mahkemenin bundan olumsuz sonuçlar çıkarmasına karşı korumamaktadır. Bu görüşe göre, mahkeme, sanığın kesin hükümlerle beraat ettiği bir suç, daha sonra farklı bir suçtan açılan davada kanunî delil sistemi ilkelerine göre tespit edebilmekte ve bunu cezayı ağırlatıcı bir şekilde dikkate alabilmektedir¹³⁷⁷.

Kanaatimizce, masumiyet karinesine bağlı olarak yalnızca beraat hükmünün bağlayıcılık etkisi yaratması gerektiği görüşü doğru değildir. Masumiyet karinesi, bir kişi hakkında mahkûmiyet kararı verilinceye kadar suçlu sayılmayacağını kabul ettiğine göre, bu karine, hüküm verilinceye kadar geçerli olup hüküm kesinleştikten sonra ortadan kalkmaktadır. Kişi hakkında mahkûmiyet hükmü verilen suçla ilgili olarak daha sonraki bir muhakemede masum olduğunun kabul edilmesi durumunda kesin hükme aykırı davranılmış olur¹³⁷⁸.

---

¹³⁷⁴ Theo Vogler, *Die strafscharfende Verwertung strafbarer Vor- und Nachtaten bei der Strafzumessung und die Unschuldsvermutung (Art. 6 Abs. 2 EMRK)*, in: Strafverfahren im Rechtsstaat, Festschrift für Theo Kleinknecht zum 75. Geburtstag, Verlag C. H. Beck, München, 1985, s. 429.

¹³⁷⁵ Waldeyer, s. 152-153.

¹³⁷⁶ Ingeborg Tepperwien, *Die Verwertung strafbarer Vortaten im Rahmen neuer Strafverfahren*, in: Straf- und Strafverfahrensrecht, Recht und Verkehr, Recht und Medizin, Festschrift für Hanns Karl Salger zum Abschied aus dem Amt als Vizepräsident des Bundesgerichtshofs, Verlag Mohr Siebeck, Köln, 1995, s. 189.

Löwe-Rosenberg, Rn. 157, Bruns, s. 510; Schäfer, Rn. 363.

¹³⁷⁷ Tepperwien, s. 189.

¹³⁷⁸ Aynı yönde bkz. Akkaş, s. 131.

V. Ceza Mahkemesi Kararlarının Farklı Muhakeme Alanlarına Etkisi

A. Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi

1. Genel Olarak

Ceza mahkemesi tarafından verilen kararların hukuk mahkemesinde etki gösterip gösteremeyeceğine ve bu etkinin sebeplerine ilişkin öğretilerde birçok görüş ileri sürülmüştür. Öğretilerde hukuk hâkimi ile ceza hâkimi arasındaki bağlayıcılık etkisini açıklamak amacıyla ortaya atılan, bağımsızlık ilkesi¹³⁷⁹, kamu düzeni ilkesi, hukuk düzeninin birliği gibi görüşler bulunmaktadır¹³⁸⁰. Çalışmamızın kapsamını genişletmemek adına bu görüşlerden yalnızca kesin hüküm etkisine dayanan görüşü inceleyeceğiz.

Hukukumuzda ceza mahkemesi tarafından verilen kararlar ile hukuk mahkemesi tarafından verilen kararların karşılıklı olarak birbirinden bağımsız olduğu ileri sürülmüştür¹³⁸¹. Zira, ceza muhakemesi hukuku ile hukuk muhakemesi birbirinden görev, amaç ve yapı itibarıyla oldukça farklıdır¹³⁸². Ceza muhakemesi hukukunda temel ilke re'sen araştırma ve delil serbestisi iken, hukuk muhakemesinde taraflarca getirilme ilkesi hâkimdir ve hukuk hâkimi tarafların getirdiği delillerle bağlıdır¹³⁸³. Bu bağlamda, hukuk mahkemesi tarafından verilen kararlar ceza mahkemesi açısından bağlayıcı olmadığı gibi, ceza mahkemesi tarafından verilen kararların da hukuk mahkemesi açısından bağlayıcı olmadığı söylenmektedir¹³⁸⁴. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu¹³⁸⁵ (TBK) m. 74'te yer alan düzenlemede¹³⁸⁶ de kural olarak hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararları ile bağlı olmadığı düzenlenmiştir. Maddenin amacı, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi karşısındaki durumunu belirlemek olsa da, mahkeme kararlarının birbirine etkisi konusu maddede bir bütün hâlinde ele

¹³⁷⁹ Aras, s. 145.

¹³⁸⁰ Akcan, s. 14.

¹³⁸¹ Belgin-Güneş, s. 29.

¹³⁸² Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 27. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 945.

¹³⁸³ Atalı, Ermenek, Erdoğan, s. 101-102; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 751.

¹³⁸⁴ Akcan, s. 107-108; Kurşun, s. 91.

¹³⁸⁵ Resmî Gazete Tarih: 4/2/2011 Sayı: 27836.

¹³⁸⁶ TBK m. 74: “Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz.”

alınmamış ve yalnızca tazminat davalarına ilişkin bir düzenleme yapılmıştır¹³⁸⁷. TBK m. 74, hukuk mahkemesine Türk hukukunda bağımsızlık ilkesi olarak adlandırılan bir serbesti tanımaktadır¹³⁸⁸. Bağımsızlık ilkesi, hukuk mahkemesi kararlarının ceza mahkemesi karşısındaki bağımsızlığını, ceza muhakemesi hukuku ve medenî hukukun amaçlarının, haksız fiil ile suç kavramlarının birbirinden farklı olmasına ve yargılama usullerinin değişiklik göstermesine dayandırmaktadır¹³⁸⁹. Ancak, hukuk mahkemesi kararları ile ceza mahkemesi kararlarının birbirinden bağımsız olduğunu savunan bu ilkenin de istisnaları bulunduğu kabul edilmektedir. Bu istisnalardan biri ise öğretideki bir görüşe göre, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm ve kesin delil oluşturduğu durumlardır¹³⁹⁰.

Alman hukukunda ise TBK m. 74'e benzeyen bir düzenleme bulunmamaktadır. Yalnızca, Alman Medenî Usul Kanunu'nun Yürürlüğü Hakkında Kanun (EGZPO) § 14 Abs. 2 Nr. 1'de yer alan federe kanunların usule ilişkin hükümlerinin, AIHMK bunlara atıfta bulunmadıkça veya bunların etkilenmeyeceğini öngörmedikçe, AIHMK hükümlerine göre karara bağlanması gereken tüm hukuk uyumsuzlukları için geçerli olmaktan çıkacağı hükmüne dayanılarak hukuk mahkemesi ile ceza mahkemesi kararlarının birbirinden bağımsız olduğu savunulmaktadır¹³⁹¹. Öğretide, bu hükmün mahkûmiyet kararının esasını teşkil eden vakıa tespitlerinin hukuk hâkimini etkilemesinin sadece delil gücüyle ilgili olduğu, mahkûmiyet kararının kesin hüküm etkisi bulunmadığına dair fikirlerin¹³⁹² yanında; en azından mahkûmiyet kararının oluşturduğu maddî anlamda kesin hüküm gücünün hukuk hâkimini etkilemesi gerektiği yönünde görüşler¹³⁹³ de bulunmaktadır. Kesin hükmün hukuk hâkimini etkilemesi gerektiğini savunan görüşlere göre, özel hukuk, mağdura her zaman bir hak talebinde bulunmak için bir temel sunarken failin kesin hükümle

---

¹³⁸⁷ Soyubelli, s. 58.

¹³⁸⁸ Ferhat Erçin, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi*, Der Yayınları, İstanbul, 2000, s. 16; Haluk Tandoğan, *Türk Mes'uliyet Hukuku (Akıt Dışı ve Akdî Mes'uliyet)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, s. 349; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 22. bs., Turhan Kitabevi, Ankara, 2018, s. 599; Belgin-Güneş, s. 30; Pekcanitez, Atalay, Özekes, Ders Kitabı, s. 464; Eren, s. 945.

¹³⁸⁹ Eren, s. 944.

¹³⁹⁰ Baki Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku*, Legal Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 778-779.

¹³⁹¹ Belgin-Güneş, s. 35.

¹³⁹² Kuttner, s. 14; Belgin-Güneş, s. 38.

¹³⁹³ Hans Friedhelm Gaul, "Die Grenzen der Bindung des Zivilgerichts an Strafurteile", *Festschrift für Hans Fasching zum 65. Geburtstag*, Manzche Verlag, Wien, 1988, s. 161; Belgin-Güneş, s. 38.

mahkûm edilmesine rağmen, zarar gören taraf hiçbir şekilde gerçekten tazminat alacağından emin olamaz¹³⁹⁴.

Bir talebin başarısını tehlikeye atan sadece müterafik kusur veya zamanaşımı gibi özel hukuk itirazları değildir. Daha ziyade, suçun mağduru, özel hukuk muhakemesinin halihazırda sonuçlanmış olan ceza muhakemesinin sonuçlarından bağımsız olması nedeniyle tehdit altındadır. Tazminat talebini inceleyen hukuk hâkimi, aynı fiil hakkında verilen ceza hükmü ile bağlı olmadığından, yalnızca hukuk davasında yapılan sözlü yargılamaya dayanarak karar verir ve bu da farklı hukukî sonuçlara ve diğer hukukî değerlendirmelere yol açabilir. Bu nedenle, özellikle hukuk muhakemesinin ceza muhakemesinden farklı usul ilkeleri ve delil kuralları izlemesi nedeniyle, hukuk hâkiminin daha önce aynı olayla ilgilenmiş olan ceza hâkiminden farklı bir sonuca varması imkânsız değildir ve uygulamada sıklıkla görülmektedir. Suçun işlendiği noktasında daha önce bir ceza hâkimi tarafından tespit yapılmaktadır ve bu hâkimin kararı, tazminat sorumluluğundan çok daha ağır hukukî sonuçlar doğurmaktadır. Sözgelimi, ceza hâkimi, uzun süreli bir hapis cezası verirse, suçun mağduru tarafından daha sonra açılan hukuk davasının, suçun kanıtlanmadığı veya davranışın bir suçun unsurlarını ve dolayısıyla bir suç teşkil etmediği gerekçesiyle reddedilmesi doğru olmayacaktır.

Alman kanun koyucu, mülga CMUK döneminde mevzuatımızda yer alan ve şahsî hak davası¹³⁹⁵ yoluyla ceza mahkemesi nezdinde tazminat isteminde bulunan kişinin tazminat isteminin ceza mahkemesi tarafından incelenip karara bağlanabilme usulüne benzer şekilde, AİCMK'ye şahsî hak davasını ekleyerek bu ikilemi geçici olarak düzenlemiştir¹³⁹⁶. Buna göre, suçtan zarar gören taraf, ceza hâkimi tarafından doğrudan tazminata hükmedilmesi amacıyla ceza davasına katılabilir ve hâkimin mahkûmiyet kararı vermesi durumunda, bu hâkim aynı zamanda özel hukuk talebini de karara bağlayabilir. Ancak, şahsî hakka dair işlemler re'sen yapılmaz, yalnızca suçtan zarar gören tarafın zamanında başvuruda bulunmasını gerektirir. Ayrıca, ceza hâkimi, takdir yetkisi doğrultusunda buna yönelik bir karar vermeyi reddedebilir. Uygulamada, özellikle suçtan zarar gören tarafın çok sayıda olduğu davalarda zaten

¹³⁹⁴ Reinhold Emmert, "Bindungswirkung des Strafurteils im Schadensersatzprozess", *Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP)*, Heft 3, 2018, s. 82.

¹³⁹⁵ CMK ile birlikte ceza mahkemesinde tazminat talep yolu bulunmamakta olup tazminat miktarı, kusur takdiri ve illiyet bağı anlamında iki mahkeme arasında herhangi bir bağlayıcılık söz konusu olmayacaktır. Şahsî haklara ilişkin tüm talepler hukuk mahkemesi tarafından çözülecektir. Bkz. Akcan, s. 132; Erçin, s. 43; Soyubelli, s. 124-125.

¹³⁹⁶ Löwe-Rosenberg, § 403 StPO, Rn. 8-10.

karmaşık olan ceza muhakemesini makul bir sürede tamamlayabilmek için bu ret olanaklarından sıklıkla yararlanılmaktadır¹³⁹⁷. Yine, şahsî hak davası yolunun uygulanması suçtan zarar gören taraf açısından tatmin edici olmayan sonuçlara yol açabilmektedir. Ceza hâkimi, mahkûmiyet kararına rağmen talep edilen tazminatı vermeyi reddettiği veya talep edilen ölçüde vermediği takdirde, yukarıda belirtilen zamanaşımı veya müterafik kusur örneklerinin yanı sıra, kâr kaybı, dolaylı zararlar, yakın akrabaların zararları gibi durumlarda zarar gören taraf, zorunlu olarak yine özel hukuk yoluna gitmek zorunda kalabilmektedir¹³⁹⁸.

Şahsî hak davasının uygulamada yarattığı zorlukları giderebilmek amacıyla Almanya'da bağlayıcı etki konusunda bir düzenleme yapılması gerekliliği öne sürülmüştür. 2004 yılında yürürlüğe giren 1. Adalet Modernizasyonu Yasa Tasarısı'nda¹³⁹⁹ hukuk muhakemesinde daha önce verilmiş ve kesinleşmiş olan ceza hükümlerince tespit edilen vakıaların doğru olduğu noktasında bu vakıaların kapsamlı bir delil gücüne sahip olması öngörülmüş; ancak bu hüküm, yasama sürecinin sona ermesinden kısa bir süre önce tasarıdan çıkarılmıştır. Tasarıdan çıkarılmanın gerekçesi olarak, ceza ve hukuk davalarının birbirinden farklı usul kurallarına tabî olması ve hukuk muhakemesinde geçerli olan taraflarca getirilme ilkesi ile ceza muhakemesinde geçerli olan re'sen araştırma ilkesinin birbiri ile karıştırılmasının yanlış olduğu gösterilmiştir. Buna ek olarak, önerilen düzenlemenin ya da geniş kapsamlı bir bağlayıcı etkinin mağdurların aleyhine olabileceği fikri de ortaya atılmıştır. Çünkü, her ne kadar ilk bakışta, yalnızca mahkûmiyet kararının değil, aynı zamanda beraat kararının sonraki hukuk davaları için bağlayıcı olması eşitlik ve adalet ilkelerine uygun görünse de, mahkûmiyet kararı sanığın suçu işlediğinin tam olarak kanıtlanmasını gerektirirken, beraat kararı ceza hâkiminin failin masumiyetine kanaat getirmesini gerektirmemektedir¹⁴⁰⁰. Mağdurun korunması açısından, bu davada beraat kararını takiben açılacak bir hukuk davasının başarı şansını beraat kararına bağlayarak ayrıca zayıflatmanın doğru olmadığı belirtilmiştir¹⁴⁰¹.

---

¹³⁹⁷ Emmert, ZRP 2018, 82.

¹³⁹⁸ Meyer-Goßner, § 406 StPO, Rn. 12.

¹³⁹⁹ § 415 a ZPO idF des Gesetzentwurfs der Bundesregierung, (Erişim), https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/RegE_PKoFoG.pdf?__blob=publicationFile&v=2, 12.08.2022.

¹⁴⁰⁰ Emmert, ZRP 2018, 82.

¹⁴⁰¹ Emmert, ZRP 2018, 82.

Ceza ve hukuk mahkemesi kararlarının birbirleri açısından bağlayıcılığını kesin hüküm etkisine dayandıran görüşe göre, ceza ve hukuk mahkemelerinin dava konuları farklı olduğu için bunlar arasında herhangi bir ilişki bulunmaz; fakat, kesin hükmün şartlarının gerçekleşmesi durumunda ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesi nezdinde kesin hüküm veya kesin delil olarak kabul edilebilir¹⁴⁰². Yine, bizim de katıldığımız görüşe göre, hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbiri açısından bağlayıcılığı kesin hükmün olumlu etkisi olarak açıklanabilmektedir¹⁴⁰³. Yargıtay'ın görüşüne göre de, kesin hüküm, ceza ve hukuk muhakemeleri arasında etkiye neden olan bir hukuksal gerçekliğe temel sağlamaktadır¹⁴⁰⁴. Başka bir ifadeyle, Yargıtay da konu hakkında bizim görüşümüzü benimsemiş ve bağlayıcılık etkisini kesin hüküm kurumuna dayandırmıştır¹⁴⁰⁵.

Alman hukukunda ise öğretide bir görüşe göre¹⁴⁰⁶, mahkûmiyet kararlarının kesin hüküm etkisinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir ve hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı olan kişi, sonraki hukuk davasında da hakkında hatalı bir karar verildiğini ya da ceza mahkemesinde hatalı uygulama yapıldığını savunamamaktadır; zira, kesin hükmün etkisinin bulunmadığının kabulü, aynı tarihî olay hakkında verilen kesin hükmün başka bir mahkeme tarafından sorgulanması anlamına gelecektir. Bir yandan ceza muhakemesi anlamında fiil kavramına, diğer yandan hukuk muhakemesinde dava konusu kavramına odaklanılması

---

¹⁴⁰² Pekcanitez, Atalay, Özkes, Usul, s. 445; Soyubelli, s. 63-65.

¹⁴⁰³ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 27.

¹⁴⁰⁴ Soyubelli, s. 65.

¹⁴⁰⁵ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 25.10.2017 Tarih ve 2015/14655 Esas ve 2017/16594 Karar sayılı kararı. "...Her dava kural olarak iki kısımdan; tespit ve eda kısımlarından oluşur. Davanın kısmi nitelikte olması hâlinde önceden açılan davada kesinleşen ilamın tespit kısmı, kalan kısım hakkında açılan ikinci davanın tespit kısmı için kesin hüküm oluşturur ve kuşkusuz bağlayıcıdır. Öğreti ve yargısal uygulamada; kısmi davanın redle sonuçlanması hâlinde tüm alacak hakkında kesin hüküm oluşacağı kısmi dava kısmen kabul kısmen redle sonuçlanırsa her iki bölüm yönünden de kesin hüküm oluşacağı, kısmi dava tümüyle kabul edilirse de kararın tespit bölümünün açılan ek dava için kesin hüküm oluşturacağı kabul edilmiştir. Eş söyleyişle; kısmi dava sonunda davalının borcu ödemeye mahkum edilmesi veya kısmi davanın tamamen veya kısmen reddine karar verilmiş olması hâlinde taraflar arasındaki borç ilişkisinin varlığı ya da yokluğu da tespit edilmiş olur ki bu tespit zorunlu olarak borç ilişkisinin tümünü kapsar. Bu nedenle kısmi dava sonunda verilen ve kesinleşen kararın tespite ilişkin bölümü sonradan açılan ek dava için kesin hüküm oluşturur. Kısacası ikinci davaya bakan mahkeme, kısmi davanın davalının sorumluluğuna ilişkin bu tespit bölümüyle bağlıdır. Burada davalının haksızlığı olgusu artık tartışılmaz hale gelmiştir. Zira, kesin hüküm bulunan bir konuda mahkemenin bu yönün doğruluğunu yeniden araştırma ve inceleme konusu yapmasına hukuken olanak bulunmamaktadır. Bu yön kamu düzenine ilişkin olup mahkemeler ve Yargıtayca doğrudan doğruya (resen) göz önünde tutulmalıdır..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 05.07.2022. Ayrıca bkz. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi'nin 03.07.2014 Tarih ve 2013/19732 Esas ve 2014/22664 Karar sayılı kararı; Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 27.05.2021 Tarih ve 2020/12392 Esas ve 2021/5648 Karar sayılı kararı.

¹⁴⁰⁶ Max Foerster, *Transfer der Ergebnisse von Strafverfahren in nachfolgende Zivilverfahren*, Morh Siebeck Verlag, Tübingen, 2008, s. 500.

uyumsuzluklara yol açmamaktadır. Her durumda, hayatın temelinde yatan gerçeklere atıfta bulunmaktadır. Sonuçlar, kesin hükmün nesnel, öznel ve zamansal kapsamı bakımından tutarlıdır. Aynı şekilde, kesin hükmün kapsamını belirlemek için hüküm kısmına ek olarak kararın gerekçelerine de önemli ölçüde başvurulmalıdır.

Öğretide bazı yazarlar ise ceza ve hukuk mahkemesi kararlarının birbirleri açısından bağlayıcılığını kesin hüküm etkisine dayandırmamaktadır. Türk öğretisinde *Yılmaz*, ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi nezdinde kesin bir hüküm oluşturmayıp yalnızca delil kapsamında kabul edilmesi gerektiği fikrinde olup yazara göre ceza mahkemesi tarafından verilen kararların veya bu kararda yapılmış olan tespitlerin güçlü delil kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁴⁰⁷. *Belgin-Güneş*'e göre, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi nezdinde kesin hüküm oluşturmayacağı görüşü isabetli olmayıp şartların sağlanması durumunda ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm teşkil etmesi ve bağlayıcı etki yaratması mümkün olacaktır¹⁴⁰⁸.

Alman öğretisinde *Trousil*, hukuk hâkiminin unsur etkisi ve inşaî etki gereğince ceza mahkemesi tarafından verilen kararı dikkate alacağını, ancak bunun kesin hükmün bağlayıcılığıyla ilgisi olmadığını belirtmektedir. İnşaî etki, şekli olarak kesinleşmiş olan inşaî bir kararın tipik etkisidir. Örneğin, bir boşanma davası sonucunda verilen karar inşaî bir hükümken, eşlerin farklı bir konuma gelmeleri inşaî etkidir. Bir hukuk öznesinin hukuku inşa etme yetkisi mahkemelere başvurmayı gerektirdiği ölçüde, hukuku inşa etmeye yönelik eylemlerden ve hukuku inşa etmeye ilişkin kararlardan söz edilir. İnşaî etkinin usule ilişkin mi yoksa esasa ilişkin mi olduğu, kurulmakta olan hukukî ilişkiye bağlıdır. Bir ceza kararı inşaî bir etkiye sahip olduğu ölçüde, hukukî bir işlem gibi yeni bir hukukî durum yaratır ve böylece herkesin lehine veya aleyhine bir önem kazanır. Ancak, ceza hükmünün hukuk mahkemesinden verilen hüküm için önemli bir inşaî etki yarattığı durumlar, uygulamada ceza hükmü için etki doğuran hukuk mahkemesinden verilen inşaî hükümlerinden çok daha az önem taşımaktadır. Dolayısıyla, ceza kararının sonraki hukuk davaları üzerinde genel bir inşaî etkisi mevcut değildir. Bununla birlikte, bir ceza kararının inşaî bir etkiye sahip olma olasılığı nedeniyle, hukuk hâkiminin ceza mahkemesinin tespitleriyle ilke olarak bağlı olduğu sonucu çıkmaz. Yazar, kesin hükmün yalnızca hüküm fıkrası için

¹⁴⁰⁷ Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi- 3. Cilt*, 3. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 2133-2134.

¹⁴⁰⁸ Belgin-Güneş, s. 53.

geçerli olduğunu savunduğundan, ceza mahkemesi tarafından yapılan tespitlere dayanılamayacağını savunmaktadır¹⁴⁰⁹.

Völzmann'a göre¹⁴¹⁰, ceza ve hukuk mahkemeleri arasındaki bağlayıcı etki, maddî anlamda kesin hükümden dolayı ortaya çıkmamaktadır; zira, ceza mahkemesi kararlarında kesin hüküm gücü sadece taraflar arasında (*inter partes*) etkilidir ve hukuk davalarıyla olan ilişkide bunun dikkate alınması kesin hükmün öznel sınırları açısından sorun ortaya çıkarmaktadır. Maddî anlamda kesin hükmün öznel sınırları anlamında ceza hükmünün kesin hüküm etkisi sadece *inter partes* olup ve ceza ve hukuk yargısı arasındaki ilişkide bu ilkeye istisna getirilemez. İlgili bir düzenleme veya gerekçe olmaksızın, ceza yargılamasının nisbi bulgularının hukuk muhakemesinde mutlak bir etkisi olamaz, çünkü bu, kesin hükmün üçüncü taraflara genişletilmesinden başka bir anlama gelmez. Yazar, ceza hükmünün etkisinin *inter partes* kalması gerektiğinden, en azından sanığın bu etki kapsamında olup olmadığını ayrıca incelemiş ve sanığın ilke olarak ceza davasının tarafı olmadığı ve savcı tarafından temsil edilmediği için taraf gibi bir konuma da sahip olmadığını ileri sürmüştür. Aynı şekilde, yazara göre, kesin hüküm yalnızca hüküm fıkrasındaki tespitlere dayandığından, maddî anlamda kesin hükmün nesnel sınırları da bağlayıcılık etkisi önünde engel teşkil etmektedir. Yazar, ceza mahkemesi tarafından verilecek olan kararların hukuk mahkemesinde bağlayıcı olabilmesi için, delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesinin istisnasını oluşturmak üzere kanunda düzenleme yapılmasının şart olduğu fikrindedir ve bu kuralın hukukî sonuçlarının *sui generis* olması gerektiğini öne sürmektedir¹⁴¹¹. Bu tür *sui generis* bağlayıcı bir norm, kesin hükmün üçüncü taraflara genişletilmesi gibi kesin hükmün sınırlarına bağlı değildir. Yeni oluşturulan *sui generis* bağlayıcı normun hukukî sonucu, hukuk hâkiminin ceza kararındaki maddî tespitlerle bağlı olması ve kararını bunlara dayandırması gerektiğidir¹⁴¹².

Hukuk muhakemesinde her durumda tarafların açıklamaları ve talepleri karara bağlanırken (hukuk muhakemesinde taraflarca getirilme ilkesi geçerlidir, şeklî gerçeklik arandığından, mahkeme taraflar tarafından iddia edilenlerle bağlıdır, HMK

---

¹⁴⁰⁹ Thomas Josef Trousil, *Die Bindung des Zivilrichters an strafgerichtliche Erkenntnisse*, Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Köln, Köln, 2005, s. 37.

¹⁴¹⁰ Völzmann, s. 192-193.

¹⁴¹¹ Völzmann, s. 193; Belgin-Güneş, s. 49.

¹⁴¹² Völzmann, s. 194.

m. 25) ceza muhakemesinde re'sen araştırma ilkesi geçerlidir. Ceza hâkimi maddî gerçeği re'sen araştırır, tarafların iddiaları ve talepleri ile bağılı değildir. Gerçi daha önce de belirttiğimiz gibi, araştırmanın iddianamede ve kamu davasının açılması kararında belirtilen tarihsel gerçeklerle sınırlı olduğu doğrudur. Bu nesnel çerçeve içerisinde ceza hâkimi fiilî ve hukukî açıdan hem çok yönlü bir inceleme yapma hakkına hem de yükümlülüğüne sahiptir. Ceza hâkimi, cezalandırılabilir bir davranışın kanıtlanmış olduğunu düşünüyorsa, hükümde sanığın ilgili suçtan sorumlu olduğunu bildirir ve kanunda belirtilmiş soyut cezayı somutlaştırır. Buna karşılık, hukuk davalarında eda davasının amacı, yapma ya da yapmama biçimindeki hareket hakkında kişiye hüküm vermektir. Hâkim, davacının talebinin kararda hangi maddî bakış açısına göre kabul edildiğini genellikle düşünmemekte ve istenen hukukî sonucun esasını tüm olası maddî bakış açılarından incelememektedir. Davacıyı talebi anlamında en iyi temsil edeni seçmesi yeterlidir¹⁴¹³.

Kanaatimizce, her ne kadar hukuk muhakemesi ve ceza muhakemesinde uygulanan usul, her iki muhakemenin amaçları ve konuları farklı olsa da, hem hukuk mahkemesinde yapılan bir yargılama sonucunda, hem de ceza muhakemesinde yapılan bir yargılama sonucunda varılan ve kesinleşen hükmün diğer mahkemelerde dikkate alınmayacağı fikri isabetli değildir. Nihayetinde, bu mahkemelerden birinde incelenmiş olan tarihî olay neticesinde yapılmış olan tespitlerin birbiri açısından bağlayıcı olması gerektiğini, aksi bir kabulün hukuk düzeninin birliğini ve hukuka olan güveni sarsacağını, farklı muhakeme alanlarındaki mahkemelerin birbirinden farklı ya da çelişkili şekilde karar vermesi sebebiyle mahkemelerin saygınlığının ve güvenilirliğinin zarar göreceğini düşünmekteyiz. Ayrıca, ceza hâkiminin re'sen araştırma ilkesi benimsendiği için hukukî durumu hukuk hâkiminden daha iyi tanıyabileceği de kesin değildir. Ceza hâkimi, hukukî durumu açıklığa kavuştururken, hukuk hâkiminden farklı olarak, büyük ölçüde sanık ve tanıkların ifadelerine dayanmak zorundadır. Ancak bilindiği üzere, çoğu zaman bu kişiler bilinçsizce veya bilinçli olarak gerekli bilgileri öznel bir biçimde vermemektedir. Ceza muhakemesi hâkim tarafından ne kadar dikkatli yürütülürse yürütülsün, gerçeğe ilişkin her tespit, insan bilgisinin yetersizliği karşısında her zaman sınırlı olacaktır. Bu nedenle hâkim, gerçek hukukî durumun nispeten doğru bir şekilde araştırılmasıyla yetinmek zorundadır. Ceza muhakemesinde yetersiz hazırlanan ve

---

¹⁴¹³ Abel, s. 19.

kötü yürütülen bir duruşma, belirli koşullar altında, tarafların ellerindeki delilleri tüm güçleriyle kullandıkları hukuk davalarındaki duruşmalara kıyasla maddî gerçeğe daha uzak bir sonuca bile yol açabilecektir.

Kanun koyucu ilke olarak bağlayıcılık etkisini kanunla belirlemeyi tercih etmediği için bu soruna ancak genel usul hukuku anlamında bir çözüm aranabilir. Ön sorun hakkında verilen bir kararın ceza mahkemesinin kararı üzerinde bağlayıcı bir etkiye sahip olabilmesinin iki yolu vardır. Bunlardan ilki; dolaylı bağlayıcılık etkisi olarak adlandırabileceğimiz, ön sorun hakkında verilen kararın, ceza hâkiminin önünde bulunan vakıaları kendi anlamında şekillendirerek somut hukukî durum üzerinde etkisini göstermesidir. Doğrudan bağlayıcılık etkisi olarak adlandırabileceğimiz ikinci yol ise, ön sorun hakkında verilen kararın ceza hâkiminin öznel hukukî görüşünü etkilemesidir. Dolaylı bağlayıcılık etkisi; ön sorun hakkında verilen kararın yalnızca dış varlığı nedeniyle ceza hukuku kapsamındaki hukukî durum üzerinde bir etkiye sahip olması durumunda unsur etkisi özelliği gösterirken; ön sorun hakkında verilen kararın hukukî ilişkiyi tesis etmesi, değiştirmesi ya da ortadan kaldırması hâlinde, inşaî etki olarak kendisini gösterir. Bu bağlamda sadece kesin hükmün olumlu etkisinin bağlayıcılık etkisi yarattığı fikrinden ziyade, kanaatimizce bağlayıcılık; kesin hüküm etkisi ile sağlanabileceği gibi unsur etkisi¹⁴¹⁴ ve inşaî etki¹⁴¹⁵ gibi etkilerle de sağlanabilecektir¹⁴¹⁶. Ancak bu etkilerdeki bağlayıcılık, önceki mahkeme tarafından verilmiş olan hükmün kesinliğine değil, verilen hükümle değişmiş olan hukukî duruma karşıdır¹⁴¹⁷. Bu etkilerin yaratmış olduğu bağlayıcılık ile maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisi olan bağlayıcılığın arasındaki fark budur.

---

¹⁴¹⁴ TCK m. 283/1 örneğinde olduğu gibi, ceza kanunlarında yer alan bazı suç tiplerinde kimi zamanlarda bir mahkeme hükmünün varlığı unsur olarak düzenlenebilmektedir. Böyle durumlarda unsur etkisinden söz edilir ve yargılama sonucu verilen hüküm, sonraki mahkemenin dayandığı bir hukuk kuralının unsurunu teşkil eder. Ceza mahkemesinde ortaya çıkan ve daha önce başka bir mahkeme kararıyla tespit edilmiş olan bir ön sorun durumunda bağlayıcılık etkisinden söz ederken, unsur etkisinde ilk hükümle ulaşılan sonuçlar ön sorun teşkil etmemektedir. Sonraki mahkeme, unsur etkisi söz konusu olduğunda önceki hükmün hukuka uygun olup olmadığını denetlemekte, yalnızca değişikliğe uğramış hukukî durumu değerlendirmektedir. Açıklamalar için bkz. Deren-Yıldırım, s. 55 vd.; Akkaş, s. 96 vd.; Atalı, Ermenek, Erdoğan, s. 567.

¹⁴¹⁵ İnşaî etki, mevcut bir hukukî durumun değiştirilmesi, kaldırılması ya da yeni bir hukukî durumun meydana getirilmesi amacıyla açılan inşaî davanın doğurduğu etkidir. İnşaî hükümler bir hukukî ilişki tesis eder, değiştirir ya da bir hukukî ilişkiyi ortadan kaldırırlar. Doğrudan kişinin hukukî durumu üzerinde etki doğurduğundan sonraki hâkimin bu etkiyi göz önünde bulundurmaması düşünülemez. Ancak, buradaki gerekçe, maddî anlamda kesin hüküm etkisi değil, inşaî etki kuvveti olup sonraki mahkeme yargılama yaparken kişinin değişmiş hukukî durumu üzerine değerlendirme yapmaktadır. Açıklamalar için bkz. Akkaş, s. 90 vd.; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 750.

¹⁴¹⁶ Aynı yönde bkz. Belgin-Güneş, s. 55.

¹⁴¹⁷ Bruns, Bindet die Rechtskraft, s. 110; Akkaş, s. 97.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, kesin hükmün hiçbir şekilde bağlayıcılık etkisi yaratmayacağına dair kabul tarafımızca doğru değildir. Ön sorun hakkında verilen kararın ceza hâkiminin aynı hukukî sorunu yeniden incelemesini engellemesi ve böylece onu kesin hüküm haline gelen hükmün içeriğiyle bağlaması durumunda doğrudan bir bağlayıcılık etkisi, başka bir ifadeyle, bir tespit etkisi söz konusu olacaktır. Kesin hükmün bağlayıcılık etkisi yaratmasının esasının, verilmiş olan kesin hükmün bir hukukî durumun varlığını tespit eden bir niteliğe sahip olduğu fikrindeyiz. Örneğin, hukuk mahkemesi tarafından soybağına ilişkin verilmiş olan tespit hükmünün ceza mahkemesi açısından da bağlayıcı etki doğurması gerekir. Bir hukukî durumun ya da ilişkinin var olduğu bir mahkeme tarafından kesin hükümle tespit edildikten sonra başka bir mahkeme tarafından bu durumun ya da ilişkinin var olmadığına dair karar verilmesi hukukî güvenlik ilkesine açıkça aykırılık oluşturacaktır. Hukukî güvenlik ve hukuk düzeninin birliği ilkelerinin korunmasını sağlayacak ve ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine yarattığı etkiyi, hukuk mahkemesi kararlarının ceza mahkemesi kararları üzerinde yaptığı etkiyi açıklayacak kurum kesin hükümdür. Maddî anlamda kesin hükmün olumlu etkisi denildiği zaman, hâkimin daha önceden kesinleşmiş bir hükümle tespit edilmiş bir hukukî sonucu kendi hükmüne esas alması anlaşılmalıdır¹⁴¹⁸.

2. Ceza Hükümünün Tespit Etkisi

Ön sorun niteliğindeki bir hükmün tespit etkisi, söz konusu kararın konusunu oluşturan suçun unsurlarına ilişkin cezaî veya cezaî olmayan bir ön sorunun değerlendirilmesinde ceza hâkiminin bu kararın içeriğine bağlanmasıdır¹⁴¹⁹. Ceza hükmü söz konusu olduğunda tespit etkisinin mümkün olması, ceza hükmünün sadece kamusal cezalandırma yetkisini karara bağlamasından kaynaklanmamaktadır; daha ziyade, ceza davası öncelikle bağımsız bir unsur olarak suçun tespit edilmesi talebini içermektedir. İşlenen suçun tespiti ilk etapta ceza hükmünün aslî görevi iken, cezalandırma talebi yalnızca hükmün ana içeriğinden kendiliğinden çıkan sonuçların ifadesidir¹⁴²⁰. Bu durum özellikle AICK §190'da TCK'deki karşılığıyla m. 127'de kendisini göstermektedir¹⁴²¹. Maddeye göre, isnat edilen ve suç oluşturan bir fiilin ispat edilmiş olması durumunda kişiye ceza verilmemektedir ve isnat; bu suç

¹⁴¹⁸ Akkaş, s. 81.

¹⁴¹⁹ Tschöpe, s. 22.

¹⁴²⁰ Binding, Strafrechtliche, s. 307 ff; Glaser, s. 547.

¹⁴²¹ Henkel, §100 III; Joachimski, s. 89; Trepper, s. 13; Meyer-Goßner, Einleitung, Rn. 169.

sebebiyle hakaret edilen hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü olduğu müddetçe ispatlanmış sayılmaktadır. Böylece, yalnızca suçun işlenmesi olayı, ceza hükmünün tespit etkisinin nesnesi haline gelmektedir. Aynı durum AICK §199 (TCK m. 129/3)'de yer alan karşılıklı hakaret durumunda da söz konusudur. Buna göre, işlenmiş bir suç için mahkûmiyet, bir ceza verilmeden de söz konusu olabilmektedir. Ceza hükmünün kendi başına bu tespit edici etkisine rağmen, sonraki bir suçun nesnel unsurlarının değerlendirilmesi açısından önemsiz bir rol oynamaktadır. Sonuçta, önceki ceza kararının içeriği ile sonraki ceza kararının hukukî konuları arasında genellikle kişi bakımından bir aynılık yoktur. Örneğin AICK §257 (TCK m. 282), AICK §259 (TCK m. 165) cezalandırılabilir bir öncül suçun işlendiğini öngörüyorsa, bu suçun işlendiğinin önceki ceza mahkemesi tarafından tespit edilmesinin veya yardım edenin ya da suç işlendikten sonra suçluya yardım eden fer'i failin mahkûmiyeti üzerinde hiçbir etkisi yoktur¹⁴²². Öncül suçu oluşturan önceki ceza hükmü kendisine karşı verilmediğinden, bu hükmün de kendisi üzerinde bir etkisi yoktur. Daha önceki bir ceza kararının, bir sonraki ceza davasının hâkimi tarafından incelenecek hukukî sorunlara ilişkin olarak tespit edici bir etkisinin uygulamadaki tek örneği istisna olarak, ceza hükmünün kesin hüküm etkisinin kişi bakımından sınırlarının kanun tarafından genişletildiği AICK §190 (TCK m. 127) gösterilebilir.

3. Hukuk Hükmünün Tespit Etkisi

Maddî anlamda kesin hükmün niteliği, ona özel hukuk veya usulî bir önem atfedilmesine bağlı olarak, hukuk kararının bağlayıcı etkisini (tespit edici etki) belirlemektedir. Eskiden hâkim olan maddî hukuk kuramı, maddî anlamda kesin hükmü maddî-hukukî bir güç olarak kabul etmektedir. Maddî hukuk kuramına göre, önceden var olan hukukî durum bir hükümlerle doğrulanmaktadır. Bununla birlikte, bu hükmün gerçek hukukî durumu karşılamaması hâlinde, söz konusu hukukî durum bu hükmün içeriğine göre dönüştürülür. Taraflardan birinin hatalı olarak reddettiği hak sona erer ve hatalı olarak tanınan hak doğar. Maddî hukuk kuramı kesin hükme maddî-hukukî kurucu bir etki atfettiğinden, dolaylı olarak ceza hâkiminin hukuk

---

¹⁴²² Alexander Graf zu Dohna, *Das Strafprozessrecht*, Carl Heymanns Verlag, Berlin, 1929, s. 219.

hâkiminin kesinleşmiş tespitlerine bağlılığını da belirler. Ancak, bu kuram günümüzde önemli çelişkilerle malul olduğundan kabul görmemektedir¹⁴²³.

Maddî hukuk kuramı hakkında Alman öğretisinde *Pagenstecher* tarafından önerilen değişiklikler¹⁴²⁴ de konu hakkında tatmin edici bir sonuca yol açmamaktadır. Çünkü, yazar, örneğin, davacının davalıya karşı bir alacağına doğduğuna ve davalının davacıya, davacının belirttiği zamanda mevcut alacağı doğmuş olsaydı sahip olacağı şeyi vermek zorunda olduğuna dair hukukî etkiyi yanlış bir şekilde davacıya veren bir karara atıfta bulunarak, kendisini hukukî beyan kavramıyla çelişkiye sokmaktadır. Hâkimin niyeti bunu sağlamak değildir. Yazarın düşüncesi ne beyan edilen iradeye ne de davanın taraflarının gerçek ihtiyaçlarına cevap verebilmektedir.

Alman öğretisinde *Binder* ise maddî hukuk kuramı ile usul hukuku kuramı arasında bağlantı kurmuştur¹⁴²⁵. Yazar, maddî hukuk kuramının temel kusurunu, hukuk ile hukukî koruma düzeni arasında bir ikilik varsayımında görmektedir. Yazara göre kesin hüküm, hakların ve hukukî ilişkilerin kaynağı değildir. Bununla birlikte kesin hüküm ile hukukî ilişki arasında belirli bir ilişki vardır. Yazara göre, hukukun özdeşliği ve hukukî koruma düzeni ilkesine dayanarak, sadece hâkime gidebilen ve hâkimden adalet alabilenler hakka sahiptir. Alacaklı alacağı için bir hüküm elde ettiğinde, hakkı, tabiri caizse, istikrarsız, belirsiz durumdan tam bir güce yükseldiği için bir artış yaşamaktadır. Benzer şekilde, yazara göre, davacının talebini reddeden hatalı bir karar verilmesi durumunda, maddî hukuk kuramının varsaydığı gibi alacaklının talebi yok olmamaktadır, aksine talebin hiç var olmadığı tespit edilmektedir. Ancak yazarın bu öğretisi de sonuçta tatmin edici değildir; çünkü özel hukuk sistemi ile hukukî koruma sisteminin özdeşliği açısından, tüm hakların mahkemede ileri sürülüp tanınana kadar sadece belirsiz, tamamen istikrarsız bir durumda var olması ve bunların varlığının ya da yokluğunun nihaî olarak hukukî uyumsuzluktaki iddia sahibinin dürüstlüğüne ya da dürüst olmamasına bağlı olması doğru görünmemektedir.

---

¹⁴²³ Açıklamalar için bkz. Albrecht Mendelssohn-Bartholdy, *Grenzen der Rechtskraft*, Duncker & Humblot, Leipzig, 1900, s. 303; Hellwig, *Rechtskraft*, s. 18; Tschöpe, s. 26-27.

¹⁴²⁴ Pagenstecher, s. 1 ff.

¹⁴²⁵ Julius Binder, *Prozess und Recht- Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch*, A. Deichert, 1927, s. 309-310.

Usul hukuku kuramının savunucularına göre ise sonraki hâkim önceki kesin hükümde yapılan tespitlerle bağlıdır¹⁴²⁶. Daha önce karara bağlanmış hukukî sorunun sonraki hâkim tarafından yeniden ele alınmasının hukuka uygun, hatta gerekli olduğunu ileri sürerek ve yalnızca farklı bir karar verilmesinin kabul edilemez olduğunu beyan eden usul hukuku kuramı savunucularından *Stein*¹⁴²⁷ ve *Hellwig*¹⁴²⁸, maddî hukuk kuramına daha çok yaklaşmaktadır. Yazarlar, sonraki hâkimin daha önce karara bağlanmış hukukî sorun hakkında farklı olmasa bile tamamen bağımsız olarak yeniden karar verebileceğini ve bu nedenle bu ikinci kararın içeriğinin bir şekilde etkilenmesi gerektiği görüşünü kabul etmektedir.

Alman öğretisinde *Bötticher*¹⁴²⁹ ve *Rosenberg*¹⁴³⁰'in görüşüne göre ise, kesin hükmün esası, kesin hükümle karara bağlanmış meselelerin yeniden hükme bağlanmasının yasaklanmasında yatmaktadır. Hükmün sonucunun sonraki muhakemelerde olumlu bir şekilde denetlenmesi ve hükmün başka bir hükmü engellemesinin olumsuz bir etkisi tamamen farklı iki şey değildir; aksine, biri zorunlu olarak diğerdinden kaynaklanmaktadır. Kesin hükmün olumsuz işlevinin bir sonucu olarak, kesin hüküm ikinci kez karara bağlanamayacağından, aynı konuya ilişkin ikinci bir esasa ilişkin hüküm böylece usulen kabul edilemez hâle gelir. Ancak, bu durum yalnızca daha sonraki hukuk hâkimi için değil, aynı zamanda kesinleşmiş hukuk hükmünde belirlenen hukukî sorunun kesin hükme dahil olan taraflar açısından önem taşıdığı diğer herhangi bir devlet organı için de geçerlidir. Dolayısıyla, ceza hâkimi bile, suçun değerlendirilmesi açısından önemli olan ve halihazırda kesinleşmiş bir özel hukuk hükmüne konu olmuş bir mesele hakkında bağımsız olarak yeniden karar veremez; bunun yerine, diğer devlet organının aynı hukukî mesele hakkında daha önce vermiş olduğu ve kendisini bağlayan kararını, bu kararın esasen doğruluğuna ilişkin kendi incelemesini yapmaksızın kullanmalıdır¹⁴³¹.

Ceza hâkiminin, hukuk hâkimi tarafından kesin hükümle karara bağlanmış sorunları bağımsız ve özerk bir şekilde yeniden yargılayabileceği görüşü de tatmin edici olmayan sonuçlara yol açmaktadır. Ceza hâkiminin, ceza hükmü için önemli olan ve hukuk hâkimi tarafından davalıya karşı zaten karara bağlanmış olan bir hukukî

¹⁴²⁶ Tschöpe, s. 29.

¹⁴²⁷ Stein, s. 102 ff.

¹⁴²⁸ Hellwig, System, §227; Goldschmidt, Der Prozess, s. 171.

¹⁴²⁹ Eduard Bötticher, *Kritische Beiträge zur Lehre von der materiellen Rechtskraft im Zivilprozeß*, O. Liebmann, Berlin, 1930, s. 131 ff; Spinellis, s. 24.

¹⁴³⁰ Rosenberg, §154 II, I.

¹⁴³¹ Tschöpe, s. 29-30.

sorunu değerlendirirken, kesinleşmiş olan bu hukuk hükmünü göz ardı etmesi, hukuk düzeninin birliği ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Bu konuda Alman öğretisinde *Binding*; “Bir devlet görevinin kesin olarak yerine getirilmesi, ister yargısal ister yargısal olmayan bir devlet otoritesinin eline verilmiş olsun, doğası gereği benzersizdir. Yetkili makamın eylemi devletin eylemidir ve aynı ya da farklı yetkilere sahip diğer makamlar tarafından tekrarlanmasına yönelik her türlü girişimi engellemektedir. Bu büyük alan için, *non bis in idem* yasağı gerçekte, yani tüm muhakeme alanlarının ötesinde geçerlidir.” demiştir¹⁴³². Kanımızca, hukuk hâkimi tarafından daha önce karara bağlanmış hukukî sorunlarla ilgili olarak, bu mükerrer karar yasağının, ceza hâkimi için de geçerli olması gerektiği konusunda hiçbir şüphe yoktur. Böylece, bağlayıcılık etkisini kabul etmeyen görüşlerin aksine, şu sonuca varmaktayız: Ceza hâkimi, kesin hükmün öznel sınırlarına kadar hukuk hâkiminin kesinleşmiş tespitlerini de tanımalıdır.

B. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Hükümlerin Hukuk Mahkemesi Nezdinde Kesin Hükmün Olumlu Etkisine Sahip Olması

Türk öğretisinde bir görüşe göre, taraflar açısından kesin hüküm oluşturan bir karar, taraflardan biri ile üçüncü bir kişi arasında görülen diğer davalarda yalnızca takdirî delil teşkil etmektedir; ancak bu takdirî delil, hâkim tarafından delil değeri yüksek olarak değerlendirilmesi gereken, güçlü bir takdirî delildir¹⁴³³. Yargıtay’a göre de, kesin hüküm, davanın taraflarını bağlarken, davanın taraflarından biri ile üçüncü bir kişi arasında görülen davalarda, güçlü delil teşkil etmektedir¹⁴³⁴.

Başka bir görüşe göre ise, kesin hüküm fiili bir karine olup üçüncü kişilere karşı dava açıldığı hâllerde kesin hükme dayanan kişi bunu başka bir delille ispat etmeye mecbur değildir¹⁴³⁵.

Öğretide ağırlıklı görüş ise¹⁴³⁶, kesin hükmün olumlu etkisi denildiğinde anlaşılması gerekenin kesin hükmün kesin delil niteliği olduğunu belirtmektedir. Kesin deliller

¹⁴³² Binding, Strafrechtliche, s. 305.

¹⁴³³ Ali Cem Budak, *Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2000, s. 19; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 750.

¹⁴³⁴ Yargıtay 18. Hukuk Dairesi’nin 15.02.1993 Tarih ve 1992/13654 Esas ve 1993/1656 Karar sayılı kararı. “...Bundan ayrı daha önce davalı hakkında açıldığı anlaşılan 980/115 esas sayılı dava sonunda verilen ve davanın reddine ilişkin karar taraflar aynı olmadığı cihetle kesin hüküm teşkil etmezse de güçlü bir delil olarak ele alınıp incelenmesi ve dayanağı delillerin de bu dosyada dikkate alınması gerekir...” Bkz. Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 24.06.2022.

¹⁴³⁵ Gürdoğan, s. 51; S. Selçuk, Kesin Hüküm, s. 943.

hâkimin kesin delilin varlığı hâlinde artık bu delilleri serbestçe değerlendiremeyeceği ve bu delillerin gerçeği temsil ettiğini kabul ettiği delillerdir¹⁴³⁷. Hukuk muhakemesinde ilk davada verilen hüküm, sonraki davada dava sebebinin ve tarafların aynı olması durumunda kesin delil oluşturur¹⁴³⁸. HMK m. 204/1’de mahkeme ilâmlarının aksi ispatlanıncaya kadar kesin delil sayılacağına dair hüküm bulunduğu ve kesin deliller hâkimi bağlayıcı kabul edildiğinden, öğretilerdeki yazarlar kesin hükmün kesin delil olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre¹⁴³⁹, burada kanun koyucunun “ilâm” kelimesini kullanması bilinçli bir tercihtir ve ilâm kelimesinin HMK m. 301/1’deki anlamıyla mahkeme kararlarının taraflara verilen imzalı sureti olarak anlaşılması gerekmektedir¹⁴⁴⁰. İlâmlar, hangi mahkeme tarafından verildiklerine ya da mahkeme kararının kesinleşip kesinleşmediğine bakılmaksızın kanunen resmî belge niteliğinde kabul edilmişlerdir ve sahteliklerinin ileri sürülmesi durumunda adî senetlerden farklı hüküm ve sonuç doğururlar (HMK m. 205, 208). Bu bağlamda, HMK m. 204’te yer alan ilâm kavramı, kesin hükümden daha geniş bir kavram olup maddî anlamda kesin hükmün olumlu etkisini açıkladığı söylenemez¹⁴⁴¹. Söz konusu maddenin sadece mahkeme kararlarının ve resmî senetlerin ispat kuvvetini düzenlemekte olduğu fikrine katılmaktayız¹⁴⁴².

Kesin hüküm kavramının kesin delilden farkı, kesin hükmün aksinin senet ya da yemin gibi herhangi bir kesin delil ile ispat edilemeyeceğinden ileri gelmektedir¹⁴⁴³. Kesin hükmün bağlayıcılığı ile kesin delil niteliğinin bağlayıcı olması ilk bakışta aynı amaca yönelik gibi görünse de, kesin hükmün kesin delil olarak kabul edilmesi durumunda, tarafların diğer delillerle aksini ispat edebilmeleri mümkün olacaktır. Ancak, kesin hükmün bağlayıcı etkisi kesin delilden bağımsız olarak kabul edilirse, kesin hüküm bir daha tartışılmayacaktır. Kesin hükmün aksini iddia eden tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davada verilmiş olan bir kesin hüküm olması

¹⁴³⁶ Budak, Kara Avrupası, s. 20; Üstündağ, s. 694; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 349; Gözler, s. 49; Serdar Kale, Salih Keser, *Medenî Yargılama Hukukunda Delil Sistemi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 2, 2015, s. 705; Kurşun, s. 86; Kuru, İstinaf Sistemi, s. 775; Tanrıver, Usul, s. 881; İyilikli, s. 456

¹⁴³⁷ Pekcanitez, Atalay, Özkes, Usul, s. 714.

¹⁴³⁸ Akkaş, s. 68.

¹⁴³⁹ Belgin-Güneş, s. 145.

¹⁴⁴⁰ Akkan, s. 12.

¹⁴⁴¹ Belgin-Güneş, s. 145.

¹⁴⁴² Ali Cem Budak, Varol Karaaslan, *Medenî Usul Hukuku*, 2. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 290.

¹⁴⁴³ Aras, s. 158.

durumunda, birbiriyle çelişen bu hükümlerden birinin yargılamanın yenilenmesi yoluyla kaldırılması gerekeceğinden (HMK m. 375/1-ı) kesin delil ile kesin hükmün ortadan kaldırılma ya da değiştirilme usullerinin de birbirinden farklı olduğu ve maddî anlamda kesin hükmün bağlayıcılık etkisinin kesin delil etkisi ile açıklanamayacağı kanaatindeyiz¹⁴⁴⁴. Ayrıca, hukuk mahkemesi tarafından verilen hükmün delil serbestisi ilkesinin hâkim olduğu ceza muhakemesinde kesin delil oluşturduğunu söylemek de doğru olmayacağından, bağlayıcılık etkisinin kesin hükümle açıklanması gerekmektedir¹⁴⁴⁵. Ancak, kesin hüküm kesin delilden daha geniş bir anlam ifade ettiğinden, ceza mahkemesi tarafından verilen ve hukuk mahkemesinde de kesin hüküm olarak kabul edilen kararların hukuk mahkemesinde aynı zamanda kesin hüküm etkisine sahip bir kesin delil olarak da değerlendirilmesi mümkün olabilecektir¹⁴⁴⁶.

Kesin hükmün olumlu etkisinin doğabilmesi için her iki davanın taraflarının ve dava sebebinin aynı olması, ancak dava konusunun farklı olması şarttır. Ceza mahkemesi kararları ile hukuk mahkemesi kararları arasında kesin hükmün olumlu etkisinin doğabilmesi için de bu şartların nasıl gerçekleşeceğini incelemek gerekmektedir. Zira ceza mahkemesi ile hukuk mahkemesi birbirinden farklı usullere sahiptir. Bu bağlamda, ceza mahkemesinde kamu adına iddia makamında Cumhuriyet savcısı yer aldığı için, ceza mahkemesinde yer alan taraflar ile hukuk mahkemesinde yer alan taraflar ilk bakışta birbirinden farklı gibi gözükse de, ceza davasında incelenmekte olan suç işleyen kimse ile hukuk davasında incelenmekte olan hukuka aykırı fiili gerçekleştirmiş kişi ile ceza davasında suçtan zarar görenler ile hukuk mahkemesinde suçtan doğan zararı talep eden kişilerin birbiriyle aynı olması mümkündür. Yine, bir kişinin işlemiş olduğu fiil hem cezaî hem de hukukî sorumluluk doğurduğunda, hukuk mahkemesi ile ceza mahkemesi arasında vakıaların aynı olabilmesi mümkün olduğundan, dava sebebi açısından aynılığın ortaya çıkabilmesi için incelenmesi gereken husus, maddî vakıalardır¹⁴⁴⁷. Bu bağlamda, ceza mahkemesi veya diğer yargılama alanlarında görev yapan mahkemeler tarafından yapılan fail ve fiile ilişkin kesin tespitler, diğer mahkemeleri bağlamalıdır¹⁴⁴⁸. Bir mahkeme tarafından maddî vakıalara ilişkin yapılmış olan tespit bulunduğu takdirde, diğer bir mahkeme bu

¹⁴⁴⁴ Aynı yönde bkz. Akkan, s. 8; Akkaş, s. 81; Belgin-Güneş, s. 143.

¹⁴⁴⁵ Akkaş, s. 70.

¹⁴⁴⁶ Soyubelli, s. 80-81.

¹⁴⁴⁷ Belgin-Güneş, s. 147.

¹⁴⁴⁸ Aras, s. 161; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 237.

maddî vakıaların bulunup bulunmadığını tartışamamalıdır. Sözelimi, fiilinden dolayı bir kişinin sorumlu tutulduğu ceza mahkemesi kararından sonra, bu fiilden dolayı açılmış olan hukuk davasında hukuk mahkemesi, fiilin bu kişi tarafından gerçekleştirip gerçekleştirilmediğini, yani faili ve fiilin sübutunu yeniden incelememelidir¹⁴⁴⁹. Bu gibi durumlarda ceza mahkemesi tarafından verilen kararların hukuk mahkemesinde etki doğurmaya elverişli olduğu, yani, kesin hükmün olumlu etkisinin kendisini gösterebileceği kabul edilmelidir.

1. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Beraat Kararının Bağlayıcı Etkisi

Ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesinde yapılan muhakemenin usulü ve özellikle delil değerlendirme sistemi birbirinden farklı olduğundan TBK m. 74, hukuk hâkimini ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla sorumlu tutmamıştır. Ancak, CMK’de beraat kararı verilebilecek durumlar birbirinden ayrı düzenlenmiştir. Türk öğretisinde ve uygulamada beraat kararlarının bazılarında hukuk mahkemesinin mutlak bir biçimde bağımsız olmadığı, bazıları bakımından ise bağlayıcılık etkisinin doğduğu kabul edilmektedir¹⁴⁵⁰. Biz de bu ayrıma dayanarak, hukuk mahkemesi nezdinde ceza mahkemesinden verilen beraat kararının bağlayıcı olduğu veya olmadığı durumları ayrı ayrı inceleyeceğiz.

a. Yüklenen Fiilin Kanunda Suç Olarak Tanımlanmamış Olması Sebebiyle Verilen Beraat Kararı

CMK m. 223/2-a uyarınca, sanık hakkında beraat kararı verilebilecek durumlardan ilki, yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olmasıdır. Öğretide bir görüşe göre¹⁴⁵¹, ceza mahkemesi tarafından fiilin kanunda suç oluşturmadığına yönelik verilmiş bir beraat kararı hukuk mahkemesi tarafından bağlayıcı kabul edilmelidir. Ceza mahkemesinin bir fiili hukuka aykırı olarak kabul etmesi durumunda, hukuk mahkemesi bu değerlendirmeyi dikkate almalıdır; çünkü ceza muhakemesinde delil serbestisi ilkesi geçerli olduğundan ve maddî gerçeğe ulaşılmaya çalışıldığından ceza mahkemesinin hukuk mahkemesine nazaran daha geniş bir inceleme olanağı bulunmaktadır. Ceza mahkemesi tarafından bir fiilin

---

¹⁴⁴⁹ Aras, s. 161.

¹⁴⁵⁰ Ege Bağatur, “Medenî Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK. 53. Maddenin İncelenmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 5, 1965, s. 581; Belgin-Güneş, s. 163; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 237 vd.

¹⁴⁵¹ Akcan, s. 159.

hukuka uygun kabul edilmesi durumunda aynı fiilin hukuk mahkemesi tarafından hukuka aykırı kabul edilmemesi gerekir.

Yapılan ceza muhakemesinin sonunda ceza mahkemesinin işlenen fiilin suç teşkil etmediğini saptaması durumunda bizim de katıldığımız görüşe göre, verilen beraat kararı hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı olmayacaktır¹⁴⁵². Elbette ki, ceza mahkemesinin beraat kararını verirken maddî vakıalara ilişkin yapmış olduğu tespitler hukuk mahkemesini bağlayacaktır. Ancak, ceza mahkemesi, fiilin suç teşkil etmediğine yönelik beraat kararı vermiş olsa da, ceza hukukunda suç vasfına sahip olmayan bir fiilin özel hukukta bir haksız fiil teşkil edebilmesi mümkündür¹⁴⁵³. Bu bağlamda, haksız fiil kavramı ile suç kavramı birbirinden genişlik bakımından farklı olduğundan, ceza kanununda açıkça suç olarak tanımlanmayan bir fiil için faile ceza verilemezken hukuk mahkemesinde hâkimin aynı fiili haksız fiil olarak kabul etmesi ve tazminat sorumluluğunun öngörebilmesi olanağı bulunmaktadır. Elbette ki, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi tarafından verilen beraat kararı ile bağlı olmaması, mutlaka tazminat sorumluluğuna hükmedileceği anlamına gelmemektedir. Bu ifadeden, hukuk mahkemesinde haksız fiilin unsurlarının ve tazminata hükmedilebilmesi için gerekli şartların bulunup bulunmadığının ceza mahkemesinden verilen karardan bağımsız olarak araştırılması gerektiği anlaşılmalıdır¹⁴⁵⁴. Ceza mahkemesinin vermiş olduğu beraat kararından bağımsız olarak karar vermiş olan hukuk mahkemesi, ceza mahkemesinden farklı bir sonuca ulaştığı takdirde bunun gerekçelerini açıklamak durumundadır¹⁴⁵⁵. Yargıtay da bu konuda öğretilerdeki hâkim görüşü benimsemiştir ve fiilin suç teşkil etmemesi sebebiyle verilen beraat kararlarının hukuk hâkimini bağlamayacağı görüşündedir¹⁴⁵⁶.

---

¹⁴⁵² Ahmet M. Kılıçoğlu, “Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medenî Hukuk İlişkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 3, 1973, s. 199; Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu, Atilla Altop, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. bs. Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 714; Erçin, s. 60; Tandoğan, s. 352; Aras, s. 199; Tülay Aydın-Ünver, “Ceza Yargılamasında Haksız Tahrik Nedeniyle İndirim Yapılmasının Tazminat Davasına Etkisi”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2, Temmuz 2016, s. 238; Haluk N. Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 14. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2015; s. 139; Eren, s. 944; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 239.

¹⁴⁵³ Kılıçoğlu’na göre, hukuka aykırı fiiller üçlü bir tasnif altında incelenebilir. Bunlar, haksız fiil teşkil edip suç oluşturmayan fiiller, suç teşkil ettikleri hâlde haksız fiil sayılmayan hukuka aykırı fiiller ve hem suç hem de haksız fiil teşkil eden fiillerdir. Bkz. Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 185-186.

¹⁴⁵⁴ Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 197.

¹⁴⁵⁵ Erçin, s. 59; Aydın-Ünver, s. 238; Eren, s. 944-945.

¹⁴⁵⁶ Bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 06.07.2005 Tarih ve 2005/4-392 Esas ve 2005/435 Karar sayılı kararı. “...Bu değerlendirmeler, beraat kararının (Kesinleşmesi Yargıtay denetimi dışında

b. Yüklenen Suçun Sanık Tarafından İşlenmediğinin Sabit Olması Sebebiyle Verilen Beraat Kararı

CMK m. 223/2-b gereği beraat kararı verilmesi gereken ikinci durum, yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olmasıdır. Yapılan ceza muhakemesi sonucunda fiilin sanık tarafından işlenmediğinin en ufak bir şüphe bulunmayacak şekilde kesin olarak tespit edilmesi durumunda, sanık hakkında beraat kararı verilecektir. Bu gerekçeyle beraat kararı verilmesi durumunda, öğretide TCK m. 74 gereği beraat kararının hukuk hâkimi tarafından hiçbir şekilde bağlayıcı olmadığı düzenlendiği fikrine dayanarak bağlayıcılık etkisini reddeden görüşler¹⁴⁵⁷ olsa da, ceza mahkemesi tarafından bu gerekçeyle verilen kararın aynı fiili inceleyen hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı olması gerektiği kanaatindeyiz¹⁴⁵⁸. Çünkü, ceza muhakemesinin amacı maddî gerçeğe ulaşmak iken hukuk muhakemesinde şeklî gerçeklik aranmakta olup ceza muhakemesinde hâkim, tarafların ileri sürdüğü delillerle bağlı değildir ve uyuşmazlık her delil ile ispatlanabilir. Hukuk muhakemesinde ise hâkim, taraflar tarafından getirilen delillerle bağlıdır. Bu açıdan bir değerlendirme yapıldığında, bir kişi tarafından suçun işlenip işlenmediğine ya da suçun işleyen kişinin kimliğine dair yapılacak araştırma, ceza muhakemesinde daha kuvvetli olacaktır. Bu gerekçeyle beraat kararı verilerek fail ile fiil arasında herhangi bir bağlantının olmadığı ortaya çıkarılmış olur¹⁴⁵⁹. Ceza mahkemesinin sanık tarafından suçun işlenmediğine dair beraat kararı vermesi durumunda kesinleşen bu hüküm hukuk mahkemesi tarafından bağlayıcı olarak kabul edilmek

---

gerçekleşmiş de olsa) isabetinin veya doğuracağı usuli sonuçların tartışılması ya da eleştirilmesi anlamında değildir; esasen, böylesi bir tartışma, Hukuk Genel Kurulu'nun eldeki davada direnme kararının temyizine ilişkin incelemesinin yasal sınırları dışında olduğu gibi, herhangi bir makamın da yetkisi dahilinde değildir. Burada, sadece, beraat kararında maddî olgunun saptanmış olup olmadığı ve eğer böyle bir saptama var ise, maddî olgunun doğru bir biçimde saptanmış olup olmadığı değerlendirilmektedir. Özetle; anılan beraat kararı, eldeki alacak davası yönünden hukuk mahkemesini bağlayıcı nitelikte bir maddî olgu saptamasını içermemektedir. Dolayısıyla, eldeki davayı gören hukuk mahkemesi, delilleri değerlendirirken ve tarafların sorumluluk hukuku yönünden karşılıklı konumlarını belirlerken, beraat kararıyla hiçbir şekilde bağlı olmaksızın, bu yönde tam bir serbesti içerisinde hareket etmelidir..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 26.06.2022.

¹⁴⁵⁷ Yaver Hamdi Aktan, "Medenî Hukuk Ceza Hukuku (Hâkimleri) İlişkisi", *Adalet Dergisi*, Cilt: LXXX, Sayı: 2, 1989, s. 29.

¹⁴⁵⁸ Aynı yönde bkz. Bağatur, s. 581; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 351; Akcan, s. 156; Erçin, s. 59; Tandoğan, s. 353; Soyubelli, s. 92; Aras, s. 202; Halis Yaşar, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Hakimini Etkilememesi Meselesinin Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlaline Varan Boyutu", *TBB Dergisi*, Sayı: 109, Yıl: 2013, s. 453; Aydın-Ünver, s. 239; Ozan Tok, "Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukukî Niteliği Üzerine", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 2, 2016, s. 443; Belgin-Güneş, s. 165; Nomer, s. 153; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 239.

¹⁴⁵⁹ Aras, s. 201, Akcan, s. 15; Belgin-Güneş, s. 165.

durumundadır¹⁴⁶⁰. Zira, hukuka aykırı olan bir fiili işlemediği deliller ışığında tespit edilen bir kişinin hukuk mahkemesinde hakkında farklı bir karar verilmesi durumunda mahkemelerin gücü zedelenecek, adalete inanç azalacaktır. Yargıtay'ın birçok kararında da ceza mahkemesi tarafından tespit edilen maddî olgular neticesinde suçun sanık tarafından işlenmediğine dair beraat kararı verilmesi durumunda, bu kararların hukuk mahkemesi için bağlayıcı olması gerektiği ifade edilmiştir¹⁴⁶¹.

c. Yüklenen Suç Açısından Failin Kast veya Taksirinin Bulunmaması Sebebiyle Verilen Beraat Kararı

Sanık hakkında beraat kararı verilmesini gerektiren üçüncü durum, CMK m. 223/2-c bendi gereği, yüklenen suç açısından sanığın kast veya taksirinin bulunmamasıdır. Ceza hukukunda kural olarak kasten işlenen suçlar cezalandırılırken, taksirli suçlardan cezalandırma istisnaîdir. Özel hukukta ise tazminat sorumluluğunun doğabilmesi için en hafif düzeyde bir ihmâl bile yeterli olabilmektedir¹⁴⁶². Yine, özel hukukta kusursuz sorumluluk hâllerinin doğabilmesi mümkünken, ceza hukukunda böyle bir durum mümkün değildir. Bu sebeple, ceza mahkemesi tarafından kastın bulunmaması sebebiyle beraat eden bir kişinin hukuk mahkemesinde tazminat

¹⁴⁶⁰ Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 199; Akcan, s. 157; Tandoğan, s. 353; Aydın-Ünver, s. 240.

¹⁴⁶¹ Bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 24.05.2006 Tarih ve 2006/9-280 Esas ve 2006/319 Karar sayılı kararı. "...Hukuk Hakiminin bu bağımsızlığı sınırsız değildir. Gerek öğretilde ve gerekse Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarında, ceza hakiminin tespit ettiği maddî olaylarla ve özellikle "fiilin hukuka aykırılığı" konusu ile hukuk hakiminin tamamen bağlı olacağı kabul edilmektedir. Diğer bir anlatımla, maddî olayları ve yasak eylemleri saptayan ceza mahkemesi kararı, taraflar yönünden kesin delil niteliğini taşır. Ceza Mahkemesinde bir maddî olayın varlığı ya da yokluğu konusundaki kesinleşmiş kabule rağmen, aynı konunun hukuk mahkemesinde yeniden tartışılması olanaklı değildir. Bunun nedeni, ceza yargılamasındaki ispat araçları bakımından ceza hakiminin hukuk hakiminden çok daha elverişli konumda bulunmasıdır. Beraat kararı ile maddî olgu saptanmış ise; bu yön, hukuk yargılaması sırasında dışlanamaz ve aksi benimsenemez. Yerleşik yargısal uygulamalar bu doğrultudadır. Borçlar Kanununun 53. maddesinin uygulanmasında ceza hakiminin suçun sanık tarafından işlenmediğinin tespit olunması ya da suçun sübut bulmamış olması nedeniyle beraat kararı vermesi ile, sanığın kendisine yüklenen suçu işlediği yolunda kesin delil bulunmaması sebebiyle beraat kararı vermesi farklı sonuçlar doğurur. Somut olayda, davacının söz konusu tutanağı zorla imzaladığı maddî olgu olarak saptanmış, hırsızlık suçunun sübut bulmadığı nedeniyle beraatine karar verilmiştir. Mahkemece, ceza mahkemesinin gerekçeli kararında yer alan maddî olguları dikkate alarak değerlendirme yapılmasında yasal zorunluluk bulunmaktadır. Tutanağın olay tarihinden iki ay sonra tutulduğu yönündeki bozma kararında geçen ifade dosya içeriğine uygun bulunmamakta ise de, zorla imzalatıldığı saptanan bir tutanağın içeriğine itibar edilerek hüküm kurulamaz. Ceza mahkemesinin bu kararı hukuk hakimini bağlar...". Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 26.06.2022. Aynı yönde bkz. Yargıtay 16. Hukuk Dairesi'nin 15.03.2004 Tarih ve 2004/2941 Esas ve 2004/4254 Karar sayılı kararı; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 04.11.2009 Tarih ve 2009/4-413 Esas ve 2009/481 Karar sayılı kararı.

¹⁴⁶² Bağatur, s. 579; Akcan, s. 161-162; Soyubelli, s. 95-96; Erçin, s. 58; Pekcanitez, Atalay, Özkes, Usul, s. 582; Aras, s. 205-206; Tandoğan, s. 350-351; Tok, s. 443-444; Aydın-Ünver, s. 238; Nomer, s. 153; Eren, s. 945.

ödemeye mahkûm edilmesi mümkün olabilmektedir¹⁴⁶³. TBK m. 74 de zaten açıkça ceza mahkemesi tarafından yapılan kusur takdiri ile hukuk mahkemesinin bağlayıcı olmayacağını düzenlemiştir. Bu çerçevede, hukuk mahkemesinde kusurun varlığı veya derecesi belirlenirken ceza hukukunun kusurla ilgili kurallarıyla bağlı olunmaması gerekmektedir. Bu bağlayıcı olmama, emredicilik ya da kesinlik taşımaz, yalnızca bağlayıcılığın zorunlu olmadığı anlamındadır. Bu sebeple, hukuk mahkemesi, kararını verirken ceza mahkemesi tarafından kast veya taksirin varlığı ya da yokluğu hakkındaki kararı dikkate alabilir¹⁴⁶⁴. Elbette ki hukuk mahkemesi, ceza mahkemesi tarafından tespit edilmiş olan maddî vakıalara bağlı kalmaya devam edecektir¹⁴⁶⁵. Yargıtay'a göre de kusurun bulunup bulunmadığına ya da kusurun derecesine yönelik ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesini bağlamazken ceza mahkemesi tarafından tespit edilen maddî vakıalar bağlayıcı olacaktır¹⁴⁶⁶.

d. Yüklenen Suçun Sanık Tarafından İşlenmesine Rağmen Olayda Bir Hukuka Uygunluk Nedeninin Bulunması Sebebiyle Verilen Beraat Kararı

Sanık hakkında beraat kararı verilmesini gerektiren dördüncü hâl, CMK m. 223/2-d' de düzenlenen yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması durumudur. Ceza mahkemesinin yapmış olduğu muhakemede olayda hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması sebebiyle

¹⁴⁶³ Tandoğan, s. 351; Eren, s. 945.

¹⁴⁶⁴ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 240.

¹⁴⁶⁵ Aras, s. 206.

¹⁴⁶⁶ Bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 06.02.2002 Tarih ve 2002/19-16 Esas ve 2002/47 Karar sayılı kararı. "...Öncelikle ifade etmek gerekir ki, Ceza hukuku ve Medenî Hukuk arasındaki ilişki Borçlar Kanununun 53. maddesinde; "Hakim, kusur olup olmadığına yahut haksız fiilin faili temyiz kudretini haiz bulunup bulunmadığına karar vermek için ceza hukukunun mesuliyete dair ahkemiyle bağlı olmadığı gibi, ceza mahkemesinde verilen beraat kararıyla de mukayyet değildir. Bundan başka ceza mahkemesi karar, kusurun takdiri ve zararın miktarını tayin hususunda dahi hukuk hakimini takyit etmez." Şeklinde düzenlenmiş ve kural olarak bağımsızlık ilkesi benimsenmiştir. Madde bu yönüyle irdelendiğinde ; Hukuk hakimi kural olarak ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlı değildir. Ancak, aynı olay nedeniyle ceza yargılamasında hükme dayanak yapılan maddî olgular ile bağlıdır. Burada hemen vurgulamakta yarar vardır ki , hukuk hakiminin ceza mahkemesi kararındaki maddî olgularla bağlılığının ölçüsü; beraat kararında suçun sanık tarafından işlenip işlenmediğinin kesin olarak delilleriyle tespit edilip edilmediği olmalıdır. Yasadaki açık düzenleme, yerleşen yargısal uygulama ve bilimsel görüşler karşısında; Kusurun ve zarar miktarının takdiri hususundaki kararın, diğer söyleyişle fiilin işlendiği sabit olduğu halde kusurluluğa ya da kusursuzluğa ilişkin saptamanın tek başına Hukuk Hakimini bağlayacağını kabule olanak bulunmamaktadır. Diğer yönüyle ispat hukuku açısından da bakıldığında da; HUMK. 237,295 maddeleri ışığında beraat kararı konusu olduğu vakanın mevcut olup olmadığını delillerle kesin biçimde tespit etmediği için hukuk mahkemesindeki tazminat davasında bu ceza kararının kesin hüküm ya da kesin delil olarak kabul edilemeyeceği de bir gerçektir...". Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 26.06.2022.

beraat kararı verilmesi hâlinde, öğretide aksi yönde görüşler¹⁴⁶⁷ olsa da, bu kararın hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı kabul edilmesi gerekmektedir¹⁴⁶⁸. Zira, bir fiilde hukuka uygunluk sebeplerinin bulunması durumu, hukuk düzeninin tekliği ve bütünlüğü ilkesi gereği, o fiilin bütün hukuk dalları açısından hukuka uygun olduğunun kabulünü gerektirmektedir¹⁴⁶⁹. Ceza muhakemesinde hukuka uygun kabul edilirken aynı fiilin başka bir hukuk dalında hukuka aykırı kabul edilmesi doğru değildir. Bu bağlamda, olayda hukuka uygunluk nedenlerinin olması hâlinde ceza mahkemesi tarafından verilen beraat kararı hukuk mahkemesi tarafından bağlayıcı kabul edilecektir ve kişinin ne cezaî ne de tazminat sorumluluğu doğacaktır. Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarda da ceza mahkemesi tarafından hukuka uygunluk nedenlerinin bulunduğu tespit edilmesi hâlinde hukuk mahkemesi tarafından bu tespitlerin bağlayıcı kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir¹⁴⁷⁰.

e. Yüklenen Suçun Sanık Tarafından İşlendiğinin Sabit Olmaması Sebebiyle Verilen Beraat Kararı

Sanık hakkında beraat kararı verilmesini gerektiren son durum, CMK m. 223/2-e uyarınca yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması durumudur. İlk bölümde de açıkladığımız gibi, ceza mahkemesinin yapılan yargılama sonunda elde edilen deliller neticesinde suçun sübuta ermesi bakımından tam bir kanaate varamaması durumunda, şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği beraat kararı verilecektir¹⁴⁷¹. Öğretide aksi yönde bir görüş¹⁴⁷² bulunmasına rağmen, genel kabule

¹⁴⁶⁷ Mahmut Kutkan, *Ceza Mahkemesi Kesin Hükmünün Hukuk Davası Üzerindeki Etkisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993, s. 176; Tandoğan, s. 351.

¹⁴⁶⁸ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 239.

¹⁴⁶⁹ Aras, s. 208; Dönmezer, Erman, Cilt 2, s. 233; Hakeri, s. 278.

¹⁴⁷⁰ Bkz. Yargıtay 15. Hukuk Dairesi'nin 11.03.2008 Tarih ve 2007/4780 Esas ve 2008/1576 Karar sayılı kararı. "...Dava konusu olayla ilgili olarak bu davadaki davalılar hakkında ceza davası açıldığı ve mahkumiyet kararı verildiği anlaşılmakta ise de, verilen kararın kesinleştiği hususunda dosyada bir belge veya bilgi bulunmamaktadır. BK.nun 53. maddesi hükmü gereğince, ceza mahkemesinin belirlediği kusur oranı ve beraat kararı ile hukuk hakimî bağlı değilse de, ceza mahkemesince verilen mahkumiyet kararı, eylemin haksızlığını değerlendirmede hukuk hakimîni bağlar. Eldeki davada BK.nun 355 ve devamı maddelerine göre alınacak raporda davalılara kusur izafe edilmese dahi, kesinleşmiş ceza mahkemesi kararı ile davalıların eylemlerinin haksız eylem olarak kabul edilip hukuka aykırılığın varlığının tesbit edilmiş olması dikkate alınarak tarafından durumlarına göre davacılar yararına uygun miktarda manevî tazminata hükmedilmesi gerekir..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 27.06.2022. Aynı yönde bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 30.10.2007 Tarih ve 2007/1892 Esas ve 2007/3318 Karar sayılı kararı; Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 14.12.2005 Tarih ve 2005/231 Esas ve 2005/13537 Karar sayılı kararı.

¹⁴⁷¹ Aras, s. 216; Soyubelli, s. 96; Belgin-Güneş, s. 167.

¹⁴⁷² *Belgin-Güneş*'e göre, ceza mahkemesi tarafından daha geniş imkânlar neticesinde toplanan deliller ile sanığın fiili işlemediği sabit görülürse, hukuk mahkemesinin bu kişi hakkında haksız fiil nedeniyle tazminat sorumluluğuna karar vermesi bir çelişki oluşturur. Bu sebeple sanığın fiili

göre, bu gerekçeyle verilen beraat kararı hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı olmayacaktır¹⁴⁷³. Ceza muhakemesi sonunda kişinin özgürlüğü üzerinde verilen bir karar söz konusu olduğundan, ceza mahkemeleri suçun sübutu hususunda daha sıkı inceleme yapmakta ve hukuk mahkemelerinden farklı bir biçimde hareket etmekte olduğundan beraat kararlarının bu şekilde sanık hakkında yeterli delil bulunmaması sebebiyle verilmesi durumunda hukuk mahkemesinin bu kararla bağlı olmaması normaldir¹⁴⁷⁴. Zira, ceza mahkemesinin cezalandırmak için yeterli görmediği deliller hukuk mahkemesinde tazminat sorumluluğu için yeterli görülebilir¹⁴⁷⁵. Ancak, elbette ki hukuk mahkemesi açısından bağlayıcı olmamasına rağmen ceza mahkemesi tarafından toplanan delillerin hukuk mahkemesinde kullanılabilmesi mümkündür¹⁴⁷⁶. Hukuk mahkemesi, ceza mahkemesinin verdiği bu beraat kararına karşı bağımsız olacak, delillerden faydalanarak haksız fiilin şartlarının oluşup oluşmadığını değerlendirecek ve ona göre tazminat sorumluluğuna karar verecektir¹⁴⁷⁷. Yargıtay tarafından verilen kararlarda da ceza mahkemesinin yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması sebebiyle verilen beraat kararının hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı olmadığı görülmektedir¹⁴⁷⁸.

---

işlendiğinin sabit olmaması gerekçesiyle verilen beraat kararlarının hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı kabul edilmesi gerekir. Ancak suç manevî unsur bakımından sanığa yüklenmemişse, o zaman beraat kararı bağlayıcılık taşımayacaktır. Belgin-Güneş, s. 168-169.

¹⁴⁷³ Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 192; Bağatur, s. 581; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım, s. 352; Akcan, s. 165; Kutkan, s. 182; Tandoğan, s. 351; Soyubelli, s. 96; Erçin, s. 61; Aras, s. 217-218; Aydın-Ünver, s. 240-241; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 240.

¹⁴⁷⁴ Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 192.

¹⁴⁷⁵ Akcan, s. 165, Kutkan, s. 182; Erçin, s. 61; Aras, s. 217-218.

¹⁴⁷⁶ Aras, s. 218.

¹⁴⁷⁷ Aydın-Ünver, s. 240-241.

¹⁴⁷⁸ Bkz. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 29.02.2016 Tarih ve 2015/3700 Esas ve 2016/2769 Karar sayılı kararı. "...Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesindeki davaya etkisini düzenleyen Borçlar Kanunu'nun 53.maddesi hükmünde; "Hâkim, kusur olup olmadığına, yahut haksız fiilin failinin temyiz kudretini haiz bulunup bulunmadığına karar vermek için ceza hukukunun sorumluluğuna ilişkin hükümleri ile bağlı olmadığı gibi, ceza mahkemesinde verilen beraat kararı ile de mukayyet değildir. Bundan başka, ceza mahkemesinin kararı, kusurun takdiri ve zararın miktarının tayini hususunda dahi hukuk hakimini takyit etmez." denilmektedir. Aynı düzenleme, yeni Türk Borçlar Kanununun 74.maddesi hükmünde de; "Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz." şeklinde önceki kanuna paralel bir şekilde düzenlenmiştir. Bu açık hüküm karşısında, ceza mahkemesince verilen beraat kararı, kusur ve derecesi, zarar tutarı, temyiz gücü ve yükletilme yeterliği, illiyet gibi esasların hukuk hakimini bağlamayacağı konusunda duraksama bulunmamaktadır. Hemen belirtilmelidir ki, hukuk hakiminin bu bağımsızlığı sınırsız değildir. Öğreti ve uygulamada hukuk hakiminin, maddî olaylara ve özellikle fiilin hukuka aykırılığına ilişkin olarak ceza hakimini tarafından yapılan tespitlerle bağlıdır. Hukuk hakiminin ceza mahkemesi kararındaki maddî olgularla bağlılığının ölçüsü; beraat kararında suçun sanık tarafından işlenip işlenmediğinin kesin olarak, delilleriyle tespit edilip edilmediğidir. Ceza mahkemesinin, kusurun ve zarar miktarının takdiri hususundaki kararı, yani, fiilin işlendiği sabit olduğu halde, kusurluluğa ya da kusursuzluğa

Beraat kararının sanık tarafından işlenen fiil ile fiilin neticesi arasında illiyet bağı kurulamaması sebebiyle verildiği durumlarda ise öğretide ve Yargıtay kararlarında bu kararın hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı olmadığına dair görüşler¹⁴⁷⁹ yanında, bağlayıcı olduğuna dair görüşler¹⁴⁸⁰ de yer almaktadır. Biz de, illiyet bağının bulunmaması sebebiyle verilen beraat kararının, ceza hukuku ile özel hukuk bağlamında illiyet bağı anlayışının farklı olması sebebiyle, hukuk mahkemesini bağlamayacağı görüşündeyiz.

Sahtelik hakkında ceza mahkemesi tarafından verilen kararların hukuk mahkemesine etkisini özel olarak inceleyecek olursak, HMK m. 214/2 gereği ceza mahkemesince belgeyi düzenleyen hakkında ceza verilmesine yer olmadığı ya da beraat kararı verilmiş olması, hukuk mahkemesinin belgenin sahteliğini incelemesini engellememektedir. Yani, ceza mahkemesi tarafından beraat kararı verilmiş de olsa, hukuk mahkemesi belgenin sahte olup olmadığını yeniden inceleyebilecektir ve senedin sahte olduğuna kanaat getirirse senedin iptaline karar verebilecektir¹⁴⁸¹. Burada dikkat edilmesi gereken husus, belgede sahtecilik suçu bakımından verilen beraat kararında böyle herhangi bir ayrılma gidilmemesi gerektiğidir; zira, belgede sahtecilik sebebiyle verilen beraat kararı sadece sanığın isnat edilen suçu işlemediğini göstermektedir, belgenin sahte olup olmadığını değil¹⁴⁸². Beraat kararı vermek bir yaptırım türüdür. Fiilin işlenip işlenmediğinin tespiti ve bağlayıcılığı yaptırımın bağlayıcı olmasından farklı bir durumdur. Yani, belgenin sahte olması

---

ilişkin saptaması, hukuk hakimini bağlamaz. Hukuk hakimi, ceza mahkemesinin kusura ilişkin değerlendirmesiyle ve buna etkili tespit edilen olgularla bağlı kalmaksızın, taraflarca ileri sürülen delilleri toplayıp, tümünü birlikte değerlendirerek bir sonuca varmalıdır. Başka bir deyişle, maddî olayları ve yasak eylemleri saptayan ceza mahkemesi kararı, taraflar yönünden kesin delil niteliğini taşır. Somut olaya gelince; davacı aleyhine .... Asliye Ceza Mahkemesinin 2008/804 Esas 208/995 Karar sayılı sayılı ceza davasında suçun davalı tarafından işlendiğine ilişkin kesin ve inandırıcı delil elde edilemediğinden beraat kararı verilmiştir. Bu olgu ve yukarıda açıklanan hukukî olgular dikkate alındığında, BK.53 (TBK 74.) maddesine göre; ceza mahkemesince verilen beraat hükmünün görülmekte olan davada mahkemeyi bağladığından ve ceza mahkemesinin kesinleşmiş kararının görülmekte olan dava yönünden de kesin hüküm oluşacağından söz edilemez...” Legalbank (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 27.06.2022. Aynı yönde bkz. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 09.04.2015 Tarih ve 2014/11569 Esas ve 2015/5903 Karar sayılı kararı; Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 05.11.2015 Tarih ve 2015/15013 Esas ve 2015/17280 Karar sayılı kararı; Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 23.01.2014 Tarih ve 2013/16339 Esas ve 2014/856 Karar sayılı kararı.

¹⁴⁷⁹ Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 199, Akcan, s. 164; Kutkan, s. 188; Soyubelli, s. 103; ayrıca bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 28.11.2001 Tarih ve 2001/11-1103 Esas ve 2001/1084 Karar sayılı kararı.

¹⁴⁸⁰ Rıza Nurettin Selçuk, “Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 5, 1975, s. 723; Belgin-Güneş, s. 170-171.

¹⁴⁸¹ Erçin, s. 43; Soyubelli, s. 77; Belgin-Güneş, s. 171.

¹⁴⁸² Belgin-Güneş, s. 172.

durumunda bile o kişi hakkında beraat kararı verilebilmesi mümkündür. Hukuk mahkemesi, böyle bir durumda kendisi belgenin sahteliğine dair bir karar vermelidir.

2. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Mahkûmiyet Kararının Bağlayıcı Etkisi

Ceza mahkemesi tarafından verilen mahkûmiyet kararlarının bağlayıcı etkisi olup olmadığı TBK m. 74'te düzenlenmemiştir. Ancak, TBK m. 74 hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararları ile bağlı olmadığı durumları, beraat kararı ile hukuk hâkiminin bağlı olmadığı ifadeyle düzenlediğinden, ceza mahkemesi tarafından verilen mahkûmiyet kararlarının bağlayıcı olduğunun kabul edildiği kanaatindeyiz¹⁴⁸³. Ceza mahkemesi sonunda verilen mahkûmiyet kararı, sanığa isnat edilen fiilin o kişi tarafından işlendiğini ve işlenen fiilin suç oluşturduğunu tespit eder nitelikte olduğundan bu tespitin hukuk düzeninin birliği ilkesi gereğince hukuk mahkemesi tarafından da bağlayıcı olması gerekmektedir¹⁴⁸⁴.

TBK m. 74.'ün 2. fıkrasında ise ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararının, hukuk hâkimini bağlamayacağı düzenlenmiştir. Fıkra, haksız fiilin diğer unsurları olan hukuka aykırı fiil ve illiyet bağından söz etmediğinden hukuk mahkemesinin bu unsurlar çerçevesinde ceza mahkemesinin kararı ile bağlı olacağı düşünülebilmektedir. Ancak bu durum, öğretide tartışmalara yol açmıştır. Bir görüşe göre, ceza mahkemesi tarafından verilen mahkûmiyet kararı, hukuka aykırılık ve illiyet bağı bakımından hukuk mahkemesi nazarında bağlayıcıdır¹⁴⁸⁵. Başka bir görüş ise TBK m. 74'ün hukuk

¹⁴⁸³ Aynı yönde bkz. Aktan, s. 31; Üstündağ, s. 728-729; Soyubelli, s. 83; Belgin-Güneş, s. 151.

¹⁴⁸⁴ Ansay, s. 375; Aras, s. 237; Üstündağ, s. 729. Ayrıca bkz. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi'nin 28.04.2016 Tarih ve 2015/9617 Esas ve 2016/11808 Karar sayılı kararı. "...Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin uyuşmazlık konusu olayın tespitine diğer söyleyişle olayın varlığına ve sanık tarafından işlendiğine dair maddî olgulara dair kesinleşmiş saptaması aynı konuda hukuk mahkemesinde kesin delil oluşturur. Bu sebeple sahtecilik suçundan suça katıldığı konusunda yeterli delil elde edilmiş ve hakkında sahtecilik suçundan verilen mahkûmiyet kararının zamanışımına uğraması, dava dışı H. K.'nin sahte reçete düzenlemekten dolayı mahkum olması karşısında bu mahkûmiyete esas reçetelerin kuruma fatura edilmesinden dolayı davacının hukukî sorumluluğunun olmadığı söylenemez..."; Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin 09.05.2011 Tarih ve 2011/6073 Esas ve 2011/6862 Karar sayılı kararı. "...Ne var ki; ceza mahkemesi kendine has usuli olanakları sebebiyle hükme esas aldığı maddî olayların varlığını saptamada daha geniş yetkilere sahiptir. Bu sebeple ceza mahkemesinde saptanacak maddî olayın yargısal bir kararla saptanmış olması gerçeğinin hukuk hakimini de bağlaması gerekir. Bu hal; Kamunun yargıya olan güveninin korunmasının bir gereği olduğu gibi, söz konusu B.K.nun 53. maddesinde öngörülen kuralın da doğal bir sonucudur. Nitekim bu husus, Yargıtay'ın yerleşmiş ve kökleşmiş görüşleri ile de kabul edilmiş bulunmaktadır..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 29.06.2022. Aynı yönde bkz. Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin 07.11.2016 Tarih ve 2016/11124 Esas ve 2016/13425 Karar sayılı kararı; Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin 13.02.2018 Tarih ve 2016/2204 Esas ve 2018/883 Karar sayılı kararı.

¹⁴⁸⁵ Bağatur, s. 582, Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 207; R.N. Selçuk, s. 722; Tandoğan, s. 354; Erçin, s. 50; Aras, s. 240-241.

hâkiminin mutlak bağımsızlığını düzenlediğini, yalnızca kusurun ağırlığı ya da zararın belirlenmesi unsurları bakımından değil, diğer unsurlar bakımından da hukuk hâkiminin serbest karar verebileceğini savunmaktadır¹⁴⁸⁶. Öğretide diğer bir görüşe göre ise, hukuk mahkemesinin hukuka aykırılık bakımından ceza mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararı ile bağlı olması gerekirken illiyet bağı açısından bağlı olmayacağını ileri sürmektedir¹⁴⁸⁷; çünkü özel hukuktaki illiyet bağı kavramı ile ceza hukukundaki illiyet bağı kavramları birbirinden farklıdır ve zarar açısından ceza mahkemesi kararı bağlayıcı olmadığından illiyet bağı bakımından da bağlayıcı olmaz¹⁴⁸⁸. Yargıtay ise vermiş olduğu birçok kararda, hukuka aykırılık ve illiyet bağına dair ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararında yapılmış olan tespitlerin hukuk mahkemesinde bağlayıcı niteliğe sahip olduğu görüşündedir¹⁴⁸⁹.

Kanaatimizce, haksız fiilin unsurları bakımından değerlendirme ayrı ayrı yapılmalıdır. Hukuka aykırılık bakımından ceza mahkemesince verilen mahkûmiyet kararları hukuk mahkemesi tarafından bağlayıcı kabul edilmelidir¹⁴⁹⁰. Ceza mahkemesi tarafından bir eylemin suç olduğunun tespiti hâlinde, suça konu fiilin hukuka aykırı olduğu da tespit edilmiş olur ve olayda hukuka uygunluk nedenlerinin de bulunmaması durumunda fiil, tüm hukuk düzenlerinde hukuka aykırı kabul edilir. Aksinin kabulü, suç teşkil eden eylemin hukuka aykırı olmadığını kabul etmek anlamına gelir. Elbette ki, hukuk mahkemesince tazminat sorumluluğuna hükmedilirken her ne kadar ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı ile bağlı olunacağı söylene de, davalı hakkında tazminata hükmetmek için gereken şartların bulunup bulunmadığı araştırılacaktır.

¹⁴⁸⁶ Kutkan, s. 212; Erçin, s. 56; Eren, s. 946.

¹⁴⁸⁷ Akcan, s. 154; Kuru, s. 779; Nomer, s. 166

¹⁴⁸⁸ Kutkan, s. 202; Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 199; Soyubelli, s. 90; Belgin-Güneş, s. 153-154; Tok, s. 444-445; Eren, s. 946.

¹⁴⁸⁹ Bkz. Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin 14.10.2021 Tarih ve 2021/298 Esas ve 2021/12301 Karar sayılı kararı. "...İlk Derece Mahkemesince "bekletici mesele yapılan ... 1. Ağır Ceza Mahkemesinin 2009/62 E. 2014/144 K. sayılı gerekçeli kararında davacıların gerçekten fiilen çalışmadıkları halde sigortalı gösterildiklerinin tespiti yapılmış ve karar kesinleşmiştir. Hukuk hakimi kesinleşen ceza mahkemesi kararındaki maddî olgular ile bağlıdır. Ceza hakiminin fiilin hukuka aykırılığını ve illiyet bağını saptayan maddî vakia konusundaki kabulü ve ceza mahkemesinin kabul ettiği olayın gerçekleşme şekli diğer bir deyişle maddî vakianın kabulü konusunda kesinleşmiş olan bir mahkûmiyet ve ceza mahkemesinin saptadığı maddî olgularla bağlıdır...". Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 29.06.2022. Aynı yönde bkz. Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin 06.07.2021 Tarih ve 2020/7981 Esas ve 2021/9679 Karar sayılı kararı; Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin 29.06.2021 Tarih ve 2020/7174 Esas ve 2021/9173 Karar sayılı kararı; Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin 18.01.2021 Tarih ve 2020/2302 Esas ve 2021/332 Karar sayılı kararı.

¹⁴⁹⁰ Aynı yönde bkz. Aras, s. 241.

İllyet bağı bakımından verilen mahkûmiyet kararları bakımından ise, ceza mahkemesi tarafından suçun neticesi ile sanığın işlediği fiil arasında illiyet bağının bulunduğunu saptayan, yani, fiil ile fail arasında neden-sonuç ilişkisini kuran mahkûmiyet kararlarının hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı olması gerektiği görüşündeyiz¹⁴⁹¹. İllyet bağının bulunduğunun belirlenmesi, bir maddî vakıa niteliğinde olduğundan, ceza mahkemesi tarafından tespit edilen maddî vakıaların hukuk mahkemesi tarafından bağlayıcı olması gerektiği fikrinden hareketle, illiyet bağının varlığına dair tespitlerin de bağlayıcı olması gerekmektedir. Ancak, illiyet bağının bulunmadığına dair ceza mahkemesinde yapılan tespitler hukuk mahkemesinde bağlayıcı olmayacaktır.

Kusur bakımından değerlendirme yapmak gerekirse, TBK m. 74/2'ye göre, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamamaktadır. Kusurun varlığı konusunda ceza mahkemesi tarafından verilen kararların hukuk mahkemesinde bağlayıcı olup olmayacağı konusunda öğretilerde birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre¹⁴⁹², ceza hukukundaki kusur kavramı özel hukuktaki kusur kavramından daha dar olduğundan, ceza mahkemesinde kusurun varlığına dayalı bir mahkûmiyet kararı verildiğinde hukuk mahkemesinde de kusurun varlığının evleviyetle kabul edilmesi gerekmekte olup hukuk mahkemesi ceza mahkemesinin kesinleşmiş kararı ile bağlıdır. Başka bir görüşe göre¹⁴⁹³, özel hukuktaki kusur ölçütü ile ceza hukukundaki kusur ölçütü birbirinden farklı olduğundan hukuk mahkemesi ceza mahkemesi tarafından kusurun varlığı neticesinde verilen mahkûmiyet kararı ile bağlı değildir. Bu görüşteki yazarlar, kusur bakımından hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi karşısındaki bağımsızlığını kabul etse de, bu ilkenin sınırsız bir biçimde kabul edilmesinin bazen adalete güvenin azalmasına neden olabileceğini, bu sebeple hukuk mahkemesinin kusurun bulunmadığına karar verirken çok dikkatli olması gerektiğini savunmaktadır¹⁴⁹⁴. Diğer bir görüşe göre¹⁴⁹⁵ ise, özel hukukta kusur olarak anlaşılan kavram ile ceza hukukunda kusur olarak anlaşılan kavram karşılaştırıldığı takdirde, özel hukukta kusurdan anlaşılanın kast veya ihmâl olduğu söylenebilirse de, ceza

---

¹⁴⁹¹ Aynı yönde bkz. Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 199; Akcan, s. 154; Soyubelli, s. 90, Aras, s. 240.

¹⁴⁹² Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 202; Akcan, s. 128; Soyubelli, s. 85; Aras, s. 242-243; Tandoğan, s. 352; Tok, s. 442; Nomer, s. 252.

¹⁴⁹³ Kutkan, s. 195-196; Erçin, s. 56; Pekcanitez, Atalay, Özkes, Usul, s. 582; Nomer, s. 153; Eren, s. 666.

¹⁴⁹⁴ Aydın-Ünver, s. 244.

¹⁴⁹⁵ Belgin-Güneş, s. 156-157.

hukukunda CMK, kast ve taksiri birer kusurluluk biçimi olarak değil, haksızlığın işleniş biçimi ve böylece suçun manevî unsuru olarak kabul ettiği için kusur kavramı kast ve taksir olarak anlaşılabilir. Başka bir ifadeyle, özel hukuktaki kusur kavramı ile ceza hukukundaki kusur kavramı farklıdır. Ancak, TBK m. 74/2’de sözü edilen kusur kavramının kast ve taksir olarak anlaşılması gerektiği varsayılırsa, ceza mahkemesinde kasten bir fiil işlediği kabul edilmiş kişinin fiilinin özel hukuk anlamında da kasten işlendiği kabul edilmeli ve hukuk mahkemesi nazarında ceza mahkemesi tarafından kusurluluğa ilişkin verilen bu karar bağlayıcı kabul edilmelidir. Ancak, taksir kavramı ile ihmâl kavramı taksirli suçun ihmâli hareketle işlenmesi durumu haricinde birbiriyle örtüşmediğinden taksirin varlığı hakkındaki mahkûmiyet kararı hukuk mahkemesini bağlamamalıdır.

Kanaatimize göre, kusurun varlığı bakımından verilen ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı iken, kusurun derecelendirilmesine ilişkin karar bağlayıcı olmamalıdır. Kusurun varlığına ilişkin yapılan tespit, maddî gerçeğe ulaşmayı amaçlayan ceza mahkemesi tarafından yapıldığı takdirde bağlayıcı olmalıdır. Özel hukukta davalının kusurlu olarak kabul edilebilmesi için en hafif derecede ihmâl bile yeterli görüldüğüne göre, hukuk mahkemesinin kusurun var olduğunu tespit eden ceza mahkemesinin kararıyla bağlı olması gerekmektedir. Ceza mahkemesi tarafından verilen mahkûmiyet kararında yer alan kusur takdiri ise, yani, kusurun oranı, kusurun derecesi, kapsamı gibi konular hukuk mahkemesinde bağlayıcı olmayacaktır.

Yargıtay da hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi tarafından tespit edilen kusur oranıyla bağlı olmasa da kişinin kusurluluğunu tespit eden maddî vakıalarla bağlı olduğuna dair birçok karar vermiştir¹⁴⁹⁶.

---

¹⁴⁹⁶ Bkz. Yargıtay 21. Hukuk Dairesi’nin 24.12.2019 Tarih ve 2019/2833 Esas ve 2019/8066 Karar sayılı kararı. “...6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 74. maddesine göre; hukuk hakimi zarar verenin kusuru olup olmadığına karar vermek için ceza hukukunun sorumluluğa dair hükümleri ile bağlı olmadığı gibi, kusurun takdiri ve zarar miktarının belirlenmesi konusunda da ceza mahkemesi kararı ile bağlı değildir. Ancak Ceza Mahkemesinin mahkûmiyet kararındaki, fiilin hukuka aykırılığını ve illiyet bağımlı saptayan maddî olaya ilişkin kabul, hukuk hakimini de bağlar. Başka bir ifadeyle; Borçlar Kanunu’nun 74. maddesi ve yerleşik yargıtay uygulamasına göre; hukuk hâkimi, ceza davasındaki kusur oranları ile bağlı değilse de, kesinleşen ceza mahkemesi kararıyla saptanmış maddî olgularla bağlıdır. Aynı şekilde 818 sayılı mülga Borçlar Kanunu’nun 53. maddesi de bu düzenlemeyi içermektedir....Somut olayda, dava konusu olay nedeniyle ... 31.Asliye Ceza Mahkemesinin 2014/554 Esas sayılı dosyası ile ceza davası açıldığı, sanık ...’in taksirle bir kişinin ölümüne neden olmak suçundan adli para cezası ile cezalandırılmasına karar verildiği, ancak bahse konu ceza dava dosyasının temyiz incelemesine konu bu dosya içerisinde yer almadığı dolayısıyla da kesinleşip kesinleşmediği hususunun tespit edilemediği anlaşılmıştır. Yukarıda değinildiği üzere ceza

Zarar miktarının belirlenmesi bakımından ise, TBK m. 74'te de açıkça belirtildiği gibi, ceza mahkemesi tarafından verilen mahkûmiyet kararları hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı olmayacaktır. Tıpkı kusurun derecelendirilmesinde olduğu gibi, zarar miktarının takdiri hususu da özel hukukta ve ceza hukukunda birbirinden farklıdır. Ceza mahkemesi mahkûmiyet kararı vermiş olsa bile hukuk mahkemesinde yeniden değerlendirme yapılacak, hukuk mahkemesi karar verirken bağımsız olacaktır. Bu konuda öğretide görüş birliği mevcuttur¹⁴⁹⁷.

HMK m. 214/2 gereği sahtecilik suçundan dolayı verilen mahkûmiyet kararları konusunda ayrı bir değerlendirme yapacak olursak, ceza mahkemesi tarafından verilen bir mahkûmiyet kararı olduğunda ne yapılması gerektiği kanunda yer almamıştır. Yalnızca, kanunun ters anlamından sahtecilik hakkında verilen mahkûmiyet kararı sebebiyle hukuk mahkemesinde belgenin sahteliği doğrultusunda artık bir inceleme yapılmaması gerektiği sonucuna ulaşılabilir¹⁴⁹⁸. Başka bir ifadeyle, ceza mahkemesi tarafından sahtecilik suçunu işleyen kişi hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi durumunda hukuk mahkemesinde senedin sahte olmadığına karar verilmesi mümkün değildir. Ceza mahkemesi tarafından verilmiş mahkûmiyet kararına rağmen hukuk mahkemesinde sahtecilik davası açılması durumunda usulden ret kararı verilmesi gerekmektedir¹⁴⁹⁹. Çünkü, bir senedin sahte olduğu konusunda ceza mahkemesinde görülen davanın sonunda senedin sahte olduğu delillerle ispat edilmiş, belgede sahtecilik suçunu işleyenler hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş ve bu karar kesinleşmişse, bu karar hukuk mahkemesi nezdinde kesin hüküm teşkil edecek ve hukuk mahkemesini bağlayacaktır¹⁵⁰⁰.

Konuyla bağlantılı olarak, CMK m. 218/2'de yer alan *“Kovuşturma evresinde mağdur veya sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması hâlinde; mahkeme, ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü verir.”* şeklindeki düzenlemenin de incelenmesi gerekmektedir. Bu hükme göre, ceza mahkemesinde mağdurun ya da sanığın yaşının ceza hükümleri

---

yargılaması sırasında alınan kusur raporu oran olarak olmasa bile kesinleşen maddî gerçeklikler bakımından hukuk mahkemelerini bağlayıcıdır...” Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 29.06.2022. Aynı yönde bkz. Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin 23.06.2015 Tarih ve 2014/9893 Esas ve 2015/12638 Karar sayılı kararı; Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 03.05.2013 Tarih ve 2013/1790 Esas ve 2013/6301 Karar sayılı kararı.

¹⁴⁹⁷ Akcan, s. 152; Tandoğan, s. 352; Aras, s. 245; Erçin, s. 56; Aydın-Ünver, s. 241; Nomer, s. 209; Eren, s. 946; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz, Hanağası, s. 754.

¹⁴⁹⁸ Aktan, s. 34; Belgin-Güneş, s. 160.

¹⁴⁹⁹ Aras, s. 230; Kuru, s. 779; İyilikli, s. 449.

¹⁵⁰⁰ Akcan, s. 132; Erçin, s. 43. Aksi yönde bkz. Pekcanitez, Atalay, Özekes, Usul, s. 583-584.

bakımından tespitine ilişkin bir sorunun doğması durumunda, bu sorun CMK kurallarına göre değil, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu¹⁵⁰¹'nda yer alan usule göre çözülecektir. Bu bağlamda, öğretide, ceza mahkemesi tarafından yaş düzeltme ile ilgili verilecek kararın hukuk mahkemesinde kesin hüküm oluşturması ve ceza mahkemesi tarafından verilip kesinleşmiş bir karar varken aynı kişi hakkında yeniden hukuk mahkemesinde dava açılmaması gerektiği savunulmaktadır¹⁵⁰². Bu görüşün dayanağı ise, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen¹⁵⁰³ bir hüküm olan Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 36/1-b'dir¹⁵⁰⁴. İptal edilen maddenin eski hâlinde, aynı konuya ilişkin nüfus kaydının düzeltilmesi davasının yalnız bir kere açılabilceğine dair bir düzenleme yer almaktadır. Anayasa Mahkemesi, iptal gerekçesi olarak, nüfus kayıtlarının kişinin hayatıyla özdeşleştiğini ve kişiliğinin ayrılmaz bir parçası olduğunu, haklı sebeplerin bulunması durumunda bu kayıtlarda değişiklik yapılabilmesini isteme hakkının kişinin maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkı kapsamında olduğunu, bunun dava yoluyla yalnız bir kere talep edilebilmesini öngören Nüfus Hizmetleri Kanunu hükmünün Anayasa m. 17'ye aykırı olduğunu belirtmiştir. Bu iptal kararıyla birlikte artık, ceza mahkemesi tarafından verilen yaş düzeltme kararları hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmeyecek, bağlayıcı olmayacaktır.

3. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Bağlayıcı Etkisi

Çalışmamızın ilk bölümünde, ceza mahkemesi tarafından kusurun bulunmaması sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı ile işlenen fiilin suç olma özelliğini sürdürmesine rağmen bazı engel sebepler nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı şeklinde iki tür ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilebildiğini belirtmiştik. Sanık hakkında, ceza verilmesine yer olmadığı kararı, yargılamanın sonunda suçun sabit olması durumunda verilmektedir. Yani, ceza mahkemesi tarafından yapılan yargılama sonucunda isnat edilen suçun yargılanan fail tarafından işlendiği kesin olarak tespit edilmiş olmaktadır. Ancak, fiil suç teşkil etmesine rağmen, mahkûmiyet kararı değil, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmektedir. Bu bağlamda, ceza mahkemesi tarafından verilen kararda suçun sabit olup olmadığı veya tespit edilen

¹⁵⁰¹ Resmî Gazete Tarih: 29/4/2006 Sayı: 26153.

¹⁵⁰² Akcan, s. 134; Erçin, s. 44; Soyubelli, s. 76; Pekcanitez, Atalay, Özekes, Usul, s. 584.

¹⁵⁰³ Anayasa Mahkemesi'nin 25.04.2006 Tarih ve 2012/34 Esas ve 2012/48 Karar sayılı Kararı.

¹⁵⁰⁴ Pekcanitez, Atalay, Özekes, Ders Kitabı, s. 465-466.

maddî vakıaların hukuk mahkemesi nezdinde mahkûmiyet kararıyla aynı etkiyi doğurması ve bu noktalar bakımından hukuk mahkemesinin ceza mahkemesince yapılan değerlendirmelerle bağlı olması gerekmektedir¹⁵⁰⁵. Buna karşın, ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesine dayanak olan gerekçeler bakımından hukuk mahkemesi bu gerekçelerle bağlı değildir¹⁵⁰⁶.

TBK m. 74'te hukuk hâkiminin zarar verenin ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı yönünden ceza hâkiminin kararıyla bağlı olmayacağı düzenlenmiştir. CMK m. 223/3 gereği, sanığın isnat edilen fiili gerçekleştirdiği kabul edilerek bu fiili gerçekleştirdiği sırada ayırt etme gücünün bulunmaması durumda sanık hakkında kusurun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmektedir. Özel hukukta kabul edilen ayırt etme gücü kavramıyla ceza hukukunda kabul edilen ayırt etme gücü kavramları birbirinden farklıdır¹⁵⁰⁷. Ceza hukukunda bir kişinin cezalandırılabilmesi için ayırt etme gücüne sahip olması gerekirken ayırt etme gücüne sahip olmayan bu kişi hakkında TBK m. 65 uyarınca hakkaniyet ölçüsünde hukuk mahkemesi tarafından tazminata hükmedilebilecektir¹⁵⁰⁸. Ceza hukukunda ise hakkaniyet bir ölçüt olarak kullanılmamaktadır. Buradan çıkarılacak sonuç, hukuk mahkemesi, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığını tespit eden ceza mahkemesi kararlarıyla bağlı olmayacaktır¹⁵⁰⁹. Ancak suçun sübutu ve maddî vakıalar açısından yapılan tespitler bağlayıcı olacaktır.

Yargıtay da, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı noktasındaki ceza mahkemesi tarafından yapılan tespitlerin hukuk mahkemesini bağlamadığı görüşündedir¹⁵¹⁰.

CMK m. 223/3-b'de yer alan, suçun hukuka aykırı ancak bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle ya da zorunluluk hâli veya cebir ya da tehdit etkisiyle işlenmesi

---

¹⁵⁰⁵ Aras, s. 227-228.

¹⁵⁰⁶ Belgin-Güneş, s. 172-173; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 244.

¹⁵⁰⁷ Eren, s. 945.

¹⁵⁰⁸ Bağatur, s. 580; Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 194; Erçin, s. 49; Eren, s. 945.

¹⁵⁰⁹ Aras, s. 227, Belgin-Güneş, s. 175.

¹⁵¹⁰ Bkz. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 05.11.2021 Tarih ve 2020/5968 Esas ve 2021/10952 Karar sayılı kararı. "...Hukuk hâkimi, 818 sayılı BK.nun 53. (6098 sayılı BK.nun 74) maddesi uyarınca ceza mahkemesinde verilen beraat kararı kusur ve derecesi, zarar tutarı, temyiz gücü, illiyet gibi esasların hukuk hakimini bağlamayacağı konusunda duraksama bulunmamaktadır. Ancak gerek öğretide ve gerekse Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarında, ceza hakiminin tespit ettiği maddî olaylarla ve özellikle "fiilin hukuka aykırılığı" konusu ile hukuk hakiminin tamamen bağlı olacağı kabul edilmektedir. Diğer bir anlatımla, maddî olayları ve yasak eylemlerin varlığını saptayan ceza mahkemesi kararı taraflar yönünden kesin delil niteliği taşır..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 02.07.2022. Aynı yönde bkz. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 29.06.2021 Tarih ve 2021/5616 Esas ve 2021/11016 Karar sayılı kararı; Yargıtay 22. Hukuk Dairesi'nin 25.06.2020 Tarih ve 2017/45875 Esas ve 2020/7835 Karar sayılı kararı.

durumunda verilen kusurun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı da hukuk mahkemesinde bağlayıcılık teşkil etmez. Söz konusu mazeret sebeplerinin gerçekleşmesi durumunda ceza mahkemesi tarafından kusurun ağırlığı dikkate alınarak ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilirken, hukuk mahkemesinde kusurun derecelendirilmesi bu şekilde yapılmayabilir¹⁵¹¹.

Zorunluluk hâli için ayrı bir değerlendirme yapmak gerekirse, TCK m. 25/2'de "*Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hâl ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.*" düzenlemesi yer almaktadır. Maddenin gerekçesinde ise, "*kusurluluğu ortadan kaldıran bir neden olarak zorunluluk hâli...*" denilerek zorunluluk hâlinin bir hukuka uygunluk nedeni olmayıp kusurluluğu kaldıran bir neden olduğu belirtilmiştir. CMK m. 233/3-b'de de buna bağlı olarak kişiye kusurun bulunmaması sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verileceği düzenlenmiştir. Mevzuat AİCK §34'te hukuka uygunluk sebebi olarak zorunluluk hâli, §35'te ise kusurluluğu kaldıran neden olarak zorunluluk hâli yer almaktadır. TCK m. 25'in gerekçesinde her ne kadar, zorunluluk hâli bir mazeret nedeni olarak kabul edilse de gerekçe kanun metnine dahil olmadığı ve bağlayıcı olmadığı için, öğretide bizim de katıldığımız görüşe göre, zorunluluk hâlinin zaman zaman hukuka uygunluk nedeni, zaman zaman da kusurluluğu etkileyen bir mazeret nedeni teşkil edebildiğini düşünmek gerekmektedir¹⁵¹². Bu bağlamda, failin korumayı amaçladığı tehlike ile karşı karşıya bulunan hukukî değer tehlikeye maruz kalan üçüncü kişiye ait ihlâl edilen hukukî değerden üstün olması durumunda, zorunluluk hâlinin bir hukuka uygunluk nedeni, korunmak istenen hukukî değer tehlikeye maruz kalan üçüncü kişiye ait hukukî değere eşit olduğu durumlarda ise zorunluluk hâlinin bir mazeret nedeni olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde ayırım yapılarak bir değerlendirme yapılması durumunda zorunluluk hâlinin bir hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edildiği hâllerde fiil, bütün hukuk düzeni açısından hukuka uygun sayıldığından ceza mahkemesi tarafından verilen karar hukuk mahkemesi nezdinde de bağlayıcı kabul edilecektir. Kusurluluğu kaldıran bir sebep olarak zorunluluk hâlinde ise ceza mahkemesi tarafından verilen karar hukuk mahkemesinde bağlayıcı olmayacak, hukuk mahkemesi hâkimi serbestçe karar verebilecektir.

¹⁵¹¹ Belgin-Güneş, s. 176.

¹⁵¹² Demirbaş, s. 317; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Genel, s. 401; Özen, Genel Hükümler, s. 722.

CMK m. 223/3-c uyarınca meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması durumunda kusurun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerekmektedir. Ceza mahkemesi tarafından bu gerekçeyle verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı hukuk mahkemesi kusurun derecelendirilmesinde bağımsız olduğundan hukuk mahkemesinde bağlayıcı değildir¹⁵¹³. Aynı şekilde, CMK m. 223/3-d'de belirtilen kusuru ortadan kaldıran hataya düşülmesi hâlinde verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı hukuk mahkemesinde bağlayıcı niteliğe sahip değildir; çünkü hata sebebiyle kişinin cezaî sorumluluğu ortadan kalkmasına rağmen, hukuk mahkemesinde kişinin sebep olduğu zarardan dolayı sorumlu tutulabilmesi mümkündür¹⁵¹⁴.

Etkin pişmanlık ve şahsî cezasızlık sebeplerinin varlığı durumunda, işlenen fiil, suç olma özelliğini devam ettirmesine rağmen ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmektedir (CMK m. 223/4-a, b). Yani, aslında etkin pişmanlık ya da şahsî cezasızlık nedenlerinin varlığı sebebiyle verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararları aynen mahkûmiyet kararlarında olduğu gibi hukuk mahkemesi açısından bağlayıcı etkiye sahip olmalıdır; çünkü kişinin işlediği suç sabit olmuştur. Ancak, etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasına sebep olan hususlar ile şahsî cezasızlık sebepleri hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı nitelik teşkil etmeyecektir¹⁵¹⁵.

Karşılıklı hakaret durumunda da CMK m. 223/4-c gereği ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilebilmektedir. Bu durumda, hakaret fiilinin işlendiği ceza mahkemesi tarafından kesin hükümlerle tespit edildiğinden, bu maddî vakıanın hukuk mahkemesi nezdinde bağlayıcı kabul edilmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, ceza mahkemesi hakaretin sabit olduğuna karar vermişken, hukuk mahkemesinde hakaret edilmediğine yönelik karar verilememelidir. Ancak kişinin tazminat sorumluluğunun doğup doğmayacağına dair değerlendirme hukuk mahkemesi tarafından bizzat yapılacaktır.

Son olarak, CMK m. 223/4-d'de yer alan, işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı hâlinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi durumunda, bu işlenen fiilin

---

¹⁵¹³ Belgin-Güneş, s. 178-179.

¹⁵¹⁴ Belgin-Güneş, s. 179.

¹⁵¹⁵ Belgin-Güneş, s. 180.

haksız olduğu kesin bir biçimde tespit edilmiş olduğundan hukuk mahkemesi fiilin haksızlık niteliği bakımından ceza mahkemesi kararıyla bağlı olacaktır¹⁵¹⁶.

4. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Düşme Kararının Bağlayıcı Etkisi

Ceza mahkemesi tarafından verilen davanın düşmesi kararında, bir suçun oluşup oluşmadığına dair ya da sanık hakkında bir yaptırım uygulanıp uygulanmayacağına dair bir belirleme yapılmamaktadır. Uyuşmazlığın esası hakkında karar verilmeksizin usule bağlı sebeplerden ötürü muhakeme sona erdirilmektedir. Bu çerçevede, ceza mahkemesi tarafından verilen bir düşme kararı olduğu takdirde, hukuk mahkemesi suçun sübutu ve tespit edilen maddî vakıalar bağlamında ceza mahkemesi tarafından verilen kararlar bağlı olmayacaktır¹⁵¹⁷.

Davanın düşmesi kararı verilmesi gereken durumlardan biri, şikâyetten vazgeçmedir (TCK m. 73). TCK m. 73/7 uyarınca suçtan zarar gören kişinin şikâyetinden vazgeçmesi durumunda, vazgeçtiği sırada şahsî haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış olması nedeniyle suçtan zarar gören, artık hukuk mahkemesinde tazminat davası açamayacaktır. Ancak, şikâyetinden vazgeçen kişi, şahsî haklarından da vazgeçtiğini açıkça belirtmemişse, hukuk mahkemesinde dava açması mümkün olacaktır. Bu bağlamda, şikâyetten vazgeçmenin aynı zamanda şahsî haklardan da vazgeçmeyi içerdiği durumlarda, hakkında dava açılan ve davanın düşmesine karar verilen sanık, hukuk mahkemesinde aleyhine bir biçimde şahsî haklar talep edilirse ceza mahkemesi tarafından verilmiş ve kesinleşmiş olan hükmü ileri sürebilecektir¹⁵¹⁸.

Önödeme nedeniyle davanın düşmesine karar verilmesi hâlinde ise, TCK m. 75/5'teki düzenleme gereği kişisel hakların istenmesine herhangi bir engel yoktur. Önödemeye konu fiilden dolayı zarara uğrayan kişi, aynı zamanda hukuk mahkemesinde dava açarak kişisel haklarını talep edebilecektir. Ancak, dikkat edilmesi gereken husus, önödeme sebebiyle davanın düşmesine karar verilmesi durumunda şüpheli veya sanığın önödemeyi kabul etmesinin suçu kabul ettiği anlamına gelmemesidir. Bu sebeple, hukuk mahkemesinde dava açılması durumunda, ceza mahkemesince verilen önödeme sebebiyle düşme hükmü, hukuk mahkemesinde kişi aleyhine sonuç doğuramayacaktır.

---

¹⁵¹⁶ Belgin-Güneş, s. 182.

¹⁵¹⁷ Aras, s. 264.

¹⁵¹⁸ Soyubelli, s. 71.

Uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde de sanığın edimini def'aten yerine getirmesi durumunda davanın düşmesine karar verilmektedir (CMK m. 254/2). Taraflar arasında uzlaşmanın sağlanması durumunda soruşturma ya da kovuşturma konusu suç sebebiyle bir daha tazminat davası açılmamakta, açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılmaktadır (CMK m. 254/19). Bu sebeple, uzlaşma sonucu ceza mahkemesinin davanın düşmesine karar verdiği durumlarda hukuk mahkemesinin davanın reddi kararı vermesi gerekmektedir.

Af durumunun hukuk mahkemesine etkisi ise affin türlerine göre değerlendirilmelidir. Genel affin kovuşturmadan önce çıkması durumunda bu durum kamu davası açılmasını engeller, kovuşturma sırasında ortaya çıkması durumunda kamu davası düşer, mahkûmiyet kararından sonra ortaya çıkması durumunda ise mahkûmiyeti tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırır¹⁵¹⁹. Özel af ise kesinleşmiş mahkûmiyet kararlarına etki ederek cezanın infaz edilmesini engellemektedir. Genel af mahkûmiyeti tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırırsa da işlenmiş olan fiil işlenmiş olma özelliğini muhafaza ettiği için fiilden dolayı hukukî sorumluluk da devam edecektir¹⁵²⁰. Özel af çıkması durumunda da fail hakkında yalnızca cezanın infazından vazgeçildiğinden, kişinin tazminat sorumluluğu devam edecektir¹⁵²¹.

Sanığın ölmesi nedeniyle davanın düşmesi kararı verilmesi durumunda, suçtan zarar gören kişilerin şahsî haklarını talep etmek amacıyla sanığın mirasçılara karşı hukuk davası açabilmeleri mümkün olmaktadır. Ayrıca, sanığın ölümünden evvel açılmış bir hukuk davası varsa bu dava da sanığın ölümüyle birlikte ortadan kalkmamaktadır.

Son olarak, zamanaşımı açısından bir değerlendirme yapmak gerekirse, TBK m. 72'ye göre; haksız fiil sebebiyle açılacak olan tazminat davasının zararın ve zararın sorumlusunun öğrenilmesinden itibaren 2 yıl, her hâlde zarara yol açan olayın meydana gelmesinden itibaren 10 yıl sonra zamanaşımına uğrayacağı belirlenmiştir. Ancak TBK m. 72'nin ikinci cümlesinde ise, tazminat davasının ceza kanunlarının daha uzun bir zamanaşımı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuş olması durumunda bu zamanaşımının uygulanacağı düzenlenmiştir. Yani, bir fiilin hem haksız fiil hem suç teşkil etmesi durumunda haksız fiilin tâbi olacağı zamanaşımı süresi, ceza kanunlarında öngörülen zamanaşımı süresinin daha uzun olması

---

¹⁵¹⁹ Akcan, s. 177; Erçin, s. 62.

¹⁵²⁰ Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 204, Erçin, s. 62.

¹⁵²¹ Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 204; Tandoğan, s. 351; Erçin, s. 63.

durumunda ceza davası bakımından zamanaşımı süresi olacaktır. Böyle bir durumda, tazminat davasının ceza davası zamanaşımı süresi dolduktan sonra davanın düşmesi kararı verildikten sonra açılması durumunda, davalının zamanaşımı itirazında bulunması hâlinde hukuk mahkemesi tarafından davanın reddi kararı verilecektir¹⁵²².

5. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Ret Kararının Bağlayıcı Etkisi

Ceza mahkemesi tarafından davanın reddi kararı verilmesi durumunda da, düşme kararında olduğu gibi, bir suçun işlenip işlenmediği, sanığın cezalandırılıp cezalandırılmayacağı ya da maddî vakıalar hakkında herhangi bir tespit yapılmamaktadır. Ceza mahkemesi uyuşmazlığın esasına ilişkin bir karar vermeksizin yalnızca usulî sebeplerden ötürü yargılamaya son vermektedir¹⁵²³. Ceza mahkemesi, davanın reddi kararı verdiğinde, sadece, aynı fiil sebebiyle bir kesin hüküm bulunduğunu ya da devam eden bir davanın bulunduğunu tespit etmektedir¹⁵²⁴. Bu tespitler neticesinde verilen davanın reddi kararı, hukuk mahkemesince aynı fiille ilgili olarak verilen kesin hükmün hangi tür bir hüküm olduğuna bağlı olarak incelenecek ve ona göre bir sonuca varacaktır¹⁵²⁵. Yine, ceza mahkemesinin devam eden bir dava sebebiyle davanın reddine karar vermesi durumunda hukuk mahkemesinin bu devam eden davayı bekletici mesele yapması mümkündür.

C. Bekletici Sorun veya Nisbi Muhakeme Durumunda Ceza Mahkemesinin Bağlayıcılık Etkisi

Ceza mahkemesinin bağlayıcılık etkisi konusunda değinilmesi gereken önemli bir husus da bekletici sorun ve nisbi muhakemedir. Kimi durumlarda ceza yargılamasında hüküm verilmesi, bu ceza davasının konusunu oluşturmayan bir sorunun çözümüne bağlı olabilmektedir. CMK'nin 218. maddesinin 1. fıkrasına göre, *“Yüklenen suçun ispatı, ceza mahkemelerinden başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı ise; ceza mahkemesi bu sorunla ilgili olarak da bu Kanun hükümlerine göre karar verebilir. Ancak, bu sorunla ilgili olarak görevli mahkemede dava açılması veya açılmış davanın sonuçlanması ile ilgili olarak bekletici sorun kararı verebilir.”* Bu bağlamda, ceza mahkemesinden başka bir

---

¹⁵²² Aras, s. 271.

¹⁵²³ Yenerer-Çakmut, s. 38.

¹⁵²⁴ Aras, s. 258.

¹⁵²⁵ Aras, s. 258.

mahkemenin görev alanına giren bir durum varsa hâkim, ya ön sorun hakkında CMK hükümlerini dikkate alarak kendisi karar verecek ya da diğer mahkemenin karar vermesini bekleyecektir¹⁵²⁶. Düzenlemenin nedeni, hem farklı muhakeme alanlarında görülen davalarda aynı sorun ile ilgili olarak farklı hükümler verilmesini ve buna bağlı meydana gelecek bir çelişkinin olmasını engellemek, hem de yargılamanın usul ekonomisine uygun bir şekilde yapılmasını sağlamaktır¹⁵²⁷.

Nisbi muhakemede ceza mahkemesi, görev alanına girmeyen bir konu hakkında ceza muhakemesi kurallarını uygulayarak bir çözüme ulaşmaktadır. Nisbi muhakemede asıl davaya bakan mahkeme, ön sorun hakkında tam bir muhakeme yapıp hüküm vermemektedir; bilakis, uyuşmazlığı sadece kendi baktığı davaya lazım olan nispette çözümlenmektedir¹⁵²⁸. Başka bir ifadeyle, ceza mahkemesinin verdiği bu karar da bir kesin hüküm niteliği taşımayacaktır. Bu nedenle, nisbi muhakeme yaparak sorun hakkında verdiği kararın bağlayıcılık etkisi de olmayacaktır.

Bir uyuşmazlığın hem ceza muhakemesinin hem de hukuk muhakemesinin konusuna girmesi durumunda hangi muhakeme hukukunun delil ve ispat kuralının uygulanacağı sorunuyla ilgili ise, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu; bir olayda hem HMK hem CMUK hükümlerinin uygulanması gerektiğinde ispat konusunda HMK hükümlerinin uygulanması gerektiğine karar vermiştir¹⁵²⁹. Yargıtay

---

¹⁵²⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 534; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 233.

¹⁵²⁷ Akkaş, s. 190.

¹⁵²⁸ Soyubelli, s. 73; Yurtcan, Ceza Yargılaması, s. 283; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özaydın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 208; Yenisey, Nuhoğlu, s. 162; Özbek, Doğan, Bacaksız, Ceza Muhakemesi, s. 535.

¹⁵²⁹ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 24.03.1989 Tarih ve 1988/1 Esas ve 1989/2 Karar sayılı kararı. "...CMUK.nun 255. maddesine göre, bir fiilin suç olup olmaması adi hukuka ilişkin bir sorunun çözümüne bağlı ise, ceza mahkemesi bu sorunu ceza işlerinde uygulanan serbest delil ilkesi çevresinde çözümler. Bununla beraber ceza mahkemesi, yargılamaya ara vererek hukuk davası açılması için ilgililere uygun bir süre verebilir ve hukuk mahkemesinden bu konuda bir karar çıkmasını da bekleyebilir. Ceza mahkemesi, ilgililere süre vererek hukuk mahkemesinden bir kararın çıkmasını beklediği takdirde, hukuk mahkemesi, ceza usulünde benimsenen serbest delil ilkesi hükümlerine göre değil, hukuk usulünde uygulanan istisnalar dışında senede karşı ancak senetle iddiaların ispat edilebileceği ilkesi uyarınca bir karar tesis etmek zorundadır. Bunun sonucu olarak hukuk mahkemesinin senet hakkında verdiği kararın ceza mahkemesini bağlayacağı tartışmasız olması gerekmektedir. Bu konuda aksi yönde ileri sürülen görüşlerin kabulü mümkün değildir. Çünkü ceza mahkemesi adi hukuka ilişkin uyuşmazlığın hukuk mahkemesinde çözümüne imkân tanıdıktan sonra bu mahkemeden verilen ve kesinleşen kararı aynen uygulamaması açık bir çelişki olur. İşte bu nedendir ki, ceza mahkemesi adi hukuka ilişkin bir sorunu ceza usulü kuralları içinde karara bağlamadan bu sorunun hukuk mahkemesinde, çözümüne imkân tanıdıktan sonra, artık hukuk mahkemesinden verilen kararla bağlı olduğunun kabulü gerekmektedir. Biraz önce değinilen adi hukuka ilişkin sorunu ceza mahkemesi kendisi karara bağlamak istediği takdirde, yine aynı kuralları, yani hukuk usulünde benimsenen kuralları uygulamaması icap eder. Aksi halin kabulünde çelişkili kararların tesisi olasılığı nedeniyle hak ve nispet kurallarına aykırı bir sonuç ortaya çıkmaktadır ki, bu da yargıya olan güveni sarsar. Her ne kadar CMUK.nun 255. maddesinde bir fiilin suç olup olmaması adi hukuka ilişkin bir sorunun çözümüne bağlı olduğu takdirde, ceza mahkemesi bu sorunu

Ceza Genel Kurulu da bir kararında¹⁵³⁰, bedelsiz senedin kullanılması suçuna ilişkin yapılan yargılamada, CMK'nin tanıkla ispatın da mümkün olduğu delil serbestliği ilkesinin değil, HMK hükümlerinin uygulanarak senetle ispatın gerekli olduğuna karar vermiştir¹⁵³¹.

Bekletici sorunda ise ön sorun, ceza hâkimi tarafından değil, ön sorun konusunda uzman hâkim tarafından çözümlenecek, ceza hâkimi bu uzman hâkimin çözümü kendisine ulaşana dek muhakemeyi durduracaktır¹⁵³². Ceza mahkemesinin bekletici sorunla ilgili olarak hukuk mahkemesine yapacağı etki konusunda öğretide çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden birincisi, birbiriyle çelişkili kararların verilmesini engellemek amacıyla, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinin kararını bekletici sorun yaparak beklemesi gerektiğini savunmaktadır¹⁵³³. Diğer bir görüş ise, hukuk muhakemesi ile ceza muhakemesi arasındaki farkı gerekçe göstererek hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinin kararını beklemeksizin konuyu kendisinin incelemesi gerektiğini ileri sürmektedir¹⁵³⁴. Bizim de katıldığımız öğretideki son görüş¹⁵³⁵ ise, hangi mahkemenin daha ileri bir aşamada olduğuna bakılarak bekletici sorun kararı verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşte olan yazarlara göre hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinden daha ileri bir aşamada olması durumunda hukuk mahkemesinin bekletici sorun kararı vermeksizin yargılamaya devam etmesi

---

dahi ceza işlerindeki usul ve deliller için geçerli kurallara göre karar verir biçiminde ise de, bu somut uyumsuzlukta ceza mahkemesi, bir fiilin suç olup olmamasını değil, bir hukuki işlemin, yani senet düzenlenmesi halinin suç olup olmamasını karara bağlamaktadır. Başka bir deyişle, sanık tarafından yapılan hukuki işlemin ve özellikle anlaşmaya aykırı düzenlendiği ileri sürülen senede ilişkin hukuki işlemin suç olup olmadığı incelenmektedir. Bu nedenle ceza hâkimi, imzalı boş kâğıdın aradaki anlaşmaya aykırı doldurulduğu iddiasının sübutunu hukuk usulünde öngörülen kuralları uygulamak suretiyle çözümlmek zorundadır..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 05.06.2023. Ayrıca bkz. Özen, Ceza Muhakemesi, s. 235.

¹⁵³⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 05.02.2013 Tarih ve 2012/1086 Esas ve 2013/40 Karar sayılı kararı. "...Ceza ve hukuk mahkemelerinde, sübuta ilişkin bir sorunun çözümünde farklı usul kurallarının uygulanması farklı hukuki sonuçları ortaya çıkarabilecektir. Senede bağlı bir borcun ödendiği iddiasının ceza mahkemesinde serbest delil usulü, hukuk mahkemesinde ise, istisnalar dışında sınırlı delil usulüne göre çözümünün ve bundan dolayı farklı sonuçların ortaya çıkmasının kabulü, adalet ve hakkaniyete aykırı düşecektir. Bu nedenle, senede bağlı borcun ödenip ödenmediğine ilişkin sorunun çözümünde, ceza ve hukuk mahkemelerinden verilen farklı kararların uygulamada doğuracağı sakıncalarının önlenmesi bakımından, tanıkla ispat konusunda ceza mahkemesinin hukuk mahkemesinin bağlı olduğu usul kurallarını uygulaması gerekmektedir..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 05.06.2023. Ayrıca bkz. Özen, Ceza Muhakemesi, s. 235-236.

¹⁵³¹ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 235-236.

¹⁵³² Aras, s. 133; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar-Kırıt, Alan-Akcan, Özyayın, Erden-Tütüncü, Altınok-Villemin, Tok, s. 209.

¹⁵³³ Mustafa Reşit Karahaslan, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler-1*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1992, s. 1133.

¹⁵³⁴ Kılıçoğlu, Haksız Fiil, s. 205.

¹⁵³⁵ Akcan, s. 17; Soyubelli, s. 110.

gerekirken, ceza mahkemesinin daha ileri bir aşamada olması durumunda hukuk mahkemesinin bekletici sorun yaparak ceza mahkemesinin kararını beklemesi gerekmektedir.

Yüklenen suçun ispatının ceza mahkemelerinden farklı bir yargılama alanında görev yapan bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümünde bekletici sorun kararı verilmesi mümkün ise de bu suçun ispatının yine ceza mahkemesinin yetkisine giren bir sorunun çözümünde bekletici sorun kararı verilip verilmeyeceği tartışmalıdır. Zira, bu durumda ayrı ceza mahkemelerinde görülmekte olan davaların birleştirilerek görülmesi, birleştirmede fayda bulunuyorsa daha uygun olacaktır. Ancak, CMK m. 218’de yer alan hükmün kıyasen aynı yargılama kolunda da uygulanabileceği görüşüne katılmaktayız¹⁵³⁶. Örneğin, TCK m. 127’de yer alan hakaret suçunda isnadın ispatı düzenlemesine göre, isnat edilen ve suç oluşturan fiilin kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararıyla tespit edilmesi hâlinde isnat ispatlanmış sayılmaktadır. Burada hakaret suçu işlediği isnat edilen kişi hakkında yürüyen davaya bakan mahkeme, hakaret edilen kişi hakkında hakarete sebep teşkil eden fiil hakkında yargılamayı yapan mahkemenin kararını bekletici sorun yapabilecektir.

Ön sorun hakkında önceden ilgili yargılama yapılmış ve karar verilmiş olması durumunda bu ön sorun hakkında ne yapılması gerektiğiyle ilgili bir düzenleme ise bulunmamaktadır. CMK m. 218’de yer alan hükmün lafzından, ilgili yargı yerinde henüz bir dava açılmamış ya da açılmış ve hâlâ davanın görülmekte olduğu durumlarda bekletici sorun ya da nisbi muhakeme yapılabileceği anlaşılmaktadır. Ön sorunun daha önce kesinleşmiş bir dava ile tespit edilmiş olması durumunda nasıl hareket edileceği bağlayıcılık etkisinin kabul edilip edilmemesine bağlıdır. Kanaatimizce, böyle bir durumda ön sorun hakkında ikinci davayı gören ceza mahkemesinin bekletici sorun kararı vermesi mümkün değildir; zaten bu sorun hakkında beklenmesi gereken, yürümekte olan bir yargılama yoktur, önceden hüküm kesinleşmiştir. Bağlayıcılık etkisinin bulunduğunu savunan yazarlar, ilgili yargı yeri tarafından ceza mahkemesi için bağlayıcı etkiye sahip olmayan bir hüküm verilmesi hâlinde ceza mahkemesinin bekletici sorun sayamayacağını kabul etmekle beraber, nisbi muhakeme yaparak sorunu kendisinin çözebileceği fikrinde olup bağlayıcı

---

¹⁵³⁶ Akkaş, s. 192-193.

etkiye sahip olan hükümlerde ise ceza mahkemesinin bu hükme bağlı olacağı için nisbi muhakeme yapamayacağı görüşündedirler¹⁵³⁷.

Bazı durumlarda bekletici sorun kararı verilmesi kanun koyucu tarafından zorunlu tutulmuş olabilmektedir. Örneğin, Anayasa'nın 152. maddesinin 1. fıkrası, bir davaya bakmakta olan mahkemenin, uygulanacak bir kanun ya da Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görmesi durumunda ya da taraflardan birisinin aykırılık iddiasını ciddi bulması durumunda konu hakkında karar verilmesi için AYM'i bekleyeceği düzenlenmiştir. Bu durumda ceza mahkemesi konuyu nisbi muhakeme yoluyla kendisi çözemeyecek, mutlaka bekletici sorun yapması gerekecektir. Yine, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu¹⁵³⁸ m. 36/3'te yer alan, bir kişinin Türk vatandaşı olup olmadığı konusunda herhangi bir tereddüde düşüldüğü takdirde bu hususun İçişleri Bakanlığı'ndan sorulması gerektiği hükmü, 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun¹⁵³⁹ m. 18/1'de yer alan Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulduğu resmi yazı ile kendisine bildirilen yargı merciin, görev konusunda Uyuşmazlık Mahkemesince bir karar verilinceye kadar davanın görülmesini geri bırakacağı hükmü bekletici sorun kararı verilmesinin kanun koyucu tarafından zorunlu tutulduğu hükümlerdir.

CMK m. 218/2'de ise *“Kovuşturma evresinde mağdur veya sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması hâlinde; mahkeme, ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü verir.”* denilerek bekletici sorun yapma yasağı düzenlenmiştir. Bu durumda ceza mahkemesi zorunlu olarak sorunu nisbi muhakeme yaparak kendisi çözmelidir.

Nisbi muhakeme yapıldıktan sonra başka mahkeme tarafından verilen hükmün, hükmü veren yargı kolu açısından kesin hüküm niteliği taşıması durumunda, nisbi muhakeme sonucu başka mahkeme tarafından verilen kesin hükümden sonra esas mahkemenin kararı da kesin hüküm niteliğini haiz olacaktır¹⁵⁴⁰. Nisbi muhakeme ile başka mahkemece verilen hükmün kesin hüküm niteliği taşıması durumunda ise, hükmün kesinleşmesi için kanun yollarına gidilmesi veya süresinde kanun yollarına gidilmediği için bu şekilde kesinleşmesi gerekecektir¹⁵⁴¹.

---

¹⁵³⁷ Akkaş, s. 196.

¹⁵³⁸ Resmî Gazete: Tarih: 12/6/2009 Sayı: 27256.

¹⁵³⁹ Resmî Gazete Tarih: 22/6/1979 Sayı: 16674.

¹⁵⁴⁰ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 235.

¹⁵⁴¹ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 235.

D. Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi

1. Genel Olarak

Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi mevzuatımızda mahkeme kararlarının birbirine etkisi konusunda tam olarak konuyu çözen, kesin hükme ve kesin hükmün bağlayıcılık etkisine ilişkin derli toplu bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu konu, Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarla ve öğretideki görüşlerle şekillenmektedir. Öğretide, hukuk mahkemesi tarafından verilen ve kesinleşen hükmün ceza mahkemesine etkisi konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır.

Öğretideki görüşlerden ilki, hukuk mahkemesince verilen ve kesinleşen hükmün ceza mahkemesine etki etmeyeceğini, yani, hukuk mahkemesi tarafından verilen hükmün ceza mahkemesini bağlamayacağını ileri sürmekte ve bu görüşe gerekçe olarak hukuk mahkemesindeki delil sisteminin ceza mahkemesindekinden farklı olmasını göstermektedir¹⁵⁴². Bu görüşteki yazarlar, hukuk mahkemesinin yalnızca HMK'nin öngördüğü deliller üzerinden yürürken bu şekilde sınırlı bir delil araştırması yapan mahkemenin kararlarının delil serbestisine dayanan ve her türlü delili geniş bir biçimde inceleyerek takdir etme yetkisi bulunan ceza mahkemesini etkilemeyeceğini, ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi kararıyla bağlı olmadığını savunmaktadır. Aynı şekilde, ceza ve hukuk davalarının usul olarak birbirinden farklı olması ve ceza mahkemesinin genel yararı, hukuk mahkemesinin özel yararı koruması sebebiyle hukuk ve ceza mahkemesinin amaçlarının farklılığı da bu görüşteki yazarların bağlayıcılık etkisini reddetmesinin gerekçelerindedir.

Öğretideki diğer görüş ise, hukuk mahkemesi tarafından verilerek kesinleşen hükümlerin bazı durumlarda bağlayıcı olabileceğini kabul etmektedir. Mevzuatımızda hukuk mahkemesinin ceza mahkemesine etkisi konusunda öğretide, tarafları, dava sebebi ve konuları aynı olan ve hem ceza hem de hukuk mahkemesine konu olan bir olay ile alakalı olarak hukuk mahkemesi tarafından verilen kararın ceza mahkemesini ilgilendirdiği ölçüde bağlayıcı olacağına; ancak istisnaî durumlarda vakıanın aksi ispatlanabildiği takdirde ceza mahkemesi tarafından yeniden ele alınabileceğine dair görüşler bulunmaktadır¹⁵⁴³. Başka bir görüş ise, ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi tarafından verilen kararın maddî

---

¹⁵⁴² Kantar, s. 207; Tosun, Suç Muhakemesi, s. 288; Akcan, s. 55; Aras, s. 336.

¹⁵⁴³ Tosun, Suç Muhakemesi, s. 228; Pekcanitez, Atalay, Özekes, Usul, s. 574.

gerçeği yansıttığı fikrine varması hâlinde, hukuk mahkemesi kararlarını hükme esas alabileceğini belirtmektedir¹⁵⁴⁴. Görüldüğü üzere, hukuk mahkemesi kararlarının ceza mahkemesi tarafından bazı durumlarda bağlayıcı olabileceği fikrine sahip yazarlar bu fikirlerinin gerekçesini kesin delil, maddî gerçek gibi hususlara dayandırmaktadır.

Kanaatimize göre, hukuk muhakemesi ile ceza muhakemesi arasında muhakemenin amacı, tarafları, delil değerlendirmesi bakımından farklılıklar bulunduğu için kural olarak hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesi açısından bağlayıcı olmadığı kabul edilse bile, bazı durumlarda hukuk mahkemesinin uyumsuzluk hakkında verdiği karar ceza muhakemesi açısından kesin hüküm oluşturabilmektedir. Örneğin, hukuk mahkemesince senedin sahte olmadığına yönelik olarak verilmiş ve kesinleşmiş karar ceza mahkemesi yönünden kesin hüküm oluşturacaktır. Yine, hukuk mahkemesi kararının vermiş olduğu yaş düzeltme kararı kesinleştikten sonra da ceza mahkemesinde bu karar kesin hüküm olarak kabul edilecektir. Başka bir ifadeyle, ceza muhakemesinde maddî gerçek araştırıldığından ve delil serbestisi ilkesi geçerli olduğundan inceleme yönteminin daha geniş olması sebebiyle ceza mahkemesinde bağlayıcılık etkisinin doğmayacağı ileri sürülse bile, belirli durumlarda hukukî güvenlik ilkesi gereğince kesinleşmiş olan hukuk mahkemesi kararlarının ceza mahkemesi nezdinde bağlayıcı kabul edilmesi fikrindeyiz.

2. Sahtecilik Davaları Bakımından Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturması

HMK m. 214/1'de, bir belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesi tarafından verilen hükmün kesinleşmesinden itibaren söz konusu bu belge hakkında ceza mahkemesinde de sahtecilik iddiasının dinlenmeyeceği düzenlenmiştir. Bu bağlamda, sahtecilik yapıldığına dair bir iddia ile hukuk mahkemesinde açılan bir hukuk davasında sahtecilik iddiasının reddine ya da davanın reddine karar verilmesi durumunda, bu kararın kesinleşmesiyle birlikte, bu karar ceza mahkemesi açısından kesin hüküm teşkil ettiğinden, bağlayıcı olacak ve bir görüşe göre ceza mahkemesi söz konusu olay hakkında inceleme yapmadan sanık hakkında beraat kararı verecektir¹⁵⁴⁵. Bu düzenlemenin amacı, hukuk mahkemesi tarafından senedin sahte

¹⁵⁴⁴ Kantar, s. 208.

¹⁵⁴⁵ Akcan, s. 76; Pekcanitez, Atalay, Özkes, Usul, s. 582; İyilikli, s. 448; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 587-588; Akkaş, s. 214-215.

olmadığına karar verilmesi ve bu kararın kesinleşmesiyle aynı senet hakkında ceza mahkemesince çelişkili karar verilmesini engellemek ve aynı iddianın yeniden araştırılmamasını sağlamaktır¹⁵⁴⁶. Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise, hukuk mahkemesi tarafından verilen senedin sahte olmadığına ilişkin karar kesinleştikten sonra aynı senet hakkında ceza mahkemesine gidilmesi durumunda söz konusu kesin hüküm sebebiyle ceza mahkemesi tarafından herhangi bir inceleme yapılmadan davanın reddi kararı verilmesi gerekmektedir¹⁵⁴⁷. Çünkü, sanık hakkında beraat kararı verilmesi için işin esasına girilmesi ve maddî vakıaların tespit edilmesi gerekmektedir; ancak burada ise, ceza mahkemesi herhangi bir inceleme yapmayacaktır ve dolayısıyla beraat değil, davanın reddi kararı vermesi gerekmektedir.

Hukuk mahkemesi tarafından bir senedin sahte olduğuna kanaat getirilmesi durumunda ise HMK m. 212 gereği karar kesinleştikten sonra senedin altına sahte olduğu yazılarak senedin iptal olması gerekmektedir. Hukuk mahkemesi tarafından iptal edilen senet hakkında sahte olduğu gerekçesiyle suç duyurusunda bulunulabilmesi ve ceza muhakemesi yapılabilmesi mümkündür. Bu durumda ise ceza mahkemesi, bir görüşe göre, hukuk mahkemesinin vermiş olduğu kararla bağlı olmayacaktır¹⁵⁴⁸. Başka bir ifadeyle, gerekçeleri bulunması durumunda beraat kararı da verebilecektir. Örneğin, senedin sahte olduğuna dair hukuk mahkemesi tarafından kesinleşmiş bir karar olmasına rağmen suçun sanık tarafından işlenmediği ceza mahkemesi tarafından sabit görülebilir ve bu durumda beraat kararı verilebilir. Ya da hukuk mahkemesince sahte olarak tespit edilmiş senedi düzenleyen kişinin akıl sağlığının yerinde olmaması durumunda sanık hakkında kusurun bulunmaması sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi mümkündür. Yani, hukuk mahkemesinin senedin sahte olduğuna ilişkin kesin hükmünün varlığı muhakkak mahkûmiyet kararı verilmesini gerektirmemektedir. Bu bağlamda, bu görüşe göre, hukuk mahkemesinin senedin sahte olduğuna ilişkin verdiği kesin hüküm, ceza mahkemesi açısından kesin hüküm teşkil etmemektedir¹⁵⁴⁹. Ancak, elbette ki, her ne kadar hukuk mahkemesindeki kesin hüküm bağlayıcı etki doğurmasa da, her iki mahkeme birbirinin yaptığı tespitleri dikkate almalıdır. Aksi takdirde çelişkili

---

¹⁵⁴⁶ Yurtcan, Kesin Hüküm, s. 28.

¹⁵⁴⁷ Aras, s. 391.

¹⁵⁴⁸ Aras, s. 340; Akkaş, s. 219; İyilikli, s. 449.

¹⁵⁴⁹ Pekcanitez, Atalay, Özekes, Usul, s. 582.

kararlar ortaya çıkabilecek, mahkemelerin gücüne duyulan saygı bozulabilecektir¹⁵⁵⁰. Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre¹⁵⁵¹ ise, mahkemeler bir belgenin sahte olup olmadığını kendileri belirlememekte, dosyayı bilirkişiye göndermekte ve bilirkişi tarafından yapılan bilimsel inceleme neticesinde belgenin sahteliği ya da gerçekliği tespit edilmektedir. Bilimsel tespitler herkes açısından bağlayıcı kabul edilmelidir. Dolayısıyla, hem hukuk mahkemesi tarafından verilen belgenin sahte olduğuna ya da olmadığına dair kararlar; hem de ceza mahkemesi tarafından verilen belgenin sahte olduğuna ya da olmadığına dair kararlar, diğer yargılama alanında görev yapan mahkemeler tarafından bağlayıcı kabul edilmelidir.

Senedin sahte olup olmadığı konusunda hukuk mahkemesinde bir dava devam etmekteyken ya da hukuk davasında sahtelik iddiası bir ön sorun olarak ileri sürülmüşken zaman zaman aynı senet hakkında yürüyen bir ceza muhakemesi de bulunabilmektedir¹⁵⁵². Bu durumda bekletici sorun gündeme gelmektedir. Mevzuatımızda hangi mahkemenin bekletici sorun kararı vererek diğer mahkemeyi beklemesi gerektiğine dair bir düzenleme yer almamaktadır. Öğretide bir görüşe göre¹⁵⁵³, ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi kararını bekletici sorun yapması gerekmektedir; çünkü HMK m. 214 gereği hukuk mahkemesi tarafından bir senedin sahte olmadığına dair karar verilmesi ve bu kararın kesinleşmesi durumunda bu karar ceza mahkemesi için bağlayıcı olacağından ve kesin hüküm teşkil edeceğinden ceza mahkemesi hukuk mahkemesinde görülen davanın sonucunu beklemek durumundadır. Öğretide bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise, bu konuda genel bir kural koymak doğru değildir. Hangi mahkemede görülen dava daha ileri bir aşamaya gelmişse diğer mahkeme ileri aşamadaki mahkemenin sonuçlarını beklemelidir¹⁵⁵⁴.

3. Yaş Düzeltme Davaları Bakımından Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturması

Ceza mahkemesinin yaş düzeltme davası hakkında verdiği kararın hukuk mahkemesi açısından bağlayıcılığını izah ederken CMK m. 218/2'de yer alan hükmü değerlendirmiştik. Burada ise değerlendirilmesi gereken sorun, hukuk mahkemesinin

---

¹⁵⁵⁰ Pekcanitez, Atalay, Özkes, Usul, s. 582-583.

¹⁵⁵¹ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 237.

¹⁵⁵² Akkaş, s. 286.

¹⁵⁵³ Aras, s. 349; Akkaş, s. 287; İyilikli, s. 448.

¹⁵⁵⁴ Kuru, s. 1509.

sanığın ya da mağdurun yaşının düzeltilmesine karar vermesi ve bu kararın kesinleşmesi durumunda bu hükmün ceza mahkemesi açısından bağlayıcı olup olmayacağıdır. Bu konuda öğretilerdeki bir görüşe göre, ceza muhakemesinde kovuşturma aşamasından önce hukuk mahkemesi tarafından yaş düzeltmeye dair verilmiş ve kesinleşmiş karar varsa, artık ceza muhakemesinde aynı kişinin yaşının düzeltilmesi ile ilgili bir araştırma yapılamaz, kesinleşen bu karar ceza mahkemesi açısından da kesin hüküm teşkil eder¹⁵⁵⁵. Yine, hukuk mahkemesi tarafından yaş düzeltilmesine ilişkin talebin reddedilmesi durumunda da bu karar ceza mahkemesi nezdinde kesin hüküm teşkil edecek ve bağlayıcı olacaktır¹⁵⁵⁶. Bir kişinin yaşına dair kaydın kesin olarak düzeltilmesinden sonra ceza mahkemesinde eski kayıt yeniden düzeltme konusu yapılamayacaktır; zira, nüfus kayıtlarının düzeni ve devamlılığı kamu düzeni ile ilgili bir mevzu olup kesin hükümden tarafların açıkça ya da örtülü bir biçimde vazgeçmesi mümkün değildir¹⁵⁵⁷. Yargıtay kararlarında da hukuk mahkemesi tarafından verilen yaş düzeltme kararının kesinleştikten sonra ceza mahkemesinde de kesin hüküm teşkil edeceği belirtilmektedir¹⁵⁵⁸. Ancak, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi bu görüş, AYM'in 30.03.2012 tarihli 2012/34 Esas, 2012/48 Karar sayılı kararı ile iptal edilen Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 36/1-b'de yer alan düzenlemeyi dayanak olarak almaktadır.

Öğretilerde bu konudaki ikinci görüşe göre ise, hukuk mahkemesi tarafından verilmiş olan ve kesinleşmiş yaş düzeltmeye dair hüküm, ceza mahkemesi nezdinde bağlayıcı olmamalıdır, hukuk mahkemesi önceden bir karar vermiş olsa bile ceza mahkemesinde bu konu tekrar tartışılabilir ve yeni bir karar verilebilir¹⁵⁵⁹. Bu görüşe göre, ceza muhakemesi nisbi muhakeme yaptığı için, hukuk mahkemesinin daha evvel yaş düzeltmeye ilişkin bir karar vermemiş olması durumunda, yani, ceza

---

¹⁵⁵⁵ Akcan, s. 80; Erçin, s. 45; Pekcanitez, Atalay, Özkes, Usul, s. 583; Kuru, Arslan, Yılmaz, s. 701; Akkaş, s. 204.

¹⁵⁵⁶ Akcan, s. 80; Erçin, s. 45.

¹⁵⁵⁷ Domaniç, s. 6.

¹⁵⁵⁸ Bkz. Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 12.10.2005 Tarih ve 2005/16391 Esas ve 2005/21170 Karar sayılı kararı. "...Her ne kadar 5271 sayılı CMK.nun 218/2 maddesi uyarınca "kovuşturma evresinde mağdurun veya sanığın yaşının Ceza Hükümleri bakımından tespiti ile ilgili bir sorunla karşılaşılması hâlinde mahkeme ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmü verir" buyurucu hükmü karşısında mağdurenin yaşının Bergama Ağır Ceza Mahkemesince tashihi gerekmekte ise de daha önce Simav Asliye Hukuk Mahkemesinden verilen yaş tashihi kararı kesinleşip nüfusa işlenerek, kesin hüküm halini almış olduğundan 1587 sayılı nüfus kanununun 46/3 maddesi hükmü karşısında aynı kişiye ait nüfus kaydının yeniden düzeltilmesi yolunda bir karar verilmesine olanak yoktur..." Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 20.07.2022.

¹⁵⁵⁹ Nurullah Kunter, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 1989, s. 311.

mahkemesinin ilk kez yaş düzeltme hakkında bir karar verdiği durumda, ceza mahkemesinin kararının ardından konu hakkında hukuk mahkemesine yeniden başvuru yapılabilir; çünkü burada ceza mahkemesi aslında düzeltme değil, tespit işlemi yapmaktadır¹⁵⁶⁰. Bu çerçevede, aslında ceza mahkemesi, kendisi bir tespit yaptığı için hukuk mahkemesi tarafından önceden verilmiş bir karar olsa da bu kararın anlamı olmamakta, ceza mahkemesi yalnız ceza uyuşmazlığında kullanmak üzere kişinin yaşının tespitini yapabilmektedir¹⁵⁶¹. Ancak, nisbi muhakeme fikrini reddeden görüş de bulunmaktadır ve bu görüşe göre burada söz konusu olan davaların birleştirilmesidir. Ceza mahkemesi tarafından verilmiş olan karar, sadece ceza uyuşmazlığında geçerli olmayacaktır ve bu kişinin yaşının düzeltilmesiyle ilgili hukuk mahkemesinde bir dava açıldığı takdirde davanın reddi kararı verilecektir. Ceza mahkemesi, davaların birleştirilmesi ile yaş düzeltme kararı verdiği için hukuk mahkemesi kararı ceza mahkemesinde bir karine teşkil edecektir. Ancak, hukuk mahkemesinin verdiği kararın tersinin kanıtlanmış olması durumunda, ceza mahkemesi bu kararla bağlı olmayacak ve yeniden yaş tespiti yapabilecektir¹⁵⁶².

E. Ceza Mahkemesi Tarafından Verilen Kararların Disiplin Hukukuna Etkisi

Gerek ceza mahkemesi tarafından verilen ve kesinleşmiş olan hükümlerin disiplin soruşturmacısı ya da disiplin cezası vermeye yetkisi disiplin kuruluna olan etkisi ile gerekse de disiplin hukuku yargılaması sonucu verilen kararların ceza mahkemesine etkisi ile ilgili CMK'de ve diğer disiplin suç ve cezalarını düzenlemekte olan kanunlarda ya da yönetmeliklerde bağlayıcı olduğu yönünde bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Farklı muhakeme alanlarının birbirine olan etkisi Türk öğretisinde de Alman öğretisinde genellikle hukuk mahkemesi ve ceza mahkemesi arasındaki etki olarak değerlendirilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisi, aynı fiille ilgili açılmış olan idarî davaların ve disiplin soruşturmalarının yürütülmesini engelleyen bir etkiye sahip değildir¹⁵⁶³. Yani, kişinin işlemiş olduğu fiilin hem ceza kanununda yer alan bir suç hem de disiplin suçu olması durumunda, ceza muhakemesi ve disiplin soruşturması birbirinden bağımsız olarak yapılabilecektir ve disiplin cezası ve ceza yaptırımı bir arada

¹⁵⁶⁰ Kunter, Muhakeme Hukuku, s. 312, dn. 92.

¹⁵⁶¹ Akkaş, s. 205

¹⁵⁶² Tosun, Suç Muhakemesi, s. 338; Akkaş, s. 206-207.

¹⁵⁶³ Oğurlu, s. 104-105; Hakeri, s. 49.

uygulanabilecektir¹⁵⁶⁴. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu¹⁵⁶⁵ (DMK)'nın 131. maddesinde de “*Aynı olaydan dolayı memur hakkında ceza mahkemesinde kovuşturmaya başlanmış olması, disiplin kovuşturmasını geciktiremez. Memurun ceza kanununa göre mahkûm olması veya olmaması hâlleri, ayrıca disiplin cezasının uygulanmasına engel olamaz.*” hükmü yer almaktadır. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu¹⁵⁶⁶'nın 53/A-n maddesinde de “*Bir fiilden dolayı ilgili hakkında ceza soruşturması veya kovuşturması yapılıyor olması, aynı fiilden dolayı disiplin soruşturması yapılmasına, ceza verilmesine ve bu cezanın yerine getirilmesine engel değildir. Gerektiğinde ceza kovuşturması bekletici mesele yapılabilir. Bu durumda disiplin soruşturmasına ilişkin zamanaşımı süreleri durur.*” ve 53/A-o maddesinde “*Bir fiilin diğer kanunlar uyarınca idari yaptırıma bağlanmış olması, aynı fiile bu Kanun kapsamında disiplin cezası verilmesine engel teşkil etmez.*” hükümleri yer almaktadır.

Maddî anlamda kesin hükmün olumlu etkisi bakımından bir değerlendirme yapıldığında ise, sorun, tıpkı ceza mahkemesi tarafından verilen ve kesinleşmiş olan hükümlerin hukuk mahkemesine etkisi gibi değerlendirmelidir. Başka bir ifadeyle, önceki bölümlerde yapmış olduğumuz açıklamalar burada da geçerli kabul edilmelidir. Bazı durumlarda ceza muhakemesi sonucunda verilen kararın disiplin soruşturmacısı ve disiplin cezası vermeye yetkili makamı etkilemesi mümkün olacaktır¹⁵⁶⁷. Bu bağlamda, ceza mahkemesinin fail ve fiile ilişkin yapmış olduğu tespitlere dair kesin hüküm bağlayıcı kabul edilmelidir. Örneğin, yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması durumunda verilen beraat kararı¹⁵⁶⁸, disiplin soruşturmacısı ve disiplin cezası vermeye yetkili makam tarafından bağlayıcı kabul edilmelidir¹⁵⁶⁹. Zira, isnat edilen suç işlemediği ceza mahkemesi tarafından

---

¹⁵⁶⁴ Sümeyra Sena Kurt, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Devlet Memurluğundan Çıkarma Cezasına Etkisi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 17, Haziran 2021, s. 393.

¹⁵⁶⁵ Resmî Gazete Tarih: 23/7/1965 Sayı: 12056.

¹⁵⁶⁶ Resmî Gazete Tarih: 6/11/1981 Sayı: 17506.

¹⁵⁶⁷ Türkoğlu, s. 117.

¹⁵⁶⁸ Danıştay 10. Dairesi'nin 26.10.1989 Tarih ve 1987/1637 Esas ve 1989/1877 Karar sayılı kararı: “...Öte yandan bir kamu görevlisinin üzerine atılı disiplin suçu aynı zamanda ceza yasasına göre de suç niteliğinde ise ve ceza yargılaması sonucunda suçun unsurlarının oluşmadığı ya da suçun o kişi tarafından işlenmediğinin saptandığı gerekçesiyle ilgili beraat etmişse, bu beraat kararının disiplin hukuku yönünden de bağlayıcı nitelikte olacağı açıktır. Ancak delil yetersizliği nedeniyle verilen beraat kararları, disiplin hukuku yönünden mutlak anlamda bağlayıcı nitelik taşımamaktadır...” Legalbank, (Erişim), <http://www.legalbank.net>, 30.04.2023.

¹⁵⁶⁹ Sıddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, İstanbul Tercüme ve Neşriyat Bürosu, İstanbul, 1952, s. 835, Oğurlu, s. 114; Kurt, s. 399-400; Dönmezer, Erman, Cilt 2, s. 48; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 239.

kesin hükümle sabit olan kişi hakkında idari soruşturma yapılması ve suçu işlediği iddia edilmesi yargı kararlarını tanımama anlamına gelip kesin hükmün gücüne aykırılık teşkil edecektir¹⁵⁷⁰. Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine karşın olayda bir hukuka uygunluk nedeni bulunması durumunda verilen beraat kararı da hukuka uygunluk sebeplerinin tüm hukuk dalları bakımından geçerli olduğu gerekçesiyle bağlayıcı kabul edilmelidir¹⁵⁷¹. Diğer gerekçelerle verilen beraat kararları ise disiplin soruşturmacısı ve disiplin cezası vermeye yetkili makam nezdinde bağlayıcı olmamalıdır. Buna karşın, ceza muhakemesinde elde edilen delillerin disiplin yargılaması anlamında göz önünde bulundurulmasına bir engel bulunmamaktadır. Diğer hüküm türleri bakımından ise ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisini açıkladığımız bölümde yapılan açıklamalar çerçevesinde benzer bir biçimde değerlendirme yapılmalıdır. Yine, ceza mahkemesi tarafından verilen kararda kusurun takdiri ve zararın miktarı yönündeki tespitler de disiplin soruşturmacısı ve disiplin cezası vermeye yetkili makam önünde bağlayıcılık teşkil etmeyecektir¹⁵⁷².

İşlemiş olduğu fiil sebebiyle kamu görevinden ihraç edilen kişinin yapılan ceza muhakemesi sonucunda fiili işlemediğinin sabit görülmesi veya hukuka uygunluk sebeplerinin varlığı nedeniyle beraat kararı verilmesi ve bu kararın kesinleşmesi durumunda, fiilin aynı olması koşuluyla, kişi 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu¹⁵⁷³ (İYUK), m. 10 uyarınca göreve iade edilmesi için idareye başvuru yapabilmelidir¹⁵⁷⁴. İlgili idarenin başvuruyu kabul etmesi durumunda kişi, görevine geri dönebilecek, başvuruyu reddetmesi durumunda ise kişi, idare mahkemesinde idari işlemin iptali için dava açabilecektir¹⁵⁷⁵. Ceza muhakemesi sonucunda verilen beraat kararının diğer beraat nedenlerine dayanması durumunda ise, ilgili idareye göreve iade için başvurulması durumunda, idarenin konu hakkında takdir yetkisi olacaktır. Ancak elbette ki, bu takdir yetkisinin keyfî bir biçimde kullanılmaması gerekmektedir¹⁵⁷⁶.

---

¹⁵⁷⁰ Oğurlu, s. 117.

¹⁵⁷¹ Onar, s. 837; Kurt, s. 402; Özen, Ceza Muhakemesi, s. 239.

¹⁵⁷² Türkoğlu, s. 126.

¹⁵⁷³ Resmî Gazete Tarih: 20/1/1982 Sayı: 17580.

¹⁵⁷⁴ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 242.

¹⁵⁷⁵ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 242.

¹⁵⁷⁶ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 243.

SONUÇ

Ceza muhakemesinde suç işlediği iddia edilen bir kişi ve bu kişinin işlediği fiil ele alınmakta, söz konusu fiilin bu kişi tarafından işlenip işlenmediği, fiilin ceza kanununda tanımlanmış olup olmadığı araştırılmaktadır. Ceza mahkemeleri tarafından kişinin işlediği suça bir yaptırım uygulanması veya uygulanmaması kararı verilir. Olumlu ya da olumsuz bir neticeyle şüpheyi yenmeyi amaçlayan ceza muhakemesinin hedefi, sonucun somutlaştırıldığı bir hükme ulaşmaktır. Bu anlamda hüküm, mahkemeler tarafından yapılan yargılamanın sonucunda verilen, Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamede belirtilen fiilin, yine iddianamede belirtilen kişi tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini, gerçekleştirilmişse verilmesi gereken yaptırımı belirleyen, ceza muhakemesini sonuçlandıran karar olarak tanımlanabilmektedir. CMK m. 223'te beraat, mahkûmiyet, ceza verilmesine yer olmadığı, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve davanın düşmesi kararları hüküm olarak belirlenmiştir. Mahkeme, duruşmanın sona erdiğini belirttikten sonra sayılan bu hüküm çeşitlerinden birine karar vermek zorundadır.

Bir uyuşmazlığın sonsuza kadar devam etmeksizin bir noktada hükümle sonuçlanması, bu hükme karşı gidilebilecek olan kanun yollarının belirlenmesi ve bu yollara başvurulduktan sonra hükme hukukî bir gerçeklik gücünün tanınması, toplumdaki hukukî güvenlik ve hukukî barış açısından bir ihtiyaç niteliğinde olduğundan kesin hüküm kurumu ortaya çıkmıştır. Ceza muhakemesinde kesin hüküm büyük öneme sahip olsa da ceza hukuku mevzuatımızda konuya ilişkin bir tanım yer almamaktadır. Yalnızca kanun yollarına ilişkin maddelerde kesinleşme ve kesin hüküm kavramlarına yer verilmiştir. Bu noktada, CMK'de de HMK m. 303'tekine benzer biçimde bir düzenleme yapılması doğru olacaktır. Buna göre, şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, sonraki muhakemelerde maddî anlamda kesin hüküm teşkil edebilmesi için; her iki muhakemede yargılanan kişinin ve fiilin aynı olması gerektiği düzenlenmelidir. Böyle bir düzenleme yapıldığı takdirde, şekli anlamda kesin hüküm ile maddî anlamda kesin hüküm arasındaki fark anlaşılacak, maddî anlamda kesin hükmün etkilerinin hangi koşullarla doğacağı hususu netleşecektir.

Kesin hüküm, mahkemeler tarafından verilen hükümlerin belli şartların gerçekleşmesi durumunda sahip olduğu kanunî gerçeklik vasfıdır. Hükümün gerçekten doğru olup olmadığı önemli değildir, ancak uyuşmazlığın bir noktada sona erdirilmesi, adil ve amaca uygun bir neticeye varılmasından daha önemli olduğundan bu hüküm nihaî ve bağlayıcı olarak kabul edilir. Yani, kesin hüküm, kararın doğru ya da yanlışlığını göstermemekte, yalnızca doğruluğu kural olarak tartışılmayan kararı ifade etmektedir. Mahkeme kararlarına kanunî gerçeklik vasfının tanınmasının nedeni, hâkimlerin yanlış karar vermeyecekleri düşüncesi değil, hukukî istikrar ve düzenin sağlanması, uyuşmazlıkların çözülerek bozulan düzenin onarılması, toplumun ve medeniyetin istikrarı düşüncesidir.

Kesin hüküm ile çekişmeli olan, ancak kanun yollarından herhangi birine başvuru ile kaldırılamayan bir hüküm, tarafların hukukî durumlarını somut bir biçimde tespit eder ve aynı taraflar arasında aynı vakıya ilişkin ikinci bir uyuşmazlık meydana geldiği takdirde, ikinci davaya bakan mahkeme, önceki davaya bakan mahkemenin kesinleşen hükmüyle bağlı olur. Kesinleşmiş olan hüküm artık tamamen bağlayıcı, değiştirilemez ve itiraz edilemez duruma gelir. Bu anlamda, kesin hüküm, hukukî güvenlik, hukukî istikrar, bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması, kökleşmiş ve yeknesak uygulamaların yapılması, mahkemelerin güvenilirliğinin ve saygınlığının zarar görmemesi, usul ekonomisinin korunması gibi amaçları yerine getirmeyi sağlayan bir kurumdur.

Kesin hüküm, hem Alman öğretisinde hem de Türk öğretisinde şeklî anlamda kesin hüküm ve maddî anlamda kesin hüküm olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir. Kesin hükmün bu şekilde ayrı ayrı ele alınması, kesin hükmün bölümlere ayrılması anlamına gelmeyip nitelik ve etkileri açısından kesin hükmün incelenmesini ifade etmektedir. Şeklî anlamda kesin hüküm ile, bir hükmün başka soruşturmaları engelleme ve infaz edilebilirlik niteliği kazanması ifade edilirken, maddî anlamda kesin hüküm ile yargılanan bir konunun tekrar başka bir yargılamanın konusu yapılamayacağı, verilen hükmün önleme etkisi ve bağlayıcılık etkisi ifade edilmektedir.

Verilen bir hükme karşı başvurulabilecek bir olağan kanun yolunun kalmaması ve hukukî varlık kazanmasıyla hüküm, şeklî anlamda kesinleşmektedir. Bu bağlamda,

muhakemenin sona erdirilmesi ve artık karara itiraz edilemeyecek hâle gelmesi şeklî anlamda kesin hükmü oluşturur. Şeklî anlamda kesin hüküm ile hüküm kesinlik ve değişmezlik niteliği kazandığı için bu hüküm hakkında artık kanun yoluna başvuru da imkânsız hâle gelmektedir. Hüküm şeklî anlamda kesinleştikten sonra olağanüstü kanun yolları dışında herhangi bir yolla geri alınamamakta, değiştirilememekte veya ortadan kaldırılamamaktadır.

Olağan kanun yollarının tükenmesi, şeklî anlamda kesin hükmün başlangıç noktasını oluşturur. Şeklî anlamda kesinleşen bir hükme karşı taraflar, olağan kanun yollarına başvuramazlar ve bu kararlar mahkeme tarafından geri alınamaz, değiştirilemez. Bir hükmün şeklî anlamda kesinleşmesi için gereken koşullar her hükümde ve her muhakemede birbirinden farklı olup bu koşullar bazen kanun koyucu tarafından belirlenirken bazen de muhakemenin taraflarının hüküm karşısında yapmış oldukları davranışlara göre belirlenir. Bu anlamda, şeklî anlamda kesin hüküm, verildiği anda kesin olan hükümlerde ve olağan kanun yollarına başvuru yapılan hükümlerde olmak üzere iki farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir. İlk derece mahkemeleri tarafından verilen birtakım kararların kanun koyucu tarafından verildiği anda kesinleşmesi öngörülmüşken, bazı kararlar bakımından ise belirtilen kanun yollarına başvurma hakkı bulunan kişilerin kanun yolu haklarını kullanmamaları, süresinde kullanmamaları veya kullandıkları hâlde taleplerinin reddedilmesi durumunda şeklî anlamda kesin hüküm ortaya çıkabilmektedir.

Hükmün şeklî anlamda kesinleşmesiyle hüküm, olağanüstü kanun yolları dışında yollarla geri alınamamakta veya değiştirilememektedir. Şeklî anlamda kesin hükmün bu etkileri maddî anlamda kesin hüküm için şarttır. Maddî anlamda kesin hükmün etkilerinin doğabilmesi için hükmün öncelikle şeklî bakımdan kesinleşmesi gerekmektedir. Şeklî anlamda kesin hükmün diğer sonuçları ise hükmün adlî sicile kaydedilmesi ve infaz edilmesidir.

Şeklî anlamda kesinleşen bir hükme karşı gidilebilecek kanun yolları ise olağanüstü kanun yollarıdır. CMK'de olağanüstü kanun yolları başlığı altında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi, Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının itiraz yetkisi, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi kurumları düzenlenmiştir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının ve Bölge Adliye Cumhuriyet Başsavcılığının itiraz yetkisinin hukukî niteliği üzerine öğretilerde birçok farklı görüş yer alsa da, söz konusu itiraz yetkilerinin olağanüstü bir kanun yolu niteliğine sahip olduğu kabul edilmelidir. Zira, kanun koyucu kesinleşme ölçütünü esas alarak kesinleşmemiş olan kararlara karşı gidilebilecek kanun yolları ile kesinleşmiş kararlara karşı gidilebilecek kanun yollarını ayrı ayrı düzenlemiştir. Bahse konu itiraz yetkileri ise hem olağanüstü bir kanun yolu olarak kesinleşmiş kararlara karşı kullanılabilmekte, hem de sanık lehine olan durumlarda süresiz olarak bu yola başvurulabilmektedir. Bu kanun yollarının kanun yoluna başvurmanın etkilerinden biri olan yayılma etkisine sahip olduğu ve sanık lehine hukuka uygun hâle getirilen hükmün bundan etkilenen diğer sanıklar bağlamında da geçerli olduğu kabul edilmelidir. Diğer bir kanun yolu etkisi ise süresi içinde yapılan bir kanun yolu başvurusunun ilk derece mahkemesinin kararının kesin hüküm hâline gelmesini ve infaz edilmesini engelleyen etkiyi ifade eden durdurma etkisidir. Bu kanun yoluna sadece Yargıtay ceza daireleri tarafından verilen kararlara karşı gidilebildiği için, olağan kanun yolları tükenmiş sayılmakta ve kesin hüküm bulunmaktadır. İnfaz, hükmün kesinleşmesi ile gerçekleşeceğinden söz konusu itirazlar infazı kendiliğinden durdurmaz. Kanun yollarına başvurunun son etkisi ise aktarma etkisidir. Aleyhine kanun yoluna gidilen bir kararın üst dereceli başka bir mahkeme tarafından değerlendirilmesini açıklayan aktarma etkisinin bahse konu itirazlar bakımından bulunduğu kabul edilmelidir.

Kanun yararına bozma ise istinaf ve temyiz incelemelerinden geçmeksizin kesinleşen kararlara karşı gidilebilen bir olağanüstü kanun yoludur. Kanun yararına bozma kanun yolu da olağanüstü bir kanun yolu niteliğini haiz olduğundan, bu yola başvuru kendiliğinden kararın infazını durdurmamakta ve cezanın infazını ertelememektedir.

Kesin hükümde bir adlî hata bulunması durumunda gidilebilecek kanun yolu ise yargılamanın yenilenmesidir. Mahkemelerin verdiği kararlarda yanlışlık olması ve bu yanlışlıkların hüküm kesinleştikten sonra anlaşılması durumunda bunların düzeltilebilmesinin çaresi yargılamanın yenilenmesi kurumudur. Yargılamanın yenilenmesinin diğer olağanüstü kanun yollarından farkı, hükmün olağan kanun yollarından geçerek kesinleşmiş olmasıdır. Hükmün infaz edilmiş olması ya da hükümlünün ölmüş olması yargılamanın yenilenmesine engel değildir. Kesin hükmü ortadan kaldıran bir yol olduğundan, mevzuatımızda yargılamanın yenilenmesi sebepleri lehe ve aleyhe olacak şekilde tek tek sayılarak belirtilmiştir.

Alman ceza muhakemesinde hükümlerin kısmen kesinleşebileceği kabul edilmekte ve bu konuda kanunî düzenlemeler de bulunmaktadır. Buna göre, süresi içinde istinaf başvurusunda bulunulması hâlinde gösterilen noktalar bakımından hükmün kesinleşmesinin engelleneceği, istinaf başvurusunun belli nedenlere dayanarak sınırlandırılabilmesi, sınırlama yapılmadığı durumda ya da sınırlamaya haklı bir gerekçe gösterilmediği takdirde hükmün tamamı hakkında kanun yoluna gidilmiş sayılacağı düzenlenmiştir. Bu esaslar temyiz başvurusu hakkında da öngörülmüştür. Başka bir ifadeyle, hükmün kanun yollarına başvurulmayan kısmı kısmî olarak kesinleşmekte, başvuru yapılmayan kısımları hakkında inceleme devam edebilmektedir. Ancak, kısmî bir şekilde kanun yoluna başvurulabilmesi için kanun yoluna başvuru noktasının hükmün diğer bölümlerinden ayrılabilir ve bağımsız olarak karar verilebilir bir niteliğe sahip olması gerekmektedir. Alman hukukunda bir sanığın birden fazla suç sebebiyle yargılandığı hâllerde, hükmün kanun yoluna götürülmemesi kısmının kesinleşmesine dikey kısmî kesinleşme adı verilirken, tek bir sanığın tek suç bakımından yargılandığı durumlarda hükmün belli bir kısmının veya ceza türünün kanun yoluna götürülmemesi durumunda hükmün kısmî anlamda kesinleşmesine ise yatay kısmî kesinleşme denilmektedir.

Türk hukukunda ise hükmün kısmen kesinleşip kesinleşmeyeceği tartışmalıdır. Aynı suç nedeniyle birden fazla sanığın bulunduğu durumlarda; bir sanığın kendisi hakkında verilen hüküm aleyhine kanun yoluna başvurmaması hâlinde, diğer sanıklar kanun yoluna gitmiş olsalar da hüküm kesinleşeceği kabul edilmelidir. Çünkü, dışarıdan bakıldığında tek gibi görünen muhakemede aslında uyuşmazlık sayısı kadar muhakeme ve hüküm bulunmaktadır. Bu şekilde meydana gelen kesinleşme kısmî kesinleşme görünümünde olsa da, gerçek anlamda kısmî kesinleşmeden söz edilemez. Hükmün belli bir kısmının kesinleşmesi durumu söz konusu değildir. Diğer sanıklardan bağımsız olarak kanun yoluna başvurmamış sanık bakımından tamamı kesinleşen bir hüküm söz konusudur. Aynı sanık tarafından işlenen birden çok suç olması durumunda da hükümlerin bir kısmı hakkında olağan kanun yollarına başvurulurken, bir kısmı hakkında başvurulmaması hâlinde kanun yoluna başvurulmayan hükümler bağımsız olarak kesinleşebilecektir; ancak bu durum da aynı sebeple hükmün kısmî kesinleşmesi anlamına gelmemektedir. Sanık hakkında verilen hükmün sadece bir kısmında maddî veya hukukî hata olması durumunda olağan kanun yollarına başvurulması ya da olağanüstü kanun yolu incelemesi

sonucunda hükmün bazı kısımları hakkında bozma, bazı kısımları hakkında onama kararı verilmesi durumunda da kısmî kesinleşmenin söz konusu olmayacağı düşüncesindeyiz. Hükmün kesinleşmesi, hükmün tüm unsurlarıyla kesinleşmesini gerektirir. Unsurlardan bir kısmının kesinleşmesi, bir kısmının kesinleşmemesi söz konusu olamayacağı gibi hükmün bazı unsurlarının yeniden incelenecek olması da bu durumu değiştirmez.

Maddî anlamda kesin hüküm ise, hükmün bir niteliğini değil, şeklî anlamda kesinleşmiş hükmün diğer yargılamalara olan etkisini ifade etmektedir. Bir hükmün maddî anlamda kesinleşebilmesi için öncelikle şeklî anlamda kesinleşmesi gerekmektedir. Şeklî anlamda kesinleşmiş bir hükmün aynı fail veya fiile dayanan maddî vakia anlamında başka bir uyuşmazlığın konusu yapılamaması ve hükmün taraflar ve diğer mahkemeler anlamında bağlayıcı olması maddî anlamda kesin hükmün iki farklı etkisidir. Bu etkiler, kesin hükmün olumsuz etkisi olan önleme etkisi ve kesin hükmün olumlu etkisi olan bağlayıcılık etkisi olarak adlandırılabilir.

Kesin hükmün olumsuz etkisi, başka bir ifadeyle kesin hükmün önleme etkisi, *non bis in idem* ilkesiyle açıklanır. *Non bis in idem* ilkesi, bir kişinin aynı fiilden dolayı iki kez yargılanamayacağını ve cezalandırılmayacağını ifade eden bir ilkedir. Söz konusu ilke ile, bir fail hakkında daha önceki bir fiilden dolayı dava açılmış olması durumunda, ikinci bir davanın açılmayacağı; daha önce dava açılmış ve kesin hükümle sonuçlanmış ise yine ikinci bir davanın açılmayacağı kabul edilir. *Non bis in idem* ilkesi, mevzuatımızda açık bir kanun hükmü olarak düzenlenmemiş olsa da; CMK m. 223/7'de aynı fiil nedeniyle aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm ya da açılmış bir dava bulunması durumunda davanın reddine karar verileceği düzenlenmiştir. İdarî yaptırımlar bakımından ise KK m. 15/1'de bir fiil ile birden fazla kabahatin işlenmesi durumunda yalnızca idarî para cezaları bakımından ilkeye geçerlilik tanınmıştır. KK m. 15/3'te ise bir fiilin hem suç hem de kabahat oluşturduğu durumlarda sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabileceği düzenlenmiştir.

Non bis in idem ilkesinin üç sonucu olduğu kabul edilmelidir. Buna göre, verilen ilk ceza ile haksızlık ve kusur içeriği tespit edildikten sonra, yeni bir cezalandırma yapılmasının söz konusu olamayacağı ilk sonuçtur. İkinci sonuç, bu ilke uyarınca kesinleşmiş olan hükümde belirlenen haksızlık ve kusur içeriğinin gerçekte olandan farklı olsa bile yeni bir cezalandırma yapılamayacağıdır. Son sonuç ise, hukukî

güvenlik anlayışına maddî adalet anlayışından daha çok önem verilmesi düşüncesidir.

İlke, mahkemeler tarafından re'sen uyulması gereken bir muhakeme engeli teşkil oluşturmaktadır. Mahkeme, verilmiş bir hüküm olup olmadığını araştırmak veya bu yöndeki iddia ve savunmaların yanı sıra, davanın ve muhakemenin konusunu dikkate alarak “*aynı kişi*” ve “*aynı fiil*” unsurlarının var olup olmadığını tespit etmek durumundadır. Bu unsurlardan birinin eksik olması hâlinde önleme etkisi meydana gelemeyecektir.

Bir hükmün maddî anlamda kesinleşmesiyle beraber, aynı kişi ve aynı fiil hakkında yeniden yargılama yapılmasının önüne geçilmiş olur. Bu anlamda aynı kişi ve aynı fiil unsurlarının bir arada bulunması gerekmektedir.

Maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisinin unsurlarından biri olan kişinin aynı olması; soruşturma aşamasında şüpheli, kovuşturma aşamasında sanık ve hakkında hüküm verilen kişi hakkında hüküm türü fark etmeksizin yeniden yargılama yapılamayacağını ifade etmektedir. Kesin hükmün olumsuz etkisinden yalnızca kendi fiili sebebiyle yargılanan ve hakkında kesin hüküm olan kişi faydalanacaktır; aynı fiilden dolayı başkalarının yargılanabilmesinin önünde herhangi bir engel yoktur. Kişinin aynılığı; Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamede belirtilen kişi olarak değerlendirilmeli, iddianamede kimlik bilgileri ve fizikî özellikleriyle birlikte somutlaştırılan kişi, hükme esas alınan kişi olarak kabul edilmelidir. Hakkında iddianame düzenlenen kişinin isminin yanlış yazılması, iddianamenin iadesi sebebi olup iddianamenin bu yanlışlık fark edilmeden düzenlenmesi, kabul edilmesi ve kişi hakkında hüküm verilmesi durumunda verilen hükmün asıl sanık olması gereken kişi hakkında verildiği kabul edilmelidir. İddianamede cezalandırılması talep edilen asıl sanık yerine kovuşturma aşamasında başka bir kişinin bulunması durumunda ise; verilen hükmün mahkemede sanık sıfatıyla yer alan kişi hakkında verilmiş olacağı; ancak verilen hükmün daha sonra yargılamanın yenilenmesi yoluyla ortadan kaldırılabilceği kabul edilmelidir.

Maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisinin unsurlarından diğeri ise fiilin aynı olmasıdır. Fiil kavramını, maddî ceza hukukunda da ceza muhakemesi hukukunda da belirli bir anlam ifade etmekte ise de, çalışma konumuz bağlamında ceza muhakemesi hukukundaki anlamının değerlendirilmesi ve sınırlandırılması

gerekmektedir. Ceza muhakemesinde fiil, birden çok işleve sahiptir. İddianamenin düzenlenmesinden hükmün kesinleşmesine kadar, hatta hüküm kesinleştikten sonra da göz önünde bulundurulması gereken bir kavram olduğundan; yalnızca mahkemenin bağlı olduğu hukukî sınırın belirlenmesinde değil, aynı zamanda hukukî araştırma ve hükmün kapsamının tespitinde ve kesin hükmün olumsuz etkisini sınırlarını çizmede oldukça önemli bir işlev görmektedir. Kesin hükümle biten ilk davanın konusu olan fiil ile sonradan açılan davanın konusunu oluşturan fiilin aynı olması hâlinde ikinci bir dava açılmayacaktır. İkinci davada bu fiilin hukukî niteliğinin farklı olarak düşünülmesi, önemli değildir. Yine, ilk davada olay tamamen incelenmiş kabul edileceğinden, daha sonra suç nev'inin ya da niteliğinin değiştirilmesi suretiyle kamu davasının açılması mümkün değildir.

Ceza muhakemesi anlamında fiil, Alman ve Türk hukuku öğretisinde farklı görüşler olsa da, kanaatimizce iddianamede belirtilmiş olan tarihî olayın tümü olarak kabul edilmelidir. Fiilin maddî ceza hukuku anlamında hukukî niteliğinin doğru belirlenmiş olmasına, suç tipinin doğru açıklanmasına gerek yoktur. Yargılanan fiil, mahkeme tarafından farklı bir şekilde değerlendirilerek başka bir suç olarak nitelendirilebilir. Bu durum fiilin aynılığı kavramını etkilemeyecektir. Ancak yargılanan bu fiil, başka bir suç oluşturduğu kanaatiyle başka bir ceza davasının konusu yapılamayacaktır. Fiil; iddianamede yer, zaman, mekân, konu, süre, fiilde kullanılan araç gibi özellikleri ile somutlaştırılmış olan davranışların tümü olarak kabul edilmelidir ve fiilin aynılığı, iddianamede belirtilmiş olaylar ve iddianame ile bağlantılı olarak değerlendirilmelidir. Hüküm, yalnızca iddianamede belirtilen fiil ve fail hakkında verildiğinden, mahkemenin maddî gerçeğe ulaşma görevi sadece iddianame unsurları gösterilmiş fiil bakımından söz konusudur. Mahkeme, iddianamede yer alan tarihî olayın bütününe yargılamalı, olay içinde yer alan ve ceza hukukunda yaptırım gerektiren tüm olayları değerlendirme kapsamına almalıdır. Nitekim, çoğu ülkenin ulusal sistemlerinde de uluslararası hukuk anlamında da aynı fiil unsuru değerlendirilirken tarihî olay esas alınmaktadır. Zira, her devletin ceza kanununda suçlar farklı isimle yer alabilmektedir ya da aynı isimle yer alan suçların kapsamına farklı fiillerin girebilmesi mümkündür.

Kesin hükmün olumsuz etkisini açıklayan *non bis in idem* ilkesi bazı ceza hukuku kurumları bakımından da değerlendirilmelidir. İlk değerlendirme bileşik suç bağlamında yapılmalıdır. Buna göre, bileşik suç oluşturan fiilin iddianamede

somutlaştırılmış olması hâlinde mahkemenin yaptığı hukukî nitelendirmenin farklı olmasının yeniden yargılama yapılmasını gerektirmeyeceği kabul edilmelidir. Zincirleme suç bakımından değerlendirilmesi gereken husus ise zincirleme suç kapsamında yer alan ve birbirinden bağımsız olan fiillerin tek fiil olarak kabul edilip edilemeyeceği hususudur. Zincirleme suç teşkil eden suçlar; iddianamede yer aldıkları için yargılamaları tek tek yapılsa da cezalandırma politikası gereği tek suç gibi cezalandırılmaktadır. İddianamede zincirleme suç kapsamında yer alan fiillerin açıkça bulunması; ancak zincirleme suç sebebiyle tek suç var gibi ceza verilmesi durumunda suç oluşturan tüm fiillerin yargılması yapılmış sayılacağından yeniden yargılama yapılamayacağı kabul edilmelidir. Kesin hükümden önce; ancak muhakeme başladıktan sonra failin zincirleme suç oluşturan hareketlerine devam etmesi durumunda ise değerlendirme yapılırken hukukî kesinti dikkate alınmalıdır. İddianamenin düzenlenmesi ile birlikte hukukî kesintinin meydana geldiği ve iddianamenin düzenlenmesinden sonra devam eden fiillerin başka bir suç oluşturacağı kabul edilmelidir. Failin işlemiş olduğu fiillerden biri ya da birkaçı hakkında kesin hükme ulaşıldıktan sonra failin aynı nitelikte olan fiilleri işlemeye devam etmesi hâlinde de kesin hükümden sonra işlenen fiillerin kesin hüküm verildikten sonra zincirleme suça dahil edilemeyeceği görüşüdeyiz. Fikrî içtima bakımından bir değerlendirme yapmak gerekirse, hüküm kurulurken fikrî içtima ilişkisi içindeki her suç tipi ayrı ayrı değerlendirilecek; ancak hangi suç en ağır cezayı gerektiriyorsa o suçtan dolayı hüküm verilecektir. Fikrî içtima ilişkisi içinde bulunan her suç bağımsızlığını korumaya devam edeceği için suçlardan biri hakkındaki kesin hüküm, hüküm fıkrasında yer almayan diğer suçları da kapsayacak; hüküm kesinleştikten sonra tekrar muhakeme yapılması mümkün olmayacaktır. Geçitli suç bakımından kişiye amaç suçtan ceza verildiği takdirde daha hafif olan araç suçtan yeniden yargılama yapıp yapılamayacağı da değerlendirilmelidir. Öğretide ve uygulamada farklı görüşler olsa da kanaatimizce, kesin hükümden sonra gerçekleşen ağır neticenin yeniden yargılama konusu olamayacağı adalet anlayışına aykırıdır. Kesin hükümden sonra meydana gelen ağır neticenin yeniden yargılama konusu yapılabilmesi mümkün olmalı, önceki ceza mahsup edilmelidir. Son olarak kesintisiz suçlarda kesin hükmün olumsuz etkisinden bahsedilmelidir. İddianamenin tarihî olayda bir kesinti yaptığı, bu kesintiden itibaren işlenen fiillerin başka bir ceza muhakemesinin konusunu oluşturacağı kabul edilmelidir.

Ceza hukukunda bazı kurumların kesin hükmün olumsuz etkisini yaratıp yaratmadığı da tartışılmalıdır. Örneğin, KYOK verildikten sonra aynı fiil nedeniyle yeniden dava açılabilmesinin yeterli şüphe gerektirecek yeni delil bulunması ve sulh ceza hâkiminin kararına bağlanmış olması, öğretide kesin hüküm etkisi yarattığına dair fikirler ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bize göre, KYOK, hem CMK m. 223'te sınırlı sayıda sayılan hüküm çeşitlerinden biri olmadığından hem de Cumhuriyet savcısı tarafından verilen bir karar olup uyuşmazlığı sonlandıran bir niteliği olmadığından kesin hüküm olduğu kabul edilemez. KYOK'taki kesinleşme kesin hüküm anlamındaki kesinleşme değildir. Yeni delil ortaya çıkmadığı sürece aynı fiilden dolayı Cumhuriyet savcısı yeniden inceleme yapamayacağından kesin hükmün olumsuz etkisine benzer bir durum söz konusu olsa da bu durumun kendine özgü bir kesinleşme türü olduğu görüşü kabul edilmelidir. Önödeme ve uzlaşma sonucu verilen KYOK kararları bakımından da aynı görüş benimsenmelidir. HAGB kararları açısından da, suç teşkil eden fiilin işlendiğinin tespiti yapılsa da hüküm ilan edilmediğinden HAGB kararlarının hüküm niteliğine sahip olmadığı, davanın derdest olmaya devam ettiği, aynı kişi hakkında aynı fiilden dolayı ikinci bir davanın açılmasının kesin hüküm sebebiyle değil, derdestlik sebebiyle engellendiği kabul edilmelidir.

Aynı fiilden dolayı, aynı kişi hakkında yeniden yargılama yapılamaması veya yeni bir ceza davasının açılmasının mümkün olmamasını ifade eden *non bis in idem* ilkesi hem ulusal hem de uluslararası ceza hukuku sistemlerinde etki göstermektedir. Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerden *non bis in idem* ilkesine ilişkin olanları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 7 No'lu Protokol, Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi, Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi olarak sıralamak mümkündür. *Non bis in idem* ilkesi, temel bir insan hakkı niteliğinde kabul edildiğinden, bu ilkeye yer veren söz konusu sözleşmeler temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşme konumunda olup sözleşmeler ile kanunların aynı konuda farklı düzenlemeler içermesi durumunda uluslararası sözleşme hükümleri esas alınacaktır. Türkiye'nin taraf olmadığı diğer sözleşmeler ise Schengen Yürütme Antlaşması ile Roma Statüsü'dür. Türkiye henüz AB'ye üye devlet sıfatına sahip olmadığından ve ABAD'ın yargı yetkisine dahil olmadığından, Türkiye'de hakkında kesin hüküm

verilmiş bir kişinin diğer ülkelerde yeniden yargılanmasını engelleyecek bir üst yaptırım merci bulunmamaktadır. Bu sebeple, ABAD'a başvurmak mümkün değilse de, uyuşmazlığın Türkiye haricindeki diğer tarafının Avrupa Konseyi bir AB ülkesi olması durumunda, uyuşmazlığın AİHS'e Ek 7 no'lu Protokol'ün 4. maddesi kapsamında çözülebilmesi mümkün olacaktır.

Non bis in idem ilkesinin uygulanış biçiminin ülkeler açısından değerlendirilebilmesi adına öncelikle ceza kanunlarının yer bakımından uygulama alanı tespit edilirken göz önünde bulundurulacak ilkelerin dikkate alınması gerekmektedir. Türk hukukunda yer bakımından uygulamaya ilişkin ilkeler, mülkîlik, şahsîlik, koruma ve evrensellik ilkeleridir. Ülkeler, sözleşmeler yoluyla *non bis in idem* ilkesine geçerlilik tanımakta ve yeniden yargılama yapılmasını engelleyebilmektedir. Lakin, uluslararası sözleşmelerde *non bis in idem* ilkesi tanınmasına rağmen ilkenin aynı devlet tarafından aynı fiilin yargılanmasını önlediği, aynı fiilin farklı devletler tarafından yargılanmasını ise engellenmediği ifade edilmektedir. Söz konusu ilke, uluslararası bir ilke olarak kabul edilmediğinden, yabancı ülkede yargılanmış fiilin yeniden başka bir ülkede yargılanmasının önüne geçilememektedir. Bunun yapılabilmesi için, *non bis in idem* ilkesinin iç hukukta tanınması veya sözleşmelerle benimsenmiş olması gerekmektedir.

Maddî anlamda kesin hükmün olumsuz etkisi, sonraki yargılamanın yapılmamasına neden olan bir etki olup aynı muhakeme dalında yer alan mahkemeler bakımından etki doğururken, maddî anlamda kesin hükmün olumlu etkisi, aynı fiilden dolayı farklı alanlarında görev yapan mahkemeler tarafından yapılan bir yargılama olduğunda ya da ceza muhakemesinin kendi içinde ön sorun olarak ortaya çıkan bir durum hakkında verilen hükmün sonraki muhakemeye etkisidir. Kesin hükmün olumlu etkisinin söz konusu olması durumunda, ilk verilen mahkeme hükmünün daha sonra yapılan bir yargılamada doğurduğu bir önleme etkisi ya da yargılamanın yapılmamasına neden olması gibi bir durum söz konusu değildir. Bu anlamda, kesin hükmün olumlu etkisi olarak kabul ettiğimiz bağlayıcılık etkisi, bir mahkeme tarafından verilecek olan hükümde değerlendirilmesi gereken hususların daha önceden farklı bir mahkeme hükmü ile belirlenmiş olmasıdır. İlk dava ile ikinci davanın konuları aynı olmadığından burada önleme etkisinden söz edilemeyecektir. Dolayısıyla, kesin hükmün olumsuz etkisi ilke olarak yalnızca aynı muhakeme

alanına ilişkin uyuşmazlıklarda geçerli iken kesin hükmün olumlu etkisi diğer muhakeme alanlarında da kendisini gösterebilir.

Ceza mahkemelerinin diğer muhakeme alanlarındaki mahkemeler ile başka bir ceza mahkemesi tarafından verilen hükümlerle bağlı olup olmayacağına dair öğretide görüş birliği bulunmamaktadır. Bu görüşlerden bir kısmı bağlayıcılık etkisinin bulunmaması gerektiğini belirtirken, bir kısmı ceza mahkemelerinin diğer mahkemeler tarafından verilmiş olan bazı hükümlere bağlı olması gerektiğini farklı gerekçelerle açıklamaktadır. Bize göre, bir mahkeme tarafından verilen ve kesinleşen hükmün diğer mahkemeler açısından bağlayıcı etki yarattığının kabulü gerekmektedir. Çünkü önemli olan; hukukî güvenlik, belirlilik ve hukuk düzeninin birliğini sağlamaktır. Ancak, elbette ki, bir mahkemenin yapmış olduğu her değerlendirme sonraki mahkeme açısından bağlayıcı bir etkiye sahip olmayacaktır. Bunun için bazı koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu koşullar ilk hükmün şekli anlamda kesinleşmiş olması, ön sorun hakkında verilmiş olan kararın muhakemenin konusu olması ve karar bağlanacak hukukî sorunun ön sorun hakkında verilen karar ile aynılığıdır.

Kesin hükmü temel alarak, ceza mahkemesi, sanığın daha önce işlediği bir suçla ilişkin hükme, cezanın belirlenmesi çerçevesinde bağlı olabilir. Bu konuda ilk olarak kesin hükmün maddî sınırları belirlenmelidir. Mahkemenin cezanın tayini bağlamında daha önce verilmiş olan bir hükmü bağlayıcı kabul etmesi, ancak cezanın tayininde dikkate alınacak suçun o hükmün konusu olması durumunda mümkündür. Bu anlamda, kesin hükmün maddî sınırları kapsamında hükmün konusu olarak hüküm ile tesis edilenin ne olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Hüküm; hüküm fıkrası ve hükmün gerekçesinden ibarettir. Mahkeme hükümlerinin yalnızca hüküm fıkrası kısmının kesinleştiğini kabul eden görüşler olsa da, kanaatimizce kesin hükmün etkilerinin hüküm fıkrasıyla sınırlı olarak kabul edilmesi yanlıştır. Hüküm fıkrasının gerekçeden bağımsız olarak bir anlamı yoktur. Hükmün gerekçesinin de hüküm fıkrasına dahil olduğu kabul edilmelidir.

Sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi durumunda bu karar kesinleşmeden yerine getirilemeyeceğinden, sanığın mahkûm edilmesi, suçun hukukî sonuçlarına ilişkin kararın kesin hüküm olduğunu göstermektedir. Ancak, mahkûmiyet kararı sanığın suçlu olduğunu ortaya koysa da, ceza muhakemesinin konusu bunun ötesine geçebilmektedir. Mahkûmiyet kararı ile, suçun hukukî sonuçlarına ilişkin karar kesin

hüküm hâline gelmekte ise de, sanığın suçlu olduğuna dair yapılan tespitin kesin hüküm açısından taşıdığı değer de dikkate alınacak hususlardan birisidir. Bazı yazarlar tarafından fiilin haksızlığının belirlenmesinde mahkûmiyet kararının bağımsız bir önemi olduğunu belirtilmekte, hüküm fıkrasının görevi hükümde verilen emirleri açıklamak olarak görülmektedir. Karşıt görüşte yazarlar ise, ceza muhakemesinin konusu kamusal cezalandırma yetkisidir ve mahkûmiyet kararında yapılan tespit, sanığa ilişkin kamusal cezalandırma yetkisinin olduğunu gösterir. Dolayısıyla suçun tespitinin bağımsız bir önemi yoktur. Bu nedenle, ön soruna ilişkin bir karar olarak kesin hüküm hâline gelmemiştir ve ön sorun hakkında bağlayıcı bir etki söz konusu değildir. Bize göre; öncelikle kanunun lafzı dikkate alındığında, CMK m. 230/1-c'de sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiilinin ve bunun hukukî nitelmesi için kullanılan suç tipinin mümkünse kanunî başlık altında belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Hukukî nitelendirmenin hukukî sonuçtan bu şekilde ayrı tutulması mahkûmiyet kararının önemini ortaya koymaktadır. Yani, kamusal cezalandırma yetkisine ilişkin bir karar değil, sanığın suçluluğuna ilişkin bir tespit yapıldığı kabul edilmelidir. Sistematik yorum yapılarak konu incelendiğinde ise CMK m. 225'te yer alan hükmün konusuna ilişkin düzenlemede hükmün konusunun kamusal cezalandırma yetkisi değil, iddianamede unsurları gösterilen fiil olduğu belirtilmiştir. Amaçsal yorum çerçevesinde de, sanığın suç oluşturduğu sabit görülen fiili ve bunun nitelendirmesinin hükümde belirtilmesi gerektiğinden, mahkûmiyet kararının amacının kamusal cezalandırma yetkisini belirtmek değil, suçun tespiti olduğu gerçeğine ulaşılmaktadır. Bu nedenlerle, kesinleşmiş ceza hükmü, sonraki mahkemeler tarafından bağlayıcı olarak dikkate alınabilir.

Ceza mahkemesi tarafından verilen kararlar ile hukuk mahkemesi tarafından verilen kararların birbirinden bağımsız olduğu, her iki muhakemenin görevi, amacı ve yapısının farklı olduğu gerekçesiyle ileri sürülmüştür. Yine TBK m. 74'te de hukuk hâkiminin ceza hâkiminin kararları ile bağılı olmadığı düzenlenmiştir. Ancak, hukuk mahkemesi kararları ile ceza mahkemesi kararlarının birbirinden bağımsız olduğuna dair bu hükmün istisnalarının da bulunduğu kabul edilmektedir. Bu durumlardan birisi de kesin hükümdür. Bu mahkemelerden birinde incelenmiş olan tarihî olay sonucunda yapılmış olan tespitlerin bağlayıcı kabul edilmesi; hukuk düzeninin birliği ve hukuka olan güvenin sarsılmaması adına bağlayıcı olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Ön sorun hakkında verilen kararın ceza hâkiminin aynı hukukî

sorunu yeniden incelemesini engellemesi ve kesin hükmün içeriğiyle bağlanması durumunda bağlayıcılık etkisi söz konusu olacaktır.

Maddî anlamda kesin hükmün olumlu etkisine ilişkin tüm bu açıklamalar bağlamında, ceza mahkemesi veya diğer muhakeme alanlarında görev yapan mahkemelerin fail veya fiile ilişkin yaptıkları tespitlerin bağlayıcı olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bu noktada; ceza mahkemesi tarafından verilen beraat hükmünün, yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması sebebiyle olması durumunda, bu karar diğer mahkemeler nezdinde bağlayıcı olmayacaktır. Çünkü, ceza kanununda suç olarak belirlenmemiş bir fiilin diğer yargılamalar bağlamında haksız kabul edilmesi mümkündür. Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması durumunda ise bu kararın diğer mahkemeler önünde bağlayıcı kabul edilmesi gerekmektedir. Hukuka aykırı bir fiil işlemediği delillerle tespit olunan bir kişi hakkında başka mahkemelerce farklı bir karar verilmesi adalet inancına aykırı düşecektir. Aynı durum, yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine karşın olayda bir hukuka uygunluk sebebi bulunması sebebiyle verilen beraat kararı bakımından da geçerlidir. Bir fiilde hukuka uygunluk sebebinin bulunması, o fiilin tüm hukuk dalları bakımından hukuka uygun olduğunun kabulünü gerektirmektedir. Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması sebebiyle ya da yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması sebebiyle verilen beraat kararları ise diğer mahkemeler açısından bağlayıcı kabul edilmeyecektir. Ancak, elbette ki, diğer mahkemeler ceza mahkemesi tarafından yapılan maddî vakıalara ilişkin tespitleri dikkate alabilecektir.

Ceza muhakemesi sonunda verilen mahkûmiyet kararı ise işlendiği iddia olunan fiilin o kişi tarafından işlendiğini ve suç oluşturduğunu tespit ettiğinden bu tespitin diğer mahkemeler tarafından bağlayıcı kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak kusurun varlığı bakımından verilen ceza mahkemesi kararı bağlayıcı iken, kusurun derecelendirilmesine ilişkin karar bağlayıcı olmamalıdır.

Hüküm türlerinden bir diğeri olan ceza verilmesine yer olmadığı kararı, yargılamanın sonunda suçun sabit olması durumunda verilmektedir. Yani, isnat edilen suçun fail tarafından işlendiği kesin olarak tespit edilmiş olmaktadır. Bu bağlamda, ceza mahkemesi tarafından verilen kararda suçun sabit olup olmadığı veya tespit edilen maddî vakıaların hukuk mahkemesi nezdinde mahkûmiyet kararıyla aynı etkiyi doğurması ve diğer mahkemelerin ceza mahkemesince yapılan değerlendirmelerle

bağlı olması gerekmektedir. Ancak, ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilmesine dayanak olan gerekçeler ile diğer mahkemeler bağlı değildir. Ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı noktasındaki ceza mahkemesi tarafından yapılan tespitler, hukuka aykırı ancak bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle ya da zorunluluk hâli veya cebir ya da tehdit etkisiyle işlenmesi durumunda verilen kusurun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı diğer mahkemeleri bağlamaz. Zorunluluk hâli bakımından ayrı bir değerlendirme yapıldığı takdirde ise, zorunluluk hâlinin bir hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edildiği hâllerde fiil, bütün hukuk düzeni açısından hukuka uygun sayıldığından ceza mahkemesi tarafından verilen karar diğer mahkemeler nezdinde de bağlayıcı kabul edilecek, kusurluluğu kaldıran bir sebep olarak zorunluluk hâlinde ise ceza mahkemesi tarafından verilen karar hukuk mahkemesinde bağlayıcı olmayacaktır. Meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması durumunda kusurun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi veya kusuru ortadan kaldıran hataya düşülmesi hâlinde verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı diğer mahkemeler açısından bağlayıcı niteliğe sahip değildir. Etkin pişmanlık veya şahsî cezasızlık nedenlerinin varlığı sebebiyle verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararları ise mahkûmiyet kararlarında olduğu gibi diğer mahkemeler açısından bağlayıcı etkiye sahip olmalıdır; çünkü kişinin işlediği suç sabit olmuştur. Ancak, etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasına sebep olan nedenler ile şahsî cezasızlık sebepleri diğer mahkemeler nezdinde bağlayıcı niteliğe sahip olamayacaktır. İşlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı hâlinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi durumunda ise işlenen fiilin haksız olduğu kesin bir biçimde tespit edilmiş olduğundan diğer mahkemeler fiilin haksızlık niteliği bakımından ceza mahkemesi kararıyla bağlı olacaktır.

Ceza mahkemesi tarafından verilen bir düşme kararı olduğu takdirde, suçun oluşup oluşmadığına dair ya da sanık hakkında bir yaptırım uygulanıp uygulanmayacağına dair bir belirleme yapılmadığından, diğer mahkemeler ceza mahkemesi tarafından verilen kararlarla bağlı olmayacaktır. Ceza mahkemesi tarafından davanın reddi kararı verilmesi durumunda da düşme kararında yapmış olduğumuz açıklamalarla aynı gerekçe geçerli olacaktır. Ancak, ceza mahkemesinin devam eden bir dava sebebiyle davanın reddine karar vermesi durumunda diğer bir mahkemenin bu davayı bekletici mesele yapması mümkündür.

KAYNAKLAR

ABD Anayasası Türkçe metni, (Erişim), <https://tr.usembassy.gov.tr>.

Abel, Gerhard, *Rechtskraft und Feststellungswirkung des Strafurteils- Eine Untersuchung zur Frage der Bindung des Strafrichters an voll- und teilrechtskräftige Strafurteile*, Inaugural-Dissertation der Juristischen Fakultät der Friedrich-Alexander-Universität, Nürnberg, 1961.

Achenbach, Hans, "Strafprozessuale Ergänzungsklage und materielle Rechtskraft, *ZStW*, Vol: 87, Nr: 1, 1975, s. 74-102.

Akbulut, Berrin, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 9. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Akbulut, Berrin, Aksan, Murat, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, 2. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Akcan, Recep, *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.

Akkan, Mine, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükümün Delil Niteliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2009, Yıl: 2010, s. 3-61.

Akkaş, Ahmet Hulusi, *Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Aktan, Yaver Hamdi, "Medeni Hukuk Ceza Hukuku (Hâkimleri) İlişkisi", *Adalet Dergisi*, Cilt: LXXX, Sayı: 2, 1989, s. 22-37.

Akyol Aslan, Leyla, *Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2011.

Akyürek, Güçlü, *Yargılamanın Yenilenmesi*, 3. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Alacakaptan, Uğur, "Temyiz Mahkemesi Başsavcılığının Yaptığı İtiraz Hükümün Kesinleşmesine Mani Olur Mu?", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, 1967, s. 287-291.

Alangoya, Yavuz, *Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979.

Alangoya, Yavuz, Yıldırım, Mehmet Kamil, Deren-Yıldırım, Nevhis, *Medenî Usûl Hukuku Esasları*, 7. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2009.

Ansay, Sabri Şakir, *Hukuk Yargılama Usulleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1957.

Apaydın, Cengiz, *Ceza Hukukunda Kusurluluk*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Apaydın, Cengiz, *Ceza Muhakemesine Egemen İlkeler Işığında Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

Aras, Bahattin, *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Arndt, Adolf, *Rechtsprechende Gewalt und Strafkompentenz*, in: Festgabe für Carlo Schmid zum 65. Geburtstag, Tübingen, 1962.

Arıcan, Yusuf, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İtiraz Yolu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006.

Arslan, Çetin, “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı İtirazı (CMK md. 308)”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 5, Aralık 2007, s. 105-161.

Arslan, Ramazan, “Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 5-6, Yıl: 1998, s. 722-737.

Arslan, Ramazan, Yılmaz, Ejder, Taşpınar-Ayvaz, Sema, Hanağası, Emel, *Medenî Usul Hukuku*, 8. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Artuç, Mustafa, *Hüküm Kurma Sanatı*, 8. bs. Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet, Alşahin, M. Emin, Çakır, Kerim, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 16. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Aslan, M. Yasin, “Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye’ye Etkileri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 56, Sayı: 4, 2007, s. 55-79.

Aşık, İbrahim, *Medeni Usul Hukukunda Bekletici Sorun*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

Ataç, Asiye Selcen, *Türk Ceza Hukukunda Kesin Hükümün Önleme Etkisi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

Atalı, Murat, Ermenek, İbrahim, Erdoğan, Ersin, *Medenî Usûl Hukuku*, 5. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, (Erişim), https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Birligi_Temel_Haklar_Sarti%E2%80%8B.pdf.

Aydın, Devrim, “Ceza Kanunlarının Yer Yönünden Uygulanması”, *TBB Dergisi*, Sayı: 94, 2011, s. 131-148.

Aydın-Ünver, Tülay, “Ceza Yargılamasında Haksız Tahrik Nedeniyle İndirim Yapılmasının Tazminat Davasına Etkisi”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2, Temmuz 2016, s. 233-253.

Bagheri, Saeed, “Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi ve Suçluları Kovuşturma Yükümlülüğü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 62, Sayı: 1, 2013, s. 1-40.

Bağatur, Ege, “Medenî Hukuk ile Ceza Hukuku Arasındaki İlişki BK. 53. Maddenin İncelenmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 5, 1965, s. 578-583.

Bakım, Bakım, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi”, *Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, s. 919-952.

- Balcı, Fidan, Öztürk, Seyithan, *Hüküm Kurma ve Cezanın Belirlenmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Balcı, Murat, “Ceza Muhakemesinde Hüküm ve Türk Ceza Kanununda Kabul Edilen Suç Teorisi (CMK m. 223)”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Sayı: 74, Yıl: 7, Ekim 2012, s. 14-19.
- Balo, Yusuf Solmaz, *Ceza Muhakemesinde Tanık Koruma*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2009.
- Barbarino, Otto, *Die Rechtskraft des Strafurteils und ihre Wirkungen*, Inaugural-Dissertation der Juristischen Fakultät der Friedrich-Alexanders-Universität Erlangen, Erlangen, 1902.
- Başlar, Kemal, “Uluslararası Hukukta ‘Erga Omnes’ Kavramı”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Cilt: 22, Sayı: 2, 2011, s. 75-108.
- Bayıllıoğlu, Uğur, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 56, Sayı: 1, 2007, s. 51-121.
- Baytaç, Abdullah Batuhan, “Onarıcı Adalet Genel Bir Bakış”, *İÜHF*, Cilt: LXXI, Sayı: 1, 2013, s. 117-129.
- Beck Online, <https://beck-online.beck.de>.
- Bekar, Elif, “Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri (CMK m. 223)”, *İÜHF*, Cilt: LXXV, Sayı: 1, 2017, s. 15-60.
- Belgesay, Mustafa Reşit, *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt II*, İÜHF Yayınları, No: 97104, Güven Basımevi, İstanbul, 1939.
- Belgin-Güneş, Derya, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2018.
- Beling, Ernst, *Deutsches Reichstrafprozessrecht*, De Gruyter Verlag, Berlin und Leipzig, 1928.
- Berberoğlu-Yenipınar, Filiz, *Temyiz Edilemeyen Kararlar: Kesin Kararlar- Dava Şartları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Bernard, Diane, “Ne bis in idem- Protector of Defendants’ Rights or Jurisdictional Pointsman?”, *Journal of International Criminal Justice*, No: 9, 2011, p. 864-880.
- Berner, Alfred Friedrich, “Non bis in idem”, *Archiv für Preußisches Strafrecht*, Band 3, 1855, s. 472 ff.
- Beulke, Werner, *Strafprozessrecht*, Verlag C.F. Müller, Heidelberg, 2005.
- Beulke, Werner, Swoboda, Sabine, *Strafprozessrecht*, 15. neubearbeitete Auflage, Verlag C. F. Müller, Heidelberg, 2020.
- BGH, (Erişim), <https://juris.bundesgerichtshof.de/>
- Bıyıklı, Hasan İsmet, “Ceza Kararlarının Uluslararası Geçerliliği”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 3, 1974, s. 439-452.
- Binder, Julius, *Prozess und Recht- Ein Beitrag zur Lehre vom Rechtsschutzanspruch*, A. Deichert, 1927.
- Binding, Karl, *Der originäre Strafanspruch im Verhältnis zum urteilsgemäßen*, Strafrechtliche und strafprozessuale Abhandlungen, Bd. II, 1915.

- Binding, Karl, *Strafrechtliche und strafprozessuale Abhandlungen Zweiter Band: Strafprozess*, Duncker& Humblot, 1915.
- Birkmeyer, Karl, *Deutsches Strafprozessrecht*, H.W. Müller Verlag, Berlin, 1898,
- Birtek, Fatih, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 2. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.
- Birtek, Fatih, “Ceza Muhakemesinde Kısmî Kesinleşme”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 2, Aralık 2020, s. 571-607.
- Bloomeyer, Arwed, “Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları”, Çev. İrfan Yazman, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 25, Sayı:3, Yıl: 1968, s. 225-238.
- Bloomeyer, Jürgen, “Zum Streit über Natur und Wirkungsweise der materiellen Rechtskraft”, *Juristische Rundschau (JR)*, No: 11, 1968, s. 407-411.
- Blumenstein, Thomas, “Anmerkung zum Beschluss des OLG Düsseldorf vom 13.06.1991”, *NStZ*, 1992, s. 132-133.
- Borgmann, Fritz, *Die Identität der Tat- Beitrag zur Lehre von der Rechtskraft des Strafurteils*, Dissertation an der Georg-August-Universität Göttingen, Göttingen, 1891.
- Bourgeois, Jacques, “*Ne bis in idem* and enforcement of EEA competition rules”, in: M. Monti, N. Prinz von und zu Liechtenstein, B. Vestendorf, J. Westbrook, & L. Wildhaber, *Economic Law and Justice in Times of Globalisation/Wirtschaftsrecht und Justiz in Zeiten der Globalisierung: Festschrift for Carl Baudenbacher*, Nomos, Baden:Baden, 2007, p. 313-318.
- Bozdağ Ahmet, Sariusta Kader, “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2017, s. 573-602.
- Bozkurt, Uğur, “Uluslararası Ceza Hukuku İlkeleri Kapsamında Ad Hoc Uluslararası Ceza Mahkemelerine Yönelik Eleştiriler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 11, 2010, s. 73-91.
- Bötticher, Eduard, *Kritische Beiträge zur Lehre von der materiellen Rechtskraft im Zivilprozeß*, O. Liebmann, Berlin, 1930.
- Brade, Alexander, “Der Grundsatz ‘ne bis in idem’, Art. 103 Abs. 3 GG- Ein Plädoyer für die Effektivierung des Grundrechtsschutzes”, *Archiv des öffentlichen Rechts (AöR)*, Jahrgang 146, Heft 1, 2021, s. 130-180.
- Bruns, Hans-Jürgen, “Bindet die Rechtskraft deklaratorischer Urteile der Zivil- und Verwaltungsgerichte auch den Strafrichter?”, in *Festschrift für Friedrich Lent zum 75. Geburtstag, 6. 1. 1957- In Gemeinschaft mit Fritz Bauer [and others]*, aut. Leo, Rosenberg, und Karl Heinz Schwab, Verlag C. H. Beck oHG, München, 1957.
- Bruns, Hans-Jürgen, “Erlaubt die Rechtskraft des Strafbefehls die Zusätzliche Verfolgung nachträglich eingetretener strafscharfender Tatfolgen?”, *Juristenzeitung*, Nummer 19, 1960, s. 585-592.
- Bruns, Hans-Jürgen, *Zur Feststellungswirkung des rechtskräftigen Strafurteils*, in: Festschrift für Eberhard Schmidt zum 70. Geburtstag, Göttingen, 1961, s. 602 ff.

Budak, Ali Cem, *Kara Avrupası ve Anglo-Amerikan Medeni Usul Hukuklarında Kesin Hüküm: Türkiye ve İngiltere Örnekleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991.

Budak, Ali Cem, Karaaslan, Varol, *Medenî Usul Hukuku*, 2. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

Budak, Ali Cem, *Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2000.

Bulut, İlhan, “Geç Gerçekleşen Ölüm Neticesinin Ceza Muhakemesinin İşleyişine Etkisi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Yıl: 16, Sayı: 47, s. 473-491.

Buric, Zoran, “Ne Bis in Idem in European Criminal Law: Moving in Circles”, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series*, 3, 2019, p. 507-520.

Büchner, Hermann, *Der Begriff der strafprozessualen Tat*, Zur Erlangung der Doktorwürde des Fachbereichs Rechtswissenschaft der Bayerischen Julius-Maximilian-Universität Würzburg, Würzburg, 1976.

Can, Sibel, *6706 Sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Çerçevesinde İade*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Cebeci, Şeyma, *Türk Ceza Hukuku Bağlamında Ne Bis In Idem İlkesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Cecanpınar, Hilal, *Devletin Evrensel Yargı Yetkisi ve Uluslararası Hukuk*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2014.

Centel, Nur, Zafer, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 21. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2022.

Centel, Nur, Zafer, Hamide, Çakmut, Özlem, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 10. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2017.

Coffin, Kenneth G, “Double Take: Evaluating Double Jeopardy Reform”, *Notre Dame Law Review*, Volume: 85, Issue: 2, 2010, p. 771-808.

Conway, Gerard, “Ne Bis In Idem In International Law”, *International Criminal Law Review*, Volume: 3, 2003, p. 217-244.

Çağlayan, Ramazan, “İdari Yargıda Kesin Hüküm”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 1999, s. 123-141.

Çenberci, Mustafa; *Hukuk Davalarında Kesin Hüküm*, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1965.

Çetin, Müge, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye'nin Durumu”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 2010/3, Yıl: 68, s. 335-360.

Çetintürk, Ekrem, Töngür, Ali Rıza, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

Çınar, Ali Rıza, “Hükümün Konusu ve Eylemi (Fiili) Değerlendirmede Mahkemenin Yetkisi”, *TBB Dergisi*, Sayı: 84, 2009, s. 31-62.

Çiftcioğlu, Cengiz Topel, *Cumhuriyet Savcısının Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı ve Denetimi*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

Çiftcioğlu, Cengiz Topel, “Vatandaş Tarafından Yurt Dışında İşlenen Suçların Yurt İçinde Soruşturulması ve Kovuşturulması”, *TBB Dergisi*, Sayı: 106, 2013, s. 115-138.

Çinko, M. Sıddık, “Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 141, Mayıs 2018, s. 96-101.

Debler, Max, *Gegenstand und Wirkungen der Rechtskraft im Strafprozess*, Dissertation zur Erlangung der Juristischen Doktorwürde einer Hohen Rechts und Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der Württ. Eberhard Karls Universität zu Tübingen, Druck der Rems-Zeitung GMBH, Tübingen, 1933.

De la Cuesta, Jose Luis, “Concurrent National and International Criminal Jurisdiction and the Principle ‘Ne Bis In Idem’ General Report”, *Revue Internationale de droit pénal*, Volume: 73, 2002-3/4, p. 707-736.

Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 17. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Demirci, Hüseyin Teoman, *Ceza Muhakemesinde Yargılamanın Yenilenmesi*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2019.

Demirel, Hakkı, “Yabancı Ceza İlamlarının Değeri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, 1952, s. 300-316.

Deniz, İsmail, *Ceza Muhakemesinde Hüküm: Türleri-Oluşturma Şekilleri-Şartları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Detmer, Huber, *Der Begriff der Tat im strafprozessualen Sinn-Grenzen der Tatidentität*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors durch die Rechts- Und Staatswissenschaftliche Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn, Bonn, 1989.

Deren-Yıldırım, Nevhis, *Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Sübjektif Sınırları*, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 1996.

Deutscher Bundestag, (Erişim), <https://dserver.bundestag.de/btd/19/303/1930399.pdf>

Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü, (Erişim), https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/cz_istinabe_ek/sozlesmeler/.

Doğan, Koray, *Ceza Muhakemesinde Belirsizlik- Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi*, 2. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Doğan, Koray, “Ceza Muhakemesinde Hüküm”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 7, Ağustos 2018, s. 171-201.

Domaniç, Hayri, *Hukukta Kazıyye-i Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1964.

Donay, Süheyl, *Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2015.

Dönmezer, Sulhi, Erman, Sahir, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Cilt: 1*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1997.

Dönmezer, Sulhi, Erman, Sahir, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Cilt 1*, 14. bs., Der Yayınları, İstanbul, 2016.

- Dönmezer, Sulhi, Erman, Sahir, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Cilt 2*, 15. bs., Der Yayınları, İstanbul, 2021.
- Dursun, Selman, *Disiplinler Arası Bir Yaklaşımla Ceza Hukukunda Hareket Kavramı ve Terimi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- Eichhorn, Laurenz, “Strafprozessuale Wiederaufnahme und Verfassungsrecht”, *KriPoz*, 6, 2021, s. 357-363.
- Eicker, Andreas, *Die Prinzipien Der Materiellen Wahrheit Und Der Freien Beweiswürdigung im Strafprozess*, Centaurus Verlag, Herbolzheim, 2001.
- Ekinci, Ekrem Buğra, “İslâm Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1-2, 2001, s. 65-158.
- Emmert, Reinhold, “Bindungswirkung des Strafurteils im Schadensersatzprozess”, *Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP)*, Heft 3, 2018, 82.
- Erçin, Ferhat. *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi*, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- Erdem, Mustafa Ruhan, *Yeni Bir Denetim Muhakemesi Yolu Olarak İstinaf*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.
- Erdem, Mustafa Ruhan, Korkmaz, Ömer, “Yargılamanın Yenilenmesi Nedeni Olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin İhlali”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Yıl: 2003, s. 182-212.
- Erdem, Mustafa Ruhan, Şentürk, Cahide, *Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Erdem, Mustafa Ruhan, Tezcan, Durmuş, Önok Rıfat Murat, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 20. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- Erdem, Mustafa Ruhan, Tezcan, Durmuş, Önok, Rıfat Murat, *Uluslararası Ceza Hukuku*, 6. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- Erdin, Selim, Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Erdoğan, Ersin, *Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi*, 2. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.
- Erem, Faruk, “Ceza Usulünde Kesin Hüküm”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 1-4, Yıl: 1963, s. 37-52.
- Erem, Faruk, “Muhakemenin Yenilenmesi Hakkında Genel Bilgiler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:19, Sayı: 1, 1962, s. 3-48.
- Eren, Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 27. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- Ergül, Ergin, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme*, Yargı Yayınevi, Ankara, 2012.
- Ersoy, Uğur, *Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Ersoy, Uğur, “Ceza Muhakemesinin Amacı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Uğur Alacakaptan’a Armağan*, Cilt 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 291-301.

Ersoy, Uğur, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuki Çare ve Kanun Yolu Kavramları Bağlamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı’nın İtiraz Yetkisi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 29, Aralık, 2015, s. 67- 124.

Eryılmaz, Bedri, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

Eşitli, Ezgi Aygün, “Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Kanun Yararına Bozma”, *TBB Dergisi*, Sayı: 122, 2016, s. 193-234.

EUR-Lex, (Erişim), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42000A0922%2802%29>.

Evik, Vesile Sonay, “Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 147-148, 2016, s. 9-35.

Evren, Şenkut, *Türk Ceza Muhakemesinde Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2021.

Explanatory Report to the European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters,(Erişim),<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c9312>.

Faust, Fritz, “Das Verbot der Doppelbestrafung im Deutschen Straf- und Disziplinarrecht Ne Bis In Idem”, *Military Law and Law of War Review*, Vol: 6, Nr: 1, 1967, s. 7-32.

Feyzioğlu, Metin, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*, US-A Yayıncılık, Ankara, 1996.

Feyzioğlu, Metin, *Ceza Muhakemesinde Vicdanî Kanaat*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2002.

Feyzioğlu, Turhan, “İdarenin Kaziyeyi Muhkemeye Riayetini Temin Hususunda Vatandaşın Büyük Millet Meclisi’ne Müracaat Hakkı Bir Müeyyide Olabilir Mi?”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 1949, s. 96-99.

Fezer, Gerhard, *Strafprozessrecht*, Verlag C. H. Beck, München, 1986.

Foerster, Max, *Transfer der Ergebnisse von Strafverfahren in nachfolgende Zivilverfahren*, Morh Siebeck Verlag, Tübingen, 2008.

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu’nun İngilizce Metni, (Erişim), https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fra/2006/code_of_criminal_procedure_en_html/France_Code_of_criminal_procedure_EN.pdf

Fransız Ulusal Meclisi İngilizce web sayfası (Erişim), <https://www2.assemblee-nationale.fr/langues/welcome-to-the-english-website-of-the-french-national-assembly>.

Gaul, Hans Friedhel, “Die Grenzen der Bindung des Zivilgerichts an Strafurteile”, *Festschrift für Hans Fasching zum 65. Geburtstag*, Manzche Verlag, Wien, 1988, s. 157-180.

Gantzer, Peter, *Die Rechtskraft Strafprozessualer Beschlüsse und Verfügungen*, Zur Erlangung der Doktorwürde einer hohen Juristischen Fakultät der Ludwig-Maximilians-Universität zu München, München, 1967.

Geppert, Klaus, “Gedanken zur Rechtskraft und Beseitigung strafprozessualer Beschlüsse”, *GA*, 1972, s. 165-183.

Gesetze im Internet, (Erişim), <https://www.gesetze-im-internet.de/gg>.

Glaser, Julius, *Handbuch des Strafprozesses*, Duncker & Humblot, Leipzig, 1885.

Greco, Luis, *Strafprozesstheorie und materielle Rechtskraft*, Duncker & Humblot, Berlin, 2015.

Goel, Shivam, “Rome Has Spoken, The Cause Has Ended; Rome Spoke Through Her Laws”, (Erişim), <https://ssrn.com/abstract=3307814>.

Goldschmidt, James, *Der Prozess als Rechtslage-Eine Kritik des Prozessualen Denkens*, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 1925.

Goldschmidt, James, *Zivilprozessrecht*, in Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 1929.

Gorunescu, Mirela, “European Accents on the Non Bis in Idem Principle”, *Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu Juridical Sciences Series*, Vol: 2010, No: 1, 2010, p. 99-116.

Goßner, Lutz Meyer, Cierniak, Jürgen, *Strafprozessordnung (StPO) mit GVG und Nebengesetzen*, Kommentar, 53. Auflage, Verlag C.H. Beck oHG, München, 2010.

Gökçen, Ahmet, Balcı, Murat, Alşahin, M. Emin, Çakır, Kerim, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2023.

Göktürk, Neslihan, *Fikrî İctima (Suçların İctimai)*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.

Görgün, Şanal, Börü, Levent, Kodakoğlu, Mehmet, *Medenî Usûl Hukuku*, 11. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Gössel, Karl Heinz, *Strafverfahrensrecht*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, 1977.

Gözler, Kemal, “Res Iudicata’nın Türkçesi Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 56, Sayı: 2, Yıl: 2007, s. 45-61.

Graf zu Dohna, Alexander, *Das Strafprozessrecht*, Carl Heymanns Verlag, Berlin, 1929.

Grunsky, Wolfgang, *Zivilprozessrecht*, 13. überarbeitete Auflage, Verlag Franz Vahlen, München, 2008.

Grünwald, Gerald, “Die Materielle Rechtskraft Im Strafverfahren Der Bundesrepublik Deutschland”. *Deutsche Landesreferate zum IX. Internationalen Kongreß für Rechtsvergleichung in Teheran 1974*, herausgegeben von Hans-Heinrich Jeschek und International Congress on Comparative Law, Teheran, 1974, Berlin, Boston: De Gruyter, 2018, s. 94-130.

Grünwald, Gerald, *Die Teilrechtskraft im Strafverfahren*, Verlag Otto Schwartz & CO, Göttingen, s. 1964.

Gülşen, Recep, “Yeni Türk Ceza Kanunu ve Milletlerarası Ceza Hukuku Bağlamında ‘Non Bis In Idem’ İlkesi”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, *Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan*, Yıl: 3, Sayı: 6, Eylül 2005.

Gündüz, Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2018.

Güneş, Seyithan, *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017.

Gürdoğan, Burhan, *Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1960.

Gürocağ, İsmail, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ile Ulusların Egemenliğinin Kesiştiği Nokta: Tamamlayıcılık İlkesi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 7, Ağustos 2008, s. 223-251.

Güveyi, Nazmiye, “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartlarına Etkisi”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 147-148, 2016, s. 75-117.

Haaf, Eberhard, *Die Fernwirkungen gerichtlicher und behördlicher Entscheidungen*, Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn, München, Wien, Zürich, 1984.

Hafizoğulları, Zeki, Özen, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 3. bs., Us-A Yayıncılık, Ankara, 2010.

Hakeri, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 27. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Hannich, Rolf, *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung und zum Gerichtsverfassungsgesetz mit Einführungsgesetz*, 7. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2013.

Heinrich, Bernd, *Ceza Hukuku Genel Kısım-1*, ed. Yener Ünver, 2. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.

Hellmann, Josef, *Die Bindung des Strafrichters an Straf-, Zivil- und Verwaltungsgerichtsurteile*, Dissertation zur Erlangung der Juristischen Doktorwürde einer Hohen Rechts und Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der Universität Münster, 1954.

Hellwig, Konrad, *System des deutschen Zivilprozessrechts: Ordentliches Verfahren, ausschließlich besonderer Prozeßarten und Zwangsvollstreckung*, Band I, Deichert Verlag, 1912.

Hellwig, Konrad, *Wesen und subjektive Begrenzung der Rechtskraft: Eine prozessuale Abhandlung mit Beiträgen zum bürgerlichen Recht, insbesondere zur Lehre von der Rechtsnachfolge und der Verfügungsmacht der Nichtberechtigten*, A. Deichert, 1901.

Henkel, Heinrich, *Strafverfahrensrecht*, 2. Auflage, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1968.

Hermann, Hill, “Verfassungsrechtliche Gewährleistungen gegenüber der staatlichen Strafgewalt”, ed. Josef Isensee, Paul Kirchhof, *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland*, Band 6, Freiheitsrechte, C. F. Müller Verlag, Heidelberg 1989, s. 1305-1351.

Hilgendorf, Eric, Valerius Brian, *Alman Ceza Hukuku Genel Kısım*, çev. Salih Oktar, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

HUDOC, (Erişim), <https://hudoc.echr.coe.int/>

Hussels, Martin, *Strafprozessrecht-Schnell Erfasst*, 4. Auflage, Springer Verlag, Berlin, 2020.

Işık, Tuğba Tuna, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Örnek Bazı Kararlarının Türk Hukukuna Etkisinin Anayasanın 90. Maddesinin Son Cümlesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

İbrişimoğlu, Volkan, “Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Tarihi Gelişimi ve Daimi Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Kuruluşu, Yapısı ve Yetki Alanı”, *Fasikül*, Sayı: 109, Aralık 2018, s. 6-11.

İçel, Kayıhan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Yenilenmiş 7. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2023.

İçel, Kayıhan, *Suçların İctimai (Genel Bilgiler- Fikri İctima- Mütessesil Suçlar-Görünüşte İctima)*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1972.

İctihat Arama, (Erişim), <https://www.hukuki.net/ictihat/index.php>.

İnsan Hakları Hukuku Bilgi Bankası, (Erişim), <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr>.

İnsan Hakları Derneği, (Erişim), <https://www.ihd.org.tr/sasve-medenhaklar-uluslararası-slees/>

İyilikli, Ahmet Cahit, *Hukuk Yargulamasında Kesin Hüküm*, 2. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.

Jahn, Matthias, “Neuregelung der Wiederaufnahme zu Ungunsten des Angeklagten”, *Juristische Schulung (JuS)*, 62. Jahrgang, 6/2022, s. 554-556.

Jellinek, Walter, *Verwaltungsrecht*, in Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 1931.

Jescheck, Hans-Heinrich, “Urteilsanmerkung zu BGH”, *Juristenzeitung*, Urteil vom 10.1.1956 – St E 11/55, Jg. 12, 1957, s. 29-31.

Joachimski, Jupp, *Strafverfahrensrecht: Kurzlehrbuch zur Vorbereitung auf die zweite juristische Staatsprüfung*, 3. Auflage, Stuttgart, München, Hannover, Berlin, Weimar: Boorberg, 1993.

Jones, John Walter, *The Law and Legal Theory of the Greeks: an introduction*, Clarendon Press, Oxford, 1956.

Kale, Serdar, Keser, Salih, *Medeni Yargulama Hukukunda Delil Sistemi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 2, 2015, s. 701-726.

Kantar, Baha, *Ceza Muhakemeleri Usulü İkinci Kitap*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1946.

Kantarıcı, Nurullah, “Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararından Sonra Aynı Fiil Nedeniyle Kamu Davası Açılabilmesinin Şartları ve Özellikle Sulh Ceza Hâkimliğinden Karar Alınması Zorunluluğu”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, Haziran 2020, s. 167-204.

Kaplan, Mahmut, “Türk Ceza Kanunu’nun Yer Bakımından Uygulanmasında Koruma İlkesi”, *ABÜHFD*, Cilt: 7, Sayı: 14, Aralık 2019, s. 651-671.

Karafakih, İsmail Hakkı, *Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1952.

Karahasan, Mustafa Reşit, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler-1*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1992.

Karakehya, Hakan, “Ceza Muhakemesinin Amacı”, *İÜHF*, Cilt: LXV, Sayı: 2, 2007, s. 121-142.

Karakehya, Hakan, “Dolaylı Maddi Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddi Gerçeğe Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı: 27, Yıl: 7, Temmuz 2016, s. 59-82.

Karakurt, Ahu, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Muhakemenin Yenilenmesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.

Karamercan, Fatih, “Boşanma Davalarında Kesin Hüküm”, *YÜHFD*, Cilt: 16, Sayı: 2019/1, s. 76-111.

Karia, Lata, *Doctrine of Res-Judicata*, Saurashtra University PhD Thesis, Rajkot, 2007.

Karslı, Abdurrahim, *Medeni Muhakeme Hukuku Ders Kitabı*, Alternatif Yayınevi, İstanbul, 2011.

Kaşka, Hakan, *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

Kavak, Aydoğan Alper, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 16, Ağustos 2011, s. 209-239.

Kaya, Burak, “Uluslararası Ceza Hukuku’nda Kişisellik İlkesi”, *ABÜHFD*, Cilt: 8, Sayı: 15, Haziran 2020, s. 25-47.

Kaymaz, Seydi, “Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtirazı (CMK m. 308/A)”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXIV, Sayı:4, 2020, s. 411-487.

Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, (Erişim), <http://www.kazanci.com>.

Keçeligil, Hasan Tahsin, “Evrensel Yargı Yetkisi: Ceza Hukuku Bağlamında Evrensellik İlkesine Bakış”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 143, Temmuz 2018, s. 123-141.

Kelep-Pekmez, Tuba, *Ceza Muhakemesinde Fiil*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Kelsen, Hans, *Hauptprobleme der Staatsrechtslehre entwickelt aus der Lehre vom Rechtssatze*, J.C.B. Mohr (P. Siebeck) Verlag, 1923.

Kendir, Arzu, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Özel Hukuk Yargılamasına Etkileri*, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

Kılıçoğlu, Ahmet M., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 22. bs., Turhan Kitabevi, Ankara, 2018.

Kılıçoğlu, Ahmet M., “Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 3, 1973, s. 185-225.

- Kindhäuser, Urs, *Strafprozessrecht*, 3. Auflage, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.
- Klement, Dorothee, *Rechtskraft des Schiedspruchs*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2018.
- Kleinfeller, Georg, Der Gegenstand der Rechtskraft, *Festschrift für Adolf Wach*, Leipzig, 1913.
- Knauer, Christoph, Kudlich, Hans, Schneider, Hartmut, Münchener Kommentar zur StPO (MüKoStPO/Nestler StPO), Verlag C.H Beck München, 2019.
- Koca, Mahmut, Üzülmez, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- Kohler, Josef “Zur Konstruktion des Strafprozesses”, *GA*, 65, 1918, s. 309-320.
- Konuralp, Haluk, *Medeni Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2009.
- Kopkow, Heinz, *Rechtskraft und Rechtskraftfähigkeit mit besonderer Berücksichtigung der in der Hauptverhandlung verkündeten Beschlüsse*, Dissertation zur Erlangung der Juristischen Doktorwürde einer Hohen Rechts und Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der Albertus Universität zu Königsberg i. Pr., Königsberg, 1928.
- Kopp, Ferdinand, Schenke, Wolf-Rüdiger, *Verwaltungsgerichtsordnung*, Kommentar, 14. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2005.
- Köken, Enes, *Kanun Yararına Bozma*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2014.
- König, Karl-Heinz, *Die Bindung des Richters an präjudizelle Urteile anderer Gerichte*, Dissertation zur Erlangung der Juristischen Doktorwürde einer Hohen Rechts und Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der Albert-Ludwigs-Universität in Freiburg i. Br., Quackenbrück, 1934.
- Köse, Metin, *Ceza Kovuşturmasında Delillerin Ortaya Konulması ve Değerlendirilmesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- Kunter, Nurullah, “Ana Çizgileriyle Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 1-4, Sayı: 36, 1970, s. 79-92.
- Kunter, Nurullah, “Fikrî İctima Sebebiyle Suçların Birleştirilmesi”, *İÜHF*, Cilt: XIV, Sayı: 1-2, 1948, s. 359-379.
- Kunter, Nurullah, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 1989.
- Kunter, Nurullah, “Olağanüstü Temyiz Kanun Yolunda Reform”, Ceza Adaletinde Reform İlkeleri Sempozyumu, *İÜHF*, Cilt: 38, Sayı: 1-4, 1973, s. 163-175.
- Kunter, Nurullah, Yenisey, Feridun, Nuhoğlu, Ayşe, Muhakeme *Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. bs., Beta Yayınları, İstanbul, 2009.
- Kutkan, Mahmut, *Ceza Mahkemesi Kesin Hükümünün Hukuk Davası Üzerindeki Etkisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993.

- Kuttner, Georg, *Urteilswirkungen ausserhalb des Zivilprozesses*, Verlag C.H Beck, München, 1914.
- Kurşun, Günel, *Ceza Muhakemesinde Hüküm*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- Kurşun, Günel, *101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi*, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Ankara, 2011.
- Kurt, Sümeyra Sena, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Devlet Memurluğundan Çıkarma Cezasına Etkisi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 17, Haziran 2021, s. 383-428.
- Kuru, Baki, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku*, Legal Yayınevi, İstanbul, 2016.
- Kuru, Baki, Arslan, Ramazan, Yılmaz, Ejder, *Medeni Usul Hukuku*, 22. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2011.
- Kuyucu, A. Aydın, *Ceza Yargılaması Hukukunda Kanun Yararına Bozma*, 2. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- Küçükkasap- Özkan, Burçin, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.
- Kühne, Hans Peter, *Strafprozesslehre*, 4. Auflage, Verlag C. F. Müller, Heidelberg, 1993.
- Külçür, Erdem İzzet, *Ceza Hukuku Kurallarının Yer Bakımından Uygulama Alanı ve Güncel Sorunlar*, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.
- Laband, Paul, *Archiv für öffentliches Recht*, Volume II, Forgotten Books, 1887.
- Legalbank (Erişim), <http://www.legalbank.net>.
- Legislation Online, (Erişim), <https://www.legislationline.org/>.
- Lelieur, Juliette, “ ‘Transnationalising’ Ne Bis In Idem: How The Rule of Ne Bis In Idem Reveals the Principle of Personel Legal Certainty”, *Utrecht Law Review*, Volume: 9, Issue: 4, September 2013, p. 198-210.
- Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, (Erişim), <http://www.lexpera.com.tr>.
- Liu, Keetsin, *Der Begriff der Identität der Tat im geltenden deutschen Strafprozessrecht*, Schletter Verlag, Breslau, 1927.
- Lopez, Dax Eric, “Not Twice For the Same: How The Dual Sovereignty Doctrine is used to Circumvent Non Bis In Idem”, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Volume: 33, 2000, (Erişim), [https://www.thefreelibrary.com/Not Twice for the Same: How the Dual Sovereignty Doctrine is Used to...-a069662388](https://www.thefreelibrary.com/Not+Twice+for+the+Same:+How+the+Dual+Sovereignty+Doctrine+is+Used+to...-a069662388).
- Losy, Oskar, “Interpretation of Art. 54 of the Convention Implementing the Schengen Agreement”. *Adam Mickiewicz University Law Review*, Volume: 9, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2019, p. 182-195.
- Löwe, Ewald, Rosenberg, Werner, *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz: StPO*, Bd. I, 22. Auflage, De Gruyter Verlag, 1971.

Mahmutoğlu, Serhat, *Yurt Dışında İşlenen Suçların Türkiye’de Yargılanması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Martens, Joachim, “Rechtskraft und materielles Recht”, *ZZP*, Nr. 79, 1966, s. 404-450.

Mayer, Hellmuth, “Der amtsrichterliche Strafbefehl”, *GS*, Band: 99, 1930, s. 38ff.

Mendelssohn-Bartholdy, Albrecht, *Grenzen der Rechtskraft*, Duncker & Humblot, Leipzig, 1900.

Meraklı, Serkan, *Ceza Hukukunda Kusur*, 2. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

Meriç, Nedim, “Türk Hukukunda Maddî Anlamda Kesin Hükümün Objektif Sınırları”, *Legal Medenî Usûl ve İcra ve İflâs Hukuku Dergisi*, S: 2007/2, s. 377-434.

Merkel, Adolf, “Justizirrtum und Rechtswahrheit”, *ZStW*, No: 45, 1925, s. 452-465.

Mert, Harun, “6706 Sayılı Kanuna Göre Yabancı Devlette Yürütülen Soruşturma Veya Kovuşturmaların Devralınması”, *Adalet Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 65, 2020, s. 201-236.

Mert, Harun, *Yurt Dışında İşlenen Suçlardan Dolayı Türkiye’de Yapılan Yargulamalarda Yabancı Ceza Kanununun Göz Önünde Bulundurulması*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2014.

Mezei, Péter, “Double Jeopardy in a Global Context: A Comparative Analysis of the Right not to be Tried or Punished Twice for the Same Criminal Offense”, *Studies in the Fields of Comparative Law and Comparative Constitutional Law, Pro Talentis Universitatis Foundations*, Szeged, 2012, p. 1-18.

Mezger, Edmund, *Strafrecht-Ein Lehrbuch*, Duncker & Humblot, München/Leipzig, 1933.

Namlı, Mert, *Türk ve Fransız Hukuku’nda Yargılamanın Yenilenmesi*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2014.

Neagu, Norel, “The Ne Bis in Idem Principle in the Case-Law of the European Court of Justice (II): The Final Judgment and Enforcement Issues”, *Lex ET Scientia International Journal*, Vol: 19, No: 2, 2012, p. 67-87.

Neuhaus, Ralf, *Der strafverfahrensrechtliche Tatbegriff- ‘ne bis in idem’*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Rechte durch die Rechtswissenschaftliche Fakultät der Ruhr Universität Bochum, Bochum, 1985.

Neuner, Robert, “Kritische Beiträge zur Lehre von der materiellen Rechtskraft im Zivilprozeß by Eduard Bötticher”, *Archiv für die civilistische Praxis*, 134. Bd., H. 1, 1931, s. 119-123.

Niese, Werner, *Doppelfunktionelle Prozesshandlungen: ein Beitrag zur allgemeinen Prozessrechtslehre*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1950.

Nikisch, Arthur, *Zivilprozeßrecht. Ein Lehrbuch*, 2. Auflage, J. C. B. Mohr, Tübingen, 1952.

Nişancı, Dilaver, *Ceza Muhakemesinde Yargılamanın Yenilenmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

Nomer, Haluk N., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 14. bs., Beta Basım Yayın, İstanbul, 2015.

Nowakowski, Friedrich, “Die materielle Rechtskraft des Schuldspruchs”, *Österreichische Juristenzeitung*, III. Jg., 1948, s. 546-551.

Oehler, Dietrich, “Die Identität der Tat”, *Festschrift für Ernst Heinrich Rosenfeld*, Berlin, 1949.

Oğurlu, Yücel, “Ceza Mahkemesi Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorunu “Ne Bis In Idem Kuralı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 52, Sayı: 2, 2003, s. 101-124.

Okutan, Necat, “Ceza Usulünde Kesin Hüküm ve Bir Problem”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 6, 1982, s. 117-123.

Onar, Sıddık Sami, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, İstanbul Tercüme ve Neşriyat Bürosu, İstanbul, 1952.

Ostendorf, Heribert, *Strafprozessrecht*, 2. Auflage, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015.

Öktem, İmran, “Kesin Hüküm (Muhkem Kaziye), Kesin Hükümün Sonraki Davaya Tesiri Netice-i Talebin Değişmesi”, *Hukuk Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 18, Yıl: Eylül 1946, s. 17-21.

Önder, Ayhan, “Ceza Usul Hukukunda Muhakemenin İadesine Ait Bazı Meseleler”, *İÜHFİM*, Cilt: 39, Sayı: 1-4, s. 17-75.

Önder, Ayhan, “Muhakemenin İadesinde Reform”, *İÜHFİM*, Cilt: 38, Sayı: 1-4, 1973, s. 59-114.

Önok, Murat, Uluslararası Ceza Divanı’nı Kuran Roma Statüsü ile Türk Ulusal Mevzuatının Maddi Ceza Hukuku Kuralları Yönünden Uyumuna Dair Rapor, (Erişim), http://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2010/07/UCM_rapor.pdf.

Öntan, Yaprak, *Ceza Hukukunda Davranış ve Netice*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

Özbek, Veli Özer, Doğan, Koray, Bacaksız, Pınar, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Özbek, Veli Özer, Doğan, Koray, Bacaksız, Pınar, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Özdemir, Kenan, “Ceza Hukukunda Yabancı Kanunun Göz Önünde Bulundurulması”, *TBB Dergisi*, Sayı: 59, 2005, s. 237-263.

Özen, Mustafa, *Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri*, 7. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Özen, Mustafa, “Non Bis In Idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, Yıl: 2010, s. 389-417.

Özen, Mustafa, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Özen, Mustafa, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Özgen, Eralp, *Ceza Muhakemesinin Yenilenmesi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1968.

Özgenç, Hanne, *Vergi Hukukunda Non Bis In Idem İlkesinin Uygulanması*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 18. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Özkaya-Ferendeci, Hamide Özden, *Kesin Hükümün Objektif Sınırları*, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Öztürk, Bahri, Tezcan, Durmuş, Erdem Mustafa Ruhan, Sırma-Gezer, Özge, Saygılar-Kırt, Yasemin, Alan-Akcan, Esra, Özaydın Özdem, Erden-Tütüncü Efser, Altınok-Villemin, Derya, Tok, Mehmet Can, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 16. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Pagenstecher, Max, *Zur Lehre von der materiellen Rechtskraft*, F. Vahlen, Berlin, 1904.

Patraus, Darius-Dennis, “The Non Bis in Idem Principle in The Case Law of the Court of Justice of the European Union- Consistency or Inconsistency”, *AGORA International Journal of Juridical Sciences*, No: 1, 2018, p. 24-35.

Peifer, Karl-Heinz, *Die Rechtskraft der Einstellungsbeschlüsse nach den §§153 ff. StPO*, Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Bonn, Bonn, 1965.

Pekcanitez, Hakan, Atalay, Oğuz, Özekes, Muhammet, *Medenî Usûl Hukuku*, 12. bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Pekcanitez, Hakan, Atalay, Oğuz, Özekes, Muhammet, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, 9. bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Peters, Karl, *Strafprozess: Ein Lehrbuch*, 2. Auflage, Verlag C. F. Müller, Karlsruhe, 1967.

Peters, Karl, “Zur Neuordnung des Strafverfahrens- Eine kritische Stellungnahme zu den Vorschlägen der Abhandlungen über das kommende Strafverfahren im Deutschen Strafrecht, 1935, Heft 8-11”, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, Vol. 56, 1937, s. 34-68.

Peifer, Karl-Heinz, *Die Rechtskraft der Einstellungsbeschlüsse nach den §§153 ff. StPO*, Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Bonn, Bonn, 1965.

Pfeiffer, Gerd, *Strafprozessordnung*, Kommentar, 5. Auflage, C. H. Beck Verlag, München, 2005.

Pickert, Dietmar, *Verfolgungsbeschränkung gemäss § 154a StPO und das Problem des Strafklageverbrauchs*, Rene´F. Wilfer Verlag, Spardorf, 1984.

Poels, Alexander, “A Need for Transnational Non Bis in Idem Protection in International Human Rights Law”, *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol: 23, No: 3, 2005, p. 329-348.

Pohle, Rudolf, *Gedanken Über Das Wesen Der Rechtskraft*, in: Gedächtnis für Calamandrei, Padova, 1958, s. 377-402.

Pohle, Rudolf, “Über die Rechtskraft im Zivil-und Strafprozess”, *Österreichische Juristenblätter*, 1957, s. 113-122.

Postacıoğlu, İlhan, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 1975.

Poyraz, Yasin, Önen, Ömer Vehip, “Uluslararası Ceza Yargısının Gelişiminde Uluslararası Ceza Mahkemesinin Rolü”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Sayı: 2019/1, Yıl: 4, 2019, s. 187-222.

Radbruch, Gustav, *Gesamtausgabe: Band 1: Rechtsphilosophie I*, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 1987.

Radtke, Henning, *Zur Systematik des Strafklageverbrauchs verfahrenserledigender Entscheidungen im Strafprozess*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien, 1994.

Resmî Gazete, (Erişim), <https://www.resmigazete.gov.tr>.

Rheingans, Horst, *Die Ausbildung der strafprozessualen Rechtskraftlehre: von der Aufklaerung bis zur Reichsstrafprozessordnung von 1877*, Strafrechtliche Abhandlungen, Heft 379, Breslau-Neukirch, 1937.

Rickert, Heinrich, *Zur Lehre von der Definition*, 3. verbesserte Auflage, De Gruyter Verlag, Berlin, 1929.

Ridi, Niccolò, “Precarious Finality? Reflections on Res Judicata and The Question of the Delimitation of the Continental Shelf Case”, *Leiden Journal of International Law*, Volume: 31, 2018, p. 383-401.

Rogalski, Maciej, “Exceptions to Res Judicata and the Prohibition of Ne Bis In Idem in Criminal Law”, *International Law Yearbook*, Volume: 8, 2017-2018, p. 103-138.

Rosenberg, Leo, *Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts*, Liebmann Verlag, Berlin, 1929.

Rosenberg, Leo, Schwab, Karl Heinz, Gottwald, Peter, *Zivilprozessrecht*, 16. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2004.

Roxin, Claus, *Strafrecht Allgemeiner Teil Band 1*, 4. neu bearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2006.

Roxin, Claus, *Strafrecht Allgemeiner Teil Band 2*, 4. neu bearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck oHG, München, 2006.

Roxin, Claus, Schönemann, Bernd, *Strafverfahrensrecht*, 28. neu bearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2014.

Rudstein, David, “Double Jeopardy and Dual Sovereigns”, *Indiana Law Journal*, Volume: 35, Issue: 4, Article: 3, Summer 1960, (Erişim), <https://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol35/iss4/3>.

Rudstein, David, *Double Jeopardy: A Reference Guide to the United States Constitution*, Praeger Publishers, 2004.

Rüping, Hinrich, *Das Strafverfahren*, 2. Auflage, Verlag Vahlen, München, 1983.

Sadıkhzada, Abdulfaz, *Kesin Hükmün Olumlu Etkisi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

Sarıgüzel, Hacı, “Uluslararası Ceza Mahkemesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Cilt: 0, Sayı: 3, 2013, s. 230-273.

Sato, Eiiti, “International Cooperation: An Essential Component Of International Relations”, *R. Eletr. de Com. Inf. Inov. Saúde*. Rio de Janeiro, Vol: 4, No: 1, 2010, p. 42-52.

Savaşçı Temiz, Bilgehan, “Ceza Kovuşturulmalarının Aktarılması”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 17, Haziran 2021, s. 457.

Sauer, Wilhelm, *Allgemeine Prozessrechtslehre: zugleich eine systematische Schulung der zivilistischen und der kriminalistischen Praxis*, C. Heymann Verlag, Berlin, Detmold, Köln und München, 1951.

Sauer, Wilhelm, Die materielle Rechtskraft des Zivil- und Strafurteil, *Festgabe für Richard Schmidt zu seinem 70. Geburtstag*, Hirschfeld Verlag, Leipzig, 1932.

Schaffstein, Silja, *The Doctrine Of Res Judicata Before International Arbitral Tribunals*, Queen Mary and Westfield College, University of London and at the Faculty of Law of the University of Geneva PhD Thesis, Geneva, 2012.

Schäfer, Gerhard, *Die Praxis des Strafverfahrens anhand einer Akte*, 6. Auflage, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 2000.

Schellhammer, Kurt, *Zivilprozess*, 11. Auflage, C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2004.

Schlegelberger, Franz, *Kommentar zum Reichsgesetz über die freiwillige Gerichtsbarkeit*, Carl Heymanns Verlag, Köln, 1930.

Schlehofer, Horst, “Der Verbrauch der Strafklage für die abgeurteilte Tat”, *GA*, 1997, Düsseldorf, s. 101-118.

Schlüchter, Ellen, *Das Strafverfahren*, 2. Auflage, Carl Heymanns Verlag, 1983.

Schmidt, Eberhard, *Deutsches Strafprozessrecht: Ein Kolleg*, Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen, 1967.

Schmidt, Eberhard, *Lehrkommentar zur Strafprozessordnung und zum Gerichtsverfassungsgesetz*, Teil I, 2. Auflage, Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen, 1964.

Schmitt, Bertram, Köhler, Marcus, Meyer-Goßner, Lutz, *Strafprozessordnung: Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen*, 64. Auflage, Verlag C. H Beck, München, 2021.

Scholz, Franz, *Die Rechtssicherheit*, De Gruyter Verlag, Berlin, 1955.

Schwarplies Giesbert, *Die rechtsgeschichtliche Entwicklung des Grundsatzes ‘ne bis in idem’ im Strafprozess*, Dissertation der Rechts- und staatswissenschaftlichen Fakultät der Universität Zürich, Zürich, 1970.

Schweiger, Theresa, “Aktuelle Entwicklungen im Wiederaufnahmerecht des deutschen Strafprozessrechts: § 362 Nr. 5 StPO und der Paradigmenwechsel bei der Wiederaufnahme zuungunsten des Verurteilten”, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtswissenschaft*, 1. Jahrgang, 5/2022, s. 397-406.

Schwinge, Erich, *Teleologische Begriffsbildung im Strafrecht*, Röhrscheid Verlag, Bonn, 1930.

Selçuk, Rıza Nurettin, “Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 5, 1975, s. 718-725.

Selçuk, Sami, “Doğru Terim ‘Muhakeme’ Değil, ‘Yargılamadır’”, *Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan*, Cilt: 19, Sayı: 2, Yıl: 2013, s. 295-317.

Selçuk, Sami, “Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm Şartları- Kesin Hüküm İtirazı”, *Adalet Dergisi*, Sayı: 11, Yıl: 64, Kasım 1973, s. 937-956.

Sigler, Jay, “A History of Double Jeopardy”, *The American Journal of Legal History*, Volume: 7, Number 4, October 1963, p. 283-309.

Singelstein, Tobias, *BeckOK StPO mit RiStBV und MiStra*, Graf 43. Edition, (Erişim), https://steuern.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fbeckokstpo_46%2Fstpo%2Fcont%2Fbeckokstpo.stpo.p368.glb.htm&pos=7.

Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 10. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

Soyaslan, Doğan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

Soyubelli, Fethullah, *Ceza Mahkemesi ve Hukuk Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2011.

Specht, Britta, *Die zwischenstaatliche Geltung des Grundsatzes ne bis in idem*, Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, Barcelona, Hong Kong, London, Mailand, Paris, Singapur, Tokio, 1999.

Spiecker, Indra, *Die Anerkennung von Rechtskraftwirkungen ausländischer Urteile- eine Untersuchung zur Fortgeltung de ne bis in idem-*, Inaugural Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Rechte durch die Rechts- und Staatswissenschaftliche Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn, Bonn, 2000.

Spinellis, Dionysios D., *Die Materielle Rechtskraft des Strafurteils Unter Besonderer Berücksichtigung des Grundsatzes Ne Bis In Idem*, Hohen Juristischen Fakultät der Ludwig-Maximilians-Universität zu München Inaugural-Dissertation, München, 1962.

Stein, Friedrich, *Grenzen und Beziehungen zwischen Justiz und Verwaltung*, Verlag von J.C.B. Mohr, Tübingen, 1912.

Stuckenberg, Carl-Friedrich, “Double Jeopardy and *Ne Bis in Idem* in Common Law and Civil Law Jurisdictions”, *The Oxford Handbook of Criminal Process*, April 2019, p. 1-24.

Şahbaz, İbrahim, *Aynı Fiilden Bir Kez Yargılanma*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

Şahin, Cumhur, Göktürk, Neslihan, *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, 12. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

Şahin, Cumhur, Göktürk, Neslihan, *Ceza Muhakemesi Hukuku-II*, 12. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Şahin, Cumhur, *Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruluğu İlkesi)*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001.

Şahin, İlyas, “Ceza Kanunlarının Yer Bakımından Uygulanması ve Türk Ceza Kanununda Esas Alınan İlkeler”, *ERÜHFD*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2015, s. 107-144.

Şarbak, Hilal Nur, “Uluslararası Hukukta ve Türk Hukuku’nda Non Bis İn İdem İlkesi”, *Suç ve Ceza Dergisi*, Sayı: 2, Yıl: 2013, s. 3-57.

Şeker, İdris, *Zincirleme Suç*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009.

Şenol, Cem, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Yargı Yetkisini Türkiye ile İlişkili Bir Durumda Kullanabilmesi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Sayı: 35, Aralık 2017, s. 89-115.

Şenses, Erkan, *Ceza Muhakemesinde Hüküm*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Şenses, Erkan, “Ceza Muhakemesinde Hüküm Kavramı ve Hükümün Unsurları”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Sayı: 65, Yıl: 7, Ocak 2012, s. 85-89.

Şirin, Tolga, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’ne Ek 7 no.lu Protokol Hakkında Genel Bir Bilgilendirme”, *Güncel Hukuk Dergisi*, Sayı: 152, Ağustos 2016, (Erişim),https://www.academia.edu/28122179/Avrupa_İnsan_Hakları_Sozlesmesi_7_nolu_Protokol.

Talas, Serdar, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Başsavcılığın İtirazı”, *İÜHFİM*, Cilt: LXX, Sayı: 1, 2012, s. 153-176.

Talas, Serdar, Ceza Yargılaması Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

Tandoğan, Haluk, *Türk Mes’uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdî Mes’uliyet)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010.

Tanrıver, Süha, *Medeni Usul Hukuku*, Cilt 1, 3. bs., Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

Tanrıver, Süha, *Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

TBMM Tutanakları, (Erişim)
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html.

T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, (Erişim),
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>.

Tschöpe, Hans Georg, *Die Grenzen der Bindung des Strafrichters an die Präjudiziellen Entscheidungen Gerichtlicher und Sonstiger Behörden*, Jena, Zur Erlangung der Würde eines Doktors der Rechtswissenschaft der Rechts und Staatwissenschaftlichen Fakultät der Martin Luther Universität Halle Wittenberg, Universitäts Buchdruckerei G. Neuenhahn, Jena, 1934.

Tekinay, Sulhi, Akman, Sermet, Burcuoğlu, Haluk, Altop, Atilla, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. bs. Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.

Tepperwien, Ingeborg, *Die Verwertung strafbarer Vortaten im Rahmen neuer Strafverfahren*, in: Straf- und Strafverfahrensrecht, Recht und Verkehr, Recht und Medizin, Festschrift für Hannskar Salger zum Abschied aus dem Amt als Vizepräsident des Bundesgerichtshofs, Verlag Mohr Siebeck, Köln, 1995, s. 189ff.

Tezcan, Durmuş, “Yurt Dışında İşlenen Suçlarda Türk Hukuku Bakımından Yabancı Ceza Kanununun Değeri Sorunu”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: 1, 1984, s. 111-156.

Tezcan, Durmuş, Erdem, Mustafa Ruhan, Önok, Murat, *Uluslararası Ceza Hukuku*, 5. bs. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Thomas, Herbert, *Das Recht auf Einmaligkeit der Strafverfolgung*, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2002.

Tiedemann, Klaus, *Entwicklungstendenzen in der Strafprozessualen Rechtskraftlehre unter besonderer Berücksichtigung des ausländischen Rechts*, Mohr Verlag, Tübingen, 1969.

Tok, Ozan, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuki Niteliği Üzerine”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 2, 2016, s. 437-464.

Tolksdorf, Klaus, “Zur Bindung des Strafrichters an Feststellungen rechtskräftiger Strafurteile”, in *Festschrift für Gerald Grünwald zum siebzigsten Geburtstag*, Nomos Verlag, Baden-Baden, 1999.

Toroslu, Nevzat, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 17. bs., Savaş Yayınları, Ankara, 2012.

Tosun, Öztekin, “Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Kanunyollarının Çeşitleri”, *İÜHF*, Cilt: 35, Sayı: 1-4, 1969, s. 8-48.

Tosun, Öztekin, “Müsel Suçlar”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 22, Sayı: 1-4, 1957, s. 124-149.

Tosun, Öztekin, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Genel Kısım*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981.

Töngür, Ali Rıza, “Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Ne Bis In Idem Prensibi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 3, 2015, s. 341-353.

Trechsel, Stefan, with the assistance of Summers, *Human Rights In Criminal Proceeding*, Oxford University Press, Oxford, 2005.

Trepper, Thomas, *Zur Rechtskraft strafprozessualer Beschlüsse*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 1996.

Trousil, Thomas Josef, *Die Bindung des Zivilrichters an strafgerichtliche Erkenntnisse*, Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Köln, Köln, 2005.

Turcan, Burak, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Turhan, Faruk, “Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu’na Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları: Doktrin ve Uluslararası Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme”, *SDÜHFD*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2018, s. 1-87.

Türk Hukuk Kurumu, *Türk Hukuk Lügati*, 3. bs., Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991.

Türkoğlu, Kamile, *İdari Yargılama Usulünde Kesin Hüküm*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

- Ulutaş, Ahmet, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2012.
- Ulutaş, Ahmet, Atabey, Ömer Serdar, “Avrupa Ceza Hukukunda Kovuşturmaların Aktarılması”, *TBB Dergisi*, Sayı: 104, 2013, s. 117-136.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Onarıcı Adalet Programları El Kitabı*, Ceza Adaleti El Kitapları Dizisi, UN, 2016.
- Uzun, Elif, “Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2003/2, s. 25-48.
- Ünver, Yener, Hakeri, Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku (3 Cilt)*, 15. bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Üstündağ, Saim, *Medeni Yargılama Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.
- Van Bockel, Willem Bastiaan, *The ne bis in idem principle in EU law- A conceptual and jurisprudential analysis*, Leiden University Unpublished Doctoral Thesis, Leiden, 2009.
- Van den Wyngaert, Christine, Stessens, Guy, “The International Non Bis In Idem Principle: Resolving Some Of The Unanswered Questions”, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol: 48, No: 4, October 1999, p.779-804.
- Van der Wilt, H., “The European Arrest Warrant and the Principle Ne Bis In Idem”, in: R. Blekxtoon & W. van Ballegooij (ed.), *Handbook on the European Arrest Warrant*, The Hague: T.M.C. Asser Press 2005, p. 99-117.
- Vervale, John A.E., “The Transnational Ne Bis In Idem Principle In The EU Mutual Recognition And Equivalent Protection of Human Rights”, *Utrecht Law Review*, Volume:1, Issue: 2, 2005, p. 100-118.
- Vogler, Theo, *Die strafschärfende Verwertung strafbarer Vor- und Nachtaten bei der Strafzumessung und die Unschuldsumutung (Art. 6 Abs. 2 EMRK)*, in: Strafverfahren im Rechtsstaat, Festschrift für Theo Kleinknecht zum 75. Geburtstag, Verlag C.H. Beck, München, 1985, s. 429-443.
- Vogler, Theo, *Die Rechtskraft des Strafbefehls*, Verlag C. F. Müller, Karlsruhe, 1959.
- Volk, Klaus, *Strafprozessrecht*, 3. Auflage, Beck Juristischer Verlag, München, 2002.
- Von Planck, Johann Julius Wilhelm, *Systematische Darstellung des deutschen Strafverfahrens auf Grundlage der neueren Strafprozeßordnung seit 1848*, Dieterich Verlag, Göttingen, 1857.
- Voulgaris, Dimitrios, *Transnationales ‘ne bis in idem’ zwischen staatlicher Schutz- und Achtungspflicht- Grundlagen der ‘ne bis in idem’ Problematik*, Duncker& Humblot, Berlin, 2016.
- Völzmann, Alexander, *Die Bindungswirkung von Strafurteilen im Zivilprozess*, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2006.
- Wagner, Eckart, “The integration of Schengen into the framework of the European Union”, *Legal Issues of European Integration*, Volume: 25, Issue: 2, 1998, p. 1-60.
- Waldeyer, Karin, *Die Bedeutung eines rechtskräftigen Strafurteils im Rahmen der Strafzumessung*, Verlag Dr. Kovac, Hamburg, 2006.

Wasmeier, Martin, “The Principle Of Ne Bis In Idem”, *Revue internationale de droit pénal*, Volume: 77, Number: 1-2, Year: 2006, p. 121-130.

Wolter, Erwin, *Der Umfang der Rechtskraft im Strafprozess*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der juristischen Doktorwürde der Rechts- und Staatswissenschaftlichen Fakultät der Universität zu Göttingen, Göttingen, 1938.

Wong, Jarrod, “Court or Arbitrator- Who Decides Whether Res Judicata Bars Subsequent Arbitration Under The Federal Arbitration Act”, *Santa Clara Law Review*, (Erişim), <https://digitalcommons.law.scu.edu/lawreview/vol46/iss1/2/>.

Yalçın, Can, *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Yalçın Sancar, Türkan, *Müteselsil Suç*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 1995.

Yaşar, Halis, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Hakimini Etkileyip Etkilememesi Meselesinin Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlaline Varan Boyutu”, *TBB Dergisi*, Sayı: 109, Yıl: 2013, s. 451-464.

Yaşar, Verda Gülsen, *Ceza Muhakemesinde Karar ve Hüküm*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Yavuz, Mehmet, “Ceza Muhakemesinde İspat Sorunu”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı: 9, Yıl: 3, 2012, s. 151-176.

Yayla, Mehmet, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Yenerer-Çakmut, Özlem, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemesinin Verdiği Hüküm”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 3-4, Yıl: 2007, s. 29-61.

Yenisey, Feridun, *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Duruşma ve Kanun Yolları*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1988.

Yenisey, Feridun, Nuhoglu, Ayşe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 10. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Yerdelen, Erdal “Mütemadi (Kesintisiz) Suç”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 18, 2014, s. 113-152.

Yerdelen, Erdal, Özbek, Mustafa Serdar, Altuntaş, Şeyda, Boz, Burak, Erdem, Dilek Özge, Yılmaz, Berna Aysen, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

Yılmaz, Ejder, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi- 3. Cilt*, 3. bs., Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

Yılmaz, Ejder “Usul Ekonomisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 57, Sayı: 1, 2008, s. 243-274.

Yılmaz, Sacit, “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi (CMK md. 308)”, *TAAD*, Sayı: 41, Yıl: 11, Ocak 2020, s. 113-150.

Yurtcan, Erdener, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)*, 9. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Yurtcan, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Yurtcan, Erdener, *Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1987.

Yüce, Turhan Tufan, *Türk-Alman Ceza Muhakemeleri Usulünde Kanun Yolları (İtiraz-İstinaf-Temyiz)*, Ötüken Yayınevi, Erzurum, 1968.

Zaczyk, Rainer, “Bindungswirkungen eines rechtskräftigen Strafurteils für das materielle Strafrecht”, *Goldammer’s Archiv für Strafrecht (GA)*, 1988, s. 356-372.

Zafer, Hamide, “Ulusal Hukuk Sistemlerinin Roma Statüsü ile Uyumlaştırılması-Alman Modeli”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, 2007, s. 289-305.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı Selen EVİRGEN

Doğum Tarihi :

Yabancı Dil İngilizce, Almanca

Eğitim Durumu:

Lisans : Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi (%100 Burslu),
2010-2014.

Yüksek Lisans : Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
2016-2018.

Doktora : Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
2018-2023.

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl/Yıllar :Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi,
2016- devam etmekte. (Arş. Gör.)

Yayımları (Diğer):

- Ersoy, Uğur, Evirgen, Selen, “Adli Kontrol”, içinde: *Adli Bilimler ve Kriminalistik Ansiklopedisi*, ed. Vural, Ogün, Hancı, Hamit, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 3889-3909.
- Ersoy, Uğur, Evirgen, Selen, “Çapraz Sorgu”, içinde: *Adli Bilimler ve Kriminalistik Ansiklopedisi*, ed. Vural, Ogün, Hancı, Hamit, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 3689-3705.
- Evirgen, Selen, “Türk Ceza Kanunu Madde 286’da Düzenlenen Ses veya Görüntülerin Kayda Alınması Suçu”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Arş. Gör. Ceren Damar Şenel’e Armağan, 5, 2020, s. 1527-1550.
- Evirgen, Selen, “Vergi Hukukunda Arama Müessesesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile İlişkisi”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), 2017, s. 137-156.
- Evirgen, Selen, “Karşılıksız Yararlanma Suçu (TCK m. 163)”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Zeki Hafızoğulları’na Armağan, 65(4), 2016, s. 3433-3455.

Araştırma Alanları: Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku